00083070

BOMBAY BRANCH

OF THE

Royal Asiatic Society.

Digitized with financial assistance from

Government of Maharashtra

on 30 January, 2020

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM.

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM

CONSCRIPTA

A

IOSEPHO ECKHEL

THESAVRO CAESAREO NVMORVM, GEMMARVMQVE VETERVM
ET REI ANTIQVARIAE IN VNIVERSITATE VINDOBONENSI DOCENDAE
PRAEFECTO.

PARS II.

83070

DE

MONETA ROMANORVM.

VOLVMEN VIII. ET POSTREMVM

CONTINENS
NVMOS IMPERATORIOS, QVI SVPERSVNT,
PSEVDOMONETAM,
OBSERVATA GENERALIA IN PARTEM II.
et
INDICES IN VOLVMINA VI. VII. VIII.

LIBRARY

VINDOBONAE.
SVMPTIBVS JOSEPHI CAMESINA ET SOC.
IMPRESSVM TYPIS KVRTZBEKIANIS.
MDCCXCVIII.

00083070

CONSPECTVS VOLVMINIS VIII.

Diocletianus. Pag. 1.
Val. Maximianus. 15.
Eutropia. 27.
Achilleus. 28.
Conſtantius I. Chlorus. 28.
Helena Chlori. 33.
Maximiana Theodora. 33.
Gal. Maximianus. 34.
Gal. Valeria. 40.
Amandus. 40.
A. Pompon. Aelianus. 41.
Dom. Domitianus. 41.
Carauſius. 42.
Allectus. 49.
Fl. Severus. 50.
Maximinus Daza. 51.
Maxentius. 55.
Romulus. 59.
Alexander tyr. 60.
Licinius pater. 61.
Licinius filius. 68.
Aur. Valer. Valens. 70.
Martinianus. 70.
Conſtantinus I. Magnus. 71.
Conſtantinopolis, Roma. 95.
Fauſta. 98.
Criſpus. 100.
Helena Criſpi. 102.
Delmatius. 103.
Hanniballianus. 104.
Conſtantinus II. 105.
Conſtans I. 109.
Saturninus III. 113.
Conſtantius II. 113.
Fauſta. 118.
Pop. Nepotianus. 119.
Vetranio. 119.
Nonius. 120.
Magnentius. 121.
Decentius. 123.
Conſtantius Gallus. 124.
Conſtantina. 126.
Sylvanus. 127.
Fl. Iulianus. 127.
Helena Iuliani. 142.
Iovianus. 147.
Valentinianus I. 149.
Valens. 152.
Procopius. 156.
Gratianus. 157.
Valentinianus II. 160.
Theodoſius I. Magnus. 16[illegible]

Ael. Flaccilla. 164.
Magn. Maximus. 165.
Fl. Victor. 166.
Eugenius. 167.
Arcadius. 168.
Ael. Eudocia. 170.
Honorius. 171.
Conſtantius Patricius. 175.
Galla Placidia. 175.
Conſtantinus tyr. 176.
Conſtans tyr. 177.
Maximus tyr. 178.
Iovinus. 179.
Sebaſtianus. 179.
Priſcus Attalus. 180.
Theodoſius II. 180.
Ael. Eudoxia. 184.
Iohannes. 185.
Valentinianus III. 186.
Lic. Eudoxia. 188.
Iuſta Grata Honoria. 189.
Attilla. 190.
Petronius Max. 190.
Marcianus. 191.
Pulcheria. 192.
Avitus. 193.
Leo I. 194.
Ael. Verina. 195.
Majorianus. 195.
Lib. Severus. 196.
Anthemius. 196.
Euphemia. 197.
Anic. Olybrius. 198.
Glycerius. 198.
Leo II. 199.
Zeno. 199.
Leontius I. 201.
Iul. Nepos. 202.
Romulus Aug. 203.
Baſiliſcus. 204.
Marcus. 204.
Zenonis. 204.
Anaſtaſius. 205.
Iuſtinus I. 206.
Vitalianus. 207.
Iuſtinianus I. 208.
Theodoricus. 211.
Baduila. 212.
Theia vel Thela. 212.
Athalaricus. 213.
Theodahatus. 213.
Vitiges. 214.
Baduila alter. 214.
Theias. 215.
Iuſtinus II. 216.
Sophia. 217.
Tiberius Conſtantinus. 218.
Mauricius. 219.
Phocas. 220.
Heraclius I. 222.
Heraclius II. Conſt. 224.
Conſtans II. 225.
Conſtantius IV. Pogon. 226.
Iuſtinianus II. Rhinotmetus. 227.
Tiberius IV. 228.
Leontius II. 228.
Tiberius V. Abſimarus. 229.
Filepicus Bardanes. 229.
Artem. Anaſtaſius. 230.
Theodoſius Adramyteuus. 230.
Leo III. Iſaurus.
Conſtantinus V. Copronymus. 232.
Artavasdus. 233.
Nicephorus I. 233.
Leo IV. Chazarus. 234.
Irene. 235.
Conſtantinus VI. 236.
Nicephorus II. Logotheta. 237.
Stauracius. 237.
Michael I. Rhangabe. 237.
Leo V. Armenius. 238.
Michael II. Balbus. 239.

Theophilus. 240.
Theodora cum filia Thecla. 241.
Michael III. 241.
Baſilius I. Macedo. 242.
Conſtantinus VIII. 243.
Leo VI. Sapiens. 243.
Alexander. 244.
Romanus I. Lecapenus. 245.
Chriſtophorus. 245.
Stephanus. 245.
Conſtantinus IX. 245.
Conſtantinus X. Porphyrog. 246.
Zoe Carbonopſina. 248.
Romanus II. 248.
Theophano. 248.
Nicephorus II. Phocas. 249.
Ioannes I. Zimiſces. 250.
Baſilius II. 252.
Conſtantinus XI. 253.
Romanus III. Argyrus. 254.
Michael IV. Paphlago. 254.
Michael V. Calaphates. 254.
Conſtantinus XII. Monomachus. 254.
Zoe. 255.
Theodora. 255.
Michael VI. Stratioticus. 256.
Iſaacius Comnenus. 256.
Conſtantinus XIII. Ducas. 256.
Eudocia. 257.
Romanus IV. Diogenes. 257.
Michael VII. Ducas et Maria. 258.
Nicephorus III. Botaniates. 260.
Alexius I. Comn. 260.
Ioannes II. Comn. 261.
Manuel I. Comn. 261.
Alexius II. Comn. 262.
Andronicus I. Comn. 263.
Iſaacius II. Angelus. 263.
Alexius III. Angelus. 264.
Alexius IV. Angelus. 264.
Alexius V. Ducas Murz. 264.
Imperatores Latini. 264.
Theodorus I. Laſcaris. 265.
Theodorus II. Angelus. 265.
Ioannes III. Vatatzes. 265.
Theodorus III. Laſcaris. 265.
Ioannes IV. Laſcaris. 265.
Michael VIII. Palaeol. 267.
Andronicus II. Palaeol. 268.
Michael IX. Palaeol. 269.
Andronicus III. Palaeol. 269.
Ioannes V. Palaeol. 270.
Ioannes VI. Cantacuzenus. 270.
Mathaeus Cantacuzenus. 271.
Andronicus Palaeol. 271.
Manuel II. Palaeol. 271.
Ioannes VII. Palaeol. 271.
Ioannes VIII. Palaeol. 271.
Conſtantinus XIV. Palaeol. 272.

PSEVDOMONETA.

Numi Contorniati. 277.
Teſſerae, Spintriae etc. 314.
Numi plumbei. 317.

OBSERVATA GENERALIA

ad partem II. hujus operis.

CAPVT I. *De conſulibus Caeſaribus*. 325.
CAPVT II. *De proconſulibus Caeſaribus*. 338.
CAPVT III. *De nomine imperatoris*. 343.

CAPUT IV. *De nomine Auguſti.* 354.
V. *De cultu capitis Auguſtorum, Caeſarum, Auguſtarum.* 360.
VI. *De titulis* Dominus noſter, *et* Βασιλευς *Auguſtis Caeſaribusque dato.* 364.
VII. *De nomine Caeſaris.* 367.
VIII. *De Principe juventutis.* 371.
IX. *De pontificatu max., et Sacerdotiis Auguſtorum et Caeſarum.* 380.
X. *De tribunicia poteſtate.* 391.
XI. *De nominibus* Patris *et* Matris *in Auguſtis.* 450.
XII. *De nominibus* Pius *et* Felix, *tum a victis populis.* 453.
XIII. *De numis conſecrationum.* 456.
XIV. *De numis Votorum.* 473.
XV. *De legionibus et cohortibus, earumque ſignis.* 488.
XVI. *De numis inferioris aevi.* 499.

*
* *

Indices III. in volumina VI. VII. VIII. 528.

MONETAE ROMANORVM

PARS II.

COMPLECTENS

NVMOS AVGVSTORVM, CAESARVM, TYRANNORVM.

C. VALERIVS DIOCLETIANVS.

Humili genere in Dalmatia ortus, etſi idem Claudium Gothicum non rara tum quoque vanitate parentem ſuum palam jactavit. Propter ſcientiae militaris laudem honores omnes pervaſit, functus etiam conſulatu ſuffecto. Carum ad bellum Perſicum proſecutus; hoc mortuo adhaeſit Numeriano. Poſtquam hic V. C. 1037. P. X. 284 exeunte fere Septembre Arrii Apri praefecti praetorio inſidiis, ut dictum, occubuit, cum quaereretur, qui dignus eſſet imperio, et optimi principis parricidium ulciſceretur, ipſe apud Chalcedonem imperator eligitur. a)

a) Tillemont nota I. in Dioclet.

V. C. 1037. P. X. 284.
TR. P. COS. DES. II. P. M. P. P.
M. Aur. Carino Aug. II. M. Aur. Numeriano II. coſ.

Aprum Numeriani percuſſorem ante tribunal protractum propria manu interficit, et vaticinium implet, quod praeſagiebat, ſeum tum imperaturum, cum *aprum* occideret. a) Bellum in Carinum parat. Ab hoc anno incipit celebris aera Diocletiani, quae et *aera martyrum* dicitur. b)

Incerti hujus anni numi.

V. C. 1038 P. X. 285.
TR. P. II. COS. II. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. II., Ariſtobulo coſ.

Commiſſo apud Murgum Moeſiae ſuperioris prope Viminacium cum Carino praelio victus primum, mox hoc a ſuis caeſo victor imperium ſolus obtinet. Maximianum Caeſarem creat. Anno inclinante in Orientem proficiſcitur.

Deſunt anni hujus numi certi.

V. C. 1039. P. X. 286.
TR. P. III. COS. II. DES. III. P. M. P. P.
M. Iunio Maximo II., Vettio Aquilino coſ.

Nicomediae Maximianum imperii collegam cum Auguſti titulo ſibi jungit. Hic Gallias auctoribus ſeditionis Aeliano et Amando turbatas componit. Diocletiani in Oriente geſta minus certa.

Et hujus anni numi ignoti.

V. C. 1040. P. X. 287.
TR. P. IV. COS. III. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. III., Val. Maximiano Aug. coſ.

Conſul III. cum Maximiano conſule I. procedit. (Vide numum ſequentem.) Maximianus iterum ac ſaepius Alemannos alioſque barbaros, qui Gallias invaſere, acie ſuperat.

Numus:

IMPP. DIOCLETIANO. ET. MAXIMIANO. AVGG. *Protomae duae laureatae utriusque imperatoris et conſularibus trabeis indutae, manu ſceptrum cum aquila praeferentes.*

IMPP. DIOCLETIANO. III. ET. MAXIMIANO. CCSS. *Currus junctis quatuor elephantis cum rectoribus palmigeris; ei inſiſtit uterque imperator et his altior Victoria.* AV. max. mod. (Muſ. M. Ducis.) AE. max. mod. (Theupoli.)

In hunc numum metallo, mole, elegantia in paucis conſpicuum Noriſius diſſertationem bene longam ſcripſerat, qua anni hujus conſules, Diocletianum III, et Maximianum I. diſcordibus ad hunc annum faſtis recte conſtituit. Cetera, quae in ea perſequitur, nimirum quadrigas triumphales elephantorum deſignare Diocletiani victorias Perſicas, minus ſunt certa, aut hiſtoriae congrua, ut jam obſervavit Bandurius. Mihi veriſimilius videtur, indicari utriusque Auguſti proceſſum conſularem, ut magis

a) Vopiſcus in Numeriano. b) Tillemont l. c.

patebit infra ex numo Maxentii cum typo ſimili, et ex iis, quae trademus infra in tractatu de conſulibus Caeſaribus.

V. C. 1041. P. X. 288.
TR. P. V. COS. III. P. M. P. P.
Val. Maximiano Aug. II., Pomponio Ianuario coſ.

Maximianus bellum adverſum Alemannos proſpere proſequitur, alterum in Carauſium, qui Auguſtum ſeſe in Britannia dixerat, adparat.

V. C. 1042. P. X. 289.
TR. P. VI. COS. III. DES. IV. P. M. P. P.
Baſſo II., Quinctiano coſ.

Carauſium Britanniae marisque dominum fruſtra tentat Maximianus. Deſperato ſucceſſu eidem Britannia Auguſtorum conſenſu permittitur. (Vide infra in Carauſio.)

Ignorantur numi.

V. C. 1043. P. X. 290.
TR. P. VII. COS. IV. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. IV., Val. Maximiano Aug. III. coſ.

Conſul IV. conlega Maximiano conſule III. procedit. Vterque imperator colloquii cauſa Mediolanum proficiſcitur. (Tillemont.)

* * *

DIOCLETIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

COS. IIII. *Imperator eques pacificatoris habitu.* AV. (Muſ. olim de France Vindob.)

In alio:

CONSVL. IIII. P. P. PROCOS. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. parazonium.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Nunc et proconſulatus in numis memorari incipit, quod frequens in marmoribus, in moneta usque modo incompertum. Vide infra tractatum de Caeſaribus proconſulibus.

V. C. 1044. P. X. 291.
TR. P. VIII. COS. IV. P. M. P. P.
Tiberiano, Caſſio Dione coſ.

Diocletianus Orientis, Maximianus Occidentis res procurant.

* * *

DIOCLETIANVS. P. F. AVG. *Caput radiatum.*

P. M. TR. P. VIII. COS. IIII. P. P. *Leo capite radiato gradiens fulmen ore geſtat.* AE. III. (Bandur. juxta correctionem in praefatione. Liebe p. 346.)

Eundem typum vidimus quoque in moneta Caracallae ad annum V. C. 967, ubi vide mea obſervata.

V. C. 1045. P. X. 292.
TR. P. IX. COS. IV. DES. V. P. M. P. P.
Hannibaliano, Aſclepiodoto coſ.

Ad veterem a barbaris metum cum nova accederent pericula in Oriente a Perſis, in Africa a rebellibus Quinquegentianis, et forte jam tum imperium in Aegypto uſurpante Achilleo, Diocletianus Kalendis Martiis anni hujus, ut

contra alios opinatur Tillemontius, [a]) Conſtantium Chlorum et Galerium Maximianum Caeſares Nicomediae dixit, ſic ut Diocletianus Orientem, Maximianus Herculeus Italiam Africamque cum inſulis, Galerius Thraciam cum Illyrico, Conſtantius Gallias, Hiſpaniam, Mauritaniam regerent.

Deſunt numi certi.

V. C. 1046. P. X. 293.
TR. P. X. COS. V. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. V., Val. Maximiano Aug. IV. coſ.

Conſul V. cum Maximiano Herculeo conſule IV. Varia Auguſtorum et Caeſarum adverſus imperii hoſtes bella.

Numi incerti.

V. C. 1047. 1048. P. X. 294. 295.
TR. P. XI. XII. COS. V. P. M. P. P.
Fl. Conſtantio Caeſ., Gal. Maximiano Caeſ. coſ.
Tuſco, Anulino coſ.

Incerta utriusque anni facta et numi.

V. C. 1049. P. X. 296.
TR. P. XIII. COS. VI. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. VI., Fl. Conſtantio Caeſ. II. coſ.

Hoc anno victus creditur Allectus, qui in Britannia caeſo Carauſio pro imperatore ſe geſsit, et haec provincia ad obſequium revocata.

Incerti numi.

V. C. 1050. P. X. 297.
TR. P. XIV. COS. VI. P. M. P. P.
Val. Maximiano Aug. V., Gal. Maximiano Caeſ. II. coſ.

Adverſus Narſen Perſarum regem miſſus a Diocletiano Gal. Maximianus primum victus, mox victor bellum magna imperii Romani gloria finit. Val. Maximianus Mauros Quinquegentianos ſubigit. (Tillemont.)

Numi certi deſiderantur.

V. C. 1051. P. X. 298.
TR. P. XV. COS. VI. DES. VII. P. M. P. P.
Anicio Fauſto II., Severo Gallo coſ.

Nihil ad hunc annum memorabile, et incerti numi.

V. C. 1052. P. X. 299.
TR. P. XVI. COS. VII. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. VII., Maximiano Aug. VI. coſ.

Marcomanni debellantur. (Tillemont)

DIOCLETIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
CONSVL VII. P. P. PROCOS. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. parazonium, in imo* ALE. AV. (Muſ. olim de France Vindob.)

V. C. 1053. 1055. P. X. 300. 302.
TR. P. XVII. — XIX. COS. VII. P. M. P. P.

a) Nota XI. in Dioclet.

Fl. Conſtantio Caeſ. III., Gal. Maximiano Caeſ. III. coſ.
Titiano II., Nepotiano coſ.
Fl. Conſtantio Caeſ. IV., Gal. Maximiano Caeſ. IV. coſ.

Nihil his annis ad memoriam illuſtre.

V. C. 1056. P. X. 303.
TR. P. XX. COS. VIII. DES. IX. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. VIII., Val. Maximiano Aug. VII. coſ.

Initio anni impulſore Gal. Maximiano famigeratam Chriſtianorum perſecutionem Nicomediae edicit. Romam profectus inſignem triumphum una cum Herculio de victis inde ab adito imperio hoſtibus agit. (Tillemont.)

Deficiunt item numi certi.

V. C. 1057. P. X. 304.
TR. P. XXI. COS. IX. P. M. P. P.
Diocletiano Aug. IX. Maximiano Aug. VIII. coſ.

Conſulatum IX. Ravennae init. Aeger cum animo, tum corpore Nicomediam revertitur.

Numis certis caremus.

Numi vagi
ab anno V. C. 1037. P. X. 284 usque ad V. C. 1057 P. X. 304.

A. DIOCLETIANVS. AVG. *vel* AVGVSTVS *addito etiam* P. F.
B. IMP. DIOCLETIANVS. AVG. *addito in aliis* P. F.
C. IMP. C. C. VAL. DIOCLETIANVS. P. F. AVG.
D. VIRTVS.DIOCLETIANI. AVG.
E. IOVIO. DIOCLETIANO. AVG.

Caput laureatum in AV. AR. AE. m. m. et AE. II. Radiatum in AE. III. Protome laureata d. ſceptrum cum aquila frequenter in AE. m. m. Rarius cum corona ex lauro et gemmis in AV. apud Bandurium.

Vt lit. A.
AETERNITAS. AVGG. *Elephas cum rectore.* AE. III. (Bandur.)

Averſa ex numis Philippi ſen. cognita.

Vt lit. A.
AVSPIC. FEL. *Dea ſtans d. teſſeram, ſ. caduceum, pro pedibus parva figura manus attollens.* AE. III. (Bandur.)

Bandurius typum averſae, qui novus eſt, et tantum ex utriusque hujus Auguſti moneta cognitus, ad utriusque initia imperii refert, quae commendari volebant liberalitate, et inter quae procurare felicitatem ſuſceptis publice votis.

Vt lit. A.
COMITATVS. AVGG. *Duo equites citato curſu d. elata, ſ. haſtam.* AV. (Muſ. de France olim Vindob.)

Numum hunc Khellius in ſuo ad Vaillantium Subplemento, aliumque aureum cum ſimili averſa Bandurius in numis Conſtantii Chlori deſcripſere quidem, tamen, etſi epigraphen novam, neque hactenus in moneta conſpicuam profiterentur ipſi, nihil de ſenſu epigraphes plane obſcuro monuere. Si duo equites, quos averſa exhibet, imperatores ſunt, ut viſum utrique, ubinam

eorum *comitatus*, quem epigraphe enunciat? Si quid conjectura valeo, equites duo ſunt Auguſtus ac Caeſar, quorum hic illum ad bellum euntem comitatur, ſic ut in numo praeſente habeamus Gal. Maximianum Diocletiani *comitem*, in altero Conſtantii Conſtantium Maximiani Herc. *comitem*. Non obeſt, in numo legi AVGG., tamquam uterque eſſet Auguſtus, nam ſaepius hactenus vidimus, Caeſarem in conſortio cum Auguſto dici Auguſtum. Ad haec uterque Auguſtus ſuum habuit comitem Caeſarem.

* * *

Vt lit. C.

FATIS. VICTRICIBVS. *Tres mulieres ſtantes, quarum ſingulae ſ. cornu copiae tenent, et earum una ſeorſim d. gubernaculum, reliquae duae dextera ſimul unum idemque gubernaculum tenent.* AV. (Muſ. Caeſ. et M. Ducis.)

Numi rariſsimi, quorum partes averſae tantum ex Diocletiani et conlegae moneta cognitae ſunt. Eos late explicuere Spanhemius, et ex eo Bandurius. Ex veteribus egregie operam ſuam commodat Procopius: [a] *habet vero* (Ianus) *templum in foro ante curiam paullo ſuper TRIA FATA. Sic Romani Parcas vocare inſtituerunt.* Eadem cum Parcis componit etiam inſcriptio metrica apud Maffeium: [b]

Telephus hac ſede jucunda Pothusque quieſcent,
Debita cum Fatis *venerit hora* tribus.

Tria fata praedicant etiam Fulgentius, [c] Gellius, [d] Auſonius, [e] et Apuleius. [f] Eadem ex natura ſua in numo vocantur VICTRICIA, quo illa epitheto ornat etiam Claudianus, [g] juſto ſane, quando non in homines modo, ſed ſuperos quoque, quin et ipſum Iovem gravia exercent imperia, religione ut antiquiſſima, ſic ſummis etiam ingeniis parum intellecta, nimirum *eſſe fata*, ut ait Lactantius, [h] *quibus dii omnes et ipſe Iupiter pareat. Si Parcarum tanta vis eſt, ut plus poſſint, quam coeleſtes univerſi, quamque ipſe rector ac dominus, cur non illae potius regnare dicantur, quarum legibus ac ſtatutis parere omnes deos neceſſitas cogit?* Hanc tamen earum feritatem ſerior aetas coercuit, quae Iovem auſa eſt Μοιραγετην, *Fatorum*, ſeu *Parcarum ducem* appellare, [i] aut, ut legitur in antiquo lapide, qui eſt apud nos Vindobonae, DIVINARVM. HVMANARVMQVE. RERVM. RECTOREM. FATORVMQVE. ARBITRVM. [k]

Signa Fatis in hoc numo addita dixi eſſe *gubernaculum* et *cornu copiae*, capta ex numo nitidiſsimo muſei Caeſarei. Monere iſtud neceſſe putavi, quia video, illud, quod Fata dextera tenent, male a Vaillantio et Bandurio taedam, a Frölichio in Cimelio Vindob. fuſum appellari. Vtrumque hoc ſignum cum Fortuna cujuscunque nominis, Parcis, et Nemeſi fuiſſe commune, innumera vetuſtatis monumenta docent. Atqui Fata, Parcas, Fortunam, Nemeſin veteres aut eſſe easdem putavere, aut

a) Bell. Goth. L. I. c. 25. b) Muſ. Veron. p. CLXX. 3. c) Mythologt L. I. d) L. III. c. 16. e) Eidyll. XI. 19. f) in Herm. Triſmeg. g) in II. cons. Stilich. h) Inſtit. L. I. c. 11. i) Pauſan. L. V. c. 15. k) Maffei Muſ. Veron. p. 248.

nonniſi ſubtiliter, et ſecundum certos modos diſcrevere. Fata et Parcas plerumque nonniſi nomine differre, ex modo dictis tenemus. Tamen Ovidius ſorores Parcas Fati eſſe dominas dixit. [a]) Fato et Fortunae communes fuiſſe partes, paſsim creditum, de quo vide, quae plura adferemus infra ad numum Gal. Maximiani inſcriptum FORTI. FORTVNAE. Elegans inter utrumque diſcrimen dedit Pythagoras, ſi ejus incerto biographo habenda fides: [b]) διαφερει δε της Τυχης ἡ Ειμαρμενη, ὁτι ἡ μεν ἑιρμὸν ἐχει, και ταξιν, και ἀκολυθιαν, ἡ δε Τυχη το ἀυτοματον, και το ὡς ἐτυχεν, ὁιον, το ἐκ τυ παιδος ἑις μειρακιον ἐλθειν, και τας καθ' ἑξης ἡλικιας ὀικειως διελθειν, τυτο ἑνος τροπυ της Ειμαρμενης. *Sic differt a Fortuna Fatum, quod hoc ſerie quadam, ordinate, et ſtato progreſſu fit, at in Fortuna ineſt motus ſpontaneus, et inconſultus, v. c. ex puero fieri adoleſcentem, et ſic reliquas aetates ex lege pervadere, unius Fati modus eſt.* At enim de Fortuna varia fuere veterum reſpectu Fati judicia. Teſte Ioanne Lydo [c]) idem Romanis Fatum fuit, atque Fortuna. At ex mente Senecae: [d]) *Sic hunc* (deum) *Naturam voca, Fatum, Fortunam; omnia ejusdem dei nomina ſunt, varie utentis ſua poteſtate.* Pauſanias auctoritate Pindari unam Parcarum dixit eſſe Fortunam. [e])

At lubet etiam conjicere, quam ob cauſam iſtud Auguſtorum par Fata, et Victricia quidem, in monetae ſuae argumentum legerit. Noverunt hercle ipſi, ſi ambire imperium vellent, obſtare ſibi generis ignobilitatem, ac naſcendi conditione eſſe ſe tales,

Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit Fortuna jocari. [f])

Fuere quidem omni aevo, quos merita, ac potiſsimum bellica turbulentis his temporibus, rei ſummae propius admoverunt, tamen et ſic in tanto potentium aemulorum numero neceſſe illis fuit *Sidus et occulti miranda potentia fati,* [g]) cujus adeo tanti beneficii memores has Fatis publice grates rependerunt. Idem, ſed aliis verbis, dixere Auguſti alii, cum ſe PROVIDENTIAE DEORVM debere imperium in numis profeſsi ſunt.

* * *

Vt lit. A.

F. *in aliis plenius* FEL. ADVENT. AVGG. NN. *Mulier ſtans capite leonis exuviis tecto d. vexillum, ſ. dentem elephanti, pro pedibus leo.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

FELIX. ADVENT. AVGG. NN. *Idem typus, ſed humi praeter leonem taurus quoque.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Frequens eſt haec averſa in numis non Diocletiani modo, et Maximiani, ſed et Conſtantii et Galerii Caeſarum. Fuere, qui his numis Auguſtorum et Caeſarum in urbem Romam adventum ſignificari cenſerent, ſed quid Romae cum exuviis elephanti, leone, tauro?

---

a) Triſt. L. V. el. III. v. 17. b) ap. Photium cod. 259. c) περι Μηνων ſub Ianuar. d) de Benefic. L. IV. c. 8. e) L. VII. c. 26. f) Iuvenal. Sat. III. 39. g) ibid. Sat. VII. 200.

Ad haec, ut jam in Tacito Aug. advertimus, hac aetate inſcripto ADVENTVS. AVG. non ſemper adventus in urbem orbis principem intelligebatur. Alio igitur conſilio Vaillantius et Bandurius Maximiani Herculei in Africam trajectum notari adſeruere, qua in expeditione Mauros Quinquagentianos ad obſequium revocavit. Nam certum eſt, typum hunc totum eſſe Africanum, ut patet ex numo Val. Maximiani Aug. poſt reſumptum ab hoc imperium ſignato, inſcriptoque: CONSERVATOR. AFRICAE. SVAE. Verum quid adventus in Africam ad Diocletianum, quin et Conſtantium et Galerium, qui Maximianum ad hoc bellum comitati non ſunt? Reſpondet Bandurius, tantam fuiſſe Diocletianum inter et Maximianum concordiam, ut in ſingulis majeſtas omnis imperii in ſolidum reſidere videretur, et quod ab uno horum factum eſſet, duceretur ad laudem etiam alterius pertinere. a) Demus, mutuae benevolentiae cauſa communicatum fuiſſe honorem victoriae, cultum deorum, aliaque, quorum exempla jam etiam in M. Aurelio et L. Vero, in familia Severi, aliisque vidimus, verum qua ratione potuit dici Diocletianus veniſſe in Africam, qui eo pedem nunquam intulit? Paucioribus ſe expedit Vaillantius, promiſcua, ait, eſſe emblemata horum imperatorum vel ob mutuam concordiam, vel quia ſic monetariis videbatur. b) Non impugno hoc viri praeſtantis judicium, quoniam revera communes omnibus frequenter fuere partes averſae, ut continuo videre licebit, at tum profiteri etiam cogetur, hujus imperii monetam ad ſingulorum hiſtoriam parum aut nihil conferre, et quod ſequitur, inutiles cecidiſſe conatus, quibus a viris eruditis de uniuscujusque votis decennalibus aliisque factis chronologiae aut hiſtoriae cauſa pugnatum eſt.

* * *

Vt lit. B.

FORTVNAE. REDVCI. CAES. NN. *Mulier ſtans d. gubernaculum, ſ. cornucopiae, pro pedibus rota; in aliis globus.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Non aliud habemus exemplum inſignitius promiſcuae tum inter Auguſtos et Caeſares monetae. Enimvero ut in his numis, qui ſunt ipſius Auguſti, averſa Caeſaribus inſcribitur, ſic alii habentur numi Conſtantii et Galerii Maximiani Caeſarum, in quorum averſa: FORTVNAE. REDVCI. AVGG. NN., quae averſa ad unos Auguſtos pertinet. Connectenda haec animadverſio cum iis, quae modo continuo diſputavi. Rotam, quae proprium fuit Nemeſis ſignum, hic commodari Fortunae, non mirabitur, qui utramque deam unius fere fuiſſe naturae habitam novit. Vide, quae diximus alibi, c) et dicemus infra in numis Gal. Maximiani.

* * *

Antica varia.

GENIO. POPVLI. ROMANI. *Genius virilis nudus cum modio ſupra caput ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae.* AE. II.

Nihil his numis imperante Diocletiano tritum magis. *Genium populi Romani* jam ſaepe in moneta, et varie pictum vidimus, ut in numis gentis Cor-

a) Pag. 57. not. 3. b) Num. praeſt. T. III. p. 62. c) Vol. II. p. 552.

neliae, Auguſti, quos deſcripſi in ejus moneta ad annum V. C. 734, Galbae, Vitellii, quos vide. Genium P. R. aureum in regione VIII. memorat Victor in deſcriptione urbis Romae. Vide, quae huc pertinentia obſervabo in moneta Iuliani II. ad numum GENIO. ANTIOXENI.

IOVIO. DIOCLETIANO. AVG. *Protome laureata d. haſtam.*

HERCVLIO. MAXIMIANO. AVG. *Maximianus paludatus ſedens ſ. globum, cui a ſiniſtris adſidet Hercules; retro Victoria volans utrumque coronat, in imo* ROM. AE. max. mod. (Muſ. reg. Gall.)

DIOCLETIANVS. ET. MAXIMIANVS. AVGG. *Vtriusque caput laureatum adverſum.*

IOVIO. ET. HERCVLIO. *Imperatores duo laureati pateram ſuper tripodem effundunt, ſuperne Iovis et Herculis icunculae altari impoſitae, in imo* SMT. AV. max. mod. (Banduri.)

Vt lit. A.

IOVI. CONSER. IOVII. CONS. *Iuppiter ſtans d. fulmen, ſ. haſtam, in imo* ANTS. AE. II. (Tanini.)

Ad horum intelligentiam numorum audiatur Victor: a) *Huic* (Maximiano) *poſtea cultu numinis HERCVLEI cognomentum acceſſit, uti Valerio* (Diocletiano) *IOVIVM; unde etiam militaribus auxiliis longe in exercitum praeſtantibus nomen impoſitum.* Prior orationis hujus pars ipſis his numis, altera, ut jam advertit Bandurius, confirmatur eo, quod paſsim in Notitia imperii occurrunt *ala Iovia, legio Iovia, ala Herculia, auxilia Herculia, Herculiana, Herculenſia etc.* Horum adhuc meminit Claudianus imperante Honorio: b)

Herculeam ſuus Alcides, Ioviamque cohortem
Rex ducit ſuperum.

Etiam narrat Sozomenus, agens de imperio Iuliani, c) Iovianos hos et Herculianos numeros in exercitu R. nobiliſsimos fuiſſe, et imperatorem praeſidii cauſa proxime ſecutos. Vide de hac Iovii Diocletiani, et Herculii Maximiani inſania plura apud Spanhemium, d) et Bandurium, e) et infra ad numum Conſtantii I. inſcriptum VIRTVS. HERCVLI. CAESARIS.

Hic Diocletiani in Iovem adfectus immenſum numorum agmen parturivit cum ejus dei variis nominibus et effigie, ut: IOVI. AVGG. — IOVI. CONSERVATORI. — IOVI. FVLGERATORI. *Iuppiter fulmen in Gigantem vibrans.* AV. (Muſ. Caeſ.) IOVI. PROPVGNATORI. — IOVI. TVTATORI. — IOVI. VICTORI.

DIOCLETIANVS. ET. MAXIMIANVS. AVGG. *Protome utriusque imperatoris laureata cum trabea, in utriusque dextera ſceptrum cum aquila.*

MONETA. IOVI. ET. HERCVLI. AVGG. *Moneta ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae,*

a) in Caeſarib. b) de bello Gild. v. 418. c) L. VI. c. 6. d) Tom. II. pag. 494. e) Pag. 13. not. 4.

ad ejus pedes maſſa metalli, cui ad dexteram adſtat Iuppiter, ad ſiniſtram Herculcs: AE. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Obvii utriusque imperatoris numi aenei maximae formae ſimpliciter inſcripti: MONETA. AVGG. typo ſolito trium Monetarum. Praeſens illuſtrior ob titulos *Iovii* et *Herculii*, de quibus ad numos praecedentes actum.

* * *

Antica varia.

M. SACRA. in aliis: MONETA. S. *in aliis:* SACRA. MONET. AVGG. ET. CAESS. NOSTR. *in aliis:* SACRA. MON. VRB. AVGG. ET. CAESS. NN. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. II.

Numi per hoc imperium frequentes. Moneta, quam privata quidem cupiditas omni aevo, at nunquam ante publica Romanorum conſecravit deſignatis aris templisque more aliorum numinum allegoricorum, teſte ipſo Iuvenali: [a])

etſi funeſta pecunia templo
Nondum habitas, nullas numorum ereximus aras,

nunc tandem SACRA dicitur, ſcilicet propter ingentia emolumenta, quae in genus humanum confert, quo cavetur, ne ſeu adulterando, ſeu pondus minuendo violetur, habeaturque ſacroſancta conſtitutis tanquam in ſacrilegos poenis, ut conſtitutae fuere in eos, qui tribunorum pl. corpora violare auſi ſunt. Vide, quae ad hoc argumentum plura commemorat Spanhemius. [b]) *Sacra moneta urbis* deinceps etiam frequentius obvia, memoratur quoque in marmore Muratorii, [c]) in cujus fine, ſed juxta veram cel. Marinii emendationem, [d]) legitur: CVRANTE. VAL. PELAGIO. V*iro* E*gregio* PROC*uratore* S*acrae* M*onetae* V*rbis* VNA. CVM. PP. (*praepoſitis*) ET. OFFICINATORIBVS. Iam multo ante Antiochenſes MON*etam* VRB*is* numis ſuis inſcripſere, ut ſuo loco vidimus.

* * *

Vt lit. A.

PROVIDENTIA. AVG. *vel* AVGG. *Caſtra praetoria, prae quibus quatuor figurae paludatae ſuper tripode ſacrificant.* AR. Obvii.

Ad monumenta caſtrorum, quae in extremis imperii finibus ubique conſtrui juſſit Diocletianus, hunc typum jure refert Bandurius, quam in hoc imperatore laudem praedicat Zoſimus. Quatuor figurae ſacrificantes haud dubie ſunt Auguſti duo ac totidem Caeſares. Similis typus eſt etiam in numis VIRTVS. MILITVM. - VICTORIA. AVGG. aliisque.

Ejusdem generis numi exſtant etiam in moneta Maximiani conlegae. Horum unum omnino geminum cum capite Maximiani edidit Scipio Maffeius, [e]) ſed pro ſolitis inſcriptionibus, quas modo commemoravi, circum caſtra praetoria legitur: VERONA. NPRITE. COND., quam epigraphen eruditus auctor ſic explicat: VERONA. N*ova* P*orta* RITE COND*ita*. Difficile eſt praebere adſenſum, praecipue cum auctoritatem, qua conditam a Maximiano novam portam confirmaret, non repe-

a) Sat. I. 112. b) Tom. I. p. 29. c) Pag. 268. 3. d) Frat. arv. p. 470.
e) Verona ill. P. I p. 147.

rerit, ſatisque in praeſens habeat adfirmare, non modo talem, qualem diximus, eſſe numi, qui nunc eſt in muſeo ſuo, epigraphen, ſed et ſimilem alium exſtare Venetiis in muſeo Capello. Ad haec mirum etiam videatur, jactatam hanc Veronae portam omnino ſimilem eſſe caſtris praetoriis, quae in obviis Diocletiani, Maximiani, et coaevorum Caeſarum numis exhibentur. Denique mirum etiam, novae portae beneficium tanti rem momenti viſum, quod in publica tanti imperii moneta memoretur. Addo, non ſatis mihi videri probe Latine dici: *portam condere*. Nihil auſim probabile de mira hac epigraphe adfirmare.

* * *

Vt lit. B.

SALVIS. AVGG. ET. CAESS. AVCTA. KART. *in aliis:* FEL. KART. *Mulier ſtans utraque manu expanſa ramum, vel fructus quosdam tenet.* AE. II. Numi obvii.

Obvia averſa in conlegarum quoque numis. Eam explicat Victor: [a]) *ac mirum in modum novis adhuc, cultisque moenibus Romana culmina, et ceterae urbes ornatae, maxime Carthago, Mediolanum, Nicomedia. Auctam* ergo Carthaginem, nimirum ſuperiorum beneficio Auguſtorum, cujus exempla aliquot dedi in moneta Severi anni V. C. 956 ad numum: INDVLGENTIA. AVGG. IN. CARTH., *felicemque* adeo hi praedicant numi. Sane urbis hujus excellentiam, qualis ſuo aevo conſtitit, his verbis extollit Herodianus: [b]) *ἡ γȣν πολις ἐκεινη και δυναμει χρηματων, και πληθει των κατοικȣντων, και μεγεθει μονης Ρωμης ἀπολειπεται, φιλονεικȣσα προς την ἐν Αιγυπτῳ Αλεξανδρȣ πολιν περι δευτερειων. Etenim haec urbs, ſive facultates ſpectes, ſive incolarum frequentiam, ſive ambitum, uni Romae cedit, quin cum ipſa etiam Aegypti Alexandria de loco ſecundo certat.* At pluribus poſt annis novam doluit exſiſtere urbem rivalem Conſtantinopolin, quam contentionem ingenioſe deſcribit Auſonius: [c])

Conſtantinopoli adſurgit Carthago priori,
Non toto ceſſura gradu, quia tertia dici
Faſtidit, non auſa locum ſperare ſecundum,
Qui fuit ambarum. Vetus hanc opulentia praefert,
Hanc fortuna recens. Fuit haec, ſubit iſta, novisque
Excellens meritis veterem praeſtringit honorem,
Et Conſtantino concedere cogit Eliſam.
Accuſat Carthago deos jam plena pudoris etc.

Quod mulier manu tenet, ſitne corolla, an ramus, ſpicae, uva, non ſatis apparet, neque qua ratione typus cum inſcriptione connectatur. Epigraphe averſae eſt quaedam adclamationis formula. Lego in marmore Donii: [d]) SALVO. AVG. FELIX. MATERNVS. CVM. FILIIS. Item: [e]) ΣΑΛΒΩ. ΚΟΜΜΟΔΩ. ΦΗΛΙΞ. ΦΑΥΣΤΕΙΝΑ.

* * *

a) in Caeſarib. b) Hiſt. L. VII. ſub Maximino. c) Carm. 286. d) Inſcr. Cl. I. n. 146. e) ibid. Cl. II. n. 158.

Vt lit. A.

VICTORIAE. SARMATICAE. *Caſtra praetoria, prae quibus quatuor figurae paludatae ſuper tripode ſacrificant.* In aliis: *Porta caſtrorum valvis apertis.* AR. Numi obvii.

Sarmatas a Diocletiano fuiſſe internecione victos narrant Eutropius, et Eumenius in Panegyrico, et *Sarmaticus Maximus* una cum Maximiano dicitur in marmore Gruteri. [a]) Eadem averſa frequens quoque in numis conlegae et Caeſarum.

* * *

Vt lit. B.

PRIMIS. X. MVLTIS. XX. *Duae Victoriae clypeum palmae adpendunt, cui inſcriptum:* VOT. X. FEL. AV. (Olim muſei de France Vindob.)

Vt lit. A.

VIRTVS. ILLYRICI. *Imperator eques, in imo navis cum quatuor vectoribus, et* TR. AV. (Tanini.)

Vt lit. A.

VOT. X. MVLT. XX. *Victoria globo inſiſtens.* AE. III. (Bandur.)

Vt lit. A.

PRIMI. XX. IOVI. AVGVSTI. *Iuppiter ſedens d. fulmen, ſ. haſtam.* AV. (Banduri.)

Vt lit. A.

VOT. XX. *addito in aliis:* SIC. XXX. *intra lauream.* AV. AE. III. (Band. Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.

VOTIS. ROMANORVM. *Duae Victoriae ex adverſo ſtantes clypeum tenent, in quo:* SIC. XX. SIC. XXX. *in imo* AQ. AV. (Tanini.)

De his Votorum numis diſtincte agetur infra in tractatu de Votis Auguſtorum.

* * *

Vt lit. A.

VCVI. *inferne* T. *In aliis:* XCVIAQ. *In aliis:* XCVIIT. *intra lauream.* AR. (Muſ. Caeſ. Band.)

Quidquid hactenus ad ſolvenda haec aenigmata ab eruditis adlatum eſt, male cecidit fatente etiam Bimardo. [b]) Vide quae de his plura notabimus infra in tractatu de numis inf. aevi. Averſae ſimiles ſunt in moneta conlegae et Caeſarum.

V. C. 1058. P. X. 305.

TR. P. XXII. COS. IX. P. M. P. P.
Fl. Conſtantio Caeſ. V., Gal. Maximiano Caeſ. V. coſ.

Gal. Maximiano Caeſare ſeu hortante, ſeu cogente, accedente etiam cauſa valetudinis curarum taedio purpuram Nicomediae Kalendis Majis ponit, ut viſum Tillemontio contra Petavium. [c]) Conlegae exemplum eodem die Val. Maximianus ſequitur Mediolani. Gal. Maximianus, et Conſtantius Chlorus Auguſti, Severus et Maximianus Caeſares appellantur, ipſe privatus Salonam Dalmatiae locum ſuum natalem petit.

Fuiſſe ſpectatum magnis virtutibus ſummo faſtigio dignis, ſcientia militari, vigilantia, mente excelſa, conſilio in adverſis prompto, tum etiam literarum ſtudiis, comitate, moderatione, neque diffitentur ii ipſi, quorum intererat ejus omnibus in rebus auctoritatem et nominis exiſtimationem elevari. Quod

a) Pag. 166. 7. b) ad Iobert T. II. p. 154. c) in Dioclet. nota XIX.

primum Maximianum conlegam, deinde duos Caeſares ſibi adſcivit diſtributis quadrifariam imperii provinciis, varie acceptum, et abunde in jus vocatum ab iis, qui πολιτικα ſcripſere. Verum juſta reprehenſione non caruere incredibiles ſumptus in inſanas ſubſtructiones facti, quibus provincias exhauſit, ut praeter urbes alias Carthaginem, Nicomediam, Romam exornaret, quorum operum ſtupendas reliquias oſtentat Roma in Thermis ab auctore Diocletianeis dictis, et Dalmatiae urbs Spalatro veteri Salonae adſita, ſtructo illic ſibi palatio, cujus magnificentiam ac immenſum ambitum jam ex veteribus indicavit Conſtantinus Porphyrogenetus, [a]) et quae ſuperſunt rudera depinxit, et praeclaro ſumptuoſoque volumine vulgavit Robertus Adam Anglus. [b]) Ejus etiam faſtus intolerabilis viſus, cum primus omnium poſt Caligulam ac Domitianum ſe palam Dominum dici, et adorari appellàrique ut deum paſſus eſt, (verba ſunt Victoris in Caeſarib.) et regiae conſuetudinis formam magis, quam Romanae libertatis in imperium invexit. [c]) Atque idem ille, qui tot annis tanta cum gravitate rexit imperium, ut non modo conlegam Auguſtum, ſed adlectos etiam Caeſares concordes haberet, et in officio contineret, poſtremis tamen vitae annis Gal. Maximianum, quem ipſe extulit, tyrannum paſſus nonniſi ex hujus arbitrio imperare coactus eſt, ſic ut hujus voluntati in perſequendis Chriſtianis, ac denique abdicando imperio ſubſcribere cogeretur, quanquam in hac hominis privati fortunâ adeo ſibi beatus videbatur, ut Herculio atque Galerio ad recuperandum imperium hortantibus reſpondere non dubitaret: utinam Salonae poſſetis viſere olera noſtris manibus inſtituta, profecto nunquam iſtud tentandum judicaretis. Tamen Victor, qui haec memorat, [d]) morte voluntària per formidinem conſumptum addit, Conſtantini et Licinii ſuſpiciones et minaces literas veritum. Mortuus eſt ex Tillemontii ſententia anno poſt Chriſtum 313, [e]) cujus res geſtae et eventus hoc etiam fuere ſingulares, quod nullo hactenus exemplo imperium in plures eſt partitus, illud ſponte abdicavit, et privatus in ſuperos tamen relatus eſt, ſi fides Eutropio, etſi iſtud numis non confirmatur.

Vxor nominis incerti, [f]) ex qua nata filia *Galeria Valeria* nupta Gal. Maximiano, de qua agetur infra in ejus numis.

Numi Diocletiani poſt abdicatum imperium.

Diocletiano et Maximiano etſi poſita purpura ſervatum tamen *Auguſtorum* nomen, ſed *Seniorum* titulo adjecto non marmora modo teſtantur, ſed et numi obvii, quos poſito imperio fuiſſe ſignatos ipſae averſae affatim docent. Eccos:

a) de adminiſtr. imp. ad Romanum fil. b) Ruins of the palace of Diocletian at Spalatro. c) Eutrop. d) in Epitome. e) Nota XX. in Dioclet. f) Tillemont in Dioclet. p. 5.

A. D. N. DIOCLETIANO. BEATISS. *vel* BEATISSIMO. *vel* BAEATISSIMO. (*ſic*) *vel* FELICISSIMO. SEN. AVG. *Protome laureata d. volumen.* In aliis : *d. ramum lauri*, *ſ. volumen.*
B. D. N. DIOCLETIANO. P. F. S. AVG. *Similis protome.*
C. D. N. DIOCLETIANO. AETER. AVG. *Caput laureatum.* (Band.)
D. DIOCLETIANO SEN. AVG. *Caput radiatum.* (Band.)
E. D. N. DIOCLETIANO. B. S. AVG. *Protome laureata d. lauri ramum*, *ſ. duo folia.* (Olim in muſ. Neumann.)

* * *

Advertendum in his inſcriptionibus ad titulum D*ominus* N*oſter*, quem nunc primum numi praeferunt, etſi *Deum et Dominum* conjunctis titulis jam viderimus Aurelianum et Carum. Si Noriſium audimus, Diocletianus in numis primus omnium paſsim *Domini* titulum uſurpavit, cujus exemplum ſucceſſores imitati ſunt, additque mox, uſurpari eum a Diocletiano coepiſſe poſt annum Chriſti 287 debellatis undique hoſtibus. a) Perperam. Nam etſi, ut ſupra ex Victore docuimus, appellari ſe dominum ac deum voluit, tamen titulus *Domini Noſtri*, quamdiu imperium tenuit, ejus monetam non invaſit, ſed inſertus primum eſt a ſucceſſoribus Auguſtis in eos numos, quos reverentiae cauſa ſenioribus Auguſtis cudi fecere. Et abſtinuerunt invidioſa hac appellatione ipſi etiam, qui proxime ſucceſſere, Gal. Maximianus, et Conſtantius Chlorus, ſed his decedentibus continuo invaluit, ut dicetur. *Beatiſſimi*, et *Feliciſſimi* nomina in his numis obvia ſunt, et jam his ipſis vocabulis uſum video Eumenium oratorem, cum ſic de Diocletiano nunc privato loquitur: b) *FELIX BEATVSQVE vere, quem veſtra tantorum principum colunt obſequia PRIVATVM.* In unico tantum *Aeternus* dicitur, quanquam poſtremum iſtud ei, cum rerum adhuc potiretur, datum eſt, ut teſtantur aliquot marmora Gruteriana. Notandum etiam, numos omnes utrique Auguſto privato dedicatos in dandi caſu efferri. In numo E literas B. S. legendas B*eatiſſimo Seniori*, ex praecedentibus patet.

* * *

Vt lit. A.

PROVIDENTIA. DEORVM. QVIES. AVG. *vel* AVGG. *Duae mulieres ſtantes*, *quarum dexterior dexteram attollit, altera d. ramum*, *ſ. haſtam.* AE. m. m. AE. II. (Band.)

Vt lit. E.

PROVID. DEORVM. QVIES. AVGG. *Idem typus*, *in area* A , *in imo* SM. SD. AR. III. (Olim muſei Neumann.)

Numi ſimilis rationis in utroque Auguſto ſunt obvii. Typus ipſe *Providentiae*, et *Quietis* imagines praebet.

* * *

Vt lit. B.

QVIES. AVGVSTORVM. *vel* AVGG. *Mulier ſtans d. ramum*, *ſ. haſtam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Habes in hoc numo praecedentium

a) Diſſert. in num. Diocl. p. 4. b) Paneg. Conſtantin. c. 15.

argumentum diviſum. Etiam auctor incertus panegyrici Maximiano et Conſtantino dicti hanc utriusque abdicationem *Quietem* appellat. [a])

* * *

Vt lit. A.

VOTA. PVBLICA. *Navis, in qua Serapis ſedens d. gubernaculum tractat, ſ. velum tenet, ante ipſum Victoria ſtat utraque manu alterum velum tenens.* AE. m. m. In alio: *Navis cum duobus velis Iſide ſtante ad gubernaculum et altera figura prorae velum contrahente.* AE. (Band.)

Deinceps in numis ſic inſcriptis varia numinum, praecipue Aegyptiorum, ſimulacra comparere incipiunt, quibus facta *vota publica* pro principum incolumitate. Quae Aegyptia ſunt, in his numis plerumque navigiis feruntur ex ſuperſtitione ejus gentis, de qua plura teſtimonia collegit Buonarrotus. [b])

* * *

Numi hujus claſsis cum aliis averſis perrari, neque hi memorabiles.

Numi Alexandrini.

Perfrequentes ſunt hujus generis numi cum capite Diocletiani, ſed et hoc imperante exſpirant, et cum his numi imperatorii commatis peregrini plene deſinunt. Ejus annos in numis his legimus a L. A. usque L. IЄ. Reliqua huc pertinentia vide Vol. IV. in ipſis Alexandrinis.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - - -	R.
Argentei	- - - - - - - - - - vix	R.
Aenei max. moduli	- - - - - - - - -	RR.
Aenei I. formae	- - - - - - - - -	O.
Aenei II. et III. formae	- - - - - - - - -	C.
Alexandrini	- - - - - - - - - -	C.

M. AVR. VALERIVS MAXIMIANVS.

Parentibus modicis natus apud Sirmium Pannoniae armorum commendatione viam ſibi ad illuſtriſsimos quosque honores aperuit, qua una opinione factum, ut cum Diocletianus ad ferenda imperii onera adjutorem circumſpiceret, eum ſibi, etſi inculto aſperoque eſſet ingenio, conlegam deſignaret.

V. C. 1038. P. X. 285.

CAESAR.

Maximianum non ſtatim Auguſtum,

a) Cap. XI. b) Obſerv. iſtor. p. 424.

ſed Caeſarem principio fuiſſe, diſerte adſerunt Eutropius et Oroſius. Vide ad hoc argumentum plura apud Pagium, [a]) et Tillemontium, [b]) cujus cauſa proferendus hoc loco numus ſequens:

VAL. MAXIMIANVS. NOB. CAES. *Caput laureatum.*

MONETA. AVGG. *Tres monetae ſtantes.* AE. max. mod. (Band.)

Si numus hic hujus eſt Maximiani, Eutropii et Oroſii ſententiam inſigniter confirmat. Eum Bandurius ex muſeo Magni ducis recitat. At vero turbat non parum, quod inter numos max. mod. Muſei Florentini non memoratur, deinde quod forte eſt Galerii Maximiani, qui et *Caeſar* fuit, et *Valerii* etiam nomen habuit.

V. C. 1039. P. X. 286.
AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. P. M. P. P.

Kalendis April. Nicomediae a Diocletiano Auguſtus et *Herculius* dicitur. (Tillemont.) Reliqua vide in Diocletiano.

MAXIMIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

P. M. TR. P. P. P. *Imperator paludatus ſtans d. et ſ. ſignum militare, tribus aliis retro defixis.* AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 1040. P. X. 287.
TR. P. II. COS. P. M. P. P.

Vide annales in Diocletiano.

IMPP. DIOCLETIANO. ET. MAXIMIANO. AVGG.

IMPP. DIOCLETIANO. III. ET. MAXIMIANO. CCSS. Aureum hunc numum max. mod. vide uberius deſcriptum in Diocletiano.

IMP. MAXIMIANVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

CONSVL. AVGG. NN. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. parazonium, in area* Z. *infra* SM. SD. AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 1041. P. X. 288.
TR. P. III. COS. II. P. M. P. P.

Vide annales ibidem.

MAXIMIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

COS. II. *Imperator eques pacificatoris habitu.* AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 1043. P. X. 290.
TR. P. V. COS. III. P. M. P. P.

Vide annales ibidem.

MAXIMIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

COS. III. *vel:* COS. III. P. P. PROCOS. *Imperator eques pacificatoris habitu.* AV. (Khell. Subplem. ad Vaill. Tanini.)

V. C. 1046. P. X. 293.
TR. P. VIII. COS. IV. P. M. P. P.

Vide annales ibidem.

MAXIMIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

---

a) Diſſert. hypat. cap. VII. § 7. b) Nota V. in Dioclet.

CONSVL. IIII. P. P. PROCOS. *Imperator togatus et laureatus ſtans d. orbem Rom. gerit, ſ. togam colligit, et volumen tenet.* AV. (Bandur.)

*
* *

IMP. MAXIMIANVS. AVG. *Caput radiatum.*

P. M. TR. P. VIII. COS. IIII. P. P. *Leo radiatus gradiens fulmen ore gerit.* AE. III. (Band.)

Bandurius, qui antea in hoc numo legerat COS. III. a) ſerius deceptum ſe profeſſus eſt, legendumque COS. IIII. b) Exſtat numus Diocletiani ſimillimus cum eadem omnino averſa, ſeu inſcriptionem, ſeu typum ſpectes, quem deſcripſimus ad annum V. C. 1044. Vtriusque indiſcreta ac perfecta ſimilitudo perſuaſit primum Harduino, deinde Bandurio, numum utrumque non modo in una eademque officina, ſed eodem etiam anno fuiſſe ſignatum non obſtante diverſa trib. poteſtatis ratione, quae inter utrumque imperantem interceſsit. c) Ejus conjecturae princeps cauſa fuit, quod haec averſa propter additum P. M. minus convenire Maximiano videretur, ne eodem tempore duo pontifices maximi ſtatuantur. At enim licebit viro erudito eſſe ſecuro, quoniam et Balbinum et Pupienum, tum non multo poſt utrumque Philippum, poſtea alios eodem tempore pontifices max. vidimus, ut in ſingulis obſervavimus. Quid quod idem Maximianus in numo aureo, quem ſupra ad annum V. C. 1039. propoſui, ſed qui ignotus fuit Bandurio, P. M. dicitur. Ceterum ſi revera utrique communes averſae fuere, quam parum utriusque numi chronologiae et ſingulorum hiſtoriae ſerviant, nemo non videt, ut jam ſupra ad Diocletiani numum FELIX. ADVENT. obſervavi.

Ad explicandum averſae typum recole, quae ad ſimilem Caracallae numum anni V. C. 967 indicavi.

V. C. 1047. P. X. 294.
TR. P. IX. COS. IV. P. M. P. P.

IMP. MAXIMIANVS. AVG. COS. IIII. *Caput Maximiani Herc. leonis pelle amictum.*

MAXIMIANVS. NOB. CAES. ET. CONSVL. *Caput laureatum Gal. Maximiani.* AE. max. mod. (Band.)

Nonniſi hoc anno Gal. Maximianus proceſsit conſul primum. Quare numus hic ad annum praecedentem referri non poteſt.

V. C. 1052. P. X. 299.
TR. P. XIV. COS. VI. P. M. P. P.

MAXIMIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

CONSVL. VI. P. P. PROCOS. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. parazonium, infra* SMAT. AV. (Muſ. olim de France.)

V. C. 1056. P. X. 303.
TR. P. XVIII. COS. VII. P. M. P. P.

MAXIMIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

a) Pag. 75. b) in praef. ad Tom. II. c) Band. in praefat.

CONSVL. VII. P. P. PROCOS. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. parazonium, in imo* SIS. *vel* SMAT. *vel aliter.* (Muſ. Caeſ.)

V. C. 1057. P. X. 304.

TR. P. XIX. COS. VIII. P. M. P. P.

MAXIMIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

CONSVL. VIII. P. P. PROCOS. *Idem typus.* AV. (Bandur.)

NVMI VAGI

ab anno V. C. 1039. P. X. 286. usque V. C. 1057. P. X. 304.

A. MAXIMIANVS. AVG. *vel* AVGVSTVS, *addito etiam* P. F.

B. IMP. MAXIMIANVS. AVG. *addito etiam* P. F. *vel* P. *ſolo.*

C. IMP. C. M. A. MAXIMIANVS. AVG.

D. IMP. C. M. A. V. MAXIMIANVS. P. F. AVG.

E. IMP. C. M. A. VAL. MAXIMIANVS. P. F. AVG.

F. IMP. C. M. AVR. *vel* AVREL. VAL. MAXIMIANVS. P. F. AVG.

G. VIRTVS. MAXIMIANI. AVG. (Band.)

H. HERCVLIO. MAXIMIANO. AVG. (Vide infra in IOVIO.)

I. MAXIMIANVS. P. F. AVG.

Capitis cultus fere idem, qui in Diocletiano. Nonnunquam leonis exuviis tegitur, ut dicetur.

* * *

Praemonendum ad numos Herculii, communes fere utrique imperatori fuiſſe partes averſas, quas cum in Diocletiano jam recitaverimus, hic revocare ſupervacaneum. In hoc igitur quaerendi numi:

AVSPIC. FEL. — FATIS. VICTRICIBVS. — FEL. ADVENT. AVGG. NN. — GENIO. POPVLI. ROMANI. — MONETA. S. etc. — PROVIDENTIA. AVGG. — SALVIS - - - AVCTA. *vel* FEL. KART. — VICTORIAE. SARMATICAE. — VTILITAS. PVBLICA.

* * *

Vt lit. I.

CONCORDIA. AVGG. ET. CAESS. NNNN. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. duplex cornucopiae.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Bandurio numus hic ex ſolo Occone cognitus fuit. Singulare eſt N quater poſitum, nimirum pro numero principum utriusque faſtigii tum imperantium, cujus exemplum aliud in Diocletiani et Maximiani moneta vix reperias, cum in horum numis aliis legas tantum NN. vel NOSTR.

* * *

Vt lit. I.

FELIX. CARTHAGO. *Mulier adverſa ſtans brachiis expanſis quosdam fructus tenet.* AV. (Tanini.)

Eadem averſa eſt etiam in numo Maxentii filii.

* * *

Vt lit. A. Caput laureatum.

GAVDETE. ROMANI. *Duae Victoriae tenentes tabulam, cui inſcriptum:* SIC. XX. SIC. XXX. *in imo* AQ. Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Inſignem hunc numulum aureum, ac perelegantem jam vulgavit Morellius ex gaza Caeſarea, ſed Oenipontana, in

qua tum fuit, ante annos aliquot Vindobonam translatus.[a]) Epigraphe averſae fauſtam adclamationem continet, nimirum *gauderent Romani* ob ſoluta vota XX. et ſuſcepta XXX.

* * *

Vt lit. A. Caput laureatum.
GAVDIVM. ROMANORVM. *Captiva tropaeo adſidens puerulo mammas praebet.* AV. (Bandur.)

Averſa in ſequentium imperatorum numis obvia, qua indicatur *gaudium Romanorum*, non modo quod victi eſſent barbari, et ab imperii finibus repreſsi, ſed etiam cum uxoribus ſervire coacti.

* * *

HERCVLIO. MAXIMIANO. AVG. *Maximianus paludatus ſedens etc.*
IOVIO. DIOCLETIANO. AVG. etc. AE. max. mod.

Numum hunc plenius deſcriptum vide in Diocletiano, quo loco et de *Herculi* titulo, quem Maximianus ſibi ſumpſerat, nonnihil praeceperam, de quo, ut et de *Iovii* nomine, quod ſibi adrogavit conlega, multa exſtant teſtimonia in panegyricis ejus aevi, in quibus Diocletianus Iovi rectori coeli, Maximianus Herculi pacatori terrarum aequiparantur. *Hic eſt*, ait de Maximiano auctor incertus panegyrici ad Maxim. et Conſtant. cap. VIII., *qui nomen, quod accepit a deo principe generis ſui, dedit vobis, qui ſe progeniem eſſe Herculis non adulationibus fabuloſis, ſed aequatis virtutibus comprobavit.* Ergo ut Diocletianus in numis ſuis perpetuo Iovis ſui cultum crepat, ita et Maximianus Herculis ſui, ut: HERCVLI. CONSERVAT. — DEBELLATORI. — INVICTO. AVGG. — PACIFERO. — VICTORI, illatis variis typis, quos exantlati copioſi ejus labores facile ſuppeditant, quorum etiam varii alii occurrunt in numis inſcriptis VIRTVS. AVGG. Quae cauſa fuit, cur nonnunquam ejus etiam dei cultu in numis compareat, tecto nimirum leonis exuviis capite, cujus et heredem fecit filium Maxentium. Et vero ſi debellatos ab eo quaquaverſum barbaros, velut monſtra imperio exitioſa reputemus, poterat, ſi non Hercules, certe ſedulus ejus imitator haberi. Bellicas has ejus laudes exornat, ac fortaſſe plus juſto, marmor inſigne Gruteri,[b]) ſed correctum a Marinio:[c])

MAGNO ET INVICTO AC
SVPER OMNES RETRO
PRINCIPES FORTISSIMO
IMP CAES M. AVR VALERIO
MAXIMIANO PIO FEL
INVICTO AVG COS IIII
P P PROCOS

* *

Vt lit. B. Caput laureatum.
IOVIS. CONSERVATOR. *Iuppiter ſtans d. fulmen, ſ. haſtam, pro pedibus aquila.* AV. (Muſ. Caeſ.)

IOVIS in caſu recto vetus in numis quoque modus, et necdum obſoletus. Sic IOVIS. CVSTOS in moneta Veſpaſiani.[d])

* * *

Vt lit. A.

a) Specim. p. 79. b) Pag. 281. 4. c) Frat. arv. p. 546. d) Vol. VI. p. 337.

IOVI. CONSERVATORI. N. K. L. Y. K. C. *Iuppiter ſtans amictus pallio d. fulmen, ſ. haſtam, in imo* SMN. AV. (Muſ. olim de France.)

Numus propter additas literas ſolitarias commemorandus, dignas ſane Oedipo, aut huic ſuppare Harduino.

* * *

Vt lit. F. Caput leonis exuviis tectum.

IOVI. CONSERVATORI. AVG. *Templum ſex columnarum, in cujus periſtylio:* IOVIVS. AVG. *In aditu Iuppiter ſtans cultu ſolito.* AE. max. mod. (Muſ. Albani.)

Numum hunc explicat alter mox laudatus cum epigraphe: IOVIO. DIOCLETIANO AVG.

* * *

Vt lit. B. Caput radiatum.

PAX. AVGGG. *Mulier ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AE. III. (Bandur.)

Ex mente Bandurii numus hic ad id aetatis pertinet, quando inito cum Carauſio Britanniae tyranno foedere, et permiſſo huic Auguſti titulo tres eodem tempore Auguſti fuere. Quod confirmatur eo, quod in Carauſii quoque numis, neque in alterius cujuspiam imperatoris, haec epigraphe PAX. AVGGG. reperitur, quin et ipſa trium horum imperantium capita. Eodem modo explicandus numus Maximiani alter item AE. III., et inſcriptus VIRTVS. AVGGG. apud Bandurium.

* * *

Vt lit. I. Caput radiatum.

SAECVLARES. AVGG. *Cippus, in imo* IAXX. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Operae omnino pretium videtur, quae olim, cum memorabile hoc cimelium vulgarem, [a]) laxius diſputavi, propter argumenti dignitatem hoc loco reſtituere.

Dum ſingularem, et nemini antehac conſpectum numum promulgo, jure dubitem, ſitne inde eruditus lector plus voluptatis, an faſtidii capturus. Vt gratus eſſe poſsit propter novitatem, ſic diſplicebit ſane, quod incertas ludorum ſaecularium leges magis adhuc involvit, ac perturbat. Non attinet in hac operis brevitate horum originem et cauſas ludorum commemorare, quas videre potes in operibus Val. Maximi, [b]) Cenſorini, [c]) Zoſimi, [d]) et qui in hos commentati ſunt, recentiorum. At meas eſſe partes puto, in examen vocare, utrum Maximiani imperium inciderit in tempus celebrandis ſaecularibus ex vetere inſtituto idoneum. Ex certis ſcriptorum veterum, et numorum teſtimoniis duplex video his ludis tempus a Romanis praefinitum, unum, quod annis CX. conſtabat, quos legitimos fuiſſe fines teſte Cenſorino creditum XVviris et Auguſto, tum ex horum praeſcripto Horatio, cui tempus illud dicitur: *Certus undenos decies per annos orbis*, [e]) et Zoſimo, cui ex carmine Sibyllino dicitur ἐτεων ἑκατον δέκα κυκλος, *annorum centum et decem circulus.* Hos ſecutus terminos Auguſtus ludos ſaeculares celebravit anno V. C. 737, quod definite docent Cenſorinus, Dio, et numi. Auguſti rationem ſecuturum ſe profeſſus

a) Sylloge I. p. 107. b) L. II. c. 4. c) de die nat. c. 17. d) L. II. ſub init. e) Carm. ſaec.

quidem eſt Domitianus, ut teſtatur Suetonius, [a]) tamen, neſcio cur, hos ludos celebravit V. C. 841. Magis religioſe Auguſto adhaeſit Severus, cum is teſte Cenſorino, Zoſimo et numis ludos hos celebravit V. C. 957, nempe poſt bis elapſos annos CX. Secundum hanc legem iterari eos oportuit, ut diſerte tradit Zoſimus, poſt conſulatum III. Conſtantini M. et Licinii, qui fuit annus V. C. 1066, nimirum tum elapſis annis CX., ſed neglecto hoc tempore, atque iratis propterea diis rem Romanam ad eam infelicitatem prolapſam idem pueriliter conqueritur.

At ſunt auctores graves, qui elapſis centum tantum annis agendos ſaeculares docuere, nimirum quod tot annos ſaeculum civile complectitur. Magnos ejus doctrinae vades citat Cenſorinus, Valerium Antiatem, Varronem, Livium. His adde Claudianum, [b]) et D. Auguſtinum, [c]) quorum teſtimonia brevitatis cauſa praetereo. Et video tam auctoritate ſcriptorum, quam numorum, hanc quoque legem in agendis ſaecularibus ſecutos imperatores, ſed ſic, ut eos annis urbis conditae ſaecularibus adcommodarent. Sic Claudium egiſſe ſaeculares anno V. C. 800, certum eſt teſtimonio Taciti, et Cenſorini. De Antonino Pio refert Aurelius Victor, annum urbis nongenteſimum magnifice ab eo fuiſſe celebratum, atque haud dubie ludis ſaecularibus, etſi hanc vocem omittat hiſtoricus, ſed idem quoque eam in proximis Philipporum omiſit, quos certo conſtat fuiſſe ſaeculares. Ludos anno V. C. 1001 imperantibus Philippis actos, fuiſſe ſaeculares, certum eſt cum ex eorum numis obviis, in quibus legitur: SAECVLARES AVGG., tum ex teſtimonio Caſſiodorii et Hieronymi referentium, ludos theatrales tum in Campo Martio fuiſſe celebratos tribus diebus ac noctibus populo pervigilante, quo docemur, acta tum ea eſſe, quae ludis ſaecularibus agenda praeſcribit Zoſimus. Atqui anno quoque urbis conditae ſaeculari ſacros fuiſſe ludos debitos, ex ejusdem Victoris verbis colligas, Romanorum impietati graviter iraſcentis, quod annum V. C. 1100 nullis ſolennibus frequentaſſent.

Haec uberius explicanda fuere, ut Maximiani ſaecularibus, quos numus hic eloquitur, ex alterutra lege idoneum reperiamus tempus. At enim omnis calculus, quem tentaveram, incaſſum cecidit. Adhibe edictum Auguſti centum et decem annorum intervallo munus ſaeculare circumſcribentis. Secundum hanc Auguſti legem poſtremi ante Maximianum ſaeculares fuere illi, quos egit Severus anno V. C. 957. Adde annos 110, eris in anno V. C. 1067, cui teſte ipſo Zoſimo proximi a Severo ſaeculares debebantur. At Maximianus jam anno V. C. 1058 imperium poſuit, ſubinde V. C. 1063 a Conſtantino M. ad mortem adactus. Latius fallit lex altera, quae ludos ſaeculares anno V. C. ſaeculari adfigit. Hujus generis poſtremi fuere, quos celebravit Philippus V. C. 1001. Verum Maximianus ad imperium evectus V. C. 1039, caeſus V. C. 1063 annum V. C. ſaecularem non attigit. Accedit, Maximiani ſae-

a) in Domit. c. 4. b) de conſulatu VI. Honorii. c) de Civ. Dei L. III. c. 18.

cularibus obſtare diſertam orationem Zoſimi, qui, cum tempus ipſum adſignat, quo poſt Diocletiani et Maximiani imperium celebrandi fuere, hoc ipſo palam docet, eos intra horum imperium actos non fuiſſe, et ſi acti fuiſſent, an iſtud fugiſſet hominem horum ludorum ſuperſtitioni tam pertinaciter addictum? Tamen numus hic ſingularis, a quo omnis longiſsime abeſt fraudis ſuſpicio, actos fuiſſe hos ludos aperte teſtatur, quos fuiſſe ſaeculares non epigraphe modo, ſed et typus cippi, qui idem et in Philipporum numis ludorum ſaecularium ſymbolum eſt, plane perſuadent.

At enim non ſolus hic eſt numus, qui actos alieno tempore ſaeculares, et ſilentibus iterum hiſtoricis teſtatur. Habet muſeum Caeſareum binos argenteos Gallieni numos, in quorum uno SAECVLARES. AVG. legitur, in altero barbare SAECVLARHS. AVG., utrobique eſt typus cervi ſtantis, et in imo palmae ramus. Refert Bandurius, cui uterque hic numus cognitus fuit, viſum nonnullis, temere Gallieni numo adplicatam averſam, quae ad Philippos pertineret. Verum qui iſtud credidere, non expenderunt, in Philipporum numis conſtanter ſcribi SAECVLARES. AVGG., geminato ſcilicet G, et in horum ima parte pro palmae ramo ſemper comparere notam aliquam arithmeticam, neque in horum aliquo repertum hactenus barbarum SAECVLARHS. Atqui ſi voles utrumque canonem, quem ſupra expoſui, Gallieni temporibus adcommodare, utrinque, ceu in Maximiano, adhaerebis.

Iam vero, ut ex utriusque imperantis numis palam ſit, ab utroque munus ſaeculare fuiſſe editum, ſic quam uterque in temporum ratione ſecutus ſit legem, tam parum poteſt adfirmari, quam eſt pronum credere, unam utrique libidinem ac ſuperſtitionem legis inſtar fuiſſe. Sane et una libido impulit Neronem, ut, quod refert Suetonius, a) cum in Graeciam trajiceret, certamina deinceps obiret omnia, et quae diverſiſsimorum temporum fuere, cogi in unum annum juberet. Forte conjector nequaquam vanus videbor, ſi ſuſpicer, placuiſſe ambobus Auguſtis, quorum cognitus erat in veterem ſuperſtitionem furor, contrahere longi ſaeculi tempora, ejusque elapſo dimidio ſacros hos ludos iterare. Iſtud ſi dabimus, facile quadrabunt tempora. Egit Severus poſtremos ſaeculares canonis Auguſtei V. C. 957. Adde ejus dimidium annos 55, habebis annum V. C. 1012, quo Gallienus numeravit trib. poteſtatem VII. Neque deſunt argumenta, quae opinionem hanc reddant veriſimilem. Conſtat, ſub eadem haec tempora captum a Perſis patrem Valerianum, cujus forte imperio graviſsimi caſus cauſa ad placandam deorum iram arceſsiti ſunt a Gallieno ludi extraordinarii. Idem calculus Maximiani quoque ſaecularibus favet. Anno V. C. 1001 peracti ſunt a Philippis ſaeculares canonis Claudiani. Adde hujus dimidium annos 50, ſumma dabit annum V. C.

a) in Neron. c. 23.

1051, quo Maximianus egit trib. poteſtatem XIII. Iterandi hos ludos cauſa princeps fuerit adflictus tum imperii ſtatus graſſantibus morbis bellisque cum internis, tum externis, quibus averruncandis neperti ludi ſaeculares teſte Val. Maximo, Zoſimo, et Horatio in Carmine ſaeculari. Satis conſtat, Gallieni imperium malorum omnium quadam eluvie fuiſſe concuſſum; *pax igitur deum*, ait Trebellius, *quaeſita inſpectis Sibyllae libris, factumque Iovi Salutari, ut praeceptum fuerat, ſacrificium.* Similis cauſa Maximianum pertinacis in deos ſuos adfectus compertum impulerit, ut elapſum medium ſaeculum tempus idoneum videretur horum ſolennia ludorum iterandi.

Vt lit. G.

SALVIS. AVGG. ET. CAESS. FEL. ORBIS. TERR. *Moneta ſtans cultu ſolito, cui a dexteris adſtat figura militaris d. Victoriolam, ſ. haſtam cum clypeo, a ſiniſtris mulier d. ſpicas, ſ. papaver tenens.* AE. max. mod. (Muſ. Albani.)

Vt lit. A. Caput laureatum.

VIRTVS. ILLYRICI. *Imperator equo citato vectus haſtam tenet, infra navis cum remigantibus armatis.* AV. (Bandur.)

Arduus hujus averſae explicatus ipſi Bandurio viſus. Forte intelligitur virtus militis Illyriciani ſub ſuis auſpiciis militantis, dum ipſe bellum maritimum adverſus Carauſium urgeret. Eadem averſa eſt etiam in aureis Diocletiani a) et Conſtantii.

Vt lit. D. Caput laureatum.

VIRTVTI. HERCVLIS. *Hercules Farneſius, infra* S. C. AV. (Muſ. Caeſ.)

Antica varia.

VOTIS. X. — VOT. X. M. XX. — VOT. XX. AVGG. *vel* AVGG. NN. — XX. MAXIMIANI. AVG. — VOTIS. XXX. *ſcripta haec fere ſemper intra coronam.* AE. III. rarius AV. (Band. Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A. Caput laureatum.

XCVI. *vel* XCVIT. *vel* XCVIIT. *intra lauream.* AR. (Band. Muſ. Caeſ.)

Similia aenigmata jam in Diocletiano obtulimus.

V. C. 1058. P. X. 305.
TR. P. XX. COS. VIII. P. M. P. P.

Purpuram ſponte ponit Mediolani, et in Lucaniam ſecedit. Vide dicta in Diocletiano.

Numi Maximiani
poſt abdicatum imperium.

A. D. N. MAXIMIANO. P. S. AVG. *vel* P. F. S. AVG.

B. D. N. MAXIMIANO. BAEATISS. *in* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

C. D. N. MAXIMIANO. BAEATISS. *vel* BAEATISSIMO. *vel:* BEATISSIMO. *vel:* FELICISSIMO. SEN. AVG.

In omnibus his eſt caput laureatum, vel protome laureata d. volumen. Sunt fere omnes AE. II., paucisſimi alterius metalli vel formae. Quae ad additos

a) Catal. d'Ennery.

titulos attinent, praecepta jam ſunt in Diocletiano.

* * *

Vt lit. A.

GENIO. POP. ROM. *vel* POPVLI. ROMANI. *Genius nudus ſtans ante aram ignitam d. pateram, ſ. cornucopiae.* AE. II.

Vt lit. A.

HERCVLI. CONSERVATORI. *Hercules ſtans d. clavam, ſ. arcum cum exuviis leonis, in imo* PLN. AR. max. mod. (Bandur.)

Numus cum a metallo, tum volumine conſpicuus. Ceterum numus huic plane geminus, ſed AE. II. exſtat in muſeo Caeſareo.

* * *

Vt lit. B.

PROVIDENTIA. DEORVM. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. haſtam, ex adverſo mulier nullo attributo.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Antica varia.

PROVIDENTIA. DEORVM. QVIES. AVGG. *Typus ſimilis.* AE. II.

MAXIMIANVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

QVIES. AVG. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. haſtam.* AE. II. (Band.)

Numus hic plane ſingularis; nam ſi percuſſus eſt, quo tempore Maximianus privatus vixit, cur ab aliorum more abludit epigraphe anticae? cur in averſa ſcribitur AVG. pro ſolito in his numis AVGG? At etiam poſt reſumptum imperium fuiſſe ſignatum veriſimile non eſt; nam tum, cum totam Italiam ſeditionibus miſcuit, vocabulum QVIES habuiſſet rationem dicterii. Ceterum non lubet eſſe ingenioſum in explicando numo, cujus a communi lege diſſenſus caſui, aut monetarii ignorantiae, ut veriſimile eſt, debetur.

* * *

Vt lit. C.

VOTA. PVBLICA. *Navis, in qua Serapis ad gubernaculum ſedet, Iſide velum tenente.* AE. II. (Band.)

Confer numum non multum abſimilem Diocletiani, et quae ad eum obſervavi.

V. C. 1059. P. X. 306.
Fl. Conſtantio Aug. VI., Gal. Maximiano Aug. VI. coſ.

Maximianus, qui teſtibus veteribus nonnſi invitus imperii inſignia poſuit, facile perſuaderi ſe a Maxentio filio, qui imperatorem ſe per vim dixit, paſſus eſt, ut relicta Lucaniae ſolitudine in urbem rediret. Eo redux hoc, ut Tillemontio viſum, anno a Maxentio imperator iterum adclamatur, anno ſequente Severum Aug. Ravennae obſeſſum ac dediditium morte adficit, profectus ſubinde in Gallias Conſtantinum Caeſarem data in matrimonium filia Fauſta, et collato Auguſti titulo ſibi devincit. Romam reverſus proprio filio Maxentio inſidias comparat, quae cum fallerent, urbe excedere coactus ad Gal. Maximianum contendit hunc quoque dolo circumventurus. Qua ſpe deluſus, omniumque jam odiis petitus arrepta fuga ad Conſtantinum generum poſita iterum purpura, ut tanto certius incautum opprimeret, in Gallias proficiſcitur, mox converſo Arelatum itinere repoſitos ibi Conſtantini theſauros occupat, ſeque tertio a corruptis pecunia militibus Auguſtum proclamari jubet. Re intellecta propere cum lecto

exercitu adcurrit Conſtantinus, clauſumque Maſsiliae et ad deditionem coactum imperii inſignibus ſpoliat vitae tamen uſu permiſſo. Facta haec judice Tillemontio usque ad annum V. C. 1061. Verum cum biennio poſt novas Conſtantino inſidias moliretur, his per Fauſtam in maritum magis, quam patrem piam detectis genus mortis eligere juſſus laqueo ſibi fauces eliſit V. C. 1063 P. X. 310.

Hunc vitae exitum ſortitus eſt vir Eutropio teſte propalam ferus et incivilis ingenii, quique aſperitatem ſuam etiam vultus horrore ſignificavit. Magnus omnium confeſsione, cum dimicandum in acie et bello aperto fuerat, qua in laude ipſo Diocletiano ſuperior eſt habitus. At compertus eſt animi puſilli, deinde etiam abjecti, ſeu cum abjiceret imperium, quod retinere ardentiſſime cupiverat, ſeu cum reſumptis privatae vitae taedio imperii habenis dolos virtuti ſubſtituit, innoxios illis, quibus parati fuere, ſibi ad extremum fatales.

Vxor *Eutropia*, de qua, natisque ex ea liberis agetur infra.

Numi Maximiani poſt reſumptum imperium.

Reſtitutus imperio monetarios etiam honores ſibi iterum vindicavit. Numos, qui ad hoc tempus pertinent, non paucos facile dignoſcas. Certiſsimi hujus intervalli ſunt ii, qui, retento *Senioris* nomine, vocabulis *Domini Noſtri*, et dedicandi formula in dandi caſu abſtinent, qui modus in moneta utriusque Auguſti privati reverentiae cauſa hactenus valuit. Alios aliae periſtaſes in hanc claſſem cogunt, ut continuo patebit.

* * *

A. MAXIMIANVS. SEN. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
CONCORD. MILIT. FELIC. ROMANOR. *Concordia velata ſtans dexteram Herculi porrigit, ſ. haſtam tenet.* AV. (Band.)

* * *

B. IMP. MAXIMIANVS. SEN. AVG. *Caput laureatum.*
CONSERVATOR. AFRICAE. SVAE. *Mulier ſtans capite elephanti exuviis tecto, pro pedibus leo et taurus procumbentes.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Similem fere typum videre eſt in numis cum Diocletiani, tum Maximiani FELIX. ADVENT. AVGG. NN. Hic Quinquagentianos in Africa vicit, ut diximus in annalibus Diocletiani ad annum V. C. 1050, unde Africae et Carthaginis in eum adfectus, quem nunc conſervandi cauſa imperii, quod invaſerat, renovare nititur. Eadem averſa habetur etiam in Maxentio, ubi vide, quae obſervabimus, et Conſtantino.

* * *

Vt lit. B.
CONSERVATORES. KART. SVAE. *Templum ſex columnarum, in qua mulier ſtans utraque manu expanſa ramum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Applica dicta ad numum praecedentem. Eadem averſa frequens quoque eſt in moneta Maxentii filii, et Conſtantini.

C. IMP. C. MAXIMIANVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
CONSERV. *vel* CONSERVATORES. VRB. SVAE. *templum ſex columnarum, in quo Roma galeata ſedens d. globum, ſ. haſtam.* AE. II.

Facile expediemus, cur numum hunc in praeſentem claſſem recipiamus, etſi *Senioris* elogium abſit. Non ſemper iſtud in his numis fuiſſe adhibitum, ſequens nnmus invicte docebit, qui certe huc pertinet. Eſſe vero hujus loci, probatur eo, quod numi ſic inſcripti habeantur tantum cum capite Maximiani noſtri, Maxentii, et Conſtantini, qui fuere Auguſti ſynchroni, nullus cum capite Diocletiani. Et mirum ſane foret, cum obvii ſint in Maximiano, ſi in conlegio Diocletiani ſignati eſſent, nullum exſtare cum hujus capite, quando conſtat, fere communes utrique fuiſſe averſas. Quos ſimiles Bandurius cum aliorum imperatorum capitibus contulit, quoniam ex uno Mediobarbo capti ſunt, negligendos puto. Nimirum Romam cruentis Maxentii et Severi factionibus atrociter vexatam redux ex Lucania et recepta purpura recreavit Maximianus, et, ut ajunt numi, *conſervavit*, quod praeſtitum urbi beneficium oratoris more plurimum extollit auctor incertus panegyrici Maximiano et Conſtantino dicati capite X. et XI., in cujus honoris communionem admiſsi fuere etiam Maxentius, et Conſtantinus tum in ſpeciem concordes, ut docent numi.

D. MAXENTIVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
FELIX. INGRESSVS. SEN. AVG. *Roma galeata clypeo inſidens ſ. haſtam, d. clypeum, cui inſcriptum:* VOT. XXX. *infra* PR. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Numum hunc muſeis aliis ignotum merito ſummis encomiis adficit Khellius. [a]) Comprobat enim, Maximianum, ſumpta iterum purpura ingreſſum Romam. Minus vero aeque, ut videtur, idem vir eruditus ex inſcriptis VOTis XXX. colligit, definiri his annum V. C. 1059, quo, neque antea, incipere poterant vota tricennalia. Maximianus antequam abdicaret, annum imperii XX. jam attigit comprehenſo ſimul tempore illo, quo Caeſar tantum fuit; nam diſerte auctor laudatus panegyrici eum praeſentem ſic adloquitur: [b]) *te rurſus viceſimo anno imperatorem, octavo conſulem etc.* et infra: [c]) *et te illis vigiliis, illisque curis, quas viginti annis expertus fueras, reddidiſti.* At conſtat ex tot aliis numis, ineunte anno X. jam fuiſſe concepta vota XX., et ineunte XX. concepta vota XXX. Ergo cum Maximiani vota XXX jam inviverint, antequam imperium poſuiſſet, nequaquam inde erui poteſt annus, quo purpuram repetiit.

* * *

Vt lit. A.
VIRTVS. MILITVM. *Caſtra praetoria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Divus Maximianus.

A Maxentio filio fuiſſe ſuperum choro

a) Subplem. ad Vaill. p. 220. b) Cap. VIII. c) Cap. XI.

inlatum, numi ipſi ſatis docent.

DIVO. MAXIMIANO. OPTIMO. *vel* SEN. FORTISSIMO. *vel* SEN. FORT. IMP. *vel* SEN. P. OPTIMO, *aut ſimiliter.*

In aliis:

IMP. MAXENTIVS. DIVO. MAXIMIANO. IMP. *vel* PATRI.

Caput in his conſtanter velatum.

* * *

AETERNA. MEMORIA. *Templum rotundum, ſupra quod aquila.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

MEMORIAE. AETERNAE. *Aquila ſtans.* In aliis: *Leo gradiens, ſupra quem in nonnullis clava.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Prior typus eſt ex ſolitis conſecrationis numis; alter propius ad Maximianum, nempe *Herculium*, pertinet; quare et in numis Conſtantii Chlori conſecrati, qui et ipſe Herculius fuerat, adhibitus eſt, non, ut cenſet Bandurius, [a]) quia olim leo fortium virorum tumulis inſculpi conſuevit.

* * *

REQVIES. OPTIMOR. MERIT. *vel* OPTIMORVM. *vel* OPTIME. MERITO. *Imperator ſedens d. extenta, ſ. ſceptrum.* AE. IV. (Muſ. Caeſ. Band.)

Numi Alexandrini.

Hujus claſsis numos exiſtere a L. A. usque ad L. IA. ſaltem, a dignis fide praeconibus fuiſſe promulgatos, dixi in numis Diocletiani. De annorum inſcriptorum calculo abunde egimus Vol. IV. in numorum hujus generis ſerie.

PRETIVM.

Aurei	RR.
Argentei	R.
Aenei max. mod.	RRR.
Aenei I. formae	O.
Aenei II. et III. formae	C.
Alexandrini	C.

EVTROPIA.

Natione Syra. Habuit ex priore matrimonio *Fl. Maximianam Theodoram*, quam vitricus Maximianus Conſtantio Chloro Caeſari denupſit. Ex Maximiano Herculio, in cujus illa manus alteris nuptiis pervenit, edidit *Maxentium Aug.*, et *Fauſtam* Conſtantini M. futuram conjugem, de quibus infra. Haec ex uno Victore ſunt cognita. [b])

* * *

a) Pag. 106. b) in Epitome. c. 56.

Numus: GAL. VAL. EVTROPIA. AVG., quem ex uno Goltzio hauſere Mediobarbus, et Bandurius, ne memorandus quidem. Verum exſtitit ſerius. F. Ioſephus Maria Vidua Ateſtinus, qui Eutropiae numum ſequentem priſci aevi amatoribus obtulit: a)

GAL. VAL. EVTROPIA. *Ejus caput.*

SALVS. REIPVBLICAE. *Mulier ſtans, in imo* ANTЄ.

Si majore circumſpectione uſus eſſet vir eruditus, deprehendiſſet facile, numum hunc ſuum eſſe Flacillae, quae fuit uxor Theodoſii M., eamque corrupta per ſolitas artes capitis inſcriptione evaſiſſe Eutropiam. Sane numus ſimillimus Flacillae, addito etiam in ſegmento inferiore ANTЄ eſt in muſeo Caeſareo. Hactenus ergo hujus Eutropiae verum numisma non novimus.

ACHILLEVS.

De hoc Aegypti tyranno, ejusque vulgatis numis vide, quae diximus in ſerie numorum Alexandrinorum Volumine IV. pag. 96.

FL. VAL. CONSTANTIVS. I. vulgo CHLORVS.

Natus patre Eutropio magni in Dardania nominis, ſed multo illuſtrior matre Claudia, per quam, quod Criſpum patrem habuit Claudii Gothici fratrem, hujus Auguſti nepos fuit. Quod etſi ejus aetatis omnes fere ſcriptores adſeverant, dubitari tamen forte poſsit, an non verius adulatio hanc cognationem peregerit. Nam ſi haec adeo certa velimus putare, qua ratione Eumenius in panegyrico, quem Conſtantino dixit, dum ejus a Claudio originem perſequitur, addere potuiſſet: *quod plerique fortaſſe adhuc neſciunt, ſed qui te amant, plurimum ſciunt?* b) Quidquid erit, ſeu verum, ſeu adfictum, iſtud fortunae decus cum ille virtutibus veris, ac cumprimis laude bellica et fortibus factis cumularet, a duobus Auguſtis, quibus propter negotiorum molem adjutoribus opus fuit, Caeſar una cum Gal. Maximiano renunciatur ea ratione, ut, quemadmodum hic Diocletiani, ita Conſtantius Herculii filius adoptivus haberetur, a quo et *Herculii* nomen abſtuliſſe teſtatur Eumenius, c) quod confirmant numi etiam, et veriſimiliter *Valerii* quoque. Factum iſtud in Diocletiani annalibus diximus V. C. 1045. P. X. 292. Diem Kalendas Martias ſtatuit Eumenius. d)

Chlori cognomen, quo is vulgo ab aliis ejusdem nominis diſtingui ſolet, ei tribuunt Zonaras, Cedrenus, Nicephorus Calliſtus.

---

a) Raccolta di Calogerà T. V. p. 535. b) Cap. 2. c) pro reſtaur. ſchol. cap. VIII. d) in Paneg. Conſtantii cap. III.

Ab anno V. C. 1045. P. X. 292. ad V. C. 1057 P. X. 304.
CAESAR. PRINC. IVVENT.

Facta imperii adminiſtrandi diviſione cuncta, quae trans Alpes Galliae ſunt, Conſtantio committuntur. (Victor in Caeſarib. c. 36.) Exinde tuendis provinciis ſuis intentus Francos in Batavis vincit, fugato caeſoque Allecto, qui poſt Carauſii necem Britanniam Auguſti nomine rexit, eam inſulam imperio iterum adjicit. Alamannos memorabili apud Lingonas praelio fundit.

* * *

A. CONSTANTIVS. CAES. *vel* NOB. CAES. *vel ſimiliter.*
B. FL. VAL. CONSTANTIVS. NOB. CAES.
C. VIRTVS. CONSTANTI. NOB. C.

Bandurius aureum et argenteum protulit inſcriptum D. N. CONSTANTIO. NOB. C. Cum neque Diocletianus et Maximianus, etſi Auguſti, ante abdicatum imperium, neque collega Gal. Maximianus, neque ipſe hic Conſtantius, cum Auguſtus eſſet, titulo *Domini Noſtri* in numis uſi eſſent, plus quam veriſimile eſt, hos numos male eſſe deſcriptos, aut eſſe alterius Conſtantii. Ajebam, in numis; nam aliter ſe habet in marmoribus, quin et Eumenius dixit de noſtro hoc Conſtantio: [a]) *Domini noſtri Conſtantii vere principis juventutis.*

Caput eſt laureatum in AV. AR. AE. II. radiatum in AE. III.

* * *

Praetereo averſas, quae Conſtantio cum Diocletiano et Maximiano communes fuere, quarum explicationem ex illorum moneta pete.

* * *

Vt lit. A.

COMITATVS. AVGG. *Duo imperatores in equis ſedentes dexteris elatis, ſ. ſceptrum.* AV. (Band.)

Numus rariſsimus, tamen ſimilis averſa exſtat etiam in numo Diocletiani quem vide.

* * *

Vt lit. A.

CONSVL. CAES. *Caeſar paludatus ſtans d. globum, ſ. parazonium.* AV. (Muſ. olim de France Vindob.)

Niſi omiſſus eſt conſulatus numerus, erit numus anni V. C. 1047, quo proceſsit conſul collega Gal. Maximiano.

* * *

Antica varia.

HERCVLI. CONSERVATORI. — HERCVLI. CONS. CAES. — HERCVLI. VICTORI. *etc. variis etiam notis Herculis typis.*

Frequentior in Conſtantii numis eſt Herculis mentio, cujus cultum a patre adoptante habuit hereditarium. Reliqua huc pertinentia vide paullo infra ad numum VIRTVS. HERCVLI etc.

* * *

Vt lit. B.

PRAESIDIA. REIPVBLIC. *Duo milites haſtati ſtantes junctis dexteris Victoriolam ſuſtinent, inter utrumque barbarus flexo genu.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Haec averſae epigraphe hactenus ignota. Ea ſuapte ſatis indicat, in mi-

a) Orat. pro reſtaur. ſchol. c. VI.

litum virtute praeſidia reipublicae eſſe repoſita.

* * *

Vt lit. B. Caput radiatum.

PRINCIPI. IVVENTVT. *Caeſar paludatus ſtans d. haſtam, ſ. globum.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Principem juventutis Caeſarem noſtrum etiam appellat Eumenius loco, quem indicavi ſupra agens de inſcriptionibus capitis Conſtantii noſtri.

* * *

Vt lit. B. Caput laureatum.

VICTORIA. BEATISSIMORVM. CAESS. *Victoria inſidens ſpoliis clypeo inſcribit* VOT. X. AE. max. mod. (Muſ. Theupoli.)

Vt lit. A.

VIRTVS. HERCVLI. CAESARIS. *Caeſar eques d. haſtam, ſ. clypeum.* AV. (Catal. d'Ennery.)

Praeclaro hoc numo confirmatur, quod principio ex Eumenio docui, Conſtantium ab adoptante Maximiano Herculii nomen fuiſſe adeptum, de quo ipſo idem alio loco: [a]) *Credo igitur tali Caeſar Herculius et avi Herculis et Herculii patris inſtinctu tanto ſtudium literarum favore proſequitur.* De his Iovii et Herculii ad ſucceſſores propagatis nominibus ſic loquitur Lactantius: [b]) *Vbi ſunt modo magnifica illa, et clara per gentes Ioviorum et Herculiorum cognomina, quae primum a Dioclete ac Maximiano inſolenter adſumpta, ac poſtmodum ad ſucceſſores eorum translata viguerunt? Nempe delevit ea dominus, et eraſit de terra.* Sunt vero praeter Conſtantium noſtrum alterutro hoc nomine pro vario adoptionis nexu in numis uſi Gal. Maximianus, Maximinus et Licinius.

* * *

Vt lit. A. Caput laureatum

VIRTVS. ILLVRICI. *Navis praetoria imperatore ſupra equite et haſtam emittente.* AV. (Band.)

Vide ſupra numum ſimilem Maximiani Herculii.

* * *

Vt lit. A. Caput radiatum.

VNDIQVE. VICTORES. *Imperator paludatus ſtans d. globum cum Victoriola, ſ. haſtam.* AE. III. (Band.)

Similem epigraphen in Numeriani quoque numis vidimus.

* * *

Antica varia. Caput radiatum.

VOT. V. — X. — XX. *intra lauream.* AR. (Muſ. Caeſ. Banduri.)

Antica varia. Caput laureatum.

XCVI. — XC. AQ. — XCVIT. — VCVC. *intra lauream.* AR. (Muſ. Caeſ. Banduri.)

Vide numos ſimiles in Diocletiano et Maximiano.

V. C. 1058. P. X. 305.
CONSTANTIVS AVGVSTVS.

Adhuc Caeſar conſul V. annum aperit conlega Gal. Maximiano Caeſare V. coſ. Kalendis Majis Maximianus Herculius Mediolani ſimul imperium abdicat, ſimul Conſtantium Auguſtum appellat.

* * *

CONSTANTIVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

a) Orat. pro reſtaur. ſchol. c. VIII. b) de Mort. perſec. cap. ult.

CONSVL. V. P. P. PROCOS. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. parazonium, in imo* SMAΞ. AV. (Muſ. Com. de Vitzai.)

Cum ſimili averſae epigraphe et typo jam vidimus numos aureos Diocletiani et Maximiani.

V. C. 1059 P. X. 306.

Conſul VI. procedit conlega iterum Gal. Maximiano Aug. VI. coſ. Eboraci ex morbo obit die XXV. Iulii. (Tillemont.)

Princeps erat gravitate, moderatione, liberalitate, juſtitiae laude inſignis, tum et in bonas artes, et qui eas profeſsi ſunt, beneficus. At praecipuum ejus ornamentum animus a cupiditate alienus, qui egere ipſe, quam premere populos tributis etiam ferendis malebat. Nil adeo mirum, faviſſe eum religioni Chriſtianae, ex cujus praeceptis haec derivatur humanitas et ſapientia.

Vxor prima *Helena*, de qua agetur infra. Ex ea natus Conſtantinus M.

Vxor II. *Flavia Maximiana Theodora* Maximiani Herculii privigna, de qua, ſuſceptisque ex ea liberis infra in ejus numis.

* * *

A. IMP. CONSTANTIVS. AVG, *vel* P. F. AVG. *etiam ſine* IMP.

B. IMP. C. FL. VAL. CONSTANTIVS. P. F. AVG.

C. CONSTANTIVS. AVG.

Caput laureatum in AV. et AE. II. radiatum in AE. III.

* * *

Vt lit. A.

CONSVL. AVGG. NN. *Imperator paludatus ſtans d. globum, ſ. parazonium.* AV. (Muſ. olim de France.)

Numus hic, quia conſulatus numerus non additur, annum etiam praecedentem patitur.

* * *

Vt lit. A.

VICT. CONSTANT. AVG. *Victoria gradiens, pro cujus pedibus duo captivi.* AV. (Band.)

Notant hiſtorici, bellum a Conſtantio poſtremo hoc ejus anno cum Pictis et Caledoniis in Britannia geſtum, in quo parta haec numi praeſentis victoria.

* * *

Vt lit. C.

X. CONSTANTI. AVG. SMN. *intra lauream, intra cujus folia ſuperne leguntur colligatae literae* NK. AV. (Muſ. Com. de Vitzai, et alter ſimilis olim in muſeo Abb. Neumann.)

Averſae epigraphen ſic lege: *Decennalia Conſtantii Aug.* Non miremur, modo in moneta Conſtantii *Auguſti* memorari vota decennalia, quando in ejus adhuc *Caeſaris* numis jam legimus vicennalia. Haec enim non fuere vota Conſtantii, ſed Diocletiani, de qua votorum numis inſcriptorum ratione alibi copioſius agetur. Singulares ſunt in hoc numo literae NK loco plane alieno poſitae. Veriſimile eſt, iis indicari vocabulum ΝιΚη, *Victoria*, cujus ipſa effigies in aliis votorum numis ſaepe exhibetur.

* * *

Numi reliqui obvios hujus aevi typos offerunt.

Divus Conſtantius.

Quam cara poſteris tanti viri fuerit

memoria, docent ejus conſecrati numi copioſi, iique varii argumenti. Praeter Conſtantinum, quem probabile eſt ſuae non defuiſſe pietati, Maxentium quoque id genus numos feriundos curaſſe, ex numis quoque tenemus. Continuo poſt mortem fuiſſe eum ab exercitu conſecratum, tradidit Eumenius rhetor. [a]) Inter deos relatum narrat quoque Euſebius, [b]) et divus etiam dicitur in Kalendario Dionyſii Philocali, et in indice natalium Caeſarum, fixo ejus natali ad prid. Kal. April. [c])

* * *

A. DIVO. CONSTANTIO. AVG. *Caput laureatum, vel velatum in AE. max. mod. et II.*

B. DIVO. CONSTANTIO. PIO. *Caput velatum laureatum in AE. II.*

C. DIVO. CONSTANTIO. PIO. PRINC. *vel* PRINCIP. *vel* PRINCIPI. *Caput velatum laureatum in AE. III. IV.*

D. IMP. MAXENTIVS. DIVO. CONSTANTIO. ADFINI. *vel* COGN. *Caput velatum in AE. II.*

E. DIVVS. CONSTANTIVS. *Caput nudum in AV.* (Pellerin Mel. I. p. 168.)

* * *

Vt lit. D.

AETERNA. MEMORIA. *Templum rotundum, ſuperne aquila.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Supra vidimus numos cum ſimili averſa a Maxentio dedicatos Maximiano patri; en alios ab eodem dedicatos Conſtantio, quem jam *Adfinem*, jam *Cognatum* vocat, quod is Theodoram ſororem, etſi patre ac matre non ſuis progenitam, uxorem habuit.

* * *

Vt lit. A. vel B.

CONSECRATIO. *Aquila vel ſola, vel inſiſtens arae.* AE. II.

Vt lit. E.

CONSECRATIO. *Rogus, ſupra quem imperator in quadrigis, infra* PTR. AV. (Pellerin Mel. I. p. 168. Liebe Goth. num.)

Numus hic ſingularis eo, quod veterem conſecrationis ritum reſuſcitat.

* * *

Vt lit. C.

MEMORIAE. AETERNAE. *Leo gradiens, in area* RS. AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Vide dicta in Maximiano ad ſimilem conſecrationis numum.

* * *

Vt lit. A.

MEMORIA. DIVI. CONSTANTI. *Templum rotundum, ſuperne aquila.* AE. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Reliqui: MEMORIA. FELIX. — REQVIES. OPTIMORVM. MERITORVM. typis obviis, vel jam ex moneta divi Maximiani cognitis.

Numi Alexandrini.

Sunt rariſsimi. Soli anni Γ. Δ certae fidei ſunt cogniti. De his egi in Alexandrinis Diocletiani Vol. IV.

a) Panegyr. Conſtant. c. VIII. b) H. E. L. VIII. c. 13. c) Marini Fratr. arv. p. 387.

PRETIUM.

Aurei	RR.
Argentei	R.
Aenei max. mod.	RRR.
Aenei I. formae	O.
Aenei II. et III. formae	C.
Alexandrini	RRRR.

HELENA

Conſtantii Chlori uxor I.

Fl. Iulia Helena, ut eam appellat marmor Gruteri, [a]) a nonnullis ejus aevi ſcriptoribus non modo vili genere orta, ſed neque legitima fuiſſe Conſtantii uxor perhibetur, a qua tamen eam contumelia praeter alios Triſtanus, Tillemontius, et Valeſius [b]) juſtis argumentis vindicant. Evectus ad Caeſaris dignitatem maritus V. C. 1045 P. X. 292 laetitiae primum, mox grande doloris ac patientiae argumentum uxori fuit, dum is eam Diocletiani et Maximiani Augg. juſſu repudiare cogeretur, ut locum faceret Theodorae Maximiani Herculii privignae. Subinde a filio Conſtantino rerum potito ſummis honoribus adfecta, Auguſtae etiam titulo ornata [c]) ſenio tandem confecta obiit ſecundum Tillemontium V. C. 1081 P. X. 328. De ejus virtutibus, adfectu in religionem Chriſtianam, peregrinatione Hieroſolymitana multa ſcripſere Euſebius in vita Conſtantini M., Nicephorus, Sozomenus, Theodoretus, Suidas, Cedrenus, aliique.

Liberi: Horum unus *Conſtantinus*, ſubinde Auguſtus cognitus.

Numi.

Qui numi veriſimiliter huic Helenae ſint tribuendi, (nam difficile eſt in Helenarum moneta, et lubricum diſcrimen) inquiremus in Helena Fl. Iuliani.

FL. MAXIMIANA THEODORA.

Conſtantii Chlori uxor II.

Ei mater Galeria Valeria Eutropia ex priore matrimonio, ignoto mariti nomine, quae hoc defuncto nupſit Maximiano Herculio, ejusque domui pri-

a) Pag. 284. 1. b) B. L. T. II. p. 557. c) Vide Gruterum, Muratorium, item D'orville Sicula p. 602.

vignam Theodoram intulit, quam Maximianus hic V. C. 1045. P. X. 292 Conſtantio Chloro creato ab ſe Caeſari priore uxore Helena repudiari juſſa collocavit, ut novo hoc vinculo eum ſibi magis obſtringeret. Reliqua ejus feminae fortuna ignoratur. Ex ea nati Conſtantio filii tres, filiae totidem.

Filii: Horum nomina ab aliis produntur *Dalmatius*, *Conſtantius*, *Hanniballianus*, ab aliis: *Conſtantinus*, *Hanniballianus*, *Conſtantius*, quam litem, cum ex numis decidi nequeat, hiſtoricis relinquo, de qua vide Tillemontium. [a]) Patris teſtamento fuiſſe ab imperio excluſos, refert Libanius ſolo Conſtantino imperatore deſignato. [b]) Quare neque Caeſares fuere unquam, etſi haec dignitas nonnullis horum liberis obtigit.

Filiae: I. *Fl. Conſtantia* [c]) nupta Licinio Auguſto. II. *Anaſtaſia*. III. *Eutropia* mater Nepotiani Aug., de quibus vide plura apud Du Cange in familiis Byzant., et Valeſium. [d])

Numi:

FL. MAX. THEODORAE. AVG.
Hujus caput.

PIETAS. ROMANA. *Mulier ſtans infantem unum, rarius duos in ſinu geſtat.* AR. AE. III.

Exiſtimat Bandurius, indicari hoc typo pietatem Theodorae in liberos e Conſtantio ſuſceptos. Forte certius ex vetere uſu, quem in numis ſaepius obſervavimus, notatur pietas Auguſtae in puellas - alimentares. Alii Theodorae numi nondum obſervati. Secundum conjecturam, quam in Helena Iuliani proponam, poterit veriſimile videri, numos hos ea defuncta fuiſſe ſignatos.

PRETIVM.

Argenti puri, quales citat Beauvais - - - - -	RRRR.
Aënei III. formae - - - - - - - - -	C.
Alterius metalli aut formae non exſtant.	

GAL. VAL. MAXIMIANVS.

Natus prope Sardicam Daciae novae genere paſtoricio, ac paſtorem ipſe puer cum ageret, ab re dictus *Armentarius*, [e]) ſed quo nomine abſtinent monumenta publica. V. C. 1045 P. X. 292 cum Diocletianus ad ſuſtinendam irruentium barbarorum molem adjutores Caeſares circumſpiceret, ipſe propter perſpectam rei militaris ſcientiam ab illo adoptatur, et Caeſar adclamatur collato ſuo *Iovii* nomine. (Vide infra in numis.) Sed chronologi alii hanc Con-

a) Nota II. in Conſtantin. b) Orat. III. c) Muratori Inſcr. p. 260. 5. d) B. L. T. II. p 548. e) Victor in Epit.

ſtantii et Galerii adoptionem in annum praecedentem retrahunt. Vide Mazzolenum. a) Qua veri ſpecie Euſebius binis diſertis locis b) dicere potuerit, Galerium hunc inter quatuor hos principes quarto fuiſſe loco, prioremque habitum Conſtantium, non ſatis intelligo. Cui non videatur dignitate praeſtitiſſe Galerius, quem adoptavit princeps Auguſtorum Diocletianus, de ſe dixit *Jovium*, ſibi adſcivit generum, et ſecum in Oriente conſtanter habuit, cum tamen Conſtantius ſimilia ſua decora nonniſi ab altero Auguſto Herculio traxerit? Potior ergo viſus Euſebio Conſtantius per cauſam religionis, quia hic Chriſtianis adverſatus non eſt, at Galerius inimicus illi palam fuit. Ad haec plus dignitatis acceſsit Conſtantino M., quem is laudibus in coelum extulit, ſi is ab illuſtriore Caeſare natus ferebatur.

Ab anno V. C. 1045 P. X. 292 ad V. C. 1057 P. X. 304.
CAESAR. PRINC. IVVENT.

Secundum propoſitam imperii diviſionem Galerio Thracia et Illyricum committitur. V. C. 1050 Diocletiano jubente adverſus Narſeum Perſarum regem profectus magna ab hoc clade vincitur. Conceptum ex ſiniſtro eventu dolorem auxit Diocletianus, cum ad ſe reducem graviter primum objurgatum, deinde Caeſarea purpura indutum mille paſſus currum ſuum pedibus ſequi juſsit. Quod ille dedecus non ferens collecto novo exercitu Narſeum iterum aggreſſus acerrimo praelio fudit captis regis concubinis, liberis, ac theſauris, partaque poſt nobiliſsima pace. Ea victoria ut imperii fines, ita et victoris nativam ferociam auxit ſiniſtro imperii fato, ut mox patebit.

* * *

A. MAXIMIANVS. CAES. *vel* CAESAR. *vel* N. C. *vel* NOB. C. *vel* NOB. CAESAR. *vel ſimiliter.*
B. GAL. MAXIMIANVS. CAES.
C. G. *vel* GAL. VAL. MAXIMIANVS. CAES. *vel* N. C. *vel* NOB. CAES. *vel ſimiliter.*

Caput laureatum in AV. AE. max. mod. et II. formae, radiatum in AE. III.

* * *

Vt lit. A.
CONSVL. CAES. *Imperator paludatus ſtans d. globum, ſ. parazonium.* AV. (Muſ. olim de France.)

Numus eſt anni V. C. 1047 P. X. 294, quo conlega Conſtantio Caeſare proceſsit conſul.

MAXIMIANVS. NOB. CAES. ET. CONSVL. *Caput laureatum.*
IMP. MAXIMIANVS. AVG. COS. IIII. *Caput Maximiani Herculii leonis ſpoliis tectum.* AE. max. mod. (Banduri in numis Maximiani Herc.)

Hic numus eſt ejusdem anni V. C. 1047, at Herculius jam anno praecedente proceſsit conſul IV.

Vt lit. A.
PRIMO. AVSP. *Hercules infans duos ſerpentes elidit.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

a) de trib. pot. p. 200. b) H. E. L. VIII. c. 5. et in vita Conſt. c. 18.

Praeclarum hunc numulum jam olim vulgavi. [a]) Explendae epigraphes, quae eſt in averſa, duplex occurrebat modus, aut: PRIMO. AVSP*ice*, ut in numis Sept. Severi legimus: DIS. AVSPICIBVS., aut PRIMO. AVSP*icio*, qui poſterior praeplacet; nam habemus in ipſius hujus aevi numis, Diocletiani ſcilicet et Maximiani Herc., ſcriptum AVSPIC. FEL., quod ſane explendum AVSPIC*io* FEL*ice*. Pars igitur averſa felicis omninis modum habet ab Herculis exordiis captum, cujus in ipſis incunabulis virtute eliſi ſerpentes primum fuere auſpicium ac praeludium illuſtrium deinceps ejus factorum, ad cujus mores Maximianus Caeſarea dignitate recens ornatus vitam ſuam conformare inſtituit.

* * *

Antica varia.

PRINCIPI. IVVENTVTIS. *Caeſar paludatus ſtans d. haſtam, ſ. globum*, in AV. vel: *d. ſignum militare, ſ. haſtam*, in AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.

VIRTVS. IOVI. CAESARIS. *Caeſar lento equo vectus d. haſtam*, AV. (Pellerin Mel. I. p. 168.)

Vt Conſtantius Caeſar a patre adoptante Maximiano nomen Herculii, ita Galerius a patre adoptante Diocletiano abſtulit nomen Iovii eximie iſtud numo praeſente comprobante. Vide, quae de hereditario hoc nomine diximus in moneta Conſtantii.

* * *

Antica varia.

VOTIS. X. — X. M. XX. — VOT. XX. *intra coronam*. AE. III.

Vt lit. A.

XCVI. *addito in nonnullis* AQ. *intra coronam*. AR. (Muſ. Caeſ. Banduri.)

Averſa numi poſtremi cognita ex moneta collegarum, etſi incerti explicatus.

V. C. 1058. P. X. 305.

AVGVSTVS.

Kalendis Majis Diocletiano et Maximiano dimittere imperium hortatu primum, tum per minas adactis una cum Conſtantio Nicomediae Auguſtus appellatur ſuffectis pro ſe Caeſaribus Severo, et Maximiano ſororis filio, nulla his alia commendatione, niſi quod ſibi addictos noverat. Multis intra ſexennium per imperium excitatis turbis graviſsimo ac turpiſsimo morbo correptus V. C. 1064 P. X. 311 incertum ubi, animam efflavit vir atrocitate morum, perfidia, odio in Chriſtianos, quorum omni diritate perſequendorum auctor ipſe praecipuus Diocletiano fuit, ante omnes infamis.

Vxor I. *incerti nominis*. Ex hac filiam habuit incerti item nominis Maxentio ſubinde collocatam. Hac repudiata, ut inter IIIIviros Auguſtos et Caeſares conventum, ſucceſsit

Vxor II. *Gal. Valeria* Diocletiani filia, de qua infra, thalamo ſterili.

Numi:

A. GAL. MAXIMIANVS. P. F. AVG.

B. IMP. C. GAL. VAL. MAXIMI-

a) Sylloge I. pag. 111.

ANVS. P. F. AVG. *aut ſimiliter.*
C. IMP. MAXIMIANVS. IVN. AVG. (Band.)
D. IMP. C. GAL. VAL. MAXIMIANVS. IVN. AVG. (Band.)

Eidem et Bandurius tribuit numos non paucos inſcriptos ſimpliciter: IMP. MAXIMIANVS. AVG., vel: IMP. C. MAXIMIANVS. P. F. AVG. Quoniam plerique Maximiani Herculii numi ſimiliter inſcripti ſunt, typi vero inter Auguſtos et Caeſares hoc aevo plerumque fuere communes, unum diſcrimen viro erudito ſupereſſe poterat, quod a lineamentis vultus petitur; verum iſtud utrum collatis utriusque numis obtineri poſsit, multum ambigo. Enimvero quo minus numos utriusque Auguſti homonymi recte hactenus diſtributos credam, ipſum Bandurii judicium dubitare nos jubet. Is Galerii *Auguſti* unicum aureum, argenteum nullum produxit. etſi copioſos ejus *Caeſaris* in utroque metallo exhibeat. Vtrum veriſimile, Auguſto, qui ſex ipſis annis ſumma, ac majore, quam conlegae, poteſtate imperio praefuit, tam paucos, aut etiam nullos in auro et argento dedicatos fuiſſe numos? Ergo ut dubium non videtur, plures ex numis iis, qui ſolum *Maximiani Aug.* nomen ſiſtunt, ad Galerium pertinere, ita propter allatas cauſas vix exiſtimo exſtare criterium, quod utriusque numos diſcriminet, quanquam huic illive largiaris numos Maximiani nomine inſignes, etſi forte peccaveris, peccatum erit ejus generis, quo neque hiſtoria, neque chronologia detrimentum patietur.

Maximianus hic dicitur IVN*ior* ob eandem cauſam, propter quam Herculius in numis ſuis dictus eſt SEN*ior*. Eorum ſententia, qui Maximiani junioris nomine non noſtrum hunc, ſed ejus quempiam filium indicari credidere, jam etiam Bandurio diſplicuit,[a]) et ſerius etiam Bimardo.[b])

Cultus capitis eſt ut in numis ejus Caeſaris.

* * *

Vt lit. C.

PRINCIPI. IVVENTVTIS. *Imperator paludatus ſtans d. vexillum tenet, ſ. alterum.* AE. II. (Band.)

Mirum videretur, Galerium adhuc Auguſtum dici principem juventutis, niſi ejus jam copioſa habuiſſemus exempla, quanquam iſtud magis mirum in Galerio, cui praeſto fuere Caeſares, quibus titulus hic ex vetere inſtituto magis fuerat proprius.

* * *

Vt lit. C.

SECVRIT. PEPRET. (*ſic*) DD. NN. *Mulier dexteram capiti admovet, ſ. haſtam tenet, et ſimul cippo innititur.* AE. II. (Banduri.)

Exiſtimo, numum hunc non multo poſt fuiſſe ſignatum, quam Diocletianus et Maximianus imperio exceſſere, ad eosque ſolos pertinere inſcriptionem averſae, qua iis *ſecuritas perpetua*, procurantibus eam novis Auguſtis ac Caeſaribus, ſpondetur; nam hac aetate titulus *Domini Noſtri* in moneta tantum his modo privatis impertiri ſolitus eſt,

a) Tom. II. p. 135. b) ad Iobert. T. II. p. 308.

ſed quem paullo poſt cum Auguſti, tum Caeſares cupide arripuere. Vide dicta ſupra in Diocletiano poſt abdicatum imperium.

* * *

Numi reliqui: GENIO. AVGVSTI. vel EXERCITVS — vel IMPERATORIS — vel POPVLI. ROMANI etc. nihil non jam dictum offerunt.

Divus Gal. Maximianus.

IMP. MAXENTIVS. DIVO. MAXIMIANO. SOCERO. *vel:* DIVO. MAXIMIANO. SOCERO. MAXENTIVS. AVG. *Caput velatum.*

AETERNAE. MEMORIAE. *Templum rotundum, cui ſuperne imminet aquila.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Ab his numis docemur, Maxentio Galerii quampiam filiam, ex priore utique matrimonio, nuptam fuiſſe, cum is aperte Gal. Maximianum *ſocerum* in moneta publica teſtetur.

* * *

DIVO. MAXIMIANO. MAXIMINVS. AVG. FIL. *Caput Galerii laureatum.*

AETERNAE. MEMORIAE. GAL. MAXIMIANI. *Ara quadrata ignita cum ramo ad mediam aram utrinque appoſito, cui inſiſtit aquila coronam roſtro gerens.* AE. II. (Band. Theupoli.)

Vt Diocletianus olim Gal. Maximianum, ita hic Maximinum adoptavit, atque hoc jure ſeſe Maximinus in numo praeſente profitetur Galerii filium, qui natura ejus ex ſorore nepos fuit.

* * *

DIVO. GAL. VAL. MAXIMIANO. *Caput velatum.*

FORTI. FORTVNAE. *Fortuna ſtans d. gubernaculum, ſ. cornucopiae, pro pedibus rota.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Fors idem quod Fortuna, cujus obvia in Latinis ſunt exempla, neque inter Fortem, Fortunam, Caſum, Eventum diſtinguit Cicero, [a]) ut et Apuleius: [b]) *Eventus autem vel Fors inſunt omnibus permixta mundanis.* Fors Fortuna Romanorum dea fuit teſte Varrone: [c]) *Dies Fortis Fortunae appellatus ab Serv. Tullio rege, quod is fanum Fortis Fortunae ſecundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit Iunio menſe.* Confer et Ovidium, [d]) qui praeterea Fortis Fortunae honores VIII. Kal. Iul. actos fuiſſe narrat. Serius alteram ei aedem ſtruxere Romani in hortis, quos Iul. Caeſar populo teſtamento legavit. Plutarchus, qui iſtud narrat, his eam verbis deſcribit: [e]) Τυχην, ἡν Φορτικην καλουσιν, ὁπερ ἐϛιν ἰσχυραν, ἀριϛευτικην, ἢ ἀνδρειαν, ὡς το νικητικον ἁπαντων κρατος ἐχουσαν. *FORTVNAM, quam FORTEM appellant, id eſt: valentem, dominantem, virilem, et tanquam vi vincendi omnia praeditam.* Et jam pagina praecedente dixerat, a Romanis Fortunam *Fortitudini* (τῃ ἀνδρειᾳ) *quodammodo cognominem factam*, nimirum *fortuna* quaſi a *fortis*. A Fortuna regi omnia, omniaque ei ſubeſſe, paſſim a veteribus creditum. Quare et fortunam Plautus dixit *heram*, [f]) et Ennius teſte Cicero-

a) de Divin. L. II. c. 6. b) in Hermet. Triſmeg. ſub fin. c) de L. L. d) Faſt. VI. 773. e) de Fort. Rom. p. 319. A. f) in Mercatore bis.

ne: [a]) *Vosne velit, an me regnare hera.* Inſignis ad hanc cauſam locus Plinii: [b]) *Toto mundo, et locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus Fortuna ſola invocatur, una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, et cum conviciis colitur, volubilis, a plerisque vero et cocca etiam exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorumque fautrix. Huic omnia feruntur accepta, et in tota ratione mortalium ſola utramque paginam facit.* Iure adeo apud Lucianum [c]) Momus conqueritur, neminem amplius diis ſacrificare velle, cum perſuaſum habeat, etſi infinitas illis hecatombas offerret, Fortunam tamen facturam, quae Fato ſunt decreta. Elegans ejus potentiae imago apud Horatium [d])

Te ſemper anteit ſaeva Neceſſitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Geſtans ahena, nec ſeverus
Vncus abeſt, liquidumque plumbum.

Nolo adcumulare veterum de Fortuna judicia, quae numero ſunt infinita. Vide, quae in argumento ſimili obſervavi ad numum Diocletiani cum epigraphe: FATIS VICTRICIBVS.

Quo ſenſu haec Fors Fortuna numo huic ſit illata, minus pronum eſt adſequi. Adſtituitur in imo rota, nempe qua Fortuna *volubilis* indicetur, de quo ejus ingenio eleganter iterum Horatius: [e])

Fortuna ſaevo laeta negotio, et
Ludum inſolentem ludere pertinax
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem; ſi celeres quatit
Pennas, reſigno quae dedit, et mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem ſine dote quaero.

Cujus cum illam eſſe naturae noviſſet Tomyris, dixit Cyro felicitatis fiducia impotenti: [f]) ἐκεινο πρωτον μαθε, ὡς κυκλος των ἀνθρωπηιων ἐςι πρηγματων, περιφερομενος δε ὀυκ ἐᾳ ἀει τους ἀυτους ἐυτυχεειν. *Illud cumprimis noveris, quemdam eſſe rerum humanarum orbem, qui revolutus facile non ſinit unum eundemque ſemper eſſe beatum.* Fuit rota et Nemeſis ſignum, cui certe plura cum Fortuna fuere communia. Obſervo adhuc, Fortem Fortunam a Terentio conſtanter adhiberi tum, cum res proſpere cecidere, ut ad has voces advertit Donatus grammaticus.

Cur certum putet Bandurius, hos numos Licinii juſſu fuiſſe vulgatos, non ſatis video.

Numi Alexandrini.

Habemus Alexandrinos Galerii, ſed Caeſaris tantum, numos a L. A. usque ad L. Δ. (Muſ. Caeſ. Band.) de quorum calculo egi in numis Alexandrinis. [g]) Cum hoc horum numorum ſeries exſpirat, numis deinceps Latine inſcriptis, et ad modum monetae Romanae ſignatis, ut ibidem animadverti.

a) de Offic. L. I. c. 12. b) Hiſt. nat. L. II. p 73. c) Concil. deor. d) L. I. carm. 35. e) L. III. carm. 29. f) Herodot. L. I. c. 207. g) Vol. IV. p. 96.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - -	R.
Aenei max. mod. - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - -	C.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

GAL. VALERIA.

Ei pater Diocletianus, mater, ut nonnullis viſum, Priſca. V. C. 1045. P. X. 292, cum pater novos ab ſe creatos Caeſares, ut in officio permanerent, etiam adfinitatis vinculo ſibi vellet obſtringere, filiam hanc ſuam Gal. Maximiano, priore repudiare juſſa, uxorem dedit. Si miſerum fuit feminae lectiſsimae, jungi cum homine impuriſsimo, multo adhuc miſerum magis, quod mortuo marito capiti ſuo impendebat, fatum. Nam a Maximino, cujus oblatas nuptias ſpreverat, ejecta in exilium, quas paſſa eſt injurias, tanto ferebat acerbius, quod ne quidem redire ad patrem tum adhuc ſuperſtitem, qui filiam ab ingrato ſaepe repetierat, permiſſum fuit. Pertinacibus, quibus premebatur, aerumnis finem tandem fecit Licinius, qui Theſſalonicae comprehenſam una cum matre ſecuri percuti juſsit, quod factum Tillemontius ad annum circiter V. C. 1068 P. X. 315 refert. Vnum miſerae ſolatium, quod liberis caruit.

GAL. VALERIA. AVG. *Caput Auguſtae, raro lunae impoſitum.* VENERI. VICTRICI. *Dea ſtans d. elata pomum, ſ. ſtolam attrahit.* AV. AE. II. (Muſ. Caeſ. Band.)

Cum hoc tantum typo ſatis jam cognito ejus occurrunt numi. Numum ſimilem a Bandurio perperam tributum fuiſſe Salonino Gallieni filio, in hujus moneta dixi.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. formae - - - - - - - - -	C.

AMANDVS.

Socio defectionis Aeliano Gallos, Bagaudas dictos, ſolicitavit, uterque mox

ab adcurrente Maximiano Herculio victus et mori coactus eſt V. C. 1045. [a]) Factum iſtud Theophanes in Chronographia ad annum Diocletiani XII. refert.

* * *

IMP. C. C. AMANDVS. P. F. AVG. *Caput radiatum.*

SPES. PAIVPIII. *Pallas ſtans d. haſtam, ſ. clypeum humi poſitum.* AE. III. (Band.).

IMP. S. AMANDVS. P. F. AVG. *Caput radiatum.*

VENVS. AVG. *Dea ſtans.* (Pembrock Part. III. tab. 29.)

Soli ſunt hi Amandi numi, ſpreto, quem obtruſit Goltzius.

A. POMPONIVS AELIANVS.

De hoc, ejusque numis Goltzianis vide, quae dixi Vol. VII. in Laeliano, et Q. Valente Aeliano poſt numos Poſtumorum pag. 448.

L. DOMITIVS DOMITIANVS.

Exſtant numi cum Latini, tum Alexandrini Domitiani nomine inſcripti:

IMP. C. L. DOMITIVS. DOMITIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

GENIO. POPVLI. ROMANI. *Genius ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae, pro pedibus aquila, in imo* ALE. *et variae per aream literae.* AE. II. (Band. Muſ. Caeſ.) Horum unum Bandurius argenteum dicit, ſed videtur eſſe ex eorum genere, quos Galli *billons* appellant.

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟϹ. ϹЄΒ. *Caput radiatum.*

L. B. *Serapis gradiens d. elata, ſ. haſtam transverſam, pone palmae ramus.* AE. III. (Muſ. Theup. Pellerin Mel. I. p. 235.) *Alius typo Victoriae.* (Beauvais.)

Triſtanus, qui numum priorem primus edidit, Domitianum hunc eſſe ipſum conjicit, qui teſte Trebellio Aurelii tyranni dux Macrianum utrumque internecione vicit, ambitionis etiam immodicus, qui genus ſeſe a Domitiano et Domitilla ducere praeferebat; praeterea hunc diverſum non eſſe ab eo Domitiano, quem refert Zoſimus imperante Aureliano cum nonnullis aliis in ſuſpicionem rerum novarum veniſſe, ſed brevi deprehenſum poenas dediſſe. Imperaſſe autem in Aegypto, indicari literis ALE. Alexandriam notantibus. [b]) Cum Triſtano video concordem etiam Mediobarbum, et in eadem ſententia principio fuiſſe quoque Bandurium.

Cl. Beauvais, et auctor muſei Theupoli numos tam Latinos quam Graecos Alexandrinos uni eidemque Domitiano, cujus meminere et Trebellius et Zoſimus, tribuunt, ſic tamen, ut ille ejus tyrannidem usque in tempora Diocle-

a) Eutropius. b) Comment. T. III. p. 217.

tiani differat, quod ſenſiſſe etiam Pellerinium video, [a]) hic in Aureliani aetatem cum Triſtano promoveat.

Omnium horum judicia, niſi magnopere fallor, manifeſte peccant. Certum eſt contra Triſtanum, et ſequaces, numos Latinos ad aevum Diocletiani, aut eorum, qui proxime ſucceſſerunt, pertinere, primum quia tota averſa, ſeu inſcriptionem ſpectes, ſeu typum, item fabrica, et volumen, plane ex ingenio ejus imperii ſunt, quae omnia jam pridem vidit eruditus Gallandus, [b]) et hoc facem praeferente ſerius etiam Bandurius; [c]) deinde quia Aureliani aetate nondum Alexandriae numi Latine inſcripti ſignati ſunt, qua tamen ex urbe hos Domitiani noſtri numos emerſiſſe inſcriptum his ALE. dubitare non ſinit. Ex quo ipſo conſequitur etiam, quoniam Latini hi numi percuſsi fuere tempore, quo Graeci feriri Alexandriae deſivere, utroſque hos numos, tam Graecos, quam Latinos, ad unum eundemque Domitianum pertinere non poſſe, quae fuit, ut ſupra vidimus, nonnullorum opinio, et tempore praeire Graecos, ſequi Latinos. Ergo etſi demus, Graecos tribui poſſe Domitiano victori Macrianorum, aut qui teſte Zoſimo ſub Aureliano res novas molitus fertur, Latini certe tribuendi ſunt alteri cuipiam ejusdem nominis, qui exeunte imperio Diocletiani et Maximiani, aut non multo poſt poſita ab his purpura per bella tum civilia tyrannidem in Oriente arripuerit, quod reticuere hiſtorici, ſed numi fateri cogunt. Conjicit Pellerinius, poſteriorem hunc Domitianum ſaltem in annum III. prorogaſſe imperium, at unde? ex ſcripto in horum numorum area Γ. Verum nos in ſolitariis his alphabeti literis monetariorum, aut officinarum notas videmus.

PRETIVM.

Latini aenei II. formae (alii vix habentur)	RR.
Alexandrini	RRRR.

CARAVSIVS.

Natus in Menapiis, populo Scaldim inter Moſamque poſito, rei nauticae eximie peritus, in coercendis Francis, qui ipſum etiam mare praedando infeſtabant, operam aliquamdiu utilem poſuit. At cum praedae deſiderio non optima rem fide agere videretur, intellecto, inſidiis ſeſe a Maximiano Herculio peti, imperium in Britannia invaſit anno circiter V. C. 1040 P. X. 287, et tantum brevi copiis maritimis valuit, ut Maximianus, qui magnos in bellum

a) l. c. b) B. L. Tom. I. hiſt. p. 252. c) Tom. I. in praefat. et in Addendis.

navale apparatus fecerat, non modo de eo ſubigendo deſperaret, ſed etiam inito foedere Britanniam perduelli una cum Auguſti titulo ultro permitteret. Ex quo tempore cum pacate ſuos regeret, ab Allecto perfide interimitur V. C. 1046 P. X. 293.

Vxorem ei fuiſſe *Oriunam*, nonnullis nuper creditum, reperto in Anglia Carauſii numo, in cujus averſa legitur: ORIVNA. AVGVSTA, et caput muliebre. At veriſimilius viſum erudito Beauvais, aliisque, caput averſae eſſe deae Fortunae, et vocabulum FORTVNA, ut ſcribendum fuerat, a barbaro artifice in barbarum ORIVNA fuiſſe corruptum. a) In lectione FORTVNA nuper acquievit etiam cl. Pinkerton. b) Mirabiles conjecturas alias de verbo ORIVNA, quas legiſſe repudiaſſe eſt, habes in diſſertatione anonymi cujusdam, digna tamen habita, quae insereretur Tomo VII. dei *Saggi di Cortona p. 239.*

Numi:

Numos hujus Auguſti complures jam olim vulgavit Bandurius, ſed eorum numerum mire auxit Taninius collectis iis, quos poſt Bandurium viri eruditi luce publica donavere. Vtut tamen copioſi ſunt, in noſtris terris vulgo perrari habentur. Haec ejus moneta multos nacta eſt, qui ei illuſtrandae operam impenderunt, quorum commentarii in numis ipſis laudabuntur. Inter hos illuſtrior Genebrierus, qui opus edidit inſcriptum: *Hiſtoire de Carauſius prouvée par les médailles, à Paris 1740 in 4*, ſed quod videre adhuc non licuit. Poſt hunc ejus numorum catalogum dedit Wilhelmus Stukeley M. D. in opere: *The medallic hiſtory of M. Aurelius Valerius Carauſius Emperor in Brittain. London 1757. in 4to*, ſed cujus partem tantum priorem ad manus habeo. In eo pervolvendo tantum ad numos, quos recitat, animum adverti, neglectis commentariis, qui, quod a mea numos explicandi ratione plane diſsident, nullum mihi uſum praeſtitere. Quis enim in eo viro non continuo Harduinum quendam Britannicum agnoſcat, qui literas in Carauſii numis frequenter inferiore loco poſitas. v. c. RSR ſic explet: *Rutupii Signator* Rogatorum, addito: *Signator eſt ſculptor matricis. Roga eſt donativum honorarium.* (At nondum tempore Carauſii, ſed aevo infimo et luteo, et quidem in lingua Graeca et Latina. V. Ducangii utrumque Gloſſarium.) *Rogator idem ſignificat, quod erogator, etc.* c) Ex horum ergo ſcriptis illuſtriores repraeſentabo typos. Longum enim foret, atque inſtituto meo repugnans, etiam obvios commemorare. Nam teſtatur ipſe Stukeleyus, ſe tabulis XXXI. numos Carauſii omnino CCCX., eosque diverſos omnes, intuliſſe. d) Horum averſae numorum magis ſapiunt aevum imperatorum praecedentium, quam Diocletianeum, et ſunt etiam has inter aliquae novae. Hujus tamen meriti opus numorum ipſum non eſt, plerum-

a) Hiſt. abrég. T. II. pag. 170. b) Eſſay of Medals T. I. pag. 166. c) Pag. 66. d) Pag. 275.

que rude et difforme, luxatisque non raro inſcriptionibus.

* * *

A. IMP. CARAVSIVS. AVG. *Caput radiatum.*

ADIVTRIX. AVG. *Protome Victoriae.* AE. III. (Tanini.)

Ejus iconem vide in *Saggi di Cortona* Vol. VII. p. 239. Captus eſt ex muſeo Kennediano. Similis epigraphe eſt in numo Victorini, ſed cum alio typo.

* * *

B. CARAVSIVS. AVG. *Protome galeata radiata d. haſtam, ſ. clypeum.*

ADVENTVS. AVG. *Imperator eques pacificatoris habitu, pro pedibus captivus.* AE. III. (Band.) In alio: ADVENTVS. AVGG. *Imperator in citato equo d. haſtam evibrat.* AR. (Pembrock P. III. tab. 45.)

Signati haud dubie Carauſio ex longiore quapiam expeditione in Britanniam reverſo. Scriptum in numo altero AVGG. quid aliud quam Auguſtum cum Auguſta ſua nobis ignota ſignificare poſſit, non video.

* * *

Antica incerta.

APOLLINI. CONS. *Pegaſus.* AE. III. (Muſ. d'Ennery p. 630.)

C. IMP. CARAVSIVS. P. AVG. *Caput radiatum.*

APOLLINI. CONS. AVG. *Gryphus.* AE. III. (Tanini.)

Pegaſi cum Apolline nexus abunde cognitus, quin et gryphi, ut dixi ad numum Gallieni ſimiliter inſcriptum, ex quo tota haec averſa capta eſt.

* * *

Vt lit. C.

COMES. AVG. *Pallas ſtans d. oleae ramum, ſ. haſtam.* AE. III. (Tanini.) In alio:

COMES. AVGGG. *Pallas ſtans d. haſtam, ſ. clypeum, in area* SP, *in imo* MLXXI. AE. III. (Tanini.)

Exemplo aliorum Auguſtorum ſuum etiam numen, quod ſe comitari voluit, nobis manifeſtat. Palladem non belli modo, ſed et ſapientiae praeſidem cum ſibi comitem delegit, ſimul praeclaram ſuam indolem atque ingenium nobis manifeſtaſſe videtur.

* * *

D. IMP. CARAVSIVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

CONCORDIA. AVG. *in alio:* CONCORDIA. MILITVM. *duae dexterae junctae, in imo:* R. S. R. Eſt AR. (Catal. d'Ennery p. 384. Haym.)

* * *

E. CARAVSIVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

CONSERVATORI. AVGGG. *Hercules d. clavam, ſ. arcum, pone pharetra, in imo* ML. Eſt AV. (Tanini.)

Illuſtrem hunc per metallum numum index Taninius ex muſeo Ducis Devoniae citat.

* * *

F. IMP. CARAVSIVS. P. F. AVG. *Caput radiatum.*

CONSTANT. AVG. *Hercules ſtans d. femori admota, ſ. haſtam, in area* S *et* C, *in imo* S. AE. III. (Tanini.)

Rara in numis *Conſtantiae* inſcriptio, et elegans conſtantiae imago Hercules.

* * *

- - - - CARAVSIVS - - *Caput Carauſii radiatum et jugatum cum altero, ut videtur, muliebri.*

DIANA. *Dea ſedens d. - - - ſ. cornucopiae.* AE. (Muſ. Pembrock P. III. tab. 29.)

Vt lit. A.

DIANAE. CONS. *Cervus, in imo* XX. AE. III. (Saggi di Cort. l. c.)

Dianam conſervatricem in numis ſuis profeſſus eſt etiam Gallienus, typo item cervi. In laudata ſupra diſſertatione anonymi Angli de numo Oriunae exhibetur numus, in cujus antica proponuntur duo capita jugata, virile radiatum Carauſii, quod pone eſt, muliebre. Offert haec effigies, ut videtur, arcum ex humero promicantem; ſin iſtud, non dubitem eſſe Dianam conſpirantibus etiam numis modo propoſitis, qui honoratam impenſius a Carauſio hanc deam confitentur, quamque adeo eodem modo ſibi in moneta conjunxerit, ut Poſtumus Herculem, Probus Solem.

* * *

Vt lit. D.

EXPECTATE. VENI. *Duae figurae ſtantes, quarum altera muliebris ſ. tenet ſignum militare, et dexteram offert militi haſtato adſtanti, in imo* RSR. Eſt AR. (Haym.) AE. III. (d' Ennery) In ſimili alio muſei Bodleyani cl. Wiſe legit VENIES. pag. 46.

Nova plane epigraphe, et hujus tantum Auguſti. Eodem modo apud Maronem [a]) Aeneas adloquitur Hectorem: *quibus Hector ab oris exſpectate venis?* Figuram muliebrem eſſe genium Britanniae, veriſimile exiſtimo, qui Carauſium ad ſe, et capeſſendum imperium invitare videtur.

* * *

G. IMP.C.CARAVSIVS.P.F.AVG. *Caput laureatum.*

FELICITAS. *Quatuor puelli quatuor anni tempora ſignificantes.* AR. (Pembrock P. III. tab. 45.)

Notus eſt hic typus cum *Felicitate* conjunctus, et confirmatur eo, quod ſupra monui, Carauſium elegantiores nonnullos praecedentium Auguſtorum typos revocaſſe. In numo alio item argenteo FELICITAS. AVG. jungitur cum typo triremis, (Tanini) hoc quoque moris veteris.

* * *

Vt lit. E. Caput laureatum.

FIDEM. MILITVM. NN. *Aequitas ſtans.* AR. (Mem. Trevoux in Nov. 1701. p. 246. Tanini, Catal. d'Ennery.)

Vt lit. F.

GERMANICVS. MAXV. *Tropaeum inter duos captivos humi ſedentes.* AE. II. III. (Tanini.)

Tota haec averſa reperitur etiam in numis Gallieni et Poſtumi, unde epigraphes hujus explicationem pete.

* * *

Vt lit. F.

INVICTVS. AV. *Sol gradiens d. elata, ſ. globum.* AE. III. (Saggi di Cort. l.c.)

In eodem opere, et alibi exſtant numi non pauci, qui Solis cultum praedicant, ut: ORIENS. AVG. typo ſimili, vel PACATOR. ORBIS. *Protome radiata Solis*, quae nomina ac typi frequenter reperiuntur in moneta Aureliani, Probi, atque eorum, quibus turbatus Oriens multa dedit negotia. Verum ad Carauſium, qui ultimum Occidentem rexit, Orientis res non pertinuere, ex

a) Aen. II. 282.

quo iterum intelligas, ab ejus monetariis nuperos typos fuiſſe reſtitutos.

* * *

IOVI. CONSERVATORI. — STATORI typis ſolitis. (Tanini.)

* * *

Vt lit. G.

IOVI. ET. HERCVLI. CONS. AVGG. *Typus non additur.* AR. III. (Stukeley p. 272.)

Iovium Diocletianum, et Herculeum Maximianum conlegas ſuos praeſidibus eorum diis Iovi et Herculi hoc numo commendat Carauſius.

* * *

Vt lit. E.

IOX. *Carauſius paludatus eques d. haſtam, ſ. elata.* AE. III. (Stukeley p. 91 et 97. Numi icon exſtat pag. 51.)

Auctor numum hunc eſſe integerrimum teſtatur. Epigraphen explicat: IO *Decies*, eamque ad acclamationes publicas refert. Vocabulum IO continere formulam acclamationis, non dubitavero, tamen malim, litera X indicari vota decennalia. Quisque pro ſe aenigma explicet.

* * *

Antica incerta.

LEG. II. PART. VII. P. *Centaurus d. clavam, ſ. coronam.* AE. (Stukeley p. 235. 259.)

Typus ſimilis in numo Gallieni.

Vt lit. F.

LEG. IIII. FL. *Leo gradiens rictu fulmen ſtringit.* AR. (Haym.)

Habet haec legio leonem quoque, ſed ſine fulmine, in numo Gallieni.

Vt lit. F.

LEG. VII. CL. *Taurus gradiens.* AE. III. (Tanini.)

Idem hujus legionis typus eſt etiam in numis Gallieni.

Antica incerta.

LEG. VIII. - - IN. *Aries ſtans, in imo* ML. AE. III. (Haym. Tanini.)

Non conſpirat typus cum numo Gallieni, in quo haec legio habet taurum.

Vt lit. F.

LEG. VIIII. GE. *Taurus.* AE. III. (Tanini.)

In numis Gallieni alii ſunt hujus legionis typi.

Antica incerta.

LEG. XX. V. V. *Aper.* AE. III. (Stukeley p. 197.)

Praeclare conſpirat averſa cum lamina aenea, quam exhibet Buonarrotius, [a]) in qua fingitur vexillum, infra quod legitur: LEG. XX. V. V., id eſt; *Valeria Victrix*, (ut in numo Victorini: VAL. VICTRIX.) et juxta aper currens.

Antica incerta.

LEG. XXX. VLPIA. *Neptunus d. delphinum, ſ. tridentem.* AE. III. (Stukeley p. 101. et 267.)

Eundem typum habet haec legio in numis Gallieni.

* * *

Vt lit. A.

MARS. VLTOR. *Mars gradiens d. haſtam, ſ. clypeum.* In alio: MARTI. PACIFERO *cum ſolito typo.* AE. III. (Tanini.)

Vt lit. F. Caput laureatum.

ORIVNA. AVG. *Protome laureata ſiniſtrorſum d. elata flagrum tenet, in corona laurea.* AR.

His verbis numum hunc, qui eſt in

a) Oſſerv. iſtor. tab. 38.

muſeó regis Galliarum, deſcribit Taninius, utrum etiam ad veritatem, dubito; nam non ſatis reſpondet ejus imago aeri inciſa, quae exſtat in ſaepius laudatis *Saggi di Cortona.* Iudicium de hoc numo dedi altius, quo loco de credita Carauſii uxore egi.

* * *

H. CARAVSIVS. ET. FRATRES. SVI. *Tres protomae jugatae, quarum prior radiata eſt Carauſii, altera fors laureata Diocletiani, tertia cum leonis exuviis Maximiani Herculii.*

PAX. AVGGG. *Mulier ſtans d. oleae ramum, ſ. haſtam, in area S et P, in imo C.* AE. III.

Singularem hunc numum, qui exſtat Genuae in muſeo cl. abbatis Perſico, ante annos non multos protulit cognitae vir eruditionis Gaſpar Odericus ſcripta ad Cajetanum Marinium epiſtola, quae ſaeculi hujus anno LXXXII. inſerta fuit commentariis Italicis, inſcriptis: *Giornali de' Letterati*, qui Piſae vulgantur. a) Eam deinde illuſtris auctor ſeorſim vulgavit typis Genuenſibus. Tamen ἀνέκδοτος dici hic numus non potuit, pridem vulgatus a Stukeleyo ſupra laudato, b) ſed cujus opus et Oderico et Taninio video fuiſſe ignotum. Pretium huic cimelio faciunt non modo trium Auguſtorum protomae conjunctae, ſed et inſcriptio capitum, quam propoſui, cujus ſimilis alia in numis conſpecta nondum eſt. Dubium non eſt, *fratrum* nomine intelligendos Carauſium, Diocletianum, et Maximianum, quorum hi, ut diximus, primum Carauſio adverſi, ſubinde cum hoc honoris et poteſtatis ſocietatem junxere. Hanc etiam Auguſtei inter tres conlegas nominis communionem confirmat ſcriptum in averſa AVGGG., et eandem in aliis quoque numis indicat ſcriptum v. c. LAETITIA. AVGGG. HILARITAS. AVGGG. etc. Plura Odericus in praeclára hac ſua epiſtola adfert exempla, conlegas Auguſtos ſeſe mutuo fratres appellaſſe.

* * *

I. IMP. C. M. AVR. V. CARAVSIVS. P. AVG. *Caput radiatum.* In alio:

K. VIRTVS. CARAVSI. *Protome galeata radiata d. haſtam, ſ. clypeum.*

PAX. AVG. *ſolito Pacis typo.* AE. III. (Tanini.)

Numum priorem inſigniunt addita plura et necdum cognita Carauſii nomina *M. Aurelii Valerii* undecunque hauſta. Veriſimile tamen, Carauſium, quo magis amicitiam cum ſupero ſuo hoſte teſtaretur, omnia Maximiani Herc. nomina ſibi indidiſſe, non novo iſtud exemplo, ſed jam pervulgato primorum Caeſarum aetate, ipſis numis ejus fidem facientibus, ut vidimus in moneta regum Thraciae, Ponti, Iudaeae, aliorumque. *Marci* praenomen etiam numus ſequens dabit.

* * *

L. IMP. C. M. CARAVSIVS. AVG *Caput radiatum.*

PIETAS. AVG. *Imperator ad aram ſacris operans.* AE. III. (Tanini.)

De praenomine *Marci* continuo egimus.

---

a) Tom. XLV. p. 205. b) Pag. 106.

*

Antica incerta.

P. M. TR. POT. V. COS. IIII. *Lupa cum geminis.* (Stukeley p. 252.)

Et tituli, et typus imperatorem efficiunt. Conſulatus mentionem in nullo alio ejus numo factam reperi, et conſulem Carauſium faſti ignorant. Apparet ergo, illum more Romano proceſsiſſe in Britannia, ut olim Poſtumum auctoritate ſua proceſsiſſe in Galliis diximus.

* * *

Vt lit. F.

PRINCIPI. IVVENTVT. *Figura paludata ſtans d. ſignum militare, ſ. haſtam.* AE. III. (Haym. T. I. p. 293.)

De hac averſa agens Haymius ſatis mirari non potuit, quo pacto princeps juventutis dici poſsit Carauſius, qui Auguſtus in numo ſcribitur, neque Caeſar unquam fuit. At enim, cum haec ſcripſerat, non novit ex numis exempla vetera jam inde a Gordiano III. ſimul Auguſtorum, ſimul principum juventutis, de quo novo more vide quae obſervabo in commentariis de titulo principis juventutis.

* * *

Vt lit F. Caput laureatum.

ROMAE. AETERNAE. V. *Templum ſex columnarum, in quo Roma ſedens, in imo* RSR. Eſt AR. (Haym, Tanini.)

Additum V haud dubie legendum *Victrici.*

* * *

Vt lit. K.

ROMANO. RENOVA. *Lupa cum gemellis, in imo* RSR. Eſt AV. (Band.)

Vt lit. F. Caput laureatum.

ROMANO. RENOV. *Idem typus.* AR. (Muſ. Caeſ.) In alio ſimili ROMANOR. etc. AR. (Catal. d'Ennery.)

Legenda epigraphe *Romanorum renovatio*, nimirum cum partem imperii R. ſibi ab invitis Carauſius extorqueret, honeſto, ut ſit, vocabulo rapinam excuſans.

* * *

M. IMP. C. CARAVSIVS. A. *Caput radiatum.*

TVTELA. AVG. *Mulier capite tutulato ſtans ad aram d. pateram, ſ. cornucopiae, in imo* LO. Eſt AE. III. (Band. Catal. d' Ennery.)

Eadem epigraphe eſt in numis Veſpaſiani, ſed differt typus. Praeſens exhibet genium muliebrem, cujus tutelae Carauſii ſalus videatur commiſſa. Literis LO. notari Londinium, non videtur improbabile.

* * *

Vt lit. F.

VBERITAS. *Mulier ſtans ſ. tridentem dexteram jungit cum imperatore paludato adſtante, et ſ. haſtam tenente, in imo* RSQ. AE. III. (Pembrock P. III. tab. 45.)

Mulier haud dubie genius eſt Britanniae, qui, cum tridentem praefert, innuit, Carauſio ſeſe imperium potentia maritima ſtabiliviſſe, ac forte etiam navali commercio *ubertatem* regioni partam, probato jam tum propter inſulae ſitum conſilio, Britannos, ſi potentes beatique eſſe vellent, cumprimis rei maritimae, parandisque claſsibus intentos eſſe debere.

* * *

Vt lit. A.

VICTORIA. CEA. *Tropaeum cum captivis juxta ſedentibus.* AE. III. (Band.)

Vocabulum CEA varie ab eruditis acceptum ait Bandurius. At Wiſius teſtatur legendum GER., et intelligi *victoriam Germanicam*, nempe de Germaniae populis litora infeſtantibus. [a])

* * *

Vt lit. F. Caput laureatum.
VOTO. PVBLICO *ſcriptum circum lauream*, *intra quam:* MVLTIS. XX. IMP., *in imo* RSR. Eſt AR. (Tanini.)

Eadem adverſa.
VOTVM. PVBLICVM. Ara quadrata, in cujus medio MVLTIS. XX. IMP. AR. (Tanini.)

* * *

Numus maximae formae cum epigraphe VOTIS. DECENNALIBVS, quia tantum ex pannoſo muſei Muſelli catalogo proditur, tanti non fuit, ut a Taninio reſtitueretur.

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei	RR.
Aenei II. formae	RR.
Aenei III. formae	R.

ALLECTVS.

A Carauſio ſummae rerum praefectus, ejus ipſius impia caede imperio potitus eſt quidem, ſed triennio poſt a Conſtantio Caeſare bello petitus, victusque ac interemptus perfidiae ſuae poenas exſolvit circiter V. C. 1049 P. X. 296.

Numi:

Vt Carauſii numi propter varios utriusque partis modos ſua habent merita, ita numi ſucceſſoris Allecti nulla ſe re alia, quam majore raritate commendant.

Epigraphe capitis obvia eſt: IMP. (vel IMP. C.) ALLECTVS. P. F. AVG., vel tantum P. AVG. (Muſ. Caeſ.) vel P. F. I. AVG. (Band.) ubi I legendum I*nvictus*. In numis aliis, ſed tantum Mediobarbi, legitur PIVS. FEL.

Caput in aureis eſt laureatum, in argenteis jam laureatum, jam (ſi non fallunt catalogi) radiatum, in aeneis ſemper radiatum.

Partes averſae typos habent obvios ac tritos, PAX. PROVIDENIA. ORIENS. SALVS, et ſimilia, qualia fuſius enarrare ſupervacaneum omnino exiſtimo.

a) Muſ. Bodley p. 339.

PRETIVM.

Aurei et argentei	- - - - - - -	RRRR.
Aenei III. formae	- - - - - - -	RR.

FL. VAL. SEVERVS.

Ex Illyrico humili genere advena, nulla laude, ſolis vitiis celebratus. Sed haec ipſa perverſitas homini profuit. Nam cum V. C. 1058 P. X. 305 in locum Conſtantii, qui pro Herculio Auguſtus dictus fuerat, Caeſar eſſet deligendus, eum Galerius, cujus intererat, cooptari aliquem, a quo ſibi metus non eſſet, in imperium intruſit. Ergo, ut conventum erat, Kalendis Majis purpuram Mediolani ab ipſo Maximiano Herculio accipit.

V. C. 1058. 159. P. X. 305. 306.
CAESAR, PRINC. IVVENT.

In provinciarum partitione Italiam, Africam, et Pannoniam ſuperiorem ſortitur.

A. SEVERVS. NOB. *vel* NOBILIS *vel* NOBILISSIMVS. C. *vel* CAES. *vel* CAESAR.

B. FL. VAL. SEVERVS. NOB. CAES. *vel ſimiliter.*

Caput fere conſtanter laureatum, etiam in AE. III.

Vt lit. B.

CONCORDIA. IMPERII. *Mulier ſtans d. haſtam, in area* VI. *infra* SISB. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem omnino averſa, etiam ſi addit as notas ſpectes, occurrit in numis Conſtantini et Maximiani, ſed adhuc Caeſarum, qui omnes ſunt in muſeo Caeſareo. Vno ergo conſilio ſignati ſunt hi numi ad indicandam trium Caeſarum concordiam, et exiguo quidem illo temporis intervallo, ex quo Conſtantinus a Galerio et Severo agnitus eſt Caeſar, et antequam Severus a Galerio Auguſtus diceretur. Flatos hos numos fuiſſe Siſciae, ipſi eloquuntur, et quidem Severi juſſu; nam Pannoniam ſuperiorem, cujus oppidum fuit Siſcia, Severo paruiſſe diximus.

Vt lit. A.

FELICITAS. CAES. NOSTR. *Mulier ſedens d. caduceum, ſ. cornucopiae, infra* AQ. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

In numis reliquis: CONCORDIA. AVGG. ET. CAESS. NN. (Tanini.) GENIO. POPVLI. ROMANI. — PERPETVITAS. AVGG. — PRINCIPI. IVVENTVTIS. in AV. (Muſ. Caeſ.) SAC. MON. VRB. etc. — SALVIS. AVGG. ET. CAESS. FEL. KART. — VIRTVS. AVGG. ET. CAES. NN. — VTILITAS. PVBLICA. etc. cum typis notis hujus aevi.

V. C. 1059. 1060. P. X. 306. 307.
SEVERVS AVGVSTVS.

Anno ex his priore mortuo Eboraci Conſtantio Severus in ejus locum a Galerio Auguſtus appellatur. Mox intellecto, Maxentium quoque Romae purpuram ſumpſiſſe, bellum in hunc et ejus patrem Maximianum Herculium parat, eumque anno ſequente Romae obſidet; verum a ſuis deſertus Ravennam fuga elabitur, deditusque Herculio hoc jubente occiditur nondum exacto altero anno, ex quo ab eodem Caeſar dictus eſt.

Filium reliquit *Severianum*, ſed et hunc poſt ſexennium Licinii juſſu interemptum.

* * *

A. IMP. SEVERVS. AVG. *vel* P. F. AVG., *etiam ſine* IMP.

B. IMP. C. FL. VAL. SEVERVS. P. F. AVG.

Capitis cultus, ut in numis ejus Caeſaris.

* * *

Vt lit. A.

HERCVLI. VICTORI. *Hercules nudus ſtans d. clavam, ſ. pomum et exuvias leonis, in area* Z, *in imo:* S. M. S. D. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Praeclarum hunc numum ante annos complures acquiſitum olim tanto libentius vulgavi, quod, quo tempore illud ſcripſi, unicus is fuit Severi numus aureus cum titulo Auguſti. Ab eo tempore binos addidit Taninius, quos inter unus eſt majoris moduli.

Numi ejus reliqui argumenta offerunt cognita.

PRETIVM.

Aurei Severi Caeſaris - - - - - - - -	RR.
- - Ejus Auguſti - - - - - - - -	RRR.
Argentei, max. mod. - - - - - - - -	RRR.

Argentei formae ordinariae utrum exiſtant, dubito. Vnum Taninius ex muſeo Caeſareo prodidit, ſed qui aeneus eſt. Quos alios duos addidit, ipſe auctor eſſe argenti impuri adſerit. Vnicum reperio a Bandurio vulgatum.

Aenei max. mod. vel fere I. formae - - - -	RR.
Aenei II. formae - - - - - - - - -	C.
Aenei III. formae - - - - - - - - -	R.

GAL. VAL. MAXIMINVS vulgo DAZA.

Natus eſt hic in Illyrico ex ſorore Gal. Maximiani, et cum adoleverat, greges duxit. Ab avunculo Caeſare a paſcuis ad exercitum evocatus facile nul-

lis etiam meritis omnes militiae gradus pervaſit. V. C. 1058 P. X. 305, cum Diocletianus capto dimittendi imperii conſilio Nicomediae Galerium Caeſarem pro ſe Auguſtum appellaret, effecit hic, ut nepos Maximinus Daza adoleſcens tum adhuc, omnibusque, ac ipſi fere Diocletiano ignotus, Caeſar pro ſe nominaretur inditis a ſe Galerii Valerii Maximini nominibus.

Ab anno V. C. 1058 P. X. 305 ad V. C. 1060. P. X. 307.
CAESAR. PRINC. IVVENT.

Maximino Syria, Aegyptus, et annexae his provinciae ceſſere.

MAXIMINVS. CAESAR.
MAXIMINVS. NOB. NOBILIS. NOBILISSIMVS. CAES.
IOVIVS. MAXIMINVS. NOB. CAES.
GAL. VAL. MAXIMINVS. NOB. CAES. *aut ſimiliter.*

Caput fere ſemper laureatum, raro galeatum, aut nudum, aut in AE. III. radiatum.

IOVIVS. Vt Gal. Maximianus nomen iſtud a Diocletiano per adoptionem ſortitus eſt, ita Maximinus idem illud a Galerio jure adoptionis. Adoptatum vero fuiſſe, invicte docet numus ſupra in Gal. Maximiano deſcriptus, quem DIVO. MAXIMIANO. MAXIMINVS. AVG. FIL. dedicavit. Iovius etiam inſcribitur in edicto, quod recitat Euſebius. [a])

Anticae variae.
CONCORDIA. IMPERII. — GENIO. AVGVSTI. — AVGG. ET. CAESARVM. NN. — CAESARIS. — POPVLI. ROMANI. - PRINCIPI. IVVENTVTIS. — SAC. MON. etc. — SALVIS. AVGG. etc. VIRTVS. MILITVM. in AR. (Muſ. Caeſ.) VTILITAS. PVBLIC. in modum quinarii, (Muſ. Caeſ.) qui typi omnes inde a Diocletiano explicati jam ſunt.

V. C. 1060. P. X. 307.
FILIVS AVG.

Maximinus indigne ferens, Licinium a Galerio Auguſtum ſe poſthabito appellatum, eundem honorem quocunque ſibi pacto extorquere nititur. Victus contumacia Galerius tollit Caeſarum nomen, et ſe Liciniumque Auguſtos appellat, Maximinum et Conſtantinum FILIOS AVGVSTORVM. Haec ad verbum Lactantius [b]) dempto unico vocabulo, quod medicam manum exigit, ut mox dicetur, et egregie confirmatur numis.

MAXIMINVS. FIL. AVGG. *Caput laureatum.*
GENIO. AVGVSTI. *in aliis:* CAESARIS. *Genius ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae.* AE. II. (Muſ. Caeſ. Band.)

Eodem modo in Conſtantini M. numis legitur CONSTANTINVS. FIL. AVG. Haec a Lactantio narrata cum tam aperte enuncient numi, jure corrigendus ejus textus, in quo pro *Maximinum* prono errore irrepſit *Maxentium*, cum tamen

a) L. IX. c. 9. b) de Mortib. perſec. c. 32.

etiam tacentibus his numis vel ex iis, quae praecedunt, Maximinus, non Maxentius intelligendus ſit, ut jam monuit Grainvillius in epiſtola de ſimili Maximini numo, quae exſtat in Actis Trevolt. anni 1703 Martio, et in Electis Woltereckii, et copioſe advertit Bimardus, [a]) et Bandurius. [b]) Accedit magni argumenti inſtar, quod iſtud *filii Aug.* elogium in nullo adhuc Maxentii numo obſervatum eſt. Habemus ergo in moneta novum titulum *Filii Auguſtorum*, quo loco alienum non videtur advertere, ejusmodi titulorum valorem ac pretium nonniſi ab arbitrio et aeſtimatione humana pendere. Erat tempus, quo appellatio *Filii Auguſti* infra appellationem Caeſaris eſſet. Ita de L. Vero, qui vivo Antonino Pio in privati ſemper modum habitus eſt negato conſtanter Caeſaris honore, memorat Capitolinus: [c]) *nec aliud ei honorificentiae ad nomen adjunctum eſt, quam quod Auguſti filius eſt appellatus.* At nunc eo delapſa eſt Caeſaris majeſtas, ut teſte Lactantio [d]) Maximiano exprobraret Maximinus, quod ſe *ignobilem feciſſet Caeſarem*, isque, ut aliquid moleſto homini tribueret, pro Caeſare filium eum Auguſtorum appellaret. Alia, quae huc pertinent, vide ad numos ſimiles Conſtantini M.

Ab anno V. C. 1061 P. X. 308 ad 1066 P. X. 313.

AVGVSTVS.

Non contentus, proſequitur Lactantius, hoc Filii Auguſtorum honore Maximinus; nam aliud petebatur, ſe ipſum ab exercitu Auguſtum proclamari facit, aegre tandem conſentiente Galerio, quod et confirmat Euſebius. [e]) Hoc mortuo V. C. 1064 P. X. 311 Aſiae minoris provincias, quae huic parebant, invadit. V. C. 1066 moto ſtolide in Licinium bello Heracleam inter et Hadrianopolin vincitur, mox Tarſum fuga elapſus ſumpto veneno miſerabili morte exſtinguitur, et tum adhuc declaratus hoſtis imperii, abolitis, quas tulerat, legibus, everſis ſtatuis et monumentis publicis, caeſis non iis modo, qui ei arctius adhaeſere, ſed univerſa etiam familia, poenas acerbas ſane, ſed juſtas dedit non ſolum vitae turpiſsimae, ſed etiam inauditae crudelitatis, qua Chriſtianos atrocius, quam qui praeceſſere, perſecutus eſt.

Vxor nominis ignoti poſt mariti mortem tragicam abjecta in Orontem, liberi, quorum plures habuit, ſed nomina quoque ignorantur, jam pridem propter ſuperbiam palam exoſi, ſupplicio adfecti. Eos a patre jam fuiſſe factos imperii conſortes, tradit Euſebius. [f])

A. IMP. MAXIMINVS. AVG.
B. IMP. MAXIMINVS. PIVS. AVG. *vel:* P. F. AVG.
C. GAL. VAL. MAXIMINVS. AVG. *vel* P. F. AVG.
D. IMP. GAL. VAL. MAXIMINVS P. F. AVG. vel P. F. INV. AVG.

a) ad Iobert. T. II. p. 366. b) Pag. 164. 168. c) in Vero c. 3. d) l. c
e) Hiſt. eccl. L. VIII. c. 13. f) l. c L. IX. c. 11.

E. IMP. C. GALER. VAL. MAXIMINVS. P. F. AVG.
F. IMP. C. GAL. VAL. MAXIMINO. P. F. INV. AVG.
G. MAXIMINVS. P. F. AVG.
H. MAXIMINVS. AVGVSTVS. *In* AV. (Muſ. Caeſ.)

Cultus capitis, ut in numis ejus Caeſaris.

* * *

Vt lit. E.

BONO. GENIO. IMPERATORIS. *vel* PII. IMPERATORIS. *Genius ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae, infra* ALE. AE. II. (Muſ. Caeſ. Band.)

Bonus Genius, Αγαθος Δαιμων Graecis dictus, ac praecipue Alexandriae, quo loco et hi numi ſignati ſunt, publice cultus, etſi ſub ſerpentis imagine, ut docent numi Alexandrini cum capite Neronis. Quo jure Maximinus *pium imperatorem* ſeſe profiteri potuerit, qui divina omnia humanaque jura protrivit, ad hunc numum in ſeverum examen vocat Bandurius. Sed enim idem auſus eſt Licinius, ut patet ex inſigni numo muſei Caeſarei, etſi verius iſtud turpi Alexandrinorum adulationi tribuendum ſit.

* * *

Vt lit. G.

CONSVL. P. P. PROCONSVL. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. ſcipionem, infra* MA. Eſt AV. (Pellerin Mel. I. p. 168.)

Maximinum conſulem in Faſtis vix reperias. Ergo conſul in Oriente proceſſit, quod diſcrimen hac aetate ſaepius obſervandum. Vide Faſtos Relandi ad annum Chriſti 312.

Vt lit. G.

GAVDIVM. ROMANORVM. *Captiva tropaeo adſidens infanti mammas praebet.* AV. (Band.)

Eandem averſam jam in Maximiano Herculio vidimus, quem conſule.

* * *

Antica varia.

GENIO *variis additis nominibus.* — HERCVLI. COMIT. CAESS. NOSTR. Eſt AV. (Tanini.) — HERCVLI. VICTORI. — IOVI. *vel* MARTI. CONSERVATORI. — SOLI. INVICTO. COMITI.

Hae averſae potiorem ejus monetae partem conſtituunt, ſuntque fere AE. II.

* * *

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AE. II. III. (Muſ. Caeſ. Band.)

Praeclarum iſtud elogium primum Trajano publice decretum, ſubinde ab aliis principibus, ſed raro adhibitum, hoc iterum aevo revocari coepit, ut non Maximini modo, ſed et Licinii et Conſtantini numi teſtantur. Vide, quae ad numos ſimiles in Licinio obſervabimus.

* * *

Vt lit. G.

VICTORIA. CONSTANTINI. AVG. *Victoria gradiens.* AV. (Band.)

Vt recte advertit Bandurius, hoc numo Maximinus Conſtantini de Maxentio victoriam V. C. 1065 P. X. 312 fremens frendensque celebrat, diſsimulans tantiſper dolorem, et omnibus in rebus potenti Conſtantino obſequens, ſic ut edictum in Chriſtianos revocaret. Sed

hoc adhuc anno hominem ſtolidum ratio et conſilium deſeret.

Vt lit. G.

X. MAXIMINI. AVG. SMA. *ſcriptum intra coronam.* AV.(Pellerin Mel.I. p. 168)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	RR.
Argentei puri - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - -	C.

M. AVR. VAL. MAXENTIVS.

Maximiani Herculii, et Eutropiae filius, etſi fuere etiam, qui ſuppoſititium crederent. Sive haec opinio, ſive peſsimi ejus mores in cauſa fuere, cur eum et pater Herculius, et ſocer Galerius praetereundum putarent tum, cum V. C. 1058 P. X. 305 duobus ſenioribus Auguſtis imperio abeuntibus novi Caeſares deſignandi eſſent. Tamen hactenus dolorem continuit. Verum cum videret, ipſum etiam Conſtantinum V. C. 1059 agnoſci Caeſarem, id enimvero indignum ratus, populi ſtudiis, quem ſibi variis promiſsis devinxerat, fretus imperium in urbe arripit die XXVIII. Octobris, qua eadem poſt ſexennium caeſus eſt, ut dicetur infra.

V. C. 1059. P. X. 306.
CAESAR.

MAXENTIVS. NOB. C. *Caput laureatum.*

FELIX. CARTAGO. *Mulier ſtans utraque manu expanſa ramum, aut florem tenet, infra* PK. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem averſa eſt etiam in numo patris.

M. AVR. MAXENTIVS. NOB. CAES. *Caput laureatum.*

SALVIS. AVGG. ET. CAESS. FEL. KART. *Idem typus.* AE. I. et III. (Tanini, Muſ. Caeſ.)

Non convenit hoc loco numis cum hiſtoria hujus aetatis ſuperſtite. Sane Bandurius ad numum ex propoſitis primum adfirmare non dutitat: *cave credas, Maxentium Caeſarem unquam fuiſſe, quem Auguſti nomen continuo ſumpſiſſe conſtat.* At vero Maxentium Caeſarem tantum laudati hi numi certae fidei profitentur. Idem probaret etiam numus muſei Theupoli: MAXENTIVS. PRINC. IVVEN., ſed pro quo haud dubie legendum: PRINC. INVICT. Sitne principio tantum in Africa agnitus Caeſar, qua in regione propter mentionem Africae et Carthaginis forte hi ſignati numi, an primum modeſtior nihilo plus appetiverit Conſtantino, cui tum Roma Caeſaris tantum titulum detulit, et cum quo uno illi de honore contentio exſtitit, an

a patre demum, cum imperium reſumpſit, dictus ſit ipſe Auguſtus, tacentibus hiſtoricis decidi nequit. Iſtud certum ex his numis, ei ſub ipſum ortum mox acceſsiſſe Africam.

Eodem anno:
AVGVSTVS.

Hoc Maxentii motu intellecto Galerius Severum mittit, ut perduellem ad obſequium revocaret. Quo in periculo patrem ex Lucaniae ſolitudine, ubi privatam hactenus vitam egit, evocat, et Romae Auguſtum iterum appellat. Anno ſequente V. C. 1060 a Severo Romae obſeſſus, cum hujus milites pecunia corrupiſſet, aemulum Ravennam fugere compellit, ibique ſponte deſidiitium ad mortem adigit.

V. C. 1061. P. X. 308.
CONSVL.

Rebus hoc anno inter tot Auguſtos mire turbatis, nullis certis conſulibus, Maxentius menſe Aprili ſe conſulem conlega filio Romulo edici jubet.

* * *

MAXENTIVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
FELIX. PROCESS. CONSVLAT. AVG. N. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. ſcipionem, in imo* PR. Eſt AV. (Banduri) AR. *ſed praefixo in antica* IMP. (Muſ. Caeſ.)

IMP. C. MAXENTIVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
FEL. PROCESS. CONSVL. AVG. N. *Imperator in quadrigis elephantorum d. lauri ramum, ſ. ſceptrum a Victoria ſuperné volitante coronatur.* AE. II. (Banduri, Noris de num. Dioclet. p. 32.)

Alius, ſed imperator ſexigis equorum vectus. AE. II. (Muſ. Princ. de Waldeck.)

* * *

IMP. MAXENTIVS. P. F. AVG. CONS. *Protome laureata d. ſceptrum cum aquila.*
CONSERV. VRB. SVAE. *Templum ſex columnarum, intra quod Roma galeata ſedens.* AV. (Tanini.) AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Teſte Victore a) Maxentius exſtruxit Vrbis fanum et baſilicam.

V. C. 1062. P. X. 309.
CONSVL II.

Conſul II. cum filio Romulo item conſule II. procedit. (Tillemont, Faſti Relandi.)

IMP. MAXENTIVS. P. F. AVG. CONS. II. *Protome laureata d. ſceptrum cum aquila.*
CONSERV. VRB. SVAE. *Templum ſex columnarum, intra quod Roma ſedens d. globum, ſ. haſtam.* AV. (Tanini.) AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Conſervatores urbis ſe profitentur etiam in numis ſynchronis Maximianus Herculius, et Conſtantinus Caeſar. Fuerint tum adhuc cauſae, cur mitius urbs habenda videretur, quam ſerius omni immanitate dilaceravit.

a) In Caeſarib.

IMP. MAXENTIVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
CONSVL. II. P. P. PROCONSVL. *Imperator ſtans d. globum, ſ. haſtam.* AE. II. (Tanini.)

V. C. 1064. P. X. 311.

Bellum in Alexandrum, qui purpuram in Africa ſumpſit, movet, eumque per duces facile vincit. Ejus defectionis obtentu Africam totam caedibus et rapinis adfligit, Carthaginem non Africae modo, ſed imperii ea aetate ornamentum, incendit, ſubinde Romae de praeclara hac ſua victoria triumphat. In urbis poſtea excidium verſus quanta promiſcue atrocitate in omnem aetatem, ordinem, et ſexum ſaevierit, docebunt hiſtorici.

Deficiunt certi hujus anni numi.

V. C. 1065. P. X. 312.

Maxentius bellum pridem meditatum Conſtantino denunciat illata cauſa ulciſcendi patris, quem is ad mortem adegit. Variis primum minoribus praeliis ad Taurinum et Veronam victus tandem die XXVIII. Octobris prope Romam ad pontem Milvium internecione caeditur, eoque propter fugientium multitudinem rupto ipſe in flumen praeceps mergitur, Romamque ac imperium longa formidine, quam incredibilis morum ferocia, turpitudo vitae, et avaritia incuſſere, liberat, poſtquam ſexennio imperaſſet, ſic ut eadem die caederetur, qua imperium auſpicatus eſt, teſte panegyrico incerti auctoris, qui eſt in Panegyricis hujus aetatis pag. m. 242. cap. 16.

Vxor filia Gal. Maximiani, cujus nomen ignoratur. Filius certus *Romulus*, de quo infra in ejus numis.

Numi Maxentii Aug. vagi.

A. MAXENTIVS. P. F. AVG. *praefixo etiam* IMP. *vel* IMP. C.
B. MAXENTIVS. PRINC. INVICT. (Banduri.) *vel* PRINCEPS. INVICTVS. (Tanini.)
C. IMP. C. MAXENTIVS. P. F. INV. AVG.
D. IMP. C. M. A. VAL. MAXENTIVS. P. F. AVG.

*Caput fere conſtanter laureatum in omni metallo ac forma. Rarius caput leonis exuviis tectum, quem cultum a patre Herculio hereditarium habuit.

Vt lit. A.

AETERNITAS. AVG. N. *Dioſcuri ſtantes cum haſtis ſinguli ſingulos equos capiſtro retinent. In nonnullis in horum medio lupa cum gemellis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Poſt tot *Aeternitatis* typos hic novus, nulla tamen ejus certa ratione.

Vt lit. B.

CONSERVATOR. AFRICAE. SVAE. *Mulier crocodilum calcans d. ſignum militare, ſ dentem elephanti.* AE. II. (Band.)

Numos hos ſignatos eſſe oportet ſub initium ejus imperii, ut provinciae omnibus copiis inſtructae ſibi benevolentiam conciliaret, de quo vide plura mox

infra in CONSERVATORES. KART. SVAE. Quam atrociter vero deinceps eam vexaverit, diximus ad annum V. C. 1064. Sitne animal, quod mulier calcat, vere crocodilus, licet iſtud teſtetur Bandurius, veniam, ſi dubitem, merebor. Crocodilus nequaquam Africae ſymbolum fuit, ſed Aegypti, quae, utpote in Maximini poteſtate, ad Maxentium nunquam pertinuit. Supra in numis Diocletiani inſcriptis: FEL. ADVENT. AVG. pro pedibus Africae leonem et taurum vidimus. Auctor muſei Theupoli, cum ſimilem numum deſcribit, quale iſtud eſſet animal, definire non eſt auſus.

* * *

Antica varia.

CONSERV. *vel* CONSERVATORES. VRB. SVAE. *etc.*

Vide, quae ad numos ſic inſcriptos Maximiani Herculii poſt reſumptum imperium diſſeruimus. Similem maximi moduli ex argento puro edidit Pellerinius. (Mel. I. p. 191.)

* * *

Vt lit. A.

CONSERVATORES. KART. SVAE. *Templum ſex columnarum, in quo mulier ſtans utraque manu expanſa ramum vel fructus tenet.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Perperam adſerit Bandurius, duos principes, quos velut conſervatores Carthago praedicat, Maxentium et Maximianum videri. At vero dubium non eſt, titulum hunc ad principes omnino tres pertinere, Maximianum Herculium, Maxentium, et Conſtantinum, cum is in omnium horum numis ſeorſim exſtet. Ex his ergo numis invicte probatur, Africam et Carthaginem Maximiano iterum Auguſto, et ejus filio Maxentio in locum Severi, cui deſtinatae fuere, adhaeſiſſe, credo propter memoriam beneficiorum ab illo huic provinciae imperante adhuc Diocletiano teſtibus etiam numis impenſorum, in ejusque honoris partem vocatum etiam Conſtantinum, cujus amicitiam rebus ſuis neceſſariam duxere. Quare cum ſupra ex numis Maxentii adhuc Caeſaris viderimus, Africam ſeſe mox ejus partibus adplicuiſſe, eodemque eam animo fuiſſe in patrem ad imperium reverſum, certum eſt, Maxentium nequaquam demum poſt patris mortem, et victum Africae tyrannum Alexandrum eam ſibi provinciam ſubjeciſſe, ut aliquibus ex dubia Zoſimi narratione intellectum, ſed jam etiam a Tillemontio argumentis ab hiſtoria petitis praeclare confutatum eſt.[a])

*

Vt lit. A.

MARTI. PROPAG. IMP. AVG. N. *Mars paludatus ſtans ſ. haſtam, dexteram jungit cum muliere adſtante, inter utrumque lupa gemellos lactans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.

PRINCIPI. IMPERII. ROMANI. *Mars galeatus gradiens d. haſtam, ſ. tropaeum ſuper humero.* AV. (Theup.)

Mars propagator imperii, et idem *Princeps imperii Romani* nova ſunt hujus dei elogia, quae Maxentii ingenium adinvenit.

Vt lit. A. et D.

a) Nota XXII. in Conſtantin.

PRINCIPI. IVVENTVTIS. *typis ſolitis.* AV. AE. II. (Band.)

Vt lit. D.

VICTOR. OMNIVM. GENTIVM. AVG. N. *Miles barbatus Victoriolam porrigit imperatori paludato ſtanti, ad cujus pedes altera figura ſupplex.* AE. II. (Band.)

Superbos id genus titulos ſequens aetas adfatim ſuppeditabit, in nonnullis veros, in plerisque, ac praecipue in Maxentio, qui hoſtem externum non vidit, bellum nonniſi pudicitiae, alienis opibus, templis deorum indixit, plenos turpiſsimi mendacii.

* * *

Vt lit. A. In nonnullis caput Maxentii leonis exuviis tegitur.

VOT. QQ. MVL. X. — VOT. X. FEL. — VOT. QQ. MVL. XX. — *In alio cum epigraphe* VICTORIA. AETERNA. AVG. N. *legitur inſcriptum clypeo* : VOT. XX. FEL. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei et argentei puri	- - - - - - - - -	RRR.
Aenei max. mod.	- - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae	- - - - - - - - -	C.

ROMVLVS.

Maxentii filius, de quo aliud certum non tenemus, quam bis cum patre puerum admodum, ut vultus docet, proceſsiſſe conſulem, (vide Faſtos.) mortuumque forte in altero conſulatu a patre divum appellatum.

* * *

M. AVR. ROMVLVS. NOBILIS. CAES. *Caput nudum.*

IMP. C. MAXENTIVS. P. F. AVG. *Protome galeata d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. M. M. ex metallo duplice. (Muſ. Caeſ.)

Numus mea ſententia nimio ſuſpectus, quod bona Italorum noſtrae artis magiſtrorum venia, quibus fides probata fuit, (nam ex Romano Carthuſianorum muſeo Vindobonam transivit) dictum eſto. Qui genuinum appellare volent, habebunt Romulum dictum quoque *M. Aurelium*, de quibus nominibus hactenus tantum ex Goltzii moneta conſtabat.

Divus Romulus.

DIVO. ROMVLO. NVBIS. CONS. *vel* NVBIS. C.

DIVO. ROMVLO. NVB. AVG. (Band.)

IMP. MAXENTIVS. DIVO. ROMVLO. NV. FILIO.

IMP. MAXENTIVS. DIVO. ROMVLO. NV. CONS. FILIO. (Theupoli.)

Caput in omnibus puerile nudum.

AETERNA. MEMORIA. *vel* AETER-

NAE. MEMORIAE. *Templum rotundum jam lapidibus quadratis ſtructum, jam ſex columnis ſuffultum, valvis jam clauſis, jam ſemiapertis, cujus faſtigio inſiſtit aquila.* AV. Max. Mod. adpendens grana 309. (Pellerin Mel. I. p. 162.) AR. AE. II. III.

Quam fuerint varia eruditorum judicia in explicandis vocabulis partis anticae NVBIS. CONS. vel NV. FILIO, compendio recenſet Iobertus, et qui in eum erudite commentatus eſt Baro Bimardus. [a]) His recenſendis immorari piget, quoniam judice etiam Bimardo nihil hactenus allatum eſt, quod vel probabilis conjecturae modum haberet. Neque mihi tantum eſt patientiae, ut Harduini ſententiam ſuper hoc argumento vel commemorem, vel refutem, qui *to* NVBIS. CONS. explet legendo N*oſtrae* V*rbis* BIS. CONS*uli*. Cl. de Boze conjicit, Romulum forte dici N*oſtrae* V*rbis* FILIVM eo ſenſu, quo Cotiaenſes Varum in numis dixere ΥΙΟΝ ΠΟΛΕΩΣ, *filium urbis*. [b]) Ingenioſe iſtud. Verum ſi quis dici potuit Vrbis *filius*, an et Vrbis *conſul*, vel *Auguſtus?* Sed inter haec ambigua manum a tabula.

PRETIVM.

Aureus citatus ex Pellerinio - - - - - - - -	unicus.
Argenteus purus (Beauvais) - - - - - - -	unicus.
Aenei II. et III. formae - - - - - - - -	R.

ALEXANDER TYRANNVS.

Aliis natione Phryx, aliis Pannonius imperante Maxentio in Africa propraefectus, cum ab hoc inſidias ſibi parari intelligeret, jam aevo invalidus purpuram induit, ſed miſsis paucis cohortibus levi certamine confectus eſt V. C. 1064 P. X. 311. Vide Zoſimum, et utrumque Victorem.

IMP. ALEXANDER. P. F. AVG. *Caput laureatum imberbe.*
GLORIA. EXERCITVS. KARTH. *Imperator eques pacificatoris habitu, in imo* PRT. AE. II. (Pellerin Mel. I. p. 214. Tanini.)

Numus hic cum aliis hujus tyranni numis, et hiſtoricis parum conſpirat, cum illi ejus faciem barbatam, hi provecta eum et debili aetate, at numus praeſens imberbi eum, ac juvenili vultu ſiſtat. Narrat Zoſimus, fuiſſe huic Alexandro filium florente aetate ac forma decorum, quem ſibi a patre dari obſidem petiit Maxentius. Quare malim filium hoc in numo exhiberi, quem ſi una a patre dictum Auguſtum ſtatua-

a) Tom. II. p. 195. b) Mem. B. L. T. XV. p. 477.

mus, nihil adſeremus magnopere repugnans ejus aetatis moribus ac licentiae, praecipue cum olim eadem Africa idem exemplum in duobus Gordianis dederit.

* * *

Eadem epigraphe. Caput laureatum barbatum.

INVICTA. ROMA. FELIX. KARTHAGO. *Africa ſtans ſpicas et uvam tenet, in imo* PK. AR. et AE. III. (Band.)

Eadem adverſa.

ROMAE. AETERNAE. *Templi facies ſex columnis fulta, in quo Roma galeata ſedens d. Victoriolam, in imo* PTR. AE. III. (Band.) In alio: *Vir ſuccincto habitu ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam.* (Pembrock Part. III. tab. 30.)

Eadem adverſa.

VICTORIA. ALEXANDRI. AVG. N. *Victoria gradiens, in imo* PK. AE. II. (Catal. d'Ennery p. 570.)

Eadem adverſa.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Tria ſigna militaria.* AE. III. (Ibid. p. 633.)

Soli hi Alexandri numi hactenus ſunt cogniti. Tamen placuit Golzio, huic tribuere Alexandrinos Alexandri Aug. nomine inſignes cum annis A. B. Γ. Δ, quo ejus praeconio decepti Tillemontius aliique hujus tyranni imperium in annum IV. prorogarunt. At enim numi hi aut per libidinem a Goltzio conficti ſunt, aut ſunt Alexandri Mamaeae; nam primum huic Alexandro nihil unquam in Aegyptum juris fuit, deinde Maxentii aetate nullos amplius in Aegypto numos Graecos fuiſſe ſignatos ſatis conſtat, ut jam in Diocletiano obſervavimus. Literas in imo poſitas PK. vel PTR. ſignificare *Percuſſus Karthagine*, vel TR*ipoli*, dubium non videtur, quoniam hae fuere illuſtres Africae urbes, extra cujus fines Alexander agnitus non eſt.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - -	O.
Argentei - - - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - -	RRRR.

VAL. LICINIANVS LICINIVS PATER.

Caeſo V. C. 1060 P. X. 307 Severo, cum Gal. Maximianus alium ſuarum partium circumſpiceret, perſuaſit Diocletiano et Maximiano Herculio, qui apud Carnuntum convenerant, ut in Licinio deligendo Auguſto, homine agreſti ac barbaro, conſentirent, factumque iſtud die XI. Novembris ejus anni, etſi ſint, qui ſequentem malint. Quae tum provinciae novo Auguſto adminiſtrandae traditae ſint, non ſatis conſtat. Mortuo V. C. 1064, P. X. 311 Galerio hujus provincias in Europa ſitas ſibi ſubjecit involante in Aſiaticas Maximino.

Colliſis inter ſe Conſtantino et Maxentio veriſimile eſt hujus eminus diſsidii ſpectatorem tantum fuiſſe, quin faviſſe potius Conſtantino, qui ſuam illi ſororem Conſtantiam deſponſaverat, nuptiis biennio poſt V. C. 1066 P. X. 313 perfectis. Eodem anno victo apud Heracleam Thraciae Maximino, qui bellum ſibi intulerat, et Tarſi miſerabili morte exſtincto Orientem totum ſibi vindicat. Anno ſequente orto inter hunc et Conſtantinum bello, qui ſoli tum orbis arbitri fuere, multo utrinque ſanguine fuſo pax denique coaluit, qua Licinio Oriens cum Thracia et Moeſiae parte, reliqua Conſtantino ſubjecta fuere. Ea cum per annos plures nulla aperta offenſione, etſi ficta inter utrumque amicitia conſtaret, erupit denique V. C. 1076 P. X. 323 graviſsimum ac poſtremum bellum auctore ipſo Licinio violatas pacis conditiones palam querente; cujus is fuit exitus, ut acerrima pugna apud Hadrianopolin die III. Iulii victus, atque iterum juxta Chalcedonem XVIII. Septembris victoris arbitrio ſeſe dedere cogeretur, a quo miſſus primum Theſſalonicam, ac non multo poſt rerum novarum metu, ut creditum, morte adfectus eſt, ut militia bonus, ita artium omnium literarumque non rudis modo, ut eſſe debuit vir in agris natus educatusque, verum etiam eo usque oſor, ut eas peſtem ac exitium patriae appellaret, neque alia re magis delectaretur, quam cum viros praeclarum quoddam inſtitutum profeſſos tormentis ſubdere occaſio fuit. Quo facto cum animum urbanitati et morum elegantiae invium abunde declararet, incredibilia non videbuntur, quae de ejus avaritia, fraudibus, ac infami libidine hiſtoria memoriae prodidit, et de arrogantia ac ſtupore eloquuntur numi.

Vxor *Fl. Conſtantia*, Conſtantii Chlori et Theodorae filia, Conſtantini M. ſoror. Caeſo marito aliquamdiu ſuperfuit a fratre liberaliter habita. Ejus hactenus numi non cogniti, niſi quos Goltzio fingere placuit.

Filius *Licinius*, de quo infra.

Licinius Pater utrum Caeſar?

Diſerte adſerit Euſebius, Licinium antea Caeſarem non fuiſſe, ſed mox a Galerio appellatum Auguſtum. Idem teſtatur Lactantius, additque argumentum illo multo validius; nam refert, ſtatuiſſe Galerium jam anno P. X. 305 ſibi ſociare Licinium Caeſaris nomine, ſed mutaviſſe conſilium, ne filium cogeretur nominare, forte quod iſte aetate anteibat, ut poſtea, addit, in Conſtantii locum nuncuparet Auguſtum atque fratrem. Haec aliaque argumenta, quae praeterea memorant Tillemontius, a) et Noriſius, b) multum praeſtant paucis iis ex hiſtoria ſumptis, quae Licinium antea Caeſarem ſtatuunt. Audiantur vero et numi. Quatuor produxit Bandurius, qui Licinium patrem omiſſo Auguſti titulo Nobil. Caeſarem faciunt. Vnum aureum, ſed de cujus fide ipſe dubitat, quia ex Stradae fonte hauſtus. Alterum aeneum maximae formae, in cujus averſa legitur EXERC.

a) Nota XIX. in Conſtantin.

b) Diſſ. II. de num. Licin.

AVGVSTORVM captum ex Vaillantio, ſed ſibi non conſpectum. At Vaillantii in hac cauſa non maxima eſt apud me fides, quem conſtat parum fuiſſe de numorum parte antica ſolicitum. Ad haec, jam etiam additus capiti titulus D. N. dubitare non ſinit, numum hunc eſſe potius filii Licinii, de qua periſtaſi mox plura. Superſunt aenei duo III. formae, quos Bandurius ex muſeis Fradeti et Chamillarti recitat, in quorum uno: IOVI. CONSERVATORI. altero: IOVI. CONSERVATORI. CAESS. Sed neque his teſtimoniis continuo videtur ſubſcribendum. Nam cum utraque haec averſa obvia ſit in numis Licinii filii, quin poſterior haec nunquam alias in moneta Licinii patris comparuerit, veriſimile eſt, ſi forte facies in his numis nonnihil ſit exeſa, aut ſi forte monetarii vitio ambigua ſunt oris lineamenta, a viro praeclaro creditum eſſe patris numum, qui forte eſt filii; et quid tandem vetat poſt tot exempla ſuſpicari monetarium incurium, epigraphen, quae filii eſt, patris capiti adpingentem? At quo minus hi numi ad patrem pertinere poſsint, plane prohibet titulus D. N. in his numis Licinii nomina praecedens. An credibile, Licinium vixdum ad imperium adlectum et adhuc Caeſarem auſum adrogare ſibi titulum non modo ſuapte invidioſum, ut ſupra in numis Diocletiani, ex quo privatus vixit, docui, ſed quo neque Galerius, cui obnoxius ipſe fuit, neque eorum ullus, qui praeceſſere, in ſummo faſtigio ac liberrima quidquid agendi poteſtate uſi ſunt? etſi ſerius, cum Auguſtus eſſet, veterisque inſtituti ac juris palam contemptor, fiducia potentiae non dubitavit primus omnium involare in ſuperbum hunc titulum, eumque cum filio infante liberaliter communicare, de quo vide plura infra in Obſervatis general. ſub titulo *Domini noſtri.* Accedat denique illuſtre teſtimonium Noriſii, qui multa in muſeis nobiliſsimis facta inquiſitione ne unum quidem profeſſus eſt ſe reperiſſe Licinii patris numum cum ſolo Caeſaris titulo. [a]) Ergo ſecundum certiorem et hiſtoricorum et numorum fidem Licinius ſimul ad imperium adlectus ſimul Auguſtus fuit.

Numi vagi

ab anno V. C. 1060 P. X. 307 ad V. C. 1076 P. X. 323.

A. LICINIVS. AVG. *vel* P. *vel* P. F. AVG. *vel ſimiliter.*

B. IMP. C. LICINIVS. *raro* LICINNIVS. AVG. *vel* P. *vel* P. F. AVG. *vel ſimiliter.*

C. IMP. C. *vel hoc omiſſo* VAL. LICINIVS. P. F. AVG.

D. IMP. LIC. *vel* LICIN. *vel* LICINIANVS. LICINIVS. AVG.

E. IMP. C. VAL. LIC. LICINIVS. P. F. AVG.

F. IMP. C. F. VAL. LICIN. LICINIVS. P. F. AVG.

G. IMP. FL. CL. LICINIVS. P. F. AVG. (Band.)

H. IMP. C. GAL. VAL. LICINIANVS. P. F. AVG. (Band.)

I. P. LICINIVS. AVG. (Band.)

a) Diſſert. de num. Licin. cap. I.

Caput fere ſemper laureatum in omni metallo et forma, raro galeatum, aut in AE. III. radiatum, aut protome d. fulmen, ſ. ſceptrum tenens, de quo agetur infra ſub titulo IOVIVS.

* * *

Vt lit. G.

BONO. GENIO. PII. IMPERATORIS. *Genius ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae, infra* ALE. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic ignotus fuit Bandurio. Vide, quae in Maxentio ad ſimilem averſam notavi.

* * *

Vt lit. A.

CONSVL. P. P. PROCONSVL. *Imperator paludatus ſtans d. globum, ſ. parazonium, in area aſtrum, luna, item* ISINT., *in imo* ANT. Eſt AV. (Muſ. olim de France.)

Numus hic pertinet vel ad conſulatum IV. anni V. C. 1068, vel V. et poſtremum 1071, nam tempore praecedentium conſulatuum Antiochia, qua in urbe cuſus numus, Maximino paruit.

* * *

Antica varia.

IOVI. CONSERVATORI. *addito in aliis* AVG. *vel* AVGG. *vel* AVGG. NN. *Iuppiter variis, iisque obviis typis, in vario metallo.*

Praecipua numorum Licinii pars ſic inſcribitur manifeſto ejus in Iovem adfectu, cujus cauſa patebit ex numis ſequentibus.

* * *

LICINIVS. AVG. OB. DV. FILII. SVI. *Caput Licinii adverſum nudum.*

IOVI. CONS. LICINI. AVG. *Iuppiter d. Victoriolam, ſ. haſtam adverſus ſedens ſuper baſi, cui inſcriptum:* SIC. X. SIC. XX., *pro dei pedibus aquila, in imo* SMND. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Numus ob epigraphen anticae in paucis memorabilis. Ex pluribus eruditorum ſententiis ea maximam habet veri ſpeciem, quae literas OBDV. ſic explicat: OB. D*ecennalia* V*ota* FILII. SVI, juvante judicium iſtud ipſa etiam parte averſa, quae numum percuſſum docet eo anno, quo Licinius vota X. ſolvit, et XX. ſuſcepit, nimirum V. C. 1070 P. X. 317, qui idem imperii annus X. fuit. At vero eodem hoc anno ex praeſtantiſsimorum chronologorum ſententia Licinius filius a patre Caeſar eſt appellatus, et tum pro more vota tam quinquennalia, quam decennalia pro eo ſuſcepta publice fuere. D ſolum jam Commodi aetate uſurpatum fuiſſe ad notandos D*ecennales*, in ejus numis ad annum V. C. 939 vidimus. Quod ſi quis compendium illud explicare vellet legendo: OB. D*ecreto* V., nempe *Quinquennales filii ſui*, vel cum Vaillantio: OB. *Data Quinquennalia*, nolim magnopere repugnare. At minime ferenda Noriſii ſententia eas literas explentis: OB*lationem* D*e*V*otam* in diſſertatione de numo Licinii, ut egregie pro ejus viri more erudita, ita referta conjecturis partim propalam falſis, partim ejus generis, quales ars noſtra jam nimio faſtidit. Eum, qui legendum putavit: OB. DV*plicem* V*ictoriam* FILII. SVI, jam, ut oportuit, exploſit Bandurius, quod infantem bis victorem ſtatueret. Qua vero laetitia, et inter quae ſolennia egerint imperatores quinquennalia, vel decennalia filiorum ſuorum, docebit Nazarius ſub initium

Panegyrici ſui ad Conſtantinum.

* * *

DD. NN. IOVII. LICINNII. INVICT. AVG. ET. CAES. *Duae protomae laureatae Liciniorum patris et filii Victoriolam d. ſimul ſuſtinentes.*

I. O. M. ET. VICT. CONSER. DD. NN. AVG. ET. CAES. *Iuppiter ſtans d. fulmen, ſ. haſtam coronatur ab adſtante Victoria, infra* SMKΓ. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Similes protomae tropaeum ſimul d. ſuſtinentes.

I. O. M. ET. VIRTVTI. DD. NN. AVG. ET. CAES. *Iuppiter ſ. haſtam adſtat tropaeo, infra* SMNTA. AE. III. (Muſ. Caeſ.) Ex integerrimo hoc numo videtur corrigenda lectio Bandurii, IOV. pro I. O. M. ſcribentis.

Eadem epigraphe. Similes protomae Fortunae ſigillum ſimul d. ſuſtinentes.

I. O. M. ET. FORT. CONSER. DD. NN. AVG. ET. CAES. *Iuppiter ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam, adſtat Fortuna d. gubernaculum, ſ. cornucopiae, infra* SMKA. AE. (Mediobarbus ex muſeo ſuo, Tanini.)

In praeclaris his, et uni huic Auguſto propriis numis obſervandi primum tituli DD. NN. et IOVII, ſed de quibus opportunius agam infra in titulis; deinde praecipuus Licinii in Iovem ſuum adfectus, cujus cauſam infra in titulo *Iovii* exponam. Denique ſigilla, quae in antica uterque Licinius manu ſuſtinet, praeclare in averſa tam inſcriptione, quam repetito typo explicata.

* * *

Vt lit. B.

SAPIENTIA. PRINCIPIS. *Noctua baſi impoſita inter clypeum, haſtam, et galeam.* AE. III. (Band.)

Novus averſae modus. Neque enim adhuc haec vitae humanae magiſtra Sapientia locum in moneta Romana obtinuit, viliore prae virtutibus aliis loco habita, ſcilicet quae Romae templum, ubi decore habitaret, nacta non eſt, tot aliis vagae Fortunae conſtitutis. [a]) Sapientiam exprimunt Palladis attributa omnia, quam *deam ſapientiſſimam* oratorum princeps appellat. [b]) Σοφος, *ſapiens*, vetuſtiſsimo Graecorum aevo dicebatur πας τεχνιτης, vel χειρωναχτης, nimirum qui cum conſilio, tum manuum ope inſigne aliquod opus perfecit, qualem perhibent fuiſſe Daedalum, quibus ſtudiis praeeſſe Pallas credebatur. Vnde apud Homerum: [c])

Αλλ' ὡϛε ϛαθμη δορυ νηΐον ἐξιθυνει
Τεκτονος ἐν παλαμῃσι δαημονος, ὁς ῥα τε πασης
Ευ εἰδῃ σοφιης, ὑποθημοσυνῃσιν Αθηνης.

Sed velut amuſſis lignum navale dirigit
Fabri in manibus periti, qui totam
Callet artem praeceptis Minervae.

Serius Pythagoras unam ſcientiam divini humanique juris *Sapientiam* dixit. Vide ſcholiaſtem et Euſtathium ad hos Homeri verſus.

Principe inter haec Minervae ſigna loco eminet noctua, ſapientiae imago,

a) Plutarch. de Fort. Rom. b) Orat. pro Milone. c) Iliad. O, 410.

ac praeterea huic deae in deliciis; nam vigilare meditarique noctu credebatur, quod tempus conſiliis maxime opportunum; unde et nox ἐυφρονη dicta ἀπο τȣ ἐυ φρονειν. Vide Voſsium. [a]) Cauſam etiam, cur ſapientia noctuae tributa fuerit, Aeſopus fabula lepida intulit, quam enarrat Dio Chryſoſtomus. [b]) Ab avibus, inquit, invitatam noctuam, ut pro ſolis locis ſecum intra quercus tum primum natae laetos ramos habitaret. Illam contra ſuaſiſſe, fugerent arborem, quae viſcum genitura eſſet, certam generi perniciem. Quod illae conſilium aſpernatae, nato deinde viſco cum facile ab hominibus caperentur, malo ſuo edoctas noctuae coepiſſe ſapientiam admirari. Ergo haec avis a monendo perinde ſapiens fuit credita, quam patrona ejus Pallas, de qua Feſtus: [c]) *Minerva dicta, quod bene moneat. Hanc enim pagani pro ſapientia ponebant.* Et idem alibi: [d]) Promenervat *item pro monet.* Ceterum dolere poſſet haec artium magiſtra Pallas, ſuam ſibi noctuam ab homine ſtupidiſsimo rapi, niſi videret ab eodem homine ignavo et imbelli patris fulmen poſſideri. Eadem averſa uſus eſt etiam Conſtantinus M. In contorniato Honorii legitur SAPIENTIA typo Palladis.

* * *

Vt lit. B.

SECVRITAS. AVGG. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. oleae ramum, infra* SIS. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Videtur indicari ſecuritas victo primum Maxentio, deinde Maximino utrique Auguſto, Licinio et Conſtantino, parta, et dubitare non ſinit numus praeſens, impotentem Licinium everſo aemulo triumphum de victoria civili in quapiam Orientis urbe egiſſe. Modeſtior Conſtantinus eadem quidem inſcriptione uſus eſt, ſed typo multum diverſo, nempe ſolito Securitatis, quae columnae innititur.

* * *

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Obvia averſa in Conſtantini, Maximini, et Licinii ſynchronorum moneta, et quoniam omnes hi numi tam typo, quam metallo ac etiam forma ſunt ſimillimi, evidens eſt, uno omnes conſilio fuiſſe percuſſos, decretumque hunc titulum principibus a ſenatu deferendi cauſa honoris, et quidem caeſo Maxentio, quia hujus numum cum hac averſa nondum conſpicere licuit. Iſtud ſi verum, numi id genus ſignati ſunt ab anno P. X. 312, quo victus Maxentius, usque 313, quo Maximinus interiit.

* * *

Vt lit. A.

VBIQVE. VICTORES. *Imperator paludatus ſtans d. haſtam, ſ. globum, hinc et inde captivus ſedens, infra* PTR. Eſt AV. (Muſ. olim de France.)

Similes averſae habentur in Conſtantino et Criſpo, celebrari vero Auguſtorum ubique victorias, numus per ſe eloquitur.

* * *

a) Theol. gent. L. IX. c. 25. b) Orat. LXXII. p. 631. c) Sub Minerva. d) Sub Promenervat.

Vt lit. B.

VIRT. EXERC. *Vallum decuſſatum, cui inſiſtit figura virilis nuda d. protenſa, ſ. globum tenens.* AE. III. (Band.)

Hic typus in hujus aevi imperatoribus ſaepius redit. Eſſe vallum Ducangius conjicit; quo iſtud modo probet, ex ipſo vide, [a]) tum et Spanhemio. [b]) Valli etiam formam habes in numis gentis Numoniae.

* * *

Vt lit. B.

VIRTVS. EXERCIT. *Vexillum inter duos captivos humi ſedentes, cui inſcriptum:* VOT. X. — VOT. XX. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Antica varia.

VOT. XX. *inſcriptum coronae, circum quam:* DOMINI. N. LICINI. AVG. *vel* INVICT. AVG. In aliis: VOT. XX. MVLT. XXX. *intra coronam.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Nomina ac tituli.

Privato nomen certum *Licinii* fuit. Additum *Liciniani* produnt numi et marmor, quod infra dabimus, et praenomen *Publii* numi bini apud Bandurium. *Galerii Valerii* nomina traxit a Galerio Maximiano adoptante. *Flavii* nomen in aliquot Bandurii numis repertum traxit certe a Conſtantio Chloro, cujus ex civili inſtituto filius fuit ducta ejus filia Conſtantia.

Iovius. Hujus appellationis auctor Diocletianus, quam is transmiſit in Gal. Maximianum, hic in Maximinum, mox Licinium, ſcilicet lege adoptionis, Licinius denique in filium. Haec confirmata numis vidimus, tum iis, quae ſupra de hereditariis his nominibus in numis Conſtantii Chlori expoſui. Atque hujus cum Iove cognationis cauſa tot Licinius numos cum ejus dei effigie feriri juſsit, quot ante eum nemo, neque ingratus is adverſus nepotem fuit. Nam ut Hercules olim filio Maximiano leoninum capitis integumentum, ita Iuppiter Licinio fulmen impertivit, quod ille, ut in antica nonnullorum ejus numorum videre eſt, manu terrifica vibrat, ſed cujus aciem Conſtantinus Enceladus apud Hadrianopolin obtundet.

Dominus noſter. Dixi ſupra in numis Diocletiani poſt abdicatum imperium ſignatis, huic primo invidioſum hunc titulum in numis datum, ut et collegae Maximiano Herculio, ſed nonniſi tum, cum poſito imperio privatae vitae ſeſe dedere, ſi Aurelianum et Carum demas, qui conjunctos *Dei et Domini* titulos uſurpavere. Fuit ergo delatus reverentiae cauſa, quemque Romani averſati ſunt in imperante, tulere tamen in eo, qui fractus aetate, curisque pro republica ſuſceptis in tranquillo otio conſenuit, et velut medius inter imperantem et conſecratum fuit. Enimvero Herculius, cum vitae privatae impatiens ad imperium redivit, ſimul Domini Noſtri titulo valedixit, tanquam ſibi iterum principi non amplius competeret. Abſtinuerunt hoc titulo, qui proxime ſucceſſere, Gal. Maximianus, Severus, Maxentius, Maximinus. Primum de-

a) Diſſert. de num. inf. aevi § 56. b) Tom. II. p. 228.

inde comparet in Liciniis, ſed quod obſervandum, nunquam eum deprehendes in antica numorum Licinii patris, niſi quando una caput Licinii filii conjungitur, etſi obvii ſint numi Licinii filii cum hoc in antica titulo. Tamen in averſa numorum, quibus vota continentur, patris nomini ſolitario conſtanter literae D. N. adduntur. Lege non abſimili Conſtantinus M. in antica nonniſi rariſſime D. N. appellatur, in votorum numis ſemper, at in filio Criſpo haec appellatio obvia. Quod fuerit novum hoc inſtitutum, ut aevo hoc Domini Noſtri appellatio fere Caeſaribus eſſet propria, decidere difficile. Vide de hoc titulo plura infra in Obſervatis generalibus.

Addo marmor inſigne Licinii nomina ac titulos complexum, quod apud Biſicam Africae veteris coloniam vidit cl. Shaw. [a])

D. N. IMP. VALERIO. LICINIANO. LICINIO. AVG. MAX.
SARMATICO. MAX. GERMANICO. MAX. TRIBVNITIA
POTESTATE. X. COS. V. IMP. X. PATRI. PATRIAE. PROCONS.
COL. BISICA. LVCANA. DEVOTA. NVMINIBVS.
MAIESTATIQVE. EIVS.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	RR.
Argentei puri max. mod.	- - - - - - -	RRRR.
Argentei moduli ordinarii	- - - - - - -	O.
Aenei max. mod.	- - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae	- - - - - - -	C.

VAL. LICINIANVS LICINIVS FILIVS.

Natus Licinio ex Conſtantia Conſtantini ſorore V. C. 1068 P. X. 315, et poſt menſes abhinc XX. teſte Victore altero et Zoſimo dictus Caeſar collegis Criſpo et Conſtantino Conſtantini M. filiis. Anno P. X. 319 quadrimus cum ipſo Conſtantino M. conſul procedit. Verum anno 323 victo patre purpura, ac poſt triennium, ut cenſent nonnulli, vita privatur.

Iovium fuiſſe dictum perinde ac patrem, vidimus in hujus numis. Titulum *Domini Noſtri*, quem ſaepe jactat, vide in iisdem.

Ab anno V. C. 1070. P. X. 317. ad V. C. 1076 P. X. 323.

a) Voyages Tom. I. p. 215.

A. LICINIVS. NOB. CAES.
B. LICINIVS. IVN. CAES. *vel* N. C. *vel* NOB. CAES. *vel ſimiliter.*
C. VAL. LICINIVS. NOB. CAES.
D. D. N. VAL. LICINIVS. NOB. CAES.
E. D. N. VAL. LICIN. LICINIVS. NOB. C.
F. FL. VAL. LICINIVS. CAES. (Band.)

Caput laureatum, vel protome galeata cum variis attributis. Nudum in aureo unico.

* * *

Vt lit. B.

BEATA. TRANQVILLITAS. *Globus coeleſtis impoſitus cippo, cui inſcriptum:* VOTIS. XX. AE. III. (Band.)

Obvia averſa in numis Conſtantini M. et filiorum. De inſcriptis VOTIS. XX. agetur in tractatu de numis votorum.

* * *

Vt lit. E. Caput Licinii adverſum nudum.

IOVI. CONSERVATORI. CAES. *Iuppiter d. Victoriolam, ſ. haſtam adverſus ſedens ſuper baſi, cui inſcriptum:* SIC. V. SIC. X., *pro dei pedibus aquila, infra* SMNЄ. Eſt AV. (Band.)

Conferatur cum hoc numo alter patris prorſus geminus, inſcriptus: IOVI. CONS. LICINI. AVG., niſi quod in hoc, ut oportuit, votorum numerus duplus eſt.

* * *

Vt lit. E.

IOVI. CONSERVATORI. CAESS. *Iuppiter ſtans etc.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Diximus, Licinio huic eodem tempore collegas fuiſſe additos Criſpum et Conſtantinum juniorem.

* * *

Vt lit. B.

VIRTVS. EXERCIT. *Vexillum inter duos captivos, cui inſcriptum:* VOT. X. *in aliis:* VOT. XX. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Antica varia.

VOT. V. *intra coronam, circa quam:* CAESARVM. NOSTRORVM. In aliis: VOT. V. MVLT. X. CAESS. *vel:* VOT. XV. FEL. XX. *intra coronam.* AE. III. (Band.)

Numus ſpurius.

Khellius ex muſeo olim de France numum aureum Licinii Caeſaris edidit, in cujus averſa: FELICIA. TEMPORA typo ſolito quatuor Horarum, ſed quem inter ſpurios ablegandum autopta ipſe teſtari poſſum.

* * *

Licinius filius utrum Auguſtus?

Hujus ſuſpicionem movet Bandurius ex numo muſei Baudelot:

IMP. LICINIVS. P. F. AVG.
Caput Licinii filii laureatum.

FVNDAT. PACIS. *Figura nuda gradiens pucrulum trahit, ſ. tropaeum ſuper humero.* AE. III.

Vt ſupra Licinium patrem contra potiorem hiſtoricorum et numorum fidem ex numis aliquot ambiguis Caeſarem nobis obtrudi vidimus, ita nunc juniorem ex hoc numo Auguſtum, de quo praeſtabit, opinor, idem ferre judicium, quod de patris numis cum credito Cae-

ſaris titulo, et olim de numis aliquot Tetrici junioris cum titulo Auguſti tulimus.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei puri, AE. I. II. formae - - - - - -	O.
Aenei III. formae - - - - - - - - - -	C.

AVRELIVS VALERIVS VALENS.

Intruſus a Licinio, reſtituta deinde cum Conſtantino M. pace dejectus ab eodem, et vita privatus eſt. Haec ex Ammiano, Zoſimo, Victore Tillemontius.

IMP. C. AVR. VAL. VALENS. P. F. AVG. *Caput laureatum.* IOVI. CONSERVATORI. AVGG. *Iuppiter ſtans d. Victoriam, ſ. haſtam, pro pedibus aquila, in imo* ALE. AE. III. (Catalog. d'Ennery p. 635.)

Ex tot Auguſtis, quibus Valentis nomen ex veterum teſtimonio fuit, huic uni, cujus modo vitam paucis dedi, in numum praeſentem jus eſt. Paullo ante Licinium Alexandriae, qua in urbe numus ſe ſignatum profitetur, moneta Graece inſcribi conſuevit, paullo poſt dejectum Licinium falſorum numinum argumenta e moneta ordinaria imperatorum exulare coepere, intra quod curtum intervallum unicum hunc reperio, quem dixi, Valentem. Eum Ammianus Caeſarem quidem tantum dixit, at Victor alter imperatorem. a) Inter tyrannos vicini temporis, nempe Conſtantio Chloro, et Gal. Maximiano imperantibus, Goltzius refert eum, qui, ut ipſe jactat, in numo Alexandrino dicitur AT. ΚΑΙ. Γ. ΙΟΥΛ. ΟΥΑΛЄΝC. ЄΥ. CЄB. L. A.

MARTINIANVS.

Licinius poſt varia ſiniſtra praelia V. C. 1076 P. X. 323 bellum in Aſia minore adverſus inſtantem acriter Conſtantinum inſtaurans Martinianum officiorum magiſtrum ſibi adſcivit Caeſaris nomine, ut Zoſimus, et Victor alter docuere, b) at ſecundum Victorem priorem cooptatum in imperium. c) Verum dedere ſeſe victoris arbitrio coactus una cum Licinio morte ſcenicum imperium commutavit.

D. N. MARTINIANO. P. F. AVG. *Caput radiatum.*

a) in Epit. c. 55. b) in Epit c. 59. c) in Caeſarib. c. 41.

IOVI. CONSERVATORI. *Iuppiter ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam, pro pedibus aquila et captivus ſedens, in area* XIIΓ, *in imo* SMNA, *vel* SMN. Γ. (Muſ. Caeſ.)

Non exſtant alii Martiniani numi. Citantur a Bandurio nonnulli cum epigraphe capitis: D. N. MARTINIANVS. P. F. AVG., ſed hi ex Strada, Triſtano, et Mediobarbo hauſti ſunt. Omnes, quos ipſe viderit, aut ego, dandi caſum offerunt. Percuſſos fuiſſe Nicomediae, non modo colligitur ex additis perpetuo literis SMN, ſed etiam, quod Licinius extremo ſuo tempore apud hanc urbem conſedit, et ſe una cum Martiniano dedere coactus eſt.

PRETIVM.

Aenei III. formae tantum, iique . . . . . RRR.

CONSTANTINVS M.

Natus apud Naiſſum Dardaniae patre Conſtantio Chloro, matre Helena anno V. C. 1027 P. X. 274. Diem natalem Kalendarium Dionyſii Philocali figit ad III. Kal. Martias. Cum patrem Diocletianus V. C. 1045 P. X. 292 appellatum Caeſarem in Gallias mitteret, filium Conſtantinum obſidis nomine apud ſe retinuit, et propter egregia morum ac virtutis ſpecimina eximie dilexit. Diocletiano et Maximiano V. C. 1058 P. X. 305 imperio abeuntibus, ut patrem Auguſtum ex Caeſare appellatum laetatus eſt, ita caput ſuum in graviſsimis verſari periculis conſpexit, Gal. Maximiano, qui Diocletiano ſucceſsit, neque dimittere ad patrem volente neque apertis inſidiis abſtinente. Quare clam Nicomedia fuga elapſus, mutilatis, ut perſequentes retardaret, equis publicis ſub initium anni V. C. 1059 P. X. 306 ad patrem in Britanniam evaſit, quo non multo poſt Eboraci die XXV. Iulii exſtincto ipſe eadem die unanimi totius exercitus voluntate Auguſtus adclamatur, cujus ſuffragiis cum palam reſiſtere non auderet Gal. Maximianus, qui ſibi, quod Diocletiani eſſet ſucceſſor, ſupremam in imperium, et ipſos etiam imperantes poteſtatem arrogaverat, Conſtantinum ſaltem Caeſarem, atque iſtud aegre agnoſcit, quo nomine ſubinde ejus numi feriri coepere.

V. C. 1059 P. X. 306.
CAESAR, PRINC. IVVENT.
Fl. Conſtantio Aug. VI., Gal. Maximiano Aug. VI. coſ.

Conſtantino patris provinciae, Galliae nimirum, et Britannia committuntur., Galerius Severum Caeſarem pro Conſtantio defuncto Auguſtum appellat. Paullo poſt Romae Auguſtum ſe item dixit Maxentius, patrique Herculio ex Lucania evocato purpuram reddit. Conſtantinus Francos et Bructeros vincit,

et pontem lapideum in Rheno prope Agrippinam inchoat. [a])

V. C. 1060. P. X. 307.
CAESAR. PRINC. IVV. COS.
Val. Maximiano Aug. IX. Conſtantino Caeſ. coſ.

Conſtantinus hoc anno conſul teſtibus faſtis etſi mire turbatis procedit. Cauſas adcuratius expoſitas vide apud Bimardum. [b]) Severus Maxentium Romae obſidet, ſed ſolvere obſidionem coactus captusque Ravennae Herculii juſſu occiditur. Herculius ob hujus caedem Galerii vindictam metuens in Galliam proficiſcitur, atque ibi Conſtantinum, ut benevolum eum ſibi redderet, Auguſtum appellat data ei in uxorem filia Fauſta. Revera Galerius Romae obſidionem adortus, ſed a Maxentio depulſus et Italia ejectus Licinium pro Severo Auguſtum creat.

Numi Conſtantini Caeſaris.

A. CONSTANTINVS. CAESAR. *vel* NOB. C. *vel* NOB. CAES.
B. FL. VAL. CONSTANTINVS. N. C. *vel* NOB. C. *vel ſimiliter.*

Caput, vel protome laureata. Barbam inde ab Hadriano principibus placitam primus attondet. Ejus exemplum ſequuntur ſucceſſores ex eadem gente usque ad Iulianum.

Vt lit. B.

CONCORDIA. IMPERII. *Mulier ſtans d. haſtam* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

PLVR. NATAL. FEL. *intra coronam quernam.* AE. III. (Band.)

Epigraphe hactenus et deinceps ignota, qua pius monetarius *plurimos natales felices* Conſtantino precatur. Ejus natales tres in Kalendariis produntur, unus naturalis, ſeu, ut vocabatur, genuinus, alter, quo creatus Caeſar, tertius, quo Auguſtus. Vide haec comprobata apud Ducangium. [c])

Numi reliqui: CONSERVATORES. VRB. SVAE. *vel* KART. SVAE. — GENIO. POPVLI. ROMANI. — HERCVLI. CONSERVAT. CAES. — MARTI. PATRI. CONSERVATORI. *vel* PROPVGNATORI. — PERPETVITAS. AVG. — PERPETVA. VIRTVS. — PRINCIPI. IVVENTVTIS. — SALVIS. AVGG. ET. CAESS. FEL. KART. etc. quorum averſae hac aetate ſunt obviae, et jam ex praecedentibus cognitae.

Eodem anno:

FILIVS AVGG.

Conſtantinus et Maximinus a Galerio *Filii Auguſtorum* appellantur, de quo titulo vide dicta ſupra in Maximino.

CONSTANTINVS. FIL. AVGG.
Caput laureatum.

CONSVL. DD. NN. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. ſcipionem, in area* Z, *in imo* SM. TS. Eſt AV. (Band. Baldin.)

Si nomine conſulum, quos memorat

a) Eumenius Paneg. c. 13. b) ad Iobert. T. II. p. 376. c) Diſſ. de num. inf. aevi § XLI.

averſa, intelligitur etiam Conſtantinus, numusque hic, quod veriſimile, eodem anno eſt ſignatus, quo is primum conſul fuit, dubium non erit, numum hunc ad annum, in quo ſumus, pertinere, certumque non minus erit, jam hoc anno utrumque Caeſarem dictum fuiſſe *Auguſtorum Filium*, quod factum in annum ſequentem differt Tillemontius. Bimardus, qui numum hunc fuſe explicat, a) hunc titulum anno praeſenti mecum vindicat, et nomine conſulum intelligendos Conſtantinum et Maximinum filios Auguſtorum exiſtimat. Bandurius recitata capitis epigraphe haec continuo ſubdit: *Caput non Conſtantini, ſed Maximini laureatum.* At certum eſt teſtimonio Bimardi, b) in hoc numo et epigraphen, et caput eſſe Conſtantini.

* * *

Eadem adverſa.

GENIO. AVGVSTI. *Genius ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae, infra* SIS. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

FL. VAL. CONSTANTINVS. FIL. AVG. *Caput laureatum.*

GENIO. CAESARIS. — GENIO. FIL. AVGG. *Idem typus. In numo priore in area* KPA., *infra* ALE. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Advertendum, Conſtantinum tantum in provinciis Galerio et Maximino ſubjectis appellatum fuiſſe *filium Auguſtorum;* nam in ſuis agnitus jam fuit Auguſtus conferente honorem, ut diximus, Herculio, in quo dubium non eſt conſenſiſſe et filium Maxentium Italiae et Africae dominum. Vide hos numos copioſe explicatos a Bimardo. c)

V. C. 1061. P. X. 308.
AVGVSTVS COS.
Val. Maximiano Aug. X., Gal. Maximiano Aug. VII. coſ.

Maximinus Auguſti titulum invadit Galerio primum invito, mox cedente, et Conſtantinum quoque in ejusdem honoris ſocietatem vocante. Hoc ergo anno Conſtantinus per totum imperium Auguſtus agnoſci coepit. Fuere ergo eodem tempore praeter Maximianum Herculium Auguſti omnino quinque Galerius Maximianus, Conſtantinus, Maximinus, Licinius, Maxentius. Conſtantinus Herculium compertis, quas ſibi paraverat, inſidiis Maſsiliae obſeſſum ad deditionem, et privatum iterum modum adigit.

V. C. 1062. P. X. 309.
Poſt conſulatum Val. Maximiani Aug. X. et Gal. Maximiani Aug. VII.

V. C. 1063. P. X. 310.
COS.
II. poſt conſulatum Val. Maximiani Aug. X., Gal. Maximiani Aug. VII.

Herculium novarum inſidiarum convictum morte multat, Alemannos bello perſequitur.

* * *

CONSTANTINVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

CONSVL. P. P. PROCONSVL. *Impe-*

a) ad Iobert. T. II. p. 366. ſeq. b) l. c. p. 375. c) l. c.

rator ſtans d. globum, *ſ. ſceptrum.* AV. (Catal. d'Ennery.)

V. C. 1064. P. X. 311.
COS. DES. II.
Gal. Maximiano Aug. VIII. - - - coſ.

Moritur Gal. Maximianus. Ejus provincias invadunt Licinius, et Maximianus. Audito, a Maxentio ſuas Romae everſas ſtatuas, bellumque adverſum ſe per cauſam ulciſcendae necis paternae parari, ad bellum ipſe accingitur. Ejus cauſa Licinio ſororem Conſtantiam provide deſpondet. Teſte Euſebio conſpecto in aere crucis ſigno cum inſcriptione: *in hoc ſigno victor eris*, Chriſtiana ſacra palam ſuſcipit, et crucem vexillis, clypeisque infert, de quo vide plura infra.

V. C. 1065. P. X. 312.
COS. II. DES. III.
Conſtantio Aug. II. Licinio Aug. II. coſ.

Maxentii duces primum apud Taurinum, dein Veronam, ipſum denique Maxentium poſtremo praelio ad pontem Milvium prope Romam vincit, quo Tiberi hauſto cruentum bellum definit. Conſtantinus triumphans urbem intrat. Hoc anno Indictiones incipiunt.

* * *

CONSTANTINVS. P. F. AVG. *Caput diadematum cum margaritis.*

P. M. TR. P. COS. II. P. P. *Figura duplici cornuicopiae inſidens d. ſcipionem*, *in area aſtrum. in imo* PLN. AE. III. (Bimard ex muſ. Rothelin B. L. T. XII. Mem. p. 425.)

V. C. 1066. P. X. 313.
COS. III.
Conſtantino Aug. III., *Licinio Aug. III. coſ.*

Licinius Maximinum vincit paullo poſt Tarſi mortuum, totoque Oriente potitur.

V. C. 1067, P. X. 314.
COS. III. DES. IV.
C. Ceionio Ruſio Voluſiano II., *Anniano coſ.*

Bellum Conſtantinum inter ac Licinium incertis cauſis motum, credo, mutua aemulatione ac diffidentia. Poſt varias in Pannonia et Thracia pugnas pax redintegratur imperio ſic inter utrumque diviſo, ut Licinio Oriens cum Thracia et parte Moeſiae, reliqua Conſtantino cederent.

V. C. 1068. P. X. 315.
COS. IV.
Conſtantino Aug. IV., *Licinio Aug. IV. coſ.*

CONSTANTIN. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

FELIX. PROCESSVS. COS. IIII. AVG. N. *Imperator togatus ſtans d. globum*, *ſ. parazonium*, *in imo* S. M. T. Eſt AV. (Olim muſ. de France.)

Eadem adverſa.

P. M. TRIB. P. COS. IIII. P. P. PROCOS. *Idem typus infra* PTR. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

De titulo pontificis maximi adhuc retento vide infra ad hunc titulum.

* * *

IMP. CONSTANTINVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
TRB. P. CONS. IIII. P. P. - - *Imperator ſedens d. globum, ſ. ſceptrum, infra* TARL. AE. III. (Muſ. Caeſ.)
CONSTANTINVS. MAX. AVG. COS. IIII. *Protome laureata d. globum cum aquila.*
SOLI. INVICTO. COMITI. *Sol ſtans d. elata, ſ. globum, in area* F., *infra* PLC. AE. III. (Muſ. Caeſ. Band.)

V. C. 1069. P. X. 316.
COS. IV.
Sabino, Ruſino coſ.

V. C. 1070. P. X. 317.
COS. IV.
Gallicano, Baſſo coſ.

Kalendis Martiis Criſpus et Conſtantinus Conſtantini M. filii, et Licinius Licinii filius Caeſares appellantur.

V. C. 1071. P. X. 318.
COS. IV. DES. V.
Licinio Aug. V., Criſpo Caeſ. coſ.

V. C. 1072 P. X. 319.
COS. V. DES. VI.
Conſtantino Aug. V., Licinio Caeſ. coſ.

V. C. 1073 P. X. 320.
COS. VI.
Conſtantino Aug. VI., Conſtantino Caeſ. coſ.

CONSTANTINVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*
FELIX. PROCESSVS. COS. VI. AVG. N. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. ſceptrum, infra* AQ. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta.
P. M. TRIB. P. COS. VI. P. P. PROCOS. *Imperator ſedens in ſella curuli d. globum, ſ. ſceptrum.* AV. (Baldini.)

V. C. 1074 P. X. 321.
COS. VI:
Criſpo Caeſ. II., Conſtantino Caeſ. II. coſ.

V. C. 1075. P. X. 322.
COS. VI.
Petronio Probiano, Anicio Iuliano coſ.

Ad hunc annum refertur bellum in Sarmatas, cujus et in numis fit mentio.

V. C. 1076 P. X. 323.
COS. VI.
Acilio Severo, Vettio Ruſino coſ.

Bellum cum Licinio nullis iterum cauſis ſatis apparentibus, ſola, ut credibile, aemulatione motum. Licinium primo prope Hadrianopolin die III. Iulii, mox praelio maritimo duce Criſpo, denique prope Chalcedonem XVIII. Septembris vincit, Nicomediae ſponte dedititium Theſſalonicam mittit, at paullo poſt contra datam fidem, ut nonnullis viſum, occidi jubet.

V. C. 1077. P. X. 324.
COS. VI.
Criſpo Caeſ. III. Conſtantino Caeſ. III. coſ.

V. C. 1078. P. X 325.
COS. VI. DES. VII.
Paulino, Iuliano coſ.

Remotis aemulis et externis hoſtibus ſui jam juris idolorum cultum perſequitur et infeſtat, eorum multa templa aut ſolo aequat ſuffectis aedibus Chriſto ſacris, concilio Nicaeno intereſt, cum epiſcopis in Chriſti divinitatem, et celebrandi paſchatis tempus inquirit, eodemque tempore teſte Euſebio [a]) vicennalia celebrat.

V. C. 1079. P. X. 326.
COS. VII.
Conſtantino Aug. VII., Conſtantio Caeſ. coſ.

Romam proficiſcitur, et paucos ibi menſes moratus in Pannoniam abit urbem non amplius reviſurus. Criſpum filium, et Fauſtam conjugem inconſulte, ut creditur, et magna ſua invidia occidi jubet. (Vide utriusque numos.) Conſtantinopolin aedificare incipit. [b])

V. C. 1080. P. X. 327.
COS. VII.
Fl. Val. Conſtantino, Maximo coſ.

V. C. 1081. P. X. 328.
COS. VII. DES. VIII.
Ianuarino, Iuſto coſ.

Ad hunc annum pertinet marmor Ticinenſe plane ex vetere more: [c])

D. N. IMP. CAES.
FL. CONSTANTINO. MAXIMO
VICTORI. AVG.
PONT. MAX. TRIB. POT. XXIII.
IMP. XXII.
CONS. VII. PROCONSVLI

ex quo apparet etiam, Conſtantinum, ex quo Caeſaream dignitatem ſuſcepit, tribuniciam poteſtatem ſibi vindicaſſe, ut computanti patebit.

V. C. 1082. P. X. 329.
COS. VIII.
Conſtantino Aug. VIII., Conſtantino Caeſ. IV. coſ.

V. C. 1083. P. X. 330.
COS. VIII.
Gallicano, Symmacho coſ.

Conſtantinopolin inde a quadriennio aedificari coeptam magnifico apparatu dedicat. Vide infra in numis inſcriptis CONSTANTINOPOLIS.

V. C. 1084. P. X. 331.
COS. VIII.
Annio Baſſo, Ablavio coſ.

V. C. 1085. P. X. 332.
COS. VIII.
Pacatiano, Hilariano coſ.

Gothos Sarmatis infeſtos, dein ipſos Sarmatas bello petit, et obſequentes eſſe jubet.

a) Vita Conſtant. L. III. c. 15. b) Theophanes Chronograph. c) Maffei Muſ. Veron. pag. 370. 1.

V. C. 1086. P. X. 333.
COS. VIII.
Fl. Delmatio, Zenophilo coſ.

V. C. 1087. P. X. 334.
COS. VIII.
L. Acontio Optato, Anicio Paullino coſ.

V. C. 1088. P. X. 335.
COS. VIII.
Iul. Conſtantio, Cejonio Rufio Albino coſ.

Imperium inter filios et ex fratre nepotes dividit, ſic ut Conſtantino natu maximo ditiones Conſtantii Chlori, Conſtantio Orientem, Conſtanti Illyricum, Italiam, Africam, Delmatio nepoti, quem Caeſarem hoc anno dixit, Thraciam, Macedoniam, Achaiam, hujus fratri Hannibalii ano Armeniam minorem, Cappadociam, Pontum regis nomine tribueret. Vota tricennalia hoc anno ſoluta.

V. C. 1089. P. X. 336.
COS. VIII.
Fl. Popilio Nepotiano, Facundo coſ.

V. C. 1090. P. X. 337.
COS. VIII.
Feliciano, Ti. Fabio Titiano coſ.

In medio apparatu belli, quod laceſſitus ipſe contra Saporem Perſam paraverat, contracto morbo decedit die XXII. Maji anno imperii XXXII. aetatis LXIV.

In aeſtimandis tanti principis moribus rebusque geſtis cautio, ne, ſi ſcriptoribus Chriſtianis fidem omnem habeas, Conſtantinum tibi non hominem, ſed deum aliquem, ſi Chriſtianorum hoſtibus, ut Zoſimo et Iuliano, hominem graviſsimis flagitiis coopertum, et ſi quid eſt homine impuro abjectius, fingas. Iſtud exploratum, illos non ſemper ejus vitae morumque incorruptos fuiſſe judices, ne ſcilicet in religionis Chriſtianae vindicem invidiam derivarent. Vno ut exemplo utar, cum Zonaras aliqua ejus proferre vitia ordiretur, confeſtim velut injecta calamo compede, *at nolim*, inquit, *pravum quid et perverſum de divino hoc viro vulgari.* [a]) Praeſtabit audire Eutropium inter utrosque medium, neque vel adfectu vel odio in partes tractum, qui innumeras in eo animi corporisque virtutes claruiſſe adſerit, militaris gloriae appetentiſsimum, uſum fortuna in bellis proſpera, civilibus artibus et ſtudiis liberalibus deditum, adſectatorem juſti amoris, quem ſibi et liberalitate et docilitate quaeſivit. Alii, ut haec ejus decora non inficiantur, fuiſſe tamen ambitionis immodicum, qua ductus parem non tulit, et bella civilia concupivit, in molliore corporis cultu nimium, in aedificando, ornandisque urbibus profuſum, quibus ſumptibus ut ſufficeret aerarium, ad injuſtas ſaepe rapinas fuiſſe converſum. Sane rerum ſecundarum inſolentia fuiſſe mutatum in pejus, profiteri non dubitat Eutropius, ut qui primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis eſſet comparandus, et adſerit Victor, ſi his vitiis poſuiſſet modum, opinione omnium,

a) Annal. L. XIII. c. 4.

qui eum votis ad usque aſtra extulere, haud multum abfuturum fuiſſe deo. Cum ſupplicium de Criſpo praeſtanti virtute filio, et uxore Fauſta ſumpſit, etſi ſaltem in hac ex merito, tamen ſive crudelitatis, ſive praecipitis conſilii notam jure abſtulit, multumque inferior M. Aurelio eſt habitus, qui filium ad ſcelera prolivem, et perditis moribus uxorem tulit. Quod relictis avitis ſacris Chriſtiana palam amplexus eſt, ut intolerandum iſtud viſum vetus inſtitutum profeſsis, ſic omnibus encomiis a Chriſtianae fidei cultoribus fuit celebratum, ſed quas laudes corrupit, cum poſtremis imperii annis theologum ſe magis, quam imperatorem ferendo exceſsiſſe modum videretur, atque ex hac contentione iſtud obtineret denique, ut in celebri, quae tum agitabatur, de Chriſti divinitate controverſia jam Catholicorum, jam Arianorum partes amplexus neutris ſatisfaceret, multum adeo diſsimilis ſibi habitus, qui non multo ante datis ſeveris literis hortari epiſcopos neceſſe duxit, ut (verba ſunt ipſius Conſtantini) ab inanibus id genus ineptisque quaeſtionibus, quae puerilem magis inſcitiam, quam ſacerdotum ſanam mentem ſapiunt, neque ad totius religionis ſummam pertineant, aliquando ſeſe abſtinerent. [a]) At graviſsimum reipublicae vulnus inflixit, ſeu cum novam ad Propontidem Romam exſtruxit, de quo agetur copioſius poſt Conſtantini monetam ad numos inſcriptos CONSTANTINOPOLIS, ſeu quod non abſterritus recentibus exemplis imperium inter tres filios duosque nepotes diviſit totidem futuros aemulos, et ligitatores in mutuam ruinam intentos.

Vxor I. *Minervina*, quam aliqui concubinam, non uxorem legitimam cenſuere. Fuit mater Criſpi Caeſaris. Ea numis caret.

Vxor II. *Fauſta* Maximiani Herculii filia. De liberis ex ea ſuſceptis agetur in ejus numis.

NVMI VAGI
ab anno V. C. 1061 P. X. 308 ad V. C. 1090. P. X. 337.

Opportune hoc loco commemoranda aliqua, quae generatim ad nonnullorum numorum, quos hic articulus complectitur, aetatem poſſunt pertinere.

I. Horum aliquos veriſimile eſt jam anno V. C. 1061 P. X. 308 ſignatos fuiſſe, quo anno a Maximiano Herc. dictum eſſe Auguſtum conſtat. Valuit igitur Auguſti titulus jam tum non modo in provinciis Conſtantini, ſed haud dubie etiam Maxentii, nempe Italia et Africa. Verum hi numi non dignoſcuntur.

II. Creditum nonnullis, numos Conſtantini, qui Iovem, Herculem, aut alia ſuperſtitionis argumenta oſtentant, feriri deſiviſſe, ex quo is Chriſticolam ſeſe profeſſus eſt, quod factum diximus anno P. X. 311. Sed enim in numo ſupra propoſito conſulatus IV., quem inivit P. X. 315, adhuc *Sol invictus comes* proponitur, et eadem deliria legas etiam in numis Criſpi et Conſtantini filiorum, qui ante annum P. X. 317, quo Caeſares creati ſunt, ſignari

a) Euſeb. in Vita Conſt. L. II. cap. 64 — 69.

non potuere. Veriſimile ergo, haec veteris cultus teſtimonia tum exulare ex moneta juſſa, cum victo caeſoque anno P. X. 323 Licinio rerum unus potitus audentior ad iſtud imperandum fuit. Revera in numis filii Conſtantii, qui eodem hoc anno Caeſar appellatus eſt, falſae religionis indicia non amplius obſervantur. Non igitur ſatis haec numorum tempora diſtinxit Bimardus, cum adſeruit, ex ipſis his numis palam fieri, Conſtantinum deinceps quoque continuaſſe monetam cum indiciis veteris ſuperſtitionis ferire. a) Atque etiam vel ex hac cauſa ſuſpectum videatur Zoſimi teſtimonium, qui adhuc poſt motum loco Licinium patriis ſacris et hariolis uſum, et luſtrationes propter caeſum injuſte Criſpum Fauſtamque a flaminibus petiiſſe, tum in condita ab ſe Conſtantinopoli ſtatuiſſe aedem Caſtorum, ſimulacra Apollinis et Rheae adſerit, etſi negari non poſsit teſtibus ipſis ſcriptoribus ſacris, nonnulla deinceps quoque a Conſtantino fuiſſe conſtituta, quae cum Chriſtianorum inſtitutis componi non poſſunt, qualia plura recenſet Tillemontius, et neſcio, utrum heroem ſuum, quem immodicis ubique laudibus in coelum effert, plene excuſet. b)

III. Numi in quorum inferiore ſegmento ſcriptum CONS., ante annum P. X. 330 ſignati non ſunt, quia Conſtantinopolis, cujus nota hae literae ſunt, hoc demum anno dedicata fuit.

* * *

A. CONSTANTINVS. AVG. *vel* P. AVG. *vel* P. F. AVG. *vel:* P. P. AVG. *praefixo etiam* IMP. *vel* IMP. C.

B. CONSTANTINVS. MAX. *vel* MAXIMVS. AVG. *vel* P. F. AVG. *aut ſimiliter*, *praefixo etiam* IMP.

C. VIC. *vel* VICT. *vel* VICTOR. CONSTANTINVS. AVG.

D. FL. VAL. CONSTANTINVS. AVG. *vel ſimiliter.*

E. IMP. GAL. VAL. CONSTANTINVS. P. F. AVG. (Muſ. Caeſ.)

F. IMP. CONSTANTINVS. P. F. INV. AVG.

G. D. N. CONSTANTINVS. MAX. AVG. *in aliis:* CONSTANTINI., *in aliis ſine* MAX.

H. *Sine epigraphe. Caput Conſtantini diadematum, intextis nonnunquam diademati margaritis.*

Caput laureatum in plerisque omnis metalli et formae, etiam galeatum, vel protome cum variis attributis, rarius radiatum aut nudum. Frequenter caput cinctum diademate intextis margaritis. Semel caput tectum nimbo, de cujus forma et ſignificatione agemus in tractatu de numis inferioris aevi § II. Vide infra numum: GAVDIVM. ROMANORVM.

Notandum diadema, atque iſtud vel purum, vel unionibus aut gemmis illuſtre, quod deinceps perfrequens, nunc primum aperte imperatoris Romani caput ambit, jam olim in Conſtantino noſtro obſervatum a Victore altero: *habitum regium gemmis et caput exornans perpetuo diademate.* Huc vero partim ſpectaverit Iulianus, cum delicias ejus,

a) B. L. T. XV. pag. 109. b) Nota 59 in Conſtantium.

vitaeque luxum amare perſtrinxit, tum et comam muliebrem in modum ornatam, et quae ibi alia id genus probra velut in Sardanapalum aliquem maligne deſpuit. [a]) Confirmat iſthaec Chronicon Alexandrinum, quo teſte Conſtantinus omnium *primus tulit diadema ornatum margaritis*, aliisque pretioſis lapidibus. Syneſius, cum in aurea ſua περι ϐασιλειας oratione libertate plus quam Graeca Arcadii, et ejus aetatis principum luxum deſtringeret, in haec verba loquitur interprete Petavio: [b]) *quonam tempore Romanas res melius ſeſe habuiſſe putas? num ex quo purpurati et inaurati eſtis, lapillosque ex montibus et barbaro mari quaeſitos alios redimitis, alios ſubligatis, alios cingitis, alios appenditis, alios fibulatis, alios inſidetis?* Ne vero intemperantius videretur locutus, jam ſupra offenſionem vitavit hoc uſus praeloquio: [c]) *Nec enim iſtud tua culpa commiſſum, ſed eorum, qui primi morbi illius auctores exſtiterunt, peſtemque eam ſummo in pretio habitam temporum ſucceſſioni tradiderunt.* Quibus verbis ſugillari Conſtantinum, ex modo dictis colligi poteſt.

Obſervandum denique caput in coelum intuens, quale ſaepe in aureis ejus argenteisque numis occurrit, nullo altero ante ac poſtea exemplo. Audiamus ſcriptorum de hoc corporis habitu judicia. Ac primo quidem Euſebius in haec verba: *At vero quanta vis ferventis fidei ejus fuerit animae infixa, vel eo quis intelligat, quod in numis aureis ita imaginem ſuam exprimi curavit, ut videretur ſurſum intueri precantis more in Deum intentus. Ejus quidem numi exemplaria omnes Romani imperii fines pervaſere.* Verum niſi magnopere fallor, hunc quoque capitis modum Iulianus, ut ejus omnia, deriſui habet; nam huc collimaſſe videtur, cum narrat, [d]) Conſtantinum in deorum concilium vocatum juxta Lunae limen adhaeſiſſe; *eam enim*, verba ſunt ejus, *prorſus deperibat, totusque in eam intuens nihil de victoria laborabat.* Sane geſtus hic, quem numus refert, eſt hominis lunam aut ſidera ſuſpicientis; unde jocus. Nolim utrique ſcriptori in cauſa praeſente omnem haberi fidem, quorum ille in Conſtantino ſuo nil niſi ſanctum et coeleſte, alter nil niſi ſannis et opprobriis dignum videt. Forte aliud Conſtantino propoſitum non fuit, quam ut ſimilis videretur Alexandro M., quem ſimillimo habitu fuiſſe effictum non ſcriptores modo veteres, ſed et reſidua monumenta teſtantur, ut docuimus in ejus regis moneta. Forte et diadema ab hoc mutuatus eſt, quo primus imperatorum caput cinxit, nimirum ut et hoc eum referret, quem imitari volebat. Quid quod ab eodem *Maximi* titulum, quo ſaepe in numis utitur, cepiſſe videtur aucta in majus vanitate, cum Macedoni nonniſi *Magni* elogium tribueretur, de quo vide plura infra ſub finem in nominibus Conſtantini. Huc facit cumprimis, quod militaris gloriae ſuiſſe adpetentiſsimus Eutropio dicatur. Hanc ille cupiditatem ſi paullulum intendit, en tibi continuo alteram, ut non modo rerum geſtarum laude, ſed ore etiam, ac geſtu prototypon ſuum referret. Quae hic de Ale-

a) In Caeſſ. ſub fin. b) Pag. 16. c) Pag. 14. d) in Caeſſ. ſub fin.

xandro ſola inductus conjectura memoraveram, eximie roborantur verbis Eumenii in panegyrico, quem circa annum P. X. 310 ad praeſentem Conſtantinum dixerat. Is cum primum in hoc praeclaram corporis formam, fulgorem oculorum, venerandam pariter et gratam majeſtatem collaudaſſet, mox addit: *talem MAGNVM illum REGEM*, (Alexandrum intellige) *talem Theſſalum virum* (Achillem) *mente concipio, quorum ſumma virtus pulchritudini conjuncta celebratur.* [a]) Idem infra ad eundem Conſtantinum: [b]) *Vidiſti, teque in illius ſpecie recognoviſti, cui totius mundi regna deberi vatum carmina divina cecinerunt. Quod ego nunc demum arbitror contigiſſe, cum tu ſis, ut ille, juvenis et laetus et ſalutifer, et pulcherrimus imperator.* En tibi certum indubitatumque Alexandrum. Qui tam patienter audire auribus ſuſtinuit, eſſe ſe Alexandri cum virtute, tum forma ſimillimum, num incredibile videbitur, eundem et Alexandri geſtum aut vere adfectaſſe, aut ſe eo fingendum curaſſe? aut an auſus fuiſſet Eumenius tam impudenter palpari Conſtantinum, niſi noviſſet rem gratam facturum imperatori, Macedonum eum regi utrinque adſimilando? Haec quae modo diſputavi, ſi veriſimilia videbuntur lectori, Conſtantinum propter hunc elatioris geſtum neque continuo cum Euſebio velut uni coelo adfixum ſtatuemus, neque cum Iuliano amaris conviciis impetemus, ſi hominem eum aeque meminerimus, a quo nihil humani alienum. Ceterum inique Iulianus Conſtantino amorem lunarem exprobrat. Nam ſi turpe, habere lunam amaſiam, multo turpius habere ſolem catamitum, quam infamiam paſſim ipſe ſibi in ſuis operibus adſpergit, ut dicetur in ejus moneta.

* * *

AVGVSTVS. *Caput Conſtantini laureatum.*

CAESAR. *ſcriptum intra quernam.* AR. m. m. (Band.)

Perſpicuum videtur, Conſtantinum feriundis his numis adfectaſſe decus ſervatorum a Maxentii ſaevitia civium ſumpto exemplo ex numis Octaviani, cum quibus praeſens typo conſpirat. Teſte Victore [c]) Maxentii nece incredibile, quamtum laetitia gaudioque ſenatus ac plebes exultaverint, quos in tantum adflictaverat, ut praetorianis caedem vulgi quondam adnuerit.

* * *

Vt lit. B.

CONSTANTINIANA. DAFNE. *Victoria columellae inſidens d. haſtam, ſ. palmam, juxta tropaeum cum adſidente humi captivo, in imo* CONS. Eſt AV. (Catal. d' Ennery.) AR. (Panini.) AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Iuvat proponere varia eruditorum de hoc numo judicia. Fuere, qui cenſerent, eo indicari Daphnen celebre Antiochiae ſuburbium, forte a Conſtantino aedificiis ornatum. At valde miratur Bandurius, potuiſſe eruditis in mentem venire, decoratum fuiſſe a principe locum, in quo oraculum ad Iuliani aetatem perduraſſe conſtat. At enim

a) Cap. XVII. b) Cap. XXI. c) in Caeſarib.

qua ratione purgabit Conſtantinum, qui teſte Suida, quem citat Tillemontius, [a]) apud eandem Daphnen mortuae matris pientiſsimae Helenae ſimulacrum ſtatui juſsit? Huic ſententiae praefert aliam, quae hos numos ad Daphnen palatii Conſtantinopolitani partem refert, de qua ſcriptor anonymus Graecus, quem citat: *Daphne ita dicta eſt, quod ſtatua ibi collocata eſſet, quae Daphne appellabatur. Ipſa autem ex urbe Roma delata fuit, ubi et oraculum erat.* Omnium maxime veriſimilis ſententia eſt jam producta a Gretsero aliisque, intelligendam Daphnen caſtrum, quod in Danubii ripa a Conſtantino exſtructum tradit Procopius, [b]) a quo in Notitia imperii appellatos videmus *Conſtantini Dafnenſes.* Hanc ſententiam amplexus quoque eſt Spanhemius, quem lege copioſius diſputantem Tom. II. p. 613, ac praecipue in Obſervationib. ad Iuliani imp. Orationem I. p. 266.

Vt lit. A.

CONSTANTINO. P. AVG. B. R. P. NAT. *Imperator paludatus ſtans d. globum, ſ. haſtae adnixus:* AE. II. (Band.)

Diu in his numis lectum BAP. NAT. pro BRP. NAT. veteres antiquarios induxit, ut crederent, eſſe eos certa ac ſincera monumenta ſuſcepti a Conſtantino baptismi, quos inter fuit Begerus quoque. [c]) Inveteratum errorem feliciter difflavit Harduinus reſtituendo lectionem veram, ut eam propoſuimus, eamque explendo: B*ono* R*ei* P*ublicae* N*ato,* juvantibus marmoribus, quae exſtant apud Gruterum pag. 159. 283. 284. 1023. Idem numus explicatur in Hiſt. Inſcript. Tom. I. p. 259. Etiam Magnus Maximus, ejusque filius Fl. Victor in hujus numis dicuntur BONO. REI. PVBLICE. NATI.

Vt lit. n.

CONSTANTINVS. AVG. *Victoria gradiens.* In aliis: *una pluresve laureae junctae.* AV. AR. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

CONSTANTINVS. MAX. AVG. *Caput laureatum.*

CONSTANTINVS. AVG. *Victoria gradiens, infra* CONS. AV. (Muſ. olim de France Vindob.)

Notanda in his numis epigraphe capitis aut omiſſa in antica, et in averſam trajecta, aut in averſa repetita, cujus plura habentur in moneta Conſtantini exempla.

Vt lit. B.

CONSTANTINI AVG. *Duae Victoriae ſtantes coronam una tenent, cui inſcriptum* VOT. XXX., *in imo* T. Eſt AV. max. mod. adpendens aureos Hung. fere 8. (Muſ. Caeſ.) *)

Conjungendae in praeclaro hoc, neque adhuc cognito numo binae epigra-

---

a) ad ann. P. X. 327. b) L. IV. de Aedific. Iuſtin. c) Theſ. Br. T. III. p. 178.

*) Eſt hic numus pars illuſtris ejus theſauri aurei anno proxime elapſo 1797. in Hungaria prope Szilagi-Somlyo monti Magurae adſitum reperti, et complexi numos aureos eo volumine, quo majores usque modo conſpecti non ſunt. Quas ego recentes muſei Caeſare opes hoc adhuc anno cum eruditis communicare conſtitui.

phes partes avulſae, ſic ut ſenſus ſit: VOTa XXX. CONSTANTINI. AVG.

* * *

Vt lit. H.

CONSTANTINVS. CAESAR. *Victoria gradiens.* AV. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Tres ſpicae erectae.* AR. (Band.)

Epigraphe averſae Conſtantinum filium notat, ut mox eodem exemplo et Criſpum videbimus. Typus trium ſpicarum allegoricus certe, cui explicatum nimio vagum quaeſivit Bandurius. Veriſimile eſt, quod cenſet Baldinius, indicari tres Caeſares Criſpum, Conſtantinum, Licinium in ſpem reipublicae ſuccreſcentes, aut verius, ſi extremis Conſtantini annis ſignatus eſt numus, exiſtimo, intelligendos tres Caeſares filios, ſuggerente judicium iſtud Euſebio, qui Conſtantinum in trinis filiis Caeſaribus fecundum tritico comparat. a)

* * *

Vt lit. H.

CRISPVS. CAESAR. *Victoria gradiens.* AV. (Band.)

Vt lit. A. et B.

CRISPVS. ET. CONSTANTINVS. IVN. NOB. CAES. *Vtriusque caput laureatum ſe reſpiciens.* AV. (Band.) In aliis: CRISPVS. ET. CONSTANTINVS. CC. *Idem typus, ſed capita nuda.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

DEBELLATORI. GENTIVM. BARBARARVM. *Duae figurae militares paludatae ſtantes, quarum dexterior galeata ſ. ſcutum tenet, d. capiti puerulі ſtantis innixa, ſiniſterior dextera extenta, ſ. paludamentum colligit, in imo:* GOTHIA. TR. Eſt AV. (Morelli Specim. tab. VII.)

Vt lit. C.

DEBELLATORI. GENT. BARBAR. *vel* GENTT. BARBARR. *Imperator eques ſpiculum in captivum vibrat, ſub equi pedibus alter proſtratus.* AE. max. mod. (Band.)

Ad Gothos debellatos pertinent hi numi, de quo argumento agam infra ad numum: VICTORIA. GOTHICA.

* * *

Vt lit. G.

EQVIS. (*ſic*) ROMANVS. *Imperator eques pacificatoris habitu, infra* SMN. AV. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Singularem hunc numum explicare aggreſſus Khellius nihil reperit validum, quo poſſet aenigma expediri, b) neque me ego magiſtro meo auſim feliciorem ſperare, niſi forte ad *Principem juventutis*, quo Conſtantinus titulo, etiam cum Auguſtus jam eſſet, in numis frequenter utitur, adludit, atque hic *κατ' ἐξοχὴν* appellatur EQVIS ROMANVS, cum princeps juventutis idem eſſet ac princeps equeſtris ordinis. Notandum in hoc numo inſolitum EQVIS pro EQVES.

* * *

Vt lit. B.

EXVPERATOR. OMNIVM. GENTIVM. *Figura militaris ſpoliis inſidens inter duos captivos humi ſedentes d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AE. max. mod. (Band.)

Plena eſt Conſtantini moneta novis immodicisque titulis, ſed quos faſtidias, etiam cum veri ſunt. Vidimus in

a) Vita Conſtant. L. IV. c. 72.

b) Subplem. p. 238.

Commodi numis Iovem *Exuperantiſſimum*, tum vero Commodum ipſum *Exuperatorium*, derivato etiam hoc nomine in menſem Decembrim.

* *

Vt lit. A.

FELICIA. TEMPORA. *Quatuor Horae cultu ſolito.* AV. (Band.)

Vt lit. A.

FELICITAS. REIPVBLICAE. *Imperator ſedens in ſuggeſtu adſtantibus pone duabus figuris paludatis haſtatis, infra tres figurae flexis genibus manum attollentes.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Nimirum parta felicitas barbaris ad petendam pacem adactis.

* *

Vt lit. A.

GAVDIVM. ROMANORVM. *infra* ALAMANNIA. In aliis infra: FRANCIA. *Tropaeum, juxta quod mulier moeſta humi ſedens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A. Protome Conſtantini capite nimbato d. globum, cui inſiſtit Victoriola.

GAVDIVM. ROMANORVM. *infra:* FRANC. ET. ALAM. *Tropaeum, juxta quod hinc et illinc mulier moeſta humi ſedens.* AV. (Morelli Specim. p. 82.)

De Francis et Alemannis a Conſtantino ſaepe, et vario tempore devictis pleni ſunt ejus aetatis ſcriptores cum ſacri tum profani, tum et panegyricorum conditores. Vt ſuapte volupe eſt audire hoſtes ſuos bello attritos, ſic poterant etiam Alemanni et Franci in ſenſu populi Romani, quem ſpectaculorum atrocitate ſupra modum delectatum novimus, *gaudium Romanorum* vere dici. Nam Conſtantinus noſter teſte Eutropio [a]) *caeſis FRANCIS atque ALAMANNIS reges eorum cepit, et beſtiis, cum magnificum ſpectaculum muneris paraſſet, objecit.* Atque ab hoc tempore *Ludi Francici*, qui notantur in Kalendario Philocali, quod Lambecius ex bibliotheca Caeſarea edidit, agi coepere.

Praeter Franciam et Alamanniam vidimus ſupra etiam ſcriptum in imo GOTHIA in numo DEBELLATORI etc.

Nunc primum occurrit caput Auguſti nimbo cinctum, cujus ſerius uſus magis invaluit, ut dicemus in tractatu de numis inferioris aevi § II.

* *

Vt lit. A.

GLORIA. EXERCITVS. GALL. *Imperator eques pacificatoris habitu.* AV. (Band.) AR. (Muſ. Caeſ.)

Vere dictum, nam exercitui Gallicano Conſtantinus laeta primordia et victum Maxentium debuit.

* *

D. N. CONSTANTINVS. P. F. AVG. *Caput Conſtantini velatum, pone* A.

IN. HOC. SIN. (*ſic*) VIC. *Monogramma Chriſti imminente aſtro, in area* S. C. Eſt AE. max. mod. (Muſ. Piſani tab. 81.)

Numiſma iſtud adeo multis ex cauſis eſt inſolens, ut non verear propalam adulterinis accenſere, neque a ſententia dimoveri me patiar auctoritate adprobantium illud ſive Mazzoleni in ſuis ad Piſani numos commentariis, ſive recentiore cl. Toderini in diſſertatione ſua Italice ſcripta de Conſtantiniana crucis

---

a) L. X.

apparitione pag. 60. De monogrammate Chriſti agemus infra ad numum: SPES. PVBLICA.

Antica varia.

IOVI. CONSERVATORI. etc. numi in Conſtantino quoque obvii, de quibus vide, quae mox initio *numorum vagorum* monui.

* * *

Vt lit. A.

LIBERATOR. ORBIS. *Imperator eques d. elata, ſub equi pedibus leo jacens.* AE. III. (Band.)

Novus titulus captus ex conculcatis ſive aemulis, ſive barbaris; qui utrique orbi pernicioſi fuere, et in hoc numo imagine conculcati leonis adumbrantur.

* * *

Antica varia.

MARTI. CONSERVATORI.—MARTI. PATRI. CONSERVATORI. — MARTI. PATRI. PROPVGNATORI. — MARTI. PATR. SEMP. VICTORI. *variis Martis typis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Antica varia.

PRINCIPI. IVVENTVTIS. *typis variis in omni metallo et forma.*

Vt frequens eſt hic titulus Conſtantino etiam Auguſto in numis adjectus, ita deinceps in Auguſti cujuspiam numo non amplius reperitur.

* * *

Vt lit. A.

PRINCIPIS. PROVIDENTISSIMI. *Cippus, ſuper quo noctua, et epigraphe:* SAPIENTIA, *hinc galea, illinc clypeus et haſta.* AV. AR. (Muſ. olim de France, Band.)

Parum differunt hi numi ab aliis inſcriptis: SAPIENTIA. PRINCIPIS, quos dabimus infra.

* * *

Antica incerta.

RECVPERATOR. VRBIS. SVAE. *Miles ſtans imperatori ſedenti Victoriolam offert.* AE. III. (Catal. d'Ennery, Bimard ad Jobert. T. I. p. 272.)

Numi epigraphe ut nova, et inſolens, ſic proni explicatus.

* * *

Vt lit. A.

ROMAE. RESTITVTAE. *Roma ſedens d. florem, ſ. globum zonis diviſum.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Nimirum caeſo urbis tyranno Maxentio, quo nemo atrocius Romae incolas adflixit. Vere ſecundum hunc numum refert Victor, [a]) aegerrime populum Romanum Conſtantini mortem tuliſſe, *quippe cujus armis, legibus, clementi imperio quaſi novatam urbem Rom. arbitraretur.*

* * *

Vt lit. B.

SALVS. REIP. *Pons lapideus trium fornicum, ſuper quo Victoria gradiens ſ. tropaeum ſuper humero, dextera imperatori inſequenti cum haſta et clypeo viam commonſtrat; utrique occurrit barbarus ſupplice geſtu, infra figura fluvii decumbentis ſcripto juxta* DANVBIVS. AE. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 215.)

Vt lit. B.

SALVS. REIP. *Pons lapideus trium fornicum, ſuper quo miles d. haſtam mulierem fugientem et reſpectantem perſequitur, aut forte viam commonſtrantem inſequitur,*

a) in Caeſarib.

juxta aliae duae ſupplices flexis genibus; hinc fluvius humi ſedens d. urnam, ex qua aqua profluit, ſ. arundinem, inde turris, in ipſo flumine duae naves cum remigantibus, in imo: DANVVIVS. AE. praegrandis moduli. (Muſ. Caeſ.)

De his numis, quia hiſtoriam juvant, curatius agendum. Primus numum his ſimilem ante annos bene multos, ſcilicet 1559, edidit Sebaſtianus Erizzus. a) Eum reticet Occo inter numos Conſtantini noſtri. Alium ab Erizziano parum diverſum inter numos ſuos exhibet Oiſelius, b) quem deinde in catalogum ſuum ad annum P. X. 328 recepit Mediobarbus, et, neſcio, quo auctore, *aureum* pronunciat, cum tamen metallum taceat Oiſelius. Mediobarbum haud dubie indicem ſecutus Baldinius inter aureos illi locum dedit. Bandurius id genus numos ipſe non vidit, unumque teſtem Mediobarbum appellat. Eorum igitur fides major non eſt, quam quantam praeſtare poſsimus aut Erizzo, aut Oiſelio, aut Mediobarbo. Iſtud adfirmare poſſum, numum ex his alterum, quem ex muſeo Caeſareo indicavi, offerre multa, quae ſuſpectum reddunt, aut potius plane condemnant, etſi mercem ex Romano Carthuſianorum muſeo advectam probaverint Itali ejus aetatis antiquarii, et video, Frölichium quoque in eo adprobando fuiſſe difficiliorem. c) Neque mitiorem meretur cenſuram is, quem ex Pellerinio ſtiti. Enimvero literarum in eo forma, ſi modo pictura archetypo reſpondet, Neronis aut huic vicinum aevum ſapit, certe ejus aetatis, in qua ſumus, non eſt. Non auderem diverſum ſentire a viro maximae in ſcientia noſtra auctoritatis, niſi fateretur ipſe, aliis quoque numum ſuum viſum fuiſſe ſuſpectum, quorum deinde judicia ut refelleret, nequaquam, quod faciendum maxime fuerat, argumentis a fabrica petitis abſolvere numum laboravit, ſed probare aggreſſus eſt, Conſtantinum perinde atque olim Trajanum lapideum in Iſtro pontem facere *potuiſſe*, quod nemo negaverit.

Suſpectis igitur horum numorum teſtimoniis nondum adſentiri cogimur auctoritati Chronici Alexandrini, quod ad annum P. X. 328 refert, Conſtantinum *iterum ac ſaepius Danubium transgreſſum, et pontem in eo LAPIDEVM feciſſe, (γεφυραν λιθινην.)* aut Theophanis idem narrantis, d) et ſatis inepte factum iſtud jam anno imperantis Conſtantini XXII., jam XXIV. adfigentis. Pontis lapidei molimen in Danubio, quantus in Moeſia fluit, majus eſt, quam ut ſufficere ad fidem extorquendam poſſit Chronicon tot nugis naeniisque refertum. Et vero ſi is opere caementicio fuit, neceſſe eſſet, ejus hodieque aliqua exſtare veſtigia, ut exſtant pontis Trajani duobus fere ſaeculis vetuſtioris, quae tamen adhuc per omnem ejus alveum comperta non ſunt. Novi equidem, Conſtantinum in Rheno apud Agrippinam pontem lapideum anno P. X. 310 molitum, de cujus veritate dubitari nequit, cum iſtud adſerat Eumenius in panegyrico, quem praeſenti Conſtantino dixerat. e) At quo tempo-

a) Diſcorſo ſopra le med. p. 567. b) Tab. 24. c) Cimel. Vindob. Parte II. p. XXV. d) in Chronographia. e) Panegyr. VII. cap. 13.

re haec dixit Eumenius, inchoatus tantum fuit, interruptum autem fuiſſe opus, eo colligunt eruditi, quod nullae ibi tantae ſubſtructionis in flumine ſuperſunt reliquiae. Et vero conſilium faciendi in Iſtro pontis lapidei tanto eſſe debuit priore impeditius, quanto Iſter Moeſiae Rhenum aquarum mole excedit. Vtriusque Victoris teſtimonia, quae nonnulli huc arceſſunt, nihil decidunt, quorum ille in Conſtantino; *pons per Danubium ductus*, alter: *hic* (Conſtantinus) *pontem in Danubio conſtruxit*, at neuter addit: *lapideum*. Quare vero eſt ſimilius, non fuiſſe niſi navalem, qui ſi junctus fuit, ubi flumen ad exitum properat, quo loco propter collectas ex media Europa aquas immenſus fertur, non minoris opus moliminis intelligemus, quam olim fuit Xerxis Helleſpontum ponte jungentis, a tot ſcriptoribus copioſe celebratum. Eodem in tractu Darium Hyſtaſpis, cum bellum Scythis inferret, ſuum traduxiſſe exercitum facto in Iſtro ponte narrant Herodotus, Strabo, [a]) et Trogus, ſed et hic navalis tantum fuit. Comes Marſilius, quo loco de jactato hoc Conſtantini ponte loquitur, [b]) perluſtrato per omnem hunc tractum flumine, cum nullas reperiſſet tanti operis reliquias, narrat, auditu ſeſe ab accolis accepiſſe, cum Danubius ſubſidere ſolet, prominere ex ejus ſuperficie trabes ligneas paullo ſupra eum locum, quo Aluta cum Danubio miſcetur. Vix credam, pontis lignei vel ipſas reliquias ſaeculis XIII. et amplius durare poſſe, in quod inquirant alii. Mihi ad cauſam praeſentem ſatis eſto, ipſi Marſilio totam eam viciniam, fluminisque meatum attente perſcrutato nihil de ruinis caementiciis pontis Conſtantiniani unquam fuiſſe compertum. Quare niſi a viris pluribus rei numismaticae egregie peritis ſimilem approbari numum intellexero, licebit de exſtructo in Danubio ponte lapideo dubitare. Ceterum ſi veros demus hos numos, graphice ſecundum eorum typum dixit Eumenius: [c]) *inſuper etiam Agrippinenſi ponte faciundo reliquiis adflictae gentis inſultas, ne unquam metus ponat, ſemper horreat, ſemper ſupplices manus tendat.*

* * *

Vt lit. A.

SAPIENTIA. PRINCIPIS. etc. Vide numos ſimiles in Licinio, tum et alios Conſtantini inſcriptos: PRINCIPIS. PROVIDENTISSIMI, quos ſupra dedi.

Vt lit. A.

SARMATIA. DEVICTA. *Victoria vario cultu.* AR. AE. III.

De bello Sarmatico et Conſtantini victoriis vide Zoſimum.

Vt lit. A.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AV. AE. III. (Band. Muſ. Caeſ.)

Vide, quae ad numos ſimiles in Licinio notavi.

* * *

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO. MAX. P. F. AVG. *Protome laureata, in ambitu XII. ſigna Zodiaci.*

S. P. Q. R. QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS. MENTIS. MAGNITVDINE. CVM. EXERCITV. SVO. TAM.

a) L. VII. p. 409. b) Danub. T. II. p. 37. ſeq. c) L. VII. p. 409.

DE. TYRANNO. QVAM. DE. OMNI. EIVS. FACTIONE. VNO. TEMP. IVSTIS. REMP. VLTVS. EST. ARMIS. ARC. TRIVMPHIS. INSIGNEM. DICAVIT. *intra coronam lauream.* AE. max. mod. (Band. Pembrock P. III. tab. 89.)

Eſſe ex contorniatorum genere adfirmat Bandurius. Qualiscunque dicatur, mihi opus antiquum non videtur. Quidquid erit, elogium hoc idem omnino eſt, quod in hunc diem legitur in arcu Conſtantini Romae prope amphitheatrum Flavium erecto cauſa victi Maxentii, et reipublicae ejus metu liberatae. Verba: *inſtinctu Divinitatis* ex multorum recentiorum mente ad famigeratam divinae crucis apparitionem, de qua continuo, ſunt referenda.

* * *

Vt lit. B.

SPES. PVBLICA. *Serpens, cui inſiſtit labarum, cui ſuperpoſitum eſt monogramma Chriſti.* AE. III.

Hic numus exſtat apud Ducange, ex quo eum Bandurius hauſit, tum Oiſelium. a) Similem, eumque integerrimum vidi in illuſtri muſeo principis de Waldeck ſcripto infra CONS., id eſt: CONS*tantinopolis.* Iudicibus Ducangio et Oiſelio indicat hic typus, in contritione veteris ſerpentis per nomen Chriſti *ſpem publicam* conſiſtere. Me autem commonefacit ejus, quod narrat Euſebius, b) Conſtantinum publice propoſuiſſe effigiem ſuam, cujus capiti imminebat ſalutare ſignum, et ſub pedibus erat diabolus draconis forma.

Si ſacros infimi aevi ſcriptores audias, obvios eſſe oporteret Conſtantini numos crucis, aut etiam ipſa Chriſti inſignes imagine. Teſtatus utrumque eſt Ioannes Damaſcenus. c) *Pietatis,* inquit, *in Chriſtum verum Deum noſtrum praecipuum argumentum fuit, quod imperatorio ac publico numismati ſalutaris crucis, quod in coelo viderat, ſignum, Chriſtique Dei hominis venerandam imaginem cum ſua ipſius impreſſerit.* Et refert Sozomenus, d) Conſtantinum imaginem ſuam ſeu in numis expreſſam, ſeu pictam in tabulis juſsiſſe ſemper divino crucis ſigno inſcribi et conſignari. Haec ſi de conſequentium imperatorum numis eſſent effati, lubenter eorum ſententiae accederem. Verum excute univerſam Conſtantini monetam, nunquam in ea aut Chriſti imaginem, aut Conſtantini effigiem cruce inſignem reperies, niſi forte boni hi, ac religioſi viri in monumentis his cruces videre amabant, quae aut cruces non fuerunt, aut ut cruces Chriſtianae intelligerentur, hoc conſilio ab artificibus formatae non ſunt. Conſtat enim, jam ante Conſtantini tempora cupidos eccleſiae patres res quascunque in crucis formam convertiſſe. Iuſtino martyri et philoſopho cruces fuere vexilla, et tropaea, quibuscum, inquit, vos Romani ſemper in publicum proceditis, ac in eis veſtri imperii et poteſtatis inſignia conſtituitis, licet id ipſi non advertatis. Quin, addit, et morientium apud vos imperatorum imagines in hanc formam conſecratis, eosque literis inſcriptis appellatis de-

a) Tab. LIV. 11. b) Vita Conſtant. L. III. cap. 3. c) in Synod. ad Theophil. d) H. E. L. I. cap. 8.

es. a) Atqui idem vir ſanctus paullo ſupra etiam eo bruta diſtingui ab hominibus adſerit, quod hi in vultu naſum a fronte prominentem habent, qui manifeſtam oſtendit crucis formam, cui propterea applicat illud Ieremiae in Threnis: *Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus dominus.* Narrant Socrates, b) et Sozomenus, c) cum Alexandriae imperante Theodoſio M. Serapidis templum deſtrueretur, inventos in eo eſſe lapides literis hieroglyphicis notatos, quae crucis formam referebant. Quis negaverit, ſimiles literas fuiſſe myſticum Aegyptiorum *Tau*, quod crucem adſimilabat, in horum monumentis paſſim obvium? At malebat inepta Chriſtianorum credulitas eas religioni ſuae vindicare, iisque venturam vitam portendi. Quod ſi forte fortuna bonis his viris oblata fuiſſent tetradrachma Attica, aut gravia illa Ptolemaeorum numismata aenea, quorum non paucis inſculptum eſt monogramma XP ad eum plane modum, quo numi, de quibus continuo agam, notati ſunt, quam amabo illis dentiviſſent dentes, ut divinam hanc notam palato ſuo adcommodarent, dejerarentque, ſalutare hoc ſignum, etſi aliud vellent monetarii, fuiſſe venturae veritatis praeſagium quoddam, et praeſenſionem? Ad cauſam ut revertar, quod unum in Conſtantini numis Chriſtiani cultus indicium reperitur, eſt monogramma Chriſti labaro in aeneis III. formae, inſcriptis GLORIA. EXERCITVS, quorum aliquot exemplaria ſunt in muſeo Caeſareo, aut infixum areae numi aurei cum epigraphe VICTORIA. CONSTANTINI. AVG., quem protulit Bandurius et nos infra loco ſuo. Vt adeo ex numis pertinax ejus in vetera ſacra odium, et adverſum Chriſtiana adfectus probari non poſsit. Numum Conſtantini cum inſcriptione in averſa: IN. HOC. SIN. VIC., quem altius propoſui, quique monogramma Chriſti offert, videri ſpurium, ibidem dixi.

Cum hic monogrammatis Chriſti primum injecta ſit mentio, quod deinceps frequentem in moneta typum faciet, aliqua de eo paucis memoranda. Fingitur illud in numis hoc modo ☧ aut ⳩. Monogramma prioris modi conſpicitur etiam in tetradrachmis Atticis, et in numis Ptolemaeorum gravis aeris, ut continuo diximus, ſed incerta ſignificatione. In numis hujus aevi ſunt certae literae *ἀρχαιουσαι* nominis Graeci XPιςος, hujusque monogrammatis, et quale comparet in numis, veracem picturam dedere Euſebius, d) et Lactantius. e) In numis jam typum principem facit, jam inſeritur labaro aut vexillo, jam in area numi ſolitarie excubat, jam aliis, ut patebit, comparet modis. Paullo altius diximus, in nonnullis jam Conſtantini numis illud vexillis infixum conſpici, quod idem ejus juſſu factum docuere Sozomenus, aliique. Permotum ad iſtud pium principem iidem ajunt, ex quo bellum in Maxentium meditans pendulam in aere poſt meridiem crucem cum toto exercitu conſpexit, quod

a) Apolog. I. § 55. b) H. E. L. V. c. 17. c) H. E. L. VII. c. 15. d) Vita Conſt. L. I. c. 31 et L. IV. c. 21. e) de Mortib. perſec. c. 44.

factum, tacentibus adverſae partis ſcriptoribus omnibus, ab ipſius Conſtantini ore acceptum primus vulgavit Euſebius, [a]) poſt ab eodem hauſtum tradidere plures, a noſtrae aetatis critica vario adſenſu acceptum, quod, quippe a meo inſtituto alienum, praetereo, et videri poteſt, ut ſcriptores alios taceam, in laudata altius Toderini diſſertatione; et in eruditiſsimo opere Gibboni Angli. [b])

* * *

Vt lit. A.

VBIQVE. VICTOR. *in aliis* VICTORES. *Imperator paludatus ſtans inter duos captivos humi ſedentes d. haſtam, ſ. globum.* AV. (Band.) Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Hoc nomine praeter Conſtantinum noſtrum intelliguntur etiam Licinius, et Conſtantinus junior, in quorum numis eadem occurrit averſa.

* * *

Vt lit. C.

VICTOR. GENTIVM. BARBARAR. *Imperator eques barbarum telo proſternit altero ſub equi pedibus jam occiſo.* AE. max. mod. (Vaillant.)

Numus eſt ejusdem rationis cum altero ſupra laudato: DEBELLATORI etc.

* * *

Vt lit. A.

VICTOR. OMNIVM. GENTIVM. *Imperator paludatus ſtans d. ſignum militare, hinc duo barbari flexo genu ſupplices, illinc captivus humi ſedens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Sociandus alteri ſimili: EXVPERATOR. OMNIVM. GENTIVM. Laudes toties ad taedium usque repetitae et exaggeratae, quas in nullius alterius moneta tanta copia et tam fecundo ad reperiundas novas ingenio obtruſas videas, dubitare faciunt de modeſtia, quam in Conſtantino ſupra modum praedicavere Euſebius, ejusque adſeclae, juvantque Victorem alterum diſerte adſerentem, fuiſſe eum ultra, quam aeſtimari poſsit, laudis avidum. Numos hos forte eſſe Conſtantini junioris, veriſimile dicam ad numum Conſtantii II. cum ſimili averſa.

* * *

Vt lit. G. ſine MAX.

VICTORIA. AVGGGG. *Mulier galeata ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. (Band.)

Forte hic numus certius eſt Conſtantini III. tyranni, ut dicetur in hujus numis.

* * *

Vt lit. B.

VICTORIA. GOTHICA. *Victoria ſtans d. coronam offert figurae galeatae et haſtatae clypeo inſidenti, et ſ. figuram inclinatam proturbat.* AE. max. mod. (Muſ. Albani.)

De bello Conſtantini Gothico prolixe Tillemontius ad annum P. X. 332, et Spanhemius ad Iuliani Orat. I. p. 93. Veriſimile eſt, ejus feliciter confecti cauſa conſtitutos ludos Gothicos, quos Kalendarium Philocali a Lambecio editum ad prid. Non. Febr. adſigit.

* * *

Vt lit. B.

VICTORIA. CONSTANTINI. AVG. *Victoria gradiens d. tropaeum, ſ. palmam, in area monogramma Chriſti.* AV. (Band.)

---

a) Vita Conſt. L. I, c. 28.

b) Hiſt. of the decline of Rom. emp. chap. 20.

Ratum iſtud monogramma in numis Conſtantini, ac praecipue in aureis, ut dixi altius ſub SPES. PVBLICA.

* * *

Vt lit. A.

VICTORIBVS. AVGG. NN. — VOTIS. *Victoria adverſa ſtans clypeum tenet, cui inſcriptum:* XX. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Olim in hoc numo legi XXX. pro XX., ut videre eſt in Catalogo muſei Caeſarei. Verum cum Vota XXX. cum AVGG. NN. componi non poſsint, attentius eum iterum inſpexi, et patuit, ſuperiores clypei flexus τȢ X ſpeciem praebere.

* * *

Vt lit. A.

VIRTVS. EXERCITVS. GALL. *Mars nudus gradiens inter duos captivos humi ſedentes, d. haſtam, ſ. tropaeum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Huic reſpondet numus ſupra productus: GLORIA. EXERCITVS. GALL. Obſervandum hoc loco, Conſtantino non ſolum exercitum Gallicum ex hominibus conflatum praeſto fuiſſe, ſed coeleſtem etiam, ſi vera ſunt, quae narrat Nazarius, ſed orator, in Panegyrico, quem Conſtantino noſtro dixit, [a]) ſcilicet in ore eſſe omnium Galliarum, exercitus viſos, qui ſe divinitus miſſos ad ferendam Conſtantino opem prae ſe ferebant. Eorum deinde formam, armorumque cultum deſcribit, atque ex hac agminum coeleſtium apparitione non negandam eſſe fidem ait rumori veteri, etſi plerique fabulam malint, primis reipublicae temporibus Caſtorem et Pollucem Romanis in acri praelio adſiſtere viſos. Miremur hominum ejus aetatis patientiam, qui obtruſas ſibi ab oratore inſulſo veteres has naenias accipere auribus ſine moleſtia potuere, etſi id genus aniles fabulas non modo patienter tulit, ſed credere ſe etiam profeſſus eſt Iulianus dictus philoſophus, uti in hoc docebimus. Similis averſa exſtat in moneta Conſtantis Aug.

* * *

Vt lit. B.

VOTA. ORBIS. ET. VRBIS. SEN. ET. P. R. *Cippus, cui inſcriptum:* XX. XXX. AVG. *impoſitus baſi quadratae infra* AQS. Eſt AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Singularem hunc numum, qui epigraphen necdum in regno monetario cognitam ſiſtit, haud ita pridem ex tenebris erutum muſeo Caeſareo vindicavi, et aeri inciſum ſtiti in ejus catalogo Tom. II. p. 560. Similis tamen numi ſaltem picturam vidit Morellius, ut ipſe teſtatur, [b]) niſi quod cippo inſcriptum legitur: XX. XXX. MVL. FEL.

* * *

Vt lit. A.

VOTA. PVBLICA. *Imperator paludatus ſtans inter duas mulieres, quarum altera turrita Victoriolam ei porrigit, altera coronam.* AV. (Band.) In aliis: *Iſis navi inſiſtens et reſpiciens utraque manu velum contrahit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numos ſic inſcriptos jam vidimus in Diocletiano, et videbimus in Iuliano, ubi plura de hoc numorum genere monebuntur.

* * *

a) Cap. 14. 15. b) Specim. p. 80.

Antica varia.

VOT. V. — X. — XV. — XX. — XXX. in copioſis ejus numis, ſed occurrunt etiam haec vota in numis aliis, qui alias habent partes averſas, ut adeo, ſi quis totam ejus votorum oeconomiam noſſe volet, neceſſe ſit omnem Conſtantini monetam ſcrutari, quod et in ſequentibus imperatoribus obſervandum.

* * *

Vt lit. A.

VTILITAS. PVBLICA. *Mulier triremi inſiſtens d. bilancem, ſ. cornucopiae, cui adſtans miles dexteram porrigit.* AE. III. (Band.)

Eandem averſae epigraphen, ſed alio typo vidimus in Diocletiano.

Divus Conſtantinus.

Conſecratum Conſtantinum diſerte docet Eutropius, appellatum DIVVM numi, factum tamen iſtud fuiſſe diverſa ab eo ritu ratione, quo imperatores hactenus coelo adſertos vidimus, modoque, qui Chriſtianorum legibus non repugnabat, veriſimile eſt. Sane quos hujus argumenti ſuperſtites habemus numos, nihil profani, aut quod noſtra poſsit ſtomachari religio, oſtentant.

* * *

DIVO. CONSTANTINO. P. *Caput velatum et laureatum.*

AETERNA. PIETAS. *Miles galeatus et paludatus ſtans, d. haſtam, ſ. globum, cui in nonnullis inſertum monogramma Chriſti.* AE. IV. (Band. Muſ. Caeſ.)

DVCONSTANTINVSPTAVGG. *Caput velatum.*

Sine epigraphe. Imperator quadrigis ſurſum vectus, ſuperne manus ad eum recipiendum extenta, in imo variarum urbium nomina. AE. IV.

Ad explicandam numi alterius epigraphen arceſſo inſigne marmor vetus vulgatum a Scipione Maffeio: a)

DIVO. AC. VENERABILI
PRINCIPI. CONSTANTINO
PATRI. PRINCIPVM
MAXIMORVM
L. CREPERIVS. MADALIANVS. VC.
PRAEF. ANN. CVM. IVRE. GLAD.

Inquiramus primum in literas DV., quae inſcriptionem partis anticae inchoant. Pleriſque viſum, eas ex praeſcripto numi praecedentis explendas legendo D*i*V*us*. Lubenter adſentirer, ſi poſt eas adſtitueretur punctum, vel ſaltem intervallum juſtius, quo conſtaret, unum eas verbum inſtar ſiglarum conſtituere, quale eſt v. c. COS. pro CO*n*S., vel ut in numo ſequente VN MR, vel *venerandae memoriae*. At cum omnes hujus epigraphes literae ſe aequabili lege conſequantur nullo aut puncto, aut intervallo diremptae, non prohibemur, quo minus amplectamur explicationem aliam, ſi qua aptior ſeſe nobis offerret. Viſum aliquando, legi poſſe *Divus Victor*, cum quod Conſtantinus in numis copioſis dicitur VICTOR. CONSTANTINVS, tum quod is alteris his verbis conſtanter ſuas ipſe literas inſcripſit, ut paſsim videre eſt apud Euſebium.

a) Muſ. Veron. p. 251.

At praeplacet modo praeeunte hoc lapide lectio *Divus Venerabilis*. Poſtremae literae PTAVGG legendae certe ſunt *Pater Trium* AVG*Guſtorum*, nempe totidem filiorum ſucceſſorum. Aliam ſane eas explicandi viam ignoro, et confirmatur haec lectio verbis ejusdem marmoris: PATRI. PRINCIPVM. MAXIMORVM.

Averſae explicatum jam praecepit Euſebius, qui ipſum hunc numum ſecundum omnes cauſas ſic deſcribit: [a]) *quin et numis inſculpti ſunt typi, in priore quidem ſuperficie exprimentes beatum velato capite, in altera vectum quadrigis aurigantis more, a dextera ſibi deſuper occurrente ſurſum recipiendum.* Video, hanc imaginem jam antea applicatam iis, quos coelo deſtinavit antiquitas. Ita enim de Conſtantio Conſtantini patre Eumenius orator: *receptusque eſt conſeſſu coelitum Iove ipſo dexteram porrigente.* [b]) Et ſerius Themiſtius, veteris ipſe ſuperſtitionis cultor, in patris ſui laudatione funebri, de qua oratio ejus XX. agit, fingit patrem ſublimem ad aethera coelumque ſubvectum junctis equorum immortalium bigis, et ab occurrente deorum geniorumque concione ſuſceptum.

* * *

Eadem adverſa.

Sine epigraphe. Imperator velatus et togatus ſtans manibus veſte contectis, in area per transverſum hinc VN, *illinc* MR, *infra variarum urbium nomina.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Bandurius in his numis literas in area ſcriptas legit VNNR. Verum quam dixi, lectionem offerunt numi omnes muſei Caeſarei, qui ſunt hujus argumenti. Eas explicandas V*e*N*erandae* M*emo*R*iae*, docebit numus proxime ſequens.

* * *

Eadem adverſa.

IVST. VEN. MEM. in alio: IVST. VENER. MEMOR. *Victoria ſtans d. bilancem, ſ. haſtam et clypeum ſolo impoſitum, in imo* SMANB. AE. III. (Mem. Trev. 1723 Aout p. 1506.) In alio: *Figura ſtolata ſtans d. bilancem. ſ. veſti involuta, in imo* SMANZ. *vel* SMALB. AE. III. (Bimard B. L. T. XV. pag. 105.)

Nova in his numis omnia, et unius Conſtantini. Epigraphe aliis explenda videtur: IVST*ae* VENER*andae* MEMO-R*iae*. Melius Bimardus loco indicato IVST*a* VENER*andae* MEMOR*iae* legendum cenſet, nimirum *ſoluta*, quo nomine antiqui intellexere pias exequias mortuis impenſas.

NOMINA AC TITVLI.

Flavius.

Flavii nomen a patre Flavio Conſtantio habuit hereditarium, eoque jam in iis numis uſus eſt, qui nomine ſuo poſt patris exceſſum ſignati ſunt, ſive Caeſar tum adhuc tantum eſſet, ſive filius Auguſti. Quare mirum videtur, dicere Zonaram potuiſſe, Conſtantinum poſt victos demum aemulos Maxenti-

a) Vita Conſtant. L. IV. c. 72. b) Paneg. Conſtantin. c. 7.

um et Licinium ſeſe Flavium apellaſſe. [a])

Maximus.

Maximum ſe paſsim in numis dixit Conſtantinus. Eum ſic vocatum dejerat Harduinus, non tanquam nomine honorifico, ſed ex vetere cognomine gentis Valeriae, ex qua ortum Conſtantinum ipſe unus novit. [b]) Iobertum idem cum Harduino ſentientem praeclare jam refutavit Bimardus. [c]) Si, inquit, familiae nomen fuit Maximus, cur illud non legitur aut in numis patris Conſtantii, aut matris Helenae? aut cur illud non transmiſit quatuor ſuis filiis, in quorum moneta nomen illud nunquam occurrit? Addo, ſi nomen iſtud familiae fuiſſet proprium, praecederet ſane nomen Conſtantini, legereturque ſcriptum: MAX. CONSTANTINVS, ut in aliis: FL. VAL. CONSTANTINVS, quia tracta ex familiis nomina praecedere ſemper ſolent, at ſequi honorifica. Sic nunquam legitur: GER. DAC. PART. TRAIANVS, vel PIVS. FELIX. COMMODVS, ſed TRAIANVS. GER. DAC. PART., vel TRAIANO. OPTIMO, et COMMODVS. PIVS. FELIX. etc. Quod ait Harduinus, veriſimile non eſſe, Conſtantinum adhuc juvenem ſuperbo Maximi nomine uſurum fuiſſe, ajo, minus iſtud mirum videri in ea ſaeculi hujus arrogantia et licentia, quando ſtante adhuc republica et coercita legibus ambitione Pompejus peradoleſcens Magni nomen ſibi parare potuit. Verum quis Harduinum docuit, Conſtantinum tum, cum hoc titulo uti coepit, tam adhuc juvenem fuiſſe? Vultus, inquit, in numis ſic inſcriptis lineamenta. Pol! praeclari judices, quibus, praecipue in hujus aetatis artium prolapſione, litis hujus arbitrium permittas. Sed et Pagius Conſtantinum jam V. C. 1064 P. X. 311 fuiſſe in numis vocatum Maximum adſerit. [d]) Quo ille uſus ſponſore? numo, inquit, aureo et argenteo, in quorum antica legitur: IMP. CONSTANTINVS. MAX. P. F. AVG., in averſa VOTIS. V. MVLT. X., quae vota laudato anno ſuſcepta fuiſſe ait. Verum unde hos numos hauſit? Ex Mediobarbo, praeclaro et hoc judice. Quos ego, et Bandurius hujus generis numos novimus, in antica titulum MAX. omnes omittunt. Primus numus chronologicus, qui ejus honoris meminit, eſt is, quem in ejus conſulatu IV. deſcripſi, quem inivit V. C. 1068 P. X. 315. Cauſa ſuſcepti ejus tituli aut generatim tribuenda eſt notae ejus principis ambitioni, aut quia privatim Alexandro M. volebat ſimilis videri, de qua ejus vanitate egi ſupra in numis vagis ſub initium.

Pontifex maximus.

Exſtant Conſtantini noſtri numi, in quibus pontificatus maximi ſit mentio, quem poſtremum legere eſt in numo anni V. C. 1073 P. X. 320, ut loco ſuo vidimus. Non tamen obſtitit Chriſtiana religio, quo minus ſecuti proxime imperatores pontificia hac poteſtate ad-

a) Annal. L. XIII. c. 2. b) Opp. ſel. p. 431. c) ad Iobert. T. I. p. 280. d) Crit. Baron. ap ann. Chr. 311. § 9.

hüc uterentur; nam auctore Zoſimo primus fuit Gratianus, qui pontificis maximi nomen et habitum ſibi pro more delatum reſpuit. Sed de hoc argumento agemus in tractatu de Pontifice maximo.

PRETIVM.

Aurei et argentei	R.
Aenei max. mod.	RR.
Aenei II. et III. formae	C.

CONSTANTINOPOLIS. ROMA.

Occurrunt in muſeis omnibus numi, qui ſeu *Conſtantinopolis*, ſeu *Romae* nomine inſcribuntur, et qui peritorum omnium judicio imperante Conſtantino, aut filiis ſignati creduntur, quibus adeo commemorandis nullus alius locus viſus opportunior.

CONSTANTINOPOLIS.

Tandem etiam Romam, urbem illam aeternam, longa ſaeculorum patientia inter tot fortunae plerumque proſperae vices ad orbis imperium enixam ſuum coepit urgere fatum, et quae inde a principio nullum ſeu populum, ſeu regem externum aemulum ſuſtinuit, urbem aemulam intra ſuos ipſius fines ſimul deſignatam, ſimul magnificentia, opibus, magnitudine ſibi paene aequatam conſpexit. Iam Diocletianus, et quos hic ſibi adſcivit conlegas, raro adeſſe in urbe, et quamcunque aliam terram metropoli praeferre viſi, ſive quod foris nati, et foris ad imperium vocati omnia alienis beneficiis, nihil privatim Romae debuere, ſive quod, ut rerum omnium, ita etiam magnorum et illuſtrium nominum quaedam eſt ſatietas. Eodem correptus faſtidio Conſtantinus, cum inter maximas virtutes ingenio eſſet ad res novas, et parandam nominis immortalitatem praecipite, cum primum everſo Licinio rerum unus potitus eſt, novae Romae condendae adjecit animum. Enim vero ne ii quidem, qui omnes ejus res geſtas in coelum extulerunt, habuere, quo poſſent conſilium iſtud communis boni cauſa ſuſceptum ſibi perſuadere. Cum diu anceps eſſet, in Byzantio adhaeſit denique, quam ille urbem immenſis ſubſtructionibus, ornamentisque cum novis, tum veteris Romae ſpoliis ſic brevi nobilitavit, ut, hac una dempta, aliarum per imperium urbium, quibus ornandis ſaecula fuere impenſa, nulla illuſtrior magnificentiorque jam tum haberetur. Dedicata eſt die XI. Maji V. C. 1083 P. X. 330, et ne ambigua eſſet poſteris tanti moliminis gloria, de conditore Conſtantinopolis appellata.

CONSTANTINOPOLIS. *Caput muliebre galeatum laureatum cum ſceptro.*

FELIX. TEMP. REPARATIO. *Mulier prorae inſiſtens d. ramum, ſ. vexillum.* — RESTITVTOR. REIP. — VICTORIA. AVG. *Triremis.* In alio: *Victoria capite turrito ſedens d. ramum, ſ. cornucopiae, ſ. pede prorae navis inſiſtit*, etc. — VICTORIA. AVGG. NN. *Mulier capite turrito ſedens d. ramum, ſ. cornucopiae.* Sunt omnes AE. m. m. Vide hos, et alios hujus generis deſcriptos apud Bandurium, et in Catalogo muſ. Caeſ.

Veriſimile eſt, mulierem, vel ſecundum alios numos Victoriam, quae prorae navis inſiſtere fingitur, notare *Fortunam*, vel quod idem eſt, *Genium urbis*, Graecis Τυχην πολεως; nam refert Zonaras, a) ejus ſignum ſtetiſſe alicubi Conſtantinopoli aeneum ſpecie mulieris altero pede intra navim poſito, quo aetate corrupto paſſim naufragia exſtitere, reſtituto averſum periculum. Videri poſſet, adſtituta navi indicari urbis per ſuum ad mare ſitum navigandi opportunitatem. Verum aliud videntur docere numi Boſtrae Arabiae inſcripti: TTXH.BOCTPAC. *Fortuna Boſtrae typo mulieris ſtantis pede prorae navis impoſito*, cum tamen haec urbs longe a mari diſtaret. Non dubitem additam Fortunae navim, ut alias gubernaculum, quia numen illud arbitrariam ſuam vim nuspiam magis, quam in mari exercet. De ſimulacro Fortunae urbis a Conſtantino fabricari, et una cum ſua effigie ſtato tempore adorari juſſo vide Chronicon Alexandrinum, ad annum P. X. 330, ſi modo fides inepto huic anilium fabularum propolae haberi poteſt. Magis credibile, quod de Iuliano Apoſtata memorat Socrates, b) eum publice ſacrificia obtuliſſe Fortunae urbis Conſtantini in baſilica, ubi et ſimulacrum Fortunae poſitum eſt. Haec Conſtantinopoleos Fortuna frequenter deinceps, praecipue in moneta aurea, recurret.

* * *

CONSTANTINVS. IVN. NOB. C. *Caput laureatum.*

CONSTANTINOPOLIS. *Victoria capite turrito ſedens d. ramum, ſ. cornucopiae.* AE. max. mod. (Band.)

Hoc numo invicte probatur, jam imperante Conſtantino M. id genus numos fuiſſe ſignatos.

* * *

CONSTANTINOPOLIS. *Caput muliebre galeatum laureatum cum ſceptro.*

Sine epigraphe. Victoria d. pede prorae navis inſiſtens d. ſceptrum, ſ. clypeum, infra variarum urbium nomina. AE. III.

Similium numorum ingens exſtat copia, quos veriſimile eſt tanto fuiſſe numero ſignatos, cum encaenia urbis peragerentur.

* * *

Eadem adverſa.

VOT. XX. MVLT. XXX. *intra lauream.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Teſte Euſebio Conſtantinus vicennalia eodem, quo Nicaenam ſynodum anno celebravit, nempe P. X. 325. c) Sed perrarus hic numus et ignotus Bandurio feriri ante annum 330 non po-

a) Annal. L. XIV. c. 4. b) H. E. L. III. c. 11. c) Vita Conſtant. L. IV. c. 47.

tuit, quia hoc primum anno Conſtantinopolis nomen natum conſtat. Quo docemur praeterea, etiam annis peracta vota conſequentibus horum factam in numis mentionem, quod amplius probabimus in tractatu de Votis decennalibus.

* * *

CONSTANTINOPOLIS. *Caput muliebre diadematum.*

P. R. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. haſtam transverſam.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Hic quoque numus Bandurium fugit. Serviet cumprimis ad ſtabilienda ea, quae ad articulum ſequentem ſumus dicturi.

ROMA.

Recenſebimus hoc loco numos, qui ROMA, vel POP. ROMANVS inſcriptum offerunt, et eadem haud dubie aetate percuſsi ſunt. Eos Bandurius ſignatos Romae dixit, cum haec alteram urbem ſibi propemodum aequari, et in numis celebrari cerneret. At hos quoque videri apud eandem Conſtantinopolin ſignatos, ex iis, quae mox diſputabo, veriſimile fiet.

* * *

VRBS. ROMA. *Caput muliebre galeatum.*

Sine epigraphe. Lupa gemellos lactans, ſuperne duo aſtra. AE. max. mod. In aeneis III. formae *inter duo aſtra viſuntur corona, vel palmae rami etc.* In ſingulari muſei Caeſarei eſt *monogramma Chriſti, et in omnibus his in imo loco leguntur variarum urbium nomina.* (Muſ. Caeſ. Band.)

Eadem adverſa.

Lupa gemellos lactans intra ſpecum, paſtores duo foris adſidentes, et ſ. pedum tenentes, quorum utrique aſtrum imminet, inter ſe colloquuntur. AE. max. mod. (Muſ. Florentin.)

Complures id genus numos recitat Bandurius, in quorum ima parte legitur CONS., certo indicio, hos numos ſignatos Conſtantinopoli, ad quod miror, virum adcuratiſsimum non advertiſſe animum, cum, ut diximus, id genus numos Romae cuſos adfirmavit. At ne contradicere ſibi per epigraphen videantur, ſciendum, Conſtantinopoli inditum quoque fuiſſe *novae*, aut *ſecundae Romae* nomen conſtitutis in ea, ut in vetere, magiſtratibus, ſenatu, tribubus, ut videre eſt apud Socratem, Sozomenum, in Chronico Alexandrino. Neque non reſpondet typus lupae, quo ſecundum coloniarum morem ductam a metropoli originem teſtari voluit, non modo nomine dicta Roma, ſed etiam re, quia cives Romanos complectebatur. Quapropter nova haec Roma in numis, perinde atque vetus illa, propoſita fuit ſub imagine capitis muliebris galeati, tametſi ſubinde, et ſatis quidem mature, nova excogitata fuerit novae Romae imago, haud dubie diſcriminis cauſa. Iſtud numi ipſi manifeſte docent, in quorum averſa ſaepe proponitur utraque Roma, vetus et nova, et vetus quidem capite galeato et haſtili armata, non raro d. Victoriolam praeferens, quo illa modo frequenter in primorum etiam imperatorum numis pingitur, at nova capite turrito, et pede navis prorae impoſito, qualem

eam mox altius deſcripſi. Vtraque vario hoc habitu Roma jam in numis Conſtantii II., inſcriptis: GLORIA. REIPVBLICAE, ac deinceps frequenter, in aureis praecipue, comparet, et obſervo, ad diſcrimen iſtud ipſos etiam infimi aevi ſcriptores advertiſſe animum. Corippus, quo loco narrat, Sophiam Iuſtini II. uxorem paraſſe amictum, eumque variis imaginibus intextis ornatum, cui Iuſtiniani defuncti corpus involveretur, ſubjicit: a)

Addidit ANTIQVAM tendentem brachia Romam
Exerto et nudam geſtantem pectore mammam,
Altricem imperii, libertatisque parentem.

In numo altero duos, qui adſident, ex pedo paſtores facile agnoſcas; verum quod duo ſunt, et capite pileato, adſtitutis etiam aſtris, videntur aliquid cum Dioſcuris habere commune, forte cum adluſione ad typum, quod et ipſi hi infantes gemini fuere. Conſtat vero etiam ex iis, quae ad numos gentis Sulpiciae dixi, Dioſcurorum cultum fuiſſe inter arcana fundati imperii, ſi modo in hoc numorum genus vetus ſuperſtitio admiſſa fuit.

* * *

FL. IVL. CONSTANTIVS. NOB. C. *Caput laureatum.*
VRBS. ROMA. *Roma galeata clypeo inſidens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AE. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

INVICTA. ROMA. FELIX. SENATVS. *Caput muliebre galeatum.*
Aquila ſtans expanſis alis. AE. max. mod. (Tanini.)

ROMA. *Caput Romae galeatum.*
P. R. *Figura militaris ſtans d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Confer numum hunc cum poſtremo articuli praecedentis, ut certius intelligas, numos hos majore veri ſpecie Conſtantinopolin pertinere.

* * *

POP. ROMANVS. *Caput laureatum, pone cornucopiae.*
Aſtrum. In aliis: *Pons, vel portus duabus turribus munitus profluente ſubtus aqua; in omnibus infra* CONS. AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Applica numos hos iis, quae hactenus diſputavi. Pontis vel portus typum nemo hactenus idonee explicavit. Vide Bandurium pag. 305 in nota 2.

FL. MAX. FAVSTA.

Maximiani Herculii, et Eutropiae filia. Eam pater V. C. 1060 P. X. 307 Conſtantino collocavit, cum ſibi neceſſariam hujus opem, poſteaquam imperium iterum adfectavit, intelligeret. Magis maritum, quam patrem reverita magnam ab illo gratiam inivit, dum collocatas ei a ſocero inſidias vulgavit. Verum ut fidam ſemet uxorem, ita novercam peſsimam probavit. Nam

a) in laud. Iuſtini II. L. I. v. 288.

ut privignum Criſpum, qui filiorum ſuorum fortunae per aetatem obſtabat, laqueis implicaret, intentatum ſibi ab hoc inceſtum ementita, ſive, nam utrumque traditur, inducta ſeditionis ſuſpicione ita Conſtantinum irritavit, ut hic filium e medio tollendum curaret. Verum cum mox patrem perpetratae inconſultae caedis poeniteret, augerentque dolorem audita interea uxoris adulteria et libidines promiſcuae, tot triminum ream in balneo ſuffocari juſsit, quod refertur ad annum V. C. 1079 P. X. 326.

Liberi: *Conſtantinus*, *Conſtantius*, *Conſtans*, Auguſti omnes. Alterius ſexus I. *Conſtantina*, nupta primum Hanniballiano, dein Conſtantio Gallo. II. *Conſtantia*. III. *Fl. Iulia Helena* nupta Iuliano Aug. Vide de his Ducangium in Famil. Byzant.

Numi:

FLAVIA. MAXIMA. FAVSTA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

PIETAS. AVGVSTAE. *Fauſta infantem in ulnis geſtans ſedet inter duas mulieres nimbum capiti ſuo impoſitum ſuſtinentes, quarum dexterior caduceum oblongum tenet, pro pedibus utrinque par geniorum coronam ſuſtinens, in imo* PTR. AV. max. mod. (Morelli Specim. p. 53.)

FLAV. MAX. FAVSTA. *Hujus caput.*

PIETAS. AVGVSTAE. *Fauſta ſtans infantem ſ. geſtat, d. alteri pro pedibus adſtanti porrigere aliquid videtur.* AE. max. mod. (Vaill.)

Viri eruditi in numis his Fauſtam in filios piam vident. Non impugno, etſi plerumque inſcriptione *Pietatis* in feminis Auguſtis indicari earum in puellas alimentarias pietatem hactenus vidimus. Sed poterat hoc aevo alia obtinere ratio. De nimbo, qui in praecedentis aurei parte averſa Fauſtae caput ambit, dictum in Conſtantino ad ejus numorum partes anticas.

* * *

FL. *vel* FLAV. MAX. FAVSTA. *Hujus caput.*

SALVS. REIPVBLICAE. *Mulier velata ſtans geminos infantes lactat.* AR. AE. III. In aliis: SPES. REIBVBLICAE. *eodem typo.* AV. AR. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numi obvii, ad quos obiter obſervo, neque in his, neque in privigni Criſpi numis in parte inferiore obſervari literas CONS., certo argumento, et hunc et illam ante conditam Conſtantinopolin periiſſe.

PRETIVM.

Aurei	RRRR.
Argentei	RR.
Aenei max. mod.	RRRR.
Aenei I. et II. formae	O.
Aenei III. formae	C.

N 2

FL. IVLIVS CRISPVS.

Conſtantini M. et Minervinae filius, ejusque filiorum natu maximus. Nomen haud dubie illi inditum a Criſpo Claudii Aug. fratre, a quo haec gens profecta, ut diximus in Conſtantio Chloro. Hieronymo auctore [a]) inſtitutorem habuit Lactantium. V. C. 1070 P. X. 317 Kal. Martiis Caeſar dictus eſt una cum fratre Conſtantino et Licinio juniore, et mox anno ſequente proceſsit conſul. Iam bellis gerendis maturus habitus Francos vicit, mox V. C. 1076 P. X. 323 orto patrem inter et Licinium bello praefectus claſsis hujus duces in Helleſponto inſigni victoria profligavit. Tam illuſtribus geſtis clarum V. C. 1079 P. X. 326 pater inſtigante noverca Fauſta magno nominis ſui opprobrio interfici juſsit, ut proxime in Fauſta diximus. Factum iſtud anno XX. imperii Conſtantini diſerte docet Sozomenus. [b])

Numi

Ab anno V. C. 1070 P. X. 317. ad V. C. 1079. P. X. 326.

CAESAR. PRINC. IVVENT.

A. CRISPVS. NOB. CAES. *vel ſimiliter.*

B. IVL. CRISPVS. NOB. *vel* NOBILISS. CAES. *vel ſimiliter.*

C. FL. IVL. CRISPVS. NOB. CAES.

D. D. N. CRISPVS. *vel* CRISPO. NOB. CAES. *vel ſimiliter.*

E. CRISPVS. N. C. COS. II. (Band.)

Caput plerumque laureatum, aut protome laureata cum variis attributis; nonnunquam galeatum, rarius nudum.

* * *

Vt lit. C.

ALAMANNIA. DEVICTA. *Victoria ſ. pede captivum calcans d. tropaeum, ſ. palmam.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Antica varia.

BEATA. TRANQVILLITAS. *Cippus, cui inſcriptum VOTIS. XX.; ei impoſitus globus, cui tria aſtra imminent, in area et infra variae literae.* AE. III. Plane obvii.

De his numis infra redibit mentio ſub VOT. V.

* * *

Sine epigraphe. Caput laureatum. CRISPVS. NOB. CAES. *ſcriptum in medio numi, ſuperne laurea, infra* SM. Eſt AV. (Muſ. Vitzai.)

Numus perelegans, et deeſt in Bandurio.

* * *

Vt lit. C.

GAVDIVM. ROMANORVM. ALAMANNIA. *in aliis* FRANCIA. ut in numis patris. AV. (Band. Pellerin Mel. I. p. 168. Liebe Goth. num.)

Apertius ex hoc numo intelligimus, quod ante dixeram, patris res geſtas memorari quoque in moneta filii.

* * *

Antica varia.

---

a) Chronic. ad ann. 317. b) H. E. L. I. c. 5.

IOVI. CONSERVATORI. — SOLI. INVICTO. COMITI. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

En veteris adhuc cultus reliquias perinde ac in moneta patris, de quo diſſerui in prolegomenis ad numos vagos Conſtantini M.

* * *

Vt lit. A.

IVVENTVS. *Figura ſtans dexteram admovet tropaeo, ſ. haſtam.* AE. max. mod. (Band.)

Hujus averſae ſenſum collige ex numis M. Aurelii adhuc Caeſaris.

* * *

Vt lit. A.

MONETA. VRBIS. VESTRAE. *Tres Monetae ſtantes cum attributis.* AE. max. mod. (Band. Muſ. Medic.)

Similem averſam Bandurius memorat etiam in Conſtantino fratre, quin etiam, ſed non ſatis fido auctore, in patre. Adverte ad inſolentem formulam VESTRAE, in quam inquirerem, ſi in omnia hujus aetatis recens reperta inquirere operae pretium foret.

* * *

Antica varia.

PRINCIPI. IVVENTVTIS. *Caeſar paludatus ſtans d. haſtam, ſ. clypeum.* AV. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Antica varia.

PRINCIPIA. IVVENTVTIS. *Figura militaris ſtans d. clypeum, ſ. haſtam.* AE. III.

Tot exſtant Criſpi numi ſic inſcripti, ut credibile non ſit in omnibus per errorem ſcriptum PRINCIPIA pro PRINCIPI, praecipue cum numi cum hac epigraphe typo differant ab iis, qui PRINCIPI offerunt. Notandum etiam, in unius Criſpi moneta hanc occurrere epigraphen; nam quem ſimiliter inſcriptum Bandurius inter aureos Conſtantini jun. prodit, hauſtus eſt ex ſchedis Peireſcianis, et nemini alteri conſpectus. At huic adfines ſunt numi Gratiani inſcripti: PRINCIPIVM. IVVENTVTIS. Non videbor forte aberrare a ſcopo, ſi credam intelligi *principia juventutis* a Criſpo in caſtris exacta, quorum imago eſt figura militaris partis averſae. Quae fuerint ejus adhuc juvenis clara facta bellica, ſupra diximus.

* * *

Antica varia.

SARMATIA. DEVICTA. etc. AE. III. (Band.) VBIQVE. VICTORES etc. AV. (Muſ. Caeſ.)

Horum quoque numorum typi, ut plures alii, ex patris moneta fluxere.

* * *

Antica varia.

VOT. V. — VOT. V. MVLT. X. — VOT. X. *intra lauream, circum quam in plerisque ſcriptum:* CAESARVM. NOSTRORVM. *vel:* DOMINORVM. NOSTRORVM. CAESS. *In alio:* VOT. XX. *intra lauream, circum:* D. N. CONSTANTINI. MAX. AVG. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Criſpo vota quinquennalia, et quia haec revera ſolvit, etiam decennalia libenter permittimus; at difficiliores erimus in largiendis vicennalibus, etſi haec quoque non repugnent, quia finito anno IX. ſolvi ſolebant decennalia, et ſuſcipi etiam vicennalia. Et hoc modo explicari quidem poſſent Criſpi VOTA. XX., quae ſaepe leguntur in ejus numis, inſcriptis: BEATA. TRANQVILLITAS, vel: VIRTVS. EXER-

83070

CIT., niſi pateret ex numo, quem hic poſtremum deſcripſi, etiam patris vota XX. Criſpi monetae fuiſſe inſerta, quod plene confirmatur numo Criſpi apud Bandurium: a) BEATA. TRANQVILLITAS. VOT. XX., et in cujus antica is dicitur CRISPVS. N. C. COS. II. Fuit is conſul II. tantum annis 321. 322. 323., quorum poſtremo nonniſi annus VI. Criſpi exivit, quae adeo Vota XX. nequaquam ejus eſſe poſſunt, ſed patris.

Antica varia.

VOTA. PVBLICA. *Iſis ſtans*, vel: *Mercurius ſtans*, vel: *triremis cum velo*. AE. III. (Band.)

Varia numina numis ſic inſcriptis ſolent inſeri, ut aliquoties hactenus vidimus, quos fuſius explicabo in moneta Iuliani.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - -	RRR.
Argentei puri vix exſtant, demptis, qui in antica Conſtantini M. caput offerunt.	
Aenei max. mod. - - - - - - - - -	RR.
Aenei I. et II. formae - - - - - - -	O.
Aenei III. formae - - - - - - - -	C.

HELENA.

Vnus codex Theodoſianus. Lib. IX. tit. 38 l. 1 Criſpum et Helenam conjungit, ſed verbis tam obſcuris, niſi corrupta ſunt, ut difficile ſit ex iis eruere, fueritne Helena quaepiam Criſpi uxor. Lege Gothofredi commentarium ad hanc legem.

HELENA. N. F. *Hujus caput.*

Sine epigraphe. Aſtrum intra lauream. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum Bandurius Helenae Criſpi uxori tribuendum putat, utrum jure, diſputabo in Helena Iuliani II. Literae N. F. legendae *Nobiliſſima Femina*, et eadem haec nomina tribuuntur etiam Fauſtae, forte uxori Conſtantii II.

PRETIVM.

Non exſtant, niſi aenei III. formae, iique - - -	RRR.

a) Pag. 313.

FL. IVL. DELMATIVS.

Delmatius, ſive Dalmatius, nam uterque modus reperitur in numis et ſcriptoribus, fuit filius Delmatii Conſtantini M. fratris, qui Cenſoris dignitate inſignis fuit. Mater ignoratur. Conſtantino patruo charus, quem moribus referebat, factus eſt conſul V. C. 1086 P. X. 333, et poſt biennium V. C. 1088 P. X. 335 dictus Caeſar. Calocerum in Cypro rebellem adhuc privatus domuit, captumque ac vivum patruo ſtitit, qui eum flammis conſumendum dedit. In celebri imperii diviſione, quam Conſtantinus poſteriore hoc anno conſtituit, Thraciam, Macedoniam, et Achaiam abſtulit, verum mortuo Conſtantino paullo poſt a militibus necatur, V. C. 1090 P. X. 337, obtentu, a ſolis hujus liberis ſibi velle imperari, connivente facile propter invidiam Conſtantio.

Ab anno V. C. 1088. P. X. 335 ad V. C. 1090. P. X. 337.
CAESAR. PRINC. IVVENT.

FL. DELMATIVS. NOB. C. *vel* CAES.
FL. IVL. DELMATIVS. NOB. C.
FL. DALMATIVS. NOB. C.

Caput laureatum, vel diadematum in omnibus.

In numis plerumque *Delmatius* dicitur, tamen etiam, etſi rarius, *Dalmatius*, ut docent numi complures muſei Caeſarei, et jam ſimilem deſcripſit Ducangius. Quare miror, nullum cum poſteriore hac epigraphe laudari a Bandurio. *Dalmatius*, ſive *Delmatius* perinde eſt, nomen certe ductum a regione, quam Dalmatiam perinde ac Delmatiam dictam conſtat.

* * *

DELMATIVS. NOB. CAESAR. *Victoria gradiens d. coronam, ſ. ramum, infra* TES.

Sine epigraphe. Caput laureatum Conſtantini M. ARgenti puri. (Muſ. Caeſ.)

Similes habentur inſcripto Criſpo, qui tamen minus rari ſunt, ſed hic rariſsimus. Victoria haud-dubie adludit ad caſtigatum armis ab hoc Caeſare Calocerum, ut diximus.

* * *

Caput Delmatii diadematum.

DELMATIVS. CAESAR. *Victoria gradiens.* ARgenti puri. (Liebe Goth. num. p. 266.)

FL. DELMATIVS. NOB. CAES. *Caput laureatum.*

DELMATIVS. CAESAR. *Victoria gradiens, in imo* CONS. Eſt AV. (Tanini.)

Antica ſolita.

GLORIA. EXERCITVS. *Duo milites ſtantes cum haſta et clypeo intermedio ſigno militari uno vel duobus, quorum aliquibus inſertum monogramma Chriſti.* AE. III.

Antica ſolita.

PRINCIPI. IVVENTVTIS. *Caeſar paludatus ſtans d. ſignum militare, ſ. haſtam, pone duo alia ſigna humi defixa, in imo* TSE. AV. (Band.)

Vt obvii ejus numi cum priore aver-

ſa, ita hic rariſsimus. Neque exſtant numi aliter inſcripti.

PRETIVM.

Aurei	RRRR.
Argenti puri, quales deſcripſi	RRR.
Aenei I. et II. formae	O.
Aenei III. formae	vix R.

FL. HANNIBALLIANVS.

Frater Delmatii, cujus continuo numos vidimus. Eum primo patruus Conſtantinus M. *Nobiliſſimum* appellavit, ſubinde data in uxorem filia primogenita Conſtantina novo, et inde a Tarquinio Superbo inaudito titulo *Regem* dixit, tributo illi Ponto, aut Cappadocia et Armenia Ponto vicinis, qui titulus confirmatur a numis et hiſtoricis. Spanhemius eum *regem regum* vocatum in Excerptis Valeſii reperit. [a]) Mortuo Conſtantino M. mox idem cum fratre fatum habuit; nam V. C. 1090 P. X. 337 Conſtantii juſſu a militibus interfectus eſt per cauſam ſimilem, non alios, niſi Conſtantini liberos ſeſe dominos paſſuros. Vide Ducange Famil. Byzant. p. 49.

Vxor *Conſtantina* Conſtantini M. filia, ut dictum, a patre diademate et Auguſtae titulo ornata. [b]) Caeſo marito elocata Conſtantio Gallo.

FL. HANNIBALLIANO. REGI. (*in alio apud Ducange* FL. CL.) *Caput nudum.*

SECVRITAS. PVBLICA. *Fluvius humi decumbens d. baculo innixus, juxta urna aquam evomens, et arundo, in imo* CONS. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SECVRITAS. REIPVBLICAE. *Typus ſimilis.* AE. III. (Band.)

Conjicit Triſtanus, hoc fluvio indicari Euphratem, qui Cappadociam a Syria et Armenia dividit, et quodammodo ſecuritatem provinciae praeſtat.

PRETIVM.

Non exſtant certi, niſi aenei III. formae, et hi	RRR.

a) T. I. p 465. b) Philoſtorg. L. III. c. 22.

FL. CL. CONSTANTINVS II. IVNIOR.

Conſtantini M. ex Fauſta filius natu maximus. De anno natali litigant eruditi. V. C. 1070 P. X. 317 dictus Caeſar una cum fratre Criſpo et Licinio juniore triennio poſt proceſsit conſul, et deinceps ſaepius. V. C. 1088 P. X. 335 imperium inter filios partitus pater Britanniam illi, Galliam, et Hiſpaniam largitur, nimirum quas ipſe primum provincias habuit.

* * *

Animadvertendum ad hujus Caeſaris numos, ei hactenus nemine repugnante tributos fuiſſe eos omnes, qui CONSTANTINVS. IVNIOR inſcribuntur. Verum cel. Valeſius diſſertatione prolixa comprobare inſtituit, eos numos, qui epigraphen FL. CL. CONSTANTINVS. IVN. N. C. offerunt, non ad hunc, ſed ejus patruum Conſtantinum, filium Chlori ex Theodora, Conſtantini M. germanum pertinere. a) En rationes ejus in compendium redactas:

I. In numis ſic inſcriptis facies eſt magis ſenilis, et ſaltem annorum XXX. vel XXXV., qua aetate non fuit filius Conſtantini, mortuus circiter anno aetatis XXV. Alia etiam ſunt in his oris lineamenta, alia fabrica, quam quae obſervatur in numis, in quibus FL. CL. abeſt. Hujus autem generis binos tantum vidit, eosque aeneos, in quorum uno eſt CLARITAS. REIPVBLICAE, altero PRINCIPI. IVVENTVTIS, uterque in imo offert literas ATR., ex quo infert, eos apud Atrebates fuiſſe ſignatos.

II. Nullum ait ſibi conſpectum certum Conſtantini ejus, qui Magni filius fuit, numum, in quo hic FL. CL. diceretur; deinde in numis ſic inſcriptis ſemper eſſe caput nudum, nimirum ut frater Conſtantini M. diſtingueretur a filio certo imperii ſucceſſore, cujus caput ſemper diadematum, aut laureatum eſt.

III. Nullo pacto credibile, Conſtantinum M. voluiſſe privare germanum alterius thori primogenitum honore Caeſareae dignitatis ſibi per ipſos natales debito, quem ſane absque graviſsima injuria, et totius imperii offenſione negare non potuiſſet. Si Caeſar fuit, ergo et ſuos habuit numos, eosque, quos indicavimus.

Hae viri eruditi rationes, quia aut aperte fallunt, aut infirmae ſunt, nequaquam cogunt Conſtantinum alium a Magni filio diverſum agnoſcere, quod facile evincemus refutatis breviter ejus argumentis.

Ac primum quidem oppido vaga eſt lex, quam ab aetatis, lineamentorum, et fabricae diſcrimine repetit. Numi hi ſignati ſunt eo aevo, quod parum in haec criteria ſubſidii confert, artibus jam in ipſa urbe plane prolapſis, et plerisque tum numis per barbaras provincias percuſsis, ex quo neceſſe ſane eſt variare lineamenta nonnunquam, et fabricam.

a) Mem. B. L. Tom. II. p. 543.

Quod ſi his Valeſii regulis ſtandum, facile erit, non unum, ſed plures Conſtantinos Magnos in Auguſtorum ſyllabum conferre. Et qua tandem fiducia hac aetate oris lineamenta in judicium vocabimus, qua tanta fuit in his fingendis ruditas, ut ne quidem Conſtantini junioris Auguſti numos a numis Conſtantini patris poſsimus diſcernere, quod mox infra queremur? Si artifices potuerunt confundere lineamenta aliena, an incredibile, eos uni eidemque adfingiſſe indebita? Non negavero, in numis, quos laudat, nonnihil divergere lineamenta et fabricam; verum iſtud tribuendum officinae urbis externae, ex qua prodivere, non quidem Atrebatum, ut propter literas ATR. cenſet vir eruditus, ſed Trevirorum; nam in ſimilibus muſei Caeſarei numis legitur ATR. BTR. ΔTR. PTR.

Alterum argumentum facile eſt ex ejusdem muſei numis evertere. Exſtant in hoc aureus et aeneus: FL. CL. CONSTANTINVS. IVN. N. C. Caput laureatum; in utriusque averſa eſt PRINCIPI. IVVENTVTIS. Ex lege ab ipſo Valeſio lata numi hi propter lauream ad Conſtantinum Magni filium pertinent, ergo et hic *Flavius Claudius* dictus eſt. Deinde neſcio, cur in hoc caput nudum ſtomachetur Valeſius, cum et fratres Caeſares Conſtans et Conſtantius nonnunquam nudo capite compareant, ut videre eſt apud Bandurium.

Denique ſi Conſtantinus M. injurius fuit in fratrem Conſtantinum negando illi Caeſaream dignitatem, injurii etiam erunt dicendi Sept. Severus et Philippus, quorum ille fratrem Getam, hic Priſcum intra privatam fortunam continuere, de quo ipſo argumento plura diſſerui in numis Salonini. Et vero an non idem injurius fuiſſet in fratres minores Delmatium cenſorem, et Conſtantium patricium, ſi his neglectis, quos neglectos fatetur ipſe Valeſius, unum fratrem natu maximum dixiſſet Caeſarem? An non his quoque per natales ad iſtud decus jus fuit? Accedit, quod neque certum ſit ſatis, utrum alicui liberorum Conſtantii Chlori et Theodorae nomen Conſtantini fuerit, aliis aliud nomen ſtatuentibus, ut in Theodora diximus. Quod ſuſpicatur Valeſius, hunc Conſtantinum forte ab ipſo patre Chloro dictum fuiſſe Caeſarem, liquido refellitur non modo auctoritate Libanii adſerentis, a patre Chloro liberos ex Theodora teſtamento ab imperio fuiſſe excluſos, [a]) et Zonarae, qui diſerte refert, praelatum a Chloro eſſe Conſtantinum. propterea, quod filii ex hac Theodora prognati minus ipſi patri ad imperium apti viſi fuere. [b])

Ab anno V. C. 1070 P. X. 317 ad V. C. 1090 P. X. 337.

CAESAR, PRINC. IVVENT.

A. CONSTANTINVS. IVN. *vel* IVNIOR. N. C. *vel ſimiliter.*

B. FL. CONSTANTINVS. IVN. N. C.

C. FL.IVL.CONSTANTINVS.IVN. NOB. C. *rariſſime ſine addito* IVN.

D. FL. CL. CONSTANTINVS.IVNIOR. NOBILISS. CAES.

a) Orat. III. b) Annal. T. II. ſub fin.

E. D. N. CONSTANTINVS. *vel* CONSTANTINO. IVN. N. C.
F. D. N. FL. CL. CONSTANTINVS. NOB. C.

Caput plerumque laureatum, rarius galeatum. aut nudum, aut diadematum, rariſsime radiatum, in aliis protome laureata cum variis attributis.

IVNIOR dicitur propter patrem, qui fuit Conſtantinus ſenior. Rariſsime in ejus numis epitheton iſtud omittitur, ſic ut jam hoc vel addito vel neglecto utriusque numi (nam et pater aliquamdiu Caeſar tantum fuit) commode poſsint diſcerni, ad quod diſcrimen nonnunquam multum conferunt ipſae partes averſae; nam v. g. PROVIDENTIAE. CAESS. vel VICTORIAE. LAETAE. PRINC. PERP. etc. in uſu nondum fuere, quando Conſtantinus ſenior Caeſar tantum fuit.

Numi: ALAMANNIA. DEVICTA. — VBIQVE. VICTORES, aliique repetendi non videntur, quia hae averſae ex numis ſynchronis patris et fratris Criſpi jam abunde ſunt cognitae.

* * *

Vt lit. A.

FELIX. PROCESSVS. COS. II. AVG. *Imperator togatus ſtans d. globum, ſ. ſceptrum, infra* SIRM. AV. (Muſ. olim de France.)

In hac averſa haud dubium ſphalma latet. Quando Conſtantinus noſter conſul iterum proceſsit, Auguſtus nondum fuit. Ad Conſtantinum M., aut Licinium ſen. pertinere nequit, cum uterque conſulatum II. obiverit, antequam junior noſter Caeſarea dignitate ornatus eſſet. Quare nulla hujus numi cauſa chronologiae habenda eſt ratio.

Vt lit. D.

GAVDIVM. ROMANORVM. *infra:* SARMATIA. *Tropaeum, juxta quod mulier moeſta ſedens.* AV. AR. (Band.)

Similes numos, ſed inſcriptos ALAMANNIA vel FRANCIA jam in patre et fratre Criſpo vidimus, SARMATIA nunquam. Veriſimile eſt, cuſos cum hac averſa etiam numos patris; nam ſive pater ipſe per ſe bellum cum Gothis aut Sarmatis geſsit, ſive commiſit filio Conſtantino bellum cum his geſtum V. C. 1085 P. X. 332, ut prodidit Anonymus Valeſii, (Tillemont ad hunc ann.) certum eſt, honores bello partos patres inter ac filios fuiſſe communes.

Antica varia.

IOVI. CONSERVATORI. CAESS. — SOLI. INVICTO. COMITI. etc., ut in numis patris ac fratris.

Vt lit. E.

MONETA. VRBIS. VESTRAE. *Tres Monetae ſtantes.* AE. max. mod. (Band.)

Vide ſimilem ſub Criſpo.

Vt lit. D.

SACRA. MONETA. VRBIS. *Tres Monetae ſtantes.* AE. max. mod. (Band. Muſ. Piſani.)

Vt lit. E.

VICTORIA. CONSTANTINI. CAES. *Victoria thoraci inſidens ſ. clypeum, cui inſcriptum* VOT. X. *infra* SIRM. AV. (Muſ. Caeſ.)

Confirmatur inſigni hoc numo, quod paullo altius innui, a Conſtantino adhuc Caeſare revera geſtum bellum.

Antica varia.

VOT. V. — X. — XV. — XX. *in-*

tra lauream etc. AE. III. (Muſ. Caeſ. Tanini.)

Vt lit. A.

VOTA. ·PVBLICA. *Caeſar paludatus ſtans d. globum, ſ. haſtam.* Vel: *Iſis vel Anubis.* AE. IV. (Tanini.)

Vide de numis ſimilibus plura in moneta Iuliani.

Vt lit. A. et B.

VOTA.VICENNALIOR. *Imperator togatus ſedens dextera caput quoddam oſtentat, ſ. bacillum tenet.* AE. III. (Band.)

In vocabulo VICENNALIOR. aut ſcalptoris erratum video, aut quis alius me edoceat, poſſe eam cum grammaticae legibus componi, niſi forte poſtremae literae dividendae ſunt, et ſeparatum ſenſum faciunt.

V. C. 1090. P. X. 337.
AVGVSTVS.

Patre hoc anno e vivis translato Auguſtus cum fratribus appellatur. Caeſis paullo poſt Delmatio et Hanniballiano, factaque nova provinciarum, quas hi tenuere, partitione, cum ſibi plus deberi a fratre Conſtante incaſſum contenderet, hujus provincias cum exercitu ingreſſus, ſed a Conſtantis ducibus apud Aquileiam victus caeſusque eſt V. C. 1093 P. X. 340, princeps, ut fertur, ſi ambitionem demas, praeclarae indolis.

* * *

Vt certum eſt, Conſtantinum noſtrum, ex quo Auguſtus appellatus eſt, ſuos habuiſſe numos, qui, cum Caeſar tantum eſſet, tot habuit, ita certum etiam, non exſtare criterium, quo hujus Auguſti numos a numis patris tuto ſaepe dignoſcas. Meum judicium ſi minus valet, en tibi judicem valentiorem Bandurium. *Ceterum*, ait, *nullum hactenus numum reperire potuimus, quem ad Conſtantinum jun. Auguſtum referremus; ita omnes Conſtantini M. numis ſimiles ſunt.* [a]) Idem repetit in praefatione ad Tomum II. Quos argenteos aliqui huic tribuunt inſcriptos VICTORIA. AAAGGG, vel AAAAGGGG., pertinere ad Conſtantinum tyrannum, in hujus moneta dicetur. Reperio tamen unum, quem non dubitem huic tribuendum Conſtantino:

FL. CL. CONSTANTINVS. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

SIS. *ſine typo.* AV. (Pellerin Mel. I. p. 169.)

En rationes: I. Lineamenta juveniliora ſunt quam pro patre Conſtantino. II. Nullus hactenus cognitus eſt Conſtantini M. numus cum nomine Claudii, at obvium illud eſt in moneta filii Conſtantini. III. Neque adhuc ullus repertus in omni patris moneta huic ſimilis, ſic ut in averſa aliud videre non ſit praeter urbis nomen. At ſimiles plures in fratris Conſtantis numis videbimus. Ex eadem cauſa noſtro huic Conſtantino tribuendus erit numus inſcriptus VICTOR. OMNIVM. GENTIVM, quem altius in moneta patris pag. 90 deſcripſi.

a) Pag. 333.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei puri vix exſtant, niſi max mod., iique - -	RRR.
Aenei max. mod. - - - - - - -	RR.
Aenei I. et II. formae - - - - - - - -	O.
Aenei III. formae - - - - - - - - -	C.

FL. IVL. CONSTANS.

Conſtantini M. et Fauſtae filiorum natu minimus. A patre dictus Caeſar V. C. 1086 P. X. 333, biennio poſt, cum imperium is inter filios patiretur, Italiam, Illyricum, Africam obtinuit.

Ab anno V. C. 1086 P. X. 333 ad V. C. 1090 P. X. 337.
CAESAR, PRINC. IVVENT.

CONSTANS. N. C. *vel* NOB. CAES.
FL. CONSTANS. NOB. CAES.
FL. CONSTANTIS. BEA. C.
FL. IVL. CONSTANS. NOB. C.
CONSTANS. IVN. NOB. C. (Muſ. Caeſ.)

Caput fere laureatum tantum.

Iunior diſerte dicitur in numo muſei Caeſarei, et fraudis ſuſpicione abſolvit ſimillimum alium, quem recitat Bandurius, ſed adulteratum a viro quodam prave diligenti conjicit. [a]) Quae monetario cauſa fuerit addendi hujus tituli, quo tempore ſenior Conſtans non exſtitit, niſi quem finxit Harduinus, mihi incompertum. Sed enim neque neceſſe fuerat, Conſtantinum Caeſarem appellare in numis juniorem. quia tum ejusdem nominis pater nequaquam Caeſar, ſed Auguſtus fuit.

In numis Conſtantis Caeſaris averſas nonniſi obvias videas, v. c. GLORIA. EXERCITVS. — PRINCIPI. IVVENTVTIS. etc. Nobilior eſt:

Antica ſolita.
TRIVMFVS. CAESARVM. *Victoria adverſa ſtans.* AE. II. (Tanini.)

V. C. 1090. P. X. 337.
AVGVSTVS.

Hunc honorem cum fratribus cepit defuncto patre. Triennio poſt Conſtantini fratris a ducibus ſuis, ut in ejus moneta diximus, apud Aquileiam victi provincias occupat, totique deinceps Occidenti imperat. Bella ſubinde cum Francis gerit, qui Gallias invaſere. V. C. 1103 P. X. 350 inſidiis Magnentii, qui Auguſtum ſeſe in Gallia dixit, in Pyrenaeis montibus interficitur aetatis, quód nonnulli conjiciunt, anno fe-

---

a) Pag. 362.

re XXX. laudatus ab aliis, ab aliis vituperatus.

Ab anno V. C. 1090 P. X. 337 ad V. C. 1103 P. X. 350.

A. CONSTANS. AVGVSTVS.
B. CONSTANS. P. F. AVG.
G. IMP. CONSTANS. AVG.
D. D. N. CONSTANS. AVG. *aut ſimiliter.*
E. FL. CONSTANS. *vel:* CONSTANTIS. P. F. AVG.
F. FL. IVL. CONSTANS. AVG. *vel* P. F. *vel* PIVS. FELIX. AVG.
G. FL. IVL. CONSTANS. PERP. AVG. in AV. (Muſ. Caeſ.)

Caput plerumque diademate vel laurea gemmis divite redimitum, ſaepius tamen in aeneis max. mod. laurea pura, in aureo Pellerinii, qui dabitur infra, caput radiatum. Etiam ejus protome cum variis attributis.

* * *

Vt lit. B.

BONONIA. OCEANEN. *Mulier ſtans in triremi ſ. clypeum, d. haſtam intorquet in figuram natantem, ad proram triremis Victoria, ad puppim duo ſigna militaria.* AE. max. mod. (Band. Tanini.)

Bononia, hodie Gallis *Boulogne*, cui ſecundum tabulam Peutingerianam vetus nomen *Geſſoriacum* fuit, hoc nomine nonniſi inde a Conſtantino a ſcriptoribus proditur, quorum teſtimonia vide apud Cellarium. Sed certiſsimum teſtimonium eſt, quod ex hiſtorico anonymo Conſtantini M. refert Anvillius: [a]) *properans ad patrem Conſtantium venit Bononiam, quam Galli prius Geſſoriacum vocabant.* Fuit oppidum Galliae Belgicae, magnoque in bello uſui, quia perbrevis inde in Britanniam per Oceani anguſtias trajectus eſt. Ex hoc loco et Claudium in Britanniam trajeciſſe, ſcribit Suetonius. [b]) Numum hunc Ducangius praeclare ex Iulio Firmico explicat ſic ad Conſtantem ſcribente: *hyeme, quod nec factum eſt aliquando, nec fiet, tumentes ac ſaevientes undas calcaſtis OCEANI, ſub remis veſtris incogniti jam nobis paene maris unda contremuit, et inſperatam imperatoris faciem Britannus expavit.* Similia refert Libanius. [c]) Hujus expeditionis tempus veriſimile facit ſubſcriptio legis V. Codicis Theodos. L. XI. tit. 16. quae dicitur *data VIII. Kal. Febr. Bononiae Placido et Romulo coſ.*, qui proceſſere V. C. 1096 P. X. 343. Male hoc loco in Codice ſcribi Conſtantium pro Conſtante, jam vidit Iac. Gothofredus, (ad eand. legem, et iterum in Chronol. Cod. Theod. pag. XLIV.) et nunc hoc numo eximie confirmatur. Vide haec pleraque apud Ducangium. [d])

* * *

Vt lit. F.

FELICIA. DECENNALIA. *Genii duo, ſeu Victoriae coronam geſtant, in qua* VOT. X. MVLT. XX., *in imo* TES. Eſt AV. max. mod. (Band.)

Vt lit. F.

FELICITAS. PERPETVA. *Imperator vultu adverſo et habitu conſulari ſedens in*

a) B. L. Tom. XXVIII. p. 401. num. inf. aevi § 58.
b) in Claud. c. 17.
c) in Baſilico.
d) Diſſert. de

pegmate altiore, capite nimbato dextera ſurſum elata, ſuppedaneo inſcriptum VOT. V., *in pegmate inferiore hinc et illinc adſidet figura juvenilis eodem habitu d. volumen, infra* SIS. Eſt AV. (Muſ. olim de France.) AR. max. mod. (Band.) In alio: *Victoria gradiens d. lauream, ſ. tropaeum, infra* AQ. Eſt AR. (Muſ. Caeſ.)

Argumentum prioris typi explicatu ſane difficile, cujus cauſam in ſpiſſam eorum temporum caliginem merito cohferas. Vide de hoc conjecturas parum probabiles cum Bandurii, tum Khellii. a)

* * *

Antica varia.

FEL. TEMP. REPARATIO. *Phoenix gradibus inſiſtens lauream roſtro ſtringit.* Vel: *Triremis, ſuper qua imperator paludatus ſtans d. phoenicem, in aliis Victoriolam ſuſtinet, ſ. innititur labaro, in quo monogramma Chriſti, adſidente ad gubernaculum Victoria.* Vel: *Miles barbarum crinibus prehenſum e ſpecu, aut ſilvarum latebris protrahit.* Vel: *Miles equitem proſtratum haſta petit.* Vel: *Imperator ſtans d. labarum tenet, in quo monogramma Chriſti, ſ. clypeum, adſidentibus humi duobus captivis.* vel: *Imperator in equo citato hoſtem procumbentem ac ſupplicem haſta impetit.* AR. AE. II. III.

Typos deinceps usque ad Gratianum perpetuos et obvios ſemel deſcripſiſſe ſuffecerit. Natos fuiſſe poſt mortem Conſtantinorum patris et filii, argumento eſto, qnod certus hujus generis cum eorum capite non exſtat. Ipſi explicatione non egent, cum nota aut prona certe ſymbola ſint *felicis temporum reparationis*, ac praecipue phoenix avis, cujus imaginem jam vidimus in numo divi Trajani, tum et Hadriani cum epigraphe SAEC. AVR., nunquam feliciore ejus uſu, quam cum ſignificanda fuit temporum reparatio ſecundum ea, quae veteres de ſingulari hac avi commenti ſunt. Vide Tacitum, Plinium, aliosque, tum prolixum carmen de phoenice, quod Lactantio tribuitur.

* * *

Vt lit. F.

OB. VICTORIAM. TRIVMFALEM. *Duae Victoriae ſtantes coronam una tenent, cui inſcriptum:* VOT. X. MVLT. XV. *vel:* MVLT. XX. Eſt AV. AR. (Muſ. Caeſ. Band.)

Conſtantem geſsiſſe bella cum Francis, deinde Scotis conſtat, ex quibus *victoriae triumphalis* titulus arceſsitus.

* * *

Vt lit. F. Caput radiatum.

TR. *in medio numi, nullo alio typo. In aliis:* SIS. *vel* MT. ES. Sunt AV. (Pellerin Mel. I. p. 169.)

Si Pellerinium audimus loco laudato pagina praecedente, ſignati ſunt hi numi eum in finem, ut ex vexillis militaribus ſuſpenderentur, qui fuit mos vetuſtus, idque tanto magis illi viſum conjici poſſe, quia duplici foramine pertuſi ſunt. Vtrum iſtud videatur veriſimile, praecipue in numis, qui modulum ordinarium vix excedunt, arbitretur lector.

* * *

Vt lit. F.

TRIVMFATOR. GENTIVM. BARBARARVM. *Imperator togatus ſtans d. la-*

a) Subplem. ad Vaill. p. 251.

barum, cui inſcriptum monogramma Chriſti, ſ. haſtam, vel: *d. labarum, ſ. clypeum; in aliis a Victoria retro ſtante coronatur.* AV. AR. m. m. (Band. Muſ. Caeſ.)

Averſa ſpecioſior quam verior ſecundum numum paullo ſupra deſcriptum explicanda.

* * *

Vt lit. G.

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria gradiens d. lauream, intra quam ſcriptum* XXV., *ſ. tropaeum, humi barbarus ſedens elatis manibus, infra* SMNC. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Numum deſcripſi propterea, ut tanto magis appareat turbata ratio, qua in votorum calculo imperatores uſi ſunt. Illi, qui ne totos quidem annos XVIII. imperio ſeu Caeſar, ſeu Auguſtus praefuit, vota XX., ſed et haec ſolum ſuſcepta dabimus, at qua ratione XXV.?

* * *

Vt lit. D.

VIRTVS. EXERCITVM. (*ſic*) *Quatuor ſigna militaria, quorum ſecundo inſcriptum* A, *tertio* ω, *ſuperne monogramma Chriſti.* AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

En tibi jactatum aliquoties in Apocalypſi: *Ego ſum alpha et omega, principium et finis*, nunc etiam ad conteſtandam in Deum unicum fidem huc advocatum. Simili oratione ſincerum ſuum in Pollionem adfectum teſtatus eſt Maro, quando eum his verbis compellat: [a]) *a te principium, tibi deſinet.* Deinceps quoque utramque hanc literam non infrequenter in moneta intuebimur.

Vt lit. F.

VIRTVS. EXERCITVS. GALL. *Miles cum haſtili tropaeum ſuper humero geſtans, ad pedes duo captivi.* AV. (Band.)

Similem averſam vidimus in numis Conſtantini patris.

Antica varia.

VOT. XV. MVLT. XX. — VOT. XX. MVLT. XXX. *intra coronam.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Ejusmodi ſpectato numero vota, aliaque, quae in aliis Conſtantis numis proponuntur, qui volet, ad Conſtantis chronologiam exigat. Vide infra tractatum de numis votorum.

* * *

Vt lit. D.

VOTA. PVBLICA. *Iſis ſtans in navi.* AE. IV. (Tanini.)

Vt lit. B.

VRBS. ROMA. *vel* VRBS. ROMA. BEATA. *Mulier galeata ſpoliis inſidens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AE. max. mod. (Band.)

Divus Conſtans.

Fuiſſe Conſtantem conſecratum continuato etiam in principibus Chriſtianis more, nequaquam dubito, verum non exſtat ejus facti teſtis numus. Talem quidem promulgavit Mediobarbus, ſed jam obſervavit Bandurius, male lectam anticae epigraphen, reſtituendumque Conſtantio Chloro, quod non advertit Mazzolenus, qui hunc Mediobarbi errorem propagavit. [b])

a) Eclog. VIII. 11. b) Animadv. III. p. 77.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - -	C.
Majoris moduli in utroque metallo - - - - - -	RR.
Aenei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - -	C.

SATVRNINVS III.

Aevum Gallieni, deinde Probi tyrannum habuit dictum Saturninum. Ad neutrum pertinere poteſt numus, quem deſcribemus, quia averſam offert, quae utriusque Auguſti aetate non valuit. At enim, ut haec aetatem ſibi, in qua ſumus, jure poſtulat, ſic ab hiſtoricis omnibus, qui hujus aevi res geſtas dictavere, Saturninus tyrannus plane ignoratur. Fuere tamen etiam, qui numi hujus fidem in dubium vocavere, ut teſtatur Bandurius. a) Eccum.

IMP. CAE. SATVRNINVS. AV. *Caput radiatum.*

FEL. TEMP. REPARATIO. *Miles hoſtem equo prolapſum haſta confodit, in imo* BSIS. AE. III. (Band.)

FL. IVL. CONSTANTIVS II.

Conſtantini M. et Fauſtae alter filius, natus V. C. 1070 P. X. 317. Dies natalis in catalogo Caeſarum proditur VII. idus Aug. b) V. C. 1076 P. X. 323 VI. idus Nov. ad Caeſaream dignitatem fuit evectus. V. C. 1088 P. X. 335 ei pater in celebri provinciarum diviſione Orientem adminiſtrandum dedit, ac biennio poſt, antequam moreretur, bellum in Perſas demandavit.

Ab anno V. C. 1076 P. X. 323 ad V. C. 1090 P. X. 337.

CAESAR. PRINC. IVVENT.

A. CONSTANTIVS. NOB. C. *aut ſimiliter.*
B. D. N. CONSTANTIVS. NOB. C. *vel ſimiliter.*
C. FL. CONSTANTIVS. NOB. C. *addito etiam* D. N.
D. FL. IVL. CONSTANTIVS. NOB. C.
E. FL. VAL. CONSTANTIVS. NOB. C.
F. FL. IVL. CONSTANTIVS. NOB. CAES.

Caput laureatum aut diadematum.

a) in praef. ad Tom. II.

b) Marini Frat. arv. p. 387.

raro nudum, et tum cautio, ne cum Conſtantii Galli moneta confundatur, ut in hoc dicetur.

* * *

Vt lit. A.
FELICITAS. ROMANORVM. *Quatuor armati et paludati haſtas tenentes ſtant ſub arcu.* AR. (Band.)

Videtur exhiberi Conſtantinus M. cum tribus filiis. Eadem averſa eſt etiam in numis ejusdem Conſtantii, ſed Auguſti, et in his duo tantum armati.

* * *

Vt lit F. Protome laureata Conſtantii d. haſtam tenens, ſ. clypeum, cui inſculptus imperator eques praecedente Victoria, et adducta haſta in barbaros ſupplices irruens, pone ſubit turba militum.
GAVDIVM. ROMANORVM. *Vir paludatus altiorque ſtans d. haſtam, cujus capiti manus ſuperne e nube promicans coronam imponit. Ei a ſiniſtris adſtat vir eodem cultu, ſed minor, quem adſtans Victoria coronat; a dexteris alius eodem cultu, ſed item praecedente minor, quem ſtans juxta figura militaris galeata amplectitur, in imo* MCONS. Eſt AV. praegrandis moduli adpendens aureos Hung. 74. (Muſ. Caeſ.) Vide altius notam p. 82.

Numus hic propter pondus inſignis inter fratres meriti, quia Conſtantium adhuc Caeſarem appellat, ſignatus eſt intra annum P. X. 323, quo Caeſaris primum dignitatem abſtulit, usque ad annum mortis paternae 337, ex quo dictus Auguſtus. At quoniam facies Conſtantii plenior jam eſt, et maturior, malim ſignatum hunc numum paullo ante mortem patris, quo annum vitae ſaltem XX. egit. Iuvat conjecturam cultus militaris; nam eo ipſo tempore bellum illi Perſicum decrevit pater. Ad partem averſam quod attinet, virum, qui medius ſtat altior, non dubitem appellare Conſtantinum patrem propter venerabile ſenium pietatemque jam nunc coelitus coronatum, eum, qui illi a ſiniſtris adſtat, fratrem majorem Conſtantinum, qui a dexteris, fratrem minorem Conſtantem. Deeſt Conſtantius, jam in antica conſpicuus. Capita gentis dominantis eodem modo in utramque numi partem diviſa jam vidimus in numis Sept. Severi ad annum V.C. 954. Frater Conſtantinus a Victoria coronatur, quia revera eo ipſo tempore victor fuit teſte ejus numo: VICTORIA. CONSTANTINI. CAES. Adverte, jam nunc variam gentis regnantis dignitatem majore minoreve corporis menſura indicari, quod deinde in numis Byzantiorum obvium.

* * *

Vt lit. D. Caput laureatum.
GLORIA. ROMANORVM. *Mulier galeata ſedens d. globum, cui inſiſtit Victoriola, ſ. haſtam, humi clypeus, in imo* TR. Eſt AV. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Deeſt hic numus in catalogis hactenus vulgatis cum nomine *Caeſaris*. Alios, ſed cum typo aliquantum diverſo, vide mox infra in numis Conſtantii, ſed Auguſti.

* * *

Vt lit. E.
VOTA. PVBLICA. *Anubis ſtans d. ſiſtrum, ſ. caduceum.* AE. IV. (Theupoli.)

Vide infra ſimilem in numis ejusdem, ſed Auguſti.

* * *

Numi reliqui: GLORIA. EXERCI-

TVS. — PRINCIPI. IVVENTVTIS.— VICTORIA. BAEATISSIMORVM. CAESS. etc. jam fere ex praecedentibus cogniti.

V. C. 1090. P. X. 337.
AVGVSTVS.

Mortuo hoc anno patre Auguſtus, et totius Orientis jam rector, bellum primum cum Sapore Perſarum rege varia fortuna gerit. Subinde Occidenti proſpicit inde ab anno P. X. 350, quo caeſus frater Conſtans, Magnentii, Vetranionis, Decentii tyrannide turbato, quibus omnibus loco motis, ac cumprimis relata inſigni apud Murſam de Magnentio victoria unus rerum potitus pacem reſtituit. Cum unus tantae moli non ſufficeret, Conſtantium Gallum conſobrinum Caeſarem appellat quidem, verum propter morum aſperitatem ad mortem adacto hujus fratrem Iulianum ſufficit, eumque bello adverſum Alamannos praeeſſe jubet. V. C. 1110 P. X. 357 de Magnentio Romae triumphat. Triennio poſt bellum adverſus Saporem inſtaurans, audito ſub ipſum iter, Iulianum, qui magnis rebus geſtis, Alamannos ad pacem compulérat, Auguſti titulum in Galliis a militibus acceptaſſe, dilata interim vindicta coepta proſecutus Euphratem transit. At Sapore ad ejus adventum territo, et cum exercitu dilapſo regreſſus et ipſe, in Iulianum, qui jam Italiam, et Illyricum occupaverat, bellum inſtruit, verum in medio apparatu apud Mopſucrenen Ciliciae contracto ex aegrimonia morbo exſtinquitur V. C. 1114 P. X. 361. Corpus Iuliano jubente translatum Conſtantinopolin, ibique honorifice conditum.

Habitus eſt ingenii ſtolidi, vani, arrogantis, in ſuſpiciones patentis, ac tum in crudelitatem proni, atque iſtud non ab idololatris modo ſcriptoribus, ſed Chriſtianis quoque, qui, ut ejus in veterem ſuperſtitionem odium collaudarunt, ita ad ejus inſaniam ingemuere, qua in controverſis ſacrae doctrinae quaeſtionibus agere ipſe arbitrum eſt auſus, et epiſcopos inter ſe committendo tantum fere eccleſiae pacem turbavit, quantum qui eam ante perſecuti ſunt. Inter haec vitia fuiſſe tamen clarum eloquio, temperantem, egregiae tranquillitatis perhibent Eutropius et uterque Victor.

Vxor I. incerti nominis Iul. Conſtantii patrui filia, neque magis certa ejus reliqua vita. Sunt, qui *Fauſtam* appellatam conjiciant, quo nomine percuſſum numum poſt Conſtantium hunc ipſum prodam.

Vxor II. *Euſebia* patris conſularis filia. Haec quoque ſterilis, ut prior. Ejus numi necdum reperti.

Vxor III. *Maxima Fauſtina*, quam poſtremo vitae anno duxit incerto genere ortam. Ex hac mortuo marito nata Conſtantia ab eventu dicta Poſtuma, ſubinde Gratiano Aug. nupta. Fauſtinae numum edidit Mediobarbus, ſed qui verius videtur ad Fauſtam Conſtantini M. pertinere.

Ab anno V. C. 1090 P. X. 337 ad V. C. 1114 P. X. 361.

A. CONSTANTIVS. AVG. *vel* AVGVSTVS, *etiam* P. F. AVG.
B. D. N. CONSTANTIVS. AVG. *vel* P. F. AVG.
C. IMP. *vel* IMP. C. CONSTANTIVS. AVG. *vel* P. F. AVG.
D. D. N. CONSTANTIVS. MAX. AVGVSTVS.
E. D. N. CONSTANTIVS. VICT. P. F. AVG.
F. D. N. FL. CONSTANTIVS. AVG. *vel* PERP. AVG.
G. FL. IVL. CONSTANTIVS. P. F. AVG. *vel* PER. AVG. *vel* P. F. PERP. AVG.

Caput plerumque diadematum cum margaritis, rarius laureatum. Non infrequens ejus protome cum variis attributis.

* * *

Vt lit. B.

DEBELLATORI. GENTI. *vel* GENTIVM. BARBARARR. *vel:* GENTT. BARBARR. *Imperator eques variis additis.* AE. I. max. mod. (Tanini.)

Vt lit. B.

FELICITAS. ROMANORVM. *Fornix binis columnis ſpiralibus fultus, intus duae figurae paludatae haſtatae ſtantes, infra* SIRM. Eſt AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Videntur indicari Conſtantius Aug. et Gallus Caeſar; nam et in hujus moneta hic typus exſtat. Averſam ſimilem, ſed cum quatuor armatis vidimus ſupra in numis ejusdem Conſtantii, ſed Caeſaris.

* * *

Antica varia.

GLORIA. REIPVBLICAE. *Duae figurae muliebres cum haſtis, quarum dexterior galeato capite eſt, ſiniſterior turrito, et ſimul d. pede prorae navis inſiſtit, ſedentes clypeum tenent, cui inſcriptum:* VOT. XX. MVLT. XXX. *In aliis:* VOT. XXX. MVLT. XXXX. *In unico:* VOT. XXXV. MVLT. XXXX. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

En binis his ſignis utramque Romam propoſitam, veterem, quae dextera ſedet, novam, quae capite turrito et adſtituta navis prora diſtinguitur, ut dictum in numis inſcriptis: CONSTANTINOPOLIS, quos poſt Conſtantini M. monetam deſcripſi. Moneta haec aurea in Conſtantio noſtro magno numero exſtat, verum rara in hac ſunt VOTA. XXXV., nimirum quinquennalia decaeterides III.

* * *

Vt lit. G.

GLORIA. ROMANORVM. *Mulier ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam, pede prorae navis impoſito.* AV. Max. Mod. (Muſ. Caeſ.)

Typo averſae iterum haud dubie indicatur Conſtantinopolis. Haec averſa obvia eſt in numis aureis inde a Gratiano. Duplex eſt hic numus in muſeo Caeſareo, alter inſignis voluminis, adpendens aureos Hung. $12\frac{1}{4}$ (Vide altius notam p. 82.) ſed utcunque attritus, alter aureos tantum $5\frac{3}{4}$, ſed nitidiſsimus.

* * *

Vt lit. B.

HOC. SIGNO. VICTOR. ERIS. *Victoria coronans imperatorem paludatum ſtantem, et d. labarum, in quo monogramma Chriſti, ſ. haſtam tenentem.* AE. II.

Numus in Conſtantio noſtro et Vetranione obvius, in Gallo rarior. In numis Conſtantini M. ad numum: SPES. PVBLICA copioſe egimus de Chriſti monogrammate illo jubente vexillo inſerto, cum in bellum Maxentii exiret. Hoc in mediam aciem delato, qua parte maximum videbatur diſcrimen, cum certam ſemper victoriam referret, ut tradit Euſebius, et qui hunc exſcripſere, factum, ut hoc ſignum valere unice ad victoriam crederetur, ex quo habemus rationem epigraphes: HOC. SIGNO. VICTOR. ERIS, quae haud dubie ipſi etiam vexillo addita fuit. Aliqui averſam ad ipſam crucem a Conſtantino in coelo conſpectam referunt, juxta quam ſcriptum legebatur: EN. ΤΟΥΤΩΙ. ΝΙΚΑ, *in hoc* (ſigno) *vince.*

* * *

Vt lit. B.

LARGITIO. *Imperator ſedens medius mulieri capite radiato ad dexteram accedenti d. quid largitur, a ſiniſtris ſtans mulier alia galeata ſ. haſtam tenet.* AE. max. mod. (Band.)

Hunc numum varie explicant eruditi. Spanhemius Chiſletium ſecutus typo figurae radiatae accedentis cenſet exhiberi Arſacem Armeniae regem, quem teſte Ammiano magnificis muneribus Conſtantius eſt proſecutus. Gorius, qui in muſeo Florentino binos ſimiles ex gaza M. Ducis edidit, typo mulieris capite radiato Conſtantinopolin, alterius mulieris galeatae Romam veterem, et factas his a Conſtantio largitiones exhiberi cenſuit. Nemo erit, qui non poſteriorem hanc ſententiam praeferre malit, praecipue ſi recolat ea, quae paullo ſupra de ſymbolica utriusque urbis imagine dixi, tametſi difficile eſt, certi quidquam adfirmare, antequam de ipſo typo, nam in hoc deſcribendo nimium variant auctores laudati, certiora habeamus. Novum nunc in numis nomen LARGITIO, cum antea pro hoc *Liberalitas*, *Congiarium* in uſu eſſet. At enim proprium iſtud erat hujus aetatis vocabulum, unde *Comites privatarum*, vel *ſacrarum largitionum*, quod probare ſupervacaneum.

* * *

Vt lit. A.

OB. VICTORIAM. TRIVMPHALEM. *Duae Victoriae ſtantes et tenentes clypeum, cui inſcriptum:* VOT. X. MVL. XX. Eſt AV. max. mod. (Muſ. olim de France Vindob.)

Similem averſam jam dedit moneta Conſtantis.

Vt lit. B.

SALVS. AVG. NOSTRI. *Monogramma Chriſti, in area hinc* A, *illinc* ω. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Nova averſa, etſi jam cognitus ejus typus ſeorſim acceptus. De monogrammate jam actum abunde, et de A. ω. ſupra in Conſtante ad numum VIRTVS. EXERCITVM.

Antica varia.

TRIVMFATOR. GENTIVM. BARBARARVM, *ut in numis Conſtantis.* AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. G.

VICTOR. OMNIVM. GENTIVM. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. clypeum, hinc duae figurae flexis genibus ſupplices, inde captivus ſedens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eandem prorſus averſam vidimus in numo Conſtantini M., niſi forte hic tu-

tius Conſtantino filio tribuetur vel propterea, quod ſimillimus eſt deſcripto hic fratris Conſtantii numo. Diximus autem ſupra in moneta Conſtantini jun. Auguſti, hujus numos vix diſcerni poſſe a numis Conſtantini patris.

* * *

Antica varia.

VOT. XV. MVLT. XX. — VOT. XX. MVLT. XXX. — VOTIS. XXV. MVLT. XXX. — VOTIS. XXX. MVLTIS. XXXX. Numi obvii fere in argento. Singulares ſunt propter inſolentem ſaltum bini argentei apud Bandurium: VOTIS. XXV. MVLT. XXXX. In aureo muſei Caeſarei, et apud Liebeum [a]) VOT. XXXV. MVLT. XXXX., quem lege de hoc votorum numero differentem.

* * *

Vt lit. B.

VOTA. PVBLICA. *Anubis ſtans d. ſiſtrum, ſ. caduceum.* AE. III. (Band.)

Similem jam dedimus ſupra in ejusdem Conſtantii, ſed Caeſaris numis. De his agetur copioſius poſt numos Iuliani.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - - -	C.
Aenei max. moduli - - - - - - - -	RR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - - -	C.

FAVSTA.

Exſtant numuli hujus rationis.

FAVSTA. N. F. *Hujus caput.*

Sine epigraphe. Aſtrum intra lauream, infra TSA. Sunt AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Cujus uxor fuerit Fauſta, quae in numis his *Nobiliſſima Femina* exemplo Helenae Criſpi appellatur, omnino ignoramus. Quoniam nomen uxoris primae Conſtantii II. a ſcriptoribus reticetur, non improbabile viſum Bandurio, hanc ipſam numorum praeſentium Fauſtam Conſtantio primis nuptiis fuiſſe junctam. Tamen fatetur etiam, potuiſſe eſſe uxorem Conſtantini junioris. Quisque facile videt, macris rem conjecturis agi. Interea ego numum hic propoſui, quod locus tamen feminae dandus fuit, et certe ad iſtud aevi pertinet. Iſtud denique obſervandum, numos hos ſimillimos eſſe numis, qui vulgo Helenae Criſpi tribuuntur, ſic ut in his ſcriptum HELENA, in illis FAVSTA totum diſcrimen peragat, de quibus vide, quae in Helena Iuliani obſervabo.

a) Goth. num. pag. 83.

PRETIVM.

Non exſtant niſi aenei, iique - - - - - - - RRR.

FL. POP. NEPOTIANVS.

Matrem habuit Eutropiam Conſtantini M. ſororem, incerta patris fortuna. V. C. 1103 P. X. 350 Conſtante Magnentii inſidiis caeſo, et hoc Occidentis imperium uſurpante inter haec turbida aliquid et ſibi tentandum ratus ſumpta purpura Romam invaſit, ſed poſt dies XXVIII. a Magnentii duce victus caeſusque temeritatis et exercitae in cives crudelitatis juſtas poenas dedit.

* * *

FL. POP. NEPOTIANVS. P. F. AVG. *Caput nudum.*

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator eques barbarum ſupplicem haſta impetit, infra clypeus et haſta fracta, in imo*: RO. *vel* RQ. *vel* RS etc. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa. In aliis: FL. NEP. CONSTANTINVS. AVG. *Caput corona gemmata redimitum.*

VRBS. ROMA. *Roma galeata ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AE. II. (Band. Muſ. Caeſ. Com. Vitzai.)

Cum poſteriore capitis epigraphe editus eſt unus, ſed mutilus a Bandurio, poſt a Pellerinio, [a]) ſerius integerrimum vidi ipſe in muſeo ill. com. Vitzai, quem et edidi in meis Num. vet. p. 316, ex quo tenemus, Nepotianum etiam Conſtantini nomen tuliſſe.

PRETIVM.

Non exſtant, niſi AE. II. formae, iique - - - - RRR.

VETRANIO.

Etiam Vetranio in Pannonia magiſter militum audita Conſtantis caede jam aetate invalidus imperium Sirmii invaſit eodem, quo Nepotianus, anno V. C. 1103 P. X. 350. Aberat tum Conſtantius bello Perſico diſtentus, qui intellectis turbis, quas in Occidente excitaverant Magnentius ac Vetranio, confeſtim advolat, et Serdicae invitatum ad colloquium Vetranionem corruptis prius ejus militibus ad ponendam purpuram adigit ejus anni die XXV. Decembris,

a) Mel. I. pag. 216.

cum vix menſes X. imperium uſurpaſſet. Permiſſa vitae venia reliquam aetatem Pruſae Bithyniae a Conſtantio liberaliter habitus exegit.

* * *

D. N. VETRANIO. P. F. AVG. *Caput laureatum.*

HOC. SIGNO. VICTOR. ERIS. *ut in Conſtantio.* AE. II. III. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SALVATOR. REIPVBLICAE. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, in quo monogramma Chriſti, ſ. haſtam, coronatur ab adſtante Victoria, infra* ASIS. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Nova eſt haec inſcriptio, ſed et barbara. Nam ab eruditis jam eſt obſervatum, vocabula *ſalvator, ſalvare* a Chriſtianorum diſciplina, et SS. Patribus inventa, pro quo melius Latine dices *ſervator, ſervare.* Vide Seidelium in rariſsimum hunc numum commentantem. [a])

* * *

Eadem adverſa.

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria gradiens d. lauream, ſ. tropaeum, in imo* SIS. Eſt AR. puri. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Reliquis cognitis jam averſis: CONCORDIA. MILITVM. — GLORIA. ROMANORVM. — VIRTVS. AVGVSTORVM. — VIRTVS. EXERCITVM. Sunt omnes in muſeo Caeſareo.

* * *

Vetranionis numum aeneum III. formae produxit Bandurius, in cujus antica legitur: VETRANIO. NOB. CAES. *Caput imberbe nudum.* Cum vir praeclarus numum ipſe non viderit, ſed eum ſolum ex ſchedis Hen. commemoret, licebit ejus fidem in dubium vocare.

PRETIVM.

Aurei et argentei puri	- - - - - - -	RRRR.
Aenei II. et III. formae	- - - - - - -	R.

NONIVS.

In catalogo muſei olim d'Ennery numi bini vulgati exſtant: [b])

D. N. NONIIVS IL AVG. *Caput margaritis diadematum.*

FELICITAS. REIPVBLICE. *Mulier ſtans d. globum cum Victoriola, et labarum, in imo:* R. P. L. C. Eſt AE. III.

D. N. NONIIVS. M. N. V. *Caput nudum, in area* A.

VICTOR - - - NONA. *Duae Victoriae ſtantes tenentes clypeum arbori adfixum; clypeo inſcriptum* OVI. AV. Q., *in imo* H. M. R. Eſt AE. III.

Vtriusque numi jam meminit Beau-

a) Electa Woltereckii pag. 301. b) Pag. 641.

vaiſius, ſuſpicatus, eſſe poſſe Regaliani, cui nomen *Nonii* in numis fuit. Verum numos hos praeter Goltzium nemo alius vidit, ſinceri nomine *Nonii* abſtinent, ut vidimus volumine praecedente p. 461. Non puto, de novo hoc Auguſto magnopere eſſe laborandum. Magis veriſimile, eſſe cogniti cujuspiam Auguſti, ſed cujus nomen monetarii ruditate male eſt exaratum, cujus exempla in muſeis omnibus copioſa reperiuntur.

FL. MAG. MAGNENTIVS.

Originis minus exploratae, certe parentibus barbaris natus, ſive Germani hi fuere, ſive Britanni. Conſtanti Auguſto propter belli ſpecimina carus, et ad maximas ab eo dignitates evectus malam tantis beneficiis gratiam rependit, quando Auguſtoduni in Gallia V. C. 1103 P. X, 350 Auguſtum ſe palam dixit Conſtante non procul inde venationi vacante, et ubi inſidias intellexit, profugo quidem, ſed per ſubmiſſos a tyranno percuſſores in Pyrenaeis montibus interfecto. Patrato parricidio omnes ſibi provincias, quae Conſtanti olim paruere, ſubjicit, Nepotianum, qui audita Conſtantis morte imperium in urbe invaſit, duce Marcellino vincit, et ad mortem adigit, Romam ipſam inaudita crudelitate dilacerat. Deſperata cum Conſtantio concordia bellum parat, Decentium fratrem Caeſarem dicit, ſed victus anno ſequente P. X. 351 apud Murſam Pannoniae in Galliam fugit, ibique bellum inſtaurat, ſed victus iterum anno P. X. 353, cum nulla jam ſalutis ſpes ſupereſſet, fratre primum Deſiderio, quem Caeſarem appellavit, multis vulneribus paene confecto, deinde caeſa matre ſe ipſum interimit. De ejus truculentis moribus incredibilia prodidere ſcriptores veteres.

Vxor *Iuſtina*, quam, Auguſtus cum eſſet, duxit, nupta ſerius Valentiano I. Aug.

Ab anno V. C. 1103 P. X. 350 ad V. C. 1106 P. X. 353.

A.	D. N. MAGNENTIVS. AVG. *vel* P. F. AVG.
B.	IMP. MAGNENTIVS. AVG. *vel* IMP. C. — CAE. — CAES.
C.	MAG. MAGENTIVS. AVG. (Muſ. Caeſ.)
D.	FL. MAGNENTIVS. P. F. AVG. (Muſ. Caeſ.)
E.	FL. MAGNENTIVS. TR. P. F. AVG. (Muſ. olim de France Vindob.) De literis inſolentibus TR. mox infra.

Caput plerumque nudum, etiam laureatum cum margaritis.

* * *

Vt lit. C.

BEATITVDO. PVBLICA. *Mulier ſedens d. elata, ſ. haſtam.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Averſa nova, et Bandurio ex uno Mediobarbo cognita, ſed ſerius et Ta-

ninio. *Beatitudinem* tum in pretio fuiſſe habitam, praeter hunc numum docet marmor dedicatum Conſtantio: PRO. BEATITVDINE. TEMPORVM. DD. NN. CONSTANTI. ET. CONSTANTIS. etc.

*

*

Vt lit. B.

LIBERATOR. REIPVBLICAE. *Imperator capite nimbato eques dexteram offert occurrenti mulieri turritae ſ. palmae ramum et cornucopiae tenenti, in imo* SMAQ. Eſt AV. max. mod. (Tanini.) *Alius ſimimilis AV., ſed moduli ordinarii.* (Band.)

Vt lit. A.

RENOBATIO. VRBIS. ROME. *Roma galeata ſedens more ſolito.* AE. II. (Tanini.)

Vt lit. E.

RESTITVTOR. LIBERTATIS. *Imperator paludatus ſtans d. Victoriolam, ſ. vexillum cum monogrammate Chriſti, in imo* SMAQ. Eſt AV. (Muſ. olim de France Vindob.)

Anticae variae.

VICTORIA. AVG. LIB. ROMANOR. *in aliis:* VICT. AVG. LIB. ROM. ORB. *Victoria et alia mulier ſ. haſtam transverſam tenens ſtantes tropaeum in medio poſitum dexteris tenent.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

En collectos Magnentii numos omnes, qui libertatem reipublicae, Romae, ipſius adeo orbis vindicatam, et hoc pacto urbem renovatam crepant, atque iſtud ſeſe victo Nepotiano perfeciſſe jubet intelligi. Verum quam is fuerit praeclarus vindex, in ejus vita perſtrinximus. Non praetereundum ſocium marmor apud Gruterum [a]) eidem tyranno dicatum, tanquam LIBERATORI. VRBIS. ET. ORBIS. ROMANI. RESTITVTORI. LIBERTATIS etc.

In numo ex adductis tertio poſt nomen MAGNENTIVS leguntur literae TR. Eum vidi ipſe, et jam olim ex muſeo Franciano edidit Khellius, [b]) tamen quid iis intelligi voluerit monetarius, neque ipſe indicavit, neque ego conjectura adſequor.

* * *

Vt lit. A.

VICTORIAE. DD. NN. AVGG. *Victoria thoraci inſidens clypeum tenet, cui inſcriptum:* VOT. V. MVLT. X., *inferne aſtrum, et* AQ. Eſt AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Duo in hoc numo Auguſti colliguntur. Horum alter ſitne intelligendus Conſtantius, an Vetranio, non ſatis liquet. Iſtud certum ex ejus aevi hiſtoria, fuiſſe tempus, quo utrumque obſervavit Magnentius, Conſtantium, ut ab hoc conlega agnoſceretur, Vetranionem, quod cum hoc communem hoſtem Conſtantium metuebat. Inſcriptio VOT. V. MVLT. X. aenigma viſum Khellio eſt, quod nulla poſsit arte extricari. Nam qua ratione, ajebat, is, qui nonniſi trium annorum et medii ſpatio imperium tenuit, praeſtare potuit ſoluta quinquennalia, et ſuſcepta decennalia? [c]) Ad hunc rigorem ſi votorum numis inſcriptorum oeconomiam exigere volet vir eruditus, nimium hercle ſaepe laborabit. Vide, quae de his votorum cauſis prolixius diſputabo infra in Obſervatis generalibus.

a) Pag. 281. b) Adpendic. ad Vaill. p. 259. c) Subplem. ad Vaill. p. 260.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - -	R.
Aenei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - -	C.

MAG. DECENTIVS.

A fratre Magnentio cooptatus Caeſar V. C. 1104 P. X. 351, cum is urgente Conſtantio violentas ſibi manus intuliſſet, fraternum ſecutus exemplum laqueo ſibi fauces eliſit P. X. 353.

* * *

D. N. DECENTIVS. CAESAR, *vel:* NOB. C.

D. N. DECENTIVS. FORT. CAES.

MAG. *vel* MAGN. DECENTIVS. NOB. CAES. *vel* N. CS.

Caput conſtanter nudum.

* * *

Partes averſae fere conſpirant cum iis, quas in fratre Magnentio deſcripſimus. Quare eas recoquere inutile videtur. Memorandi tamen aurei, quorum alii inſcribuntur:

VICTORIA. AVG. LIB. ROMANOR., alii:

VICTORIA. CAES. LIB. ROMANOR. (Vtrique in Muſ. Caeſ.)

Decentius utrum Auguſtus.

Mediobarbus ex muſeo Faeſchii numum citat inſcriptum: D. N. DECENTIVS. P. F. AVG., verum ſitne hic numus ſincerus, dubitat ipſe Bandurius, habetque me ſibi facile conſentientem.

Bandurius aeneum maximae formae ex muſeo regio Etruriae obtulit cum epigraphe: IMP. DECENTIVS. NOB. CAES. Eum deceptum profitetur Gorius, [a]) eique lectionem multo adhuc magis miram ſufficit: MAG. DECENTIVS. NOB. CAES. AVG. Vtri horum habenda fides? Vterque certe numum ipſe vidit. Opperiamur diluculum.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - -	RRR.
Aenei max. mod. - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - -	C.

a) Muſ. Florent.

DESIDERIVS.

Magnentii item frater, et ab hoc dictus Caeſar, ſed qua paullo poſt dignitate excidit crudeliter a fratre ipſo Magnentio interemptus, ut in hoc diximus.

Ejus numi unis Goltzio et Stradae cogniti, neque ad eum pertinere puto contorniatum cum epigraphe DE. SID. NC., qui ei paſsim tribuitur, ut dicemus infra in tractatu de numis contorniatis.

FL. CL. CONSTANTIVS GALLVS.

Iul. Conſtantii, fratris Conſtantini M., et Gallae filius, Iuliani, quem proxime imperatorem dabimus, frater germanus natu major. Mortuo Conſtantino M., cum filius Conſtantius in ſuam ipſius gentem ſaeviret, et jam Galli noſtri patrem, fratremque natu majorem e medio ſuſtuliſſet, uni valetudini infirmae, ex qua brevi deceſſurus videbatur, ſervatam vitam debuit. Idem Conſtantius, qui mortem puero intentavit, patruelem Gallum V.C. 1104 P.X. 351, cum bellum in Magnentium meditaretur, Caeſarem dixit abolito Galli nomine, ſuoque Conſtantii indito, ut diſerte Victor, [a]) eumque in Oriente reliquit ad arcendas Perſarum incurſiones. Verum cum ejus atrocitas morum ferri diutius non poſſet, Conſtantius ad ſe evocatum primum Petovione imperii inſignibus exuit, deinde Flanone in Iſtria interfici juſsit V.C. 1107 P. X. 354.

Vxor *Conſtantina* Conſtantini M. filia, Hanniballiani vidua, quam Conſtantius frater Gallo collocaverat, cum eum Caeſarem dixit. Numis caret.

Criterium numorum Galli.

Cum Gallus noſter eadem habuerit nomina, quae patruelis Conſtantius II., quamdiu hic Caeſar erat, dubitatum non raro, utri tribuendi ſint numi complures Conſtantii nomine inſignes. Nam *Galli* nomen in numis certis non legitur ex cauſa, quam continuo dedimus, niſi certos velis appellare, quos Bandurius ex unis Triſtano et Strada produxit. Ad hoc igitur diſcrimen ſervient leges ſequentes:

I. Numi: CONSTANTIVS. IVN. absque dubio ſunt Galli, qui *junior* dictus eſt propter ſeniorem Conſtantium Auguſtum.

II. Non minus Galli ſunt, in quibus legitur FL. CL. Nam Conſtantium ſeniorem Claudii nomine fuiſſe uſum, ex numis certis non conſtat.

III. Si in numo Conſtantii Caeſaris nomine inſcripto ſeſe tibi offerat averſa, quae in uſu nondum fuit, quamdiu Conſtantius ſenior Caeſaris nomen tulit, talis numus certe erit Conſtantii Galli.

a) in Caeſarib. c. 42.

Iſtud autem facile docebimur inquirendo, utrum talis averſa reperiatur etiam in numis Conſtantini M., aut filiorum Conſtantini et Conſtantis adhuc Caeſarum, quos vidimus fere communes habuiſſe averſas. Si ergo ejusmodi averſam in horum quidem numis non reperies, ſed tamen in numis Conſtantii *Auguſti*, certum indicium, eam ſerius natam, et quod conſequitur, tribuendum numum Gallo, qui tum ex Conſtantiis duobus Caeſar tantum fuit altero jam Auguſto. Exemplo ſerviant numi *Conſtantii Caeſaris* nomine notati, in quorum averſa legitur: FEL. TEMP. REPARATIO. Cum haec averſa non reperiatur aut in numis Conſtantini M., aut ſynchronis filiorum adhuc Caeſarum, at frequenter deinceps, ex quo hi Auguſti fuere, ſequitur, eam ſerius invectam Conſtantio ſeniore jam Auguſto, omnesque hos numos cum nomine *Conſtantii Caeſaris* in Galli moneta putandos. Idem judicium de numis: HOC. SIGNO. VICTOR. ERIS, aliisque. Haec animadverſio magnam ambiguis his numis lucem ſuppeditabit.

IV. Quoniam in indicatis hactenus numis, qui certe ſunt Galli, caput conſtanter nudum obſervatur, cavebimus Gallo tribuere numos, in quibus caput diademate, vel laurea ambitur, quod etiam criterium multum valet, cum Conſtantius ſenior raro ſit capite nudo. Eodem exemplo Iulianus, quamdiu Caeſar fuit, nudo ſemper comparet capite. Diſtinguit etiam Gallum, etſi nonnihil fallere poſsit hoc diſcrimen, facies oblongior, caput liberalius capillatum, crinibus fronti invergentibus. Haec indicia cum adſunt, non dubitat Harduinus, et poſt eum Bandurius, tribuere Gallo etiam numos, in quibus leguntur nomina FL. IVL., nam *Iulii* nomen hereditarium habuit a patre Iulio Conſtantio.

In has leges cum intuebimur, in utriusque Conſtantii Caeſaris numis expeditum habebimus diſcrimen, in quo antiquarii veteres graviter offenderunt temere utriusque monetam miſcendo. Quo loco et meum ipſe peccatum profiteri cogor, cum in edito catalogo muſei Caeſarei numos aeneos: FEL. TEMP. REPARATIO, et argenteos: VOTIS. V. MVLTIS. X. Conſtantio ſeniori tribui, qui revera ſunt junioris. Adeo curae ſecundae primis praeſtant.

Ab anno V. C. 1104 P. X. 351 ad V. C. 1107. P. X. 354.

A. CONSTANTIVS. CAES. *vel:* NOB. CAES.

B. D. N. CONSTANTIVS. NOB. CAES.

C. D. N. FL. CL. CONSTANTIVS. NOB. CAES.

C. D. N. CONSTANTIVS. IVN. NOB. C.

E. FL. IVL. CONSTANTIVS. CAES.

Caput ſemper nudum, pone in multis, ſed aeneis tantum comparet litera A. vel Δ.

Vt lit. C.

FELICITAS. ROMANORVM. *Imperatores duo ſub arcu ſtantes, d. haſtam tenent.* AV. AR. (Band.)

Vide eandem averſam in numis Conſtantii II. ſenioris.

Vt lit. B. et D.

FEL. TEMP. REPARATIO. *Typis variis.* AE. II. III.

Numos cum hac averſa noſtri eſſe Conſtantii, continuo diximus ad § III.

Vt lit. D.

HOC. SIGNO. VICTOR. ERIS. *Typus, ut in ſimilibus Conſtantii II.* AE. II. III. (Band.)

Criterium numi praecedentis etiam huc valet.

Vt lit. C.

VIRTVS. AVGG. *Miles ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam, pro pedibus duo captivi ſedentes.* AE. max. mod. (Band.)

Cum Galli aetate alter Auguſtus praeter Conſtantium ſeniorem non fuerit, ſaltem qui ab hoc agnitus eſſet, nomine AVGG. intelligendi ſunt Conſtantii ſenior et junior, atque hic per conſortium cum priore dicitur Auguſtus, cujus exempla jam alias ſaepe vidimus.

*

Vt lit. C.

VIRTVS. EXERCITVS. *Tria vexilla humi defixa, in imo:* S. M. K. Δ. Eſt AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Illuſtris hic numus deeſt in locuplete catalogo Bandurii, neque in toto ejus opere hunc typum cum hac epigraphe ſociatum reperio.

* * *

Vt lit. B.

VOTIS. V. MVLTIS. X. *intra lauream.* AR. (Muſ. Caeſ.)

CAESAR. *Caput nudum.*

XX. *intra coronam quernam.* AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Hoc numisma Bandurius Tomo II. pag. 333 per conjecturam Conſtantino juniori tribuerat, àt pag. 418 Gallo, quod veriſimilius ſpectatis ejus lineamentis, atque tunc *το* XX. indicabit vota XX., ſed Conſtantii ſenioris, etſi pridem ſoluta.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - -	RR.
Aenei max. mod. - - - - - - -	RR.
Aenei II. et III. formae - - - - - -	C.

CONSTANTINA.

Conſtantini M. filia, ex Hanniballiani vidua Conſtantii Galli uxor. Ambitioſa, moribusque aſpera, in Bithynia eodem, quo maritus, anno ex febre moritur V. C. 1107 P. X. 354.

* * *

Ejus numum, inſcriptum: FL. IVL. CONSTANTINA. AVG., ſolus vidit Goltzius, et poſt eum, ſed tantum ex eo, vulgavere alii.

SYLVANVS.

Imperante Conſtantio variis muneribus cum laude perfunctus, ac denique Galliarum rector, ſumpta ibi purpura facile ad obſequium revocatus morte perfidiae poenas dedit.

* * *

D. N. FL. SYAVANVS. P. F. AVG. ex unius Goltzii fallace officina emerſit.

FL. CL. IVLIANVS.

Filius Iul. Conſtantii, quem Conſtantini M. fratrem diximus, et Baſilinae alterius tori, Conſtantii Galli Caeſaris frater germanus natu minor. V. C. 1090 P. X. 337 mortuo Conſtantino M. parum aberat, quin a Conſtantio Aug., qui jam patrem Conſtantium ſuſtulerat, occideretur. Servatus tamen eſt, quod ab infante ſeptenni omnis inſidiarum ſuſpicio aberat. Educatus deinde apud Macellum Cappadociae una cum fratre Gallo literarum ſtudiis totum ſe dedit, et inter Clericos adſcriptus lectoris munus publice obivit. Gallo ad Caeſaream dignitatem evecto ipſi quoque exire e ſolitudine permiſſum, ac tum variis in urbibus in philoſophorum plerumque conſortio vixit, quorum inſtitutum et ipſe quoque profeſſus eſt. Fratre Gallo propter morum aſperitatem caeſo, cum Conſtantius adjutore ſibi in adminiſtrando imperio opus eſſe videret, V. C. 1108 P. X. 355 Iulianum ad ſe Mediolanum accitum Caeſarem creat die VI. Novembris.

Narrat auctor incertus Enarrationum chronographicarum, quem vulgavit Bandurius, [a]) Theodoſium M. numos omnes Iuliani imagine inſignes conflari juſsiſſe. Iſtud ſi verum, tam parum illi propoſitum iſtud e voto ceſsit, atque illis, qui ante eum ſimile quid tentavere.

Ab anno V. C. 1108 P. X. 355 ad V. C. 1113 P. X. 360.

CAESAR.

Iulianus ad vindicandas ab Alemannorum incurſionibus Gallias a Conſtantio mittitur. Eos variis primum praeliis, demum P. X. 357 collatis apud Argentoratum ſignis internecione caedit.

* * *

A. D. N. IVLIANVS. N. C. *aut ſimiliter.*
B. D. N. FL. IVLIANVS. N. C.
C. CL. IVLIANVS. N. C.
D. D. N. CL. IVLIANVS. N. C. *aut ſimiliter.*
E. FL. CL. IVLIANVS. N. C., *aut ſimiliter, praefixo etiam* D. N.
F. IMP.• IVLIANVS. N. C. vel: NOB.•CAES. (Muſ. Caeſ. Band.)

Caput, ut fratris Galli, ſemper nu-

a) Imp. Orient. pag. 96.

dum, quoad Caeſar fuit. Et narrat Ammianus, [a]) cum Auguſtus a militibus ſalutaretur, juſſum proferre diadema, at negaſſe eum, ſe unquam habuiſſe, adhibitum deinde in praeſens torquem militis.

Imperatorem etiam, licet Caeſar tantum eſſet, appellari in numis videmus. Nequaquam iſtud novi exempli, ut abunde diximus in moneta Salonini.

* * *

Vt lit. E.

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator paludatus ſedens d. Victoriolam, ſ. ſcipionem, cui ad ſiniſtram adſidet mulier capite turrito, d. Victoriolam, ſ. haſtam tenens, et pede dextero proram navis calcans, in imo* CON *addito monogrammate.* AV. (Band.)

Mulierem adſidentem eſſe Fortunam urbis Conſtantinopoleos, patet ex iis, quae altius in numis inſcriptis CONSTANTINOPOLIS diximus.

* * *

Vt lit. E.

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria ſeminuda inſidens ſpoliis, et Cupido, vel genius alatus ſtans utraque manu tenent coronam, in qua* VOT. V., *in imo* CON. STAN. Eſt AV. (Band.)

Auguſtorum nomine intelliguntur Conſtantius Aug. et Iulianus Caeſar, qui Auguſtus et ipſe dicitur, nimirum in conſortio Auguſti, ut ſaepe alias vidimus. Suas vero ipſius victorias Conſtantio etiam imputat, nimirum ut praeſagiverat Euſebia Conſtantii uxor, quae cum maritum hortaretur, ut Iulianum Caeſarem appellaret, et Galliis praeficeret, his verbis cunctantem impulit: *nam ſive*, ajebat, *fortuna proſpera rebus agendis utetur, faciet, ut imperatori felices illi ſucceſſus adſcribantur etc.*

* * *

Vt lit. E.

Sine epigraphe. Corona laurea, in cujus medio aſtrum, infra T. CON. (Band. Muſ. Caeſ.)

De hac averſa agetur in numis Helenae ſequentis.

* * *

In numis reliquis: FEL. TEMP. REPARATIO. — GLORIA. REIPVBLICAE. — SPES. REIPVBLICE. (ſic) etc. — VOTA. PVBLICA, quem poſtremum numum reſtituam infra poſt hujus Iuliani numos.

V. C. 1113. P. X. 360.

AVGVSTVS.

Conſtantius, ſive quod revera ſubſidiis ad bellum Perſicum egebat, ſive quod elatum victoriis Iulianum verebatur, exercitus Gallicani partem ad ſe evocat. At milites iſtud indigne ferentes Iulianum Auguſtum appellant, eumque aliquamdiu ſeu ſimulate, ſeu ſerio cunctantem ſuper ſcuto elatum populo oſtentant circiter menſe Martio hujus anni. [b]) Conſtantius re intellecta apud Caeſaream Cappadociae, qua in urbe tum per iter in Perſas morabatur, datis ſeveris ad Iulianum mandatis, ut coepto deſiſteret, iter in Perſiam proſequitur. At Iulianus, cum Conſtantium flecti poſſe deſperaret, arma anno ſequente P. X. 361 expedit, Italiam-

a) L. XX. b) Tillemont.

que et Illyricum occupat. Erat pro foribus bellum iterum civile atrox, niſi Conſtantio, qui aemuli facinus ultum iverat, in Cilicia defuncto flamma reſediſſet. Hoſte remoto ſolus ipſe Auguſtus Conſtantinopolin nemine obſiſtente intrat, et renovato cum Sapore Perſa bello multis jam captis urbibus longius in hoſticum progreſſus, at commeatuum inopia redire coactus, dum infeſtos quaquaverſum Perſas vi reprimere nititur, fortuito telo ictus ex vulnere in caſtris decedit die XXV. Iunii V. C. 1116 P. X. 363 anno aetatis XXXII. in ipſo adeo juventutis flore, et in medio hactenus victoriarum curſu.

Quod in Conſtantino M. eveniſſe diximus, quem religioſa partium ſtudia aut coelo intulere, aut Furiis excruciandum commiſere, idem et in Iuliano evenire neceſſe fuit, ex quo repudiatis palam Chriſti ſacris veterem ſuperſtitionem revocavit. Cavendum igitur cumprimis, ne in judicandis Iuliani meritis aut ſolis utamur eorum teſtimoniis, qui Chriſtiana ſacra amplexi ſunt, quos inter praecipue nominandi Gregorius Nazianzenus, totumque ſcriptorum eccleſiaſticorum agmen, aut ſolis eorum, qui deorum cultum longe praetulere, quos inter facile eminet Libanius ſophiſta. Quo in partium conflictu iſtud accidit ad cauſam noſtram opportunum, quod inter hos ipſos auctores fuere, qui Iuliani et virtutes aperiunt, et vitia, moderati ſane, et amici veritatis, ex quibus laudandus praecipue Ammianus Marcellinus idolorum ipſe cultor, et Iuliani ad bellum Perſicum comes, aequiſsimi vir judicii, ac conſilii, illinc Aur. Prudentius, juratus certe polytheiſmi hoſtis, cujus de Iuliano judicium lubet hic proponere: [a])

Principibus tamen e cunctis non defuit unus
Me puero, ut memini, ductor fortiſſimus armis,
Conditor et legum, celeberrimus ore manuque,
Conſultor patriae, ſed non conſultor habendae
Relligionis, amans tercentum millia divum,
Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus orbi, etc.

Ex ſanae igitur criticae legibus, ſi amplectamur ea, quae Chriſtiani in eo laudanda, quae adverſarii vituperanda duxere, fieri non poterit, quin ſinceram habeamus, germanamque Iuliani imaginem. Accedit, quod etiam his remotis, quo ille fuerit animo, qua indole, incorruptum nobis ſuppeditent teſtimonium ejus ipſiſs ſcripta, quae inſigni numero ad noſtram usque aetatem pervenere.

His ſi fontibus ad cauſam noſtram utemur, convincemur facile, fuiſſe Iulianum a libidine longe alieniſsimum, frugalem, parcum ciborum et ſomni, contemptorem opum, ut in exigendis tributis non moleſtum, ita in remittendis fiſci debitis facilem, tenacem juſtitiae, et ſi qua alia ſunt decora ex philoſo-

a) in Apotheoſi v. 449.

phiae praeceptis hauſta, tum vero artibus omnibus literisque, et cumprimis Graecis inſigniter eruditum, et quod maxime mirabile viſum in viro, qui omnem anteactam vitam in philoſophiae otio transegit, repente ad arma evocatum rudimenta belli inter victorias occoepiſſe. At eundem fuiſſe gloriae ac popularis aurae plus quam philoſophum deceret, appetentem, peccantem interdum in iis ipſis, quae in Conſtantio culpaverat, nonnunquam in vindictam pronum, ſcriptores perhibent, non vero noviſſe imperare linguae, et abſtinenere amaris ſalibus aculeisque, ipſa ejus ſcripta adfatim teſtantur. Levitatis ac impotentis animi argumentum inſigne, quod provocatus Antiochenſium dicteriis et traductus acerbius, quod barbam aleret, et auſteriore vitae conſuetudine uteretur, cum contemnere anguſtae mentis vulgus oporteret, injuriam objecta oratione vindicavit, quam Μισοπωγωνα, *oſorem barbae*, inſcripſit, in qua, quam is multa inepta atque inficeta effutierit, in propatulo eſt, cujus exemplum lemniſcatum infra in numis dabo. Cum deceat philoſophum, aliorum aliter ſentientium doctrinam patienter ferre, an ille germani philoſophi partes implevit, cum Epicureorum, ſcepticorumque dictata iniquo animo tulit, et abolere adlaboravit? qua in re multo ſane inferior habitus eſt M. Aurelio, qui ſtoicus ipſe Epicureos tamen iisdem, quibus ſuos, beneficiis adfecit. [a]) Deſciviſſe a Chriſtianis ſacris crimini datum, ob quam cauſam ei *Apoſtatae* nomen velut proprium inditum. *) Satis conſtat, adhuc puerum nonnullorum, quibus literarum cauſa familiarius utebatur, praeceptis ad vetera inſtituta fuiſſe imbutum. Auxerint ingeſtum odium epiſcoporum ejus aetatis diſſenſus, jurgia, et aliquorum non ferenda ambitio; tum vero conventus in locis disjunctiſsimis usque eo frequentati, ut in eorum commeatus ſaepe vehicula publica, et in viatica, nam publice praebebantur, fere aerarium deficeret, tam raro ex his colloquiis ſecuta pace, ut plerumque etiam odia intenderentur. Et quoniam harum auctores ſynodorum ipſi potiſsimum fuere Conſtantinus M., ac filius Conſtantius,

---

a) Vide Vol. VII. pag. 66.

*) Αποστατης is dicitur, qui partes, quas antea ſecutus eſt, aut inſtitutum, quod profeſſus eſt, mutata voluntate deſerit. A vario ergo hominum judicio pendet, utrum haec a cauſa priore defectio laude digna ſit, an vituperio. Hominis Epicurei ad Stoicos ἀποστασιαν probaverint Stoici, vituperaverint Epicurei. Fecit igitur ignorata vocabuli Graeci ſignificatio, ut plerique, qui in admirando Iuliano modum exceſſere, iraſcerentur illis, qui *Apoſtatae* illum nomine, tanquam contumelioſo, diſtinguere amant. Hos inter Voltairius: *Il n' y a pas encor longtems qu' on ne citoit ſon nom qu' avec l' épithète d'* Apoſtat, *et c' eſt peut-être le plus grand effort de la raiſon, qu' on ait enfin ceſſé de le déſigner de ce* ſurnom injurieux. (Suite des Mélanges de litterature etc. Tome IV. Ch. 63.) Contra non vererer Chriſtianus ego, ſpectata ejus vocis natura ipſum Conſtantinum M. vocare Apoſtatam, quippe qui abjecto polytheismo Chriſtiana ſacra reſpexit.

tanto magis utriusque in Chriſtiana ſtudiis iraſcebatur, quanto impenſius utrumque, ac privatim Conſtantium propter continuatas domus ſuae caedes oderat, et odiſſe debuit. Ergo cum primum Auguſtus ſine aemulo fuit, reſerare deorum templa, illuc hoſtias incredibili numero adigere, ipſe ſecuri admovere manum, ſic ut victimarius per ludibrium diceretur, ipſe comportare ligna, accendere focum, exſecandis e cadaveribus extis Auguſtas cruentare manus, iisque inſpiciendis conſulendisque advertere animum, quam inſaniam graviter perſtrinxit Ammianus ipſe, ut idolorum cultor, ſic judex aequiſsimus. [a]) Ad haec ominibus, viſis ſecundum quietem, prodigiis miſeranda ſuperſtitione fidem habere, vigiliis jejuniisque ſeſe ad deorum occurſum praeparare, quos ſaepe ex Olympo deſcendiſſe, ut ad amaſium ſuum inviſerent, ejus ſuaviter contigiſſe manus crinesque, et tam familiariter illo uſos, ut ad extremum, quae ſit Iovis, quae Minervae vox, quae Apollinis forma, quae Herculis, facile dignoſceret, perhibet Libanius. [b]) Hi ſi mores, atque hic animi habitus ſi poteſt praeſtare philoſophum, nihil ſane obſtabit, quo minus Antonios, Pachomios, Hilariones philoſophos praeſtemus, quos tamen ii ipſi, qui maxime Iulianum philoſophum praedicant, ſolent ridere. Cumque error fanaticus, captusque ſuperſtitione animus iſtud maxime ſibi habeat proprium, ut quemque ſuſurrum, quasque aniles fabulas, modo cauſae ſuae ſerviant, ſed quas philoſophia jure condemnat, facile credat, nemini mirum videbitur, Iulianum libenter amplexum tradita civitatum ab ultima antiquitate prodigia, quae jam tum aniculas inter puerosque vix fidem amplius reperere. Miraculum Claudiae Veſtalis, quae ſola Matris deum navim adligata zona traxerat, cum late enarraſſet, haec continuo ſubjecit: *quanquam ſcio, nonnullos ex iis, qui nimis ſunt ſapientes, haec tanquam muliercularum intolerabiles nugas contempturos. Mihi vero civitatibus ipſis major habenda fides videtur, quam ſcitis et elegantibus iſtis, quorum animula acri quidem indole praedita eſt, ſed nihil ſani contueri poteſt.* Haec cum legis, aude philoſophum Iulianum cum philoſopho Arpinate componere. Hoc ſuo adfectu cum exſtinguere Chriſtianum nomen cuperet, non ille Chriſtianos, quod a moribus ſuis alienum erat, tormentis inſectari voluit, ſed modis aliis, quos omni crudelitate valentiores ſperabat. Eorum enim pueros a ludis literariis arcuit, ne adulti eſſent ingenio ad evertendam ſuperſtitionem capace, deinde epiſcopos exules ſuis omnes ſedibus reſtituit, ut inter ſe jurgiis odiisque colliſi, ut antehac factum, Chriſtianis ipſis eſſent deſpicatui. Demens, qui non reflexerat animum, opiniones humanis mentibus alte defixas amatasque non poſſe ſive benevolentia, ſive terriculis eradicari, et perperam tum cultum religioſum oppugnari quibuscunque machinis, quando ejus illecebrae jam magnam populi partem occupavere. Ac

a) L. XXII. c. 12. 14.
b) Legat. ad Iulian. et in Orat. parental. c. 83.

denique ſi Chriſtianae fidei praecepta ejus fuere naturae, ut Iuliani animum permovere ad adſenſum non poſſent, an vere is philoſophum ſeſe comprobavit, quando repudiata illa veterem cultum male cohaerentem, ac propterea jam tum paſsim et ſponte faſtiditum maluit revocare? et cum ſatius tum fuiſſet, neutri adhaerere, tam immoderato illum ſtudio amplecti, ut non poſsit ipſa ſuperſtitio, quo tempore maxime floruit viguitque, pertinacioris in ſe pietatis inter homines exemplum oſtentare. Adeo verum eſt, ſummos etiam viros, quos inter Iulianum jure numeramus, dum praecipiti mentis ſuae ὁρμῃ nimium obſequuntur, et virtutes ipſas nimium intendunt, tum maxime philoſophiam omittere, et ſibimet ipſis multum detrahere de veris laudibus, quas communi orbis judicio promeriti videbantur. Iuliani vitam praeclare ſcripſit Bletterius Gallus, etſi illi religionis cauſa iratior, in opere *Hiſtoire de l'Emp. Iulien l'Apoſtat* Pariſiis annis 1735. 1746. 1776 in 12 edito; idem multa, quae ad Iulianum pertinent, inſeruit operi alteri: *Hiſtoire de l'Emp. Iovien* Pariſiis 1748 et Amſtelodami 1750 in 12 vulgato. At optime, ut ego exiſtimo, de Iuliani philoſophia, virtutibusque et vitiis judicavit Eduardus Gibbon Anglus. [a])

Vxor *Helena*, de qua infra.

* *

Ab anno V. C. 1113 P. X. 360 ad V. C. 1116 P. X. 363.

A. IVLIANVS. AVG.

B. D. N. IVLIANVS. P. F. AVG.

C. D. N. FL. IVLIANVS. P. F. AVG.

D. D. N. CL. IVLIANVS. P. F. AVG. vel: PP. AVG. vel: PERP. AVG.

E. D. N. FL. CL. IVLIANVS. P. F. AVG. vel: PP. AVG. etiam ſine D. N.

F. D. N. CL. IVLIANVS. SEMP. AVG. (Ducange Fam. Byz. tab. XIV.)

Caput cinctum diademate gemmato. Diximus ſupra, Iulianum, quamdiu Caeſar erat, uti diademate non ſolitum. Geſtaſſe illud, ex quo Auguſtus fuit, non numi modo teſtantur, ſed et Ammianus: [b]) *Quinquennalia Auguſtus jam edidit, et ambitioſo diademate utebatur lapidum fulgore diſtincto, cum inter exordia principatus adſumpta vili corona circumdaretur xyſtarchae ſimilis purpurato.* Sed vilem hanc coronam in ejus Caeſaris numis videre nondum licuit.

Cum privatus adhuc eſſet, barbam aluit, ſed attondere eam juſſus, cum ad Caeſaream dignitatem vocaretur, ut fatetur ipſe, [c]) barbatus in numis, in quibus Caeſar dicitur, non comparet. Numi ejus, deinceps Auguſti, aut imberbem illum, aut, quod ſaepius, liberaliter barbatum ſiſtunt. Dubium non eſt, prioris generis numos ad principia imperii pertinere, quando ancipite adhuc ſua fortuna, et nondum omiſſa concordiae cum Conſtantio ſpe recepto cultu uti malebat; quae cauſa

a) The Hiſtory of the decline and fall of the Rom. empire chap. XIX. — XXIV. b) L. XXI. — c) ad S. P. Q. Athen. p. 274.

fuit, cur Chriſtiana etiam tum ſacra adhuc frequentaret. Paullatim ſui ſecurus barbam, quam inde ab Hadriano principibus honoratam primus poſuit Conſtantinus M., et poſt eum ex eadem gente omnes, revocavit. Non impune. Nam palam ridebatur ab Antiochenis, tanquam qui barbam praeferret hircinam, quae tam eſſet pilis ſpiſſa, ut inde funes poſſent confici. a) Convicium ut convicio rependeret, *per me*, reſpondit, *iſtud vobis licebit*, *at vereor, ut evellere illos poſſitis, neque delicatulas veſtras mollesque manus eorum aſperitas laedat.* Addidit barbae ſuae commoda alia, ut: delectari ſe diſcurrentibus per eam pediculis, ceu per ſilvam feris, obſtare eam gulae, metu, ne una cum pane ſe pili miſcerent, et eſſe impedimento dandis accipiendisque oſculis. b) Quae quidem modo commemorata eo usque intoleranda viſa fuere delicatis noſtrae aetatis Gallis, ut Bletterium Iuliani biographum obteſtarentur amici, ab his verbis Gallice reddendis in popularium ſuorum gratiam abſtineret. c) *) Secundum Ammianum Iulianus adhuc Caeſar barbam aluiſſe videtur, nam jam tum tanquam *capella*, *non homo*, et *hirſutus* in aula Conſtantii traducebatur. d) Verum in numis hac dignitate inſignibus imberbis ſemper eſt, et hoc dicterium ejus adhuc privati mores reſpexerit.

*

Vt lit. C. Caput barbatum.
SECVRITAS. REIPVB. *Bos ſtans, ſuperne duo aſtra; in nonnullis juxta bovem corona, cui inſiſtit aquila; in imo variarum urbium nomina.* AE. II.

Hujus typi in numis Iuliani jam meminere Socrates, e) et Sozomenus. f) Nimirum alimentis Antiochiae praeſente imperatore deficientibus oppidani, ut erant ſuopte ingenio ad cavillandum proni, taurum, ajebant, numis eſſe inſculptum, ejusque exemplo perverti orbem terrarum. Nempe, ut aculeum explicat Socrates, cum ad aras deorum adſidue tauros immolaret Iulianus, aram et taurum numis juſsiſſe inſculpi. Quod ad aram attinet, fallitur certe Socrates; nam inter tot numos, qui cum hoc typo exſtant, nullus adhuc cum memorata hac ara repertus eſt; ſed nec Sozomenus ejus arae meminit. Neque etiam Bandurius in cauſa, cur ejusmodi numi ſignati ſint, cum Socrate conſentit. Exiſtimat enim, quoniam Iulianus Aegyptiorum ſacris pertinacius inhaeſit, bove ſtante cum duobus aſtris intelligi Mnevin ſoli, et Apin lunae ſacros. Revera quo tempore is Antiochiae moratus eſt, quaeſitum ſolicite in Aegypto novum Apin, ac repertum denique, refert Ammianus. g)

Id genus numi, praeterquam quod miro numero habentur, iſtud praeſtant etiam, quod in ima parte urbes, ex

a) Ammian. L. XXII. Socrat. L. III. c. 17. b) in Miſopog. c) Hiſt. de Iovien T. II. p. 94. d) L. XVII. e) L. III. c. 17. f) L. V. c. 19. g) L. XXII.

*) Secus viſum Voltairio, loco, quem paullo altius in nota indicavi. *Le peuple d' Antioche*, inquit, *inſulte Iulien. Il ne ſe venge qu' en homme d' eſprit, et pouvant lui faire ſentir la puiſſance impériale, il ne fait ſentir à ce peuple que la ſupériorité de ſon génie.*

quarum officina monetaria prodivere, diſtinctius atque alii numi exhibent. Ita legere in iis eſt: ANT. — AQVIL. — CONS. — CYZIC. — HERACL. — LVGD. — NIC. — SIRM. — SIS. — TES. additis variis notis arithmeticis ſeu Latinis, ſeu Graecis, quae adeo praeclare ſerviunt ad explicandas notas in hujus aevi moneta contentas. In aliis ejus numis, praecipue Votorum, adſidue item notantur urbes, quas inter reperitur etiam VRB. ROM.

* * *

Vt lit. E. Caput imberbe.

VICTORIA. DD. NN. AVG. *Victoria gradiens, infra* LVG. AR. (Muſ. Caeſ.)

Omnia comprobant, numos hos ſub initium imperii invito Conſtantio ſuſcepti fuiſſe percuſſos, nimirum caput adhuc imberbe, ſcriptum DD. NN., quo comprehenſus etiam intelligitur Conſtantius, antequam arma in hunc moveret, denique infra ſcriptum LVG*dunum* in Iuliani ditione poſitum, in qua ſola ejusmodi numi majoris Auguſti voluntati repugnantes feriri potuere.

* * *

Vt lit. E. Caput barbatum.

VIRTVS. EXERC. GALL. *Figura militaris barbarum in genua proſtratum crinibus prehenſum trahit, ſ. tropaeum, in area aquila fulmini inſiſtens, et coronam ore tenens, infra* CONSTAN. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt ex certis teſtimoniis conſtat, Iulianum palam ad veterem ſuperſtitionem fuiſſe reverſum, ſic tamen in ejus numis neque dicatas diis inſcriptiones, ut: IOVI. vel MARTI etc., neque eorum propria ſigna aperte proponi videmus. Nam bos ſignatus in numis SECVRITAS., etſi, ut veriſimile diximus, Mnevin, vel Apin notet, tamen in plures patebat explicatus, ut revera Socratem hiſtoricum aliter de hac imagine ſenſiſſe vidimus. Quid quod neque pontificis maximi titulum monetae ſuae inſcripſit, etſi talem ſeſe continuo poſt adſcitum idolorum cultum palam profeſſus eſt. [a]) Quid vero ſentiendum ſit de numis VOTA. PVBLICA, in quibus obviae ſunt deorum inſcriptiones et ſigna, poſt Iuliani numos exponetur. Tamen, ſi fides Sozomeno, [b]) *in publicis imaginibus curavit, ut juxta ſe pingeretur Iuppiter velut e coelo apparens, et coronam ac purpuram, imperii inſignia, ipſi praebens, aut Mars ac Mercurius oculos in ipſum conjicientes.* Fuit igitur Iuliano certa quaedam conſtituta ratio, cur aut non auderet, aut non vellet cultum ſuum manifeſtare in moneta publica, quem aliorſum palam profeſſus eſt. Sane in praeſente numo nequaquam Iuppiter ipſe imperatori coronam offert, ut iſtud in tabulis pictis fuiſſe propoſitum dixit Sozomenus, ſed ejus vice miniſter fulminis ales, eodem quidem ſenſu, ſed tamen modeſtiore. Adverto vero etiam, cum aquila inſiſtens fulmini, et coronam ore ſtringens vetus fuerit legionis ſignum, et conſtet ex eodem Sozomeno, [c]) Iulianum in priſtinam formam commutaſſe ſignum illud nobiliſsimum exercituum Romanorum, quod Conſtantinus in crucis formam converterat, poſſe hoc aquilae typo intelligi reſtitutam hanc ipſam aquilam legiona-

a) Socrat. L. III. c. 1. b) L. V. c 17. c) l. c.

riam, quae praeterea recte reſpondet inſcriptioni: VIRTVS. EXERC. GALL.

Typus prehenſi crinibus hoſtis, qui deinceps in Valentiniani moneta obvius eſt, humilis eſt imago inimici in ſervitutem abſtracti, quae et elegantiorum temporum monumenta invaſit. Sic in celebri gemma Auguſtea muſei Caeſarei milites Romani virum et mulierem barbaram capillitio arreptos trahunt. Eodem ſenſu Deriades Indorum rex apud Nonnum his verbis furit: a)

Σημερον ἠ Διονυσον ἐγω πλοκαμιδος ἐρυσσω,
Ηε μοθος Βακχειος ἀΐστωσει γενος Ινδων.
Hodie vel Bacchum ego crinibus traham,
Aut pugna Bacchica exterminabit genus Indorum.

* * *

Antica varia.

VOTA. PVBLICA *variis deorum typis*, quos numos vide infra poſt numos Iuliani.

Antica varia. Caput imberbe.

VOTIS. MVLTIS. X. *intra lauream*, *infra* LVG. *vel* CON. Eſt AR. (Muſ. Caeſ.)

Quinquennalia a Iuliano jam Auguſto Viennae fuiſſe edita, diſerte docet Ammianus, b) cujus cauſa primum Lugduni eorum teſtes numi fuere ſignati, aliquanto ſerius iterati Conſtantinopoli.

* * *

Antica varia, capite in aliis barbato, in aliis imberbi.

VOTIS. X. MVLTIS. XX. *intra lauream.* AR. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Quocunque utaris calculo, non potuit Iulianus, qui annos tantum ſeptem, et menſes fere octo ſive Caeſar, ſive Auguſtus imperavit, ſolvere decennalia, et ſuſcipere vicennalia. Ex quo efficitur, quo tempore ſolvit quinquennalia, ſuſcepiſſe eum decennalia, tum vicennalia, nimirum ut recte ad hos numos obſervat Bandurius, c) ſpe tantum, et cogitatione praecepta. Et vero complures ex his numis poſt peracta quinquennalia fuiſſe ſignatos, probant illi, qui caput imberbe ſiſtunt; nam paullo poſt coepit promittere barbam, ut dictum. Magis mirare vota XX. in Ioviano ſeptem menſium imperatore. Sed de hac votorum oeconomia agetur alibi.

* * *

Vt lit. B. Caput imberbe.

VOTIS. XXX. MVLTIS. XXXX. *intra coronam.* AR. (Band.)

Haec vota, etſi prioribus multo ampliora, difficultatem non creant; ſunt enim Conſtantii, non Iuliani, atque hi numi ſignati fuere ſub ejus imperii principium, quando nondum abjecta ſpe concordiae adhuc perrexit majorem Auguſtum obſervare.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - -	R.
Argentei	- - - - - - - - - - -	C.

a) Dionyſ. L. XXXVI. v. 140. b) L. XXI. c) Pag. 429.

Aenei max. mod. . . . . RRR.
Aenei II. et III. formae . . . . C.

Numi Iuliani inſcripti VOTA PVBLICA, aliique ſimilis argumenti Iuliano vulgo tributi.

A. *1.* D. N. FL. CL. IVLIANVS. P. F. AVG., *in aliis* PP. AVG., *in aliis ſine* D. N. *Protome Iuliani d. globum cum Victoriola, ſ. clypeum, cui inſculpti gemini lactentes.*

VOTA. PVBLICA. *Anubis ſtans d. ſiſtrum, ſ. caduceum.* AR. max. mod. (Muſ. Princ. de Waldeck.)

2. Vt lit. A. Protome ſimilis.

VOTA. PVBLICA. *Iſis ſedens Horum lactat.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

3. Vt lit. A. Caput Iuliani barbatum diadematum.

VOTA. PVBLICA. *Iſis cane vecta d. ſiſtrum, ſ. haſtam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

4. Vt lit. A.

Sine epigraphe. Currus binis Sphingibus ſuper mari vectus, cui inſiſtit Iſis d. ſiſtrum tenens; infra ſtat Harpocrates, ante currum canis poſterioribus pedibus inſiſtens latrat. AE. I. II. (Tanini, Band.)

B. *5.* D. N. FL. IVLIANVS. P. F. AVG. *Protome ſimilis.*

VOTA. PVBLICA. *Iſis et Oſiris in aſpides deſinentes vaſculum una ſuſtinent, cui inſiſtit aſpis.* AE. III. (Band. ex Ducange.)

C. *6.* D. N. IVLIANVS. NOB. CAES. *Caput nudum.*

ISIS. FARIA. *Caput Iuliani imberbe corona gemmata cinctum.* AE. III. (Band.)

Numi ſimilis argumenti, ſed ſine inſcriptione imperatoris.

7. DEO. SANCTO. SERAPIDI, *in alio* SARAPIDI. *Caput Serapidis.*

DEO. SANCTO. NILO. *Fluvius barbatus humi ſedens, d. arundinem, ſ. cornucopiae, juxta hippocampus, in area* B, *infra* ALE. AE. III. (Muſ. Caeſ. Tanini.)

8. DEO. SERAPIDI. in aliis: VOTA. PVBLICA. *Capita jugata Serapidis et Iſidis cum attributis manus attollentium. In aliis caput Serapidis tantum.*

VOTA. PVBLICA. *Anubis ſtans d. ſiſtrum, ſ. caduceum.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Band.)

9. VOTA. PVBLICA. *Caput Iſidis.*

VOTA. PVBLICA. *Anubis idem.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

10. DEO. SERAPIDI. *Caput Serapidis radiatum.*

VOTA. PVBLICA. *Serapis ſtans d. elata, ſ. haſtam.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

11. DEO. SERAPIDI, *in aliis* SARAPIDI. *Caput Serapidis cultu ſolito, in aliis imberbe radiatum.*

VOTA PVBLICA. *Iſis d. ſiſtrum in mularum bigis.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

12. DEO. SARAPIDI. *Caput Serapidis.*

VOTA. PVBLICA. *Iſis navi inſiſtens velum explicat.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

13. DEO. SARAPIDI. *Capita Serapidis et Iſidis.*

VOTA. PVBLICA. *Iſis cani inſidens d. ſiſtrum.* AE. III. (Band.)

14. Eadem adverſa.

VOTA. PVBLICA. *Iſis ſtans figurae in genua prolapſae manum imponit.* AE. III. (Band.)

15. DEO. SERAPIDI. *Caput Serapidis.*

VOTA. PVBLICA. *Iſis et Oſiris in aſpides deſinentes una vaſculum ſuſtinent.* AE. III. (Band.)

16. Eadem adverſa.

VOTA. PVBLICA. *Sphinx.* AE. III. (Band.)

17. Eadem adverſa.

VOTA. PVBLICA. *Harpocrates ſtans dextera ori admota, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Band.)

18. ISIS. FARIA. *Protome Iſidis d. elata ſiſtrum.*

VOTA. PVBLICA. *Iſis cani praegrandi currenti inſidens d. ſiſtrum, ſ. haſtam.* AE. III. (Muſ. Caeſ.) In alio: *Iſis gradiens d. ſiſtrum, ſ. ſitulam.* Vide copioſas averſas alias, ſed jam ex praecedentibus cognitas, apud Bandurium et Taninium, ab his commemoratas ſub Helena Iuliani.

19. GENIO. ANTIOXENI. *Mulier turrita et velata rupi inſidens, pro pedibus fluvius emergens.*

APOLLONI. (*ſic*) SANCTO. *Apollo ſtolatus ſtans d. pateram, ſ. lyram, infra* SMA. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

20. GENIO. CIVITATIS. *Caput muliebre velatum turritum.*

Eadem averſa. AE. III. (Tanini p. 318.)

* * *

En ſyllabum hujus claſsis numorum; neque tamen adhuc omnes recitavi; nam alios praeterea, ſed ignobiliores, commemorant Bandurius, Taninius, aliique catalogi. Antequam de ſingulis agam, de univerſo agmine nonnulla ſunt praecipienda.

Fuere, qui hos numos Iuliano jubente fuiſſe percuſſos adfirmarent, et eſſe ejus ad idolorum cultum converſi teſtes luculentos, quos inter miror exſtitiſſe cel. Bimardum. a) Temere iſtud, ac nullo auctore edici, vel ex eo liquet, quod nemo veterum, etiam eorum, qui copioſiſsime ea, quae pro revocandis idolis conſtituit, perſecuti ſunt, novitatem in numos quoque lege inductam meminerint. Quid quod praeſto ſunt argumenta, quae haud dubie contrarium docent. Horum catalogum numorum percurrenti continuo patebit, iis omnibus, demptis duobus poſtremis Antiochenis, natale ſolum eſſe Aegyptum. Quaeſo, ſi Iuliani veterem iterum ſuperſtitionem revocantis juſſu ſunt ſignati, cur deſunt numi Conſtantinopolitani, Cyziceni, Theſſaloniceuſes, Lugdunenſes, deorum Graecorum Romanorumve imaginibus inſignes? An imperatoris lex ad ſolam Aegyptum valuit, aut haec ſola imperatoris dicto audiens? Enimvero ſi ab his numis Iulianum idolorum cultorem probare quis volet, longius ſe, quam intenderat, progreſſum videbit; nam et Conſtantium II., quem acerrimum fuiſſe ſuperſtitionis hoſtem conſtat, oportebit idololatram confiteri, cum ejus exſtent nu-

a) B. L. Tom. XV. pag. 114.

mi ſimillimi tam Caeſaris, quam Auguſti nomine inſignes, in quorum averſa legitur: VOTA. PVBLICA typo Anubis, quibus adde numum Iuliani adhuc Caeſaris ſupra num. 6. deſcriptum, et, ut patet, imperante adhuc Conſtantio ſignatum, quo tempore is Conſtantio adhuc obnoxius Chriſtianum ſeſe profiteri quomodocunque invitus debuit. Similem Conſtantini M. numum conſulto praetereo; nam video poſſe reſponderi, fuiſſe ſignatum tum, cum adhuc Iovem, Martemque in moneta toleraverat. Denique ſimiles numi occurrunt etiam ſub Ioviano, Valentiniano, Valente, Gratiano, idololatriae nequaquam ſuſpectis.

Enimvero omnia perſuadent, fuiſſe in Aegypto vetus inſtitutum, ut ſtatis temporibus vota publica forte pro ſalute principum conciperentur, ac tum moneta cum imaginibus deorum, quibus ſupplicatum eſt, erogaretur. Sane inde a Diocletiano omnium fere Auguſtorum et Caeſarum id genus numos habemus, ſuntque forma modisque multum diverſis a moneta ordinaria Alexandriae ſignata. Quid quod hujus origo monetae forte altius eſt repetenda. Exſtat in muſeo Caeſareo aeneus Hadriani formae II. HADRIANVS. AVG. COS. III. P. P. *Caput laureatum.* ☧ *Sine epigraphe. Iſis praegrandi cani currenti inſidens d. ſiſtrum, ſ. haſtam.* Numus hic commatis Romani certe non eſt, nam deeſt nota S. C., et multum ab hoc abludit fabrica, neque typus ipſe adhuc in ullo certo ejusdem commatis numo obſervatus; at frequens eſt in hujus, de qua agimus, claſsis numis, ut videre eſt ſupra in numis 3, 13, 18. Huic adde ſimilem Fauſtinae ſenioris in muſeo Theupoli. Vnde veriſimile ſit, Hadriano imperante, quem Aegyptiorum ſacra cupide amplexum novimus, aliquid novi ritus votorum publicorum nomine fuiſſe invectum, et continuatum deinceps, et ſub ipſis etiam, ut vidimus, principibus Chriſtianis, ferentibus his adhuc inveteratos quosdam ritus, quos penitus evertere intempeſtivum viſum, eodem nempe modo, quo Chriſtianos tulit Iulianus. Hoc deinde imperante haec vota publica cum omni ſua ſuperſtitione altius extuliſſe caput, et, quod ſequitur, impune multiplicatos numos, nemini credo mirum videbitur cognito praecipue ejus in Aegyptia ſacra adfectu. Cui illuſtrando argumento praeclare ſervit, quod refert Ammianus, a) Dracontium monetae Alexandrinae praepoſitum per idem tempus ab oppidanis idololatris fuiſſe exanimatum, quod aram in moneta, quam regebat, recens locatam evertit. Dubium non videtur, a Iuliano in ejus locum ſuffectum fuiſſe hominem ſui cultus, a quo veriſimile eſt demerendi imperatoris cauſa ejuscemodi numos tanto fuiſſe numero percuſſos.

Plerique credidere, in his numis ſub imagine Serapidis latere Iulianum, et ſub altera Iſidis Helenam uxorem. De Iuliano dubitare vix licet, quoniam in illis facies Serapidis nihil habet ejus, qualis ille in aliis monumentis proponitur, ſed vix ambigua Iuliani lineamenta, et habuimus innumera hactenus

a) L. XXII.

exempla, quibus docemur, Auguſtos et Auguſtas numinis cujuspiam manifeſto cultu fuiſſe propoſitos. Praeclare iſtud confirmat Libanius haec de Iuliano adſirmans: [a]) *πολλαι πολεις ἐκεινον τοις των θεων παραστησαντες ἐιδεσιν ὡς τους θεους τιμωσι*, *multae eum urbes deorum formis effictum deorum inſtar venerantur.* Video praeterea, in ſimilibus numis, quod jam advertit Begerus, [b]) protomen Serapidis amiciri paludamento Romani prorſus moris fibula ad humerum nexo, quod conſtat proprium fuiſſe imperatoribus geſtamen. Quid quod et Anubis in his numis paludatus totus eſt, ex quo jure poſſumus conjicere, ſub horum numinum imagine latere Iulianum, eidemque poſſe applicari, quod de conſule apoſtata ſcribit D. Cyprianus, aut quisquis eſt auctor, [c])

Teque domo propria pictum cum faſcibus ante
Nunc quoque cum ſiſtro faciem portare caninam.

Idem de Helena adfirmari nequit, cujus non aeque explorata habemus oris lineamenta. Ad haec illa, quo tempore Iulianus Auguſti nomen adſumpſit, ſupremum diem obiit, niſi forte mortuae imaginem ab Alexandrinis monetae fuiſſe illatam velimus ſtatuere.

His generatim praeceptis ad typos ſingulos, ſi qui rariores ſunt, aut quid obſervatu dignum offerunt, progrediamur.

Num. 3, 13, 18 *Iſis cane vecta cum ſuis attributis.* Quoniam Iſis dearum omnium, quae coelo, terrae, inferis imperant, virtutem, et potentiam, et nomina ipſa ſortita eſt, ut praeter alios late docuit Apuleius, [d]) facile multiformi huic deae quaecunque aut animalia, aut addita illi ſigna adcommodaveris. Eodem teſte illa ſemetipſam appellat *reginam manium*, *quae inferorum deplorata ſilentia nutibus ſuis diſpenſat*, et mox infra: *Stygiam Proſerpinam, et Hecaten.* At Hecates comitem eſſe canem, alibi copioſe probavi [e]) Geſtatur ergo Iſis cane ſuo, ut Cybele leone ſuo. Propiorem rationem ipſa liberaliter ſuppeditat, cum teſte Diodoro Siculo [f]) inter alia de ſe jactat: Εγω *ἐιμι ἡ ἐν τῳ ἀστρῳ τῳ κυνι ἐπιτελλουσα*, *ego ſum, quae in canis ſidere exorior*, quo factum, ut Sirius Iſidis aſtrum nonnullis diceretur. [g]) Fuiſſe vero et Romae Iſidem hoc cultu effictam, docemur ex Dione, qui inter prodigia, quae Elagabalo imperante exſtitere, recenſet etiam, quod Iſis, quae ſuper templi ſui pinnaculo cani inſidet, faciem introrſum converterat. [h]) Idem canis Iſidem ſuam in pompa marina, quam numus num. 4. exhibet, ex eadem cauſa comitatur. Idem typus eſt etiam in numis Hadriani et Fauſtinae altius memoratis, et in Alexandrino Antonini Pii cum anno ΚΑ, (Theupoli.) quo rurſum comprobatur, praeſentium numulorum patriam eſſe Aegyptum.

a) Tom. II. Orat. X. p. 330. b) Theſ. Brand. T. III. p. 184. c) Opp. Cypr. edit. Paris. 1726. p. CLVII. d) Metam. L. XI. ſub init. e) Numi vet. p. 243. f) L. I. c. 27. g) Schol. Apollonii ad L. II. v. 519. Theon ad Aratum. h) L. LXXIX. § 10.

Num. 5, 15. *Iſis et Oſiris vaſculum tenentes, ſuper quo aſpis*, haud dubie magnum et infandum myſterium objiciunt, a quo vulgando abſtineo deorum iram veritus. Expertus eam eſt in illo ſcrutando curioſior Bandurius; nihil enim ex Apuleio, ad quem provocavit, probabile attulit.

Num. 6. ISIS. FARIA ſcriptum juxta caput Iuliani. Mirum profecto, ad rem adeo inſolitam nihil obſervare Bandurium. Subit igitur ſuſpicari, a viro praeclaro in numo non optimi operis creditum vultum Iuliani imberbis, qui revera Iſidis eſſet.

Num. 18. ISIS. FARIA in hac numorum claſſe perfrequens. Dicitur *Faria*, vel *Pharia* ab inſula Pharo Alexandriae objacente. De ea haec notavit Bandurius: [a]) Iſidem jam hoc nomine appellatam a Minucio Felice, etiam in Gruteri marmore legi ICIΔI. ΦAPIA, [b]) et apud Statium: [c])

Iſi! Phoroneis quondam ſtabulata ſub antris,
Nunc regina Phari, numenque Orientis anheli,
Excipe multiſono puppem Mareotida ſiſtro.

Haec erudite Bandurius. Atque hi Statii verſus non praeſentes modo numos, ſed etiam Graecos Alexandrinos praeclare illuſtrant, in quibus eadem Iſis tenens ſiſtrum, et velum explicans (ut et in his Iuliani numis num. 12.) ponitur, adſtituta etiam ſaepe Pharo turri in inſula cognomine poſita, inſigni artificio ſtructa a Soſtrato Cnidio, ut navigantibus noctem illuſtraret, ut teſtatur Plinius. [d]) Habes igitur ex hoc Statii teſtimonio cauſam nominis *Fariae*, habes ſiſtrum, quod et in his numis Iſis manu tenet, habes Iſidem navigantium praeſidem, quod et navis, cui inſiſtit, velumque, quod explicat, ſignificant; nam teſte Caſsiodorio [e]) *vela Iſis rati prima ſuſpendit.* Teſte Luciano [f]) Io in vaccam mutata miſſa eſt in Aegyptum, ubi Iſidis nomine Nili incrementis praeeſſet, ventos immitteret, et navigantibus opem ferret. Sed de hac Iſide navigantium praeſide lege praeclaram diſſertationem abbatis Fontenu, [g]) contractius apud Morcellum, [h]) denique apud Zoëgam. [i])

Num. 18. *Iſis gradiens d. ſiſtrum, ſ. ſitulam.* Vtrumque ſignum Iſidi proprium, et utrumque in Iſide eleganter deſcripſit Apuleius. [k]) *Iam geſtamina longe diverſa; nam dextera quidem ferebat aereum crepitaculum, cujus per anguſtam laminam in modum balthei recurvatam trajectae mediae paucae virgulae, criſpante brachio tergeminos jactus, reddebant argutum ſonorem. Laeva vero cymbium dependebat aureum.* De utroque item Servius: [l]) *Iſis eſt genius Aegypti, qui per ſiſtri motum, quod gerit in dextera, Nili acceſſus receſſusque ſignificat, per ſitulam, quam ſiniſtra manu retinet, oſtendit adfluentiam omnium lacunarum, id eſt: foſſarum, in quas Nilus ſtagnans recipiebatur.*

---

a) in Iuliano p. 427. b) Pag. 85. c) Silv. L. III. carm. II. v. 101. d) L. XXXVI. § 18. e) Epiſt. XVII. f) Dial. deor. III. g) B. L. T. V. Mem. p. 84. h) de Stilo inſcr. p. 56. i) Num. Aegypt. p. 135. k) Metam. L. XI. l) ad Aen. VIII. 696.

Numus 7. exhibet *Deum ſanctum Serapidem*, et *Deum ſanctum Nilum*, utrumque cultu ſolito. De utroque alias ſaepe a me actum, ac praecipue Vol. IV. p. 29 et 36. Nilum ab indigenis religioſe cultum praeter alios teſtatur quoque Euſebius, [a]) et diſerte teſtatur Sozomenus, [b]) ei ex inſtituto majorum fuiſſe ſacrificatum, ut uberius reſtagnaret. Ad hunc numum, qui utrumque hunc deum conjunctum exhibet, ſervit quod narrat Sozomenus, [c]) praecepiſſe Iulianum, ut cubitus Nili juxta morem majorum ad templum Serapidis deferretur, cum annis proxime ſuperioribus juſſu Conſtantini M. ad eccleſiam portaretur. Denique apte in his numis junguntur Serapis ac Nilus, quia ille credebatur Nilum ad irrigandos agros adducere, ejusque regere et incrementa et decrementa. [d])

Reliqui typi in his Aegypti numis aut memorabile nihil continent, aut ſi qua ſunt, jam ſatis in moneta Aegypti explicata fuere.

Num. 19. 20. Signati Antiochiae Syriae, et jam recitati in ejus urbis moneta. Etiam hos imperante Iuliano emerſiſſe veriſimile eſt. Antica offert *Genium Antiocheni*, id eſt: populi, ſpecie mulieris turritae fluvio ſubtus emergenti ſuper ſcopulo adſidentis, de qua imagine vide quae diximus in numis Antiochenis. Apertius ſcribitur in numis Romanis aevi Diocletianei: GENIO. POPVLI. ROMANI. De geniis populorum, urbium, locorum etc., quorum tutelae ſinguli commiſsi fuere, multa in variorum eruditorum operibus congeſta reperies. Ad populorum, urbiumque genios quod attinet, de quibus nunc tantum nobis ſermo, habemus in numis Nicaeae Bithyniae: ΑΓΑΘΗ. ΤΥΧΗ. ΝΙΚΑΙΕΩΝ, in numis Epheſi: ΤΟ. ΑΓΑΘΟΝ. ΕΦΕCΙΩΝ, frequentiſsime ſolum ΤΥΧΗ, aut, ut in numis Germes Myſiae, et Attaeae Phrygiae: ΤΥΧΗ. ΠΟΛΕΩC. Graecorum Τυχην idem fuiſſe, quod Latinorum *Genium*, docuit Chariſius grammaticus. Non tamen propterea erraviſſe dicendi ſunt interpretes, qui Τυχην verterunt *Fortunam*, ut eos erraviſſe ſtatuit Henricus Valeſius. [e]) Neque enim facile evicerit, quod viſum fuit Chariſio, viſum fuiſſe etiam diverſae aetati, variisque populis. Videmus, *Genios*, *Fortunas*, *Tutelas* nonnunquam a veteribus diſtingui, ut in marmore apud Maffeium: [f]) GENIO. ET. FORTVNAE. TVTELAEQVE. HVIVS. LOCI, at conſtat etiam, haec numina, etſi a variis diſcreta demus, tamen propter deſcripti muneris adfinitatem ſaepe fuiſſe permutata atque confuſa, quod fieri ſolet ac debet, quando judicia in rebus extra naturam humanam poſitis a populorum opinione, et ſaepe privato ſingulorum arbitrio pendent. His geniis oppidanos urbis ſuae tutelam crediderunt, in vulgus notum, at non perinde cognitum, iisdem his geniis ſuum etiam natalem fuiſſe adſignatum. Narrat loco mox indicato Euſebius, Adrianum martyrio fuiſſe adfe-

a) Vita Conſt. L. IV. c. 25. b) L. VII. c. 20. c) L. V. c. 3. d) Iablonski Panth. P. II. pag. 236. e) ad Euſebii Martyres Palaeſt. c. XI. f) Muſ. Veron. pag. 313. n. 3.

ctum προ τριων νωνων Μαρτιων γενεθλιων της κατα. Καισαρεων νομιζομενης Τυχης ἡμερᾳ, *ex ante III. nonas Martias, qui dies fuit natalis Genii, quem ſuum Caeſarenſes conſtituerunt.* Hunc equidem natalem eum ipſum exiſtimo, quo civibus creditum urbem ſuam aut fuiſſe aedificatam, aut certe dedicatam. Ex hac lege natalis Genii Romae fuit XI. Kal. Maji, Conſtantinopoleos V. idus Majas, quo ea die dedicata eſt. Γενεθλιυς ἡμερας των βασιλιδων πολεων, *natales dies regiarum urbium*, Romae ſcilicet, et Conſtantinopolis, memorat quoque Sozomenus. a) *Ceterum templi Genii, quod ſtetit Antiochiae, meminere Ammianus,* b) *et Iulianus Aug.* c)

Pars averſa *Apollinem ſanctum* praedicat ab Antiochenis in ſuburbio Daphne ſumma religione celebratum, non ingrato ad haec obſequia deo, nam pro his oracula eodem loco rependerat. Ea excepturus Iulianus ad templum iſtud acceſsit, paullo poſt ſive fortuito, ſive admotis ignibus exuſtum, ut narrant Sozomenus, d) et Ammianus. e)

FL. IVL. HELENA.

Conſtantini M. et Fauſtae filia, quam frater Conſtantius Iuliano collocaverat, cum Caeſarem eum appellaſſet. Mortua eſt V. C. 1113 P. X. 360, paullo poſt, quam imperium in Gallia maritus arripuit, incertum, an morte naturali, an accelerata. Fuiſſe dictam Auguſtam, dubium non eſt, cum et ſoror Conſtantina Hanniballiani, deinde Galli uxor a patre Auguſta dicta fuerit. f)

Filium enixa quidem eſt, ſed qui vix natus diem obiit.

Numi:

Huc diſtuli adcuratius examen numorum, qui *Helenam* inſcripſere, quo nomine in Conſtantini M. familia tres cognitae fuere, eaeque conjuges Conſtantii Chlori, Iuliani, et forte Criſpi. Quam hactenus in earum numis recte diſtribuendis incaſſum deſudaverint Ducangius, g) Gallandus, h) Bandurius, aliique, in aperto eſt. Quare neceſſe viſum, horum quoque cenſuram peragere, magis, ut eruditorum irritos hoc in judicio conatus meo quoque experimento comprobem, quam ut aliis me plus vidiſſe poſsim gloriari. Qua in cauſa ſi parum profecero, me eorum, qui praeceſſerunt, calamitate ſolabor. Lubet Helenarum numos ſecundum titulos, et nomina iis inſcripta recitare.

Flavia Iulia Helena Aug.

1.) FL. IVL. HELENAE. AVG.
Ejus caput.
PAX. PVBLICA. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. haſtam, in imo:* CONSE. — TRP. —

a) L. V. c. 17. b) L. XXIII. ſub init. c) in Miſopog. d) L. V. c. 3. e) L. XXII. f) Philoſtorg. L. III. c. 22. 28. g) Diſſert. de num. inf. aevi § 69. h) B. L. Tom. I. hiſt. p. 248.

TRS. etc. AE. IV. numi obvii.

2.) *Eadem adverſa.*

PIETAS. ROMANA. *Mulier ſtans duos pueros in ſinu fovet.* AE. III. (Tanini in Helena Chlori.)

Flavia Helena. Aug.

3.) FLAVIA. HELENA. AVGVSTA. *Ejus caput.*

FELICITAS. AVGVSTA. *Mulier ſtans d. oleae ramum, ſ. haſtam transverſam.* AE. m. m. (Tanini in Helena Chlori.)

4.) *Eadem adverſa.*

PIETAS. AVGVSTAE. *Helena ſtans ſ. infantem tenet, d. puerulo nudo adſtanti pomum offert.* AE. m. m. (Tanini ibid.)

5.) FL. HELENA. AVGVSTA. *Ejus caput.*

PROVIDENTIAE. AVGG. *Caſtra praetoria, ſuperne aſtrum, infra* SAR. AE. III. (Bandur. T. II. pag. 113.) Numi RRR.

6.) *Eadem adverſa.*

SECVRITAS. REIPVBLICE, *rarius* REIPVBLICAE. *Mulier ſtans d. demiſſa ramum, ſ. veſtem colligit, in imo:* TCONST. — ARLS. *etc.* AV. (Muſ. olim de France, Beauvais.) AR. (Tanini.) AE. III. obvii.

Helena Nobil. Femina.

7.) HELENA. N. F. *Ejus caput.*

Sine epigraphe. Aſtrum in corona. AR. (Band. T, II. p. 325.) AE. III. (Muſ. Caeſ.) Numi RRR.

Helena Flavia Maxima.

8.) HELENA. FL. MAX. *Ejus caput.*

Sine epigraphe. Aſtrum in corona. AV. (Strada, Triſtan T. III. p. 733. Band. T. II. p. 441.)

Praeſentem numum deſcripſiſſe ſuffecerit nulla deinceps ejus futura mentione, quia dubitari poteſt, an unquam exſtiterit. Bandurius eum ex Triſtano citat.

* * *

Helenae Iuliani ab antiquariis tribui etiam ſolent numi inſcripti ISIS. FARIA, ſed judicium iſtud minus certum, ut dixi in numis Iuliani.

* * *

De his, quos coram deſcripſi, numis varie ab antiquariis judicatum. Quos I. et VI. loco dedi, quique omnium maxime abundant, Mediobarbus, et, quod mirere, Bandurius quoque nullo diſcrimine jam Helenae Chlori, jam Iuliani tribuunt. Serius Bandurium ſuum ipſius vellicavit judicium, atque inter tres Helenas ſequens ſtatuit criterium: [a]) Helenam, quae in numis FL. vel FL. IVL. dicitur, eſſe Chlori, quae N. F. appellatur, eſſe Criſpi, quae demum FL. MAX., Iuliani uxorem. Addit, numos FL. et FL. IVL. propterea Helenae Chlori tribuendos, quod literae in horum numorum margine expreſſae eaedem in Conſtantini numis conſpicuae ſunt, in Iuliani vero longe aliae viſuntur, quo argumento pridem Gallandum in laudata diſſertatione uſum video. Etiam nuper cl. Taninius numos loci I. partim Chlori, partim Iuliani Helenae adjudicavit.

a) in praef. ad Tom. II.

At vero ſententiam Bandurii gravis urget difficultas. Ait, numos inſcriptos FL. vel FL. IVL. pertinere ad Helenam Chlori. Verum ſi iſtud, qua ratione in ima numorum ſic inſcriptorum parte notari potuit CONS., etiam ipſo judice certa Conſtantinopolis nota? Conſtat, quo tempore haec Chlori Helena mortua eſt, fere adhuc fuiſſe ignotum Conſtantinopolis nomen. Vnde ſequitur, numos PAX. PVBLICA, et SECVRITAS. REIPVBLICE, in quibus novae hujus urbis nomen ſaepe legitur, hujus Helenae eſſe non poſſe, ſed neque eſſe poſſe Helenae Criſpi, cum et hic ante novum hoc nomen Byzantio inditum diem obiverit.

Hoc tamen non obſtante ſunt rationes non aſpernandae, quae numos numero I. poſitos Helenae Chlori vindicare videntur, ac I. quidem in illis dicitur *Flavia Iulia*, quae ei fuiſſe nomina docet marmor Gruteri. [a]) II. In his tantum numis notae in imo poſitae conſpirant cum iis, quae in Conſtantini M. moneta obſervantur, et diſcrepant ab iis, quas Iuliani moneta exhibet. III. Plurimum probant conlati cum his Theodorae numi, quae fuit altera Chlori uxor. Simillimi enim inter ſe ſunt, ſive fabricam ſpectes, ſive volumen, (nam utrique ſunt aenei IV. formae) ſive notas in imo collocatas, ſive enunciandi modum inſolentiorem in dandi caſu, nempe in his HELENAE, in illis THEODORAE, quae omnia collecta eandem utrorumque aetatem arguunt. Cum ergo certum ſit, Theodorae numos imperante Conſtantino M. ſignatos, eadem etiam aetas huic Helenae numorum claſsi tribuenda. Aſt quo, inquies, modo difficultatem, quam tute ipſe Bandurio objeceras, tolles, nempe τo CONS. his quoque numis inſcriptum? Ea ſane aliter expediri nequit, quam ſtatuendo, eos in mortuae memoriam a Conſtantino ſignatos, quod a vero nequaquam abhorret, quin et luculento Euſebii teſtimonio juvatur narrantis, Conſtantini juſſu numos aureos cum imagine matris Helenae cuſos, [b]) quanquam videatur erraſſe in promulgando metallo, nam hactenus id genus aureus nondum compertus. Idem narrat Theophanes, [c]) ſed ſuppreſſa metalli mentione. At argumentum his multo valentius ſufficit formula HELENAE dandi caſu in his numis concepta. Novimus, inde ab Auguſti aetate in numis, qui in mortuorum memoriam cuſi ſunt, valuiſſe dandi caſum, atque ob eandem cauſam veriſimile eſt, Theodorae quoque numos poſt hujus mortem fuiſſe percuſſos. Ex his ergo, quae modo diſputavi, dubitare vix licet,

Numum I. ex propoſitis eſſe Helenae Chlori.

Numus II. inſcriptus PIETAS. ROMANA haud dubie etiam erit ejusdem Helenae Chlori, partim quia eandem habet capitis epigraphen, partim quia eadem averſa eſt etiam in obviis ejusdem Theodorae numis.

Numus IV. quoque ejusdem erit cum praecedentibus Helenae, nam eadem averſa, et in numis quoque maximi moduli reperitur in moneta Fauſtae, cui illa convixit. Varians capitis epigra-

a) Pag. 284. 1. b) Vita Conſt. L. III. c. 47. c) in Chronographia.

phe aliud non docet, quam numum hunc viva Helena fuiſſe ſignatum, quod et de ſequentibus notandum.

Numus V. in parte averſa epigraphen et typum offert obvium in Diocletiano et conlegis, et cum Conſtantino M. deſinentem, ut adeo eidem Helenae Chlori adimi vix poſsit.

Numi loco VI. deſcripti ſpectato capitis cultu, et notis infra poſitis aliam a praecedente Helenam ſine dubio ſiſtunt, cumque hae ejusdem ſint rationis, cujus illae, quae in Iuliani moneta obſervantur, veriſimile eſt, numos hos hujus uxori Helenae tribuendos. Adde, ſcriptum in his REIPVBLICE pro REIPVBLICAE in nullo adhuc Conſtantini M. numo obſervatum, at poſt hunc demum invaluiſſe, ac ſaepe occurrere in moneta Iuliani. Denique epigraphen SECVRITAS. REIPVB. in numis hujus Auguſti novimus eſſe obviam.

Numus III. FELICITAS. AVGVSTA utri Helenae debeatur, plane incertum, cum haec epigraphe prorſus ſit nova. Interim veriſimilius videtur, Helenae Chlori tribuendum.

Numum VII., in cujus antica Helena *Nobiliſſima Femina* dicitur, et in averſa ſidus intra coronam viſitur, Banduríus, ut diximus, Helenae Criſpi proprium facit, et per ipſum hunc titulum eſſe Helenae Iuliani negat, quoniam, ut ait, in more olim poſitum fuit, ut Auguſto nata, ſi Caeſari nupſiſſet, Auguſta appellaretur, at Nobiliſsima Femina, ſi qua inferiores habuit natales. a) Quod ego judicium non impugno, etſi dubitem, univerſim hunc morem valuiſſe. Typus quidem aſtri ſuffragatur Helenae Iuliani, quia cum ſimili averſa habemus numos Iuliani Caeſaris, tamen vix credam, huic Helenae Auguſti nominis honorem fuiſſe negatum, ut in ejus vita dixi. Poteſt ergo hic numus Helenae Criſpi permitti, praecipue cum ſimilis ſit numo Fauſtae Nobiliſsimae Feminae, quam veriſimile eſt fuiſſe uxorem unius ex Conſtantini M. filiis, ut diximus poſt numos Conſtantii II. Sed memineris, lector, valde eſſe incertum, utrum Criſpi uxori nomen fuerit Helenae, ut in hac monui.

Ex his ergo probabilibus cauſis, donec certiores aliae accedant,

Helenae Chlori erunt numi 1, 2, 4, 5, et forte 3.

Helenae Criſpi numus 7.

Helenae Iuliani numi numero 6 deſcripti.

a) Tom. II. pag. 325.

MONITVM.

Vt extrema imperii R. tempora longiſſime a vetere dignitate, praeſidiis, exiſtimatione diſtabant, ſic et extrema ejus res numaria nihil habet meritorum, quibus ſuperioris aevi moneta excelluit. Quemadmodum enim haec partim ad antiquitatis ſcientiam praeclara ac copioſa attulit ſubſidia, partim artis perfectione, et dignitate imaginum oculos, animumque recreavit, ita, quae praeſentis eſt aevi, raro aliquid offert, quod ad dictas cauſas valere poſſit, nihil vero, quod non modo juvare mentem oculosque poſſit, ſed et ab ejus contemplatione non planiſſime abſterreat. Quare cum numi veteres tantum propter has, quas modo commemoravi, cauſas ſoleant expeti, ubi hae deficiunt, licebit omittere explicandi, diſſerendique contentionem, quae olim propter argumenti praeſtantiam vires noſtras atque ingenium exercuit. Veniam ergo merebor, ſi, quod monetae imperatoriae reliquum eſt, tanquam poſt legionum robur agmen iners, et ignavum, paucis verbis abſolvam, magis ne quis, quod totius inſtituti partem efficit, abeſſe poſſit conqueri, quam ut dignum operae fructum facturum ſperem, qui hercle ab hac argumentorum ſterilitate, ingruente paullatim operis incredibili barbarie, ac tot ambiguorum nodis, qui vindicem necdum repperere, obtineri nequit. Quapropter quod ad facta hiſtorica attinet, Bandurii exemplo unum lubet ſequi Ducangium, qui imperatoriam ejus aevi hiſtoriam complexus eſt in praeclaro opere, quod Familiae Byzantinae *inſcribitur, et ſingulis imperatoribus ſubjicere numos modicis, cum mereri videbuntur, commentariis illuſtratos, additis inſignioribus illis, qui poſt Bandurii catalogum in lucem prodivere. Enimvero tantum abeſt, ut ab hujus aetatis numis aliquam poſſit hiſtoria ſperare opem, ut eam potius, ſi illis nitare, perturbent, impediantque. Lege, ſi lubet, quae de inſcriptionibus veritati hiſtoricae in hujus aetatis moneta plane contrariis pridem conqueſtus eſt Bandurius.* [a])

---

a) Tom. II. p. 461 nota 3, et p. 456 nota 2.

IOVIANVS.

FL. Iovianus natus in Pannonia continuo in caeſi Iuliani locum ſuffectus, cum Sapore Perſa pacem magis neceſſariam, quam honeſtam fecit quinque provinciis, Niſibique reſtitutis. Cum magnam adminiſtrandi juſte imperii ſpem oſtentaret, redux Dadaſtanae in finibus Galatiae et Bithyniae ſitae mortuus in cubiculo repertus eſt P. X. 364 menſe imperii VIII., annos natus XXXIII.

Numi:

D. N. IOVIANVS. P. F. AVG. vel: P. F. P. AVG. vel: P. F. PP. AVG. vel: P. F. PERP. AVG. vel: PPP. AVG.

D. N. FL. C. IOVIANVS. P. F. AVG. (Ducange Famil. Byz. Numi max. mod. reg. Gall. tab. XL.) Iovianum etiam marmora *Flavium* vocant, at nunquam *Claudium*. At numi hujus, quia contorniatus, non maxima eſt auctoritas.

Caput cum corona ex margaritis.

Partes averſae.

GAVDIVM. ROMANORVM. *Imperator ſedens ſ. haſtam, dexteram extendit verſus figuram pro pedibus genuflexam, pone ſtat Victoria d. elata coronam, ſ. palmae ramum, in imo* CONSA. AV. M. M.

Illuſtrem hunc volumine et raritate numum edidit Taninius ex muſeo equitis Gaſcon Angli addito iconiſmo.

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator paludatus ſtans ſub porticu d. globum, ſ. haſtam.* AR. (Tanini.) Etiam aeneum I. formae ſic inſcriptum citat Taninius.

* * *

MONETA. AVG. *Tres Monetae ſtantes.* AE. m. m. (Tanini.)

* * *

SECVRITAS. REIPVBLICAE, *vel:* REIPVBLICE. *Duae mulieres ſedentes, quarum dexterior capite galeato, ſiniſterior turrito ſ. haſtam, et ſ. pede prorae navis inſiſtit, clypeum una tenent, cui inſcriptum:* VOT. V. MVLT. X. *in imo:* SIRM. *aut ſimilia.* AV. In aliis: *Imperator paludatus ſtans d. labarum cum monogrammate Chriſti, ſ. globum, pro pedibus captivus ſedens.* AV. AR.

Major aureorum pars hanc habet epigraphen. Argentei ſunt rariſsimi, quorum unus eſt in muſeo Caeſareo.

* * *

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Typi ut ſupra.* In aliis: *Victoria ſtans d. coronam, ſ. globum crucigerum.* AV. (Banduri.) In aliis. *Victoria galeata nuda gradiens d. coronam, ſ. globum.* AV. (Banduri.)

VICTORIA. ROMANORVM. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, in quo monogramma Chriſti, ſ. globum cum Victoriola.* AE. m. m. (Tanini.) AE. II. obvii.

Iidem Ioviani numi jam globum imminente Victoria, jam globum crucigerum offerunt. Prior modus ex vetere religione eſt, hic ex nova, et nunc primum comparet. Vtrinque eadem ſigni-

ficatio. Nam quod olim praeſtare debuit Victoria, modo praeſtabat crux; unde obvia illa in hujus aevi numis: HOC. SIGNO. (crucis) VICTOR. ERIS. In eadem ſententia fuit Procopius, qui, dum equeſtrem Iuſtiniani ſtatuam deſcribit, [a]) ait: ϛαυρος ἀυτῳ ἐπι τȣ πολȣ ἐπιχειται, δι' ȣ̔ δε την τε βασιλειαν και το τȣ πολεμȣ πεποριϛαι κρατος, *crucem globo impoſitam manu geſtat, per quam regnum, et in bello victoriam adeptus eſt.* Apertius Suidas de eadem hac ſtatua loquens: (ſub Ιȣϛινιανος.) ϗαι τῃ μεν ἀριϛερᾳ χειρι φερει σφαιραν, ἐμπεπηγοτος τȣ ϛαυρȣ ἐν ἀυτῃ ὑποσημαινοντος, ὡς δια της ἐις ϛαυρον πιϛεως της γης. ἐγκρατης ἐγεγονει, σφαιρα μεν ἡ γη, δια το σφαιροειδες τȣ ἀυτης σχηματος, πιϛις δε ὁ ϛαυρος δια τον ἐν ἀυτῳ σαρκι προσηλωθεντα θεον. *Laeva quidem manu geſtat globum, cui crux infixa eſt, quae ſignificat, ipſum propter fidem in crucem terrae dominum factum. Globus enim is terra eſt propter rotundam ejus figuram; fides vero ipſa eſt crux propter incarnatum Deum illi clavis adfixum.* Bandurius, qui teſtimonia haec jam protulit, [b]) multo vetuſtiorem ejus ſymboli uſum reperire poterat in ſtatua Conſtantini M. columnae porphyreticae impoſita, quae ſtetit Conſtantinopoli, et quae teſte Nicephoro Calliſto [c]) χρυσεον μηλον μεγιϛον τῃ δεξιᾳ κατεχων χειρι, ἐπανω τον τιμιον κατεπηγνυ ϛαυρον, *ingens aureum malum manu dextera geſtavit, ſuperne venerandam crucem infixam habuit.* En, quod ſcriptores praecedentes appoſite, quod res eſt, dixere πολον, σφαιραν, ab imperito hoc hiſtorico vocatum *malum*, cum tamen ſaltem inde a Iulio Caeſare, ut numi ſatis demonſtrant, globus imperatoribus additus ſymbolum fuerit imperii orbis terrarum. Atque hinc factum exiſtimo, ut rudiora noſtrae quoque aetatis ingenia globum ſimilem, quem hodieque Caeſares Germanici in monumentis publicis praeferre ſolent, malum imperii, *Reichsapfel*, vocare ament. Non attinebat, hoc loco inſulſitatis hujus meminiſſe, niſi volupe putarem, nonnunquam et ineptiarum cunabula noſſe.

Victoria galeata, et nuda typus eſt, quem alibi videre non memini. Quae ſit haec victoria ſive Auguſtorum, ſive Romanorum, praeterea cur dicatur AVGVSTORVM, cum tamen per breve hoc imperium unicus tantum fuerit Auguſtus, neglexit docere Bandurius, neque ipſe ſupplere defectum auſim.

* * *

VOT. V. *vel:* VOT. V. MVLT. X. *intra coronam*, in obviis AR. et AE. III.

VOT. X. MVLT. XX. *intra coronam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Mira poſtremi hujus numi epigraphe in Auguſto VIII. tantum menſium, de quo agetur alibi.

VOTA. PVBLICA. *Iſis ſedens Horum lactat. — Duae mulieres tutulatae in ſerpentem deſinentes ambabus manibus una ſuſtinent hydriam, ex qua ſerpens emergit.* AE. II. — *Anubis d. ſiſtrum, ſ. caduceum.* AE. III. — *Iſis in bigis mularum d. ſiſtrum*, in alio *bigas praecedit Anubis Iſidem reſpiciens. — Iſis ſtans in navi. — Anubis. — Harpocrates.* AE. IV. (Tanini.)

Vide numos ſimiles explicatos in Iuliano.

a) de Aedif. Iuſt. L. I. c. 2. b) Tom. II. p. 445. c) H. E. L. VII. c. 49.

VRBS. ROMA. *Roma ſedens cultu ſolito.* AE. m. m. (Baldini ad Vaill.)

Numi ſuſpecti.

IMP. CAES. IOVINIANVS. etc. Numum hunc Taninius ex muſeo Pembrock citat, in quo eſt Parte III. tab. 31. Nomen IOVINIANVS, quod nullus Auguſtorum habuit, tum et reliquae omnes cauſae ſatis evincunt, epigraphen male eſſe lectam, numumque alterius eſſe Auguſti.

ADVENTVS. AVGVSTI. *Imperator eques pacificatoris habitu, praecedit miles cum labaro* XP., *ſequitur Victoria, in imo:* ROMA. AE. m. m. (Triſtan.)

Mirum, in numo Romano praedicari adventum Romae ejus Auguſti, qui ex Aſia pedem non extulit, neque ipſam etiam Conſtantinopolin, quae fuit Roma nova, intravit. Quare cum propter hanc cauſam, tum quod ejus praeconem unum Triſtanum video, eum in ſuſpectis interea habendum puto.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	R.
Aenei m. m. - - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. - - - - - - - -	C.

VALENTINIANVS I.

Fl. Valentinianus patre Gratiano natus in Pannonia mortuo Ioviano Auguſtus appellatur Nicaeae anno P. X. 364. Continuo Valentem fratrem collegam adſciſcit, eique Thraciam, Graeciam, et totum Orientem adminiſtrandum permittit, ſervatis ſibi Illyrico, Africa, ceterisque Occidentis provinciis. Bella cum Alamannis, Scotis, Saxonibus, Quadis ſive per ſe, ſive per duces varia fortuna gerit. Vehementius in Quadorum legatos invectus apoplexia oppreſſus exſtinguitur Birgitione in Pannonia exeunte anno Chriſti 375, princeps inter virtutes ac vitia varius.

Vxor I. *Valeria Severa*, quam privatus duxit, ex qua natus *Gratianus* ſubinde Auguſtus. Ejus numum finxit Goltzius. Qua repudiata, vel mortua

Vxor II. *Flavia Iuſtina* Magnentii vidua. Proles habuit *Valentinianum juniorem* Auguſtum, filias tres, *Iuſtam*, *Gratam* et *Gallam* Theodoſio M. nupturam. Ejus numum unus vidit Goltzius. Eam propter formae praeſtantiam a Valentiniano fuiſſe concupitam, et viva adhuc Severa publice ductam uxorem, legemque propterea ab eo latam, ut cuivis liceret duas ſimul legitimas uxores habere, refert Socrates, a) et ex eo

a) H. E. L. IV. c. 31.

plures alii. Verum iſtud inter fabulas jure collocat Baronius. [a])

Numi:

Numos Valentinianorum I. et II., niſi in quibus το IVN. additur, qui certe ſunt Valentiniani II., diſcernere difficile eſt, ut pluribus docebo infra in moneta Valentiniani II. Quare propoſitum eſt, hoc loco deſcribere numos omnes, qui Valentiniani nomen omiſſo IVN. offerunt, permiſſo cuivis arbitrio, quam iis malit ſtationem adſignare.

* * *

D. N. VALENTINIANVS. P. F. AVG. vel: P. AVG., rarius AVG. ſolo. Caput diadematum cum margaritis, rarius caput galeatum, idque in AE. II., ſi modo hi non ſunt Valentiniani II., ut in hoc dicetur.

Partes averſae:

* * *

CONCORDIA. AVGGG. *v e l:* AVGGGZ. *vel:* AVGGGS. *vel:* AVGGGK. — CONCORDIA. AVGGGG. *v e l:* AVGGGGS. *vel:* AVGGGGH. *Mulier galeata ſedens d. haſtam, ſ. globum, d. pede prorae navis impoſito, in imo plerumque* CONOB. In aliis: *Figura galeata ſedens d. haſtam, ſ. clypeum, in quo* VOT. X. MVLT. XV. *vel:* VOT. XV. MVLT. XX. AV. (Band. Tanini, Muſ. Caeſ., ſed in omnibus his ſub Valentiniano II.)

* * *

FELIX. ADVENTVS. AVG. N. *Imperator eques pacificatoris habitu, in imo:* SMAQ. AV. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Cujus regionis, vel urbis adventus indicetur, incertum.

* * *

GLORIA. REIPVBLICAE. *Caſtrorum porta, deſuper monogramma* XP. AE. III. (Tanini in Valent. II.)

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Duae mulieres ſedentes, quarum dexterior capite galeato d. Victoriolam, ſ. haſtam, ſiniſterior capite turrito d. Victoriolam, ſ. cornucopiae, d. pede prorae navis inſiſtit.* AV. m. m. (Tanini.) In alio: *Imp. paludatus ſtans d. labarum, ſ. clypeo innixus.* AR. m. m. (Banduri.) In aliis: *Figura paludata ſ. labarum, d. captivum crinibus prehenſum rapit.* AE. III. obvii.

Numos aeneos cum eadem epigraphe, in quorum adverſa eſt protome galeata cum haſta, eſſe veriſimilius Valentiniani II., in hoc dicemus.

* * *

MONETA. AVGG. *Tres Monetae ſtantes.* AE. m. m. AE. II. (Band.)

* * *

PAX. PERPETVA. *Victoria thoraci inſidens una cum adſtante puello nudo alato clypeum tenet, cui inſcriptum:* VOT. V. MVL. X. *in imo* TES. In alio: *Victoria adverſa ſtans utraque manu elata ſingulas laureas jactat, infra* TESOB. Vterque Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Numi ex nullo alio muſeo cogniti.

* * *

REPARATIO. REIPVBLICAE, in AR. et. AE.

REPARATIO. TEMPORVM. AE. II. (Band.)

---

a) ad ann. Chr. 370.

RESTITVTOR. REIPVBLICAE, in omni metallo. (Band.)

* * *

SALVS. REIP. *Imp. paludatus ſtans d. labarum, ſ. globum cum Victoriola, pede captivum calcat.* AV. (Band.)

SALVS. REIPVBLICAE. A. *Duo impp. nimbati ſedentes in throno communi d. globum, ſ. ſceptrum crucigerum, infra* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ. in Valent. II.)

SALVS. REIPVBLICAE. *Quatuor ſigna militaria, infra* TCON. *cum aſtro.* AR. m. m. In alio: *Victoria tropaeophora gradiens ſ. captivum crinibus prehenſum rapit.* AE. IV. (Vterque Muſ. Caeſ.)

* * *

SECVRITAS. REIPVBLICAE. numi obvii AE. III.

* * *

TRIVMFATOR. (*ſic*) GENT. BARB. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. globum, juxta captivus genuflexus, infra* TR. OB. AV. (Muſ. Caeſ.) AE. incerti moduli. (Band.)

* * *

VICTORIA. AVGG. *vel:* AVGGG. *vel:* AVGVSTORVM. *variis typis* in omni metallo, etiam AE. m. m. (Tanini.)

VICTORIA. D. N. AVGVSTI. *Victoria ſedens una cum adſtante puello alato clypeum tenet, cui inſcriptum* VOT. V. MVLT. X., *in imo* TESOB. Eſt AV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VIRTVS. AVGGG. in AE. III.

VIRTVS. EXERCITVS, vel: EXERCITI. in AR. et AE. II. III.

VIRTVS. ROMANORVM. in AV. AR. (Band. Muſ. Caeſ.)

* * *

VOTA. PVBLICA. *Duo impp. nimbati ſedentes d. elata volumen, pro pedibus hinc et inde captivus genuflexus, in imo* CONS. AV. (Muſ. Caeſ.)

VOTA. PVBLICA. *Iſis ſedens Horum lactat*, vel: *Iſis cani inſidens d. ſiſtrum, ſ. haſtam*, vel: *Harpocrates.* AE. II. III. IV. (Band. Tanini.)

De ſimilibus aeneis egimus in moneta Iuliani.

* * *

VOT. V. — VOT. V. MVLT. X. — VOT. X. MVLT. XX. — VOT. XV. MVLT. XX. — VOT. XX. — *intra coronam*, in omni metallo. Rariſsimus eſt: VOT. XX. MVLT. XXX. AE. III. (Band.)

* * *

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. AE. m. m. (Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Crux intra lauream.* AV. (Band.)

* * *

In hujus Valentiniani numis, tum et Valentis et Gratiani ſaepe memorantur officinae monetariae ſic: OF. II. III. etc. vel: R. PRIMA, R. SECVNDA, R. TERTIA, R. QVARTA, et ſimiliter, de quo argumento dicemus plura infra in tractatu de numis inferioris aevi.

PRETIVM.

Aurei . . . . C.

Aurei max. mod.	RRR.
Argentei	C.
Argentei max. mod.	RR.
Aenei max. mod.	RRR.
Aenei II. III.	C.

VALENS.

Fl. Valens a fratre Valentiniano ſub ipſum imperii aditum conlega adſcitus anno Chriſti 364 Orientis provinciis praefectus fuit, ut ſupra dictum. Procopium tyrannum ad Nacoliam Phrygiae debellavit, Gothos claris victoriis ad pacem compulit. Cum Sapore Perſa Armeniae cauſa colliſus omittere tamen bellum coactus eſt nunciata Gothorum incurſione. Nimirum hi ab Hunnis ſedibus ſuis ejecti cum ab improvido Valente agros, quos incolerent, impetraſſent, verſis in benefactorem armis Thraciam coepere depopulari, contra quos ex Syria profectus Valens, non exſpectato fratris filio Gratiano cum Occidentis viribus adventante commiſſa pugna victus, et in agreſti tugurio flammis exuſtus eſt anno Chriſti 378. A laude bellica commendatus, ſed inviſus orthodoxis, quia Arii doctrinam praeferendam duxit.

Albia Dominica uxor, cujus quoque numum reperit Goltzius.

Numi:

D. N. VALENS. P. F. AVG. epigraphe plerumque obvia.

D. N. VALENS. PER. F. AVG.

D. N. VALENS. P. A.

IMP. CE. VALENS. P. F. AG. in AE. III. (Muſ. Caeſ.)

D. N. VALENS. MAX. AVGVSTVS. in AV. (Tanini. Muſ. Caeſ.)

Caput diadematum cum margaritis, rarius protome geſtans globum, vel Victoriolam, etc.

Partes averſae.

Omitto numos ejusdem tenoris, quos jam in moneta conlegae Valentiniani recitavimus, ſcilicet: MONETA. AVGGG. — PAX. PERPETVA. — RESTITVTOR. REIPVBLICAE. — SALVS. REIPVBLICAE. — VICTORIA. AVGG. AVGGG. AVGVSTORVM. — VIRTVS. EXERCITVS. AR. m. m. (Muſ. Caeſ.) VIRTVS. ROMANORVM. AV. (Muſ. Caeſ.) VOTA. PVBLICA. AV. (Tanini.) VRBS. ROMA.

* * *

D. N. VALENS. MAX. AVGVSTVS. *Protome diademata cum margaritis d. elata, ſ. globum cum Victoriola.*

D. N. VALENS. VICTOR. SEMPER. AVG. *Imp. capite nimbato ſexigis adverſus vectus d. elata, ſ. globum; ei binae Victoriae hinc et illinc advolantes coronam offerunt, in imo varia minuta ſigilla inter literas* RM. AV. M. M.

Illuſtrem hunc numum, aureos Hungaricos X. adpendentem, Vindobonae anno 1721 muſeo ſuo intuliſſe, narrat Apoſtolus Zeno. [a]) Eum anno ſequente ſingulari diſſertatione, et propoſita ejus imagine illuſtravit Sebaſtianus Paulus. Similem nuper cl. Taninius ex muſeo Vaticano vulgavit. Valentis nomina ac tituli in utraque facie ſcripti res inſolentior, tum mirum etiam, Valentem dici *Maximum*, quem honorem a fratris ſenioris Valentiniani moneta abeſſe videmus. Videtur ergo numus ſignatus fratre mortuo; et Valens ſubinde dictus Maximus, quia inter conlegas Auguſtos Gratianum et Valentinianum juniorem ſenior fuerat. Taninius hoc typo indicari Valentis de Procopio triumphum conjicit. Sigilla, quae imum ſegmentum occupare dixi, Taninius putat *donaria forſan populo danda.* Quidquid erit, iſtud certum, res ſimiles eodem loco ſiſti in aureo inſolentis propter pondus moduli inſcripto GLORIA. ROMANORVM, de quo mox. Poſteaquam haec ſcripſeram, inlatus eſt muſeo Caeſareo numus idem, ſed qui pondere omnes, quorum modo memini, longe ſuperat, adpendens aureos Hungaricos 62, eſtque pars illuſtris ejus theſauri, cujus mentionem feci altius pag. 82 in nota.

* * *

FELIX. ADVENTVS. AVG. N. in alio: FELIX. ADVENTVS. AVGGG. *Imperator eques pacificatoris habitu.* AV. (Band.)

Prior inſcriptio et typus ſunt etiam in Valentiniano, at non alter inſcriptionis modus ſpectato AVGGG. Quoad vixit Valens, tres imperatores ſimul bis fuerunt, primum Valentinianus I., Valens, accedente ſerius Gratiano, mortuo ſubinde Valentiniano I. Valens, Gratianus, quibus acceſsit Valentinianus II. Sed quis ſit hic adventus trium Auguſtorum, quem enunciat inſcriptio, cum typus tantum unicum ſiſtat, et in quam urbem, cum hiſtoria non doceat, eos aliquando unum in locum conveniſſe, ignoro. Satis ab aliis ejus aevi exemplis conſtat, omnibus coaevis Auguſtis fuiſſe datum, quod ad unum pertinuit.

* * *

D. N. VALENS. P. F. AVG. *Protome diademata cum margaritis.*

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator capite nimbato et togatus equo lente incedente vehitur; ei occurrit mulier ſtolata tribus velut radiis ex capite ſurſum emicantibus, niſi turriculae verius ſunt, d. extremam cinguli partem ad pedes defluam tenet, ſ. facem ardentem. In imo mulier ſupina humi jacens dextera tunicam in ſinum colligit, ex quo quinque globuli, aut mala apparent, ſiniſtra, ut videtur, cornucopiae tenet, juxta eam hinc* A, *illinc* N. Eſt AV. praegrandis moduli, adpendens aureos Hung. 118½. (Muſ. Caeſ.)

D. N. VALENS. P. F. AVG. *Protome diademata cum margaritis d. elata, ſ. globum.*

Eadem averſa. AV. adpendens aureos 63. (Muſ. Caeſ.)

a) Lettere Vol. II, pag. 179.

Nemo erit, qui non ad bina haec veteris monetae prodigia animum mentemque erigat, ex quibus praecipue numus is, quem priore loco propoſui, plus quam duplum pondus habet ejus, qui hactenus omnes nobis cognitos ſuo pondere exceſsit, intelligo eum, quem proxime deſcribemus. Sunt illuſtria haec cimelia pars ejus theſauri ante paucos menſes ex terrae viſceribus protracti, cujus altius pag. 82 in ſubjecta nota memini. Tamen ut ponderis ſunt eximii, ita operis rudioris, quo fit, ut nonnullae hujus typi partes minus tuto deſcribi poſsint. Nolo nunc in eo explicando adhaerere, cum ne urgenti typothetae moram injiciam, tum quia propoſitum mihi eſt, omnes ejus theſauri opes hoc adhuc, ut ſpes eſt, anno adjectis imaginibus aere expreſsis eruditorum oculis objicere.

* * *

D. N. VALENS. P. F. AVG. *Protome diademata cum margaritis.*

GLORIA. ROMANORVM. *Duo imperatores ſedentes in communi throno capitibus nimbatis, dexteris elatis, ſ. ſingulos globos, infra* R. N., *inter quas literas duo folia, et totidem ponduſcula campanulis prope ſimilia.* AV. adpendens aureos Hung. $51\frac{1}{2}$. (Muſ. Caeſ.)

Praeclarum iſtud cimelium plures jam annos in gaza Caeſarea ſervatur, repertus a piſcatore in Hungaria inter Danubii vortices, oblatusque Franciſco I. Aug., et ab eodem juſto pretio redemptus. Ab eo, quo revixit, tempore inter ſuperſtites monetae veteris aureae numos ſpectato pondere principatum tenuit, donec repertae theſauri Somlyoenſis opes in ſtationem humiliorem detruſere. Ejus imaginem dedit Khellius, [a]) et reſtituit Taninius. Offert averſa utrumque ejus temporis orbis rectorem Valentinianum I. et Valentem. Quae inde alia ad illuſtrandam hiſtoriam elicere tentavit Khellius, conjecturarum labor fuit.

* * *

D. N. VALENS. MAX. AVGVSTVS. *Caput diadematum cum margaritis.*

GLORIA. ROMANORVM. *Mulier ſedens in throno d. globum, cui inſiſtit Victoriola, ſ. haſtam, dextero pede prorae navis inſiſtit, in imo* ROMA. Eſt AV. adpendens aureos Hung. 14. (Muſ. Caeſ.) Vide notam pag. 82.

Alius ſimilis. AV. adpendens aureos $8\frac{1}{2}$. (Muſ. Caeſ.) Vide eandem notam.

Similem in averſa et inſcriptionem et typum jam vidimus in numis Conſtantii II.

* * *

GLORIA. ROMANORVM. in aureis ponderis ordinarii, ut in Valentiniano, obvium, tum et in AR. et AE. III. formae.

* * *

D. N. VALENS. P. F. AVG. *Protome diademata dextera elata, ſ. globum.*

PIETAS. DDD. NNN. AVGVSTORVM. *Tres figurae paludatae ſtantes, ſinguli d. haſtam, ſ. clypeum tenentes, quorum medius altior eſt et nimbatus; qui ei ad ſiniſtram adſtat, aliquanto minor, atque hoc*

a) Subplem. ad Vaill, p. 266 et 270.

iterum minor is, qui ei ad dexteram adſtat, ſine nimbo uterque, in imo TESOB. Eſt AV. adpendens aureos Hung. 19¾. (Muſ. Caeſ.) Vide notam pag. 82.

Alius ſimilis, ſed adpendens tantum aureos 15. Videtur percuſſus ex eadem matrice, ſed pondus eſt contractius, quia adjectum, ut praecedens, exuberantem marginem non habet. (Muſ. Caeſ.) Vide eandem notam.

Numi tam pondere, quam inſcriptione et typo ſingulares. Tres figuras ſtantes eſſe totidem viros domus Auguſtae, triplicatum D et N dubitare non ſinunt. Per Valentis imperium tres conlegae Auguſti bis fuere, primum *Valentinianus* et *Valens* fratres, et Valentiniani filius *Gratianus*, ſerius mortuo Valentiniano I. *Valens*, ejusque duo ex fratre nepotes *Gratianus* et *Valentinianus II.* Prior trias in his numis locum habere non poteſt; neque enim tum negatus fuiſſet Valenti nimbi honor, qui aequa poteſtate rexit Orientem, qua Valentinianus Occidentem, quo modo paullo altius in numo vidimus utrumque fratrem in communi throno ſedentem, et utrumque nimbo praefulgentem. Tenendum igitur, hos numos mortuo demum Valentiniano I. cuſos, et qui ſtat medius, eſſe patruum Valentem propter aetatis reverentiam nimbi honore magis venerabilem.

* * *

RESTITVT. ORBIS. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. Victoriolam.* AR. (Tanini.)

* * *

SECVRITAS. REIPVBLICAE. *Victoria gradiens, in imo:* R. TERTIA. Eſt AV. (Pellerin Mel. I. p. 169.) *Alius, ſed in imo:* ANT. AR. (Tanini.)

Sola metalli nobilitas his numis pretium conſtituit, nam in aere obvii ſunt tam in Valentiniano, quam Valente.

* * *

SPES. RP. *Duo imperatores capitibus nimbatis ſedentes altera manu globos ſingulos, altera haſtas tenent, in medio utriusque ſtat figura exigua, ſed absque nimbo, ſupra cujus caput clypeus, in quo:* VOT. V. MVLT. X. Eſt AV. (Band.)

Dubium non eſt, utrumque hunc imperatorem eſſe Valentinianum et Valentem, puellum vero eſſe Gratianum imperio jam deſtinatum, qui, quia Auguſtus nondum fuit, nimbo caret.

* * *

TRIVMFATOR (ſic) GENT. BARB. Eſt AR. m. m. Vide cetera ſimilem, ſed AV. in Valentiniano.

* * *

VICTORES. AVGVSTI. *Duo impp. ſedentes globum tenent, pone Victoria volans utrumque coronat.* AV. (Tanini Muſ. C. Vitzai.)

* * *

VICTORIAE. DD. AVGGG. NNN. *Duae Victoriae gradientes.* AE. III. (Band.)

* * *

VOTA. PVBLICA. *Iſis Horum lactans.* — *Harpocrates.* — *Fluvius decumbens.* — *Anubis ſtans d. ſiſtrum, ſ. caduceum.* AE. III. IV. (Band. Tanini, Muſ. Caeſ.)

VOT. V. *intra coronam* — VOT. V. MVLT. X. — VOT. X. MVLT. XV. (Tanini.) VOT. X. MVLT. XX. — VOT. VX. (ſic) MVLT. XX. vel: VOT. XV. MVLT. XX. (Muſ. Caeſ.) VOT.

XX. MVLT. XXX. AR. AE. IV. (Tanini.) VOT. XXX. MVLT. XXXX. (Mediob. ex Occone.)

De variantibus his votis vide ſuo loco tractatum ſingularem.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - -	C.
Aurei max. mod. - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - - -	C.
Argentei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Aenei max, mod. - - - - - - - -	RR.
Aenei II. et III. - - - - - - - - -	C.

PROCOPIVS.

Natione Cilix, Iuliani apoſtatae propinquus, variisque ab hoc dignitatibus ornatus, hujus in acie caeſi funus Tarſum deportavit. At cum rumor ferret, imperio ſe a Iuliano fuiſſe deſtinatum, primum in Cherſoneſo Taurica, deinde Chalcedone delituit, Conſtantinopolin tandem transgreſſus cognito populi in Valentem odio Auguſtum ſe dixit anno Chriſti 365, contractoque magno exercitu cum Valente advolante ad Nacoliam Phrygiae congreſſus victusque, et ſuorum proditione deditus diras ambitionis poenas luit anno 366, alligatus arboris inflexae ramis, iisque in ſe redeuntibus diſcerptus, ut narrat Socrates. a)

Numi:

D. N. PROCOPIVS. P. F. AVG.
Caput barbatum, diadematum cum margaritis.

Partes averſae.

FEL. TEMP. REPARATIO. *in aliis:* REPARATIO. FEL. TEMP. *Imperator paludatus d. labarum, cui inſcriptum monogramma* XP., *ſ. clypeo innixus, d. pede prorae navis inſiſtit.* AE. II. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. clypeum, humi captivus ſedens, in area monogramma* XP. AE. III. (Muſ. Caeſ. Band.)

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator eques d. elata coronam.* AE. III. (Band.)

* * *

SECVRITAS. REIPVBLICAE. *vel* REIPVB. *Imperator paludatus ſtans d. haſtae, ſ. clypeo innititur.* AV. (Band. Tanini.)

Aurei Procopii numi ſunt rariſsimi, tamen non modo bini hi auctores, ſed et Ammianus Marcellinus auream eum

a) Hiſt. eccl. L. IV. c. 5.

monetam cudiſſe teſtantur. Narrat enim hic, [a]) Procopio ad imperium provecto continuo exſtitiſſe aliquos, qui *aureos numos effigiatos in vultum novi principis* circumferrent.

* * *

VOT. V. *intra coronam*. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Sine epigraphe: *Crux in laurea*. Æ. IV. (Tanini.)

Numum hunc, aliosque ſupra citatos, qui monogramma Chriſti exhibent, ait Taninius eorum adverſari ſententiae, qui adſerunt, Procopium in idololatria educatum a Chriſtiana religione alienum obiviſſe. Sin iſtud, etiam Conſtantinum M. faviſſe idolis dicendum erit, cujus numi non pauci, etiam poſteaquam ſe Chriſtianum palam profeſſus eſt, idololatriae continent argumenta, aut etiam Gratianum impenſe Chriſtianum, in cujus numo eſt Hercules.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - - -	RR.
Aenei II. - - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei III. - - - - - - - - - -	RR.

GRATIANVS.

Natus Sirmii anno Chriſti 359 Valentiniano I. adhuc privato, et Val. Severa. Anno 367 octennis dictus Auguſtus conlegas habuit Valentinianum I. patrem, et Valentem patruum, annosque natus fuit XVI., cum pater anno 375 diem obivit. Continuo Valentinianum fratrem germanum, quem legiones mox a patris morte Auguſtum dixere, conlegam et ipſe agnoſcit etſi vix adhuc quinquennem. Imperium deinceps ſic fuit diviſum, ut Gratianus obtineret Hiſpaniam, Gallias, Britanniam, Valentinianus Italiam, Illyricum, Africam, tamen ſub fratris Gratiani tutela, Valens Orientem. Lentianos Alamannos, qui Rhaetiam incolebant, memorabili apud Argentariam Galliae praelio ſuperat. Valenti gravi Gothorum bello in Thracia preſſo ſuppetias quidem tulit, ſed jam acie victum caeſumque reperit anno 378. Ergo barbaris in eo tractu undique praevalentibus Theodoſium in Hiſpania exulem revocat, quem is, jam ante exilium barbarorum ad Iſtrum victorem, mox ineunte anno 879 Auguſtum appellavit, Valentisque provinciis praefecit. Adverſus Magnum Maximum, qui arrepta in Britannia purpura Gallias invaſerat, profectus,

a) in Valente.

ſed deſertus a ſuis, in fuga Lugduni interficitur anno 383, aetatis ſuae XXIV. princeps multis virtutibus clarus initio, ſerius in adminiſtranda republica ſegnior, ſed propter fidei Chriſtianae ſtudium ut inviſus paganis, ſic orthodoxis defletus.

Vxor I. *Conſtantia* Conſtantii II. ex Max. Fauſtina filia poſtuma. Ejus numum dedit Goltzius.

Vxor II. *Laeta.* Ex utraque ſi liberos habuit, patri non ſuperfuere.

Numi:

D. N. GRATIANVS. P. F. AVG. obvium.

D. N. GRATIANVS. AVG. in quin. AV. et AR. (Muſ. Caeſ.)

D. N. GRATIANVS. PPP. AVG. in AE. III. (Band.)

D. N. GRATIANVS. AVGG. AVG. modus non infrequens in AE. m. m. item II. et III.

Poſtremus hic inſcriptionis modus magnas inter eruditos excitavit lites, aliis eam aliter explentibus. Non lubet ejus diſsidii hiſtoriam ſcribere, contentus indicare varias diverſarum ſententiarum ſtationes, ſcilicet Bandurium pag. 486, diſſertationes alias, quae ſunt in Memoriis Trevoltienſibus, quas conjunctas vide in electis Wolterecķii inde a pag. 308, tum diſſertationem aliam in iisdem Memoriis menſis Aprilis 1709 pag. 704, notam Bimardi ad Iobertum T. II. pag. 324, Audrichium in Inſtit. antiq. pag. 187, quos, qui volet, auctores adeat. Potiora eruditorum ſuffragia tulit lectio Harduini: AVG*uſti* G*ener* AVG*uſtus*, quia, ut diximus, Conſtantiam Conſtantii II. filiam uxorem duxit, cujus adeo cauſa honoris gloriari placuit. Eſt haec diſſertatio in ejus Operibus ſelectis pag. 503, in qua numum Gratiani: GLORIA. NOVI. SAECVLI explicat, ſed more ſuo chronologiae et hiſtoriae fidem pervertit. Cl. Beauvais diſſertationem ſcripſit inſertam ſubinde τοις *Saggi di Cortona* Tom. VII. p. 89, in qua is veterem Leibnizii ſententiam, legentis: *Gratianus Auguſtorum Auguſtus*, approbat. Cauſa illi, quia in numo ſuo verba AVGG et AVG puncto ab ſe ſeparantur, ſcripto nempe: AVGG. AVG. At enim in quatuor ſimilibus, integrisque muſei Caeſarei punctum iſtud non comparet, quemadmodum univerſe in Gratiani moneta ſeparantia haec puncta etiam poſt literas ſolitarias vocabulorum ἀρχαικοας conſtanter abſunt.

Caput diadematum cum margaritis conſtanter.

Partes averſae.

Omitto iterum averſas, quas in coaevorum Valentiniani I. et Valentis moneta reperias, nempe: GLORIA. ROMANORVM. — REPARATIO. REIPVBLICAE. — REPARATIO. TEMPORVM. — RESTITVTOR. REIPVBLICAE. — SECVRITAS. REIPVBLICAE. — VICTORIA. AVGG. vel: AVGVSTORVM. — VIRTVS. EXERCITVS. AR. m. m. (Muſ. Caeſ.) VIRTVS. ROMANORVM. AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Tanini.)

* * *

CONCORDIA. AVGGG. *Mulier galeata ſedens d. haſtam, ſ. globum, pede d.*

prorae navis impoſito. AV. (Tanini.)

Trium Auguſtorum in hoc numo indicari concordiam, ſuapte patet.

CONCORDIA. AVGGGGς. *Typus ſimilis.* AV. (Band.) *In alio ſimili eſt* AVGGGGS. AV. (Muſ. Caeſ.)

Bandurius ſubjectis poſt AV quinque G totidem perſonas Auguſtas indicari exiſtimat, nimirum tres Auguſtos, duas Auguſtas. At mihi plane certum videtur, poſtremum elementum, quia formae eſt a prioribus diverſae, et ejus, qua in devexi hujus imperii moneta ſaepe videbimus effictum fuiſſe epiſemon, ſeu numerum ſenarium, additumque poſtremo inſcriptionis vocabulo, in hoc quoque numo eundem ſignificare numerum, quod omnino confirmatur numo altero muſei Caeſarei, in quo additur S, quod et ipſum epiſemon eſt alterius formae. Confer numos ſimiles Valentiniani I., in quibus: CONCORDIA. AVGGGZ. AVGGGK. AVGGGGH. Haud dubie ergo IV. tantum perſonae Auguſtae indicantur, quarum tres ſunt ipſi Auguſti, quartam conjicio eſſe Conſtantiam Gratiani uxorem, cui habendus hic honos viſus fuerit, quia jam per ipſam proſapiam ad titulum Auguſteum aſpirare potuit.

* * *

FELICITAS. ROMANORVM. *Victoria gradiens.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

* * *

FEL. TEMP. REPARATIO. *Imp. paludatus ſtans d. mulierem turritam procumbentem ſublevat, ſ. Victoriolam.* AE. II. (Band.)

Epigraphe haec in Conſtante, et proximis impp. obvia, hoc aevo rariſsima.

*

D. N. GRATIANVS. P. F. AVG. *Caput diadematum cum margaritis. Numum ambit latus margo, cui in orbem inſerta ſunt XV. capita humana.*

GLORIA. ROMANORVM. *Roma galeata in throno adverſa ſedens d. globum, ſ. haſtam, in imo* TROBS. Eſt AV. adpendens aureos Hung. 16¾. (Muſ. Caeſ.) Vide altius notam pag. 82.

Quid indicent capita XV. Gratiani caput in orbem ambientia, acutioribus divinandum relinquo. Averſae typus in hujus aevi moneta obvius.

* * *

GLORIA. NOVI. SAECVLI. *Imp. paludatus ſtans d. Victoriolam, ſ. labarum.* AV. (Tanini.) In aliis: *Imp. paludatus ſtans d. labaro, ſ. clypeo innititur.* AR. (Tanini.) AE. III. obvii.

Novus epigraphes modus, qui novi ſub Gratiano auſpicantis imperii gloriam ſignificat. Quam prave ejus ſenſum detorſerit Harduinus, diximus ſupra in partibus anticis.

* * *

PRINCIPIVM. IVVENTVTIS. *Imp. capite nimbato paludatus ſtans d. ſpiculum transverſum, ſ. globum.* AV. (Pellerin Mel. I. p. 170.) AR. (Band.)

Huc refer ea, quae monui ad numos Criſpi inſcriptos: PRINCIPIA. IVVENTVTIS.

* * *

VOTA. PVBLICA. *Duo imperatores, quorum unus major, alter minor, ſedentes.* AV. (Tanini.)

VOTA. PVBLICA. *Hercules nudus ſtans dextera ori admota, ſ. clavam elatam et leonis exuvias.* Quin. (Band.)

Mirus hac aetate typus, praecipue

in Gratiano acerrimò veteris ſuperſtitionis inimico.

VOTA. PVBLICA. Typis *Iſidis*, vel *Anubis*. AE. IV. (Tanini.)

*

VOT. V. MVLT. X. AR. et AE. IV. — VOTIS. X. MVLTIS. XX. AR. m. m. — VOT. X. MVLT. XX. AR. — VOT. XV. (*in nonnullis* VX.) MVLT. XX. AR. AE. IV. — VOT. XV. MVLT. XXX. (*ſic*) *ſemper ſcriptum intra lauream.* Sunt omnes in muſeo Caeſareo.

*

VRBS. ROMA. *addito etiam* F., *id eſt:* F*elix*. *Roma ſedens.* AR. AE. m. m. (Tanini.)

PRETIVM.

Aurei	C.
Aurei m. m.	RRRR.
Argentei	C.
Argentei m. m.	RR.
Aenei m. m.	RRR.
Aenei II. et III.	C.

VALENTINIANVS II. IVNIOR.

Patre Valentiniano I., matre Fl. Iuſtina natus apud Acincum Pannoniae exeunte anno 371 mortuo patre quadrimus Auguſti titulum accepit adprobantibus mox etiam fratre Gratiano, et patruo Valente. Cum Mag. Maximo, qui caeſo Gratiano praeter Britanniam Gallias quoque et Hiſpaniam invaſit, foedus inivit, ſed ab eodem non multo poſt ejectus Italia Theſſalonicam cum familia evaſit. Victo Theodoſii virtute anno 388 Maximo occupatas ab hoc regiones recuperavit quidem, ſed ab Arbogaſte comite, qui omnem ſibi poteſtatem arrogaverat, Viennae Galliae caeſus eſt anno 392, cum annos XVI. imperium tenuiſſet. Communis fuit opinio, patre ſuo futurum fuiſſe praeſtantiorem, ſi vita ſuperfuiſſet.

Numi:

Certi hujus Valentiniani numi ſine dubio ſunt illi, qui VALENTINIANVS IVN. id eſt: *junior*, inſcribuntur, tametſi diſcrimen iſtud neceſſarium non fuit, quia ex quo hic imperium adeptus eſt, diem jam obivit pater Valentinianus. Magis mirum, jam olim Gallienum dictum fuiſſe *juniorem* in marmore Sponii, [a]) etiamſi hoc nomine nemo alius Auguſtus exſtiterit. At vero in numis, qui το IVN. non addunt, dubium eſt plerumque, ſintne tribuendi Va-

a) Miſcell. pag. 163.

lentiniano I., an huic II., an III. Placidio, ſi forte in hujus numis omiſſum eſt τo PLA., quam difficultatem agnovit etiam Bandurius. [a]) Fuere, qui exiſtimarent, Valentiniani II. tantum eos eſſe numos, qui IVN. addunt, et qui PLA., eſſe tantum Placidii Valentiniani III. At enim quis ſpondere auſit, in his unis Auguſtis monetae omnia ſemper nomina fuiſſe inſcripta, nullumque unquam omiſſum, praecipue cum, ut dixi, addere τo IVN. neceſſarium non fuerit? Idem ſentiendum de PLA. Valentiniani III. Cenſet Bandurius, in nonnullis certum poſſe diſcrimen reperiri, v. g. in numis cum epigraphe: CONCORDIA. AVGGGG. Quis enim, inquit, [b]) paullo attentior negaverit eſſe Valentiniani junioris, quem conſtat, aliquamdiu cum Theodoſio, Arcadio, et Mag. Maximo imperaſſe, cum Valentinianus I. duos tantum habuerit collegas, Valentem fratrem, et Gratianum filium? Verum unde conſtabat viro erudito, in his numis vocabulo AVGGGG. quatuor Auguſtos imperantes eſſe intelligendos, quin, quod ſaepe factum, femina Auguſta in conſortium reciperetur? Cum haec ſcriberet, non advertit animum ad numum aureum Gratiani, quem ipſe vulgaverat, inſcriptum: CONCORDIA. AVGGGG., aut, ut ipſe legendum cenſet, AVGGGGG., quem cum explicat, ait, cum tribus tum imperantibus Auguſtis ſociatas eſſe duas uxores Auguſtas [c]) Ergo ſtabilita haec a Bandurio lex ſemetipſam elidit. Quare nullo in his dubiis exitu rem in incerto relinquere praeſtat, et cum modo Valentiniani II. numos recenſebimus, commemorare tantum eos, qui per additum IVN. certe hujus ſunt Auguſti, reliquis, qui eo carent, cujuscujus fuerint, in monetam patris trajectis. Iſtud unum praeterea obſervo, aeneos II. formae, in quorum antica eſt: *Protome galeata cum haſta*, ☧ GLORIA. ROMANORVM. *Imp. paludatus ſtans in navi etc.*, Valentiniano II. videri tribuendos, quia id genus numi cum protome item galeata in Theodoſio Valentiniani II. conlega ſunt obvii, non autem conſtat, Valentinianum I. in numis ſuis hoc cultu fuiſſe propoſitum. Eos a Bandurio, aliisque nulla certa cauſa perinde uni, atque alteri tributos videmus.

* * *

D. N. VALENTINIANVS. IVN. P. F. AVG., et fors etiam:

D. N. VALENTINIANVS. P. F. AVG.

Caput diadematum cum margaritis; in aliquibus etiam: Protome galeata cum haſta, ut dictum.

Partes averſae:

CONCORDIA. AVGGG. AV. AE. III. (Band.)

CONCORDIA. AVGVSTORVM. *Mulier galeata ſedens d. haſtam, ſ. globum, ſ. pede navi impoſito.* AV. (Band.)

* * *

FELIX. ADVENTVS. AVGVST. N. *Imperator eques.* AV. m. m. (Tanini.)

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Duae mu-*

a) Pag. 455. 456. b) Pag. 491. c) Pag. 481.

lieres ſedentes etc. AV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator paludatus ſtans in navi d. elata, Victoria clavum moderante.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

In horum adverſa eſt protome galeata cum haſta, atque etſi in epigraphe deſit το IVN., juniori tamen tribuendos puto ob cauſas, quas paullo altius dedi.

* * *

PERPETVETAS. (*ſic*) *Phoenix radiatus globo inſiſtens.* AR. (Band.)

Nova epigraphe, ſed cum qua rite componitur phoenix, notus aeternitatis, aut ſaeculorum in numis index.

* * *

REPARATIO. REIPVB. — RESTITVTOR. REIPVBLICAE. ut in numis praecedentium impp.

* * *

SECVRITAS. REIPVBLICAE. *Victoria gradiens.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VICTORIA. AVGG. vel AVGGG. AV. AR. (Band. Muſ. Caeſ.)

* * *

VIRTVS. EXERCITVS — VIRTVS. ROMANORVM. AR. (Band.)

* * *

VOTIS. V. MVLTIS. X. *intra coronam.* AR. AE. IV. (Muſ. Caeſ.) VOT. XV. MVLT. XX. *intra coronam.* AE. III. (Band.)

* * *

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AV. AR. AE. III. (Band. Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - -	C.
Aenei max. mod. - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei II. et III. - - - - - - - - -	O.

THEODOSIVS.

Natus circa annum 346 Italicae Hiſpaniae patre Theodoſio, belliduci ſui aevi, ut vulgo creditum, praeſtantiſſimo, ſed quem Gratianus, nulla cognita culpa, niſi quod invidiae cauſam dederat, anno 376 mori Carthagine juſſit. Ipſe patris caſu perculſus in patriam revertitur felici unice otio, vitaeque ruſticae intentus. Caeſo poſt haec a Gothis Valente, direptaque ab his impune Thracia cum resp. virum poſceret, Gratianus Theodoſium, qui jam juvenis praeclara virtutis experimenta dedit, ex Hiſpania evocat, eumque repreſſis fortiter barbaris illuſtre nomen adeptum conlegam adſciſcit ineunte anno 379 permiſſo illi Oriente et Illyrici parte. Deinceps barbaros, qui examinum inſtar imperium invaſere, qua comitate, qua armis ad obſequium revocat. Audita Gratiani morte, qui anno 383 in bello contra Mag. Maximum caeſus eſt, filium Arcadium Auguſtum appellat, et Orienti praeficit, ipſum

deinde Maximum, qui non contentus Britannia, Gallia, Hiſpania, et permiſſo ſibi Auguſti nomine Valentinianum II. Italia ejecerat, bello petit, ſaepiusque victum, et captum Aquileiae mori jubet anno 388. Audito, Valentinianum II. ab Arbogaſte caeſum, et Eugenium Occidentem ſibi ſubjeciſſe, filiorum alterum Honorium Auguſtum dicit anno 393, et Eugenium apud Aquileiam adortus difficili Marte vincit, et interimit, non multo poſt Mediolani exſtinguitur ineunte anno 395, princeps propter omnes imperatorias artes in clariſsimis numerandus, qui imperio R. praefuere.

Vxor I. *Aelia Flaccilla*, ex qua nati ſucceſſores Arcadius et Honorius.

Vxor II. *Galla* Valentiniani I. et Iuſtinae filia, ex qua nata Placidia Valentiniani III. mater.

Numi:

D. N. THEODOSIVS. P. F. AVG. conſtanter.

Caput diadematum cum margaritis.

Numos, in quorum antica eſt protome adverſa galeata haſtata clypeata, eſſe potius Theodoſii II., in hujus numis obſervabimus.

Partes averſae.

CONCORDIA. AVGG. AVGGG. AVGGGG. *ſubjecta plerumque nota arithmetica* A, B, Γ, Δ *etc.*, *typis ex praecedentium moneta cognitis.* In omni metallo et forma.

GLORIA. ORVIS. (*ſic*) TERRARVM. *Imp. paludatus ſtans d. labarum, ſ. globum crucigerum*, AV. AR. (Band.)

Nova epigraphe, prono ejus ſenſu. Veriſimilius tamen numi hi ſunt Theodoſii II., ut in hoc dicetur.

* * *

GLORIA. REIPVBLICAE. AV. (Tanini.)

Et hic forte eſt Theodoſii II.

GLORIA. ROMANORVM. *variis typis.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.) AE. II. III. (obvii.)

* * *

REPARATIO. REIPVB. AE. II. III. (obvii.)

* * *

SALVS. REIPVBICAE. *variis typis.* AR. AE. III. IV. (Band. Muſ. Caeſ.)

Qui numi ſic inſcripti in antica habent protomen adverſam haſtatam clypeatam, puto eſſe Theodoſii II.

* * *

TRIVMFATOR - - - ARB. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. globum, pro pedibus captivus genuflexus manibus revinctis.* AR. m. m.

Docentibus numis ſimilibus Valentiniani I. et Valentis explenda epigraphe: TRIVMFATOR. GENT. BARB.

* * *

VICTORIA. AVG. AVGG. AVGGG. *ſubjecta plerumque nota arithmetica, ut ſupra.* — VICTORIA. AVGVSTORVM. *typis variis.* In omni metallo.

* * *

VIRTVS. AVGVSTORVM. AE. m. m. et III. (Band.)

VIRTVS. EXERCITVS. AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

VIRT. EXERC. ROM. *Imperator paludatus ſtans d. captivum capite prehenſum rapit, ſ. tropaeum humero tenet, in imo* CONOB. AV. (Tanini.)

VIRTVS. ROMANORVM. AR. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VOT. V. MVLT. X. AR. AE. III. IV. (Band. Muſ. Caeſ.) — VOT. X. MVLT. XV. AR. (Tanini.) VOT. X. MVLT. XX. AR. AE. IV. (Band. Muſ. Caeſ.) — VOT. XV. MVLT. XX. AR. (Tanini.)

Perperam Bandurius huic Theodoſio tribuit aureum ex Mediobarbo citatum cum epigraphe: VOT. XX. MVLT. XXX., cum ipſe infra pag. 558 ex Ducangio moneat, Theodoſium M. vicennalia non attigiſſe. Reſtituendus numus Theodoſio II.

* * *

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. AE. III. (Muſ. Caeſ. Banduri.)

VRBS. ROMA. FELIX. *Figura paludata ſtans d. labarum, ſ. Victoriolam, pro pedibus clypeus.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Sine epigraphe. *Tropaeum.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Quod ſupra conqueſti ſumus, Valentiniani I. et II. numos non poſſe certa ratione dignoſci, idem in Theodoſii I. et II. moneta experimur. Vide haec dubia laxius explicata infra in Theodoſio II.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - -	C.
Argentei m. m. - - - - - - - -	RR.
Aenei max. mod. - - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. - - - - - - - - -	C.

AELIA FLACCILLA.

Ipſa quoque Hiſpana, Arcadii et Honorii mater. Poſt multa praeclarae virtutis documenta mortua anno 388 Gallae locum fecit.

Numi:

AEL. FLACCILLA. AVG.

Partes averſae.

SALVS. REIPVBLICAES. *Victoria ſedens clypeo inſcribit monogramma* XP., *in imo:* CONOB. AV. (Band.)

Novam hanc in numis ſcribendi rationem putat Bandurius. Verum additum S aliud non eſt, quam nota arith-

metica ſenarium indicans, cujus copioſa jam dedimus exempla.

SALVS. REIPVBLICAE. *Idem typus.* AR. AE. II. III. (Banduri.)

SALVS. REIPVBLICAE. *Flaccilla ſtans utraque manu ad pectus admota.* AE. II. III. (Band.)

Monogramma Chriſti intra coronam Q. AV. (Muſ. Caeſ.) modo vere antiquus ſit.

PRETIVM.

Aurei et argentei	RRR.
Aenei II. et III.	R.

MAGNVS MAXIMVS.

Natione Hiſpanus, ſub Theodoſio comite Theodoſii M. patre ſtipendia in Britannia meruit, ſerius, anno 383, purpuram ibidem arripuit, an ſponte, an coactus, incertum. Transgreſſus in Gallias magnum ex Gratiani transfugis exercitum conflavit, hocque facile oppreſſo, et interfecto Britanniam, Gallias, Hiſpaniam pacate tenuit, a Theodoſio quoque M., et Valentiniano II. una cum Auguſteo titulo ſibi ex foedere permiſſas. Non contentus tanta fortuna cum Valentinianum II. Italia exegiſſet, bello a Theodoſio M. petitus primum Siſciae, dein Petovione, denique Aquileae victus captusque perfidiam morte luit anno 388, quod tyrannidis quinquennium Pacatus *luſtrale juſtitium* appellavit. [a])

Filium habuit *Fl. Victorem*, ſuis quoque numis celebratum.

Numi:

D. N. MAG. MAXIMVS. P. F. AVG. vel: P. AVG. vel: PP. AVG.

Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae:

CONCORDIA. AVGGG. *Mulier ſedens, ut in praecedentibus.* AV. (Band.)

Trium tum imperantium concordia in hoc numo notatur.

FELICITAS. PVBLICA. *Figura ſtans d. Victoriolam, a qua coronatur, ſ. labarum.* AE. incerti mod. (Band.)

REPARATIO. REIPVB. AE. II. III. (Band.)

RESTITVTOR. REIPVBLICAE. *Imp. paludatus ſtans d. labarum, ſ. Victoriolam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

SPES. ROMANORVM. *Caſtrorum porta.* AR. (Tanini.) AE. III. IV. (Band. Muſ. Caeſ.)

VICTORIA. AVGG. *Duo impp. ſedentes d. globum una ſuſtinent, pone Victoria*

a) Paneg. Theodoſ. M. cap. 24.

volans. AV. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Imp. paludatus ſtans d. Victoriolam, ſ. labarum.* In aliis: *Victoria ſtans.* AE. II. III. (Band.)

Mirum, in his numis nunquam Auguſtos duobus plures ſive inſcriptione, ſive typo exprimi. Forte ſignati ſunt, ex quo bellum cum conlegis coepit, et ipſe praeter ſe, et filium Victorem alium Auguſtum non agnovit.

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VIRTVS. ROMANORVM. AV. (Band.) AR. Quin. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VOT. V. — VOT. V. MVLT. X. AE. III. et IV. (Band. Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - -	R.
Aenei II. et III.	- - - - - - - - -	C.

FL. VICTOR.

Mag. Maximi filius, puer adhuc Auguſtus a patre dicitur, audita patris caede ab Arbogaſte, uno e Theodoſii M. ducibus, e medio tollitur anno 388.

Numi:

D. N. FL. VICTOR. P. F. AVG.
Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae:

BONO. REIPVBLICE. (*ſic*) NATI. *Duae figurae paludatae ſedentes, quarum, quae a dexteris eſt, altior; altera ut pueri, una globum tenent, ſuperne Victoria.* AV. (Band.) AR. (Tanini)

Numi hi, utut mendaces, tam inſcriptione, quam raritate illuſtres ſunt. Iam Conſtantinus M. in numis dictus eſt Bono Rei Publicae NATus. Taninius ad hunc ſuum numum recitat inſcriptionem Sigonii:

DD. NN. MAG. CL. MAXIMO. ET.
FL. VICTORI. PIIS. FELICIBVS.
SEMPER. AVGVSTIS.
BONO. R. P. NATIS.

Sed eandem ex eodem Sigonio aliter recitat Reineſius. [a]) Similis epigraphe eſt etiam in numis Gratae Honoriae Valentiniani III. ſororis.

* * *

SPES. ROMANORVM. *Caſtra praetoria.* AR. (Band.) AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria thoraci inſidens una cum adſtante puello*

a) Inſcript. ant. Claſſ. III. n. 63.

nudo alato clypeum tenet, cui inſcribit: VOT. V. MVLT. X. Eſt AV. In alio: *Victoria gradiens.* AR. (Vterque muſei Caeſ.)

VIRTVS. ROMANORVM. AR. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei	- - - - - - - - - -	R.
Aenei III.	- - - - - - - - - -	R.

EVGENIVS.

Arbogaſtes comes Valentiniani II. parricida, cum ipſe propter ſordidos natales aſpirare ad imperium non poſſet, Eugenium artem nuper rhetoricam profeſſum ut ſuſciperet, perſuaſit anno 392. Ei ſeſe continuo omnes Occidentis provinciae dempta Africa applicuere. Adverſus tyrannum profectus Theodoſius incertam primum belli aleam in pugna prope Ravennam expertus eſt, redintegrato poſtridie praelio, cum ſecum militaret aer, qui ſolito commotior pulvere hoſtes opplevit, et quod miraculi inſtar habitum, emiſſa tela in auctores retorſit, Eugenium vicit a ſuis continuo caeſum anno 394.

Numi:

D. N. EVGENIVS. P. F. AVG.
Caput barbatum diadematum cum margaritis.

Partes averſae:

GLORIA. ROMANORVM. *Roma et Conſtantinopolis cultu ſolito ſedentes, in area hinc* T, *illinc* R, *in imo* COM. AV. max. mod. (Muſ. cl. abb. Bottari Clodienſis.) In alio *Imperator ſtans d. labarum.* AR. max. mod. (Band.)

SALVS. REIPVBLICAE. AE. (Band.)

VICTORIA. AVGG. *Duo impp. ſedentes media pone Victoria.* AV. (Band.)

Iure quaerit Bandurius, quis in hoc numo ſit imperatorum alter. Veriſimile eſt, eſſe Theodoſium, quem ſibi fore indulgentem ſperaverit, ut nuper fuerat Mag. Maximo.

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria gradiens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

VIRTVS. ROMANORVM. *Roma ſedens.* AR. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Victoria gradiens.* AE. III. (Band.)

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. (Band.)

Narrat Theodoritus, [a]) Eugenium Herculis tutela fretum ejus imaginem praegeſtari in acie juſsiſſe, ſed quam ſuperſtitionem numi non comprobant.

a) Hiſt. eccl. L. V. c. 24.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	R.
Aenei III. vel IV. - - - - - - - -	RRR.

ARCADIVS.

Patre Theodoſio M., matre Ael. Flaccilla natus circa annum 377 ſexennis Auguſtus dicitur ineunte anno 383, accepitque regendum Orientem anno 394. Patre initio anni ſequentis vita functo Orientem ſibi retinuit, Occidentis provinciis fratri Honorio permiſsis. Non magis corpore, quam animo aeger et imbecillis otioſus ipſe domi ſe continuit imperii cura hominibus turpiſsimis, Rufino primum, dein Eutropio eunucho tradita. Illo invitante Gothi univerſam Graeciam vaſtaverant Lacedaemonem usque progreſsi. Non melius ab aliis barbaris cum Oriente actum. Inter has collabentis imperii ruinas diem ipſe obivit anno 408, aetatis XXXI.

Vxor *Eudocia*, ex qua nati *Theodoſius II.*, et *Pulcheria*, ſubinde Marciano Aug. nupta.

Numi:

D. N. ARCADIVS. P. F. AVG. epigraphe conſtans, ſed

D. N. ARCADIVS. P. F. AVGVSTVS. in AE II. (Muſ. Caeſ.)

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum, in quo ſculptus eques, vel crux. In multis demiſſa ex alto dextera imperatorem coronat.

Partes averſae:

CONCORDIA. AVGG. AVGGG. AVGGGG. *ſubjectis ſaepe notis Graecis arithmeticis. Mulier galeata ſedens d. haſtam, ſ. Victoriolam, ſ. pede prorae navis inſiſtit.* In aliis *eadem pro Victoriola tenet clypeum, cui inſcriptum:* VOT. V. MVLT. X. AV. AE. III. (Band. Muſ. Caeſ.) *Crux in medio numi.* AE. III. (Band.)

Multum ſe torquet Bandurius, ſed, ut ipſe fatetur, nullo operae pretio, ut eruat, qui in multiplicatis his G Auguſti ſint intelligendi.

* * *

GLORIA. EXERCITVS. AE. III. (Band.)

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator nimbatus ſtans in curru 6 equorum adverſus vehitur d. elata, ſ. globum, in area monogramma* XP. *in imo* CO. OB. AV. M. M. (Muſ. reg. Gall.)

Numi hujus mole ſua conſpicui iconismum dedit Bandurius p. 527.

GLORIA. ROMANORVM. *variis typis jam cognitis.* AR. AE. II. III. (Band.)

NOVA. SPES. REIPVBLICAE. *Victoria ſpoliis inſidens clypeo inſcribit* XX. XXX., *in area aſtrum*, *infra* CONOB. AV. (Band. Muſ. de France Vindobonae nunc muſei-Hunter.)

Miratur Bandurius, quo pacto Arcadius eo adhuc tempore, quo vota XX. jam ſolvit, dici potuerit *nova ſpes reipublicae.* Varias ergo conjecturas adfert, quarum cruces libenter permitto iis, qui luxati hujus aevi numis artem criticam applicant.

SALVS. REIPVBLICAE. AE. III. IV. (Band. Muſ. Caeſ.)

TRIVMFATOR (*ſic*) GENT. BARB. *Imperator paludatus ſtans d. labarum*, *ſ. globum*, *juxta captivus ſupplex*, *infra* AE. Eſt AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

VICTORIA. AVGG. AVGGG. AVGGGG. *ſubjectis notis Graecis arithmeticis*, *typi varii pro ejus aevi genio.* AV. (Band. Muſ. Caeſ.)

VICTORIA. AVGG. AVGGG. AR. AE. II. III. (Band.)

VICTORIA. AVGVSTORVM. AV. (Muſ. Caeſ.)

VIRTVS. AVGG. *Imperator paludatus ſtans in triremi d. globum cum phoenice*, *ſ. labarum*, *Victoria ad clavum adſidente.* AE. III. (Tanini.)

VIRTVS. EXERCITVS. *Imp. paludatus ſtans d. haſtam*, *ſ. clypeum humi attinet.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

VIRTVS. EXERCITI. AE. II. III. (Band.)

VIRTVS. ROMANORVM. AR. AE. III. (Band.)

VOTA. ROMANORVM. *Imperator paludatus ſtans d. labarum*, *ſ. clypeum*, *humi captivus ſedens.* AE. I. (Tanini.)

VOT. V. *intra coronam.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.) VOT. V. MVLT. X. AR. (Muſ. Caeſ.) AE. IV. (Tanini.) VOT. X. MVLT. XV. AR. (Band.) VOT. X. MVLT. XX. AR. AE. III. (Band.) VOT. XX. MVLT. XXX. AE. III. (Band.) Etiam in aureo ſupra deſcripto legitur XX. XXX.

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. (Muſ. Caeſ.)

VRBS. ROMA. FELIX. *variis typis.* AE. III. (Band.)

Narrat de Arcadio S. Proſper libro de promiſſ. et praedict. P. III. c. 34. *ne traderet ad ſe confugientes Armenos, bellum cum Perſis confecit. Eo ſigno, antequam potitus victoria jam coeuntibus praelium militibus aeriae cruces in veſtibus paruere. Vnde etiam victor auream monetam cum eodem ſigno crucis fieri praecepit, quae in uſu totius orbis, et maxime Aſiae hodieque perſiſtit.* Aureos hos numos, indicatos a S. Proſpero, aut quisquis eſt auctor ejus operis, hactenus videre non licuit.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Aurei max. mod. - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - - -	C.
Argentei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Aenei max. moduli - - - - - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae - - - - - - - -	C.

AEL. EVDOCIA.

Arcadii uxor, natione barbara, nam fuit filia comitis Bautonis Franci, ſed militia clari, et ad conſulatum evecti. Moribus genus ſuum non inficiata ferociam quandam praetulit, tum et animum ſubdolum, quo effecit, ut maritum plane in poteſtate haberet, graviſſimorum in imperio ipſa malorum cauſa. Arcadio juncta anno 395, vivere deſiit anno 404, paullo poſtea, quam D. Ioannem Chryſoſtomum ſede pontificia, et ipſa urbe ejeciſſet, unde piorum animos penitus a ſe avertit.

Numi:

Queritur Bandurius, [a]) antiquarios praecedentes inique diſtribuiſſe numos, qui ſive EVDOCIA, ſive EVDOXIA inſcribuntur, ſancitque hanc legem: *ſi quis numus reperiatur cum iis temporum notis, quae in alterutram Auguſtam tantum conveniant, huic adſcribuntor numi omnes, qui idem nomen praeferunt, qui diverſum, alteri. Atqui Eudoxiae exſtant numi, in quibus Theodoſii jun. imperii anni, et conſulatus conſignati ſunt, ideoque ad ejus conjugem pertinent. Igitur Theodoſii jun. conjux fuit Eudoxia, Eudocia Arcadii.* Haec viri praeſtantis ſententia ut ſui parte haud dubie certa eſt, ſic eam altera parte fallere non vane ſuſpicor. Certa eſt pars prior, quae docet, numos muliebres, qui Theodoſii jun. annos et conſulatus inſcripſere, ad ejusdem Theodoſii uxorem pertinere, at non perinde certa pars altera, cum inde conſequi arguit, numos inſcriptos *Eudocia* eſſe uxoris Arcadii, inſcriptos *Eudoxia* eſſe uxoris Theodoſii II. Etenim ex aliis cauſis probabimus, numos aliquos, in quibus legitur *Eudocia*, ſine dubio tribuendos uxori Theodoſii II. Conſtat, neque iſtud ipſe diffitetur Bandurius, *ſcriptores in utriusque Auguſtae nomine ſcribendo variaſſe*, ergo quae Eudocia, eadem etiam a monetariis Eudoxia ſcribi poterat, praecipue cum utrumque vocabulum ab eadem radice ducatur, et utrumque honorificam habeat ſignificationem, et ſatis adfinem. Qui utrique tribuendi videantur numi,

a) Pag. 536.

dicemus continuo, tum et in numis Eudoxiae Theodoſii II.

* * *

AEL. EVDOCIA. AVG. *Caput cultu ſolito.*

Numos ſic inſcriptos Bandurius Arcadii conjugi tribuit, ut modo dictum.

Sine epigraphe. Crux intra lauream. AV. AR. (Band.)

Similes numi ſic erunt hujus Eudociae, ut tamen, ſi modo *Eudocia*, et *Eudoxia* perinde putamus, etiam eſſe poſſint Eudoxiae Theodoſii. Sane gemina averſa eſt in numis inſcriptis EVDOXIA. Accedit, numum ſimilem anepigraphum typo crucis intra lauream non repertum fuiſſe Bandurio ante Valentinianum I., ſed et hunc ipſum ajo Valentiniano III. reſtituendum, quia in hujus numis certis hic typus eſt obvius, et fatente ipſo Bandurio diſcrimen inter trium Valentinianorum numos non ſemper liquidum eſt. Cum igitur hic typus ante Theodoſium II. et Valentinianum III. in moneta non compareat, argui poteſt, numos ſimiles non eſſe Eudociae Arcadii, cujus aevo is in uſu nondum fuit, ſed Eudoxiae Theodoſii, quae cum Valentiniano III. poſthac diutius vixit.

* * *

Bandurius huic Eudociae largitur aureos, in quorum averſa: VOT. XX. MVLT. XXX., ſed quos eſſe Eudoxiae Theodoſii, in hujus numis probare conabimur.

* * *

Haec ſi recte obſervo, de quo judicabunt eruditi, Eudocia Theodoſii certos ſuos habet numos, at minus certos haec noſtra Arcadii. Forte huic tutius applicari poſſunt numi inſcripti: GLORIA. ROMANORVM, vel: SALVS. REIPVBLICAE, quos Eudoxiae alteri tribuit Bandurius. Sed vide, quae praeterea in hac notabimus.

HONORIVS.

Patrem habuit Theodoſium M., matrem Ael. Flaccillam natus anno 384. Decennis a patre dictus Auguſtus, hoc anno 395 mortuo ſub Stilichonis tutela Occidenti praefuit. Principio ſatis proſpera uſus fortuna Gildonem in Africa rebellem, alios alibi compeſcuit. Stilicho Alaricum Gothorum, Radagaiſum Hunnorum reges occupata jam media Italia elatos clariſsimis victoriis repreſſit quidem, verum jam tum potiundi imperii conſilia agitans, Alaricum in Italiam, alios barbaros in Galliam invitat, ſed a militibus cum filio Eucherio Ravennae occiditur. At Alaricus nemine obſiſtente Romam obſidet, captamque anno 410 diripit, paullo poſt in Africam trajicere parans in Lucania moritur. Succeſſor Ataulphus relicta Italia in Galliam converſus, ubi Gallam Placidiam fratri Honorio abductam ſibi matrimonio junxerat, inde in Hiſpaniam, Barcinone e medio tollitur. Inter has in Italia turbas Alamanni vicinam Alpibus Germaniam, Franci Pharamundo duce Galliam Belgicam oc-

cupant, et Alani cum Vandalis a maris Balthici litore profecti, Galliasque emenſi Hiſpaniam incurſant, Burgundiones vicinam ſuperiori Rheno Galliam per vim retinent. Tot malis undique prementibus Conſtantium bellica laude praeſtantem Auguſtum Honorius appellat anno 421, cum jam antea adfinitatem cum eo junxiſſet data in uxorem ſorore Placidia Ataulphi vidua, ipſe anno 423 morbo exſtinguitur nullo ex binis uxoribus relicto herede, princeps ignavus et vecors, cui, ſi verum dixit Procopius, a) ſalus Gallinae ſuae, quam *Romam* vocare ſolebat, ſalute urbis Romae eſſe potior viſa fuit.

Numi:

D. N. HONORIVS. P. F. AVG. epigraphe conſtans.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques, in aliis crux.

Caput galeatum barbatum. Eſt in aureis cum epigraphe VICTORIA. AVGGG. apud Bandurium, et in muſeo Caeſareo, et Pembrock. (P. I. tab. 27.) Nihil ad ſingularem hanc barbae periſtaſin obſervat Bandurius. An fuit tempus, quo barbam aluit more veterum cauſa gravium calamitatum, quae imperium concuſſere, praecipue capta urbe aeterna, eamque poſuit hac recepta?

Partes averſae:

CONCORDIA. AVGG. AVGGG. *ſubjectis notis Graecis arithmeticis.* AV. AE. III. obvii.

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator ſtans in curru ſex equorum etc.* ut in ſimili Arcadii. AV. m. m. (Band.)

Alii eodem modo inſcripti obviis typis: AR. AE. II. III.

* * *

D. N. HONORIVS. P. F. AVG. *Caput diadematum.*

IVSSV. RICHIARI. REGES. (*ſic*) *ſcriptum extra coronam, intra quam* B†R, *in imo ramus oleae.* AR.

Singularis hic numus vulgatus exſtat in Catalogo muſei d'Ennery pag. 393. Addit ejus auctor, repertum eſſe apud Toloſates, ubi regnabat Theodoricus Gothorum rex, qui auctore Ferreras circa 449 filiam ſuam collocavit Rechiario filio Rechilae, Suevorum regi. Taninius, qui eundem numum reſtituit, addit tantum: *Richiarius Suevorum rex in monumentum pacis hunc ſingularem numum percutere juſſit.* Vberius examen haud dubie promeritum eſt illuſtre iſtud cimelium, neque tam perfunctorie adſerere decuit, ſignatum fuiſſe a Rechiario Theodorici genero. Hic teſtibus Idacio et Iſidori chronico regnum Suevorum in Hiſpania adivit anno 447, at Honorius, cui numus inſcribitur, fato functus jam eſt anno 423. Neceſſe ergo eſt, numum hunc pertinere ad aliquem Suevorum regem ejusdem nominis, qui imperante Honorio inter ſuos, aut eorum partem regnum obtinuerit, cuique e re viſum fuerit, hunc Auguſtum palam obſervare. Eodem modo ſerius vide-

a) Bell. Vand. L. I. c. 2.

bimus; Gothicos Italiae reges imperatorum Orientis capita monetae ſuae inſeruiſſe. Sed haec amplius inquirant ii, qui evolvendae barbarae hujus aevi hiſtoriae dant operam.

* * *

REPARATIO. REIPVB. AE. I. (Tanini.)

SALVS. REIPVBLICAE. AR. (Tanini.) AE. III.

* * *

TRIVMFATOR. GENT. BARB. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. globum, juxta captivus.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VICTORIA. AVGG. AVGGG. *additis ſaepe notis Graecis arithmeticis, vel plene:* AVGVSTORVM. *Typi varii.* AV. AR. Obvii.

* * *

VIRTVS. EXERCITI. *vel* EXERCITVS. AE. III. (Band.)

VIRTVS. ROMANORVM. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VOTA. PVBLICA. *Duo impp. nimbati ſedentes d. volumen, ſ. globum.* AV. (Tanini.)

VOT. V. MVLT. X. AR. (Muſ. Caeſ.)

VOT. X. MVLT. XX. AR. (ibid.)

VOT. XXX. MVLT. XXXX. *inſcriptum clypeo, quem duae mulieres galeatae thoraci inſidentes tenent, in earum medio palmae ramus, in area hinc* R, *illinc* V, *in imo*: COMOB. AV. (Muſ. Caeſ.) In alio: *Imperator ſedens d. elata volumen, ſ. ſceptrum cum aquila.* AV. (Pembrock.)

* * *

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. (Muſ. Caeſ.) VRBS. ROMA. FELIX. *Imp. ſtans d. labarum, ſ. Victoriolam.* AE. III. (ibid.)

* * *

Addi poſſunt ad numos Honorii.

D. N. HONORIVS. P. AVG. *Caput laureatum.*

ASINA. *Aſina pullum lactans.* AE. III.

Taninins cum inſolentem hunc muſei ſui numum explicat, ſatyricum ſtatuit, cuſumque in Chriſtianorum contemptum ab idololatris, quia Honorius veterem deorum cultum ſeveris legibus repreſsit. Conſtare vero ex copioſis teſtimoniis, inſimulatos olim fuiſſe Iudaeos aeque ac Chriſtianos, capiti aſinino divinos ab ſe honores haberi. Lubens in eruditi viri ſententiam irem, ſi numus caput aſini, non aſinum totum exhiberet. Aſini caput Iudaeis objecit Apion, quem refutat Fl. Ioſephus. [a]) De capite tantum loquitur Tertulianus, [b]) Damocritus apud Suidam, [c]) Minucius Felix, [d]) qui idem infra apertius rem explicat, cum ait: [e]) *Inde eſt, quod audire te dicis, caput aſini rem nobis eſſe divinam. Quis tam ſtultus, ut hoc colat? quis ſtultior, ut hoc coli credat? niſi quod vos et totos aſinos in ſtabulis cum veſtra Epona conſecratis etc.* quo is loco manifeſte partem toti opponit. Minus ergo apte aſina tota, et quod amplius eſt, una cum pullo fuiſſet propoſita, ſi placuiſſet Chriſtianorum ſacris inſultare. Apertius ſatyram eloqueretur numus alter, quem cl. vir ad confirmandum judicium ſuum

a) contra Apion. L. II. § 7. b) Apolog. cap. 16. c) in Δαμοκριτος. d) in Octav. c. 9. e) ibid. c. 28.

advocat: ALEXANDER. *Caput leonis exuviis tectum.* ☧ D. N. IHS. XPS. DEI. FILIVS. *Aſina capite erecto pullum lactans.* Exiſtimat eques Victorius, qui numum edidit, in antica proponi Alexandrum Severum, qui teſte Lampridio Chriſtum coluit. Typum averſae ad idem culti a Chriſtianis aſini crimen vocat. At quo is nobis pacto in numi hujus parte antica certum Alexandrum Severum praeſtabit? Deſunt omnes tituli Auguſtei, ad haec nullus exſtat hujus imperatoris numus, qui caput daret leonis pelle tectum. At vero multos habemus Contorniatos cum eadem plane antica, in qua Alexandri M. Macedonis caput omnes agnoſcimus. Atqui ut certum eſt, magnam Contorniatorum partem Honorio imperante fuiſſe ſignatam, ſic dubium non videtur, Victorianum hunc numum ejusdem, aut vicinae eſſe aetatis, eundemque objicere Macedoniae regem, et perinde ac Contorniatos in pſeudomoneta eſſe putandum, cuicunque deinde uſui ſervierit. Averſae explicationem iisdem, quibus ſupra Taninianum, argumentis poſſum impugnare. At, inquies, ipſa Chriſti nomina juxta leguntur exarata. Verum an propterea certum, hunc typum convicii in Chriſtianos cauſa fuiſſe repertum? Cur non potius ſymbolicum putamus, et ab ipſis Chriſticolis lectum, quos ſuam in Chriſtum fidem variis ſymbolis et alluſionibus expreſſiſſe conſtat? Ejus exemplum unicum ut commemorem, ſaepe Chriſtum piſcis imagine adumbravere, cur iſtud? quia literae, vocabulum ΙΧΘΥΣ, *piſcis*, conſtituentes, commode reſolvi poſſunt in Ιησȣς Χριςος Θεȣ Υιος Σωτηρ, *Ieſus Chriſtus dei filius ſervator.* Ergo et aſinae lactantis typo aliquid poterant ſignificare notum ſibi, nobis ignotum. Sed nimium diu in unico numo adhaereo, quem nulla auctoritas publica tuetur, ſed facile quisquis in pſeudomonetae gregem ablegabit. Buonarrotus veteris vitri fragmentum edidit, in quo fictus exſtat aſinus currens ſcripto juxta ASINVS, [a]) ex quo iterum apparet, varias fuiſſe proponendi ejus animalis cauſas.

* * *

De pondere Honorii inſcripto EXAGIVM. SOLIDI, ſimilibusque aliis vide, quae dicemus in tractatu de numis inferioris aevi.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Aurei max. mod. - - - - - - - - - -	RRRR.
De numo inſigni cum variis ornamentis parergis egimus Vol. I. in Prolegomenis cap. XII. § 13.	
Argentei - - - - - - - - - - -	C.
Argentei max. mod. - - - - - - - - -	RR.
Aenei II. et III. - - - - - - - - - -	C.

a) Framm. di vaſi di vetro tab. IX.

CONSTANTIVS III. Patricius.

Eum Honorius virtutis cauſa anno 411 exercitibus praefecit, cujus et fide et fortuna Conſtantinus tyrannus Arelate captus, Ataulphus Gothorum rex Italia exactus eſt. Hujus deinde anno 415 caeſi viduam Placidiam Honorii ſororem uxorem duxit anno 417, et cum propter merita, tum adfinitatem Auguſtus dicitur anno 421, ſed ſeptimo poſtea menſe vivendi finem fecit.

Vxor *Placidia*, ut dictum. Ex hac nati *Placidius Valentinianus*, et *Iuſta Grata Honoria*, de quibus infra.

Numi:

D. N. CONSTANTIVS. P. F. AVG. *Caput diadematum cum margaritis.*

VICTORIA. AVGGG. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. Victoriolam, ſ. pede captivum ſupinum calcat, in area* RV., *infra* COMOB. AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria gradiens d. lauream, ſ. globum crucigerum, in area* RV., *in imo* CON. Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Hujus Auguſti numi Bandurio fuere ignoti. Teſte Beauvais tres tantum hactenus ſunt cogniti, prior muſei Caeſarei, alter regis Galliarum, tertius in muſeo d'Ennery. Nunc quartum poſſidet Taninius. Vide, quae de his numis praeclara dictavit Bimardus.[a]) Additum quinarium AV. hujus item eſſe Conſtantii, non tam probat concordia lineamentorum, quam quod ſimilis Victoriae typus, tum et literae R. V. nonniſi ſub Honorio invaluere Conſtantii II. aevo ignotae. Hunc quinarium alibi editum non reperi.

PRETIVM.

Aurei tantum cogniti, iique - - - - - - - RRR.

GALLA PLACIDIA.

Theodoſii M. et Gallae filia. Roma ab Alarico capta velut obſes detenta, ſubinde ejus ſucceſſori Ataulpho nupſit Narbone anno 414. Marito caeſo a Vallia fratri Honorio reſtituta, et Conſtantio patricio collocata, ut mox in hoc diximus. Hoc mortuo Conſtantinopolin profecia anno 423 privatam ibi vitam duxit. Honorio vita functo cum Iohannes imperium Occidentis uſurparet, idque inique ferret Theodoſius II., hic Placidiam cum Valentiniano

a) ad Iobert. T. II. pag. 383.

III. filio in Occidentem miſit, qui ſub matris tutela imperio praeeſſet anno 424. Vitam produxit usque ad annum 450.

Numi:

D. N. GALLA. PLACIDIA. P. F. AVG. epigraphe conſtans. In aureo uno muſei Caeſarei abeſt D. N. Nunc primum feminae Auguſtae dici *Piae Felices* incipiunt, uſu inde a Domna Severi intermiſſo.

Caput cultu ſolito, cui in nonnullis manus ex alto coronam imponit.

Partes averſae.

SALVS. REIPVBLICAE. *Laurea, intra quam monogramma* XP. AV. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Victoria ſedens clypeo inſcribit* XP. AV. (Band.) In aliis: *Victoria ſpoliis inſidens lauream tenet, intra quam* XP. AV. AR. (Band.) In alio: *Placidia ſedens in throno junctis in ſinu manibus globum tenet.* AV. cum lato orbe ornato, de quo vide Vol. I. Prolegomena cap. XII. § 13. In alio: *Crux in laurea.* AE. IV. (Tanini.) Memorandus denique: IMP. XXXXII. COS. XVII. P. P. *Mulier galeata ſedens etc.* ut in numis Theodoſii II., quos vide.

*

VICTORIA.* AVGGG.* *Imperator paludatus ſtans etc.* AV. Numus RRRR. (Band.)

*

VOT. XX. MVLT. XXX.* *Victoria ſtans d. crucem oblongam.* AV. (Muſ. Caeſ.) AE. II. (Tanini.)

Intelligenda ſunt haud dubie vota filii Valentiniani III., at mirum, eadem non legi in hujus numis, etſi in his habeantur et vota praecedentia, et ſequentia.

*

Crux, vel XP. *intra** *lauream.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - -	RR.
Aenei II. et IV. - - - - - - - - -	RRRR.

CONSTANTINVS III. tyrannus.

Arrepta anno 407 in Britannia purpura, occupata etiam Gallia Arelate ſedem fixit, poſt etiam Hiſpaniam ſibi ſubjecit. Iam potentiori, quam ut dejici poſſet, Honorius imperium confirmat. Denique et Italiam meditans, cum paſſim provinciae ab eo deſciſcerent, a Conſtantio Honorii duce ad deditionem coactus et interfectus eſt anno 411. Filium habuit Conſtantem, quem item Auguſtum dixit.

Numi:

Hujus tyranni numi a non paucis hac-

tenus cum numis Conſtantini M., aut ejus filii cognominis mixti ſunt. Tamen facile diſcrimen dictant fabrica, cultus, typi, inſcriptionum modi, quae omnia ſi hujus aevi monetam ſapiant, ne dubita, numum huic Conſtantino tribuere. Idem dicemus ad numos Conſtantis ejus filii.

* * *

D. N. CONSTANTINVS. P. F. AVG.
FL. CL. CONSTANTINVS. AVG.
(Bandurius in aureo.)

Partes averſae:

VICTORIA. AVG. *Imp. paludatus ſtans d. labarum, ſ. globum cum Victoriola ſ. pede captivum calcat, in imo* TROAS. *vel* TROBS. AV. AR. (Band.)

Numum ſimilem Conſtantino M. tribuit Ducangius jure iſtud impugnante Bandurio.

VICTORIA. AVGGG. *Idem typus.* AV. (Band.) AE. III. (Band. Pembrock, ſed Bandurius ſuum juxta aureos fuſum conjicit. Tamen et cl. Beauvais unum ex muſeo ſuo citat.)

VICTORIA. AAVGGG. vel: AAAVGGGG. *Idem typus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Similem Ducangius Conſtantino II. juniori tribuit. (Fam. Byz. tab. IX.)

VICTORIA. AAAAVGGGG. *Mulier galeata ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR.

Numum hunc Begerus ad Conſtantinum II. refert, [a]) idem fecit Bandurius, [b]) ſed monuit, ſcribendi rationem magis congruere aetati Conſtantini tyranni. Sin iſtud, veriſimile etiam, argenteum inſcriptum VICTORIA. AVGGGG. cum eodem typo mulieris ſedentis, quem Bandurius poſt Ducangium Conſtantino M. tribuit, [c]) eſſe Conſtantini noſtri. Conſtantini M. et filiorum aetate elementum G ter, quaterve multiplicatum in uſu nondum fuit. In ſimilibus dubiis magiſter optimus fabrica, aliique modi, quos memoravi. Vide et ſequentem Conſtantem.

VICTORI. AAAVGGG. *Victoria gradiens d. lauream, ſ. globum, in area* AR., *in imo* CONOB. Quin. AV. (Muſ. Com. Vitzai.)

Simili modo inſcribitur etiam averſa filii Conſtantis.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - - -	R.
AE	- - - - - - - - - - -	RRR.

CONSTANS II. tyrannus.

Praecedentis Conſtantini filius antea monaſticam profeſſus vitam a patre Au-

a) Theſ. Brand. T. II. p. 811. b) Pag. 333. c) Pag. 254.

guſtus dicitur, ſed a Gerontio victus Viennae interficitur anno 411.

Numi:

D. N. CONSTANS. P. F. AVG. *Caput diadematum cum margaritis.* X VICTORI. AAAVGGG. *Mulier ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam, in imo:* CON. Quin. (Pellerin Mel. I. pag 194. Muſ. Caeſ.)

Propter cauſas, quas in patre dedimus, numi hi huic Conſtanti vindicantur, primum hanc legem ferente Pellerinio. [a]) Nequaquam ergo dubito, ſimilem argenteum, quem Bandurius Conſtanti I. tribuit, [b]) huc quoque pertinere.

PRETIVM.

Argentei tantum, iique - - - - - - - RRR.

MAXIMVS tyrannus.

Invitatus a Gerontio adverſus Conſtantinum et Conſtantem purpuram in Hiſpania ſumpſit anno 409, ſed eam poſtea victo Gerontio exuit. Ejus deinceps fatum varie a ſcriptoribus proditur.

Numus:

D. N. MAXIMVS. P. F. AVG. *Caput barbatum diadematum cum margaritis.*
VICTORIA. AAVGGG. *Mulier ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. (Pellerin, Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.
VICTORIA. ROMANOR. *Idem typus.* AR. (Bandur. p. 578 in iconiſmo.)

Numum priorem edidit Pellerinius, et cauſas prolixe expoſuit, cur eum non Mag. Maximo, qui ſub Gratiano tyrannus fuit, ſed huic tribuat. [c]) Eas, etſi graves juſtasque repetere non attinet, quia omnes numi hujus periſtaſes ſatis evincunt, eum uni huic ſub Honorio tyranno eſſe tribuendum. Eundem numum reperi in muſeo Caeſareo, et deſcripſi inter numos Petronii Maximi, [d]) partim quia tum ad Pellerinii dictata animum non reflexi, partim quia inconſultius Bandurii judicium ſum ſecutus, numum fere ſimilem monetae Petronii inſerentis. [e]) At jam tum monui, meum numum partim cauſa barbae, quam Petronius non aluit, partim, quia averſae typus vix Petronii aevo competit, veriſimilius ad alium quempiam Maximum pertinere. Iam ergo nunc dubitari nequit, omnes hos numos eſſe ejus Maximi tyranni, quem nobis praeclare indicavit Pellerinius.

---

a) l. c. b) Pag. 354. c) Supplem. IV. pag. 15. d) Catalog. Part. II. p. 526.
e) l. c.

PRETIVM.

Argentei tantum, iique - - - - - - - RRR.

IOVINVS.

Moguntiae imperium invaſit anno 411, magnamque Galliae partem in verba ſua adegit, verum colliſus cum Ataulpho Gotho, quod Sebaſtianum Auguſtum appellaverat, rupta pace ab hoc Valentiae captus et mori juſſus eſt anno 413.

Numi:

D. N. IOVINVS. P. F. AVG. Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae:

RESTITVTOR. REIP. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. Victoriolam, ſ. pede captivum calcat, in imo:* CONOB. vel COMOB. AV. (Muſ. Caeſ. Band.) In aliis: *Mulier galeata ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam, in imo* CON. *vel* KONT. AR. (Band. Muſ. Caeſ.)

VICTORIA. AVG. *vel* AVGG. *vel* AVGGG. *Mulier galeata ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AV. AR. (Band. Muſ. Caeſ.) AE. III. (Pellerin Mel. I. p. 217 Tanini.)

VOT. V. MVLT. X. *intra coronam.* AV. AR. (Band.)

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - - - RR.
Aenei, niſi argenti pellicula obducti fuere, quod ſuſpicatur Pellerinius - - - - - - - - - - RRRR.

SEBASTIANVS.

Iovini fratris beneficio dictus Auguſtus anno 412 paullo poſt ab Ataulpho Gothorum rege interfectus eſt.

Numi:

D. N. SEBASTIANVS. P. F. AVG. *Caput diadematum cum margaritis.* VICTORIA. AVGG. *Mulier galeata ſedens d. globum cum Victoriola, ſ. haſtam, in imo:* CON. vel KONT. AR. (Band.)

PRETIVM.

Argentei tantum - - - - - - - - RRR.

PRISCVS ATTALVS.

Natus in Ionia ad maxima Romae munia eſt evectus, denique anno 409 ab Alarico Gothorum rege, quo tempore hic Romam obſidione cinxit, imperator eſt appellatus. Verum cum altiores, quam pro praeſente fortuna, ſpiritus gereret, anno vertente ab eodem Alarico dejectus eſt. Cum deinde reſumpto per vices in Italia, Gallia, Hiſpania imperio hiſtrionem Auguſtum ageret, anno demum 416 a Vallia Gotho Romanis traditur, ab Honorio in triumpho ductus amputata dextera in inſulam Liparam relegatur.

Numi:

PRISCVS. ATTALVS. P. F. AVG. IMP. PRISCVS. etc. (Band.)

Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae.

GLORIA. ROMANORVM. AE. III. (Band.)

INVICTA. ROMA. AETERNA. *Roma ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam, in imo* CONOB *vel* COMOB. AV. AR. (Band.)

RESTITVTIO. REIP. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. mulierem ſublevat, in imo* CONOB. AV. (Band.)

VICTORIA. ROMANORVM. *Victoria gradiens, in imo* PST. AR. m. m. (Muſ. Caeſ.) Quin. AR. (Tanini.) AE. III. (Band. Tanini.)

VOT. V. MVLT. X. *in corona.* AR. (Muſ. d' Ennery.)

PRETIVM.

In omni metallo - - - - - - - - RRR.
Argentei max. mod. - - - - - - - - RRRR.

THEODOSIVS II.

Arcadii et Eudociae filius natus anno 401, data ſibi anno proximo ineunte purpura, mortuo ſubinde anno 408 Arcadio Orientem regendum ſuſcepit. De Vararane Perſa nobilem victoriam retulit, et annorum C. inducias pepigit. Mortuo anno 423 Honorio Valentinianum III. conſobrinum Occidenti praefecit. Ad bella etiam ſacra paratus cum epiſcopis Chriſti naturam litem tum mo-

ventibus Neſtorio et Eutychete ſedulo examinavit. Codicem de ſe dictum Theodoſianum publici juris fecit. Mortuus eſt anno 450.

Vxor *Eudoxia*, de qua infra, unde Licin. Eudoxia Valentiniani III. uxor.

Numi:

Saepe diximus in moneta Theodoſii M., utriusque Theodoſii numos diſtingui vix poſſe. Quare et jam Bandurius profeſſus eſt, malle ſe in iis collocandis aliorum, quam ſuum judicium ſequi. [a]) Agnovit etiam iſtud Ducangius, ac denique, ſed timide, conjicit, numos, in quorum antica eſt protome adverſa galeata cum haſta et clypeo, eſſe junioris; eos, in quibus Auguſtus figura luſca exprimitur, ſeniori adſcripſit. [b]) Priorem hujus ſententiae partem valde eſſe veriſimilem, ipſe exiſtimo; nam in multis certis Theodoſii II. numis obſervavi ſimilem protomen, nunquam vero in certis Theodoſii M. Nolim tamen propterea numos omnes, qui ſimplex Auguſti caput offerunt, ſeniori tribuere, quia eundem hunc cultum praeferunt nonnulli certi Theodoſii II. numi. Vide infra numos inſcriptos VICTORIA. AVGG., et poſtremos typo crucis.

* * *

D: N. THEODOSIVS. P. F. AVG. epigraphe conſtans, niſi cum eam certa monetariorum peccata mutarunt.

Protome adverſa galeata d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum, cui inſculptus eques.

Caput diadematum cum margaritis.

* * *

CONCORDIA. AVGG. *vel* AVGGG. *additis notis Graecis arithmeticis. Mulier galeata ſedens d. haſtam, ſ. Victoriolam, d. pede prorae navis inſiſtit* AV. AR. AE. III. (Band.)

* * *

GLORIA. ORBIS. TERRAE. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. globum crucigerum, in area aſtrum, in imo* TϾSOB. AV. (Band.)

GLOR. ORVIS. (*ſic*) TERRAR. *Reliqua ut in praecedente.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Dubitat Bandurius, utrum in ſuo, quem ex Ducangio cepit, vere legatur TERRAE, pro TERRAR. Alteram hanc lectionem diſertam habet numus muſei Caeſarei. Dubitat deinde, utrius is Theodoſii ſit, nam ſimilem alium jam in moneta Theodoſii M. enarravit. Ego verius omnes ſic inſcriptos eſſe Theodoſii II. conjicio, primum quia in antica eſt protome cum haſta et clypeo, deinde quia idem argumentum eſt etiam in moneta ſucceſſoris Marciani, ut adeo haec averſa imperante hoc Theodoſio orta fuiſſe videatur.

* * *

GLORIA. REIPVBLICAE. *Duae mulieres galeatae ſedentes d. haſtam, ſ. clypeum, in quo* VOT. V. (*forte* XV.) MVL. XX. AV. (Tanini.)

Similem Taninius jam Theodoſio M. largitus eſt, non addita diſcriminis cauſa. Malim utrumque Theodoſio noſtro tribuere ob ſimilem protomes typum.

* * *

GLORIA. ROMANORVM. AE. II. III.

---

a) Pag. 558. b) Diſſert. de num. inf. aevi § 70.

Id genus numos auctores noſtri paſſim in utrumque Theodoſium conferunt, quin aliquam variantis ſui judicii rationem dictarent. Forte omnes hi numi ſunt unius Theodoſii M.

* * *

IMP. XXXXII. COS. XVII. P. P. *Mulier galeata ſedens d. globum crucigerum, ſ. haſtam, juxta clypeus, ſ. pede proram navis inſiſtit.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Scriptum in numo Farneſiano IMP. XXXII. in dubium jure vocat Bandurius. Eorum quatuor variae matricis ſunt in muſeo Caeſareo, et in ſingulis idem numerus XXXXII. Numerus hic, quod hactenus inſolitum, haud dubie annum imperii Theodoſii indicat. Ergo cum is anno 402 dictus fuerit Auguſtus, annus XXXXII. coepit anno Chriſti 443, fuitque tum coſ. XVII. teſtibus faſtis, anno ſequente conſulatum XVIII. initurus. Cur ſolum hunc annum tam canore in aurea hac moneta ſignaverit, non inquiro, quia opinor perperam. Illud mirum, eandem averſam exſtare etiam in numis uxoris Eudoxiae, ſororis Pulcheriae, Gallae Placidiae Valentiniani III., et Leonis I., ad quos tamen neque hic annus, neque conſulatus pertinuit.

* * *

REPARATIO. REIPVB. AE. II.

Hos quoque numos antiquarii promiſcue utrique Theodoſio largiuntur. Malim omnes permittere Theodoſio M.

* * *

SALVS. REIPVBLICAE. *ſubjecta nota Graeca arithmetica. Duo impp. ſedentes nimbati d. volumen, ſ. crucem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem inſcriptio eſt etiam in numis Theodoſii M. Noſtri eſſe exiſtimo eos, qui in antica habent protomen haſtatam clypeatam.

* * *

SECVRITAS. REIPVBLICAE. *Imperator adverſus ſedens capite nimbato d. volumen, ſ. ſceptrum crucigerum.* AV. (Tanini.)

* * *

TR. P. XXXVII. COS. XVII. P. P. *Figura ſedens d. globum cum cruce, in imo* CONOB. AV. (Band. ex Mediob.)

TR. P. XXXXII. COS. XVIII. P. P. *Figura militaris d. labarum, ſ. globum.* AV. (Band. ex Mediob.)

Vt ſupra numi aetatem annis imperii expreſſam vidimus, ſic in his more priſco numeris tribuniciae poteſtatis. Ergo cum Theodoſius imperium auſpicatus fuerit anno 402, trib. poteſtas XXXVII. cadit in annum 439, quo ipſo anno proceſsit conſul XVII. Trib. poteſtas XXXXII. cadit in annum 444, quo ipſo anno adivit conſulatum XVIII. Videtur imperator ſolius vetuſtatis amore ductus veterem titulorum in moneta ſignandorum modum revocaſſe. Ceterum mirari ſubit, Bandurium numos moris hoc aevo tam inſolentis ex unius Mediobarbi oraculo recitare, quin alibi a ſe conſpectos potuiſſet adfirmare, neque et mihi contigit ſimilem aut videre, aut in adcuratis catalogis, qui ſubinde vulgati ſunt, deſcriptum legere.

* * *

VICTORIA. AVGG. *Victoria thoraci inſidens clypeo inſcribit* †XXXV., *in area aſtrum, et monogramma* XP., *in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ.)

Rari hujus numi duplex exemplum

habet muſeum Caeſareum. Horum unum jam edidere Frölichius, [a]) et Khellius, [b]) ſed uterque perperam legit X. XXXV., cum prima nota non ſit X, ſed luculenta crux votorum numero pietatis ergo praefixa. Bandurius nummum cum ſimili typo ex muſeo Brandenburgico recitat cum praetenſa epigraphe X. XXX. Iure de hac dubitat vir eruditus, quia a decennalibus ad tricennalia ſaltus non fuit, etſi non unicum iſtud foret in his votorum numis perverſi ſaltus exemplum. Ergo in hoc haud dubie quoque legendum: † XXX. Numi hi certe ſunt Theodoſii II. propter votorum numerum, ut jam dictum, et monebimus proxime, quin tamen in parte antica ſit protome haſtata clypeata.

VICTORIA. AVGGG. *vel* AVGVSTORVM *typis obviis.* AV. AE. III., ſed qui perinde eſſe poſſunt Theodoſii I.

* * *

VIRT. EXERC. ROM. *Imperator paludatus parvam figuram crinibus prehenſam raptat, ſ. tropaeum ſuper humero, in area aſtrum, in imo* CONOB. AV. (Pellerin Mel. I. p. 170., Muſ. de France.)

Idem numus eſt etiam in muſeo Caeſareo, ſed cum epigraphe: VIRT. EXERC. ROME. nullo monetarii vitio, nam E adjectum nota arithmetica eſt, ut alias ſaepe vidimus.

VIRTVS. ROMANORVM. AR. (Band) incerto tamen, utrius ſit Theodoſii.

* * *

VOT. XX. MVLT. XXX. *addita plerumque nota arithmetica. Victoria ſtans d. oblongam crucem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

VOT. XXX. MVLT. XXXX. *Mulier galeata ſedens d. globum crucigerum, ſ. haſtam, ſ. pede prorae inſiſtit.* AV. (Muſ. Caeſ.)

VOT. XXX. MVLT. XXXX. *Impp. duo habitu conſulari ſedentes, qui a ſiniſtris minor, uterque nimbato capite, d. volumen, ſ. crucem tenent.* AV. (Band.)

In poſtremo hoc numo proponuntur Theodoſius coſ. XIII. et Valentinianus III. coſ. III., qui una proceſſere anno 430, quo et Theodoſii noſtri vota tricennalia ſoluta fuere. Vide notam Bandurii ad hunc numum pag. 559.

Sunt hi numi certe Theodoſii II., quia Magnus vota XX. morte praeventus ſolvere non potuit. Vota anteriora, etſi ea numi Theodoſiani memorent, non adduco, quia incertum eſt, utrius ii Theodoſii ſint.

Sine epigraphe. *Crux intra lauream, ſupra et infra* CONOB. Quin. AV. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Crux vel* XP *intra lauream.* AE. IV. (Tanini.)

Hi typi intra lauream Theodoſii M. aetate nondum videntur in uſu fuiſſe. Quare hos numos juniori tribuendos omnino exiſtimo.

PRETIVM.

Aurei . . . . C.

a) Cim. Vindob. p. XXVII. b) Adpend. ad Vaill. pag. 283.

Argentei, ſaltem qui ejus certi ſint - - - - - O.
Aenei, ſi incertos demas - - - - - - - RR.

AEL. EVDOXIA.

Domo Athenienſis, mortuo patre ejecta a fratribus Conſtantinopolin abit, ubi Pulcheriae oblata adeo ſe huic partim per formae elegantiam, partim per praeclaras animi dotes, ingeniumque literis excultum commendavit, ut unam dignam crederet, quae fratri Theodoſio nuberet. Celebratae nuptiae anno 421, datumque illi nomen Eudoxiae, cum ante Athenais vocaretur. Colliſa cum marito Hieroſolymas abiit, ibique marito ſuperſtes mortua eſt. Scripſit poetica, quae recenſet Photius Cod. 183. 184.

Numi:

Dixi ſupra in numis Ael. Eudociae Arcadii uxoris, fluctuaſſe antiquariorum judicia in collocandis numis, qui vel AEL. EVDOCIA, vel AEL. EVDOXIA inſcribuntur, ſanxiſſe vero Bandurium, numos cum nomine EVDOCIA, eſſe uxoris Arcadii, alios cum nomine EVDOXIA, eſſe alterius, in qua ſumus. Iam tum hanc ſententiam leviter perſtrinxi, dilato ſeveriore examine in praeſens tempus, quo hujus Eudoxiae numos enarramus, qui hanc controverſiam maxime illuſtrant.

* * *

AEL. EVDOXIA. AVG. *Hujus caput.*

GLORIA. ROMANORVM. *Auguſta ſedens ſiniſtra ad pectus compoſita, d. Victoriolam.* AR. In aliis: *Eadem ſedens manibus ad pectus compoſitis; manus ex alto coronam ejus capiti imminentem tenet.* AE. III. (Band.)

Vtri Eudoxiae tribuendi ſint hi numi, non ſatis apparet.

* * *

AEL. EVDOXIA. AVG.

IMP. XXXXII. COS. XVII. P. P. *Victoria ſedens d. globum crucigerum, ſ. ſcipionem, in imo* CONOB. AV. (Band. ex Mediobarbo.)

Eadem epigraphe eſt etiam in numis mariti, quos vide. Quare dubium non eſt, hunc numum hujus eſſe Eudoxiae. Verum quod contendit Bandurius, ex ipſo hoc numo probari, uxorem Arcadii dictam fuiſſe Eudociam, quia certa haec Theodoſii uxor in moneta dicitur Eudoxia, numosque adeo ſecundum varia haec nomina diſtribuendos, in hoc virum praeclarum falli, ex ſequentibus patebit. Ceterum mirum videtur, ſingularem hunc numum hactenus ab alio, praeterquam Mediobarbo, non fuiſſe conſpectum.

* * *

AEL. EVDOXIA. AVG. *Hujus caput imminente corona.*

SALVS. REIPVBLICAE. *Victoria ſpoliis inſidens monogramma* XP. *clypeo inſcribit.* AV. AR. AE. III. (Band. Muſ. Caeſ.)

Hi quoque numi utri competant, non ſatis per ſe eloquuntur.

AEL. EVDOCIA. AVG. *Hujus caput.*

VOT. XX. MVLT. XXX. *Victoria ſtans d. crucem oblongam, in area aſtrum, in imo* CONOB. AV. (Band. Muſ. de France.)

AEL. EVDOCIA. AVG. *Hujus caput.*

VOT. XXX. MVLT. XXXX. B. *Victoria ſtans crucem tenet, cui imminet aſtrum, infra* CONOB. AV. (Muſ. excell. comitiſſae Bentinck Hamburgi.)

Numum priorem Eudociae Arcadii impertitur Bandurius, quia ſcribitur EVDOCIA, non EVDOXIA, ſuae nempe regulae fidelis, ego hunc et ſequentem propter certas cauſas Eudociae vel Eudoxiae Theodoſii. Averſa, qualis eſt in numo priore, in nullo exſtat Arcadii numo, at obvia eſt in numis Theodoſii II., ergo ea ab his in monetam uxoris fluxit. Eadem etiam averſa habetur in numis Gallae Placidiae ſynchronae. Nulla vero conditione vel ipſe Bandurius volet numum alterum tribuere Eudociae Arcadii, quia hic Auguſtus vota XXX. non ſolvit, ſed ad ea aſpiravit tantum, obvium autem in numis Theodoſii II. eſt legere VOT. XXX. MVLT. XXXX. Ergo manifeſte fallit Bandurii lex., hujus uxorem tantum fuiſſe dictam Eudoxiam, non etiam Eudociam.

AEL. EVDOXIA. AVG. *Hujus caput.*

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Numos hos alteri huic Eudoxiae adjudicare non dubito, quia hanc averſam obviam novimus in numis Theodoſii II., Gallae Placidiae, Valentiniani III., nunquam in moneta Arcadii.

AEL. EVDOCIA. AVG. *Hujus caput.*

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* AV. AR. (Band. Muſ. Caeſ.)

In moneta ſuperioris Eudociae copioſe comprobavi, praeſentes numos perperam a Bandurio tribui Eudoxiae Arcadii, et adeo, ſeu EVDOCIA, ſeu EVDOXIA inſcribantur, eſſe hujus poſterioris. Ex quo apparet, utramque Auguſtam utroque promiſcue nomine fuiſſe appellatam, quod et a ſcriptoribus factum. Sic et vetus moneta, et libri variant in *Dalmatius* et *Delmatius*, in Αμϐρακια et Αμπρακια etc.

PRETIVM.

Aurei et argentei	- - - - - - - - - -	RR.
Aenei III.	- - - - - - - - - -	RR.

IOHANNES.

Primicerius notariorum, mortuo anno 423 Honorio imperium Ravennae invadit, reliquasque Occidentis provincias in partes trahit dempta Africa,

quam ſervavit Bonifacius. Quod indignum ratus Theodoſius II. Occidentis mortuo patruo legitimus heres conſobrinum Valentinianum Auguſtum appellat, et cum matre Placidia in Italiam mittit. Bello poſt haec exorto Iohannes magis inſidiis, quam partis adverſae virtute e medio tollitur anno 425.

Numi:

D. N. IOHANNES. P. F. AVG. Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae.

SALVS. REIPVBLICAE. *Victoria gradiens d. tropaeum ſuper humero, ſ. captivum trahit.* AE. IV. (Tanini.)

* * *

VICTORIA. AVGG. AVGGG. *Imperator paludatus ſtans d. labarum, ſ. Victoriolam, ſ. pede captivum calcat, in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ. Band.) AV. m. m. (Pellerin Mel. I. p. 191.) AR. (Band.)

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria thoraci inſidens ſcutum arbori impoſitum, in quo* XP., *tenet ſublevante illud adſtante parva figura.* AV. (Band.) In aliis: *Victoria gradiens.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.) Quin. AR. (Pellerin Mel. I. p. 194.)

* * *

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. (Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* AV. (Band.)

PRETIVM.

Aurei	RR.
Aurei max. mod.	RRRR.
Argentei	RRR.
Aenei IV.	RRR.

PLACIDIVS VALENTINIANVS III.

Pater illi Conſtantius patricius, ſubinde Auguſtus, mater Galla Placidia Honorii Aug. ſoror, ex quibus natus eſt anno 419. Patre mortuo Conſtantinopolin cum matre abiit, ac paullo poſt ipſo Honorio anno 423 vita functo eum Theodoſius II. adverſus Iohannem Occidentis tyrannum in Italiam miſit, ubi caeſo non multo poſt Iohanne purpuram ſumpſit anno 425. Principio magnum imperio malum attulit Bonifacius rector Africae, hactenus fidus, et Iohanni palam inimicus, verum cum comparari adverſum ſe inſidias intelligeret, Genſericum Vandalorum regem ex Hiſpania evocat, qui continuo magnam Africae partem occupat, et Vandalorum in ea regnum conſtituit usque ad Iuſtiniani imperium duraturum. Varia deinde bella cum barbarorum eluvie geſta, Ae-

tio ejus aevi clariſsimo duce exercitibus praefecto, illuſtriore ejus gloria ex pugna in campis Catalaunicis, qua victus Attila Hunnorum rex caeſis ſuorum millibus CCC. Tamen hunc virum, cujus ſalute ſtare imperii ſalus credebatur, cum Valentinianus tanquam imperium adfectaret, caedi juſsiſſet, ipſe omnium a ſe averſis animis Petronii inſidiis Romae occiditur anno 455.

Vxor *Licinia Eudoxia* Theodoſii II. filia, de qua infra, ex qua natae *Eudocia*, a Petronio collocata filio Palladio, poſt horum caedem a Genſerico in Africam abducta nupſit Hunnerico Genſerici F., unde natus Hildericus, et Placidia, futura conjux Anicii Olybrii Aug.

Numi:

D. N. PLA. VALENTINIANVS. P. F. AVG.

D. N. PLACIDIVS. VALENTINIANVS. P. F. AVG. in AV. max. mod.

Qui numi literas PLA. addunt, nimirum ἀρχαιωσας vocabuli *Placidius*, eſſe Valentiniani III., dubitari nequit. At non perinde certum, eos tantum numos hujus eſſe Valentiniani, qui PLA. praefigunt, quia fieri poterat, ut in numis aliis etiam omitteretur. Sin iſtud, erunt haud dubie numi ad hunc Auguſtum pertinentes, quos paſsim Valentiniano I., vel II. tribuimus. Sed vide infra numum: VOT. XXX. etc. et ultimum.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata d. haſtam, ſ. clypeum.

Protome diademata cum trabea, d. volumen, ſ. crucem.

Partes averſae:

GLORIA. ROMANORVM. *Figura galeata ſedens d. coronam, ſ. crucem.* AV. (Band.) In aliis: *Victoria gradiens d. crucem oblongam.* AR. (Band.)

* * *

IMP. XXXXII. COS. XVII. P. P. *Mulier galeata ſedens d. globum crucigerum, ſ. ſceptrum.* AV. (Band.)

Similis averſa eſt in aureis Theodoſii II., cui uni haec epigraphe convenit. Vide ibi dicta. Vltro patet, numum ſimilem a Ducangio perperam cum Valentiniani I. moneta fuiſſe permixtum.

* * *

SALVS. REIPVBLICAE. *Laurea, intra quam* XP. Quin. AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Tanini.)

* * *

VICTORIA. AVGG. AVGGG. AVGVSTORVM. *variis typis.* AV. AR. (Band. Muſ. Caeſ.) AE. m. m. (Band. Tanini.) AE. IV. (Tanini.)

* * *

VOT. X. MVLT. XX. *Imp. ſedens d. volumen, ſ. crucem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

VOT. XXX. MVLT. XXXX. *typis variis.* AV. max. mod. (Band.)

Ex numis ſic inſcriptis memorandus ſequens:

D. N. VALENTINIANVS. P. F. AVG. *Protome adverſa capite galeato d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum.*

VOT. XXX. MVLT. XXXX. *Roma galeata ſedens d. globum crucigerum, ſ. ha-*

ſtam, ſ. pede prorae navis inſiſtit. AV. (Muſ. Com. Vitzai.)

Rariſsimum hunc numum Valentiniano III. tribuendum puto, non tam, quod vota tricennalia ſoluta memorat, in quae utrique praecedenti Valentiniano ſaltem jus verum non fuit, quam quod is, dempta capitis epigraphe, plane geminus eſt numis ſynchronis imperatorum Orientis. Ex quo apparet, Valentinianum III. nomini ſuo non ſemper alterum Placidii praefixiſſe, ut ſupra innui.

* *
*

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. (Tanini.)

* *

Sine epigraphe. Crux intra lauream. AV. AR. (Muſ. Caeſ. Band. Tanini.)

Similem aureum edidit Bandurius, eumque tribuit Valentiniano I., quia in capitis epigraphe literae PLA. omiſſae ſunt. Verum cum hic averſae modus ante Theodoſium II. in hujus aevi moneta non compareat, malim eum Valentiniano III. reſtitui. Sin iſtud, oportebit ſtatuere, aut epigraphen ex numo, forte non ſatis integro, non recte eſſe promulgatam, aut non in omnibus Valentiniani III. numis nomen PL*Acidii* fuiſſe praefixum, ut continuo probaveram.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Aurei m. m. - - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - - - -	RR.
Aenei max. mod. omiſsis contorniatis - - - -	RRR.
Aenei II. et III. formae, ſaltem certi - - - -	O.
Aenei IV. formae - - - - - - - - -	RRR.

LICINIA EVDOXIA.

Theodoſii II. et Eudoxiae filia nata anno 423, Valentiniano III. nupta anno 437, et poſt hujus caedem anno 455 Petronio Maximo, verum certior facta, hunc conjurationis in priorem maritum fuiſſe participem, vindictae cupida Genſericum ex Africa arceſsit, eumque direpta Roma reducem adſectatur. Exactis in Africa annis VII. Conſtantinopolin cum filia Placidia abit. Reliquum ejus fatum non ſatis exploratum. De utraque ejus filia egimus in marito.

Numi:

LICINIA. EVDOXIA. P. F. AVG. *Protome cum corona radiata crucigera dependentibus utrinque margaritis.*

SALVS. REIPVBLICAE. *Mulier ſedens d. globum crucigerum, ſ. haſtam crucigeram, in imo* COMOB. AV. (Band.) AE. I. ſi modo genuinus, addito COMOB. (Tanini.)

Eadem adverſa.

VOT. XXX. MVLT. XXXX. *Valentinianus, et Licinia ſtantes.* AV. (Tanini.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - -	O.
Aenei ſaltem certi - - - - - - - -	O.

IVSTA GRATA HONORIA.

Filia Conſtantii III. et Gallae Placidiae nata circa annum 417, quod cum Eugenio procuratore conſueverat, ventremque ex eo tulerat, a Valentiniano fratre palatio ejecta Conſtantinopolin ad Theodoſium II. abit anno 434, Attilamque clam ad inferendum Occidenti bellum excitat. Iam Attilae matrimonio jugenda fuerat, cum hic ſanguinis vomitu exſtinguitur.

Numi:

D. N. IVST. GRAT. HONORIA. P. F. AVG. *Hujus caput, quod imminens ex alto manus coronat.* BONO. REIPVBLICAE. *Victoria ſtans d. crucem oblongam, in imo* COMOB. AV. (Muſ. Caeſ. Com. Vitzai.)

Ergo quae imperii fuit vomica et exitium, natam ſe *bono reip.* palam profitetur. Vide ſimilem epigraphen in numo Fl. Victoris, qui fuit filius Mag. Maximi.

* * *

SALVS. REIPVBLICAE. *ſcriptum extra lauream, intra quam* XP. AV. (Band.)

* * *

VOT. XX. MVLT. XXX. *Victoria ſtans d. crucem.* AV. (Band.)

Sintne vota XX. in hoc numo exarata fratris Valentiniani, an Theodoſii II., non ſatis intelligo. Bandurius, nullo moto hac ſuper re dubio, indicari fraterna Valentiniani. adfirmat. Verum in nullo hactenus cognito Valentiniani III. numo inſcripta legimus vota XX. ſoluta, neque in omnibus ejus votorum numis comparet Victoria ſtans. Eſt tamen tota haec averſa in moneta Theodoſi II., ad quas cauſas vir cl. non videtur reflexiſſe animum. Videri ergo poſſet, intelligenda vicennalia Theodoſii, praecipue cum, ut diximus, pulſa a fratre liberale apud hunc hoſpitium nacta ſit. Verum repugnant tempora. Theodoſius II. vota XX. ſolvit anno 420, at tum Honoria noſtra vix trima fuit, et in aula patrui Honorii, necdum adeo Auguſta, et nullo cum Theodoſii rebus nexu. Nemo negaverit, validam eſſe utramque difficultatem, quam expedire non tento conjecturarum veritus inania, quibus tamen unis in his et hiſtoriae, et rei monetariae labyrinthis nitendum eſt, debili ſane ad veritatem hiſtoricam fulcro, et ſaepe fallace. Ita Bandurius ad eundem hunc numum ait:

Quid vero ſi Honoria a fratre Auguſta nunquam dicta ſit, ſed hunc honoris titulum ipſa ſibi arrogarit ex Oriente redux? At enim an veriſimile, in monetae eam publicae officinas ſuam potuiſſe porrigere poteſtatem? Ad haec in marmore Ravennate, quod ejus aevi Auguſtos Auguſtasque continet, diſerte legitur: IVSTA. GRATA. HONORIA. AVG. a)

* * *

Sine epigraphe. *Crux intra lauream.* AR. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei tantum et argentei, iique - - - - - - RRR.

ATTILA.

Feroci huic Hunnorum regi jam inde a Mediobarbo tribui conſuevere numuli argentei, in quibus hinc ATEVLA, illinc VLATOS. Satis nunc conſtat, eſſe monetam veterem Gallicam, et utrumque nomen hominum Gallorum, de quo vide, quae diximus Vol. I. in moneta Galliae § *Reguli Gallici.*

PETRONIVS MAXIMVS.

Si Ducangio fides, b) filius fuit Mag. Maximi tyranni, a Theodoſio M. dejecti. Valentiniani III. beneficio bis conſul et Patricius, ſed benefactori iratus cauſa oblati uxori ſuae ſtupri, eum collocatis inſidiis interimit anno 455, et poſtridie imperium, et ejus viduam Lic. Eudoxiam invadit, quae tamen, comperto, novum maritum inſidiarum fuiſſe conſcium, Genſericum in Italiam invitat, quo appropinquante Petronius a furentibus Romanis in fruſta diſcerptus eſt anno 455 tertio imperii menſe.

Numi:

D.N. PETRONIVS. MAXIMVS. P. F. AVG. *Caput diadematum cum margaritis.*

VICTORIA. AVGGG. *Imperator paludatus ſtans d. crucem oblongam, ſ. Victoriolam, d. pede caput draconis calcat.* AV. AR. (Band. Tanini.) In alio: *Victoria ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. Quin. (Tanini.)

* * *

VICTORIA.ROMANOR. AR.(Band.)
VIRTVS. AVGVSTI AV. (ibid.)

* * *

Numos inſcriptos: D. N. MAXIMVS. P. F. AVG. non eſſe hujus Auguſti, ſed alterius Maximi tyranni, dixi in hujus numis, quos ſupra ante monetam Iovini pag. 178 recenſui.

a) Gruter pag. 1048. 1.

b) Fam. Byzant. pag. 73.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - - RRR.
Aenei - - - - - - - - - - - - O.
Contorniatum, ſed ejus adhuc privati, vide in hac numorum claſſe.

MARCIANVS.

Natus in Illyrico humili loco, ſed propriis bello meritis illuſtris beneficio Pulcheriae Auguſtae, quae eum ſibi maritum poſt Theodoſii II. mortem delegerat, imperator anno 450 adclamatur. Attilae tributum annuum, quod deceſſor pendere inſtituit, continuare impune detrectavit. Adminiſtrato probe per annos ſex cum ſemiſſe imperio moritur anno 457.

Vxor I. *anonyma*, quam privatus duxerat, ex qua nata *Euphemia* Anthemii Aug. uxor, de qua infra.

Vxor II. *Pulcheria*, de qua infra.

Numi:

D. N. MARCIANVS. P. F. AVG. *Protome diademata cum margaritis.*

ADVENTVS. S. D. N. AVG. *Imperator nimbatus eques pacificatoris habitu.* AV. m. m. (Pellerin Mel. I. p. 163.)

Adventuum numos pridem antiquatos illuſtri hoc numo reſtitutos a Marciano videmus. Exhibet is novum in Auguſti titulis modum, nempe: S. D. N. AVG. Pellerinius haec verba ſic legit: ADVENTVS. *Secundus Domini Noſtri* AVG*uſti*, et confirmat ſententiam numo Perinthiorum Severi: ΕΠΙΔΗΜΙΑ. Β. *Adventus II.* Sed iſtud minus videtur veriſimile, et magis exiſtimo, ſolitarium iſtud S conſtituere partem titulorum Marciani, et quidem legendum *Sacratiſſimi.* Nomen iſtud imperatoribus tributum nequaquam novicium. Iam Frontinus de Trajano dixit: *clara ſacratiſſimi imperatoris noſtri expeditio.* [a]) Hoc autem, in quo ſumus, aevo nihil hoc titulo, apud jureconſultos praecipue, magis tritum, cujus adferre exempla ſupervacaneum puto.

* * *

Eadem epigraphe. *Protome galeata adverſa d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques.*

FELICITER. NVBTIIS. *Marcianus et Pulcheria ſtantes nimbati dexteras jungunt, medius adſtat Chriſtus cum nimbo crucigero, in imo* CONOB. AV.

Praeſtantiſſimum iſtud cimelium, et hactenus unicum fuit olim Vindobonae in praeclaro muſeo de France, nunc Londini in muſeo Hunteriano. Exhibet is Pulcheriae cum Marciano nuptias ejus naturae, quas ne Veſtales quidem erubeſcerent. Nimirum hac lege ſibi

a) Script. rei. agr. pag. 276.

maritum ſumpſerat, ut caſtae eſſe ad mortem usque liceret. FELICITER. NVBTIIS eſt adclamationis popularis formula in variis laetitiae cauſis, ac nuptiarum quoque uſurpari ſolita. Eſt apud Iuvenalem: [a])

Signatae tabulae, dictum FELICITER, ingens
Coena ſedet, gremio jacuit nova nupta mariti.

Similis typus eſt in numis Corn. Paulae Elagabali, in quibus finguntur Auguſtus et Auguſta manus in fidei conubialis teſſeram jungentes, ſacerdote in utriusque medio capite velato adſiſtente. Imaginem hujus numi in Khellii Subplementis ad Vaillantium pag. 291 reperies.

* * *

GLORIA. ORVIS. TERRAR. AV. (Band.)

Eandem epigraphen, et typum fere ſimilem vide in numis Theodoſii II.

* * *

VICTORIA. AVGGG. *vel* AVGVSTORVM, *variis typis.* AV. (Muſ. Caeſ. Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Crux in corona.* Quin. AV. (Band.)

Sine epigraphe. *Monogramma in corona.* Quin. AR. (Pellerin Mel. I. p. 218.) AE. IV. (Muſ. Caeſ. Tanini.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	R.
Aurei max. mod. - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - -	O.
Aenei IV. - - - - - - - - -	RRR.

PVLCHERIA.

Nata parentibus Arcadio et Eudoxia anno 399 fratris Theodoſii animum ad virtutem ſolerter inſtituit, meliorum eo imperante conſiliorum, ut fertur, ipſa auctor. Fratre anno 450 mortuo Marcianum virum ſtrenuum ſimul Auguſtum, ſimul maritum, ſed ſalva virginitate, creat. Vide Marcianum, ejusque numos. Moritur anno 453 in ſanctarum numerum relata.

Numi:

AEL. PVLCHERIA. AVG.

Caput diadematum cum margaritis. In nonnullis ab imminente ſuperne manu coronatur.

Partes averſae.

IMP. XXXXII. COS. XVII. P. P. etc.

a) Sat. II. v. 119.

AV. (Muſ. cels. princ. Waldeck.)

Averſam ſuam cum ſorore communicavit Theodoſius II.

* * *

SALVS. REIPVBLICAE. *Victoria ſedens clypeo inſcribit monogramma* XP. AV. (Band.) AE. IV. (Tanini.)

* * *

VICTORIA. AVGGG. *Victoria ſtans d. crucem oblongam.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Averſa capta eſt ex numis mariti.

* * *

VOT. XX. MVLT. XXX. *Victoria ſtans d. crucem oblongam, ſ. ſtolam colligit.* AV. (Tanini.)

Averſam dedit frater Theodoſius II.

* * *

Sine epigraphe. *Crux in corona.* Quin. AV. et AR. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - - RRR.

M. MAECIL. AVITVS.

M. Maecilius Avitus Arvernus variis belli pacisque muneribus cum laude perfunctus audita Petronii caede exercitu et ſenatu adprobantibus Arelate purpuram induit anno 455. In debellandis barbaris propitia plerumque fortuna eſt uſus. Averſos Ricimeris Gothi, et Majoriani animos cum videret, imperium ſponte abdicat anno 456, et Placentinam eccleſiam regendam ſuſcipit.

Numi:

D. N. AVITVS. P. F. AVG. vel PERP. AVG. vel: PERP. F. AVG. — M. MAECIL. AVITHVS. (ſic) P. F. AVG. (Band.)

Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae.

VICTORIA. AVGGG. *Imperator paludatus ſtans d. crucem oblongam, ſ. Victoriolam globo inſiſtentem, ſ. pede barbarum calcat.* AV. (Band.) AR. (Muſ. Caeſ.) AE. III. (Band.)

Magnopere laborat Bandurius, ut Aviti aetate tres Auguſtos colligat ſigla AVGGG indicatos, ne quidem femina Auguſta ad conficiendum hunc numerum tum ſatis idonea. Mihi veriſimilius videtur, ea aetate το AVGGG magis ex conſuetudine, quam certa cauſa fuiſſe additum, et ſoleo ridere eorum anxios conatus, qui in ejus aevi moneta certo omnia conſilio ſcripta et efficta fuiſſe ſibi perſuaſere.

* * *

VRBIS. ROMA. (*ſic*) *Roma ſedens.* AR. (Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - -	RRR.
Aenei III. - - - - - - - - -	RRR.

LEO I.

Thrax, Aſparis Alani magiſtri militum artibus Orientis imperio Marciani morte vacuo praeficitur anno 457. Genſericum Vandalum omnia maria infeſtantem miſſa in Africam validiſsima claſſe bello petit, ſed quam Genſerici artes, corrupto, ut fertur, duce Baſiliſco Verinae Auguſtae fratre incendio paene attrivere. Magnus etiam a ſcriptoribus appellatus. Moritur anno 474.

Vxor *Verina*, de qua infra. Inde nata *Ariadna* Zenonis Aug. uxor, unde natus Leo II. junior Auguſtus. Alteris deinde nuptiis haec Ariadna Anaſtaſii Aug. uxor exſtitit.

Numi:

D. N. LEO. PERPET. AVG.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa d. haſtam, ſ. clypeum, vel d. volumen, ſ. ſceptrum crucigerum.

Partes averſae:

IMP. XXXXII. COS. XVII. P. P. *Mulier galeata ſedens*, ut in numis Theodoſii II., ad quem hanc averſam pertinere, palam eſt. AV. (Muſ. olim de France.)

VICTORIA. AVGG. AVGGG. AVGVSTORVM. *variis typis*. AV. AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VIRTVS. AVGVSTI. *Imperator paludatus ſtans d. crucem, ſ. labarum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

D. N. LEO. P. F. AVG. *Caput diadematum.*

Leo animal jacens, *infra* CON. AE. IV. (Pellerin Mel. I. p. 218. Tanini.)

Horum numorum typi ad nomen imperatoris adludunt.

* * *

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* AV. (Banduri.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - -	O.
Aenei IV. - - - - - - - - - -	RR.

AEL. VERINA.

Leonis I. uxor. Mortuo marito multarum ipſa turbarum cauſa. Moritur anno 484. De prolibus egimus in Leone.

Numi:

AEL. VERINA. AVG. *Ejus caput, quod ab imminente ſupra manu coronatur.*

VICTORIA. AVGGG. *addita nota arithmetica Graeca. Victoria ſtans d. crucem oblongam.* AV. (Muſ. Caeſ. Tanini.)

* * *

Eadem epigraphe. Hujus caput. Sine epigraphe. *Crux in laurea.* AV. (Band.)

PRETIVM.

Aurei tantum - - - - - - - - - - RRR.

IVL. MAIORIANVS.

Avito Ricimeris ope imperio dejecto ipſe purpuram anno 457 Ravennae ſumit. Bello a Theodorico-Viſigotho, et Burgundionibus petitus fortiter tamen reſiſtit, non aeque felix in expeditione adverſus Genſericum ſuſcepta. Denique Ricimeris inſidiis e medio tollitur anno 461. Vir belli pacisque artibus, tum et juſtitiae laude ſummus, ſed cui, ut dignum quid praeſtare poſſet, alius populus optandus fuit.

Numi:

D. N. IVL. vel IVLIVS. MAIORIANVS. P. F. AVG.

D. N. MAIORIANVS. P. F. AVG.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome galeata d. haſtam, ſ. clypeum, in quo XP.

Partes averſae:

VICTORIA. AVGGG. *variis typis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ. Band.) AE. IV. (Band. Tanini.)

* * *

VIRT. EXERC. ROM. *Imperator paludatus d. captivum trahit, ſ. tropaeum ſuper humero.* AV. (Tanini.)

* * *

VOTIS. MVLTIS. *Impp. duo ſedentes d. volumen, ſ. crucem.* AV. (Band.) In aliis: *Miles ſtans d. haſtam, ſ. clypeum.* AR. (Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* AV. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	R.
Argentei - - - - - - - - - -	RR.
Aenei IV. - - - - - - - - - -	RR.

LIBIVS SEVERVS III.

Natione Lucanus Ricimeris opera imperator conſtituitur anno 461. Sub hoc nihil amplius Galliae Romanis reliquere barbari. Vivere deſiit anno 465. In lamina aerea legitur: a)

SALVIS DD NN
LEONE ET LIBIO
SEVERO PP AVGG
CELIVS ACONIV
PROBIANVS PRAE
PRAET FECIT

D. N. LIB. vel LIBIVS. SEVERVS. P. F. AVG.

Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae:

SALVS. REIPVBLICAE *ſcriptum extra coronam, intus* XP. AV. (Band.)

VICTORIA. AVGGG. vel AVGVSTORVM *typis ſolitis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ. Band.)

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AR. (Tanini.)

Sine epigraphe. *Crux, vel* XP. *in laurea.* AV. AR. (Muſ. Caeſ. Band. Tanini.) AE. IV. (Tanini.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	R.
Argentei - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei - - - - - - - - - - -	RRRR.

PROCOP. ANTHEMIVS.

Nobili proſapia, et propriis per Orientem meritis illuſtris Euphemiam Marciani Aug. filiam uxorem duxit. Cum poſt Lib. Severi mortem ſenatus R., et Ricimer rei ſummam adminiſtrarent, atque interim Italiam lacerarent Van-

a) Muſ. Veron. pag. 254.

daliſ, Romani imperatorem ſibi a Leone I. petiere, a quo miſſus Anthemius imperium adivit anno 467. Ortis inter ipſum ac Ricimerem ſimultatibus Romae occiditur anno 472.

Vxor *Euphemia*, de qua infra.

Numi:

D. N. ANTHEMIVS. P. F. AVG. vel PP. AVG. vel PERPET. AVG.

D. N. PROC. ANTHEMIVS. P. F. AVG. (Band. Tanini.)

Addit Bandurius epigraphen aliam ex Mediobarbo: D. N. ANTHEMIVS. VC., id eſt: V*ir* C*lariſſimus*, ex quo ſuſpicatur, numum cuſum fuiſſe, quando deſtinatus quidem in Oriente fuit imperator, at nondum Romae acclamatus. Taninius in ſimilium uno legit PERPET. VIC., in alio PERPET. N. C. quae explicat, PERPET*uus* VIC*tor*, et PERPET*uus* N*obilis* C*aeſar*. At vero omnes has explicationes irritas exiſtimo. Omnes hi numi ſunt quinarii aurei, et typo crucis intra lauream, et eſt horum ſimilis in muſeo Caeſareo, in quo diſtincte legitur: PERPET. VC., quod potius pro contracto, ſed monetarii ruditate luxato AVG. habendum videtur. Sed confer etiam numos Zenonis infra pag. 200.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata cum haſta et clypeo, in quo eques.

Partes averſae:

SALVS. REIPVBLICAE. *Duae figurae militares ſtantes globum crucigerum una tenent, in imo* COMOB, *ſed pro hoc in tribus muſei Caeſarei* CORNOB. AV. AR. AE. (Muſ. Caeſ. Band.) In aliis: *praeterea pendens in aere laurea, intra quam* PAX. Eſt AV. In aliis: *Duae figurae paludatae tenentes clypeum, in quo* PAX. Eſt AV. (Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Crux vel* XP. *in laurea.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - - - -	R.
Argentei	- - - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei, dubium, an vere exiſtant.	Vide Bandurium.	

AEL. MARC. EVPHEMIA.

Marciani Aug. et matris anonymae filia Anthemio Aug. denupta. Ejus reliqua vita incognita.

Numi:

D. N. AEL. MARC. EVFEMI. AE. PP. AVG. *Caput diadematum cum margaritis.*

VICTORIA. AVGGG. *Victoria ſtans d. oblongam crucem, in imo* CORMOB. AV. (Ducange, Band.)

Bandurius hos numos ſub Euphemia, Iuſtini I. uxore recenſet, dubitat tamen,

an non potius in illos jus ſit Euphemiae Anthemii. Audentior Taninius neglecta Ducangii et Bandurii auctoritate eos Euphemiae noſtrae vindicat. Iure iſtud. Nam *Aeliae* nomen paſsim hac aetate hujus aevi feminis tributum fuit, et *Marciana* jure dicta fuit haec Euphemia, quia Marciani filia, nulla vero apparet cauſa, cur eodem nomine uteretur Euphemia Iuſtini. Denique ſententiam confirmat ſcriptum CORMOB pro CONOB., quod tantum in Anthemii numis hactenus obſervavi.

PRETIVM.

Aurei tantum cogniti, iique - - - - - - - RRR.

ANICIVS OLYBRIVS.

Vir illuſtris proſapiae, et maritus Placidiae, Valentiniani III. et Lic. Eudoxiae filiae. Mortuo Anthemio imperator acclamatur anno 472, ſed poſt tres menſes morbo interit.

Numi:

D. N. ANIC. vel ANICIVS. OLYBRIVS. P. F. AVG.

Caput diadematum cum margaritis, vel: Protome adverſa.

Partes averſae:

SALVS. MVNDI. *Crux in numi medio.* AV. (Band.)

VIRTVS. ROMANORVM. *Roma ſedens.* AV. (Tanini.)

Sine epigraphe. *Crux in corona.* AV. (Band.)

PRETIVM.

Aurei tantum, iique - - - - - - - RRR.

GLYCERIVS.

Imperium arripit anno 473, anno ſequente deturbatur, epiſcopatu Salonae deinceps contentus.

Numi:

D. N. GLYCERIVS. P. F. AVG.

Caput diadematum cum margaritis.

Partes averſae:

VICTORIA. AVG. *vel* AVGG. *vel* AVGGG. *typis variis.* AV. AR. (Band. Tanini.)

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ. Band.)

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei	RRRR.
Aenei	O.

LEO II.

Zenonis ſubinde Auguſti et Ariadnae filius avum maternum habuit Leonem I., qui nepotem imperatorem deſignavit anno 473, et anno ſequente e vivis ereptus Auguſtum reliquit. Patrem Zenonem conlegam adſcivit, ipſe eodem anno 474 poſt X. menſium imperium mortuus eſt annos natus XVII.

Numi:

D. N. LEO. ET. ZENO. PP. AVG. Caput diadematum cum margaritis. Protome adverſa galeata d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques.

Partes averſae:

SALVS. REIPVBLICAE. *Impp. duo nimbati ſedentes, minor is, qui a dexteris.* AV. (Band.)

Honoratiorem locum obtinet filius, nimirum qui patrem ſibi conlegam adſcivit, ſed in ſequentibus Zenonis numis videbimus, patrem quoque filio praelatum.

VICTORIA. AVGGG. vel AVGVSTORVM. *Typis variis.* AV. (Band.)

* * *

Non exſtant numi hujus Leonis ſine addita Zenonis patris mentione, aut ſi exſtant, non dignoſcuntur a numis Leonis avi.

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei et aenei	O.

ZENO.

Natione Iſaurus, ducta Ariadna Leonis I. et Verinae filia domui Auguſtae adfinis. Mortuo anno 474. Leone I. hujus ex Ariadna filia nepos Leo II. imperium auſpicatus patrem Zenonem ſibi ſociavit, ſed paullo poſt exſtinctus patrem ſine conlega imperatorem reliquit. Gravem aemulum expertus eſt

Baſiliſcum, qui Auguſti nomen invaſit, quem aegre victum captumque ad mortem adegit. Variis deinde aliis bellis civilibus turbatum habuit imperium. Fertur haereticis fuiſſe addictus, tum et crudelis, et in victu intemperans, et denique ex crapula ſui impos vivus ſepulchro inlatus anno 491.

Vxor *Ariadna* Leonis I. filia, ut dictum. Mortuo marito nupſit ſucceſſori Anaſtaſio.

Numi:

D. N. ZENO. PERP. AVG., vel PERP. F. AVG.

D. N. ZENO. PERP. NC. Vide, quae de hac epigraphe mox notabimus.

IMP. ZENO. FEL. PERP. in AE. II.

IMP. ZENO. SEMPER. AVG. in AE. I. et II.

D. N. ZENO. SEMPER. AVG.

D. N. ZENO. ET. LEO. NOV. CAE. vel CAES. Singularis haec epigraphe eſt in inſigni aureo cum averſa VICTORIA. AVG., quem Bandurius narrat repertum fuiſſe Tornaci in tumulo Childerici regis, [a]) et in alio AE. I. formae cum averſa INVICTA. ROMA apud Taninium. Fuere, qui NOV. CAES. legerent NOV*us* CAES*ar*, at veriſimilius eſt, ſcriptum NOV. pro NOB., et legendum: *Nobiliſſimus Caeſar*, quemadmodum in hujus aevi numis legitur OR. VIS. TERRAR. pro ORBIS. At mirarer vehementer, quid ſit, cur Zeno et Leo dicantur Nobiliſsimi Caeſares, qui Auguſti certe fuere, tum et Zenonem praeponi in his numis Leoni, qui poſterior haud dubie primus Auguſtus fuit, ut in hujus numis diximus, mirarer inquam, niſi conſtaret, de titulorum hac aetate confuſione. Vidimus paullo ſupra, in hujus Zenonis numis legi epigraphen D. N. ZENO. PERP. N. C. Ait Bandurius, [b]) eam male lectam, et, quod N videbatur, eſſe contractum AV. Verum in aureo integerrimo muſei Caeſarei eſt manifeſtum NC. Ad haec ſi Zeno et Leo ſimul ſumpti potuere dici Nobiliſsimi Caeſares, neſcio, cur non et Zeno ſolus.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques.

Partes averſae:

D. N. ZENO. ET. LEO. NOV. CAES. *Caput Zenonis barbatum diadematum cum margaritis, in imo* IIII.

INVICTA. ROMA. *Victoria gradiens d. coronam, ſ. tropaeum ſuper humero, in area* S. C. *in imo* XL. AE. I. (Tanini.) AE. II. ſed cum alia anticae epigraphe. (Band. Muſ. Caeſ.)

De inſcriptione partis adverſae egi paullo ſupra. Mirum, poſt tot annos iterum in aeneos revocari notam S. C.

* * *

VICTORIA. AVGG. vel AVGGG. vel AVGVSTORVM. *variis typis, inter quos memorandus: Victoria ſpoliis inſidens clypeo inſcribit* XXXX. AV. (Band.)

Vota XXXX. in numo Zenonis, qui annos tantum XVII. imperando exegit, magnas Bandurio moleſtias dedere. Cre-

a) Pag. 600. in nota. b) Pag. 602.

dam, in hac perverſitate omnem critices moram eſſe certam temporis jacturam. Similis eſt in moneta Baſiliſci, et Anaſtaſii.

* * *

Sine epigraphe. *Crux in laurea.* Quin. AV. AR. (Band.). In aliis: *Victoria gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Miles ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, pede d. prorae navis inſiſtit, in area* RV. Quin. (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Aquila expanſis alis.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - -	RR.
Aenei I. et II. - - - - - - - - -	RR.

LEONTIVS I.

Patricius, inſtigante Illo Orientis praeſide adverſus Zenonem Tarſi Ciliciae Auguſtus appellatur circa annum 482, ſubinde victus captusque Conſtantinopoli obtruncatus anno 488.

Numi:

D. N. LEONTIVS. PERP. AVG. *Protome adverſa galeata d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum, in quo monogr.* XP.

VICTORIA. AVG. CONO. *Victoria ſtans d. crucem oblongam, in imo* CONOB. Eſt AV., ut videtur. (Ducange.)

D. N. LEOTIO. PERPS. AVG. *Protome adverſa galeata d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum, in quo eques.*

VICTORIA. AVGG. *Victoria ſtans d. crucem oblongam, in imo* ANT. AV. (Ducange.)

D. N. LEONTIVS. P. F. AVG. *Idem typus.*

VICTORIA. AVGG. *Victoria adverſa ſtans d. crucem in monogramma Chriſti exiens, ſ. globum crucigerum, in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ.)

D. N. LEONTIVS. PERPET. AVG. *Protome adverſa galeata d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum.*

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Roma ſedens d. haſtam, ſ. porrecta globum crucigerum.* Eſt AV., ut videtur. (Ducange.)

Omnes hos numos Ducangius Leontio illi largitus eſt, qui Iuſtinianum II. Rhinotmetum imperio dejecit. Verum adcuratus Bandurius monendum lectorem duxit, idem in iis artificium, eosdem typos, easdem inſcriptiones, quae in Leonis et Zenonis numis occurrunt, adverti, nec illius temporis numis magis ſimiles eos eſſe, quam diverſos a ceteris hujus aetatis. Quamobrem ſi revera Leontii numi dicendi ſint, nec ullum in iis falſarii artificium deprehendatur, ei Leontio adſcribendos videri, qui ſub Zenone in Oriente rebellavit, et IV. ferme annos aequo Marte bel-

lum cum eo geſsit. Haec praeclare Bandurius. a) Idem cum viro erudito ferre judicium me jubet numus Leontii, qui eſt in muſeo Caeſareo, in quo video omnia cum Bandurii ſententia plane conſpirare. Addo, non leve adferre pondus numum ex deſcriptis alterum, in cujus ſegmento legitur ANT. Vocabulum iſtud ſi, ut dubium non videtur, ſignificat, eum Antiochiae fuiſſe percuſſum, Leontio alteri plane adverſatur, cujus aetate principibus Orientis in Syriam pridem a Saracenis occupatam jus amplius non fuit.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - - RRR.
Ex alio metallo non obſervati.

IVL. NEPOS.

Deturbato Glycerio imperium adit anno 474, quo vertente ipſe quoque dejectus ab Oreſte magiſtro militum, in Dalmatia occiſus eſt.

Numi:

D. N. IVL. vel IVLIVS. AVG. vel: P. F. AVG., vel: PERP. P. F. AVG.
Caput diadematum cum margaritis.
Protome adverſa galeata d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques.

Partes averſae:

SALVS. REIP. *extra lauream, intra quam monogramma* XP. AV. (Tanini.) In alio: *Victoria gradiens d. tropaeum, ſ. captivum trahit.* AE. III. (Tanini.)

*

VICTORIA. AVGGG. *Victoria ſtans d. crucem oblongam.* AV. (Muſ. Caeſ.)

*

VOT. V. MVLT. XX. *intra lauream.* AR. (Band.) Forte melius: VOT. V. MVLT. X., ut eſt apud Taninium. AR.

*

VRBS. ROMA. *Roma ſedens.* AV. (Band.) AR. (Tanini.)

*

Sine epigraphe. *Crux, vel* XP. *intra lauream.* AV. (Muſ. Caeſ. Band.) In aliis: *Miles ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, pede d. prorae navis inſiſtit, in area* RV. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - - RR.
Argentei - - - - - - - - - - - RRR.
Aenei - - - - - - - - - - - - RRRR.

a) Pag. 697.

ROMVLVS.

Eum pater Oreſtes magiſter militum Auguſtum conſtituit anno 475. Verum Odoacer Herulus Italiam ingreſſus capta Roma Italiae ſe regem anno 476 appellavit Romulo in Campaniam relegato, atque in hoc occidentale Romanorum imperium deſinit.

Numi:

D. N. ROMVLVS. AVGVSTVS. P. F. AVG.

Poſtremum hunc imperatorem per ludibrium pro *Auguſto* appellatum fuiſſe *Auguſtulum*, teſtantur ipſi ſcriptores veteres, quos inter video Procopium, [a]) et Evagrium Scholaſticum. [b]) Neque defuere antiquarii, qui hanc *Auguſtuli* appellationem in numis aut viderunt, aut videre ſibi viſi ſunt, aut more Goltziano adfinxerunt. Nihilo mitius actum cum vero ejus nomine ROMVLVS, pro quo in numis nonnullis legerunt *Momulus*, vel *Momylus*. Nihil horum monſtrorum in moneta vetere aut Bandurius, aut nobiles alii, adcuratique antiquarii deprehendere, ſtatque illaeſa vetus regula ſaepe a nobis repetita, vix exſtare exemplum nominis, aut tituli infamis monetae publicae inſerti. Quare vehementer miror cl. Taninium, qui hoc *Auguſtuli* commentum recoxit, ſed nimirum ex numis Arſchotanis, quos jam olim Bandurio, et nunc palam faſtiditos nimium ſaepe per opus ſuum reſtituit. Sed idem ex numo muſei ſui nomen quoque MOMYLVS nobis offert. Iſtud ſi vere, ac citra dubium, et nulla lapſus monetarii ſuſpicione ſic ſcriptum legitur, juſtum hercle fuerat, lectorem certae hujus ſcripturae commonefacere, cum noverit, eſſe eruditos, qui obtruſis his nominibus fidem non habent.

Caput diadematum cum margaritis. Protome adverſa galeata d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques.

Partes averſae.

SALVS. REIPVBLICAE. *Victoria gradiens d. tropaeum ſuper humero, ſ. captivum trahens.* AE. IV. (Tanini.)

*

* *

VICTORIA. AVGGG. *Victoria ſtans d. crucem oblongam.* AV. (Muſ. Caeſ.)

*

* *

Sine epigraphe. *Crux intra lauream.* AV. In alio: *Miles ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, in area* RV. AV. (Band.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - -	O.
Aenei IV. - - - - - - - - - -	RRRR.

a) de Bello Goth. L. I. c. 1.

b) Hiſt. eccleſ. L. II. c. 16.

BASILISCVS, MARCVS.

Fiducia Verinae Leonis I. uxoris, cujus frater fuit, exercitibus praepoſitus rem adverſus Genſericum praeclare geſsit, Carthaginem recepit, ſed muneribus illectus hoſtes mari evadere paſſus eſt, cujus cauſa proditionis Perinthum relegatus ibi usque ad annum 471 delituit. Inſtigante poſtea Verina ſorore Zenonem in Iſauriam ejicit, et Conſtantinopoli Auguſti nomen ſibi adſciſcit anno 476, verum anno ſequente a Zenone bellum reparante ad obſequium revocatus, et cum familia fame enectus eſt.

Vxorem habuit *Zenonidem*, ex qua natus *Marcus*, quem pater Auguſtum dixit, et ſibi in numis ſociavit, ſed una cum patre Zeno interemit.

Numi:

D. N. BASILISCVS. P. F. AVG. — PERP. AVG. — P. AVG. — PP. AVG.

D. N. BASILISCVS, (vel BASILISCI) ET. MARC. P. AVG. nimirum Marcus filius cum patre ſociatus, ut diximus.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques.

Partes averſae:

SALVS. REIPVBLICAE. Γ. *Baſiliſcus et Marcus filius nimbati ſedentes in throno, d. volumen, ſ. globum, infra* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ.)

Antica rariſsimi hujus numi habet epigraphen utriusque hujus Auguſti ſupra recitatam.

VICTORIA. AVGG. *Victoria ſedens clypeo inſcribit* XXXX. AV. (Band.)

(Vide, quae ſupra ad numum ſimilem Zenonis monui.

VICTORIA. AVGGG. vel AVGVSTORVM. *variis typis.* AV.

Sine epigraphe. *Miles ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, d. pede prorae navis inſiſtit, in area* RV. AR. (Band.) In aliis: *Crux, vel* XP. *intra lauream.* AV. AR. (Band.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei - - - - - - - - - - -	O.

AEL. ZENONIS.

Baſiliſci uxor, idem denique cum marito fatum nacta.

Numi:

AEL. ZENONIS. AVG. *Hujus caput.*

VICTORIA. AVGGG. *Victoria ſtans d. crucem oblongam.* AV. (Tanini.)

Numi hujus Auguſtae jam meminit Beauvais, ſed eum more ſuo non deſcripſit.

PRETIVM.

Aurei, iique - - - - - - - - - RRRR.

MARCVS.

Vide numos patris Zenonis.

ANASTASIVS.

Domo Dyrrhachenus juvante Ariadna Zenonis vidua, quam paullo poſt hujus mortem uxorem duxit, Auguſtus appellatus eſt anno 491. Teſte epigrammate Chriſtodori credebatur genus ducere a Pompejo M. [a]) Cum Bulgaris, qui hoc imperante primum Thraciam incurſaverunt, deinde Perſis bella varia fortuna geſsit. Reliquae illi turbae a pertinace religionis ſtudio acceſſere, quando Eutychianis placitis imbutus, quod ipſe credidit, ſtupido conſilio ab aliis etiam toto imperio omnibus credi voluit, ſaepe adeo praevalentibus orthodoxorum viribus ad extrema deductus. Princeps fuit aequitatis ſtudioſus, qui remp. foedis tributis adflictam ſublevavit. Senio gravis fulmine, ut fertur, tactus obit anno 518.

Numi:

D. N. ANASTASIVS. AVG. — P. F. AVG. — PERP. P. F. AVG. — P. P. AVG. — PERP. AVG. — P. AVG. — P. A.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata d. haſtam, clypeum, in quo eques.

Partes averſae.

CONCORD. *praefixa nota arithmetica* Γ, Δ, I *etc.* I *magnum in medio numi.* AE. II. III. IV. (Band. Tanini.)

* *

INVICTA. ROMA. *Victoria gradiens, in area* S. C. Quin. (Muſ. Caeſ.)

* *

VICTORIA. AVGG. *vel* AVGGG. *addita ſaepe nota arithmetica Graeca, variis typis.* Inter hos notandus ſequens: *Victoria ſedens inſcribit clypeo* XXXX. Sunt AV. obvii. Poſterior rariſsimus. (Tanini.)

a) Brunck Analecta T. II, pag. 471.

Vide de miris his votis quae dixi ſupra ad numum ſimilem Zenonis.

VICTORIA. AVGVSTORVM. *typis variis*, quos inter: *Victoria thoraci inſidens clypeum una cum genio alato tenet*, *cui inſcriptum:* VOT.PC. AV. (Tanini.)

Clypei epigraphen explico: VOT*a* P*opuli* C*onſtantinopolitani*.

* * *

Sine epigraphe. *Monogramma* XP. *in corona.* AV. AR. (Band. Tanini.)

* * *

De literis Є, I, K, M, quae majore forma inde ab hoc Auguſto, et deinceps per plures imperatores aream mediam numorum aeneorum omnis magnitudinis occupant, agetur opportunius in tractatu de numis inferioris aevi.

* * *

Numos regum Gothorum Theodorici, Baduilae, Theiae, in quorum averſa eſt epigraphe, et caput Anaſtâſii, infra perpetua ſerie recenſebimus poſt numos Iuſtiniani.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - - -	R.
Aenei omnis formae, etiam m. m. - - - - - -	C.

IVSTINVS I.

Natus in Thracia, ab Anaſtaſio praefectus praetorio, hoc vita functo praeter ſpem, jam in ſenium vergens, literarumque rudis ſummae rei admovetur anno 518. Imperio per annos IX. cum laude adminiſtrato moritur anno 527.

Vxor *Euphemia*, et prolium, et haud dubie numorum quoque ſterilis. Nam quos illi adjudicarunt antiquarii, eſſe veriſimilius Euphemiae Anthemii, in hac dictum.

Numi:

D. N. IVSTINVS. AVG. vel: P. F. AVG., plerumque PP. AVG.

Protome adverſa galeata, d. haſtam, ſ. clypeum, in quo eques, in denariis aureis, rarius in aeneis III. formae.

Caput diadematum cum margaritis, in aureis minoris formae, et in omnibus aeneis cujuscunque formae.

D. N. IVSTIN. ET. IVSTINI. (vel IVSTINIAN.) PP. AVG. *Impp. duo nimbati ſedentes.* AV. (Band. Tanini.)

D. N. IVSTINVS. IVSTINI. AVG. *Caput diadematum,* in AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Poſteriores hi modi eloquuntur, ſociantque Iuſtinum, ejusque ſucceſſorem Iuſtinianum, quem Iuſtinus menſibus IV. ante ſuam mortem ſibi ſociavit.

* * *

Fatentur candide Ducangius et Bandurius, diſtinguere numos Iuſtini I. et II. laborem ſibi videri, quem ſuas excedere vires ſemper ſunt experti. Lege hoc ſuper argumento juſtam fere diſ-

ſertationem Bandurii. a) Iſtuc poſſe eniti cum negarent viri, quibus hujus aetatis moneta praecipuum fuit negotium, veniam merebor, ſi et mihi permiſſum putem deſperare, atque in diſponendis utriusque Auguſti numis ſequi legem quantumcunque vagam incertamque, quam ſibi praefixit Bandurius.

Partes averſae:

ANNO. PRIMO., *in medio numi monogramma* XP., vel *Crux in corona.* AE. I. (Band.) AE. III. (Tanini.)

Iam nunc anni imperii monetae aeneae inſcribi incipiunt, praecipue illi, in cujus medio ſunt majoris formae literae I, K, M.

* * *

CONCORP. (*ſic*) *praefixo* €. I *crucigerum inter duo aſtra.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Similes averſae frequentius occurrunt ſub Anaſtaſio.

* * *

FLVRENS (*ſic*) SEMPER. *Mulier ſtans d. haſtam, ſ. clypeum humi attinet.* AE. II. (Band.)

Mendoſe ſcriptum FLVRENS pro FLOREAS. Eadem averſa eſt etiam in numis Baduilae, quos vide.

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator paludatus ſtans d. elata, ſ. globum.* AR. (Muſ. d' Ennery.)

* * *

VICTORIA. AVGGG. *addita nota arithmetica Graeca. Victoria ſtans d. crucem oblongam.* AV. AR. (Band.)

VICTORIA. AVGVSTORVM. *Victoria ſtans*, vel *ſedens*, vel *gradiens.* AV. AR. (Band.)

* * *

VOT. XIII. *intra lauream.* AE. IV. (Muſ. Caeſ.)

Novus vota computandi modus, niſi forte tum placuit vota ſecundum imperii annos numerare, ac tum numus praeſens eſſet Iuſtini II.

* * *

Sine epigraphe. *Monogramma* XP. In aliis: CN. *intra lauream.* Quin. (Band. Muſ. Caeſ.)

* * *

I. K. M. V. *majore forma in medio numi, eodem modo, ut in numis Anaſtaſii. Additur ſaepe* ANNO *cum ſuo numero.* In AE. omnis formae.

PRETIVM.

Aurei	C.
Argentei	R.
Aenei omnis formae	C.

VITALIANVS.

Aſparis Alani, ducis, magni ſub Leone I. nominis nepos. Anaſtaſio, quod

a) Pag. 624.

Eutychetis dogmata propugnaverat, omnibus palam exoſo, cum valido exercitu Thraciam intrat, et a Conſtantinopolitânis imperator agnoſcitur. Redactus in arctum Anaſtaſius his legibus cum Vitaliano convenit, ut in orthodoxos ſaevire deſineret, et exules epiſcopos revocaret. Ad ſua regreſſus Vitalianus mortuo Anaſtaſio a Iuſtino revocatur, et conſulatu ornatur, verum Iuſtiniani, cujus obſtruere ſpebus videbatur, technis interficitur.

Numi:

D. N. VITALIANVS. PP. AVG. *Caput diadematum.* ✠ VICTORIA. AVGOSTOR. *Victoria ſtans d. coronam, ſ. globum crucigerum, in imo* CONONV. (*ſic*) AV. (Muſ. d'Ennery.)

Eadem adverſa, ſed corrupta barbare epigraphe. ✠ VICTORIA. AVSTO. (*ſic*) *Victoria gradiens.* AV. (Tanini.)

PRETIVM.

Aurei tantum, iique - - - - - - - - - RRR.

HILDERICVS.

Vandalorum in Africa rex. Ejus numos dedimus in moneta Carthaginis, cujus nomen praeferunt.

IVSTINIANVS I.

Iuſtini ex ſorore nepos Auguſtus dicitur anno 527, et mortuo poſt IV. menſes avunculo ſolus imperat. Plura bella Beliſarii et Narſetis opera, praeſtantiſsimorum ejus aetatis ducum, feliciter geſsit. Ille victo Gilimere Vandalorum in Africa regnum exſtinxit, eamque imperio iterum vindicavit. Narſetis virtuti debetur everſum in Italia Gothorum regnum, jam antea victo captoque Vitige Beliſarii ductu ad extrema redactum. Non pari ſemper fortuna bella cum Perſis geſta ſunt. Moritur in extrema ſenecta anno 565 a multis vitiis rumoris haud ſane proſperi, e bellorum tamen gloria, etſi per duces geſtorum, ſubſtructionum magnificentia, et vulgato juris codice, cui Iuſtinianei nomen inditum eſt, illuſtrem famam adeptus, illuſtriorem habiturus, ſi, quod queritur Procopius, [a]) magis ad ſe imperii curas, quam epiſcoporum de religione diſsidia pertinere putaſſet.

Vxor *Theodora* matrimonio ſterili, ex ſcena in aulam accita, mulier foedis, et truculentis moribus. Lege Procopii Hiſtoriam arcanam.

D. N. IVSTINIANVS. P. F. AVG.

a) Bell. Goth. L. III. c. 35.

vel PP. AVG. aut ſimiliter, ſaepe etiam valde mendoſe monetariorum ruditate.

Caput diadematum cum margaritis.

Protome adverſa galeata d. globum crucigerum, vel haſtam, ſ. clypeum, in quo eques.

Imperator adverſus ſedens d. haſtam, ſ. globum crucigerum.

Alium anticae typum vide infra in SALVS.

Partes averſae:

ANNO *ſcilicet imperii, addito numero, plerumque ſcriptum juxta* I. K. M. in AE. omnis formae.

* * *

CONCORDI. *praefixa litera Graeca arithmetica, in medio numi* I *magnum.* AE. II. III.

* * *

GLORIA. ROMANORVM. *Imperator paludatus ſtans d. haſtam, ſ. globum crucigerum.* AR. (Band.)

Huic addendus alius ex praeſtantiſsimis unus:

D. N. IVSTINIANVS. PP. AVG. *Protome adverſa galeata nimbata d. haſtam praetendit, ſ. clypeum poſt humeros rejectum geſtat.*

SALVS. ET. GLORIA. ROMANORVM. *Imperator eques capite galeato nimbato d. haſtam praecurrente Victoria d. viam monſtrante, ſ. tropaeum ſuper humero tenente, in imo* CONOB. AV. max. mod.

Numi prioris averſa ſatis jam ex moneta praecedentium Auguſtorum cognita. At multo illuſtrior alter cauſa voluminis ac ponderis inſoliti, nam diameter tres pollices Pariſinos aliquantum excedit, et adpendit uncias V, drachmas fere III. Repertus eſt anno 1751 prope Caeſaream Cappadociae inter rudera veteris ſubſtructionis egeſta ad pedes XX. terra, et Ludovico XV. oblatus, eximium nunc publici, qui Lutetiae eſt, theſauri ornamentum. Reliqua ex diſſertatione Bozii ſingulare iſtud cimelium illuſtrantis pete. [a]) Ad ejus explicatum praetereundum non fuerat, quod de numis Iuſtiniani, inſcriptis: GLORIA. ROMANORVM, perhibet Cedrenus, [b]) nimirum tantam Iuſtinianum ex bellica Beliſarii virtute cepiſſe voluptatem, ὥϛε ἐν μεν τῳ ἑνι μερει τȣ νομισματος ἑαυτον ἐγχαραξαι, ἐν δε τῳ ἑτερῳ Βελισαριον ἐνοπλον, και ἐπιγραψαι: ΒΕΛΙΣΑΡΙΟΣ Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ, *ut uni numi parti effigiem ſuam inſculpendam curaret, alteri Beliſarium armatum, ſcripto juxta:* BELISARIVS GLORIA ROMANORVM. Numus ſimilis cum expreſſo Beliſarii nomine hactenus compertus non eſt, ſi illum demas, quem ex muſeo Petri Gyllii recitat Ducangius, [c]) ſed quem confictum ſuſpicor; at fieri poterat, ut Cedreno numiſmata alterutrius generis, qualia modo deſcripſimus, cum epigraphe: GLORIA. ROMANORVM in oculos incurrerent, atque ipſe in eorum averſa ſiſti Beliſarium putaret. Atque hanc *gloriam Romanorum* victis tot imperii

a) Mem. B. L. Tom. XXVI. pag. 523. b) in Iuſtiniano. c) Diſſert. de num. inf. aevi § LXII.

hoſtibus non dubitavit Iuſtinianus ſuam quoque facere tribuendo ſibi agmen cognominum a devictis gentibus captorum, *Alemanici*, *Gotthici*, *Francici*, *Germanici*, *Antici*, *Alanici*, *Vandalici*, *Africani*, quae praeſcripta leguntur variis legibus a ſe latis, et quidem ſtatim prooemio ſuarum Inſtitutionum, et exſtant eodem ordine inſcripta Graece in marmore, quod edidit Muratorius. [a]) Tametſi horum aliquibus nimium προληπτικως uſus eſt. Nam intolerandum plane viſum Theodiberto Francorum regi, quod ille ſe Francicum, Alemannicum, tum et Gipedicum et Langobardicum appellaret, perinde quaſi omnes hos populos ſibi ſubjeciſſet, cepitque adeo conſilium praeceps ſane atque inconſultum, per Thraciam ad ipſam Conſtantinopolin penetrandi, ſed quod effectu caruit illo fortuita morte interempto. Vide haec apud Agathiam Scholaſticum ſcriptorem coaevum. [b]) Verius ſibi poſt annos plures Francici cognomen jure emeruit Francis teſte eodem Agathia [c]) a Narſete apud Capuam ingenti clade fuſis fugatisque. Video, titulis his omnibus, dempto *Antici*, uſum quoque fuiſſe Ti. Conſtantinum Iuſtiniani ſucceſſorem poſt Iuſtinum II. in prooemio Novellae ſuae. Ex quo veriſimile, haec nomina tum quoque ſic fluxiſſe in heredes, ut olim nomina Germanici, Parthici etc.

* * *

VICTORIA. AVGVSTI. — AVGG. — AVGGG. — AVGVSTORVM, *variis typis.* AV. AR.

VICTORIA. PRINCIPVM. *Victoria gradiens, in area* SC. AR. (Band.)

* * *

VOT. MVLT. HTI. *intra lauream.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Sine epigraphe. *Monogramma* XP. *in laurea.* AR. (Band.)

* * *

I. K. M. Є. V. majore forma in medio numi, de quorum ſenſu, ſi qua dici poſſunt, agemus alibi. Praetereo inſuper copioſos alios Iuſtiniani numos, in quorum averſa aliud non eſt, quam ÇN — PK, aliaeve literae vel ſolitariae, vel cum aliis junctae, quarum ſenſum nemo hactenus eſt adſecutus. Enimvero tuto poteſt omitti, quod ſine fructu foret commemorandum, et ſi quis tanti putat, adire poteſt amplos catalogos Bandurii et Taninii.

* * *

Singularis eſt numus aeneus III. formae a Bandurio citatus, in cujus averſa eſt: THC. CЄB. KAICAPЄIAC, de quo vide quae notavimus in numis Caeſareae Paniadis, cui numum hunc tribuendum exiſtimo.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Aurei m. m. - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei - - - - - - - - - -	R.
Aenei omnis formae, etiam max. mod. - - -	C.

a) Pag. 467. 7. b) de imperio Iuſt. L. I. c) ibid. II.

REGES GOTHI.

Reges Oſtrogothi fundato in Italia regno, ut continuo dicetur, numos quoque in monetam ſignavere, eosque partim autonomos, id eſt, nullum cum imperatoribus Orientis nexum profeſſos, partim inſerta horum effigie, quia horum tamen captare benevolentiam, multis in cauſis ſibi profuturam, voluere.

THEODORICVS.

Rex Oſtrogothorum, qui avitis circa pontum Euxinum ſedibus pulſi Pannoniam obtinuere. Ipſe navata Zenoni Aug. adverſus Baſiliſcum eximie opera conſulatus honorem abſtulit. Italiam anno 489 ingreſſus Odoacrem Herulum acie ſaepius victum et Ravennae clauſum ad deditionem et mortem adigit. Novi regni confirmandi cauſa cum vicinis Francorum, Viſigothorum, Burgundionum regibus ſuarum matrimoniis adfinitatem contrahit. Multis rebus pace et bello ſumma virtute, conſilio, ac moderatione geſtis, etſi extremis annis in ſaevitiam flecteret, Boethio et Symmacho, viris praeſtantiſsimis et conſularibus mori juſsis, inchoato XXXIV. regni anno, ſecundum Procopium [a]) XXXVII. animam efflat anno 526.

Numi autonomi:

D. N. THEODORICVS. REX, *intra coronam.*

INVICTA. ROMA. *Protome galeata Romae.* AE. III. (Pembrock P. III. tab. 32.)

Narrat Procopius, [b]) Theodoricum imperatoris Romani nomen reſpuiſſe, ſola regis appellatione contentum.

* * *

D. N. THEODORICVS - - *ſcriptum in orbem.* V *in medio numo.*
Eadem averſa. AE. incertae formae.

Alterum hunc numum Mediobarbus ex Strada recitat. Verius in hoc numo videtur legendum ATHALARICVS, et erit ejus Athalarici, cujus numos paullo infra dabimus, quos inter unus eſt huic plane ſimillimus.

Numi cum capitibus Anaſtaſii et Iuſtini I.

INVICTA. ROMA, *in medio numi* THEODORICVS *in monogrammate, ſuperne crux.*
Epigraphe, et caput Anaſtaſii, in aliis Iuſtini I. Quin. (Muſ. Caeſ.)

THEODORICVS *in monogrammate intra lauream.*
Epigraphe, et caput Iuſtini I. Quin. (Muſ. Caeſ.)

a) Bell. Goth. L. I. c. 1. b) l. c.

Meminit Gibbonus a) numi Veronae ſignati, qui ſiſtit picturam palatii, quod ſibi Theodoricus hac in urbe exſtruxit, additque, in eo exhiberi imaginem antiquiſsimam et fideliſsimam architecturae Gothicae. Ejus numi praeconem laudat Scipionem Maffaium. b) At enim perperam numum vocat, qui aliud non eſt, quam ſigillum, qualia ex aevo, quod medium vocamus, innumera ſuperſunt, neque adeo tantae antiquitatis, quod facile peritus quisque inſpecta ejus imagine intelliget.

PRETIVM.

Argentei - - - - - - - - - -	C.
Aenei - - - - - - - - - -	RRRR.

BADVILA incertus.

Baduilam regem memorant numi Anaſtaſii, et Iuſtiniani, qui unus idemque eſſe non poteſt, quia Anaſtaſius vivere deſiit anno 518, et Baduila alter, cui et Totilae nomen, nonniſi anno 541 Gothorum regnum adivit, ut jam recte obſervavit Bandurius. c) Accedit, inde a Theodorico, qui ſub Anaſtaſio regnavit, a ſcriptoribus et numis certos prodi ejus ſucceſſores reges, Athalaricum, Theodahatum, Vitigem, etc. denique Baduilam Totilam, quos inter Baduilae illi, ſaltem quod ex hiſtoria conſtet, locus eſſe nequit. Neceſſe ergo eſt, Baduilam, in quo ſumus, fuiſſe regem quempiam barbarum, qui ſub Anaſtaſio vixit, ſed cujus regnum ab hiſtoricis proditum non fuit. Vide et Bimardum. d)

Numi cum capite Anaſtaſii.

D. N. BADVILA. REX. *vel* RIX. *intra coronam.*

Epigraphe et caput Anaſtaſii. Quin. (Muſ. Caeſ.)

THEIA vel THELA incertus.

DOMNVS. THEIA. REX. *intra coronam.*

Epigraphe et caput Anaſtaſii. Quin. (Band. pag. 612.) Alius, ſed: DOMNVS. THEIA. P. REX. Quin. (Bimard. ad Iobert. T. I. p. 463.)

D. N. THELA. REX. *intra coronam.*

Epigraphe et caput Anaſtaſii. Quin. (Bimard ad Iobert. T. I. p. 115.)

---

a) Hiſt. of the decline etc. ch. 39. pag. m. 27. b) Veron. ill. P. I. p. 231. c) Pag. 612. d) ad Iobert. T. I. p. 114.

Exhibent numi prioris loci Theiam regem, ſed qui idem eſſe nequit cum Theia ultimo Gothorum in Italia rege, qui, ut infra dicetur, imperante Iuſtiniano periit, et forte imperante Anaſtaſio, cujus imaginem partes anticae exhibent, necdum forte natus fuerit. Ergo Theia hic, vel Thela, ſive idem uterque eſt, ſive diverſus, fuit barbarus quidam ſub Anaſtaſio rex, quem hiſtoria nominandum non putavit aeque ac Baduilam, de quo continuo egimus. Lege et Bimardum locis citatis.

ATHALARICVS.

Amalaſuntha Theodorici filia natus avo ſuccedit anno 526. Regno ſub matris tutela probe adminiſtrato moritur anno 534.

Numi autonomi:

D. N. ATHALARICVS. REX. *intra coronam.*
INVICTA. ROMA. *Protome galeata Romae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

D. N. ATHALARICVS. REX. *ſcriptum in orbem, in medio numo* V *magnum.*
Eadem averſa. AE. IV. (Tanini.)

D. N. ATHALARICVS. *Rex paludatus ſtans d. haſtam, ſ. clypeum humi attinet, in area* S. C.
Eadem averſa. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numi cum capite Iuſtini I. et Iuſtiniani.

D. N. ATHALARICVS. REX. *intra coronam.*
Epigraphe et caput Iuſtini I. Quin. (Muſ. Caeſ.)

D. N. ATHALARICVS. REX. *vel* RIX. *intra coronam.*
Epigraphe et caput Iuſtiniani. Quin. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Argentei et aenei - - - - - - - R.

THEODAHATVS.

Filius Amalafredae Theodorici ſororis, ſuaſu Amalaſunthae conſobrinae poſt Athalarici mortem anno 534 Gothorum regno praeficitur, paullo poſt eam ipſam, cui beneficium debuit, enecat. Tantum ſcelus graviter ferens Iuſtinianus arma in perſidum movet, eique Dalmatian ac Siciliam extorquet, rex a Vitige in ejus locum ſuffecto interficitur anno 536.

Numi autonomi:

D. N. THEODAHATHVS. REX. *intra lauream.*

INVICTA. ROMA. *Protome galeata Romae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

D. N. THEODAHATVS. REX. *Protome regis corona arcuata redimita.*

VICTORIA. PRINCIPVM. *Victoria gradiens, in area* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Numi cum capite Iuſtiniani.

D. N. THEODAHATHVS.REX. *intra coronam.*

Epigraphe et caput Iuſtiniani. Quin. (Muſ. Caeſ.)

His adde quinarios complures, quos inter Bandurius aureum quoque ex Brandenburgico citat, in quorum antica eſt caput Iuſtiniani, in averſa monogramma, quod videtur in THEODAHATHVS reſolvi poſſe, ſententia tamen minus certa.

PRETIVM.

Argentei - - - - - - - - - -	R.
Aenei II. et III. formae - - - - - - - -	C.

VITIGES.

In Theodahati locum, ut diximus, electus anno 536, ſed a Iuſtiniani ducibus bello petitus, denique captus Ravennae Conſtantinopolin abducitur anno 540.

Numi autonomi:

D. N. VVITIGES. REX *vel* RIX. *intra lauream.*

INVICTA. ROMA. *Protome Romae galeata.* AE. III.(Muſ. Caeſ. Band)

Numi cum capite Iuſtiniani.

D. N. VVITIGES. REX. *intra coronam.*

Epigraphe et caput Iuſtiniani. Quin. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Argentei - - - - - - - - - -	RR.
Aenei - - - - - - - - - - -	R.

BADVILA.

Qui Vitigem ſecuti ſunt, Hildibadus, et Eraricus, paullo poſt aditum regnum a ſuis occiſi ſunt, numisque carent. His anno 541 ſuccedit Baduila Hildibadi conſobrinus, qui idem eſſe creditur, quem ſcriptores Graeci *Totilam* ap-

pellant, de quo vide Bandurium. [a]) Adverſus Beliſarium res ſuas utcunque tuetur, ſed a Narſete victus in praelio occumbit anno 552.

* * *

Supra poſt numos Theodorici Baduilae numos dedimus, ſed quem ab hoc Baduila Totila eſſe diverſum diximus.

Numi autonomi:

D. N. BADVILA. (*in aliis* BADVELA) REX. *Protome regis adverſa.*
D. N. BADVILA. REX. *intra coronam.* AR. (Tanini.) AE. III. (Muſ. Caeſ.)

* * *

FELIX. TICINVS. *Caput turritum.* AR. (Muſ. de France, nunc Hunter.) AE. (Band.)
De his numis vide quae diximus in numis Ticini, nunc Papiae, quae eſt urbs Italiae ſuperae.

* * *

FLOREAS. SEMPER, *quod variis modis, ac valde mendoſis in numis ſcribitur. Miles ſtans d. haſtam, ſ. clypeum humi tenet.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Band.)
Similem averſam vidimus in numis Iuſtini. I. Quare ſuſpicor, numos hos forte certius eſſe Baduilae alterius, quem, ſut altius diximus, certum eſt ſub Anaſtaſio vixiſſe, et qui forte regnum in Iuſtini imperium porrexerit, unde videtur averſam mutuatus. Forte eidem debebuntur plures alii ex autonomis his numis, quia temporis notam non continent, utri potius tribuendi videantur, Baduilae illi, an praeſenti.

* * *

VIRTVS. EXERCIT. *Miles ſtans d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. III. (Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Leo gradiens.* AE. IV. (Tanini.)

Numi cum capite Iuſtiniani.

D. N. BADVILA, REX. *vel* RIX *intra lauream.*
Epigraphe et caput Iuſtiniani. Quin. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Argentei - - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei - - - - - - - - - - - -	O.

THEIAS.

Baduilae ſuccedit, ſed ſequente anno 553 in acie victus caeſusque Gothorum in Italia regnum ſecum tumulo infert.

*

Ait cl. Beauvais, exſtare hujus regis numos argenteos cum averſa Iuſtiniani, [b]) at horum ego nullum hactenus

a) Pag. 612. b) Tom. III. pag. 49.

in catalogis citatum reperi. Memoravimus ſupra numos inſcriptos THEIA, vel THELA, ſed qui Theiae praeſentis eſſe non poſſnnt, quia in averſa caput Anaſtaſii offerunt.

Autonomi urbis Romae.

Regibus Gothis adpendicis inſtar ſubjicio numos ſequentes, quos autonomos Romae jure dixeris.

INVICTA. ROMA. *Protome Romae galeata.* ℞ *Aquila ſtans, in area* X *infra* A, *vel* ·D· *vel* ·E· In aliis: *Duae aquilae alis expanſis ſtantes ſub arbore, in imo* XX. In aliis: *Lupa gemellos lactans, ſupra* XL, *infra* ·V·, *vel: ſupra duo aſtra, infra* XX. Sunt omnes AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Cum omnes hi numi ejusdem ſecundum omnes cauſas rationis ſint, eandem etiam ſibi aetatem poſtulant. Non longe erravero, ſi eos his temporibus tribuam. In hujus aevi numis nihil, ut vidimus, frequentius occurrit, quam INVICTA. ROMA, ſimilisque protome. Ad eadem haud dubie tempora pertinent numi, hi quoque aenei II. formae: KARTHAGO typo militis ſtantis, in averſa caput equi, additis quoque variis numeris, quos deſcripſimus in numis Carthaginis. Quibus collatis jure licet conjicere, utriusque generis numos ſignatos imperante Iuſtiniano, ex quo is devictis Vandalis Africam, everſis Gothis Italiam Romano imperio reſtituit, iisque illatos typos utriusque urbis originem indicantes, nimirum Romae lactantes geminos, Carthaginis caput acris equi, tum aquilam imperii quoque R. vetus inſigne, aquilas binas, quibus utraque Roma, vetus et nova, deſignatur. Ergo hoc adhuc aevo gemini a lupa nutriti veteris hujus Romae ſymbolum ſunt habiti, et quidem quando jam priſcae mythologiae miraculis ex novi etiam cultus praeceptis fides non amplius eſt habita. At poterat innoxie credi, etiam citra deorum opem infantibus maternam hanc curam a fera fuiſſe impenſam, quando eadem hac Iuſtiniani aetate, qua numos hos cuſos conjicio, in Piceno Italiae compertum fuit, infantem recens natum, ſolumque dilapſa metu matre domi relictum a capra praebito ſtatis intervallis lacte fuiſſe ſuſtentatum, cujus facti teſtis eſt Procopius αὐτόπτης. a)

IVSTINVS II.

Iuſtiniani ex ſorore Vigilantia nepos avunculo ſucceſsit anno 565. Biennio poſt Narſes multorum bellidux palmarum a Sophia Iuſtini uxore irritatus Longobardos arceſsit, qui anno ſequente Italiam occupant, novumque ibi regnum fundant, ſola Roma imperatoribus relicta, et Ravenna, quae deinceps exarchatus Graeci nomine per annos 185 miſsis eo Conſtantinopoli praeſidibus re-

a) Bell. Goth. L. II. c. 17.

gebatur. Bellum grave cum Perſis geſtum, utrique parti per vices fatale. Moritur Iuſtinus jam pridem ex morbis invalidus anno 578.

Numi:

D. N. IVSTINVS. P. F. AVG. vel PP. AVG. vel literis prave formatis.

Inſcriptiones, in quibus Iuſtinus cum Sophia uxore jungitur, in hac vide.

Partes averſae.

ANNO *addito vario numero. In medio numi litera magna* K *vel* M *vel* I. AE. II. III.

Annus imperii poſtremus legitur XIII. apud Taninium, quem a Iuſtino inchoatum conſtat.

* * *

CONCORDIA. I. *magnum.* AE. III. (Band.)

* * *

FELIX. RESPVBL. *in corona.* Quin. (Band. Tanini.)

* * *

VICTORIA. AVGGG. *additis variis notis arithmeticis Graecis. Typi varii.* AV.

* * *

Є, I, K, M *forma majore, vel numeri* X, XX *intra coronam.* AE. II. III.

* * *

Sine epigraphe. *Monogramma Chriſti intra lauream.* AR. (Band.)

* * *

Commemorandus denique numulus aureus, in cujus antica eſt epigraphe, et caput Iuſtini, in ☧ GABALORVM. De hoc numo, qui eſt apud Bandurium, et in muſeo Caeſareo, egi in numis Gabalorum Syriae.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei m. m. - - - - - - - - -	RR.
Aenei ſequentium formarum - - - - - - -	C.

SOPHIA.

Ex aliquorum ſententia neptis Theodorae Aug. Iuſtiniani uxoris. Ejus culpa perditam Italiam, in Iuſtino diximus. Per mariti valetudinem imperii res ipſa procurat. Vixit in Mauricii usque tempora.

Numi:

D. N. IVSTINO. ET. SOFIE. AVG. *Iuſtinus et Sophia ſedentes media inter utrumque cruce.*

ANNO. KA. *in medio* X *et* M. AE.

m. m. (Pellerin Mel. I. pag. 219.)

D. N. IVSTIN. ET. SOFIA.

Auguſtus et Auguſta ſedentes.

Sine epigraphe. *Duae Victoriae alatae clypeum tenent, in cujus medio ſtella, ſubtus* K, *in imo* HM. AE. II. (Tanini.)

Ad utrumque pertinet marmor Africanum laudatum a Maffeio: a) SALVIS. DOMINIS. NOSTRIS. CHRISTIANISSIMIS. ET. INVICTISSIMIS. IMPERATORIBVS. IVSTINO. ET. SOFIA. AVGVSTIS. etc.

PRETIVM.

Hi ſoli hactenus cogniti, et adeo - - - - - - RRRR.

TIBERIVS II. CONSTANTINVS.

Thrax, poſt inſignia reip. munia a Iuſtino anno 574 dictus Caeſar, anno 578 Auguſtus, illo paullo poſt mortuo imperium ſolus obtinuit. Perſas graviſsimis cladibus duce praecipue Mauricio uſus repreſsit. A prudentia, morumque lenitate inſigne nomen adeptus anno 582 in vivis eſſe deſiit.

Numi:

D. N. TIB. CONSTANT. (rarius CONSTANTINVS.) PP. AVG.

D. N. CONSTANTINVS. PP. A.

D. N. TIBERIVS. P. A. in AE. III. (Band.)

D. m. frequenter pro D. N.

Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum, ſ. clypeum, in quo eques, *vel:* d. volumen, ſ. aquilam conſularem, *vel:* d. haſtam ſuper humero, ſ. clypeum, in quo eques.

Caput diadematum cum margaritis, in quinariis AV.

Partes averſae:

ANNO *additis numeris. In medio* M *vel* K *magnum.* AE. omnis formae.

* * *

VICTORIA. AVG. AVGG. AVGGG. *additis numeris Graecis. Typi varii.* AV. AE. II. (Band. Tanini.)

D. m. CONSTANTINVS. PP. AI. (*ſic*) *Ejus caput.*

VICTOR. TIBERI. AVS. (*ſic*) *Crux, infra* CONOB. Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

D. N. TIBERI. PP. AVG. *Hujus caput.*

VICTOR. MAVRI. AVS. (*ſic*) *Crux, infra* CONOB. Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Poſtremus hic numus facile Mauricii inſignes de Perſis victorias depraedicat, verum explicare difficilius, quo pacto Mauricius in numo vivi adhuc Tiberii dici poſsit Auguſtus, qui nonniſi pridie mortis Tiberii nomen Auguſti abſtulit. Vide ſimiles in ſequente Mauricio.

* * *

I. K. M. *magnum, vel numeri* X. XX. in aeneis omnis formae.

---

a) Muſ. Veron. pag. 460.

* * *

Sine epigraphe. *Crux in gradibus.* AV. (Band.) AR. (Tanini.) In alio: *Duae cruces, major altera, altera minor.* AR. (Tanini.)

* * *

Narrat Gregorius Turonenſis, [a]) a Chilperico rege oſtenſos ſibi aureos libràles, donum Tib. Conſtantini, in quorum antica erat hujus epigraphe et caput, in averſa: GLORIA. ROMANORVM, idem imperator in quadrigis triumphalibus. Id genus numi hactenus reperti non ſunt. Similem citavit Mediobarbus, ſed jure propterea a Bandurio perſtrictus. [b])

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	R.
Argentei - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei omnis formae - - - - - - -	C.

MAVRICIVS.

Ti. Mauricius Cappadox ob res adverſum Perſas magna cum virtute geſtas a Tiberio primum Caeſar, ſerius dictus Auguſtus ei poſtridie mortuo ſucceſsit anno 582, et continuo ejus filiam Conſtantinam ſibi copulavit. Bella cum Perſis, quae XX. jam annos duravere, compoſuit. Multa ab Avarum incurſionibus perpeſſus, a Phoca, quem milites per ſeditionem ducem ſibi praefecere, una cum uxore ac liberis interficitur anno 602.

Numi:

D. N. MAVRICIVS. P. F. AVG.

D. N. MAVRI. (vel MAVRIC.) TIB. (vel TIBER.) PP. AVG.

Dicitur *Mauricius Tiberius*, nimirum, ut ait Zonaras: [c]) ἐγραφετο δ' ἐν τοις συμϐολαιοις, Μαυρικιος ὁ και Τιϐεριος. *Scribebatur in contractibus: Mauricius, qui et Tiberius.*

Protome adverſa galeata d. globum crucigerum, ſ. clypeum, in quo eques, vel ſ. aquilam conſularem, vel d. volumen.

Caput diadematum cum margaritis, in quinariis aureis.

Partes averſae.

ANNO *addito numero. In medio* I. K. M. *magnum, vel* XX. In AE. omnis formae.

ANNO. QVINT. *in medio* M *magnum, ſuperne crucula, infra* E. *in imo* RAVEN. AE. II. (Muſ. M. Ducis, Com. Vitzai.)

* * *

VICTORIA. AVGG. *vel* AVGVSTO-

a) Hiſt. L. VI. c. 2. b) Pag. 658. in nota. c) L. XIV. c. 12.

RVM. *variis typis.* AV.

* * *

D. N. MAVRI. TIB. PP. AVG. *Hujus caput.*

VICTOR. TIBER. AVG. *Crux*, *infra* CONOB. AV. (Tanini.)

D. N. TIBER. MAVRI. PP. *Hujus caput.*

VICTORI. MAVRI. AVG. *Crux*, *in imo* CONOB. AV. (Tanini.)

Vt ſupra vidimus, Tiberium II. ſuas et Mauricii victorias in numis jactare; ſic idem nunc a Mauricio factum videmus. Vide, quae ad numos ſimiles in Tiberio monuimus.

* * *

D. N. MAVRI∽CIVS. (*ſic*) PP. AV. *Caput diadematum cum margaritis.*

VIENNA. DE. OFFICINA. LAVRENTI. *Monogramma* XP., *hinc* A, *illinc* ω. Quin. AV.

Singularis hic numus fuit olim in muſeo Petri Seguini ſubinde cum regia Pariſina gaza unito, aliud deinde ejus exemplum reperit cl. Boze, qui prolixam de hoc cimelio diſſertationem ſcripſit, in qua Bouterovii et Ducangii ſententias et conjecturas refutat. [a]) Ejus commentarii ſumma eſt, ſignatos eos eſſe Viennae Allobrogum, non, quod parum concinne credidit Bouterovius, Viennae Auſtriae, non vero juſſu Gontrani, vel Childeberti, qui Mauricii aetate Burgundionum reges fuere, ſed nomine eccleſiae Viennenſis, quae magnam tum auctoritatem, et teſtibus aliis ejus numis monetae ſignandae jus habuit. Haec cum a multis jam annis patronum habuerit Mauricium martyrem ſub Maximiano Herculeo in vicinia pro fide caeſum, videri veriſimile, epiſcopum Viennenſem in memoriam Mauricii Aug. hos cudiſſe numos, quod is non modo idem cum ſancto ſuo patrono nomen, ſed commune etiam quoddam fatum habuit, nam violenter a tyranno Phoca ad mortem raptus inter ſanctas, et martyre dignas preces jugulum percuſſori obtulit. Haec conjectura utrum, ut eſt ſpecioſa, ita aeque ſit ſolida, dubitare licet.

* * *

Sine epigraphe. *Monogramma* XP. *vel crux in gradibus.* AV. AR. (Band. Tanini.)

* * *

D. N. MAVRIC. PP. AVG. AVG. *Mauricius capite nimbato togatus ſtans d. globum crucigerum, ei a ſiniſtris adſtat mulier capite nimbato ſ. crucem.*

Sine epigraphe. *Iuvenis togatus capite nimbato ſtans d. ſcipionem monogrammate* XP *praefixum*, *juxta* H *magnum.* AE. I.

Similem Bandurius, ſed exeſa inſcriptionis parte ex Ducangio vulgavit. Magis incolumem in muſeo Ainslieano conſpicatus abbas Seſtinius, eum, ut hic deſcriptum dedi, vulgavit, ſtatuitque, in parte adverſa exhiberi Mauricium cum uxore Conſtantina ſtantem, et ad utrumque referendum eſſe duplicatum in epigraphe AVG. In averſa ſiſti Theodoſium juvenem, quem pater Mauricius quinquennem Auguſti titulo decoravit. Iudicium iſtud tam certum putavit eruditus auctor, ut non dubitaret in

a) Mem. B. L. Tom. XV. p. 480.

ſine addere : *quod erat demonſtrandum.* a) Neque ego exiſtimo, hac meliorem explicationem poſſe adferri, quam jam praeparaverat Bandurius, b) ac propterea neſcio, cur ſerius ſuae videatur ſententiae diffiſus; nam cum eandem epiſtolam ad verbum reſtitueret, c) hanc certitudinis magiſtram formulam, quod ſolum utriusque epiſtolae diſcrimen conſtituit, omittere placuit.

* * *

H. I. K. M. *magnum* in AE. omnis formae.

* * *

Indictiones nunc primum notari in numis incipiunt formula IND. II. in AE. III. (Band.)

* * *

De officina CAT*anenſi* Sicula, quae tantum Mauricii numis inſcripta legitur, agemus in tractatu de officinis monetariis inferioris aevi.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - - -	O.
Aenei omnis formae - - - - - - - - -	C.

PHOCAS.

Mauricii caede imperium, perfidiae et crudelitatis praemium, conſequitur anno 602. In bello praeterea contra Perſas admodum infelix, cum undique civitates in tyrannum inſurgerent, ab Heraclio Heraclii Africae praefecti filio in ipſa Conſtantinopoli obſeſſus, et a ſuis proditus infami, ſed merito ſupplicio e medio tollitur anno 610.

Numi:

D. N. FOCAS. (vel FOCA) PP. AVG, vel PERP. AVG. vel P. F. A.

D. N. FOCA. NEPE. AVG. *Auguſtus et Auguſta ſtantes, ille cum globo crucigero, haec cum cruce oblonga.*

NEPE iſtud tantum tunc additur, quando in parte antica Auguſtus et Auguſta ſtantes proponuntur. Videri ergo poſſet, eſſe nomen uxoris Phocae, verum hanc dictam fuiſſe Leontiam conſtat. Nihil, quo nodum hunc ſolveret, reperit Bandurius.

FLAVIII. FOCAS. PERP. AVG.

Ait Bandurius, nullum ſibi hactenus occurriſſe Phocae numum cum addito Flavii nomine, miraturque adeo Mediobarbum, tot cum hoc nomine numos recitantem. Epigraphen, quam hic dedi, ipſe non vidit, ſed ex Ducangio excepit.

FOCA tantum, in AE. III.

Caput adverſum cum ſtemmate crucigero d. crucem, vel d. volumen, ſ. crucem etc.

---

a) Tom. I. lettera XXI. b) Pag. 667. c) Tom. II. lettera VIII.

Caput diadematum cum margaritis, in quinariis AV.

Auguſtus et Auguſta ſtantes, ut altius dictum.

Partes averſae:

ANNO *additis numeris, quorum maximus apud Bandurium reperitur* IIG, *qui videtur notare* VIII. in AE. omnis formae.

VICTORIA. AVG. — AVGG. — AVGGG. *additis frequenter numeris*, AVGVSTA — AVGVSTI — AVGVSTORVM, *typis variis*. AV.

VICTORI. FOCAS. AVG. *Crux*. AV. (Band.)

ΦK *in laurea*. Quin. (Muſ. Caeſ. Band.)

Vide infra numum Heraclii HK.

X. XX. XXX. XXXX *vel ſola in medio numo, vel adſtituto* ANNO *cum ſuis numeris*. AE. variae formae.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - -	C.
Argentei	- - - - - - - - -	RR.
Aenei omnis formae	- - - - - - -	C.

HERACLIVS I.

Heraclii praefecti Africae filius a Conſtantinopolitanorum factione ad eripiendum Phocae tyranno imperium arceſsitus, ex Africa cum claſſe appulſus, capto et interfecto Phoca delatum ſibi Auguſti nomen accipit anno 610. A Chosroe Perſa in maximas primum anguſtias redactus, unitis deinde viribus in aciem progreſſus non omiſſa modo recuperat, ſed Perſidem ipſam depopulatur, et Choſroem ad mortem adigit. Heraclio imperante Muhammedes ſectam ſuam condit, cujus ſucceſſores Saraceni Syriam, Palaeſtinam, Aegyptum Romanis extorquent. Moritur anno 641.

Vxor I. *Fl. Eudocia*, mater *Heraclii Conſtantini.*

Vxor II. *Martina* ſororis filia.

Numi:

D. N. HERACLI. vel HERACLIVS. PERP. AVG. vel PP. AVG. vel P. F. AVG.

Protome adverſa d. globum crucigerum, aut ſimiliter.

Caput diadematum cum margaritis, in quinariis AV.

Partes averſae:

ANNO *additis numeris*, in AE. omnis formae.

VICTORIA. AVG. AVGG. aut ſimili-

ter. AV. AR. (Band.)

VICTORIA. HERACLI. AVG. *Crux, infra* CONOB. Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

VIRTVS. *Victoria gradiens.* Quin. (Tanini.)

* * *

HK *ſimul juncta in medio numo, ſupra* XX. *infra* RAV. AE. III. (Band.)

Literas HK eſſe monogramma Heraclii exiſtimat Bandurius, quo modo, inquit, et literae ΦK in numis Phocae hujus nomen continent. Verum et in numis Iuſtini I. leguntur literae CN, quae ſane ad nomen referri nequeunt, ut adeo conjecturae hae debili fundamento nitantur.

* * *

I. M. *magna, tum et numerus* XX. AE. III. (Band.)

* * *

Sine epigraphe. *Crux in medio numi.* AR. (Band.)

* * *

Non moror numum aureum praegrandis moduli, quem ex muſeo regis Galliarum pictum ſtitere Ducangius, et Bandurius, qui exhibet triumphum Heraclii, et oneratur multis ſententiis partim Graecis, partim Latinis, ex ſacra ſcriptura hauſtis. Non eſſe ſynchronum Heraclio, jam agnovit Bandurius. Videtur ejusdem, aut ſimilis proſapiae eſſe cum illis, qui ſerius eodem volumine confecti fuere, et ſe opus Piſani pictoris, Sperandei etc. profitentur. Similis, ſed argenteus eſt etiam in muſeo Caeſareo.

HERACLIVS cum filio HERACL. CONSTANTINO.

DD. NN. HERACLIVS. ET. HERA. CONST. (vel ERACLI. ET. ERA.) PP. AVG. vel: PERP. AVG.

Protomae duae cultu ſolito patris et filii, quarum quae a dexteris eſt, major, quae a ſiniſtris, minor eſt.

Pater et filius ſedentes d. globum crucigerum.

DD. NN. ERACLIORVM. Duae utriusque protomae.

Hanc epigraphen primus in aeneo III. formae reperit Pellerinius. [a]) Reperit deinde ſimiles Taninius III. et IV. formae.

Partes averſae:

ANNO. III. *in medio* M *magnum.* AE. III. (Band.)

Numi cum ANNO I. et II. nondum filium cum patre ſociant; at perhibent etiam ſcriptores, ut recte obſervat Bandurius, filium nonniſi tertio imperantis patris anno Auguſtum fuiſſe appellatum.

* * *

DEVS. ADIVTA. ROMANIS. *Crux inſiſtens gradibus, in nonnullorum area variae literae.* AR. m. m.

Quatuor hujus numi exemplaria ſunt in muſeo Caeſareo. Haec formula nunc primum comparet, deinceps frequentius, et Graece quidem. Videtur pia haec moneta ſignata ex eo argento, quod bellum Perſis facturus deficiente aerario ex ſacris aedibus ad hunc uſum deprompſit. [b])

a) Mel. I. pag. 220. b) Zonaras L. XIV. cap. 15.

INDICTIONE. ZIII. *Crux globo inſiſtens, in imo* XX. AE. III. (Band.)

Indictionum jam in numo Mauricii vidimus fieri mentionem.

HERACLIVS cum binis filiis.

Sine epigraphe. *Tres impp. ſtantes cum ſtemmatibus crucigeris d. globos crucigeros tenent.*

Averſae variae. AV. AE. m. m. AE. II. III. (Band.)

Ducangius Conſtantem II. cum binis conlegis in his numis exhiberi putat, contra Bandurius Heraclium cum Heracl. Conſtantino, ac altero quodam ex Martina nato, ex qua plures ſuſcepit brevis plerosque aevi. Lege ejus notam III. pag. 685 et 690.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - -	RR.
Aurei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Aenei reliqui - - - - - - - - -	C.

HERACLIVS II. CONSTANTINVS.

Heraclii I. et Eudociae filius naſcitur anno 612, anno ſequente Auguſtus ſalutatur. Patre anno 641 mortuo imperium rexit una cum Heraclio, vulgo Heracleona fratre germano, et Martina noverca, ſed hae venenum propinante quarto poſt menſe exſtinguitur.

Vxor *Gregoria*, ex qua natus *Conſtans II.*

Numus Heraclii II. conſulis.

ERACAIO. CONSVAI. (*ſic*) *Protome juvenilis cum cruce in capite d. ſcipionem.*

X *in medio numi, in area hinc* N *illinc* M, *ſupra crux, infra aſtrum.* AE. III. (Pellerin Mel. I. p. 220.)

Vnicum iſtud eſt exemplum notati hoc aevo in numis conſulatus. Ait Pellerinius, non conſtare, Heraclium noſtrum a patre conſulem fuiſſe creatum, at docemur teſtimonio Nicephori, eum quinquennem anno 617 proceſsiſſe conſulem, qua adeo occaſione dubium non eſt ſingularem hunc numum fuiſſe ſignatum.

Numi Heraclii II.

Numos omnis metalli, qui eum cum patre ſociant, jam in hujus moneta dedimus. Sequuntur numi ejus ſolius.

D. N. ЄRAKLIO. KONST. vel ſimiliter.

Protome adverſa d. globum crucigerum.

Protomae duae, una Heraclii II., altera vel filii Conſtantis, vel fratris Heracleonae.

Partes averſae:

DEVS. ADIVTA. ROMANIS, *ut in numis patris.* AR. max. mod. (Tanini.)

VICTORIA. AVG. *Crux.* AV. (ibid.)

M *magnum, vel* XX *in medio numi.* AE. III. (Band.)

Sine epigraphe. *Crux ſuper gradibus.* Quin. (Tanini.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	RRRR.
Argentei	- - - - - - - - - -	RRR.
Aenei	- - - - - - - - - -	RR.

CONSTANS II. qui et CONSTANTINVS.

Heraclii II. et Gregoriae filius, patre mortuo ab Heracleone avunculo Auguſtus dicitur anno 641, hocque paullo poſt relegato ſolus imperat. A Saracenis victus Africam, Aegyptum, Cyprum ab imperio avulſas vidit. Tot taediis animum depaſcentibus vagus deinceps in Italiam trajicit, belloque Longobardis indicto victor primum, deinde victus, expilata Roma in Siciliam transit, et aliquot ibi annis exactis Syracuſis interficitur anno 668. Tanta mala orthodoxi ſcite a divina ira repetivere, quod is avi Heraclii exemplo Monothelitas impenſius fovit.

Numi:

D. N. CONSTANTINVS. PP. AVG. aut ſimiliter.

Protome adverſa cum prolixa et lata barba (quae fere criterium numorum hujus Auguſti conſtituit) d. globum crucigerum.

D. N. CONSTANTINVS. C. CONSTAN. aut ſimiliter.

Protomae duae, quarum illa, quae a dexteris eſt, ſimilem barbam promiſſam habet.

Partes averſae:

ANNO *additis variis numeris.* AE. variae formae.

Annus poſtremus hactenus repertus XXII.

*

DEVS. ADIVTA. ROMANIS. *Crux inſiſtens gradibus.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Hoc numorum genus inde ab Heraclio I. non infrequens.

*

VICTORIA. AVG. *additis notis arithmeticis. Duo impp. ſtantes cultu ſolito. In aliis: Crux inſiſtens gradibus.* AV.

*

M *magnum,* in AE. variae formae.

*

VICTORIA. AVGЧ Θ. *Protome*

adverſa cum barba prolixa, d. globum crucigerum.

Sine epigraphe. *Tres imperatores cum ſuis ſinguli globis crucigeris, in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Band.)

* * *

Epigraphe dubia. *Protomae duae adverſae, altera major cum prolixa barba, altera minor imberbis.*

Sine epigraphe. *Duae protomae adverſae imberbes media inter eas cruce.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Sunt hi numi voluminis exigui, ſed metalli craſsi et globoſi, eorumque bina exempla ſunt in muſeo Caeſareo. Barba hirta et expanſa haud dubie eos Conſtanti II. vindicat. Ergo qui illi in parte antica ſociatur, eſt ejus filius Conſtantinus, qui ſucceſsit, et, quos averſa ſiſtit, duo alii ejus filii Heraclius et Tiberius, quos Caeſares appellavit.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - - -	RR.
Aurei variae formae - - - - - - - -	RR.

CONSTANTINVS IV. Pogonatus.

A patre Conſtante II. ad Auguſteam dignitatem vocatus anno 654, cujus deinde in Sicilia anno 668 caeſi mortem acerrimis poenis vindicavit. A Saracenis ipſam Conſtantinopolin claſſe infeſtantibus in arctum redactus, eos tamen non minus ſuorum virtute, quam artificio, aduſtis nimirum igne Graeco navibus, redire ad ſua coegit. A Bulgaris, qui tum primum Romanorum ditionem vexare coeperunt, pacem tributo redemit. Moritur anno 685. Dictus fuit *Pogonatus*, etſi ejus barba in numis non tam appareat explicata, quam patris Conſtantis, nimirum ſic vocatus a Conſtantinopolitanis, quia tenera cum lanugine Byzantio cum patre profectus, redux e Sicilia promiſſam barbam retulit. [a])

Vxor *Anaſtaſia*, ex qua natus *Iuſtinianus*, qui ſucceſsit.

Numi:

D. N. CONSTANTINVS. PP. AV. aut modo ſimili, plerumque plane barbaro, literis aut confuſis, aut ex quibus vix ſanum vocabulum conficias. Hujus Auguſti numos per epigraphen, quae fere eadem eſt, vix a patris Conſtantis numis dignoſcas. Igitur ſolum diſcrimen adferet diverſus barbae modus, ut mox dictum.

Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum, ſ. clypeum, in quo eques, aut etiam ſine hoc.

a) Zonaras L. XIV. cap. 20.

Caput diadematum cum margaritis, in quinariis AV.

Duae protomae impp. cum ſtemmatibus crucigeris, nempe Pogonati et filii Iuſtiniani.

Partes averſae.

ANNO *additis variis numeris, et* K *vel* M *magno.* AE. variae formae. (Band. Tanini.)

Numerus maxime provectus eſt X Ч III in aeneo maximi moduli apud Tanium.

* * *

VICTORIA. AVG. *ſcriptura plerumque barbara, et variis typis, ut in moneta patris.* AV.

* * *

I. *vel* K. *vel* M *magnum, vel numerus* XX. AE. omnis formae.

* * *

D. N. SVICTORIA. *Protome adverſa.*

VICTORIA. AVGVSTV. *ſcriptura barbara. Crux ſuper gradibus, in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ.)

Mira capitis epigraphe, ſi quid hoc aevo mirum videri poteſt.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - -	RR.
Aenei max. mod. - - - - - - - - -	RRR.
Aenei reliqui - - - - - - - - - -	RR.

IVSTINIANVS II. Rhinotmetus.

Duodennis a patre Conſtantino Pogonato imperator dicitur anno 670, poſt cujus anno 685 exceſſum ſolus imperio praeeſt. Bella cum Saracenis et Bulgaris vario Marte geſsit. Cum propter avaritiam et crudelitatem omnium in ſe odia concitaſſet, a Leontio copiarum Orientis duce capitur, reſectisque naribus, unde *Rhinotmeti* illi nomen haeſit, Cherſonam mittitur anno 695. Tolerato X annorum exilio ope Bulgarorum reſtituitur quidem, verum cum crudelitatem ſupra quam credi poteſt, intenderet, in ejus locum Philippicus Bardanes imperator acclamatur, ipſe inter has turbas violenta morte occumbit anno 711.

Vxor *Theodora*, mater *Tiberii IV.* qui in numis ſaepe cum patre ſociatur, idem quoque cum patre fatum expertus.

Numi:

D. N. IVSTINIAN. PP. AV.

D. IVSTINIANVS. SERV. CHRISTI. *Imperator ſtans d. crucem gradibus inſiſtentem apprehendit.*

Novus Auguſtorum titulus ſe *ſervos*

Chriſti profitentium.

D. N. IVSTINIANVS. MVLTVS. A. vel AN.

Nova formula, qua Auguſtis *multos annos* precabantur, et quae in locum VOTIS. V. MVLTIS. X. ſucceſsit. Dicebatur autem: πολυχρονιζειν τȣς βασιλεις, *imperatoribus longam vitam precari.* Vide, quae ad numos ſimiles notavit Ducangius. a)

Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. crucem, ſ. globum crucigerum, globo inſcriptum PAX.

D. N. IVSTINIANVS. ET. TIBERIVS. PP. Protomae duae, Iuſtiniani major et barbata, filii Tiberii IV. minor et imberbis, dexteris ſtantem inter eos crucem adprehendunt.

De ſociato filio Tiberio IV. paullo altius egimus.

Partes averſae:

ANN. XX. *in medio magnum* K *vel* M. AE. III. (Tanini.)

*

D. N. IhS. ChS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti prominente pone cruce dexteram benedicentis more erigit, ſ. librum Evangeliorum.* AV.

Nova epigraphe et typus, deinceps in numis perfrequentes.

IhS. CRIST. D. F. REX. REGNANTIVM. *Similis protome.* AV. (Muſ. Com. de Vitzai.)

Singulare in hoc literae initiales D. F. id eſt. *Dei Filius.*

*

VICTORIA. AVGV. *Crux inſiſtens gradibus.* AV. (Band. Tanini.)

*

K *inter duas cruces, in imo* PAX. AE. III. (Tanini.)

Apparet ex numis, *Pacem* Iuſtiniano magnopere fuiſſe expetitam. Eam etiam ſupra globo crucigero inſcriptam vidimus.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	R.
Argentei	- - - - - - - - - -	O.
Aenei	- - - - - - - - - -	RRR.

TIBERIVS IV.

Iuſtiniani II. filius, de quo, et de cujus numis egimus in monetâ patris.

LEONTIVS II.

Orientalis exercitus dux primum, dein regendae Graeciae praefectus exoſo

a) Diſſert. de inf. aevi num. § 43.

omnibus Iuſtiniano ad capiendam purpuram arceſsitus imperatorem facile in poteſtatem redigit, et truncato naſo Cherſonam relegat anno 695. At cum bellum cum Saracenis infeliciter caderet, in ejus locum Tiberius V. vulgo Abſimarus ſufficitur, qui victum Leontium reſectis naribus in monaſterium detrudit anno 698. Eum poſt annos VII. Iuſtinianus II. ſolio reſtitutus in Circo ultimo ſupplicio adfecit.

Numi:

D. LEONTI. A. *Protome adverſa diademata d. globum crucigerum.* VICTORIA. AVGVS∽ *Crux oblonga, in imo* CONOB. AV. (Tanini.)

* * *

Numos alios, qui hactenus ab antiquariis huic Leontio tribui conſuevere, reſtituendos cenſemus Leontio I. Eos vide deſcriptos poſt monetam Zenonis Aug. pag. 201.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - - -	RRRR.

TIBERIVS V. Abſimarus.

Tiberius, cum privatus adhuc eſſet, dictus *Abſimarus*, adverſus Leontium creatus Auguſtus in Creta, et Conſtantinopolin appulſus aemulum ſolio deturbat anno 698. Ipſe a Iuſtiniano II. exule in urbem furtive illapſo capitur, et vita privatur anno 705.

Numi:

D. TIBERIVS. PER. vel: PP. vel PE. AV.

Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. haſtam transverſam pectori praetentam, ſ. clypeum, in quo eques.

Partes averſae:

VICTORIA. AVG. *vel ſimiliter, ſcriptura valde barbara. Crux ſuper gradibus, in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ. Band.) AR. (Tanini.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	RRRR.

FILEPICVS Bardanes.

Bardanes Iuſtiniani II. odio dictus Auguſtus urbe regia facili victoria potitus

aemulum cum ſilio occidit, et Filepici ſibi nomen imponit anno 711. Ipſe propter vitae improbitatem ac ſordes a conjuratis purpura et oculis privatur anno 713, cum annum cum ſemiſſe regnaſſet.

Numi:

D. N. FILEPICVS. MVLTVS. AN. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum, ſ. ſcipionem cum aquila.* VICTORIA. AVGV. *additis numeris Graecis. Crux ſuper gradibus, in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Tanini.)

D. N. FILEPICVS. MVLTOC. AN. *Idem typus.* VICTORIA. IVSTA. *Crux ſuper gradibus, in imo* CONOB. AV. (Band.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei	- - - - - - - - - -	O.

ARTEMIVS ANASTSASIVS II.

Pro Filepico ad purpuram vocatus anno 713, quo minus impendere curas reip. poſſet, militum ſeditione avocatus eſt, qui Theodoſium quemdam Auguſtum conſtituerunt. Bello civili inferior imperium abdicat, et Theſſalonicam recedit anno 716. Amiſſa ſubinde recuperandi cupidus ab imperante tum Leone III. mori jubetur anno 719.

Numi:

D. N. APTEMIVS. (*ſic*) ANASTASIVS. MVL. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum, ſ. volumen.* VICTORIA. AVGV. *additis numeris Graecis. Crux ſuper gradibus, in imo* CONOB. AV. (Muſ. Caeſ. Tanini.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - -	RR.
Argentei et aenei	- - - - - - - - -	O.

THEODOSIVS III. Adramytenus.

Tributorum apud Adramytium exactor a refractariis Anaſtaſio militibus reluctans imperator creatur anno 715, verum comperto, eum bello adverſum Saracenos gerendo imparem fore, facile, ut purpuram poneret, perſuaderi

ſe paſſus eſt, quo facto inter clericos adſcriptus eſt anno 717.

Numi:

D. N. THEODOSIVS. AVG. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum, ſ. volumen.*
VICTORIA. AVG. *Crux ſuper gradibus, in imo* CONOB. AV. (Band. Tanini.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei et aenei - - - - - - - - - -	O.

LEO III. Iſaurus.

Obſcura in Iſauria proſapia genitum fortuna ad ſumma primum munia evexit, deinde ad imperium ipſum, poſteaquam Theodoſius purpuram ſponte abjecit anno 717. Saracenos Conſtantinopolin ipſam obſidentes fortiter repreſſit. Illato ſacris imaginibus bello piorum animos plane a ſe avertit, quo factum, ut paſsim provinciae ab eo deficerent, et Italia in libertatem ſeſe adſereret. Moritur anno 741.

Vxor *Maria*, ex qua nata *Anna* nupta Artavasdo, de quo infra, et *Conſtantinus* Copronymus, qui ſucceſsit.

Numi:

Vt multa in diſponendis hujus aevi numis ſunt incerta, ſic ratio nulla ſatis idonea, quae perſuadeat, qui numi Leoni III., qui IV, V, VI ſint applicandi. Poſtremus poſt alios in his figendis laboravit Seſtinius, [a]) deditque amplum numorum catalogum, qui Leonis nomen inſcriptum offerunt, eosque ſingulos certo cuipiam Leoni, ut ſibi viſum eſt, tributos. Verum neque hic, ut optaveram, ſatisfecit, cum plerumque judicii ſui cauſam nullam adferat, raro ſolidam, quod evenire debuit nullis, aut infirmis ad diſpellendas has tenebras ſubſidiis adjuto. Quo minus addita filiorum nomina poſsint lucem ſuppeditare, in cauſa eſt, quod forte accidit, ut omnes hi quatuor poſtremi Leones filium ſinguli haberent dictum Conſtantinum. Nos horum numos veriſimili quadam ratione collocabimus, atque ubi ne veri quidem ſpeciem habebimus, iſtud ipſum incertum indicare non verebimur.

Numi Leonis III. ſolius.

D. LEON. PP. AV. *vel:*
NO. LEON. P. A. MVL. *vel ſimiliter. Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. volumen, ſ. globum crucigerum.*

a) Lettere Tom. II. pag. 91.

VICTORIA. AVGV. *vel ſimiliter. Crux inſiſtens gradibus.* AV. (Muſ. Caeſ. Tanini.) AE. III. (Tanini.)

Numi Leonis III. et Conſtantini V. filii.

Sunt numero praecedentibus multo frequentiores.

D. N. LEON. P. A. MVL. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum, ſ. volumen.*

D. N. CONSTANTINVS. NE. *Similis protome.* AV. AR. AE. III. (Muſ. Caeſ. Tanini, Seſtini.)

D. N. LEO. P. A. MVL. *Similis protome.*

D. N. CONSTANTINVS. *Protome ſuper baſi, ad ejus ſiniſtram crux, infra* M, *ad latera hinc* ANNO, *inde* XX. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

LEON. S. CONST. *Protome Leonis et Conſtantini cum ſtemmate crucigero.*

M, *ad cujus latera hinc* XXX, *illinc* NNN, *ſupra crux.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Taedet omnes epigraphes modos, ſola plerumque monetariorum ruditate diverſos, nullumque adeo facturos operae pretium commemorare. Hos qui plene noſſe volet, adeat Bandurium, Taninium, Seſtinium.

Numi Leonis III., Conſtantini V. filii, et Leonis IV. nepotis.

D. LEON. P. A. MVL. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. crucem.*

CONSTANTINOS. S. LEON. O. NEOS. *Protomae duae adverſae.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Numi hi imperante Leone III. ſignari non potuere; nam quo is tempore fatis ceſsit, Leo IV. nepos natus nondum fuit. Cuſi ergo ſunt intra imperium Conſtantini V., qui patris memoriam renovatam voluit. Eundem Leonem III., ſed ut avum, propoſitum videbimus in numis Leonis IV.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	C.
Argentei - - - - - - - - - -	RR.
Aenei - - - - - - - - - - -	R.

CONSTANTINVS V. Copronymus.

Leonis III. Iſauri filius, quod baptiſmo admotus luſtralem aquam inquinaverat, unde ejus impietatem praeſagivit urbis patriarcha haruſpex, convicio *Copronymus* dictus eſt. Annus illi natalis 719, ſequente dictus imperator, patrique ſucceſsit anno 741. Artavasdum ſui odio Auguſtum renunciatum vincit, et oculis orbat. In bellis adverſum Bulgaros et Saracenos felix, ſed laboravit crudelitatis infamia. Sacris etiam imaginibus patris exemplo

bellum indixit, quin negaſſe Chriſtum ipſum, ejusque matrem fertur. Moritur anno 775.

Vxor I. *Irene*, mater *Leonis IV.*, qui ſucceſsit.

Numi:

Eos, in quibus jungitur cum patre Leone III., vide in hujus moneta.

D. N. CONSTANTINO. PP. *Protome imberbis cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum.*
VICTORIA. AVG - - *Crux.* AV. AR. (Bond. Tanini.)

Vix alii certi hujus Auguſti numi habentur. Si qui ſunt alii, forte cum aliorum Conſtantinorum numis permixti ſunt.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	R.
Argentei	- - - - - - - - -	RR.
Aenei	- - - - - - - - - -	RRR.

ARTAVASDVS et filius NICEPHORVS I.

Artavasdus thematis Armeniaci dux a Leone III. ob praeſtitam ſibi fidem conjugium filiae Annae et Curopalatae dignitatem adeptus eſt. Mortuo Leone anno 741, cum averſos a filio Conſtantino V. omnium animos videret, obſequium exuit, eoque fugato Conſtantinopoli imperator agnoſcitur circa annum 742, et ſequente filium Nicephorum conlegam cooptat. Verſa fortuna ab aemulo Conſtantino V. vincitur, et cum filiis oculis privatur anno 743.

Numi:

Hos Bandurio ignotos ſerius aevum protulit.

D. NO. ARTAVASDO. *Protome adverſa d. globum crucigerum.*
D. NO. CONSTANTINV. *Protome adverſa d. globum crucigerum, in area duo aſtra.* AV.

Numum hunc, olim muſei de Cleves, edidit Iobertus addito iconismo.[a]) Quod in numo ſibi ſociaverit Conſtantinum V. aemulum, et natura hoſtem, iſtud mirum ſane videatur. Neque enim hiſtoria meminit, inter utrumque aliquando pacem et foedus conſtitiſſe.

* * *

G. ARTAVASDOS. MVLT. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. crucem ante pectus.*
L. NICHFORVS. MVLTV. A. *Protome juvenilis ſimili cultu.* AV. AR.

Aureum dedit Pellerinius,[b]) argen-

a) Science des Méd. Tom. II. pag. 386.

b) Mel. I. pag. 171.

teos binos addidit Taninius. Praeclare confirmant ea, quae de Nicephoro filio imperii conlega prodidere ſcriptores.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - - RRRR.

LEO IV. Chazarus.

Pater illi Conſtantinus V. Copronymus, mater Irene Chazarorum Chagani filia, a qua illi *Chazari* cognomen adhaeſit. Natus anno 750, ſequente imperator dicitur. Patris anno 775 mortui ſucceſſor, quod haereticum ſe palam profeſſus eſt, popularium odium incurrit. Gemmarum tactus cupidine cum coronam pretioſis lapillis diſtinctam, quam Mauricius in eccleſia dedicaverat, capiti impoſuiſſet, erumpentibus ex capite carbunculis, ut ferunt ejus aevi ſcriptores, paullo poſt diem obiit anno 780.

Vxor *Irene* Attica, unde filius *Conſtantinus VI.*, qui ſucceſsit.

Numi:

Praefatus ſum ad numos Leonis III., difficile eſſe inter numos trium poſtremorum Leonum diſcrimen. Neque etiam Bandurius reperit numum vel unicum, quem Leoni IV. confidenter tribueret. Monui eodem loco, cl. Seſtinium ope numorum muſei Ainslieani certiora conſtituere fuiſſe conatum, ex cujus dictatis en tibi numos, quos Leoni huic commode proprios dabimus.

LEON. VSSESSON. CONSTANTINOS. O. NEOS. *Leo IV. et Conſtantinus VI. cum ſtemmatibus crucigeris ſedentes d. volumen tenent, ſuperne crux.*

LEON. PAP. CONSTANTINOS. PATHR. *Protomae duae Leonis III. et Conſtantini V. cum ſtemmate crucigero, in medio crux.* AV.

Numum hunc dedere Bandurius, et auctor muſei Theupoli. Vterque eum Leoni VI. adjudicavit, et in excipienda vera inſcriptione peccavit. Epigraphen, quam coram dedi, hauſit Seſtinius ex binis muſei Ainslieani. Praeclare is conjecit, [a]) in hujus numi antica ſiſti Leonem IV., et hujus filium Conſtantinum VI., in averſa Leonem III., et Conſtantinum V., Leonis noſtri avum et patrem, quam ſententiam addita quoque vocabula ſtabiliunt. Nam Leo partis averſae dicitur PAP., et vox παππος ſignificat *avum*, non quidem, ut ait Seſtinius, tanquam *vox vernacula barbara*, ſed pure et antique Graeca, nam ea uſi jam ſunt Plato et Aeſchines, aliique. Atqui Leonis IV. avus fuit Leo III. CONSTANTINOC. PATHR pro PATER ſe ipſum explicat. Quid ſignificet barbarum verbum VS-

a) Lettere Tom. II. pag. 95.

SESSON partis anticae, nemo hactenus idonee explicare potuit.

* * *

Numos alios quos Seſtinius Leoni IV. largitur, vide deſcriptos in moneta Leonis VI.

* * *

ΛЄO. *Imperator ſtans cum diademate crucigero d. crucem oblongam, ſ. globum crucigerum.*

Epigraphe Arabica. M *magnum*, *ſuperne monogramma* XP. AE. III. •

ΔAMACKOC. *Idem imperatoris ſtantis typus.*

Eadem averſa. AE. III.

ΔΑΜΑΣΚΟΣ. *Idem imperatoris ſtantis typus.*

P
A M
N Ω
O
nullo alio typo. AE.

ΔAMA.

Dedit hos numos Seſtinius variis operis ſui locis, et quidem Tomo II. pag. 87, 97 et 201, Tomo III. pag. 180. Aliquorum iconiſmi ſunt tabula V. n. 6. 7. 8. Sunt in muſeo Ainslieano, et teſte Taninio, qui eosdem numos reſtituit, [a]) etiam in Borgiano. Seſtinius, quem ſequitur quoque Taninius, epigraphen Arabicam reddit: *Chazarus cuſus Damaſci.* Erit ergo verbum *Chazarus* nomen, quod Leoni IV. a materna origine inditum fuit, ut diximus. Cl. Adlerus, qui ſerius binos numos priores vulgavit quoque, [b]) legit: *Cuſus Damaſci. Chazarus.* Interea non obſtare exiſtimat Seſtinius, pro *Chazar* legi etiam poſſe *Chadar* reddito Arabice *Leonis* nomine, nam vocabulum illud Arabibus leonem ſignificat. Quae poſterior ſententia multo mihi videtur probabilior, quia *Chazarus* verum ac legitimum nomen Leonis noſtri non fuit, ſed tractum a matre, et tantum a vulgo ſuperadditum, qualia nomina a variis cauſis adjecta non facile monumentis publicis inſeri conſuevere. Cauſas, cur hos numos Seſtinius huic potius Leoni, quam ejus nominis alteri proprios velit, auctor copioſe proponit, quem adi. [c])

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei - - - - - - - - - - -	RR.

IRENE.

Athenis oriunda Leonis IV. uxor. Marito anno 780 vita functo imperium

a) Pag. 416. b) Muſ. Cufic. Borg. Pars II. edit. II. Altonae 1795. pag. 170. c) Tom. II. pag. 87.

pro filio Conſtantino VI. tutorio nomine adminiſtravit. Imaginum cultum coacto Nicaeae concilio reſtituit. Poſt annos X. a filio materni jugi impatiente in ordinem redigitur, rurſum praevalet, filioque effoſsis oculis inutili reddito veterem auctoritatem uſurpat, donec a Nicephoro Logotheta capta anno 802, et in Lesbum deportata eſt, ubi anno ſequente exſtinguitur.

Numi:

ΕΙΡΙΝΗ. ΒΑSΙLΙSSΗ. *Protome Irenes adverſa d. globum crucigerum, ſ. crucem.*

Eadem in averſa epigraphe, et typus. AV. (Band. Tanini.)

* * *

Numos, in quibus jungitur cum Conſtantino VI. filio, vide continuo in hujus moneta.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	RRR.
Argentei in numis filii	- - - - - - -	RRR.
Aenei	- - - - - - - - - -	O.

CONSTANTINVS VI.

Ex Leone IV. et Irene natus anno 771. Mortuo anno 780 patre, cum ipſum decennium matris tutelam pati cogeretur, hac tandem per vim amota ſolus imperat. Poſt annos VII. mater impotens et ambitioſa ſuae ope factionis filio oculos eruit, qui paullo poſt vivendi finem fecit anno 797.

Numi:

CONSTANTINOS. BAS. *Caput diadematum d. globum crucigerum.*

IRINH. AΓOVSTI. *Caput Irenes d. globum crucigerum, ſ. crucem.* AV. (Tanini.)

* * *

CONSTANTINOS. S. IRINI. EC. ΘEV. BASILIS. *ſcriptum in area numi.*

IHSVS. XPISTVS. NICA. *Crux inſiſtens gradibus.* AR. (Tanini. Com. Vitzai.)

Numum ſimilem vide in moneta patris Leonis IV. EC. ΘEV Graecum eſt, ſed ſcriptum literis mixtis Graecis et Latinis pro EK. ΘEOT.

* * *

† CωNSTAN. *Protome adverſa d. ſceptrum.*

O..A. ΔIMITPI. *Protome adverſa nimbata S. Demetrii d. haſtam.* AE. III. (Pellerin Mel. I. pag. 222.

Proponitur in averſa O Αγιος ΔHMHTPIος, qui imperante Gal. Maximiano martyrium Theſſalonicae paſſus eſt, de quo vide plura in numis Theodori Ducae. Sitne hic numus hujus Conſtantini, et non potius alterius ex ſequentibus, minus certum, dubitante etiam ejus numi praecone Pellerinio.

* * *

Taninius huic Auguſto plures aureos applicat, in quorum averſa legitur: IHS. XS. REX. REGNANTIVM, verum non probat, eos alterius Conſtantini eſſe non poſſe. Bandurius hujus Auguſti numum unicum adfert, eumque ſingularem captum ex Octavio Strada, ſubleſtae adeo fidei.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei incerti.	

NICEPHORVS II. Logotheta.

Seleucia advectus, patricius et logotheta generalis Irenen Auguſtam ſolio deturbavit anno 802. Non multo poſt filium Stauracium ſibi ſociat. Homo omnibus vitiis coopertus in praelio adverſum Bulgaros perit anno 811.

Numi:

NICEFOROS. BASILE. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. crucem, ſ. volumen.*

STAVRACIS. DESPOIE. (*ſic*) *Protome juvenilis cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
In aliis metallis - - - - - - - - -	O.

STAVRACIVS.

Nicephori filius, et in imperio conlega. In praelio adverſum Bulgaros, in quo pater periit, ipſe graviter ſauciatus, delatusque Conſtantinopolin vicariam poteſtatem transferre in uxorem Theophaniam parabat, ſed praevenit Michael Rhangabe, quo ſibi purpuram vindicante anno 811 Stauracius monaſterio ſe incluſit, ibique anno ſequente vitam finiit.

Numi:

In his cum patre junctum jam vidimus, neque ejus ſolius alii exſtant. Quem citat Bandurius, nonniſi Stradam auctorem habet.

MICHAEL I. Rhangabe et Curopalata.

Theophylacti filius, ab avo dictus Rhangabe, ſubinde, ducta Procopia Ni-

cephori II. filia, Curopalata. Hoc in pugna caeſo delatum ſibi imperium primo recuſavit, verum audito, a Stauracio oculis ſuis inſidias comparari, purpuram induit anno 811. Vt praeclaris animi dotibus ornatus fuit, ſic in praelio adverſum Bulgaros infelix. Hinc concepta aegritudine, cum nuncii venirent, Leonem Armenium a militibus imperatorem adclamatum, lubens purpuram monachi habitu mutavit, cum annum unum, menſes IX. imperaſſet.

Numi:

MIXAHΛ. BACIΛE. *Protome d. labarum, ſ. globum crucigerum.* IC. XC. *Protome Chriſti.* AV. AE. II. (Band.)

MIXAHL. *Similis protome.* MIXAHL. *Similis protome.* AV. (Band.)

Nulla certa eſt ratio, numos hos huic Michaeli prae aliis tribuendi. In hoc ambiguo hanc illis ſtationem adſignare aliis, mihique placuit.

PRETIVM.

Aurei	RR.
Argentei	O.
Aenei	R.

LEO V. Armenius.

Natione Armenius, unde et cognomen illi acceſsit. Imperatoriam majeſtatem deturbato Michaele ſibi paravit anno 813. Hominem ſceleſtum, ac perjurum, tantoque magis ſcriptorum calumniis petitum, quanto monachis ac clero infenſiorem ſe praebuit, inter ſacra conjurati confecerunt anno 820.

Filium habuit *Conſtantinum*, quem ſibi conlegam adſcivit, ſed qui poſt patris caedem membris mutilatus, relegatusque miſeram deinceps vitam duxit.

Numi:

Nullum hujus Leonis numum conſpiciendum dedit Bandurius Sequentem dedit Seſtinius, a) et pictum ſiſtit tabula III. poſtremum:

ΛЄO. ΔЄCΠ. *Leo adverſus ſtans,* KωNS. ΔЄC. *Conſtantinus filius adverſus ſtans.* AE. III.

Quatuor fuere Leones, III. IV. V. et VI, qui Conſtantinum filium imperii conlegam habuere. Cur numum hunc Leoni V. adſcribat, in cauſa eſt, quod vocabulum ΔЄCΠOTHC nonniſi poſt Leonem IV. uſurpari in numis coepit. Poſſumus in hoc judicio acquieſcere, quando ſolidius aliud praeſto non eſt.

Alii, quos variorum catalogi huc vocavere, nullum idoneum criterium ſuppeditant. At enim numi plerique, quos in Leonem VI. transferunt antiquarii,

a) Lettere Tom. II. pag. 84.

et quos in hoc deſcribemus, neſcio, cur non et huic noſtro poſsint applicari. Examina, ſi tanti putas.

MICHAEL II. Balbus.

Phryx Amorianus propter linguae vitium vocatus Balbus, Leoni V. primum charus, deinde propter conviciorum acrimoniam conjectus in vincula in eo erat, ut temeritatem morte lueret, cum a conjuratis caeſo Leone e carcere protractus ſummae rei praeficeretur anno 820. Multa a Saracenis patitur, qui imperio Cretam et Siciliam detraxere. Mortuus ipſe anno 829.

Vxor *Thecla*, ex qua natus *Theophilus*, de quo infra.

Numi Michaelis II. ſolius.

MIHAIL. BASILEYS. RM. (*ſic*) *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. labarum, ſ. globum crucigerum, a dexteris e coelo manus apparet.*

IHS. XIS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Tanini.)

MIXAHL. EC. ΘEΥ. PISTOS. BASILEVS. POMAIΩN *ſcriptum in medio numo.*

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux gradibus inſiſtens.* AR. (Tanini.)

Vtrumque numum Taninius nulla ſatis certa cauſa huc transfert, et neſcio, cur prior aureus potius ſit Michaeli II., quam hujus nominis primo tribuendus. Vox ΠΙSTOS, *fidelis*, hoc adhuc aevo infrequens, poſt II. ſaecula frequentior. Bandurius nullum Balbi ſolius numum recenſuit, omnes cum ſociato Theophilo.

Numi Michaelis II. cum filio Theophilo.

MIXAHΛ. *vel:* MIXAHL. BASILEVS. *vel* BA. *Protome cum ſtemmate et globo crucigeris.*

ΘEOFIL. *vel:* ΘEOFILO. DESPIX *vel ſimiliter barbare. Protome ſimilis.* AV. (Band. Muſ. Caeſ.)

MIXAHL. S. ΘEOFILE. EC. ΘEΥ. BASILIS. ROMAION, *ſcriptum in area numi.*

IHSVS. XPISTVS. NICA. *Crux ſuper gradibus.* AR. (Tanini.)

MIXAHL. S. ΘEOFILOS. *Protomae utriusque.*

M *magnum, hinc* XXX. *illinc* NNN, *ſupra crucicula, infra* Θ. AE. I. II. III. (Muſ. Caeſ. Band.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei - - - - - - - - - -	R.

THEOPHILVS.

Michaelis II. Balbi filius patri ſociatur anno 821, eique anno 829 mortuo ſuccedit. Graviſsimis bellis a Saracenis exagitatus moritur anno 842.

Vxor *Theodora*, unde *Michael III.* et forte *Conſtantinus* imperii conlegae.

Numi:

Eos, in quibus jungitur cum patre, vide in hujus moneta.

Numi Theophili ſolius.

ΘΕΟFILOS. *Protome cum ſtemmate crucigero, d. globum crucigerum.*

ΘΕΟFILOS. *Similis Protome.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

ΘΕΟFILOS. BA. *Protome ſimilis.*

ΘΕΟFILOS. BA. *Imperator crucem tenens.* AV. (Band.)

ΘΕΟFIL. BASIL. *Imperator ſtans galea criſtata d. labarum, ſ. globum crucigerum.*

ΘΕΟFILE. AVGOVSTE. SV. NICAS, *ſine typo,* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

ΘΕΟFILOS. BASILE. *Protome d. globum crucigerum.*

ϹVRIE. BOHΘH. TO. SO.)OVLO. E. *Crux.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Numum hunc jam olim vulgavi, [a]) dixique, averſae epigraphen hactenus novam ſic purius Graece efferendam: ΚΥΡΙΕ. ΒΟΗΘΕΙ. ΤΩ. ΣΩ. ΔΟΥΛΩ. *Domine, auxiliare tuo ſervo.*

ΘΕΟFIL. BASIL. *Protome cum ſtemmate crucigero d. crucem, ſ. volumen.*

M *magnum, ad cujus latera hinc* XXX, *illinc* NNN, *ſupra crux, infra* Θ. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Numi Theophili cum filiis Michaele III. et Conſtantino.

Vtrum ſociati in his numis Michael et Conſtantinus Theophili filii ſint putandi, graviſsima dubia, ac jure quidem movet Begerus, ac primum quidem cauſa Michaelis, quem numi hi barbatum proponunt, cum tamen puer admodum fuerit, quando pater diem obiit. Conſtantini ex Theophilo nati veterum nullus meminit. Iuſta eſſe haec dubia non inficiatur Bandurius, ſed cauſam rejicit partim in hiſtoriae ejus aevi caliginem, partim in monetariorum ruditatem, infirmo ſane effugio, ſed quo tamen nos ipſos ſolamur; nam etſi difficultatem agnoſcimus, adferre tamen cauſae deſperatae remedium non valemus.

ΘΕΟFILOS. BASILE. Θ. *Protome cum ſtemmate crucigero d. crucem, ſ. volumen.*

MIXAHL. S. CONSTANTIN. *Protomae duae Michaelis barbata, Conſtantini imberbis cum ſtemmate crucigero.* AV. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

---

a) Sylloge I. pag. 112.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - -	R.
Argentei - - - - - - - - -	O.
Aenei variae formae - - - - - - -	C.

THEODORA Theophili cum filia THECLA.

Mortuo marito pro filio puero Michaele III., donec adoleſceret, imperium adminiſtravit. A filio ſubinde palatio pulſa in monaſterium migravit anno 857.

Thecla Theophili et Theodorae filia a fratre Leone eodem quo mater anno ex aula exacta palatii tum turbas monaſterii ſolitudine commutavit.

Numi:

ΘEODORA. DESPOVNA. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum, ſ. crucem oblongam transverſam,*

MIXAHL. S. ΘECLA. *Michael III. puer ſtans a dexteris cum ſtemmate crucigero, a ſiniſtris Thecla cum ſtemmate crucigero d. crucem.* AV.

Primus hunc numum vulgavit Ducangius, ſed metallum non addidit, ſecutus Taninius aureos binos ejusdem argumenti reperit. Numi hi ſunt rariſsimi.

* * *

Numum, in quo Theodora jungitur cum Michaele filio, vide continuo in hujus moneta.

MICHAEL III.

Theophili et Theodorae filius natus anno 836 continuo Auguſtus a patre appellatur. Mortuo anno 842 Theophilo mater pro filio impubere reip. praeeſt, ſed hanc filius anno 857 materna monita pertaeſus aula ejicit, ſolusque deinceps imperans Ignatio patriarchae Conſtantinopolitana ſede deturbato famigeratum Photium ſufficit. A Baſilio Macedone, quem anno 866 imperatorem dixerat, vir omnium flagitiorum occiditur anno 867. Caruit prolibus.

Numi:

MIXAHL. S. ΘEODORA. *Duae protomae, a dexteris Michaelis, a ſiniſtris matris Theodorae.*

IHSVS. XRISTOS. *Protome Chriſti.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

IHS. XIS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Tanini.)

MIXAHΛ. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. globum crucigerum.*

Eadem adverſa. AV. (Tanini.)
MIXHAEL. IMPERAT. *Protome adverſa d. globum crucigerum.*
BASILIVS. REX. *Protome Baſilii adverſa.* AE. I.

Singularem hunc numum narrat Taninius exſtitiſſe in muſeo Savorgnan, et a cl. Liruti vulgatum, et illuſtratum. Nuper etiam muſeo Caeſareo acceſſit.

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei	O.
Aenei	RRRR.

BASILIVS I. Macedo.

Humili proſapia in Thracia natus, e Macedonia Conſtantinopolin profectus, commendatusque Michaeli III. ad ampliſsimos ab hoc honores evectus, quin et adoptatus et imperator appellatus eſt anno 866. Ejus alienatum a ſe animum cum videret, et in alium inclinare ſtudia, praeveniendum periculo ratus ſuum ingratus benefactorem obtruncat anno 867, et imperium ſolus retinet. Anno ſequente Ignatium patriarcham exulem pulſo Photio reſtituit quidem, eum tamen mortuo poſt Ignatio revocat, auctorem continuo ſchismatis, quod hodieque Latinam, Graecamque eccleſiam ſeparat. Moritur Baſilius anno 886.

Vxor *Eudocia Ingerina*, ex qua nati *Conſtantinus* vivo adhuc patre mortuus, *Leo VI.*, et *Alexander.*

Numi Baſilii I. ſolius.

BASILIVS. BASILEVS. *Baſilius adverſus ſedens cum ſtemmate crucigero dextera quid tenet.*

BASILIOS. EN. ΘEO. BASILEVS. ROMEON. *ſcriptum in medio numo.* AR. AE. II. (Band. Muſ. Caeſ.) In aliis: IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Band.)

* * *

Numi Baſilii I. cum filiis Conſtantino VIII. et Leone VI.

BASIL. C. CONSTANTI. BA. in aliis:
BASILIOS. ET. CONSTANT. AVGG. B.
Protomae duae cum ſtemmate crucigero d. crucem una tenent.

IHS. XRS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Muſ. Caeſ.)
BASILIOS. CE. CONSTANTIN. PISTV. BASILIS. ROMEO. *in area numi.*

IHSVS. XRISTVS. NIKA. *Crux ſuper gradibus.* AR. m. m. (Tanini.)
BASIL. S. CONST. BA. *Duo imperatores ſedentes labarum una tenent.*

BASILIVS. S. CONSTANTINOS. EN. ΘO. BASILEIS. POMAION. *ſcriptum in medio numo.*

Video, ab antiquariis omnibus numos, quos hoc articulo deſcripſi, huic Baſilio, filioque Conſtantino tribui, neque cauſam adferre, cur huic potius, quam Baſilio II. ſint adjudicandi, qui fratrem Conſtantinum imperii ſocium habuit. Certus hujus Baſilii eſt ſequens, qui filiorum alterum Leonem conjungit.

* * *

LEON. BASIL. CONST. AVGG. *Protome media altior Baſilii inter duas minores Leonis VI. et Conſtantini filiorum.*

BASIL. CONSTANT. S. LEON. EN. ΘO. BASILS. ROMEON. *ſcriptum in medio numo.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - - -	R.
Argentei	- - - - - - - - - -	RRR.
Aenei	- - - - - - - - - - -	C.

CONSTANTINVS VIII.

Baſilii I. et Eudociae filius, anno 868 dictus Auguſtus ante patrem puer moritur anno 879.

Numi:

Eos, in quibus ſociatur cum patre, et fratre Leone VI., continuo vidimus, neque alii hactenus reperti, qui eum ſolum ſiſterent.

LEO VI. Sapiens.

Baſilii I. filius alter quinquennis imperator dicitur anno 870, inſidiarum in patrem accuſatus in vincula conjicitur, ſed non convictus abſolvitur, mortuoque paullo poſt patri ſuccedit anno 886. Varia, ac plerumque infelicia cum barbaris bella geſsit. Moritur anno 911.

Vxor IV. *Zoe Carbonopſina*, mater *Conſtantini X. Porphyrogeniti*, et cum hoc in numis juncta.

Numi Leonis VI. ſolius.

LEON. EN. XW. BASILEVS. ROM. *Protome crucigera adverſa cum ſtemmate crucigero d. labarum, ſ. volumen.*

IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Tanini.)

LEωN. EN. Xω. EVSEBHS. BASILEVS. RωMAIωN, *ſcriptum in medio numo.*

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux ſuper gradibus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

LEON. BASILEVS. ROM. *Imperator cum ſtemmate crucigero, ſ. volumen.*

LEON. EN. ΘEO. BASILEVS. ROMEON, *in medio numo.* AE. omnis formae. (Band. Tanini. Muſ. Caeſ.)

Hos numos Leoni VI. dedicant Bandurius, Taninius, Seſtinius, at cur excluſum velint Leonem V., rationem juſtam non adferunt. Ego ſane ejus judicii cauſam idoneam non reperio.

* * *

LEON. EN. Xω. BASILEVS. ROMAIωN. *Protome adverſa barbata cum ſtemmate crucigero.*

MARIA. MA. ΘV. *Protome adverſa velata deiparae expanſis manibus.* AV. (Pellerin Mel. I. pag. 172.)

Praeclarum hunc numum hujus eſſe Leonis modeſte tantum conjicit Pellerinius.

* * *

Numi Leonis VI. cum filio Conſtantino X.

LEON. S. CONSTANTINE. EC. ΘEV. BASILIS, *ſcriptum in area numi.*

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux gradibus inſiſtens.* AR. (Seſtini Tom. II. pag. 96.)

LEON. S. CONSTANTINE. EC. ΘEV. BASILIS. ROMAION, *ſcriptum in area numi.*

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux gradibus inſiſtens.* AR. (Seſtini Tom. II. pag. 99.)

Numum priorem Seſtinius tribuit Leoni IV., alterum Leoni VI. In utroque nullum reperias diſcrimen, niſi quod in altero additur vocabulum ROMAION, quod ſive additum, ſive omiſſum an utrumque numum ſatis diſcriminet, mecum credo omnes ambigent. Nullus dubito, utrumque unius eſſe Leonis, an Leonis IV., an VI., an etiam V., quia rationem diſcriminis aptam non reperio, non decido.

* * *

Numi Leonis VI. cum fratre Alexandro.

Soli hi in certis hujus Leonis numis ſunt habendi, ſed quos proxime dabimus.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - -	RRR.
Argentei	- - - - - - - - -	RR.
Aenei	- - - - - - - - - -	R.

ALEXANDER.

Tertius Baſilii filius jam a patre Auguſtus appellatus honorem hunc per fratris

etiam imperium retinuit. Hic poſteaquam deceſsit, tutorem Conſtantini impuberis Leonis filii egit, ſequente anno 912 exſtinguitur.

Numi:

LEON. S. ALEXANGROS. (*ſic*)

Vterque imp. ſedens cum ſtemmate crucigero d. labarum una tenet.

LEON. S. ALEXANGROS. BASIL. ROMEON, *ſcriptum in medio numo.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aenei tantum I. et II. formae . . . . RR.

ROMANVS I. Lecapenus, et filii CHRISTOPHORVS, STEPHANVS, CONSTANTINVS IX.

Sub Leone VI. inter imperii proceres, ejus deinde filio Conſtantino X. imperante in aulam vocatus, hujus primum gener, ſubinde eidem ſociatus ad ſummum imperii faſtigium aſcendit anno 919. Elatior inde factus non ſe modo, ſed et filium Chriſtophorum, quem Auguſtum dixit, praeferre Conſtantino ipſi coepit. In mortui Chriſtophori locum Stephanum et Conſtantinum filios Auguſtos dixit. Cum mortem ſibi vicinam perſentiſceret, ſupremis tabulis primum Conſtantino X. locum reddidit, quod gravate ferens Stephanus, patrem in inſulam Proten ejecit anno 944, ubi monachi inſtitutum profeſſus biennio poſt exſpirat.

Vxor *Theodora*, ex qua nati *Chriſtophorus*, *Stephanus*, *Conſtantinus IX.* Auguſti omnes, et memorati in numis.

Numi:

ROMAN. ET. XPISTOFO. AVGG. *additis notis arithmeticis Graecis. Protomae duae cum ſtemmate crucigero patris Romani, et filii Chriſtophori crucem una tenent.*

IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Chriſtus ſedens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

ROMANO. XPISTOFOR. CE. CONSTAN. EN. XῩ. EVSEB. BASIL. ℞. *ſcriptum in area numi.*

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux ſuper gradibus.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Praeclare confirmat hic numus, quod jam obſervavit Bandurius, Romanum non ſe modo, ſed filium quoque Chriſtophorum Conſtantino praeferri voluiſſe.

CONS. C. RNOS. C. SHFM. *Tres impp. ſtantes cum ſtemmate crucigero.*

XRIST - - SΩPHA. *Protomae duae, quarum dexterior globum crucigerum, ſiniſterior d. globum crucigerum, ſ. crucem inclinatam tenet.* AV. [a])

a) Seſtini Lettere T. II. pag. 20 et 202.

Seſtinio interprete imperator medius eſt Romanus contracto RNOS indicatus, cui adſtant filii Conſtantinus et Stephanus ſuis quoque indicati nominibus, literis SHFM barbare quidem, tamen ſatis commode Stephanum arguentibus. In parte averſa ait proponi Chriſtophorum, hunc quoque Romani filium et Auguſtum, hujusque uxorem Sophiam, ſed quod aegre perſuaſerit. Nam primum, cum Chriſtophorus inter filios fuerit ſenior Auguſtus, veriſimile non eſt, factum fuiſſe, ut a patre divulſus in averſam trajiceretur praelatis fratribus junioribus. Deinde quia veriſimile eſt, ut comprobat Ducangius, [a]) Stephanum et Conſtantinum Chriſtophoro fratre vivo nondum fuiſſe Auguſtos, ſed nonniſi poſt hujus mortem ſuffectos, qui tamen ex Seſtinii mente in hoc numo cum fratre conjunguntur, tanquam una Auguſti fuiſſent. Denique fatetur ipſe vir eruditus, averſae epigraphen obſcuram eſſe et mancam. Exſpectandus igitur numus alter magis nitidus ſanusque, qui nos de partis averſae cauſis certius inſtruat.

Addo illuſtrem numum alium, cujus deſcriptionem nuper mecum communicavit cl. Couſineryus:

ROMANO. CONSTANT. STЄFANOS. CЄ. CONSTANT. ЄN. XΩ. B. R. *ſcriptum in area numi.*

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux, in cujus medio clypeus cum effigie Romani, juxta ſcriptum* RΩMA. AR.

Primum inſcriptionis hujus vocabulum eloquitur Romanum noſtrum, quod ſequitur CONSTANT., Conſtantinum X. filium Leonis VI., imperii conlegam, ſed, ut dixi, poſtpoſitum, reliqua duo Stephanum et Conſtantinum IX. filios Romani. Apparet, Chriſtophorum Romani filium natu maximum tum in vivis amplius non fuiſſe, quia in filiorum ſerie omittitur. Vide haec omnia congruentia cum iis, quae ſupra in Romani vita enarravi. Stephanus nunc primum certa fide in moneta comparet.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - - -	RRR.

CONSTANTINVS X. Porphyrogenitus.

Leonis VI. et Zoes filius, quia natus in Porphyra, quod nomen palatii parti fuit, dictus Porphyrogenitus. Patre anno 911 compoſito ſub tutela avunculi Alexandri Aug. fuit, quo paullo poſt e vivis erepto imperavit ſolus ſeptennis, remp. adminiſtrantibus primum variis proceribus, deinde matre Zoe, denique Romano Lecapeno, qui filiam illi Helenam copulavit, et imperatoriam

a) Famil. Byz. pag. 146. 148.

inſuper dignitatem ſibi addidit. Subinde cum annos omnino XXV. cum Romano imperaſſet, primum hunc, deinde ejus filios Stephanum et Conſtantinum, hos quoque Auguſtos aſtu in exilium ejecit, ſolusque deinceps imperans Saracenos per tres orbis partes variis praeliis fregit. Literarum ſtudiis delectatus ſcripſit libros, qui ſuperſunt. Moritur anno 959.

Vxor *Helena*, ex qua nati *Romanus II.*, *Theodora* Ioanni Zimiſci nupta, aliique.

Numi Conſtantini X. ſolius.

CONSTANTIN. A. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. crucem, ſ. globum crucigerum.*
IHS. XPS. REX. REGNAT. (*ſic*) *Protome Chriſti.* AV. (Tanini.)

CONSTANT. BASIL. RωM. *Protome ſimilis.*
CONST. EN. ΘEO. BASILEVS. ROMEON *ſcriptum in medio numo.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ. Band. Tanini.)

Vtrum uterque hic numus tam certo ſit hujus Conſtantini, ut alteri homonymo tribui non poſsit, nolim pertinacius pugnare.

* * *

Numum argenteum inſcriptum in antica: EN. TOVTω. NICAT. BASILIS. CONS., quem Taninius huic Conſtantino obtulit, eſſe Baſilii II., in hujus moneta demonſtrabimus.

Numi Conſtantini X. cum matre Zoe.

CONSTANT. CE. ZOH. b. *Protomae Conſtantini et Zoes d. crucem mediam tenent.*
CONSTANTINO. CE. ZOH. bASILIS. ROMEON. *ſcriptum in medio numo.* AE. I. II. III. (Muſ. Caeſ. Band. Tanini.)

Numi Conſtantini X. cum filio Romano II.

CONSTANT. ET. ROMAN. AVCC. bA. *Duae protomae cum ſtemmate crucigero d. crucem una tenent.*
IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Muſ. Caeſ.)

CONST. ΠORFYROS. CE. ROMANO. EN. Xω. EVSEB. RωMEON. *ſcriptum in medio numo.*
IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux gradibus inſiſtens.* AR. (Tanini.)

Illuſtris hic numus *Porphyrogeniti* cognomen inſuper commemorat. Repetitum videbimus in Baſilio II.

* * *

CONST. ET. ROMAN. b. ROM. *Duo impp. cum ſtemmate crucigero globum crucigerum una tenent.*
CONST. ET. ROMAN. EN. XRIST. b. ROMEO. *ſcriptum in area numi.* AE. II. (Band.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei	- - - - - - - - - -	R.

ZOE Carbonopſina.

Vxor Leonis VI., mater Conſtantini X., cum quo in numis jungitur, ut continuo diximus.

ROMANVS II.

Conſtantini X., et Helenae filius anno 959 patri ſuccedit annos natus XXI. Per duces, ac praecipue Nicephorum Phocam multis cladibus Saracenos adficit. Ipſe ſuapte mollis inglorium imperium morte finit anno 963.

Vxor II. *Theophano*, de qua mox. Ex ea nati *Baſilius II.*, et *Conſtantinus XI.*

Numi:

Eos, in quibus ſociatur cum patre Conſtantino X., in hoc vide.

* * *

RωMAN. BASIL. RωM. *Protome cum ſtemmate crucigero d. ſceptrum, ſ. globum crucigerum.*
RωMAN. EN. ΘEω. BASILEVS. RωMAIωN. *ſcriptum in area numi.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) AE. II. (Muſ. Vitzai.)

PRETIVM.

Aenei tantum, iique . . . . R.

THEOPHANO.

Hanc ſibi Romanus II. vili genere ortam alteris nuptiis copulavit. Hoc e vivis ſublato aliquot menſes pro filiis impuberibus Baſilio II. et Conſtantino XI. imperium adminiſtravit, donec Nicephorus Phocas a militibus Auguſtus dictus eſt, cujus deinde ipſa connubio potita eſt. Alteri quoque huic marito ſuperſtes vixit.

Numus:

ΘEOΦAN. AΥΣOΥ. *Protome Theophanonis adverſa d. ſceptrum, ſ. globum crucigerum.*
ΘEOTOC. COMOSA. *Protome deiparae.* AE. II. (Band.)

Numi hujus unici iconem illuſtris Cuperus Bandurio miſerat. Fecere detritae partis averſae literae, ut de epigraphe minus recte judicare poſsimus. Quanquam et vocabulum ΘEOΦAN partis anticae non ſatis videatur probandum, cum aevi hujus mos ΘEOFAN exigat. Numus hic haud dubie tum cuſus eſt, cum poſt mariti Romani mortem aliquamdiu ſola imperio praefuit.

NICEPHORVS II. Phocas.

Illuſtri genere natus, et per Conſtantini X. et Romani II. imperia multarum dux palmarum, hoc mortuo inſidiarum metu in Cappadociam abiit, ubi ab exercitu imperator eſt proclamatus anno 963. Conſtantinopolin profectus, coronatusque Theophanonem Romani II. viduam uxorem ſumit, bellisque deinde contra Saracenos gerendis ſedulo vacat. Ioannis Zimiſcae ac Theophanonis inſidiis denique ſuccumbit anno 969.

Numi Nicephori II. ſolius.

ΘEOTOC. bHΘ. (*ſic*) NICHF. DES. *Protome deiparae nimbata, juxta quam* M. Θ., *et altera Nicephori crucem una tenent.*
IHS. XRS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Muſ. Caeſ.)

NICHF. EN. Xω. AVTOCRAT. EVSE. BASILEVS. RωMAIω. *ſcriptum in area numi.*
IHS. XRISTVS. NICA. *Crux, cui inſertus clypeus, in quo protome Nicephori, juxta literae ejus initiales* NICF. AR. (Tanini.)

Vide numum ſimilis modi mox in Zimiſce.

NICHF. BASILEV. RωM. *Protome cum ſtemmate crucigero d. crucem.*
NICHF. EN. ΘEω. BASILEVS. RωMAIωN. *in area numi.* AE. I. II.

Numi Nicephori II. cum Baſilio II. privigno.

NIKH†OP. KAI. BACIL. AVG. B. P. *Nicephori et Baſilii protomae crucem una tenent.*
IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Olim Vindob. in muſ. de France, nunc Hunter.)

NICHFOP. CE. BASIL. AVGG. SA. *Protomae, ut ſupra.*
Eadem averſa. AV. (Tanini.)

Numi prioris iconem ipſam dedit Khellius. [a]) Baſilium II. jam a patre Romano II. dictum fuiſſe Auguſtum conſtat. Docet deinde Ducangius ex Sçylitze, eum ſeptennem a Zimiſce ad imperii conſortium fuiſſe admiſſum. [b]) Numi praeſentes, teſtes ſynchroni et ſinceri, diſerte docent, eum a Nicephoro quoque pro Auguſto obſervatum, et citat Khellius ad hunc numum teſtimonium Conſtantini Manaſsis, narrantis, [c]) Nicephorum filiis Romani adfectum patris impendiſſe. Falſum igitur etiam, quod ait Bandurius, Baſilium II. ſub Nicephoro vitam privatam duxiſſe.

a) Subplem. ad Vaill. pag. 305. b) Famil. Byzant. pag. 144. c) Compend. chron. pag. 117.

PRETIVM.

Aurei	RR.
Argentei	RRRR.
Aenei	R.

IOANNES I. Zimiſces.

Nobiliſsimo natus genere Nicephoro ad occupandum contra Romani II. filios imperium auctor fuit, ſubinde incautum, quod offenſam paſſus fuerat, oppreſsit, et ſemet imperatorem dixit anno 969. Solita illi cum Saracenis, Bulgaris, Ruſsis bella. Veneno e medio tollitur anno 975.

Vxor altera *Theodora* Conſtantini X. filia.

Numi:

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Protome in clypeo, quem quatuor cruces ambiunt, cui inſcriptum:* Iω. AN.

IωANN. EN. Xω. AVTOCRAT. EVSEB. BASILEVS. RωMAIω. *ſcriptum in area numi.* AR.

Singularem hunc numum olim ex muſeo M. Ducis vulgavi. [a]) Mirus mihi tum, ac inſolens hujus numi typus eſt viſus, at is nunc ſocium in numo Nicephori II. Phocae, quem proxime dedi, nactus eſt. Quare recte etiam tum conjeci, eum nulli alteri, qui deinceps Ioannis nomen tulere, tutius poſſe tribui. Eo etiam praedicandum jure cimelium iſtud, quod nullus exſtat alius, qui certo ſit hujus Auguſti. Nam alii copioſi, quos in eum conferre ſolemus, incerti ſunt.

PRETIVM.

Argenteus tantum, isque	RRRR.

NVMI IOANNI ZIMISCI VVLGO TRIBVTI.

EMMANOVHL. *Protome Chriſti, juxta* $\overline{\text{IC}}$. $\overline{\text{XC}}$.
IHSVS. XRISTVS. BASILEV. BASILE. *in area numi.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hos numos ubique obvios Ducangius praeclare explicat ex iis, quae Scylitzes et ex hoc Cedrenus de Zimiſce perhibent: *προσεταξε δε, και ἐν τῳ νομισματι και ἐν τῳ ὀϐολῳ ἑικονα ἐγγραφεσθαι τȣ σωτηρος, μη προτερον τȣτȣ γενομενȣ. ἐγραφοντο δε και γραμματα Ρωμαΐστι ἐν θατερῳ μερει ὧδεπη διεξιοντα:* ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ, *juſſit in numis et obolis proponi imaginem ſerva-*

a) Num. vet. pag. 317.

toris, quod antehac factum non eſt. In altera vero parte exarabantur literae Latinae in hanc ſententiam: IESVS CHRISTVS REX REGVM. Vide hoc teſtimonium praeclare cum his numis conſpirans, in quo tamen verba: *quod antehac factum non eſt*, ſic ſunt explicanda: antehac in numorum parte antica effictam protomen imperantis, at nunc protomen Chriſti. Vide haec apud Ducangium. a)

* * *

His numis vere Zimiſcianis conjungi ſolent numi copioſi alii, qui omiſſa imperantis vel effigie vel inſcriptione imaginem Chriſti, vel crucis, vel ſancti offerunt, atque iſtud hac una de cauſa, quia iis recenſendis opportunior alius locus non eſt, cum de tempore non conſtet, quo ſignati ſint. En horum illuſtriores aliquos.

EMMANTHA. *Protome Chriſti.*
Deipara cum infante ſedens, ad quam accedunt tres magi munera offerentes, ſuperne ſtella, in imo duae columbae. Metalli incerti. (Band. ex du Cange.)

EMMAN8HA. *Servator ſtans.*
Crux, intra cujus radios diſtributa epigraphe: IC. XC. NICA. AE. II. (Band.)

IC. XC. *Protome Chriſti.*
MP. ΘV. *Protome deiparae capite nimbato elatis manibus.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vide numos ſimilis argumenti alios apud Bandurium, et paſsim in catalogis. Ad eandem claſſem voco numum ſequentem:

Protome adverſa nimbata ſervatoris prominentibus pone crucis radiis.
ANACTACIC. *Templum rotundum, hinc et illinc miles excubitor humi jacens.* AE. II. (Tanini pag. 280.)

Numus hic, quem Taninius ex muſeo Card. Borgia protulit, pridem fuit cognitus, cauſaque diſsidiorum Sirmondum inter et Triſtanum. Siſtit averſa templum, quod Conſtantinus M. aedificandum Hieroſolymis curavit eo loco, ubi fuit ſepulcrum Chriſti, et ex quo ſurrexit, unde ſacra haec aedes dicta fuit ANACTACIC, id eſt: *Reſurrectio.* Hujus fabricam copioſe celebrat Euſebius, b) et multa huc congeſsit Henricus Valeſius in epiſtola, quae exſtat ſub finem Epiphanii a ſe editi pag. 304, et in fine hiſtoriae eccleſiaſticae Euſebii. Taninius hunc numum in moneta Conſtantini M. recenſuit, at enim ex omnibus ejus cauſis ſatis apparet, eum multo ſerius fuiſſe ſignatum, et veriſimiliter circum tempora, in quibus ſumus. Neque etiam ſatis cauſae video, cur viri eruditi, quos memoravi, cauſam typi ab Hieroſolymis usque petant, cum illuſtris ejusdem nominis eccleſia Conſtantinopoli quoque ſteterit. Narrat Sozomenus, c) Gregorium Nazianzenum ibi in exigua quadam domo cum ſuis orationi vacare ſolitum, quae ſubinde in eccleſiae ſpeciem fuerat commutata. Eam proceſſu temporis prae ceteris regiae urbis eccleſiis evaſiſſe illuſtrem non ſolum ob ſtructurae elegantiam et amplitudinem, verum etiam ob

a) Diſſert. de num. inf. aevi num. 26. 27. b) in vita Conſt. M. L. III. Orat. de laudib. Conſt. M. cap. IX. c) Hiſt. eccl. L. VII. c. 5.

aſsiduas, quae ex divini numinis praeſentia ibi percipiuntur, utilitates. Vocatam autem fuiſſe *Anaſtaſiam*, ſive quod, ut exiſtimat Sozomenus, Nicaenae fidei doctrina aliquamdiu ab haereticis oppreſſa Gregorii eo in loco concionibus *ſuſcitata revixit*, ſive quod ſecundum alios, cum aliquando populus collectas ibi celebraret, ac forte mulier praegnans ex ſuperiore porticu delapſa illico exſpiraſſet; facta continuo ab omnibus oratione confeſtim illa revixit, et una cum foetu ſervata eſt.

BASILIVS II.

Romani II. et Theophanonis filius a patre dictus imperator, neque hac dignitate exutus eſt, ut aliquibus viſum, a ſucceſſore Nicephoro Phoca, ut in hujus numis comprobavimus. Mortuo anno 975 Zemiſci, a quo pariter honorifice habitus eſt, ſucceſsit. Plus illi turbarum a ſeditionibus ſuorum, quam bellis externis acceſsit, quas tamen feliciter compoſuit. Bulgariam victis exactisque regibus in provinciam redegit. Moritur anno 1025, poſteaquam annos omnino L. imperio praefuiſſet.

Numi:

Illos, in quibus cum vitrico Nicephoro II. Phoca jungitur, quaere in hujus moneta.

Reliqui ejus numi perpetuo fratrem Conſtantinum XI. ſociant.

BASILIOS. ET. CONSTANT. AVGGV. *Protomae duae cum ſtemmate crucigero globum una tenent.*

IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Band. Tanini.)

BASILIOS. CE. CONSTANTIN. PISTV. BASILIS. ROMEON, *ſcriptum in area numi.*

IHSVS. XRISTVS. NICA. *Crux ſuper gradibus.* AV. AR. m. m. (Tanini. Muſ. Caeſ.)

Vt Baſilius II. fratrem Conſtantinum conlegam habuit, ita Baſilius I. filium Conſtantinum. Arduum igitur eſt, rite collocare numos, qui Baſilium et Conſtantinum ſociant, ut jam obſervavi ad numos Baſilii I. Taninius utriusque generis numos, quos hic appoſui, et ſub Baſilio I. et II. recenſet nulla diſcriminis, quod certe nullum eſt, addita cauſa, cum ſatis tamen appareat, eos alterutri tantum eſſe tribuendos, at cui, difficilis ſane quaeſtio, cum utriusque imperium non magnopere diſtet.

* * *

EN. TOΥTω. NICAT. BASILEI. C. CωNST. *Protomae binae Baſilii et Conſtantini media inter has elegante cruce.*

BASIL. C. CωNSTAN. ΠΟRFΥROG. ΠISTV. BAS. RωMAIω. *ſcriptum in area numi.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum latius olim in Catalogo muſei Caeſarei explicavi, [a]) quia vidi, eum a Frölichio perperam Con-

a) P. II. pag. 552.

ſtantino X. Porphyrogenito adjudicatum. [a]) Nolo, quae ibi dixeram, repetere, cum alioqui cuivis facile pateat, utriusque partis epigraphen pronum hunc, facilemque ſenſum efficere: EN. TOΥTΩ. NIKATε. BAΣIΛEIος Kαι KONΣTαντινος, et in averſa: BAΣIΛειος Kαι KONΣTANτινος ΠOPΦΥPOΓεννητοι ΠIΣTOI. BAΣIΛEIΣ. PΩMAIΩν. Vterque imperator frater in his numis dicitur *Porphyrogenitus*. Et vero iſtud nomen ambo obtinuere teſte inſcriptione, quam ad Baſilii II. numos citat Bandurius: EΠI. BAΣIΛEIOΥ. KAI. KΩNΣTANTINOΥ. TΩN. ΠOPΦΥPOΓENNHTΩN. κ. τ. λ. ex quo patet etiam, in hos numos Baſilio I. et Conſtantino VIII. jus eſſe non poſſe, cum neuter Porphyrogenitus dictus fuerit. Numi ergo praeſentes ſunt ſoli, qui noſtris tantum fratribus ſine dubio competunt, cum alii omnes ut diximus, neque Baſilium I. et eius filium faſtidiant. Poſt haec ſatis mirari non poſſum, quo pacto Taninius unum eundemque hunc numum potuerit in moneta et Conſtantini III. et Baſilii II. recenſere.

* * *

BASILIOS. S. CONST. BASIL. *Vterque imperator crucem una tenet.*

BASILO. S. CONSTANTINOS. EN. ΘO. BASILEIS. ROMAION. *in area numi.* AE. II. (Muſ. Caeſ. et alibi paſsim.)

Neque etiam de his ſatis certum, an ad Baſilium I., an II. pertineant.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei	- - - - - - - - - - - - -	C.

CONSTANTINVS XI.

Alter Romani II. et Theophanonis filius, Baſilii II. frater, et in imperio conlega, hoc anno 1025 mortuo ſolus regnat. Cum prolibus maſculis careret, Romano Argyro filiam Zoen deſpondet, eumque ſucceſſorem deſignat. Moritur anno 1028.

Numi:

Obvius eſt in numis fratris Baſilii II., quos vide.

* * *

CωNSTANTIN. BASIL. EV. SEB. RωM. *Ejus protome.*

IHS. XIS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV.

Hunc numum Taninius ad Conſtantinum XI. refert, quia concavus, ſeu ſcyphatus eſt, qui fabricae modus ſub praecedentibus Auguſtis nondum valuit

a) Cimel. Vindob. pag. XLVI.

De hoc numorum genere pauca delibavimus Vol. I. in Proleg. gen. p. LXIV., neque immorari longius operae pretium viſum, cum de ipſa vocis *ſcyphati* origine non ſatis conſtet. Vide du Cangium. a) Satis eſto, hoc nomine nunc paſsim intelligi numos hujus aevi concavos in omni metallo.

ROMANVS III. Argyrus.

MICHAEL IV. Paphlago.

MICHAEL V. Calaphates.

Omnes hi numis carent.

CONSTANTINVS XII. MONOMACHVS.

Gente nobiliſsima prognatus, beneficio Zoes uxoris, de qua infra, Auguſti titulum conſequitur anno 1042. Imperium habuit turbis domeſticis, et vicinorum barbarorum graviter concuſſum. Moritur anno 1054 nullo relicto herede.

Numi:

ϽωNSTANT. ΛOSILE. (*ſic*) Rω. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. labarum, ſ. globum crucigerum.*

IHS. XIS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Pellerin Mel. I. pag. 172.)

Cur numum hunc Pellerinius Monomacho tribuat, cauſa illi una, quod ejusdem plane eſt fabricae cum altero Theodorae coaevae, quem paullo poſt dabimus.

* * *

ЄV - - - MONOMAXON. *Imp. ſtemmate crucigero et paludatus ſtans d. crucem oblongam, ſ. gladium vagina conditum tenet.*

ΔЄCΠΟΙΝΑ. CωZOIC. *Deipara nimbata ſtans expanſis manibus, juxta* $\overline{\text{MH}}$. $\overline{\Theta\text{V}}$. AR. m. m.

Praeſtantem hunc numum ex muſeo cl. Cajetani Marinii edidit nuper Antonius Benedictus in opuſculo *Numismata Graeca* etc. p. 107. Literas ЄV commode auctor explet legendo ЄVσεϐη, qui titulus in imperatorum hujus aevi moneta rarus non eſt. Typum ſtantis hoc cultu imperatoris auctor eruditus explicare quidem conatus eſt, at recte addidit, fore ut ea, quae dixit, divinatio potius, quam conjectura non ne-

a) de num. inf. aevi § 98. 99.

mini videantur. Non ſcripſiſſet haec, ſi animum advertiſſet, eodem plane modo Iſaacium in numis proponi, item Michaelem VII. Sed mox praeclara de nomine ΔЄCΠOINA deiparae dato differit. Senſus epigraphes ordiendo a parte averſa eſt: *Domina ſerva pium Monomachum.*

* * *

- - MONOMAX - - *Imp. togatus adverſus ſtans d. crucem oblongam, ſ. globum crucigerum.*

IHS. XC. *Chriſtus ſedens.* AR. concavus. (Tanini.)

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - - RRRR.

Z O E.

Conſtantini XI. filia, uxor primum Romani III. Argyri, deinde Michaelis IV. Paphlagonis. A Michaele V. Calaphate mulieris impotentiam verito in exilium pulſa favore plebis patriam, veteremque dignitatem recuperat, dejectoque Calaphate una cum Theodora ſorore imperio praeficitur anno 1042, quo adhuc labente jam in grave ſenium vergens conjugem ſibi Monomachum adſciſcit, et marito adhuc ſuperſtite moritur anno 1050.

Numi:

Binos Ducangius ex Octavio Strada citat, ſed haud dubie confictos, partim quia a nemine alio ſunt conſpecti, et auctor ipſe eorum fidem elevat, partim quia ipſi hi numi naturae ſunt ab hoc aevo alienae.

THEODORA.

Trium Conſtantini XI. filiarum poſtrema, Zoes, de qua continuo actum, ſoror. Detruſo Michaele Calaphate anno 1042 cum ſorore imperium adminiſtrat, donec Monomachus Auguſtus dictus eſt. Hoc anno 1054 et jam antea ſorore Zoe e vivis ereptis ſummam poteſtatem recipit, et remp. cum laude ſola gubernat. Moritur anno 1056.

Numi:

ΘЄOΔωPA. AΥΓOΥCTA. *Deipara capite nimbato, et Theodora cultu regio ſtantes defixum in medio labarum una tenent.*

IHS. XIS. REX. REGNANTIVM. *Chriſtus ſtans.* AV. m. m. (Pellerin Mel. I. pag. 164.)

ΘЄOΔωPA. AΥΓOΥC. *Protome Theodorae cum ſtemmate crucigero d. ſceptrum, ſ. globum crucigerum.*

IC. XC. *Protome Chriſti.* AV. (Pellerin Mel. I. pag. 172.)

ΘΕΟΔΩ. AVG. *reliqua ut in praecedente.* AV. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei tantum, iique - - - - - - - - RRR.

MICHAEL VI. Stratioticus.

Deſunt numi.

ISAACIVS Comnenus.

A Theodora Aug. nuper Orienti praefectus deturbato Michaele VI. anno 1057 coronatur. Cauſa valetudinis imperium abdicat, et monachum induit 1059 deſignato ſucceſſore Conſtantino Duca.

Numi:

ICAAKIOC. BACIΛЄΥC. PΩM. *Imp. paludatus ſtans d. gladium nudum, ſ. vaginam.*

IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Chriſtus ſedens.* AV. m. m. (Muſ. Caeſ.)

De hoc numo ſic Zonaras: [a]) Quod Iſaacius ſummum faſtigium non deo, ſed ſibi adſcripſerit, argumento eſſe, quod in numis ξιφηρη ἑαυτον, *ſe gladium tenentem* proponi curavit. Melius ad numi imaginem mox infra: τῳ στατηρι ἑαυτον ἀνεστηλωσεν, ἀνατεταμενον την χειρα φερουσαν το ξιφος γυμνον, *in ſtatere ſe fingi juſſit nudum gladium manu extenta geſtantem.* Vide ſimilia apud Ioannem Scylitzen ſub hoc Iſaacio.

Eadem epigraphe. *Imp. paludatus ſtans d. labarum, ſ. gladium vagina incluſum.*

Eadem averſa. AV. m. m. (Muſ. Caeſ.)

ICAAKIOC. ΔЄCΠOTHC. *Imp. ſtans d. crucem, ſ. volumen.*

MP. ΘΥ. *Deipara ſtans manibus expanſis.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei - - - - - - - - - - - -	RRR.

CONSTANTINVS XIII. DVCAS.

Ab Iſaacio ad imperium vocatus illud ſuſcepit anno 1059, illudque inter ſo-

a) Lib. XVIII. cap. 4.

lita cum barbaris bella vexatum a morte avocatus poſuit anno 1067.

Vxor *Eudocia*, de qua in Romano Diogene. Ex ea nati *Michael VII. Ducas*, *Conſtantinus Porphyrogenitus*, *Andronicus*, quos continuo in numis Romani IV. conjunctos videbis.

Numi:

CONSTANTIN. O. ΔOVKAS. *Protome adverſa cum ſtemmate crucigero, d. crucem, ſ. globum crucigerum.*

IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Protome Chriſti.* AV. (Olim muſei de France Vindob., nunc Hunter.)

CONSTANTINOS. O. ΔOYKAS. *Imp. ſtans d. globum crucigerum, cui adſtat deipara d. elata, juxta quam* M. Θ.

Eadem epigraphe. Chriſtus ſedens. AV. concavus. (Ibidem et Tanini.)

KωNΠ. ΔC. O. ΔOYKAC. *Imp. ſtans d. labarum, ſ. globum crucigerum.*

Eadem averſa. AV. (Muſ. M. Ducis.) In alio: *Chriſtus ſtans.* AR. concavus. (Tanini.)

CωNSTANTIN. BASILEVS. Rω. *Protome, ut ſupra.*

Eadem averſa. AV. concavus. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - - -	RRRR.

EVDOCIA.

Vxor primum Conſtantini XIII., deinde Romani IV. De ea actum in praecedente Auguſto, et agetur in ſequente.

Numi:

MIX. ЄVΔK. - - - *Eudocia ſtans altior ſuper pulvillo d. ſceptrum inter filios Michaelem, et forte Conſtantinum.*

IhS. XPIS. REX. REGNANTIVM. *Chriſtus ſedens more ſolito.* AV. (Muſ. com. de Vitzai.)

Hactenus numus Eudociae ſine conſortio alterius mariti Romani IV. vulgatus non eſt.

Numos ejus alios vide in moneta ſequentis Romani IV.

ROMANVS IV. DIOGENES.

Moriens Conſtantinus uxori Eudociae ea lege imperium pro filiis adminiſtran-

dum reliquit, ne iis vitricum induceret. At illa ſpreta jurisjurandi religione Kal. Ian. 1068 Romanum Diogenem in thalami, et imperii conſortium vocavit. Ipſe in pugna a Turcis captus, et pacis ſpe honorifice dimiſſus eandem, quam a barbaris foris, domi humanitatem expertus non eſt, a Michaele Duca privigno oculis privatus, et paullo poſt ex his vulneribus mortuus anno 1071.

Vxor *Eudocia* Conſtantini Ducae vidua, ut dictum. Iunctam cum marito, filiisque ex priore toro ſuſceptis continuo dabimus.

Numi Romani IV. ſolius.

ΘΕΟΤΟϹ. ΒΟΗΘ. ΡωΜΑΝω, vel: Ρω. DESP. *vel ſimiliter. Imp. ſtans ſ. globum crucigerum, cujus capiti deipara adſtans, ſupra quam* M. Θ., *dexteram imponit.* In aliis: *praeterea ſupra imperatoris caput e alto manus porrigitur.*

IHS. XPS. REX. REGNANTIVM. *Chriſtus ſedens.* AV. (Muſ. Caeſ. Band.)

ΘΕΟΤΟΚΟϹ. ΡωΜΑΝω. *Similis typus.*

IC. XC. *Chriſtus ſedens.* AE. concavus. (Muſ. Caeſ. Band.)

ΘΗΚΟ. ΡωΜΑΝω. ΔΕϹΠΟΤΗ. Τω. ΔΙΟΓΕΝΕΙ. *in medio numo.*

MP. Θ. *Deipara cum figura Chriſti.* AE. incert. mod. (Ducange.)

Numi Romani IV. cum Eudocia uxore.

ΡωΜΑΝω. ΛVVΟΜΕ. (*ſic*) *Romanus et Eudocia ſtantes globum crucigerum una tenent.*

ΘΚΕ. ΒΟΗΘ. *Protome deiparae cum figura Chriſti in pectore, in area* MP. ΘV. AV. (Band.)

Numi Romani IV. cum Eudocia, et privignis Michaele, Conſtantino, Andronico.

ΡωΜΑΝ. ΕΥΔΚΡΙΝ. (*ſic*) *Chriſtus, juxta quem ſcriptum* IC. XC., *inſiſtens pulvillo manus imponit capiti Romani a dextris cum globo crucigero adſtantis, et Eudociae, quae ad ſiniſtram cum ſimili globo adſtat.*

ΚωΝ. ΜΧ. ΑΝΔ. *Michael altior ſtans in medio d. labarum adſtantibus ad dexteram Conſtantino, ad ſiniſtram Andronico, utroque cum globo crucigero.* AV. concavi. (Muſ. Caeſ., de France olim Vindob., nunc Hunter.)

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - -	O.
Aenei	- - - - - - - - - -	RR.

MICHAEL VII. DVCAS et MARIA.

Conſtantini XIII. et Eudociae filius. A patre moribundo dictus Auguſtus an-

no 1067, non tamen regnare coepit ante annum 1071, quo Romanus IV. a Turcis captus, atque inde redux orbatus oculis periit. Eo imperante Turci oram Ponticam occupant, et Turcomaniae regnum ſtatuunt. Deturbatus a Nicephoro Botoniata anno 1078 in monaſterium migrat.

Vxor *Maria* marito in numis juncta, unde natus *Conſtantinus Porphyrogenitus*. Privato marito, et adhuc vivo Nicephoro Botoniatae nubit.

Numi Michaelis VII. ſolius.

MIXAHΛ. BACIΛЄV. *vel* BACIΛOΔ. *vel ſimiliter. Protome adverſa cum ſtemmate crucigero d. labarum, ſ. globum crucigerum.*
IC. XC. *Protome Chriſti.* AV. concavi. (Muſ. Caeſ. Band.)

MIXAHΛ. ΔЄCΠOT. *Deipara et imp. ſtantes labarum una tenent.*
IHS. XIS. RЄX. RЄGNANTIVM. *Chriſtus ſedens.* AV. (Tanini.)

MIXAHΛ. ΔVKOC. BAC. *Imp. ſtans ab adſtante deipara coronatur.*
Eadem averſa. AV. (Band.)

MIXAΛ. BACIΛO. AVG. (*ſic*) *Imp. adverſus ſtans cum ſtemmate crucigero et paludatus, d. cruci, ſ. gladio innixus.*
ΘKIXΛΘI. TOV. ωΔOHΛ. (*ſic*) *Deipara ſtans manibus expanſis.* AR. concavus. (Tanini.)

Numi Michaelis VII. cum Maria uxore.

MIXAHΛ. S. MAPIA. *Michael et Maria ſtantes crucem una tenent.*
ΘKЄ. BOHΘ. *Protome deiparae Chriſtum infantem in clypeo efficium in pectore tenens.* AV. (Band.)

MIX - - - MAPIA. ЄN. XPICTω. NIKATЄ. *Crux ornatior inſiſtens gradibus, ad cujus dexteram protome Michaelis, ad ſ. protome Mariae.*
MIXAHΛ. KAI. MAPIA. ΠICTOI. BACIΛЄIC. PωMAIωV *ſcriptum in area numi.* AR. (Pellerin Suppl. IV. p. 19.)

Inſolens Pellerinio viſus eſt titulus ΠΙΣΤΟΣ, *fidelis*, quia hactenus imperatoribus hujus aevi, ſaltem in numis, non tributus, et cauſam adeo in Michaelis hiſtoria quaerit, cur eo uſus fuerit. Perperam, nam poſthac plurium imperatorum numi reperti ſunt hunc titulum praeferentes, ut hactenus vidimus.

PRETIVM.

Aurei	- - - - - - - - - -	RR.
Argentei	- - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei	- - - - - - - - - -	O.

NICEPHORVS III. BOTANIATES.

Orientis exercitui praefectus, nixus foedere cum Turcis inito imperium adfectat anno 1078, et Conſtantinopoli facile potitur Michaele vix audita ejus defectione monaſterium incerto bello praeferente. Triennio poſt eandem experitur fortunam ab Alexio Comneno ſubactus, et in monaſterium relegatus anno 1081.

Numi:

ΝΙΚΗΦΟS. ΔЄCΠΟΤ. vel: ΝΙΚΗΦ. ΔЄC. ΤѠ. ΒΟΤΑΝΙ. *Imp. ſtans d. labarum, ſ. globum crucigerum.*

IC. XC. *Chriſtus ſedens.* AV. (Band.)

PRETIVM.

Aurei tantum, iique - - - - - - - - - RRR.

ALEXIVS I. COMNENVS.

A Nicephoro ad ampliſsimos honores promotus oppreſſo benefactore imperium ſibi vindicat anno 1081. Hoc imperante prima a Gallis ad recuperandam terram ſanctam expeditio ſuſcepta eſt, Alexio eorum conſilia, quod ſuſpecta ſibi viſa eſſent, clam ſaepe corrumpente. Moritur anno 1118. Ejus res geſtas prolixe deſcripſit filia Anna Comnena in Alexiade ſua.

Vxor *Irene Ducaena*, ex qua natus *Ioannes II. Comnenus*, qui ſucceſsit.

Numi:

ΑΛЄΞΙѠ. ΔЄCΠΟΤΗ. ΤѠ. ΚΟΜΝΗΝѠ. *Imp. ſtans d. labarum, ſ. globum crucigerum.*

ΚЄ. ΒΟΗΘЄΙ. *Chriſtus ſedens, juxta quem* IC. XC. AV. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Inſcriptio utriusque paginae conjuncta hunc ſenſum facit: Κυριε ΒΟΗΘЄΙ. ΑΛЄΞΙΩ etc. Hi numi perinde convenire poſſunt Alexio II. Comneno. Taninius eos perinde Alexio I. et II. tribuit.

ΑΛЄΞΙ - - - *Protome d. ſceptrum, ſ. globum crucigerum.*

ΜΡ. ΘΥ. *Protome deiparae manibus expanſis, ad ejus pectus protome Chriſti infantis.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

ΑΛЄΞΙΟC. ΔЄCΠΟΤΗC. *Imperator ſtans d. labarum, ſ. globum crucigerum.*

Ο. ΓЄѠΡΓΙΟC. *Protome S. Georgii.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Aenei hi numi, quia Comneni nomen non addunt, perinde referri poſſunt ad Alexium III. Angelum. Hoc incerto eos Bandurius in utriusque moneta commemoravit.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei - - - - - - - - - - -	R.

IOANNES II. Comnenus. PORPHYROGENITVS.

Alexii I. et Irenes filius, natus anno 1088 quadriennis Auguſtus dictus eſt, patrique anno 1118 ſucceſsit. Cum cruce ſignatis parum proſpere aliquoties pugnavit, felicius in Aſia cum Saracenis. Contacta incautius teli cuſpide toxico imbuta ſerpente latius tabo moritur anno 1143.

Vxor *Irene* Ladislai Hungariae regis filia, unde natus *Manuel* ſucceſſor.

Numi:

IѠ. ΔЄϹΠΟΤ. vel IѠ. ΔЄϹΠΟΤ. ΤѠ. ΠΟΡΦΥΡΟΓЄΝΗΤ. *Deipara et imp. ſtantes, ut hactenus.*

IC. XC. *Chriſtus ſedens.* AV. concavi. (Muſ. Caeſ.)

IѠ. ΔЄϹΠΟΤΗ, *illinc retrograde* ΓЄѠΡΓΙ. *Imp. cum ſtemmate crucigero, et S. Georgius nimbatus paludatus ſ. nudum gladium tenens ſtantes crucem oblongam una tenent.*

Eadem averſa. AV. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 159.) AR. (Band. ex muſ. Brandeburg.)

*

IѠ. ΔЄϹ. ΠΟΡΦΥΡ. *Imperator d. crucem, ſ. globum crucigerum, a ſiniſtris ſedet deipara manibus expanſis in throno ſublimiore.*

ΜΡ. ΘΥ. *Deipara ſedet cum nimbo, d. elata, ante eam ſtant tres viri cum cucullis ſupplicum ritu.* AE. II. (Band.)

*

Superſunt hujus Auguſti plures alii AEnei III. formae, ſed cum notis inſcriptionibus, et typis.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei - - - - - - - - - - -	R.

MANVEL I. COMNENVS PORPHYROGENITVS DVCAS.

Ioannis II. Comneni et Irenes filius natu minimus, quem pater praeterito propter crudelitatis indicia primogenito Iſaacio ad imperium deſtinavit, quod

deinde adivit anno 1143. Manuelis infame eſt in hiſtoria cruce ſignatorum nomen, quorum exercitus inſidiis et perfidia ſaepe attrivit. Poſt multa vulgata amentiae argumenta moritur anno 1180.

Vxor altera *Maria*, unde *Alexius II.*, qui ſucceſsit.

Numi:

ΜΑΝȣΗΛ. ΔЄСΠΟΤΗ. ΤΩ. ΠΟΡΦΥΡΟΓЄΝΝΗΤΩ. *Imperator ſtans d. labarum, ſ. globum crucigerum, cujus caput imminens ex alto manus contingit.*
ΚЄ. ΒΟΗΘЄΙ. *Protome Chriſti, juxta* IC. XC. AV. AR. concavi. (Muſ. Caeſ.)

ΜΑΝȣΗΛ. ΔЄСΠ. *Imp. ſtans ab adſtante deipara coronatus.*
IC. XC. *Chriſtus ſedens.* Potin ſcyphatus. (Muſ. Caeſ.)

ΜΑΝV - - ΚΟΝ - - *Imp. ſtans d. labarum, ſ. gladium.*
Ο. ΑΓΙΟ. ЄVΓЄΝΙΟ. S. *Eugenius nimbatus ſtans d. cruci innixus, ſ. pectori admota.* AR. (Tanini.)

ΜΑΝVΗΛ. Ο. ΘЄΟΔΩΡΟ. *Imp. ſtans a dexteris d. gladium, et S. Theodorus habitu militari ſ. gladium, crucem una tenent.*
IS. XP. *Protome Chriſti.* AR. (Tanini.)

* * *

ΜΑΝȣΗL. ΔЄСΠΟΤΗС. ΚΟΜΝΗΝΟ. ΔΟΥΚΑС. *Manuel ſtans d. palmam, ſ. ſceptrum.*
IC. XC. Ο. ЄΜΑΝȣΗΛ. *Protome Chriſti.* AE. m. m. (Tanini.)

Eadem epigraphe. Manuel ſtans d. ſceptrum, ſ. ad pectus, cui manus ex alto coronam imponit.
Eadem averſa. AE. m. m. (ibid.)

* * *

ΜΑΝ. ΔЄСΠ. *Ejus protome.*
ΓЄΩΡΓΙΟС. *Protome S. Georgii.* AE. IV. (ibid.)

* * *

Exſtant praeterea copioſi AEnei omnis formae cum averſa Chriſti, vel deiparae.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei - - - - - - - - - -	C.

ALEXIVS II. COMNENVS.

Manuelis I. et Mariae filius. Mortuo anno 1180 patre ſub tutela matris imperium auſpicatus eſt, triennio poſt juſſu Andronici Comneni ſtrangulatur anno 1183.

Numi:

Qui Alexii Comneni inſcriptum nomen offerunt, nullum certum diſcrimen offerunt, ſintne Alexio I., an II. adju-

dicandi. Si quos ergo huic II. largiri malis, eos in moneta Alexii I. quaere.

ANDRONICVS I. Comnenus.

Alexii I. nepos, impia Alexii II. caede imperio potitus anno 1183, cum in omnium odia propter crudelitatem incurriſſet, a furibunda plebe diſcerpitur anno 1185.

Numi:

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ. ΔЄϹΠΟΤΗϹ. *Imp. ſtans d. ſceptrum, ſ. globum crucigerum, cujus capiti adſtans Chriſtus coronam imponit.*

ΜΡ. ΘΥ. *Deipara ſedens manibus veſte obvolutis.* AV. concavi. (Tanini.)

Similis utrinque epigraphe, et typus aversae in AE. II. *et* III. (Band. Tanini.)

Omnes hi numi utrum ſint Andronici I., an alicujus ejusdem nominis ex iis, qui ſequuntur, incertum ſane.

Edidit Taninius aeneum II. formae: ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ. ΔЄϹΠΟΤΗϹ. *Imperator et angelus ſtantes etc.* Numos cum ſimili typo habet proximus Iſaacius Angelus, et eſt in his typus angeli adluſio ad nomen, neque is hactenus ante hunc Iſaacium in numis compertus eſt. Viderit ergo eruditus ejus cimelii praeco, an certa hoc in numo ſit lectio ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ, et pro hoc non potius legendum ΙϹΑΑΚΙΟϹ.

* * *

Numum aureum cum typo urbis Conſtantinopolis, quem Bandurius poſt Ducangium Andronico I. dedit, eſſe Andronici II. Palaeologi, in hoc diſputabimus.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei - - - - - - - - - - -	R.

ISAACIVS II. Angelus.

Andronico atrociter a plebe, ut diximus, interfecto imperator ſalutatur anno 1185. Fridericum Ahenobarbum gravem vindicem expertus eſt, quod ſibi Palaeſtinam per Thraciam petenti obſtitiſſet. A fratre Alexio oculis orbatus, et in carcerem conjectus eſt anno 1195., inde ſerius eductus, et dignitati reſtitutus armis filii Alexii, cum hunc quoque caeſum intellexiſſet, moerore exſtinguitur anno 1204.

Numi:

ΙϹΑΑΚΙΟϹ. ΔЄϹΠ. *Imperator ſtans, cujus caput ſuperne coeleſtis manus contingit, d. crucem, ſ. gladium vagina clauſum una cum*

adſtante angelo tenet, juxta quem ſuperne ſcriptum MAI. *inferne* XM. In alio: *juxta angelum inferne ſcriptum* XOXM. In alio: XXM. MHP. ΘV. *Deipara ſedens.* AV. concavi. (Muſ. Caeſ.) AR. concavus. (Muſ. Caeſ.)

Sunt etiam ſimiles aenei cum vel ſine adſtante angelo, cujus imago haud dubie eſt adluſio ad nomen imperantis, quique propterea hunc coeli miniſtrum praecipue ſibi propitium ſperaverit.

PRETIVM.

Aurei	RR.
Argentei	RRR.
Aenei	R.

ALEXIVS III. Angelus.

Amoto per vim, et oculis multato fratre Iſaacio imperium invadit anno 1195, verum a ducibus ſacrae militiae, quos in patris vindictam animavit filius Alexius IV., bello petitus fugam arripuit anno 1203, ſubinde captus in carcere vitam clauſit.

Numi:

Horum ſi quos habuit, pete ex numis Alexii I. Comneni, ut in hoc monuimus.

ALEXIVS IV. Angelus.

Iſaacii II. filius, patre ex vinculis erepto imperator dicitur anno 1203, anno ſequente ab Alexio V. Duca Murzuphlo occiditur.

Numi:

Hujus quoque aut nulli, aut incerti.

ALEXIVS V. Ducas Murzuphlus.

Alexii IV. ſicarius anno 1204, eodem adhuc anno ex urbe fugitivus, in Peloponneſo apprehenſus inter cruciatus animam efflat.

Numi:

Vt in praecedente.

* * *

Cruce ſignati capta anno 1204 Conſtantinopoli, ejectoque Alexio V., cum adſerere ſibi Orientis imperium conſtituiſſent, BALDVINVM Flandriae comitem imperatorem dixere; quem ſecuti HENRICVS frater, PETRVS Alti-

ſiodori comes, ROBERTVS Petri F., BALDVINVS II. Roberti frater, quo imperante Michael Palaeologus Conſtantinopolin expugnavit anno 1261, et Latinorum in Oriente imperio finem fecit.

Omnium horum numi hactenus cogniti non ſunt. Dubius omnino eſt is, quem ad horum aliquem pertinere leviter conjecit Pellerinius. [a])

* * *

Ejecti urbe principe Graeci alibi ſibi imperatores ſuae gentis conſtituerunt, quos modo una cum numis recenſebimus.

THEODORVS I. LASCARIS. Adhuc privatus Annam Comnenam Alexii III. Angeli filiam uxorem duxit, qua fiducia Latinis imperio interim potitis obſequium negavit, et Nicaeae purpuram induit. A Latinis aeque, ac Graecis exagitatus moritur improlis anno 1222.

* * *

THEODORVS II. ANGELVS, Ioannis Angeli, qui et Comnenus, filius, Conſtantini Angeli nepos, qua de ſtirpe vide Ducangium. [b]) Ditionem ſuam Epiroticam adhuc privatus juſtis acceſſionibus, quas Bulgaris, Latinisque per vim detraxerat, inſigniter auget. Petrum Altiſiodorenſem, a Latinis imperatorem dictum, per inſidias capit, et interimit. Hac fortuna elatus Theſſalonicae purpuram ſumit anno 1222, ibique coronatur. Poſt multa belli praeclare facta a Bulgaris victus captusque, oculis ſubinde orbatus liber tamen dimittitur, recuperataque Theſſalonica imperium in filium Ioannem transfert, ſed quem patre adhuc vivo in ordinem redegit Ioannes Vatatzes.

* * *

IOANNES III. VATATZES, jure uxoris Irenes, quae fuit filia Theodori I., hoc vita functo a Graecis Aſiaticis Auguſtus dicitur. A ſcriptoribus etiam *Ioannes Ducas* vocatur, forte ex avorum aliqua adfinitate cum Ducaena familia, ut conjicit Ducangius. [c]) Imperium per annos XXXIII. prudenter, ac magna rei bellicae laude adminiſtravit, et neglecta diu literarum ſtudia revocare ſumma contentione adlaboravit, cognita praeclara ejus voce, in hominum coetu nihil eſſe rege et philoſopho praeſtantius. [d]) Obiit anno 1255.

* * *

THEODORVS III. LASCARIS, Ioannis Vatatzis filius. Laſcaris cognomen ſumpſit a matre Irene, quae Theodori I. Laſcaris filia fuit. Moritur anno 1259.

* * *

IOANNES IV. LASCARIS, Theodori III. et Helenae filius imperium patris morte vacuum puer adit, non multo poſt a Michaele VIII. Palaeologo oculis erutis in carcerem compingitur, in quo reliquam vitam exegit.

* * *

Hactenus binos Ioannes, tres Theodoros enarravimus, qui intra tempus, quo Franci Orientis imperium tenuere, in Graeciae parte pro Latinis Auguſti ſunt agniti, Vtriusque Ioannis numi

a) Lettres pag. 184. b) Famil. Byzant. pag. 206. ſeq. c) Famil. Byzant. pag. 222.
d) Greg. Acropolita cap. 32.

certi nondum prodivere. Theodori nomine nonnulli ſunt vulgati, verum non ſatis plana ratio, quae ſuo ſingulos Theodoro vindicare doceat. En tibi eorum catalogum additis conjecturis, ſi quae ad manum erunt.

Numi THEODORI nomine.

ΘЄΟΔΩΡΟϹ. ΔȣΚΑϹ. — Ο. ΑΓΙΟϹ. ΔΗΜΗΤΡΙΟϹ. *Theodorus habitu regio indutus, et S. Demetrius nimbatus paludatus ſtantes una crucem oblongam tenent.*
ΙϹ. ΧϹ. *Chriſtus ſedens in throno, juxta quem hinc* IC *illinc* AK. AR. m. m. [a])
ΘЄΟΔΟΡΟϹ.ΔЄϹΠΟΤΗϹ.ΚΟΜΝΗΝΟϹ. Ο. ΔȣΚΑϹ. *Imp. ſtans d. ſceptrum, ſ. globum crucigerum, ejus capiti manus coeleſtis deſuper imminet.*
ΙϹ. ΧϹ. ЄΜΜΑΝȣΗΛ. *Protome Chriſti.* AE. concavus. (Tanini.)
ΘЄΟΔΩΡΟϹ. — Ο. ΑΓΙΟϹ. ΜΙ. *Crux gradibus inſiſtens, hinc protome Theodori, illinc S. Michaelis.*
ΘЄΟΔΩΡΟϹ. ΔЄϹΟΠΤΗϹ. Ο. ΔΟΥΚΑϹ, *ſcriptum in area numi.* AE. II. (Tanini, Muſ. Caeſ.)
ΘЄΟΔΩΡΟϹ. ΔЄϹΠΟΤΗϹ. *Imperator ſtans.*
ΙϹ. ΧΡ. *Protome Chriſti.* AE. (Tanini.)

Numus I., isque reliquis illuſtrior, pridem mihi eſt cognitus, ex quo ejus ſtatum mecum communicavit amiciſsimus mihi Couſineryus, olim nationis Gallicae apud Theſſalonicam conſul praeclari hujus cimelii poſſeſſor. Vulgavit, ut dixi, abbas Seſtinius, et delineatum ſtitit tab. V. n. 13. Eſſe Theodoro II. tribuendum, conjecturam habemus probabilem ſane. Conſtat, eum Theſſalonicae ſedem fixiſſe, coronatumque in templo urbis principe, quod S. Demetrio ſacrum fuit, cujús magnus ibi fuit cultus, quia hac in urbe martyrii palmam Maximiani juſſu abſtulit, de quo vide Photium. [b]) Cur is ſe Ducam nominet, tanquam ex illuſtri Ducarum ſtirpe prognatus fuerit, ut certa cauſa dari nequit, ita certum etiam, ex ſtirpe materna, quin et adfinitatibus, vanitatis plerumque cauſa, hoc aevo nomina capi conſueviſſe, ut ſupra in Ioanne Vatatze diximus. Neque vero etiam propter eandem illuſtrium cognominum libidinem incredibile, numum loco II. poſitum, in quo Theodorus praeter Ducam inſuper *Comnenus* dicitur, ad eundem Theodorum II. pertinere. Sane plures aliae fuere hoc aevo perſonae nobiles, quae aliis ſuis nominibus addidere nomina *Ducae Comneni*, ut videre eſt apud Ducangium. [c]) Hanc in Theodoro noſtro adſcitorum nominum varietatem praeclare confirmat decretum Graecum, quo idem ille metropolitanae Corcyrenſis eccleſiae vetera jura rata eſſe jubet, quodque aeri inciſum et commentario illuſtratum ex praeclaro muſeo Iacobi Nanii Veneti vulgavit eruditus Clemens Biagius. [d]) Definit illud in haec verba: *μηνι Ιȣνίῳ ἡμερᾳ πρωτῃ ἐτει ϛψλϛ Θεοδωρος ἐν Χριστῳ τῳ Θεῳ - - ὁ ϐασιλευς και ἀυτοκρατωρ Ρωμαιων Κομνηνος ὁ· Δȣκας.* *Menſe Iunio die*

a) Seſtini Lettere T. II. p. 20 et 203. b) Cod. 255. c) Famil. Byzant. pag. 209 et 235. d) Monum. Graec. Lat. pag. 209.

primo anno 6736. Theodorus in Chriſto deo rex et imperator Romanorum Comnenus Ducas. Decreti hujus conditorem Theodorum eundem eſſe cum Theodoro, de quo agimus, dubitari vix poteſt, quia et tempus, et locus conſpirant. Vulgatum ſe profitetur anno ϛψλϛ, id eſt: 6736, qui fuit annus orbis conditi in computu Graecorum, qui incunabula orbis fixerunt ad annum 5508 ante Chriſtum, quem numerum ſi a priore auferas, habebis annum poſt Chriſtum 1228 vulgati decreti, quo ipſo tempore floruiſſe Theodorum II. diximus. At diximus etiam, illum in Epirum fuiſſe dominatum, et plane veriſimile adeo, in ipſam quoque Corcyram inſulam, quae Epiro adſita fuit. Cum ergo is in eodem decreto ſe vocet et Comnenum, et Ducam, facile illi largiemur numum praeſentem, quin etiam, qui ſequitur, addito utroque nomine: KOMNHNOC. O. ΔȣKAC. De reliquis tribus numis, cujus ſint Theodori, cum hoc nomine plures fuerint deſpotae, minus certum judicium.

Numum III. jam edideram ego in Catalogo muſei Caeſarei pag. 554, et ante me Frölichius, qui praeterea nonnulla de variis his Theodoris diſſeruit. [a]) Ambo in parte antica deiparam Theodoro junctam vidimus, cum pro hac ponendus ſit S. Michael. Nimirum in noſtro extritae ſunt literae O. AΓIOC. MI., quas offert Taninianus.

* * *

Numi duo, quos ſub Theodoro Laſcari deſcripſit Ducangius, hauſti ſunt, ut ipſe fatetur, ex Strada, et fidei adeo dubiae. Vide ejus diſſertationem de numis inf. aevi § 68.

PRETIVM.

Argentei	RRRR.
Aenei	RR.

MICHAEL VIII. PALAEOLOGVS.

Dejecto Ioanne IV. imperium occupat anno 1260, et capta anno ſequente Conſtantinopoli Balduini II. et Latinorum in Oriente imperium finit. Eccleſiam Graecam cum Romana conciliat. Moritur anno 1282.

Vxor *Theodora*, ex qua natus *Andronicus II.* ſucceſſor.

Numi Michaelis VIII. ſolius.

MIXAHΛ. ΔЄCΠOT. O. ΠΛΛЄO. *Chriſtus, juxta quem* $\overline{IC}$. $\overline{XC}$., *pro cujus pedibus imp. genuflexus, quem ſtans pone deipara Chriſto ſiſtit.*

$\overline{MP}$. $\overline{\Theta V}$. *Protome deiparae manibus ex-*

a) Animadv. in num. vet. urb. pag. 129. edit. Florent.

panſis circumdata moenibus ac turribus Conſtantinopolis. AV. concavus. (Pellerin Lettres pag. 180. Tanini.)

Praeclaros hos numos explicabimus in numis proximi Andronici II.

Numus Michaelis VIII. et Andronici II. filii.

ΜΙΧΑΗΛ. ΔЄϹΠΟΤΗϹ. ΠΑΛ - - *Imp. adverſus ſtans d. femori admota, ſ. volumen.*

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ. ΔЄϹΠ - - ΠΑΛ. *Idem typus.* AE. III. (Tanini.)

* * *

In numo, quem Ducangius huc vocat, nullam probabilem, cur hujus Michaelis ſit, cauſam video.

PRETIVM.

Aurei et aenei - - - - - - - - RRRR.

ANDRONICVS II. PALAEOLOGVS.

Michaelis VIII. et Theodorae filius hoc mortuo imperium adit anno 1282. Ab Andronico III. nepote bello petitus abdicat anno 1328, et aliquot poſt annis privatus moritur.

Vxor *Anna* Stephani V. Hungariae regis filia, ex qua natus *Michael IX.* a patre dictus Auguſtus, ſed ante hunc mortuus. Vxorem is habuit *Xenen*, unde *Andronicus III.*, qui ſucceſſit.

Numi Andronici II. ſolius.

ΑΝΔΡΝΙϹΟϹ. ЄΝ. ΧΩ. ΔЄϹΠΟΤ. ΠΟΛ. ΡΟΜ. (*ſic*) *Chriſtus ſtans dexteram imponit capiti Andronici genuflexi.*

Protome deiparae manibus expanſis, circumdata moenibus ac turribus urbis Conſtantinopolitanae. AV. concavus. (Liebe Goth. num. pag. 93.)

Numum huic ſimilem Ducangius, ejusque aſſecla Bandurius in moneta Andronici I. Comneni deſcripſere, et Ducangius quidem in Familiis Byzantinis pag. 169, etſi olim in Andronicum noſtrum Palaeologum inclinaret animus, ſcilicet in Diſſertatione de inferioris aevi numis § 68, et, quod magis mirum, ipſe adferret argumentum, quod ad eum Palaeologo tribuendum maxime hortari debuerat, teſtimonium intelligo Pachymeris narrantis, [a]) Michaelem Andronici noſtri patrem immutaſſe veteres numorum typos, et parti eorum averſae urbem, ſc. Conſtantinopolin, inſculpendam curaſſe. Nihil hac Pachymeris narratione poteſt eſſe luculentius. Iam vero cum hoc ejus teſtimonium confirmetur inſuper auctoritate numorum Michaelis VIII. Palaeologi, novi hujus inſtituti auctoris, in

a) L. XII. cap. 8.

quorum, ut vidimus, parte averſa ſimilis urbis Conſtantinopolitanae imago efficta eſt, an dubitare adhuc poſſumus, procul ab iis habendum Andronicum Comnenum, hosque, in quibus ſumus, numos vindicandos Andronico Palaeologo., coeptum nimirum a patre Michaele modum proſequenti? Idem confirmabunt continuo numi Andronici cum eodem urbis typo, qui filium Michaelem ſociant. Epigraphen averſae praeclare Liebeus puritati reſtituit legendo: Ανδρονικος ἐν Χριςῳ Δεσποτης πολεως Ρωμαιων.

\- - ΑΝΔ - - *Protome d. haſtam cruce praefixam, ſ. globum crucigerum.*

ΚΥΡΙЄ. ΒΟΗΘЄΙ. *Crux intra clypeum.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numum hunc hujus eſſe Andronici, conjeci propterea, quia fabrica et typo ſimilis eſt ſequentibus, qui certe ſunt Andronici II.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ. — Ο. ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΟϹ. *Andronicus, et S. Demetrius ſtantes.*

IC. XC. *Chriſtus ſedens.* AV. [a])

Seſtinio videtur tribuendus Andronico III. Sed idem in eum jus eſt Andronico II. Arbitretur lector.

Numi Andronici II. cum filio Michaele IX.

ΑΝΔ. - - - ΧΑΗΛ. *Chriſtus ſtans, juxta quem* IC. XC., *dextera protegit adſtantem Andronicum II., ſiniſtra Michaelem IX.*

Sine epigraphe: *Protome deiparae inter urbis moenia, ut ſupra.* AV. (Tanini.)

ΑΝΔΡΟΝΙΚ. ΜΧΑΗΛ. *Duo impp. ſtantes medium labarum una tenent.*

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟϹ. ΔЄϹΠΟΤΗϹ. *Crux intra clypeum.* AR. III. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	RRR.
Argentei - - - - - - - - - -	RRRR.
Aenei - - - - - - - - - - -	RRR.

MICHAEL IX. Palaeologus.

De hoc, ejusque numis vide dicta in moneta Andronici II. patris.

ANDRONICVS III. Palaeologus.

Michaelis IX. filius, Andronici II. nepos, patre praemature mortuo ab avo

a) Seſtini Lettere Tom. II. pag. 21 et 203.

in conſortium adoptatus, ſubinde avum ſibi beneficum ſolio dejicit anno 1328. Moritur anno 1341.

Vxor *Ioanna*, vel *Anna* Amedaei Sabaudiae comitis filia, ex qua natus *Ioannes V*, ſucceſſor.

* * *

Numos, ſi quos habet, ſelige ex dubiis Andronici II. numis.

IOANNES V. Palaeologus.

Andronici III. filius, illo anno 1341 mortuo novennis ſub matris et Ioannis Cantacuzeni tutela imperium auſpicatur. Multa adverſa a tutore Ioanne, deinde filio Andronico paſſus, denique Turcis obnoxius poſt L. annorum imperium vivere deſiit anno 1391.

Vxor *Helena Cantacuzena*, ex qua nati *Andronicus IV. Palaeologus*, in patrem primum rebellis, ſubinde privatus ante patrem moritur, et *Manuel II.*, qui poſt patris mortem imperavit.

* * *

Deſunt hujus imperatoris numi.

IOANNES VI. Cantacuzenus.

Andronicus III. moriturus Ioannem Cantacuzenum Magnum Domeſticum filio impuberi Ioanni una cum matre Anna tutorem reliquit. Hic cum filiam Helenam jungere cum pupillo cuperet, iſtud tamen per Annam non liceret, arma reſpicit, et Conſtantinopolin occupat anno 1347, mox imperii cum Ioanne V. Palaeologo conſors filiam illi Helenam deſpondet. Orto iterum bello Turcis Ioanni Palaeologo opem ferentibus ponere imperium coactus monachi habitum induit anno 1355. Scripſit commentarios de vita ſua.

Numus:

Plumbeus quidem, et haud dubie ſigilli vice, dignus tamen, qui hic locum obtineat. Eum nuper edidit abbas Seſtinius ex muſeo Ainslieano, [a]) et delineatum dedit tabula V. n. 16.

O. ΔΗΜΗΤΡΙΟC. *Protome S. Demetrii nimbata d. haſtam.*

ΙΩ. CEBAϚOC. KAI. MEΓAC. ΔOMECTIKOC. *ſcriptum in area.* Pl. m. m.

Ioannem noſtrum primo fuiſſe nominatum magnum Domeſticum, at hoc nondum honore contentum arripuiſſe imperium, continuo diximus, et copioſe narratur a Ducangio, [b]) quam utramque dignitatem nunc in praeclaro hoc monumento conjunctam intuemur. Fuit autem Magnus Domeſticus apud Byzantios is, qui copiis tereſtribus praeerat, ut maritimis Magnus Dux, de quo vide iterum Ducangium. [c])

---

a) Lettere Tom. II. pag. 21 et 183. b) Famil. Byzant. pag. 260. c) Gloſſ. inf. Lat.

MATTHAEVS Cantacuzenus.

Prioris filius, poſt patrem item abdicat.

ANDRONICVS Palaeologus.

Ioannis V. et Helenae filius. In patrem rebellis, ſubinde poenitens abdicat translato in fratrem imperii jure.

MANVEL II. Palaeologus.

Ioannis V. et Helenae filius alter. Patri anno 1391 ſuccedit, et cum imperio Turcorum vicinia, et Ioannis VII. ex fratre Andronico nepotis ſeditione multum turbato annis XXXV. praefuiſſet, moritur anno 1425, cum antea filio Ioanni imperium, quo ſe abdicaverat, permiſiſſet.

Vxor I. *Irene*, ex qua nati *Ioannes VIII.* et *Conſtantinus XIV.*

IOANNES VII. Palaeologus.

Andronici, qui Manuelis II. frater fuit, filius, a patruo, cui moleſtus eſſe non deſiit, in ordinem redigitur, ſubinde Theſſalonicae principatum aufert.

IOANNES VIII. PALAEOLOGVS.

Manuelis II. filius, eoque mortuo ſucceſſor. In Italiam profectus auxilii adverſum Turcos impetrandi cauſa in concilio generali Florentiae acto utriusque eccleſiae concordiam peragit. Moritur improlis anno 1448.

Numi:

IW. ЄN. XW. AVTOKPATWP. O. ΠAΛAIOΛOΓOC. *Imp. adverſus ſtans d. crucem, ſ. aliquid cornui ſimile.*

IC. XC. *Chriſtus ſtans d. elata crucem, ſ. librum Evangeliorum.* AV. M. M.

Singulare iſtud cimelium Gorius ex gazophylacio M. ducis Etruriae delineatum dedit in Muſeo Florentino, [a]) illud deinde his verbis explicat: [b]) *Aureum ſigillum, quod inſertum ſerico funi-*

a) Tomo IV. tab. VI. n. 2. b) Tom. V. p. VIII.

culo pendet ex autographo membranaceo, in quo ſolennis conſenſus eccleſiae Graecae cum Romana ſtipulatus eſt, cui Eugenius IV. ſummus pontifex, Graecorum imperator Ioannes, itemque Latini et Graeci patres manu ſua omnes ſubſcripſere. Copioſius ſubinde de eo agit infra, [a]) quod, quia memoria dignum nihil continet, omitto. Huic pluribus cauſis ſimillimillimum continuo in Conſtantino XIV. dabimus.

* * *

Alium etiam aureum praegrandis moduli hujus Ioannis, opus Piſani pictoris, eodem opere ac tabula vulgavit Gorius. Eundem etiam, ſed aeneum, jam dedere Ducangius, et Bandurius, et vidi ipſe plures ejus generis. Verum hujus naturae numos mei inſtituti non eſſe exiſtimo, ut jam ſupra in numis Heraclii I. pag. 223 monui.

CONSTANTINVS XIV. PALAEOLOGVS.

Manuelis II. hic quoque filius fratri Ioanni VIII. mortuo ſuccedit anno 1448. In ejus tempora fatum inexſuperabile exitium imperii Graecorum diſtulit. Nam Muhammedes II. occupatis jam provinciis omnibus Conſtantinopolin ipſam obſidione cinxit, et expugnavit anno 1453 IV. Kal. Iun., cui procellae involutus imperator ipſe miſere interiit.

Numus:

ΚωΝϛΑΝΤΙΝΟC. ЄΝ. ΧΩ. ΑΥΤΟΚΡΑΤωΡ. Ο. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟC. *Ipſe adverſus ſtans d. crucem, ſ. volumen.*

IC. XC. *Chriſtus nimbatus adverſus ſtans d. extenta, ſ. librum Evangeliorum, in area* Φ. AV. M. M.

Non poteram praeſentis operis partem illuſtriore numo terminare, qui velut alter quidam limes eſt, in quo ſcilicet vetus res numiſmatica deſinit. Et vero cimelium tam inſignis meriti tanto lubentius cum erudito lectore communico, quod illud aliquot abhinc annis Vindobonae jam furno deſtinatum ex flammis eripui, et in honorificam muſei Caeſarei ſtationem intuli. Quapropter dignum quoque judicavi, quem in partis hujus coronide adcurate depictum eruditorum oculis ſubjicerem.

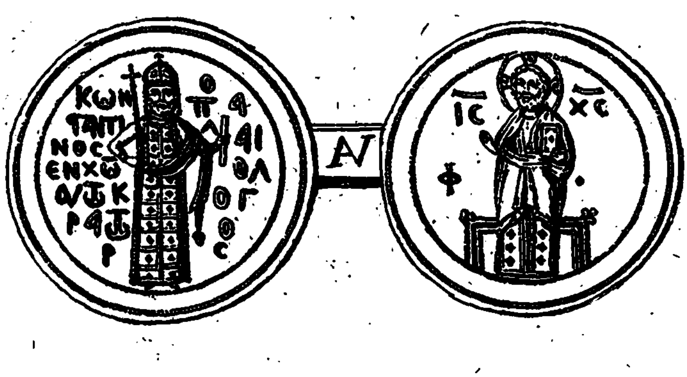
Ad cauſas ejus mechanicas quod attinet, auri eſt puriſsimi, volumen, quanti eſt ſubjecta imago. Pondus duorum aureorum Hungaricorum, minus granis ſex. Tenuis ergo pro amplo ſuo volumine metalli eſt. Numus ipſe conſtat ex duabus laminis valde ſubtilibus invicem conjunctis, quae junctio aliquot in margine locis tenui hiatu facile ſe prodit. Figurae et literae ſatis alte exſtant. Typos, picturae ſtilum, literarum formam imago inſpecta ſuppeditabit.

Satis apparet, numum hunc ejus plane eſſe modi, cujus eſt numus fratris Ioannis VIII., quem continuo ſupra deſcripſimus, ſic ut ne litera quidem Φ in

a) l. c. pag. 31.

area abſit. Tamen volumine multum eſſe illo inferiorem, docebit collata Gorii pictura, tum et reſtitutoris Taninii. Quem uſum cimelium iſtud praeſtiterit, definire vereor. Sigillo, inſtar Goriani illius, ſervire non potuiſſe, inde arguo, quia nulla adparent trajecti fili veſtigia, neque etiam laminarum tenuitas filo iter feciſſet. Veriſimile omnino videtur, numum hunc in moneta, ſed haud dubie extraordinaria, putandum.

Tanto vero ille magis eſt ſuſpiciendus, quod hactenus in Conſtantini XIV. moneta ſocium non reperit, ſive aliud quoddam ejus exemplum ſpectes, ſive numum qualemcunque alterius generis, qui huic imperatori tuto poſſit vindicari. Ejus numum praegrandem argenteum, olim edidit Marquardus Freherus, et ſingulari diſſertatione illuſtravit, ſed quam, quia is haud dubie novicii eſt operis, copioſe refutavit Ioſephus Scaliger in epiſtola, quae inter Scaligerianas eſt CXXXIII., et quam Ducangius in fine Diſſertationis ſuae de inferioris aevi numis una cum numi pictura reſtituit. Atqui et Bandurius hanc Freheri lucubrationem *plane ineptam* vocat. [a])

a) Bibl. num. n. XXX.

PSEVDOMONETA.

PSEVDOMONETA.

Hoc nomine comprehendimus quaedam veterum monumenta, quae monetam veram modis plerisque imitantur, ſed monetae verae uſum nunquam praeſtitere, neque auctoritate publica, ſed privata collegiorum, corporum, aut cujuscunque ad privatos ſuos uſus, et ut voluntas, ac libido tulit, ſignata ſunt. Vniverſam ejus materiem binis ſectionibus definimus, quarum I. continebit numos contorniatos, II. teſſeras, ſpintrias, aliaque varii argumenti.

SECTIO I.

DE NVMIS CONTORNIATIS.

In pſeudomoneta cum propter copiam, tum qualemcunque excellentiam primum locum tenent numi, quos *contorniatos* vocamus. Appellationis hujus, etſi recentis, et veteri Latio ignotae, tamen veram cauſam ignoramus, quo minus indignemur, ſi qua etyma vetera non percipimus, quando in origine vocabulorum, quae aetas noſtra parturivit, adhaeremus. Veriſimile eſt, ſic dictos a verbo Italico *contorno*, aut Gallico *contour*, quod extremam cujuscunque rei lineam, aut circumſcriptionem ſignificat, ut revera plerique hi numi in extremo utrinque margine lineam in orbem ductam, et altius inſcalptam offerunt. Placuit Erizzo *crotoniatos* eos appellare a Crotone Italiae urbe, ſed cauſam non adfert. Nobis iſthaec perinde ſunto. Qui auctorem magis in his curioſum deſiderat, adeat Olearium mox laudandum.

Iam in primis artis noſtrae incunabulis hos inter rei monetariae abortus,

veramque monetam diſcretum eſt, et fuere non pauci, qui in earum naturam inquirerent. Vt vetuſtiorum conatus praeteream, quorum vix jam aliquis uſus, pauca de his monuit *Carolus Patinus* in Suetonio ſuo, a) adjecto promiſſo, ſe aliquando eorum explicandorum provinciam in ſe ſuſcepturum, ſed fidem vir praeſtans non liberavit. Pauca item, eaque praeclara de iis ſcripſit *Andreas Morellius* in Specimine ſuo. b) Nonnulla obſervata habes in *Ioberti* Scientia numorum, quorum partem correxit *Baro Bimardus.* c) Varia de iis congeſsit *Chriſtoph. Wagenſeilius* in diſſertatione de re monetali veterum Romanorum, ac non multo poſt *Chriſtophorus Olearius* in epiſtola de numo contorniato M. Aurelii, quae exſtat in Electis Woltereckii pag. 112, tum et *Eucherius Rinck.* d) At maximum ad eos conſcribendos, illuſtrandosque conatum attulit *Siegebertus Havercampus* in opere, cui titulus: *Diſſertationes de Alexandri M. numismate, quo quatuor ſumma orbis terrarum imperia continentur, ut et de numis contorniatis. Lugd. Batav. 1722 in 4.* Meum de hoc opere ſi requiras judicium, ajo, molem eſſe rudem, atque indigeſtam, conſarcinatam partim judiciis alienis plerumque obſoletis, iisque ad verbum deſcriptis, iterumque obtruſis, partim propriis luti non multo melioris, incertis ac fluctuantibus, ut ſatis appareat, virum eruditum nullo certo itineris propoſito cuivis vento ſeſe permiſiſſe, quod ipſum Bimardo quoque diſplicuiſſe video. e) Aliquot poſt annis prodiit *Mahudelii* Galli de numis his judicium, ſobrium illud quidem, ſed arctis nimium finibus circumſcriptum, f) quod deinde in opus ſuum transtulit *Mangeartus.* g) Poſtremus, quod norim, de contorniatis aliqua praecepit *Henricus Cannegieterus* in Miſcellaneis obſervationibus criticis Amſtelaed. anno 1736 p. 133, atque iterum in iisdem Miſcellaneis, ſed *novis*, anni 1740 pag. 7. Iconismi contorniatorum praeter eos, quos ſtitit Havercampus, ſunt in muſei Farneſiani Tomo V., in Imperatoribus Morellii, et in Cimelio Caeſareo Vindobonenſi, quod edidit Froelichius.

Materiam omnem in plura tribuimus capita, quorum I. aget de characteribus contorniatorum, II. de eorum typis in genere, III. de typis in ſpecie, IV. de eorum aetate, V. de uſu, VI. de merito.

CAPVT I.

De characteribus contorniatorum.

Sunt hi ejus generis, ut in oculos facile incurrant, et ſuapte iſtud pſeudomo-

a) Pag. 468. b) Pag. 43. c) ad Iobert. Tom. I. pag. 74. d) de vet. num. pot. c. IV. e) l. c. f) B. L. Tom. V. hiſt. pag. 284. g) Introd. à la ſcienc. de méd. pag 36.

netae genus a moneta vera diſcernant. Eccos:

I. Linea in numi margine utrinque in gyrum, et in ſulci morem ducta, eaque plerumque alte inſculpta, quem locum in moneta vera occupant globuli in orbem conjuncti, quos raro in his numis videas. Eſt is modus contorniati index certiſsimus, atque ab hac periſtaſi, ut altius dixeram, veriſimile eſt, his numis *contorniatorum* nomen datum. Video, in re etſi manifeſta graviter a viris non paucis praeſtantibus erratum, dum contorniatos dixere, quos nos *duplicis metalli* numos vocamus. En tibi verba Wagenſeilii: a) *praeterea obſervatione digniſſimum eſt, quosdam ex his numis limbum ex diverſo metallo habere, et quaſi praetextatos eſſe; aereos enim ora ex aurichalco, conflatos ex aurichalco aerea circumdat extremitas.* ——— — *Proprio nomine haec numismata vulgo* crotoniata, *vel* conturniata *vocantur.* Poſt hunc laudatus ſupra Olearius loquens de ſuo M. Aurelii numo: b) *Limbum habet ex diverſo metallo, aereus ſcilicet numus ora ex aurichalco quaſi praetextatus eſt. Aliter,* addit, *conflatos non vidi contourniatos.* Idem poſt hos edixit Raſchius in ſuo Lexico rei num. vet. ſub *Contorniati*, Io. Erneſtus, c) et eadem injuria Tentzelius inſignes maximi moduli numos in vile contorniatorum agmen detruſit. d) Patet, eruditis his viris veros contorniatos verumque diſcrimen hos inter, et numos duplicis metalli non fuiſſe cognitum, qui ſic utrumque genus, etſi naturae usque adeo diſparis, miſcuere. Contorniati additum ex diverſo metallo limbum non habent, ſed toti conſtant metallo ejusdem naturae, eoque perpetuo, ut taceam, numos metalli duplicis eſſe inſignis pro varia aetate laboris, craſſos, operisque exſtantis, quando contorniatorum labor hiulcus fere eſt, et humilis, et tenue pro volumine metallum. Sane ipſe is numus M. Aurelii, quem ibi proponit Olearius, contorniatus non eſt; nam ejus limbum ambiunt globuli, qui in contorniatis plerumque abſunt, ſed in quorum locum ſuccedit ſulcus, quem dixi. Eſt idem hic numus etiam in muſeo Theupoli, at contorniatum M. Aurelii adhuc videre non licuit. Dubium non videtur, ſulcum hunc poſt numum jam cuſum ſcalpro fuiſſe excavatum; nam in multis videas literarum capita vomere amputata.

II. Monogramma vel vel inverſum R, et ſigilla varia anticae capiti adſtituta, inter quae frequentiſsimum *palmae ramus.* Hic, et dictum monogramma cum adſunt, eertiſsimum habeto contorniatum. Sigilla alia, ſed rarius, obſervavi *aſtrum, folium hederae, arcum cum pharetra, Victoriam volantem.* Sunt tamen etiam contorniati, qui horum nihil adjectum habent. Notandum vero, haec ſive monogrammata, ſive ſigilla non eſſe exſtantia, ſed introrſum ſcalpta, et ſaepe inſerto argento expleta. Dictum monogramma, quod in EP., vel PE. reſolvitur, qui probabili aliquo modo explicaret, nemo adhuc

---

a) de re monet. vet. c. 8. b) Pag. 116. c) Archaeolog. lit. cap. IV. § 12. d) Sel. numiſm. ex gazoph. Schwarzburg. pag. 104.

repertus. Non dubitavit Mahudelius, in monetariorum illud notas referre. Sin iſtud, vellem idoneam cauſam dari, cur maluerit monetarius monogramma iſtud altero labore, et in ſingulis quidem repetito, introrſum ſcalpere, quam curare, quod alias in ſimilibus notis conſtanter factum novimus, ut jam principio matrici inſculptum ſuccedente ſubinde malleo opus exſtans efficeret. Monogramma vero iſtud confecto jam numo, atque adeo, quod dixi, altero labore fuiſſe inductum, eo patet, quod in nonnullis ipſum collum poſiti juxta capitis, ac pectus pervadit, certo indicio revocati ad opus numi, ut adeo non ſint ex earum notarum genere, quas monetariorum appellamus, ſed earum, quas *incuſas*, et cum Gallis *contremarques* vocamus, de quibus egi volumine I. pag. CVII. Conjecit Cannegieterus, has literas ſignificare poſſe *Palma Emerita*, vel *Praemia Emerita*, vel *Praemii Ergo.* [a]) Invalidae ſane conjecturae. Serius ipſum hoc monogramma EP. ſcriptum reperi juxta monogramma Chriſti et palmae ramum in lamina aenea, quam edidit Pignorius in ſuo de ſervis opere. Quare cum hae literae EP. vel PE. in hoc monumento jungantur cum palmae ramo, in multis vero contorniatis in hujus rami vices ſuccedant, conjici poteſt, eas aliquid ad victoriam pertinens ſignificare.

III. Omnes ſunt ex aere, eoque vario. Aurei argenteique hujus generis ignoti.

IV. Volumen iis idem eſt, quod numis maximi moduli, ſed deficiunt pondere, nam aeris ſunt minus craſsi. Sunt tamen nonnulli, etſi admodum rari, voluminis arctioris, et aeris nonnihil craſsioris, quales ſunt ii, quos Italico vocabulo *medaglioncini* appellamus. Talis eſt in muſeo Caeſareo numus Conſtantini M., ſed quem inſculptum monogramma EP. certum contorniatum facit. Inſolentis voluminis unum cum capite Pla. Valentiniani ex muſeo reginae Chriſtinae poſt alios edidit Havercampus. (Num. 56.)

V. Fabricam ſibi habent propriam, figuris planis, parumque e ſuperficie prominentibus, nimirum quod, ut dixi, metalli ſunt tenuioris. Nonnunquam figurae totae introrſum ſculptae ſunt. Hujusmodi ſunt numi, quos recitabimus infra capite III. § 4 in Decurſionibus ſub TOXXOTES, COSMVS, et SELEVCVS, immiſſo etiam in cavum argento, eo modo, ut mox § II. dixeram. Ars in his, ſi optima, mediocritatem non ſuperat. Saepe opus rude, et indoctam manum profitentur. Hujus cauſa ruditatis videtur Baudelotius, etſi perperam, binos Metropolis Ioniae numos Graecos in contorniatorum numero poſuiſſe. [b])

VI. Typos etiam, et inſcriptiones ſibi proprios vendicant, ſed de quibus hic non ago, quod eorum ratio ex ſequentibus patebit.

---

a) Miſcell. obſerv. anni 1736. pag. 137.

b) B L. Tom. III. pag. 251.

CAPVT II.

De typis contorniatorum in genere.

Partes anticae in hujus quoque claſſis numis caput aliquod, vel protomen plerumque offerunt. Partium averſarum typi majorem partem ex ludis Circenſibus, aliisque ſpectaculis ſunt petiti, quanquam non deſint capti ex cyclo mythico et heroico, et non pauci argumento ſint abstruſo, aut plane ignoto, quae ſingula docebunt numi infra deſcripti.

Iſtud habent hi numi ſingulare, quod fere nunquam appareat aliquis partis anticae cum averſa nexus, ſaltem certus ac perſpicuus, ſed plane arbitrarius, atque ut libido tulit. Nemo enim facile componet caput Alexandri M. cum circo Romano, Scylla, vel raptu Sabinarum, aut Horatium, Apollonium Tyanenſem, Salluſtium cum agitatoribus circenſibus, planis, et agyrtis, Neronem cum Fauſtina juniore. Arbitrium iſtud eo maxime eluceſcit, quod ſaepenumero eosdem plane typos cum variis capitibus conjunctos videmus. Sic fabulam Scyllae conjunctam habemus cum capite Alexandri M, Neronis, Trajani, urbis Romae, Cybelen in conſortio Atyos ſui vectam cum capite Homeri, Neronis, Veſpaſiani, Trajani. Plura exempla alia habebis infra. Novi, nonnullis antiquariis rem non maximi negotii viſam, hujus nexus cauſam reperire. Non nego, ingenii et eruditionis ope poſſe in ſingulis aliquid probabile adferri. Verum ſi probabili conjectura extudiſti denique nexum v. g. Alexandri M. cum Scylla, an eadem valere etiam poterit ad explicandum nexum Neronis vel Trajani cum eodem maris portento? Quam fuerit bonus Havercampus gratis anhelans, multaque agendo nihil agens, cum in ſingulis conciliare utramque partem niteretur, toto opere, quod de contorniatis conſcripſerat, luculente comprobavit, cujus infauſti conatus exemplum ſtreperum dabimus infra capite III. § 7 ſub numo primo.

Capita, quae partem anticam occupant, ſunt hominum variae fortunae, ordinis, inſtituti, ſummorum aeque ac infimorum. Numinis certam effigiem nondum in his obſervavi. In nonnullis tamen eſt caput Romae addito ROMA. Vide infra cap. III. § 1 ſub *Scylla*, aut addito INVICTA. ROMA. FELIX. SENATVS. Vide cap. III. § 4 in venationibus. Eorum major pars imperatorum Rom. effigiem ſiſtunt, frequens in his etiam Alexander M., tum et viri illuſtres Homerus, Terentius, Horatius, aliique, quos omnes infra enumerabimus. Denique non pauci offerunt protomen d. flagellum tenentem, ſ. equum freno ducentem, quo typo multis creditum repraeſentari variorum imperantium effigiem, ſed docebimus infra in animadverſionibus, quae decurſionum numis ſubjiciuntur, eſſe imagines aurigarum.

Reſtat, ut quorum imperantium habeamus contorniatos, adhibita nonnul-

la criſi inveſtigemus; nam virorum illuſtrium catalogum infra dabimus. Havercampus priores Nerone non vidit, ut ipſe teſtatur, [a]) at comperti ſunt ſerius non pauci, qui Neronem anteverꝛtunt. En tibi imperantium omnium catalogum ex probis auctoribus hauſtum:

* * *

Iulius Caeſar. Ejus binos vulgavit Morellius in Theſauro impp.

M. Antonius IIIvir. Sub Herculis effigie proponitur in contorniato muſei Caeſarei, qui deſcribetur infra in mythologicis ſub *Hercule.*

Auguſtus. Ejus plures edidit Morellius in laudato opere, ſed qui plerique ſunt Goltziani. Vnus eſt in muſeo Caeſareo typo venationis, alius in Catalogo d'Ennery.

Agrippina ſenior. Numos vide capite ſeq. § II. et V.

Caligula, cujus numum dabimus infra in numis Decurſionum ſub CHRYSOPOLVS.

Nero. Numi obvii.

Galba. Hujus unum exhibet Morellius in Theſauro impp.

Veſpaſianus. Ejus contorniati Havercampo ignoti. Complures exſtant in Theſauro Morelliano, et muſeo Caeſareo.

Domitianus. Binos dedit idem Morellius.

Trajanus. Numi obvii.

Antinous. Ejus numos binos vide infra § V.

Antoninus Pius. Ejus numum vide cap. ſeq. § VI. ſub OLEXIVS.

Fauſtina ſenior. Ejus numus eſt in muſeo Caeſareo cum epigraphe: MATRI. DEVM. SALVTARI, de quo agemus mox in *mythologicis.*

M. Aurelius. Huic contorniatum tribuit Olearius in epiſtola, quae eſt in Electis Woltereckii pag. 112, ſed jam ſupra cap. I. monui, eum, quod duplicis metalli eſt, hujus claſsis non eſſe.

Fauſtina junior. Ejus quidem caput in contorniatis usque modo ignotum, verum ſtans proponitur in numo, quem dabimus cap. ſeq. § 5.

Lucilla. Vide numum in catalogo d'Ennery pag. 410.

Severus. Hujus binos Havercampus ex Panvinio hauſit. [b]) Verum cum eruditus Batavus tantum conjecerit, in horum antica eſſe caput Severi, et praeterea nusquam alibi ejus contorniatum reperire licuerit, lubet fidem differre.

Caracalla. Ejus aliquot exſtant apud Havercampum, in muſeo Caeſareo, et alibi.

Alexander Severus. Huic Havercampus, aliique tribuunt numos, in quibus caput leonis exuviis tectum adſcripto: ALEXANDER, ſiſtitur, verum hos eſſe potius Alexandri M., ſtatuimus capite ſeq. § 3.

Conſtantinus M. Contorniatum habes capite ſeq. § 5. Ei etiam Havercampus binos largitus eſt num. 50 et 51, ſed perperam, ut probabimus infra in animadverſ. ad decurſionum numos. Inſignem alium dabimus § IV. ſub *Pugilatu.*

Magnentius. De numo male huic ab Havercampo tributo agimus infra loco mox laudato.

Deſiderius. Creditus Havercampo De-

a) Pag. 49. b) Pag. 136.

ſiderius Caeſar eſt potius Deſiderius auriga. Vide infra capite ſeq. in Decurſionibus ſub DESID. NC.

Iulianus. Advocatus ex numo male lecto, qui eſt Antonini Pii. Vide infra capite ſeq. § 6 ſub OLEXIVS. Eſt tamen in muſeo Princ. de Waldeck contorniatus, in cujus antica eſt protome Iuliani galeata ſ. clypeum.

Iovianus. Hujus numum, ut mihi videtur, ambiguum, aut ſpurium producam infra in animadverſionibus ad decurſionum numos.

Honorius. Binos dedit Havercampus, aliumque muſeum Theupoli.

Theodoſius II. Ejus contorniatum vulgavit Taninius in ſuo Supplemento ad Bandurium.

Pla. Valentinianus. Quinque varios reperit Havercampus.

Anthemius. Ejus numi epigraphe vitiata - - - ILOS. HERACLEOS. *Hercules d. clavam, ſ. leonis exuvias puerulum nudum ſibi blandientem ſuſtinet, in imo:* ANDREA. (Tanini Suppl. Bandur. p. 373.) Videtur puerulus eſſe Telephus.

* * *

Ex hoc catalogo perſpicimus, Auguſtorum aliis nullos, aliis perpaucos, Neroni ac Trajano magno numero fuiſſe dedicatos. Cur in duobus his obſervandis tam fuerint ſeduli ii, qui hos numos feriundos curavere, probabilem aliquam cauſam capite V. proferemus. At in aliis ſive negligendis, ſive parcius inſerendis ſolum eos arbitrium ſecutos plane exiſtimo, atque eidem nos cauſae debere, cur iis arceſſere placuerit Homerum, Horatium, etc. neglectis aliis non minoris famae Graecos inter atque Romanos.

CAPVT III.

De typis contorniatorum in ſpecie.

Havercampus catalogum contorniatorum ſecundum capita imperatorum, et virorum illuſtrium digeſsit, quo factum, ut easdem averſas, quoniam hae cum pluribus imperantibus ſunt communes, ſaepius opus eſſet repetere. Ego, qui in his numis partes averſas prae capitibus imperatorum jam aliunde cognitis magis ſpectandas puto, rectius me facturum exiſtimo, ſi in iis enumerandis explicandisque plerumque averſas praeferam. Quoniam vero hae multiplicis ſunt, variaeque naturae, neceſſe puto in varios eas articulos tribuere, quorum I. complectetur mythologica, II. hiſtorica, III. perſonas illuſtres, ac primum quidem heroes, heroides, reges, deinde viros eruditione claros. IV. Spectacula, quae dividimus 1 in decurſiones, 2 in venationes, 3 in pugilatus, 4 in ſcenica. V. Contorniatos cum typis domeſticis cognitis. VI. Numos explicatus ambigui.

§. I. *Mythologica.*

Cybele et Atys in citis leonum quadrigis.

Caput Homeri. (Geſſner impp. tab. XLV. num. 30.) *Auguſti*, (Catal. d'Ennery.)

Neronis, (Morelli Impp.) *Veſpaſiani*, *Trajani*. (Muſ. Farn. Haverc.) In numo Veſpaſiani *ſupra quadrigas ſunt duo clypei, quorum uni inſculptus leo, alteri cancer, in imo mulier humi ſedens.* (Muſ. Farnes.)

De Cybeles et Atyos turpi commercio adfatim egere mythologi omnes. Additus in Veſpaſiani numo leo et cancer haud dubie ad aſtrologiam pertinent, quorum cum Cybele nexum inquirere taedet. Mulier humi ſedens certa eſt Tellus, cui Cybele praeſidet.

* * *

MATRI. DEVM. SALVTARI. *Templum, pro cujus aditu ſedens Cybele inter duos leones, ſ. tympanum, extra illud ſtat Atys d. pedum, ſ. pinum arborem contingens.*
AGRIPPINA. MATER. AVGVSTI. *Caput Agrippinae ſenioris.* (Morelli in Agrippina ſen.) In alio: DIVA. AVGVSTA. FAVSTINA. *Caput Fauſtinae ſen. velatum.* (Muſ. Caeſ.)

Iterum Cybele cum ſuo Atye, quem typum explicavi in numis Fauſtinae ſenioris. Nam idem eſt in numo max. mod. cum capite hujus Auguſtae in muſeo regis Galliarum, tametſi ſuſpicer, hunc quoque eſſe ex contorniatorum familia, quia ſecundum omnes cauſas ſimillimus eſt laudato numo muſei Caeſarei, quem inſculptus pone caput Fauſtinae ramus contorniatum haud dubie facit. Exſtant vero etiam ejusdem Auguſtae numi aenei cum eadem inſcriptione, et eodem Cybeles ſedentis typo, ſed abſunt templum, et Atys. Atque hunc modo typum monetarius, incertum, qua de cauſa, cum Agrippina ſen. communicavit.

Argumenti cauſa conjungo numum ſequentem:

Gallus ſibi ipſi genitalia praecidens, jacet humi pileus Phrygius.
Caput Veſpaſiani. (Morelli Impp.)

Notus furor ſacerdotum Cybeles, qui *galli* vocabantur, et Atyos exemplo in proprium corpus exercuere ſaevitiem, quam honeſtius tegendam numus hic nulla verecundia revelat aeterno corruptae mentis argumento. Iacet juxta pileus Phrygius; nimirum ea rabies Phrygas potiſsimum, Galatasque occupavit.

* * *

Iuppiter rupi inſidens excubante juxta aquila; adſtat figura militaris equum freno retinens.
DIVO. IVLIO. *Caput Iulii Caeſaris.* (Morelli Impp. et in num. fam. Iuliae.)

Difficilis typi hujus ſolutio. Numum Schlegelius ipſi Caeſari coaevum facit, quo certe fallitur. Havercampus equi traductionem exhiberi exiſtimat. a)

* * *

Bacchus nudus ſtans botrum adſtanti pantherae porrigit, ſ. thyrſum; circum eum ſaltant hinc tibicina, et mulier alia thyrſum jactans, inde puer unus pedum, alter ramum geſtans.
Caput Trajani, (Muſ. Caeſ.) *Caracallae.* (Muſ. Caeſ. Havercamp.)

Bacchus vectus in pantherarum bigis praecedente Satyro, comitante

a) ad Morelli num. fam. pag. 219.

tibicina.
Caput Neronis. (Haverc. Morelli.) *Trajani.* (Haverc. n. 20 et 70.)
Typi et aliorſum abunde cogniti.

* * *

Mars nudus ſ. pede prorae navis impoſito irruit cum haſta, et ſcala.
Caput Neronis, in alio *Veſpaſiani.* (Morelli Impp.)
Mars gradiens d. haſtam, ſ. tropaeum, et hoſtem proſtratum calcans.
Caput Veſpaſiani. (Theupoli.)
Mars ſcalas deferens eſt πολιορκητης, *urbium expugnator*, quo cultu exſtat etiam in numis Bizyae Thraciae.

* * *

Diana ſedens ex adverſo Endymionis dormientis, cui adcubat canis, ſuperne volitans Cupido.
Caput Neronis. (Muſ. Farn.) *Trajani*, (Haverc.) *Lucillae.* (Catal. d'Ennery.)
Notus Dianae in paſtorem Latmium adfectus, ab amoris negotio cetera alienae, at huic uni, ut ferunt, culpae ſuccumbentis. Cum haec numismata, ut plane veriſimile eſt, in circi ac ſcenae uſum ceſſerint, et eorum multa relatas in iis victorias jactent, videri poſſit, aliquam hoc typo allegoriam recondi, qualem nobis offert epigramma Leontii: [a])

Αγχισην Κυθερεια, και Ενδυμιωνα Σεληνη
Φιλατο· μυθευνται τοια παλαιγενεες.
Νυν δε νεος τις μυθος ἀεισεται, ὡς ταχα Νικη
Ομματα κὰι διφρυς φιλατο Πορφυριυ.

Anchiſen Venus, et Endymionem Luna
Amavit; fabulantur ejusmodi veteres.
At nunc nova quaepiam cantabitur fabula, quam prompte Victoria
Faciem, et currus amaverit Porphyrii,
nempe aurigatoris.

* * *

Herculis cum Neſſo Centauro pugna.
Caput Alexandri M. (Catal. d'Ennery.)
Caput Herculis nudum, pone clava.
Hercules cum leone luctans. (Muſ. Caeſ.)
In poſteriore hoc numo lineamenta capitis M. Antonium referunt; at conſtat etiam de hujus cum Hercule nexu, et exſtat numus Alexandrinus, in quo is Herculis quoque ritu proponitur.

* * *

Scylla canibus ſuccincta, et in binas delphinum caudas deſinens late divergentes et erectas, ſ. gubernaculum tenens, d. vectorem crinibus prehenſum ex navi deturbat, adſtante figura pileata ſocium adducto pugione defendente; apparent alii in gurgite natantes, retro arbor.
Caput Alexandri M. leonis exuviis tectum. (Muſ. Caeſ. Haverc. num. 64.) *Neronis*, (Morelli Impp.) *Veſpaſiani*, (Catal. d' Ennery) *Trajani*, (Muſ. Caeſ. Haverc. num. 22 et 36. Muſ. Farn.) ROMA. *Caput Romae galeatum.* (Theup. p. 772.)
Illuſtrem hunc typum male ab eruditis intellectum male etiam explicari neceſſe fuit. Et Havercampus quidem, qui eum ter ſtitit, refutatis veterum antiquariorum judiciis parum ſane dexteris ſua deinde protulit, ſed adeo va-

a) Brunck Anal. Tom. III. p. 105.

ga et fluctuantia, ut denique, ubi conſiſtendum ſit, non ſatis reperiret. Enimvero ipſe ac plerique alii plerumque agnovere propoſitam hoc typo Scyllam, ſed partim non intellexere, quodnam hujus monſtri facinus eo exprimatur, partim eo peccavere, quod argumentum iſtud ex ejus principis vita, quem antica ſiſtit, putaverunt explicandum, et quod ſequitur, unus idemque typus cum principibus tam aetate, quam moribus diverſiſsimis fuit componendus, nimirum cum Alexandro M., Nerone, Trajano, ac denique Roma, quod cum difficile eſſet, placuit allegorias ſubſidio vocare, quas, ſi parum dexter es, in omnes potes formas convertere. Atque vel ſola haec cum Scyllae effigie numismata ſatis per ſe comprobant, quod capite ſuperiore occupaveram, in hac numorum claſſe partibus anticis eandem cum averſis eſſe concordiam, lupis et agnis quanta ſortito obtigit. Ad typum ut redeam, graphice is proponit, quod Homerus de Vlyſsis per fretum Siculum itinere, Scyllae inſidiis, et ſociorum calamitate cecinit. a) Ex tribus viris, qui tabulato navis inſiſtunt, medius cauſa pilei, quo caput operitur, certus eſt Vlyſſes. Dextera gladium intentat, ſiniſtra clypeum geſtat. Atqui is teſte Homero, cum Scyllae jam ſtabulis appropinquaret,

Αυταρ ἐγω καταδυς κλυτα τευχεα, και δυο δȣρε
Μακρ᾽ ἐν χερσιν ἑλων, εἰς ἰκρια νηος ἐβαινον.

Ceterum ego indutus ſplendida arma, et duabus haſtis
Longis in manus acceptis, in tabulata navis conſcendebam.

Sociorum vero interitum eleganter monetarius ſecundum poeta verba expreſſit:

Τοφρα δε μοι Σκυλλη γλαφυρης ἐκ νηος ἑταιρȣς
Ἑξ ἑλεθ᾽, οἱ χερσιν τε, βιηφι τε φερτεροι ἠσαν.

Interea autem mihi Scylla cava ex navi ſocios
Sex abſtulit, qui manibus et virtute optimi erant.

Ad Scyllae formam quod attinet, nolo recoquere, quae ad denarios Sex. Pompeji latius commemoravi. Id unum addo, egregie in his numis adumbratam Virgilii Scyllam, qui commemorat additas inferne huic monſtro delphinum caudas, et canes, quos lupos appellat: b)

Delphinum caudas utero commiſſa luporum.

Simulacrum aeneum idem Scyllae et Vlyſsis argumentum exhibens ſtetiſſe Conſtantinopoli, refert Nicephorus Choniatas. c)

Mirum, quam et operoſe, et inconcinne Addiſonus, qui forte poſtremus in hunc numum commentatus eſt, haud dubie vitiato uſus exemplari, argumentum iſtud explicare ſit conatus. d)

* * *

Bellerophon ex Pegaſo cum Chimaera dimicans.

---

a) Odyſſ. M. 228. ſeq. b) Aen. III. 430. c) Bandur. Imper. Orient. L. VI. p. 110.
d) Dial. upon the uſefuln. of anc. med.

Caput Alexandri M.

Angelonus, qui numum hunc edidit, [a]) non Bellerophontem ex Pegaſo, ſed Alexandrum Severum, cui caput anticae tribuit, ex equo cum Chimaera certantem vidit. Mallem heroem Corinthium in ſua jura reſtitui, nam numi iconismus haud dubium alae indicium facit uni Pegaſo propriae.

* * *

Amphion et Zethus novercam Dircen tauro alligatam raptantes.
Protome divi Trajani. (Muſ. Com. Vitzai.)

Eundem typum jam vidimus in numis Acraſi, et Thyatirae Lydiae urbium.

* * *

SOLI. INVICTO. *Sol adverſus in quadrigis.*
Caput Alexandri M. (Haverc. p. 38.)
ROMA. *Caput galeatum Romae.*
Scylla canibus ſuccincta etc. ut mox ſupra. (Theupoli p. 772.)
SAPIENTIA. *Pallas ſtans d. lauri, vel olei ramum.*
HONORIO. AVGVSTO. *Caput Honorii.* (Tanini Suppl.)

In numis Conſtantini M. legitur SAPIENTIA. PRINCIPIS typo noctuae.

§ II. *Hiſtorica.*

Vnicum tantum exemplum reperi ex hiſtoria veteris aevi hauſtum.

SABINAE. *Milites Romani Sabinarum rapina occupati, pone tres obeliſci metarum Circenſium unam conſtituentes.*
Caput Alexandri M. (Haverc. p. 1.) *Neronis*, (Morelli Impp.) *Conſtantii II.* (Banduri T. II. p. 378. Muſ. Florent. tab. C.) Item *Agrippinae ſen. cum epigraphe:* AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. (Muſ. Princ. de Waldeck.)

Illatam univerſae Sabinorum genti injuriam, quam honeſtius tacendam Titurìae quoque gentis denarii ſiſtunt, in his etiam contorniatis reſtituere placuit. Meta adſtituitur, ut peractae contumeliae locus intelligatur, Circus nimirum; nam ludos hos Conſualium nomine actos, Circenſes dixit Val. Maximus, [b]) aliique.

§ III. *Perſonae illuſtres.*

Eas I. in heroes, heroides, reges, II. in viros eruditione, aut aliter claros tribuimus.

Heroes, heroides, reges.

ACHILLIS. PENTESILEA. *Achilles armatus ſtratam humi Pentheſileam erigit, pone equus item proſtratus.*
Caput divi Trajani.

Numum hunc primus edidit Occo, unde eum hauſit Harduinus, ejusque ſibi imaginem finxit, qualem voluit, propoſuitque in ſuo Plinio. [c]) Verum deinde iconismum vulgavit muſeum Farneſianum, [d]) ſed in quo, aetatis ſine dubio injuria, deſideratur vocabulum PENTESILEA, quo factum, ut ejus prae-

a) Hiſt. Aug. p. 230. tab. VII. n. 2.
b) L. II. c. 4.
c) Tom. I. tab. VII. num. 2.
d) Tom. V.

co Pedruſius in explicando averſae typo longe a vero aberraret. Sincerum igitur numi ſtatum collatus uterque numus ſuppeditavit. Argumentum praeclare explicat Q. Calaber, qui cum Penthesileam Amazonum reginam, quae a Trojanis ſtabat, iniquo cum Achille Marte congreſſam narraret, refert, Pelei filium uno ictu Amazonem, et cui inſederat, equum transverberaſſe, ipſam vero equo delapſam cum contemplaretur Achilles, tantae pulchritudinis attonitum miraculo ſublevaſſe eam manibus, ejusque caeſae poenitentia ductum Trojanis humi mandandam additis regiis donis tradidiſſe. a) Haec omnia ſecundum Calabri orationem numus hic rite proponit. Confer cum hoc numo gemmam, quae exſtat in muſei Florent. Tom. II. tab. XXXIII. num. 2, tum et lucernam fictilem apud Licettum, b) et vas Campanum, quod ex muſeo Hamiltoni edidit Tiſchbeinius. c)

* * *

AENEAS. *Aeneas Anhiſen humero efferens, et Aſcanium d. prehenſum trahens.*

Caput Neronis. (Morelli Impp.) *Trajani.* (Muſ. Caeſ. Haverc.)

Cognitum argumentum ex numis aliis cum Graecis, tum Latinis.

* * *

HERO ex turri LEANDRVM mari innatantem opperiens volante ſupra Cupidine. In alio: *Hero ſtans in turri d. lampadem protendit, natat inferne Leander, ſedet in litore piſcator jacto in mare hamo.*

Caput Veſpaſiani. (Morelli Impp. Muſ. Farn.)

* * *

LAOCOON cum duobus filiis ſerpentum ſpiris implicatus.

Caput Neronis. (Muſ. Caeſ.) *Veſpaſiani.* (Morelli Impp.)

Sumpta imago ex illuſtribus Laocoontis ſignis, quorum unum, olim hortorum Vaticanorum gloria, nunc Lutetiae Pariſiorum cum admiratione viſitur.

* * *

PENTHESILEA. Vide ſupra in *Achille.*

* * *

AGIT. SPE. TESEVS. *Theſeus galeatus nudus ſtans cum haſta et clypeo Centaurum lyram tenentem admota collo manu in genua procumbere cogit.*

Caput Neronis. (Morelli Impp.)

Theſeum cum Centauris in amici Pirithoi nuptiis congreſſum, aliosque inter bimembres ſtraviſſe Eurytum, tradit Ovidius. d) Quis ſit ſententiae juxta ſcriptae ſenſus, et quo pacto cum hoc Theſei facto colliganda, inquirant alii. Si luberet ſcribere inconſulte, nullaque adeo lectorum reverentia, dicerem cum Havercampo: *Theſeus fingitur ſibi propoſuiſſe Achillem ut exemplar, quod imitaretur.* e) Papae! ergo Theſeus ſibi propoſuit Achillem multis poſt ſe annis natum. Centauros etiam muſicam excoluiſſe Chironis exemplo docemur. Vide argumentum non abſimile in gemma Muſei Florentini. f)

* * *

a) Paralip. L. I. v. 566. ſeq. b) de Lucern. ant. p. 886. c) Vol. II. tab. 5. d) Metam. XII. 227. e) ad Impp. Morellii T. II. p. 93. f) Tom. II. tab. 39 n. 1.

1) *Sine epigraphe. Caput Alexandri M. nudum, coelum ſuſpiciens.*

Mulier ſedens capite turrito etc. reliqua vide infra § *VI. n. 1.* (Haverc. p. 1.)

2) *Sine epigraphe. Caput Alexandri M. diadematum.*

STEFANAS. *Hieronica in quadrigis d. coronam, ſ. palmam.* (Theupoli.)

3) *Sine epigraphe. Caput Alexandri M. diadematum, coelum ſuſpiciens.*

ALEXANDER. MAG. MACEDON. *Alexander eques haſtam in barbarum proſtratum intorquens.* (Muſ. Caeſ.)

4) ALEXANDER. MAGNVS. MACEDON. *Caput diadematum coelum ſuſpiciens.*

Raptus Sabinarum ut ſupra. (Haverc. pag. 1.)

5) ALEXANDER. MAGNVS. MACEDON. *Caput Alexandri M. leonis exuviis tectum.*

SOLI. INVICTO. *Sol in quadrigis.* (Theupoli.)

6) ALEXANDER. MAG. *Caput ſimile.*

NVSMACCONMONIMVS. *Vir rupi inſidens, et reſpiciens.* (Theupoli.)

7) *Sine epigraphe. Caput Alexandri M. diadematum, et cum cornu arietino, coelum ſuſpiciens.*

Vir nudus ſtans d. flagellum, ſ. anguem adſurgentem ſtringit. (Muſ. Caeſ.)

8) ALEXANDER. *Caput Alexandri M. leonis exuviis tectum.*

Circus. (Haverc. n. 48.) *Bellerophon cum Chimaera pugnans.* (ibid. n. 49.) *Scylla, ut ſupra.* (Muſ. Caeſ.)

9) ALEXANDER. MAGNVS. MACEDON. *Caput leonis exuviis tectum.*

OLYMPIAS. REGINA. *Typus, ut infra.* (Muſ. Princ. de Waldeck.)

10) ALEXANDER. *Caput leonis exuviis tectum.*

D. N. IHS. XPS. DEI. FILIVS. *Aſina capite erecto pullum lactat.* De ſingulari hoc numo abunde egi altius pag. 174.

Non repetimus hic ea, quae de vario capitis cultu, tum et capite in coelum verſo in ejus regis moneta abunde docuimus. Non tamen omnium ſententiae concordant, cui Alexandro omnes hi numi ſint tribuendi. Etenim in numis octava ſede deſcriptis antiquarii jam inde ab Erizzo plerique, ac poſtremo ipſe etiam Havercampus propoſitum Alexandrum Severum dixere. Iuvat eorum cauſas paucis ſimul cognoſcere, ſimul refutare. Ajunt primum, ex vultu agnoſci Mamaeae filium, nullo vero pacto Macedonum regem; et hunc quidem revera agnoſcendum, in quibus coelum ſuſpicit, at non in his, de quibus agimus. At enim fatebor equidem, effictum in his vultum parum Alexandro M. convenire; verum an et confidenter poterit adfirmari, illum cognito Alexandri Sev. vultui eſſe ſimilem? Sane ex numis iis Graecis, aut etiam ſimulacris, in quibus certum habemus ejus regis caput, apparet, quam varia et divergentia ei ab artificibus lineamenta tribui ſint ſolita, ſic ut hodieque de ejus certa, veraque forma ſaepe multumque litigetur. Facile igitur erit Alexander M., quomodocunque infeliciter expreſſus, quemadmodum ſaepe habemus Neronem quoque, et Trajanum, quos in compluribus hiulcae hujus claſſis numis non dignoſceres, niſi

juvaret inſcriptio. Denique in numo quinto caput habes idem prorſus, quale in numo ſedis octavae conſpicitur; atqui illud nemo dubitabit propter additum MAGNVS eſſe Alexandri M.; ex quo ſequitur, ejus etiam eſſe reliquos huic plane ſimiles, etſi in his το MAGNVS deſideretur. At enim, inquiunt, idem fuit nomen et Philippi II. et Mamaeae filio, cumque conſtet ex Lampridio, delatum huic fuiſſe a ſenatu *Magni* nomen, etſi non acceptatum, poterant eum poſterioris aevi artifices Alexandri M. habitu effingere. At cuperem ex toto hoc contorniatorum agmine vel unicum adferri exemplum, quod doceat, ſolum principis Romani nomen iis fuiſſe inſcribi ſolitum ſubtracto omni imperatoriae majeſtatis titulo, ſic ut legeretur tantum NERO, vel TRAIANVS, ut in his tantum ALEXANDER. Accedit, fuiſſe revera nonnullos imperatores, qui non contenti honore, quem imperii majeſtas dabat, alienos invaſere; ſic Commodus *Hercules*; Caracalla *Alexander M.* dici propalam voluere. At nunquam in numis Commodus dicitur *Hercules* tantum, ſed vel *Hercules Auguſtus*, vel *Romanus*, nunquam Caracalla tantum *Alexander*, vel *Magnus*, ſed DIVO. ANTONINO. MAGNO. Quocirca ſi caput in his numis eſſet Alexandri Severi, nequaquam ſane aliqua ejus ſaltem aut nomina, aut tituli fuiſſent omiſsi, et quod ſequitur, eos omnes regi Macedoni tuto tribues. Cauſam, cur is tam frequenter in hanc numorum claſſem receptus ſit, non aliam eſſe conjicio, quam quod ejus nomen a victoriarum et excellentia et numero fuit inclytum, quod utrumque decus adfectabant etiam athletae Circenſes horum numorum fabri.

* * *

OLYMPIAS. (*in plerisque* OLIMPIAS.) REGINA. *Olympias velata in lecto cubans dexteram verſus ſerpentem adſurgentem extendit, ſ. delphino innititur.*

Caput Neronis. (Morelli Impp.) *Trajani.* (Havercamp. num. 68.) *Caracallae.* (Cat. d'Ennery.) *Alexandri M.* (Muſ. Princ. de Waldeck.)

Sine epigraphe. Typus idem, niſi quod pro delphino ſit ſimplex lectuli fulcrum.

Caput Neronis. (Muſ. Caeſ. et alibi.)

Olympiadem ex dracone Alexandrum M. concepiſſe, a pluribus proditum, ac praecipue Plutarcho in ejus regis vita, quorſum adludunt praeſentium numorum typi. Olympiadem etiam citra miraculum draconem potuiſſe in lectum recipere, exiſtimat Lucianus, quoniam apud Pellam Macedoniae cicur quoddam fuit et tractabile ſerpentum genus, quae forte cognita reginae cum dracone familiaritas occaſionem dederit vulgati rumoris de concepto, ut Lucianus ipſe conjicit, ex dracone Alexandro. [a]) Delphinus, cui regina innititur, purum putum videtur lectuli ornamentum, et nihil ad typum conferre.

* * *

ΝΙΚΟΚΡΕΩΝ. Vide infra in *Anaxarcho.*

* * *

PETRONIVS, MAXSIMVS. (ſic)

a) in Pſeudomantie.

V. C. CONS. *Petronius conſulari habitu indutus ſedet, d. volumen, ſ. ſcipionem cum aquila, in imo duae crumenae numis refertae, ex quarum una ſoluta numi protuberant.*

Caput Valentiniani III. (Bandur. Theupoli pag. 824.) Imaginem hujus numi vide apud Taninium Tab. VIII. loco ultimo.

Siſtunt hi numi Petronium Maximum a Valentiniano III. ad maximos honores promotum, ſed ingratum, qui benefactorem dolo occidit, imperiumque arripuit. Ejus imperantis numos in eodem hoc volumine pag. 190. dedimus. Contorniati hujus, qui Petronii adhuc privati eſt, pars una eundem Valentinianum ſiſtit, altera Petronium, ut dixi, privatum, dictumque adeo *Virum Clariſſimum*, et CONS*ulem.* Revera bis eum a Valentiniano renunciatum fuiſſe conſulem, faſti docent. Proponitur etiam cum conſulatus inſignibus, ut trabea et ſceptro aquilifero, quod quidem utrumque in numis obvium. At nunquam adhuc conſpecta marſupia numis referta, ſed quae etiam ad conſulatus ornamenta pertinuere. Nimirum qui conſulatum adiverunt, in ſolenni pompa ſpargere pecuniam ſunt ſoliti. Conſtat iſtud ex Novella Iuſtiniani: [a]) *Soli aurum ſpargere damus imperio, cui ſoli etiam aurum contemnere praeſtat fortunae faſtigium. Argentum vero, quod mox poſt aurum pretioſiſſimum fiet, et aliis conſulibus largimur decens.* Vide, quae de hoc more adhuc obſervabo infra in tractatu de *Conſulibus Caeſaribus* in fine.

Viri eruditione, aut aliter clari.

ωΜΗΡΟC. *Caput Homeri nudum barbatum.*

Vir equum freno ducens. (Muſ. Caeſ.) *Cybele cum Atye in quadrigis leonum.* (Geſſner ex muſeo Pfau Impp. tab. XLV. 30.) *Vir galeatus et paludatus ſtans etc. vide reliqua infra* § *VI.*

De Homero longum inferre ſermonem, non attinet. Averſas ſuis locis explicatas vide.

* * *

SOCRATES. Bini feruntur ſummi hujus philoſophi contorniati. Horum unum hauſit Havercampus ex Vrſino: CΩΚΡΑΤΗC. *Caput nudum barbatum.* Quae fuerit ejus averſa, non additur. Alium protulit Pedruſius ex muſeo Farneſiano, [b]) in cujus antica eſt caput barbatum nulla addita epigraphe, neque etiam ſatis adſequor, quibus is impulſus cauſis caput illud eſſe Socratis potuerit adſerere.

* * *

ΑΝΑΞΑΡΚΟΣ *ſcriptum juxta caput ſenile calvum, ex adverſo caput juvenile, ſcripto juxta:* ΝΙΚΟΚΡΕΩΝ.

ΟΥΔΕΝ. ΕΜΟΥ. ΣΟΥ. ΕΣΤΑΙ. ΑΚΚΙΖΩΜΕΝΟΥ.

His verbis numus hic deſcribitur in Catalogo d' Ennery pag. 443, exhibens imaginem philoſophi Anaxarchi, ejusque dictum, cum a Nicocreonte Cypri regulo in mortario contunderetur,

a) CIII. Tit. VI. c. 2.

b) Tom. V. tab. I. n. 2.

de quo Diogenes Laertius, Plutarchus, Val. Maximus. Sed vereor, ut antiquus ſit hic numus cauſa potiſsimum depravatae orthographiae Graecae, tum et inſolentiam inſertae illi ſententiae ejus philoſophi ore prolatae.

* * *

TERENTIVS. *Caput nudum imberbe.*

. . . IVS. *Vir equum freno ducens.* (Morelli Specim. pag. 47.)

P. Terentius Carthaginienſis a ſcriptis fabulis notiſsimus.

* * *

SALVSTIVS. AVTOR. *Caput nudum barbatum, in aliis imberbe.*

PETRONI. PLACEAS. *Tres viri togati ſtantes etc. vide reliqua infra in ſcenicis. In aliis aliae averſae jam cognitae.*

Eſt hic C. Salluſtius Criſpus rerum Romanarum ſcriptor celeberrimus.

* * *

HORATIVS. *Caput nudum imberbe.*

ALSAN. *Vir equum freno ducens.* (Haverc. p. 152.)

Alium cum alia averſa, ſed cujus typum ex ſola deſcriptione non ſatis intelligo, vide in Catalogo d'Ennery p. 444.

Exhibet numus Q. Horatium Flaccum Romanae lyrae principem.

* * *

APOLONIVS. TYANEVS. *Caput laureatum barbatum.*

STEFAN. NIKA. *Stephanus auriga in quadrigis.* (Haverc. p. 152.)

Habes imaginem Apollonii Tyanei, inter veteres thaumaturgi, cujus praeſtigias, et indigna philoſopho inſomnia Philoſtratus pluribus libris enarravit, et laudibus efferre potuit. Conjecturam tenuem, cur in hunc numum admiſſus ſit, vide infra in Decurſionibus ſub *Stephanus.*

* * *

APVLEIVS. *Caput juvenile revinctis filo crinibus.*

Miles barbatus ſtans et ſuſpiciens templum diſtylum, cujus faſtigio tria capita humana impoſita ſunt. (Morelli Spec. p. 45.)

L. Apuleius natus Madaurae Numidiae, altero poſt Chriſtum natum ſaeculo inter illuſtriores philoſophos habitus, quem Conſtantinopoli ſtetiſſe marmoreum in gymnaſio Zeuxippi, narrat Chriſtodorus. [a])

* * *

Alios praeterea in hujus claſsis numis ſe vidiſſe teſtatus eſt Patinus, Pythagoram, Solonem, Diogenem, Virgilium, Ovidium, Senecam, [b]) ſed quos adhuc inter contorniatos non reperi.

§ IV. *Spectacula.*

Iuvat horum typos, quibus nihil hoc numorum genere frequentius, in quatuor claſſes dividere, in *decurſiones, venationes, pugilatus, ſcenica.* Non tamen poſtulet a me lector, ut, cum ſimiles typos commemoro, iis etiam explicandis longius inhaeream, partim quod longiores in ignobili cauſa commentarii taedium adferunt, partim quod ea, quae ad ſpectaculorum veterum naturam pertinent, pridem a viris doctis

a) Anal. Brunck Tom. II. pag. 467. b) in Suetonio ſuo pag. 468.

occupata ſunt, quorum lucubrationes vide in Graevii tomo IX., et Gronovii tomo VIII.

Decurſiones.

Circus maximus cum omni ſuo ornatu, et decurrentibus quadrigis.
Caput Alexandri M., *Neronis*, *Trajani*, *Caracallae etc.* Numi in catalogis obvii.

Commode hanc claſſem a Circo maximo auſpicamur, in quo peracta fuere, quorum imaginem numi ſequentes dabunt. Numi praeſentes multum valent ad cognoſcendam Circi veteris formam, et ornamenta.

Succedant jam ipſa aurigarum, ſive equitum nomina.

* * *

ALSAN. *Vir equum palmae ramo ornatum freno ducens.*
Caput Horatii, *de quo ſupra.* (Haverc.)

ARTEMIVS. VINCAS. IMPERATOR. PLENA. *Victor in quadrigis d. flagrum et coronam*, *ſ. palmam.*
Caput Honorii. (Theupoli.)

Altera inſcriptionis pars mira, quam explicare non tento.

AVRELIANVS. *Hieronica ſtans in curru*, *quem quatuor equi palmiferi lente incedentes trahunt*, *d. tenens coronam cum ſcutica*, *ſ. palmam*, *et reſpiciens.*
Caput Neronis. (Muſ. Caeſ.) *Trajani.* (Princ. de Waldeck.)

BABVLVS. *Hieronica medio corpore d. flagellum*, *ſ. equum freno retinens*, *pone ejus pileus.*

OLIMPIAS. REGINA, *de qua ſupra.* (Princ. de Waldeck.)

* * *

BONIFATIVS. *Hieronica d. coronam cum ſcutica*, *ſ. palmae ramum tenens in lentis quadrigis adverſùs vehitur*, *imam partem occupant quatuor monogrammata plures ſingula literas continentia.*
Caput Placidii Valentiniani.

Numum hunc pridem Ducangius in ſuis inferioris aevi numismatibus ex muſeo regis Galliarum edidit, reſtituerunt Bandurius, Havercampus num. 55, aliumque habes in muſeo Theupoli. Multo ante ſimillimus alter editus eſt ab Octavio Strada, niſi quod hic aureus fertur, et currus a cervis, non equis tractus. At enim aliorum quoque judicio Stradanus hic numus perinde aeneus eſt, et idem cum illo, quem hoc loco dedimus. Iam vero et ſuſpicatus eſt Ducangius, perperam a Strada habitos cervos, qui equi ſunt, et quae illi cornua ſunt viſa, aliud non eſſe, quam palmarum ramos ex capite adſurgentes, quem cultum equis victoribus tributum paſsim haec numorum claſsis offert. Verum haec leviora. Majus operae pretium cognoſcere, quis ſit *Bonifatius* in hoc numo propoſitus. Ducangius, [a]) Bandurius, Havercampus, et horum auctoritate fretus Gibbonus [b]) in eo conſpirant omnes, intelligendum Bonifacium, virum imperante Honorio artibus bellicis clarum, praefectum Africae, cuſtodem primum defenſoremque imperii, deinde proditorem, poſtquam Vandalos ex Hiſpania in Africam acci-

a) Diſſert. de num. inf. aevi § LX.   b) Hiſt. of the decline Ch. XXXIII. nota 32.

vit, quo tempore imperavit Pla. Valentinianus, cujus caput altera numi pagina offert. Ab hoc ergo imperatore ajunt permiſſum fuiſſe Bonifacio ob res nuper pro imperio praeclare geſtas triumphum in hoc numo expreſſum. At vero in aliam me ſententiam impellunt rationes graves. Ac primum quidem, nullum habemus exemplum facti alicujus praeclari, ejusque ſynchroni in hanc numorum claſſem illati, quale eſſet triumphus viro de rep. egregie promerito conceſſus; deinde an dignum fuiſſet Bonifacii virtute praemium, rei praeclare geſtae memoriam monetariis his ſordibus committere? Atqui mirum etiam videatur, virum usque adeò nobilem, et primi tum inter proceres ſubſellii, cui nomina ſane alia ac tituli honorifici non defuere, ſimplice nomine BONIFATIVS notari, nullo alio dignitatis addito argumento, eumque publice ſic memorari, ut ſcriptum in iisdem numis legimus EYTIMIVS, STEFANVS, OLIMPIVS etc. qui ex faece hominum fuere, aurigae, pugiles, beſtiarii etc. Nonne ſupra vidimus in hac ipſa numorum claſſe, Petronium Maximum Bonifacio coaevum non modo dici V*irum* C*lariſſimum*, et CONS*ulem*, ſed et conſulari habitu ſedentem proponi? Eodem modo facile fuerat, et ex communi ejus praecipue aetatis more, illuſtrem hunc Bonifacium addito aliquo honoris titulo exornare, quod et praeſtitit lapis Africanus editus a Scipione Maffeio: [a])

FELICI. HVIVS. VRBIS. RESTAVRA
TORI. COM. BONIFACIO. V. C.

Denique ſi numum hunc velis cum fratribus conferre, videbis facile, bello huic triumphatori non alia addita inſignia, quam quae aurigae quoque manu jactant, ne quidem omiſſa ſcutica, inſigni, aurigis, non vero triumphatoribus proprio. Tutius ergo Bonifacium hunc, qui aurigae more proponitur, aurigam dicemus, et caſui dabimus, fuiſſe eodem tempore aurigam ejusdem cum vindice imperii nominis, quemadmodum eodem Valentiniano imperante fuit Petronius vir conſularis, qui ſubinde imperium invaſit, et Petronius ſcenicus, de quo infra in *Scenicis*, tum et Eugenius Auguſtus, et Eugenius auriga.

Literae in imo poſitae, et inter ſe nexae ejusdem ſunt naturae, cujus tot aliae in numis regum Gothorum inde ab Anaſtaſio frequenter occurrunt. Earum tentare explicatum reformidavit Ducangius, ſed tentavit, qui alia omnia, Havercampus, [b]) qua fortuna, arbitrentur eruditi. Veriſimile eſt, quatuor his monogrammatis indicari nomina quatuor equorum, infra quos exarantur, quem morem ea aetate viguiſſe, dicemus infra in TOXXOTES. Similes ſiglae ſunt etiam in contorniato uno Trajani, altero Caracallae muſei Princ. de Waldeck.

* * *

CERVOMTIVS. *Hieronica in curru a quatuor citatis equis vectus ſtans et reſpiciens d. coronam cum ſcutica, ſ. palmae ramum.*
Caput Caracallae. (Haverc.)

CHRYSOPOLVS. Numum cum hujus mentione his verbis deſcriptum re-

a) Muſ. Veron. pag. 165. 7.

b) Pag. 126.

perio in muſeo Theupoli inter numos max. mod. [a])

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. P. *Caput Caligulae laureatum, ante caput* CHRYSOPOLVS.

Victor in quadrigis d. coronam, ſ. palmam.

Dubium non eſt, numum hunc eſſe ex Contorniatis unum, ſed neque dubium, το *Chryſopolus* eſſe nomen agitatoris partis averſae, ſed cur illud in anticam trajectum ſit, ignoro, neque inveſtigare operae pretium.

COSMVS. *Victor ſtans d. flagrum, ſ. haſtam, in concavo.*

SERACVSVS. *Equus victor cum palma in capite, in concavo.* (Theupoli.)

Seracuſus eſſe nomen equi, cujus averſa typum exhibet, dicetur infra ſub TOXXOTES.

* * *

DESID. NC. *Protome virilis capite barbato, ac nudo ſ. equum freno retinet, d. ſcuticam.*

MACCOMMO. *Vir rupi inſidens caput ſiniſtra ſuſtentans, et reſpectans.* (Haverc. num. 72.) In alio: FELICITATI. AVGG. *Navis.* (Catal. d'Ennery p. 440.)

Omnes, qui hujus numi meminere, protomen anticae ſtatuerunt eſſe Deſiderii, quem frater Magnentius Caeſareo titulo donavit, quemque, ut ajunt, manifeſtum facit epigraphe DESID. NC., id eſt: *Nobiliſſimus Caeſar.* Nolim tenuem hunc honorem invidere Caeſari infelici, praecipue cum ejus certus alterius generis numus nondum ſit cognitus, ſed reor, hunc illi honorem ex alieno datum. Enimvero huc quoque pertinent, quae ſupra in Bonifacio attuli. An enim poſſumus propoſitum Caeſarem putare, quem ſcutica manu geſtata certum aurigam praeſtat? Quae quidem cauſa tanti mihi videtur, ut prorſus evanidum putem argumentum cetera validiſsimum ex addito NC. petitum. Neque enim mihi cum viris eruditis convenit adfirmantibus, iis literis Nobiliſsimum Caeſarem indicari, ſed potius eſſe contractum N*i*C*as*, ut mox infra habebimus IOHANNES. NICAS. Sic et in numis Salonini legimus CS pro CAESAR, ut copioſis aliis ſaeculi inferioris exemplis abſtineam. Denique an veriſimile videatur, Romae in monumento publico ejus hominis honorificam fieri mentionem, qui una cum fratribus Magnentio, et Decentio cruentum cum Conſtantini filiis bellum geſsit?

De epigraphe MACCOMMO male lecta vide infra § VI. in NVSMACCONMONIMVS.

* * *

DOMNINVS. *Hieronica d. habenas, ſ. palmae ramum tenens in lentis quadrigis equorum palmiferorum.*

Caput D. Trajani. (Muſ. Caeſ.) *Alexandri M.* (C. Vitzai.)

DOMNVS. PHILOCOMVS. *Hieronica d. ſcuticam, ſ. palmae ramum in lentis quadrigis adverſus vehitur.*

Caput Severi. (Haverc. num. 63.)

ELIANVS. *Hieronica ſtans in curru, quem quatuor equi palmati trahunt, et reſpiciens d. ſcuticam,*

a) Pag. 772.

ſ. palmae ramum.

Protome virilis capite nudo d. ſcuticam, ſ. equum freno retinet, circum literae MVPR *introrſum ſcalptae, et argento expletae.* (Muſ. Princ. de Waldeck. C. Vitzai.)

EVGENIVS. *Hieronica d. coronam, ſ. palmae ramum adverſus vehitur in quadrigis lentis quatuor equorum palmiferorum, quibus adſcripta nomina* SPECIOSVS. DIGNVS. ACHILL. DESIDEREVS.

Caput Honorii. (Havercamp. num. 54.)

Addita haec quatuor nomina referenda ad ipſos equos, docebimus infra in TOXXOTES.

EYTHYMIVS, *vel* EVTVMIVS, *vel* EVTIMIVS. *Hieronica d. ſcuticam cum corona, ſ. palmae ramum in lentis quadrigis equorum palmiferorum adverſus vehitur.*

Caput Neronis, vel Trajani, vel Honorii. (Haverc. Muſ. Caeſ. alibi.)

EVTIMI. VINCAS. *Protome virilis capite barbato ac nudo ſ. equum freno retinet, d. ſcuticam, pone galea.*

Imperator eques citato curſu d. elata, humi leo haſta transfixus. (Muſ. Caeſ.)

EVTIMI. VINICAS. (*ſic*) *Auriga adverſus in lentis quadrigis d. coronam, ſ. palmae ramum, in imo.* MVSALLIGER. (*ſic*)

Caput et epigraphe Theodoſii M., in alio Honorii. (Tanini. Suppl. ad Bandur.)

EVTIMIVS, infra: TYRIEI. CAT - - - *Hieronica ſtans in medio duorum equorum palmiferorum.*

Caput Trajani. (Havercamp. num 30.)

Haud dubie Euthymius hic variis modis ſcriptus unus eſt idemque, orthographiae legibus tum miſere perverſis. Iudice Havercampo [a]) hoc nomine proponitur athleta, qui Xerxis temporibus floruit, cujus inſignes victorias laudibus proſecuti ſunt Pauſanias, Plinius, et in variis hiſtoriis Aelianus. At enim omnibus his ſcriptoribus dicitur *Euthymus,* non, ut numi hi omnes eloquuntur, *Euthymius;* deinde ex horum teſtimonio auctorum Euthymus hic fuit pycta, at ſecundum numos praeſentes, ac praecipue poſtremum, auriga. Denique acclamatio EVTIMI. VINCAS hominem etiam tempore cum reliquis, qui in his numis memorantur, ſociat, videturque floruiſſe ſub Theodoſio M. et Honorio, quorum capita in horum aliquibus proponuntur.

Verba TYRIEI. CAT - - numi poſtremi, quod manca ſunt, explicare non tento. Iudice Taninio dividendum vocabulum MVSALLIGER, ſic ut MVS ſignificet equum ſic dictum a muris colore, ALLIGER pro ALIGER equum alium ſic vocatum a pernicitate.

* * *

LISIFONVS. *Hieronica d. ſcuticam cum corona, ſ. palmae ramum in lentis quadrigis equorum palmiferorum vectus.*

Caput laureatum divi Auguſti patris. (Morelli Impp. in Aug. tab. XXIII.)

MANAS. *Hieronica in quadrigis.*

Caput Neronis. (Theupoli.)

OLIMPIODORVS. *Hieronica in quadrigis.*

Duo aurigae ſtantes cum flagellis. (Theup.)

a) Pag. 58.

OLIMPIVS. *Ipſe loricatus ſtans d. ſcuticam, ſ. palmae ramum.*
Caput imberbe galeatum, Conſtantini M. viſum Havercampo num. 51.

OLVMPI. NIKA. *Hieronica nudus ſtans in bigis citatis, et reſpiciens d. ſcuticam, ſ. coronam.*
Caput Neronis. (Haverc. num. 14.)

Habemus hic ex numis binis aurigam Olympium. Havercampus, qui more ſuo averſam cum antica componere amat, nequaquam in averſa hominem ex circo, ſed ipſos Auguſtos, quorum imaginem antica ſiſtit, effictos exiſtimat, atque hos honoris cauſa dictos Olympios, perinde atque Hadrianum teſtibus numis. Noſtro judicio Olympius hic nulla magni nominis rapina aurigae ſorte contentus eſto.

* * *

PANNONI. NIKA. *Hieronica in lentis quadrigis equorum palmiferorum vectus, et reſpiciens d. ſcuticam cum corona, ſ. palmae ramum.*
Protome capite nudo barbato d. ſcuticam, ſ. equum freno retinens. (Haverc. num. 71.) *Caput Honorii.* (Tanini Suppl. ad Bandur.)

SELEVCVS. *Hieronica ſtans d. ſcuticam, ſ. palmae ramum, pro pedibus hinc et illinc ara exſurgentibus palmae ramis.*
Hieronica in citis bigis. Typus utrinque incuſus. (Pembrock P. III. tab. 118.)

STEFANVS. *Hieronica in quadrigis.*
Caput Alexandri M. (Theupoli.) *Neronis.* (Haverc. Morelli Impp.)

STEFANVS. *Hieronica nudus d. ſcuticam, ſ. palmae ramum vectus quadrigis equorum palmiferorum.*
Caput divi Trajani. (Muſ. Farnes.)

STEFAN. NIKA. *Hieronica in lentis quadrigis adverſus vehitur d. ſcuticam, ſ. palmam.*
Caput Apollonii Tyanenſis. (Haverc.)

Si aliquando in his numis aliquis utriusque partis inter ſe nexus intentus fuit, forte non inconcinnum erit conjicere, lectum a Stephano hieronica ominis cauſa Apollonii Tyanenſis caput, quod is Epheſi publice diſputans ea ipſa hora, qua Stephanus libertus Domitianum Romae interfecit, inhibita repente voce, et attonito ſimilis, mox velut recepto animo exclamare coepit: καλως Στεφανε, ἐυγε Στεφανε, παιε τον μιαιφονον, ἐπληξας, ἐτρωσας, ἀπεκτεινας, *recte Stephane, bene Stephane, feri homicidam, percuſſiſti, vulneraſti, occidiſti,* quam quidem fabulam, ſed tum paſsim creditam enarrant Dio, [a]) et Philoſtratus. [b])

* * *

VRSE. VINCAS. *Vir nudus ſtans d. elata flagellum, ſ. demiſſa palmae ramum.*
Protome capite nudo d. haſtam (verius ſcuticam) ſ. equum freno retinens, pone palmae ramus. (Haverc. num. 50.)

* * *

Habes hic numos omnes aurigarum nomine notatos, quotquot reperire potui. Teſtatur tamen Erizzus, ut refert Havercampus, [c]) alia ſibi adhuc reper-

a) L. LXVII. § 18. b) Vita Apollonii L. VIII. c. 26. c) Pag. 156.

ta nomina, nempe: *Olynthonius*, *Nicaenetas*, *Olymenus*, *Laſyllas*, *Lachryſcus*, *Meneſtheus*, *Cratilaus*, *Hermagoras*, *Minophanes*, *Olympiodorus*, *Dominicus Folobacus*, *Lampria*, *Olympiadoxilus*, verum cum non addatur, quam artem profeſsi ſint, eos in ſuas claſſes tribuere non poſſum. Alia adhuc nomina excerpi poſſent ex catalogo reginae Chriſtinae, quem edidit Franciſcus Camelus, niſi ea ab auctore parum erudito miſere eſſent depravata. Vide ibi pag. 124. ſeq.

Ad idem argumentum pertinent numi ſequentes:

ETERNIT. P. R. *Hieronica d. coronam cum ſcutica ſ. palmae ramum adverſus vehitur in lento curru, quem quatuor equi palmiferi trahunt.*

DIVO. IVLIO. *Caput Iul. Caeſaris laureatum.* (Morelli Impp.)

Numus hic, ſi quis alius, Romanorum ſui aevi mores graphice exprimit. Nam cum veteres illi, inculti adhuc et Marte ſuo pleni *aeternitatem* ſibi ab unis victoriis externis ſponderent, eam ſibi degeneres nimio nepotes, et uno jam pane et circenſibus contenti ludicris hiſce victoriis adſertum iri aut ſperaverant, aut ſibi libenter finxerant, etſi tum maxime hoſtes externi illatis quaquaverſum cladibus vecordem populum ad ſeria Martis negotia excitarent. Hos ſuorum mores cum noſſet numi hujus quadrigarius, auſus eſt profiteri, ſuo quoque ſcenico triumpho *aeternitatem populi R.* procuratam.

* * *

TOXXOTES. *Equus gradiens impreſſa femori nota, prae quo palmae ramus.*

AMOR. *Equus ſtans cum impreſſa item nota, et palmae ramo. Vterque equus introrſum ſcalptus eſt, et argento expletus.* (Morelli Specim. p. 43.)

Res in vulgus nota, veteres equis ſuis perinde dediſſe nomina, atque iſtud hodieque fieri videmus. Notus ex Homero Achillis Xanthus, ex Marone Pallantis Aethon, Mezentii Rhoebus, ex Suetonio Caligulae Incitatus privatis heri ſui comitiis conſul deſignatus, ex Dione Hadriani Boryſthenes, ex Capitolino L. Veri Volucris. Qui plura equorum nomina noſſe cupiet, adeat tabulas marmoreas, quarum unam edidit Panvinius, [a]) alteram Sponius. [b]) Data illis nomina ab indole ſive corporis, ut colore, velocitate etc. ſive animi, ut generoſitate, ingenio etc. Saepe patriae nomen adhaeſit, qualis eſt SERACVSVS pro SYRACVSIVS, quem vidimus ſupra in auriga COSMVS. Numi praeſentis TOXXOTES, male geminato X ſcriptus, haud dubie ſic dictus eſt a pernicitate; nam τοξοτης Graecis *ſagittarius;* alter AMOR ab affectu herili. Vterque ergo equus ob partam victoriam, cujus indicium facit adſtitutus palmae ramus, illatus numo, qui honor meritis caballinis videri major non debet, quando conſtat, equorum memoriae ſumptuoſa erecta monumenta, quin et ab Alexandro M. honori Bucephali ſui aedificatam urbem. De hoc argumento vide notam Fabricii ad Dionis L. LXIX. § 10. Notae femori im-

a) de Lud. Circ. L. I. c. 13. b) Voyage Tom. III. pag. 23.

preſſae veterum etiam morem indicant, quo diſcriminis cauſa varia inurere ſigna fronti aut femori placuit, quo modo Alexandri equum a capitis bovini cauterio dictum Bucephalum refert Arrianus, [a]) de quo vide plura in notis eruditiſsimi Argoli ad laudatum Panvinii marmor. Signo femori inuſto, draconis ſcilicet, ne ipſum quidem equorum prodigium Pegaſus caruit, ut docet vas Campanum antiquiſsimum ex muſeo Hamiltoni a Tiſchbeinio editum. [b]) Toxotes noſter ex impreſſo femori *Koppa* haud dubius eſt Koppatias, quo de equorum genere et vocabulo egimus in Characteribus chronologicis Vol. IV. p. 390. Parapamiſadas Indos bobus cauſa Herculis inuſsiſſe clavam, alibi diximus. [c]) Non unus hic equus nomen ſuum in hoc numorum genere jactat. Supra in hieronica Eugenio circum quatuor equos currui junctos vidimus ſcripta totidem nomina: SPECIOSVS. DIGNVS. ACHILL*es*. DESIDEREVS, addito ſuperne quadrigarii nomine EVGENIVS. Havercampus omnes hos titulos Honorio Aug. applicat, cujus effigiem pars numi antica exhibet, eosque fauſtam continere adclamationem adſerit, cum tamen dubitari nequeat, eſſe equorum nomina. Et vero uni ex Eugenii quadriga praeclaro ſonipedi eodem jure poterat tribui *Achillis* nomen, quo data *Romuli*, *Ajacis*, aliaque magnifica nomina in laudatis tabulis marmoreis legimus. Denique dubium omne eximit marmor a Fabretto bis editum, [d]) in quo proponitur auriga SCORPVS regens equos quatuor additis eorum nominibus INGENVO. ADMETO. PASSERINO. ATMETO. At cumprimis hic memoranda lamella vitrea picta, quam idem Fabrettus iisdem pariter locis edidit. [e]) Ea laudato Eugenii numo ſimillima exhibet agitatorem addito nomine: LEAENI. NICA vectum lento curru, cui junguntur quatuor equi palmigeri additis nominibus NICEFORVS. AEROPETES. BOTROCALENES. ACCIATVS. In annulo muſei Florentini legitur inſculptum POMPHI. NIKA, juxta ſunt binae equorum protomae additis horum nominibus AMOR et OSPIS. [f]) Igitur varii hi equi augebunt equorum catalogum, quorum nomina ex ſtabulis veterum collegit Montfauconius. [g])

Animadverſiones in hos decurſionum numos.

Lubet in quadrigariorum cultum et inſignia nonnihil adcuratius inquirere, labore nequaquam otioſo, ut mox patebit. Omitto coronam et palmae ramum, quod utrumque cujuscunque fuit victoriae inſigne. Omitto etiam tunicam, qua amicti fuere ſaltem plerumque, nam et nudi nonnunquam proponuntur non modo in nonnullis contorniatis, quos deſcripſimus, ſed et in aliis monumentis apud Montfauconium, quae decurſionum modos proponunt. Cer-

a) de Exped. Alex. L. V. c. 19. b) Vol. I. tab. I. c) Vol. II. p. 204. d) ad tabell. Iliad. p. 238. et Inſcript. pag. 273. e) Pag. 340 et 537. f) Tom. I. tab. XI. g) Ant. expl. Tom. III. p. 285.

tiſsima agitatorum inſignia ſunt galea, ac praecipue ſcutica. Galeae hujus, ſeu petaſi meminit Athenaeus in enarratione pompae Bacchicae Ptolemaei, cui interfuere παιδαρια χιτωνας ἐχοντα ἡνιοχικυς και πετασυς, *pueri aurigarum tunicis petaſisque induti.* [a]) Etiam Nero ad circenſia ſtudia converſus ἡρματηλατησε, inquit Dio [b]) την τε στολην την πρασινον ἐνδεδυμενος, και το κρανος το ἡνιοχικον περικειμενος, *currus egit, praſina veſte et galea aurigarum ornatus.* Vide de hac galea plura in nota Fabricii ad hunc Dionis locum. Circenſis hujus tegumenti formam habes in area numi, qui fertur eſſe Ioviani Aug., apud Havercampum pag. 160 num. XII., poſiti pone caput protomes equeſtris. Non raro ex galea juxta aurem utrinque pendet lacinia, quam offendicem appellat Feſtus, quae infra mentum colligata firmius faceret galeam adhaereſcere. Sic ea proponitur in numis, quorum unum Neroni, alterum Magnentio tribuit Havercampus, [c]) et ſic clauſo mento plerumque videas propoſitos agitatores in monumentis veterum. Tamen et galea aperta, et criſtis decora tegitur agitator Olympius apud Havercampum, [d]) et ſaepe quadrigarii tam in numis, quam marmoribus nudo ſunt capite. Scutica ſeu flagellum neceſſaria iis arma, qui rei equeſtri dant operam, ſive equitibus, ſive agitatoribus. Quare hanc artem profeſsi raro in monumentis ſine ſcutica comparent, et poteſt hic ipſe ejus defectus agitatori eſſe honorificus. Nam fuere, qui nullo ſcuticae ſubſidio auſi ſunt ſperare victoriam, et ſi eam forte adepti ſunt, res digna viſa eſt, quae memoriae proderetur. Sic in marmore Gruteri celebratur Diocles agitator, quod SINE. FLAGELLO. VICTOR. EMINVIT, [e]) et inſigne anaglyphum, quod ſupra ex Fabretto produxi, offert Scorpum citatis quadrigis vectum nulla praeterea flagelli ope. At fuit etiam hic Scorpus Romani circi gloria, cujus merita Martialis binis elegantiſsimis elogiis celebrat. [f]) Fieri igitur poteſt, ut ſignum quodpiam agitatorem ſiſtat, etſi abſit flagellum, at cum iſtud manu tenet, certum puta aut aurigam, aut deſultorem, aut cuicunque equeſtri ſtudio deditum.

Venio nunc illuc, cujus fere unius cauſa haec liberalius diſputaveram. Propoſuit Havercampus in ſuo de Contorniatis tractatu numos complures, in quorum antica fingitur protome virilis tunicata capite nudo, dextera tenens vel ſcuticam, vel haſtam, ſ. equum freno cohibens, in nonnullorum area pone caput adſtituitur galea ejus formae, qualem mox dedimus. Epigraphe in his omnis abeſt, ſi Ioviani numum demas, quem exhibet p. 60. n. 12. Omnes hos vir eruditus aut Auguſtos, aut Caeſares facit, conſultisque oris lineamentis nobis obtrudit Neronem, [g]) Conſtantinum M., [h]) Magnentium, [i]) Deſiderium, [k]) Iovianum, [l]) Pla. Valentinianum. [m]) At vero multa ſunt, quae judicio huic plane adver-

a) L. V. pag. 200 F. b) L. LXIII. § 6. c) num. 59 et 71. d) num. 51. e) Pag. 337. f) L. X. epigr. 50. 53. g) num. 59. h) num. 50. i) num. 71. k) num. 72. l) Pag. 160. num. 12. m) Pag. 160. num. 13.

ſantur, ac vel illud maxime, ſitne ullo pacto veriſimile, imperatorem Romanum habitu, inſignibus, omnique cetero cultu ſic in monumentis publicis proponi, ut inter eum, infimamque ex cavea gentem nihil differret? nam eodem cultu effictos fuiſſe aurigas, docet numus ſupra propoſitus ſcripto juxta protomen EYTIMI. VINCAS. Non me fugit, extra hos contorniatos exſtare numos, qui imperatoris protomen cum equo et haſta offerunt, quales ſunt Conſtantini M., aliorumque bene multorum. At in his caput eſt decore galeatum, additur ſolita principis epigraphe, et pro aurigantium flagello haſta militaris principe digna. Video equidem, in multis contorniatis id, quod protome dextera manu tenet, inſtar verae haſtae formatum videri. At enim quovis pignore certarem, ſi omnes hi numi adcuratius inſpiciantur, adpariturum lorum ex ſummo haſtae apice defluum, et retortum inſtar harpae Perſeiae, quae fuit uſitatior ſcuticae aurigariae forma. Lorum illud tenuius ſi aevo vitium eſt paſſum, facile haſtae ſpeciem praebet, quae reipſa flagellum eſt. Et vero haec licentia, imperatores agitatorum habitu proponendi etiam propterea nullo eſt pacto veriſimilis, quod ex Theodoſii M. conſtitutione ne permiſſum quidem fuit, in eodem loco promiſcue et imperatorum et circenſium ſimulacra ſtatui. Ejus verba haec ſunt: a) *Si qua in publicis porticibus, vel in his civitatum locis, in quibus noſtrae ſolent imagines conſecrari, pictura pantomimum veſte humili, et rugoſis ſinibus agitatorem, aut vilem offerat hiſtrionem, illico revellatur, neque unquam poſthac liceat in loco honeſto inhoneſtas adnotare perſonas.* His diſputatis adverſatur contorniatus, quem Havercampus p. 160 n. 12 ex Numis max. mod. reg. Gall. reſtituit, quo in opere exſtat tab. XL. n. 4. In hoc fertur epigraphe: D. N. FL. C. IOVIANVS. P. F. AVG., typus: *Vir loricatus medio corpore, capite nudo, d. haſtam, ſ. equum freno retinens, pone petaſus.* Sin numus vere ſic habet, habebis Auguſtum aurigae cultu propoſitum jubente iſtud praecipue petaſo. At enim Ducangius, qui in Familiis Byzantinis ejusdem numi iconem dedit, petaſum, qui haud dubie abeſt, omiſit, et culpanda potius videtur pictura, quae exſtat in laudatis Numis max. mod., in quibus edendis ſaepe deſiderari adcurationem, alibi conqueſtus ſum. b)

EVTIMI. VINCAS. — OLVMPI. NIKA vel NICAS, et ſimilia ſunt acclamationes, quibus ſedens in orbem populus factionis ſuae agitatori elata voce bene precari conſuevit. NIKA Graecum eſt, et ejusdem cum VINCAS ſignificationis. Eundem ſenſum faciunt literae in perpendiculum ſcriptae: GARAMANTI. NICA — GENTI. NICA in celebri marmore, ſed male explicato a Panvinio, c) et Grutero. d) Ejusmodi acclamationes affectus teſtes offerunt quoque gemmae veteres, ſed et hae inferioris aevi. Mox infra habebis affine PETRONI. PLACEAS.

a) Cod. Iuſt. L. XI. tit. XL. § 4. b) in praefat. ad Vol. VI. c) de Lud. Circ. L. I. c. 10. d) Pag. 338. 2.

Venationes.

Venatio cervorum et leporum intra amphitheatrum.

Caput divi Auguſti. (Muſ. Caeſ. Morelli Impp.) *Neronis*, (Morelli Impp.) *Trajani.* (Haverc. num. 67.)

COLENDVS. *Venator eques cervum et leporem intento arcu in amphitheatro inſequitur.*

Caput Trajani. (Muſ. Farnes.)

Venator aprum venabulo petens, quem et canis adſilit.

Caput Neronis. (Haverc. n. 5. Morelli Impp.) *Veſpaſiani.* (Muſ. Caeſ.)

Venatores duo, unus ex equo urſum, alter e plano aprum impetentes.

Caput Neronis. (Morelli Impp.)

Venator adverſus irruentem urſum oppoſita machina ſe tuetur, deſuper quinque ſpectatores pugnae eventum attoniti exſpectant.

Caput Neronis. (Morelli Impp. Muſ. Farn.)

Vir unus duos tauros ferocientes cornibus retinet.

Caput Neronis. (Morelli Impp.)

Imperator eques leonem jaculo feriens.

Caput Neronis. (Morelli Impp.) *Trajani*, (Haverc. num. 21.) *Protome Eutimii agitatoris.* (Vide ſupra in Eutimio.)

Vir in tauro equitans cum urſo commiſſus.

Caput Neronis. (Morelli Impp.)

Beſtiarius ſtans d. haſtam, ſ. quid globo ſimile, pro pedibus panthera proſtrata, in area hinc tres metae, inde quid ſpecui ſimile.

Protome aurigae d. ſcuticam, ſ. equum freno retinentis. (Muſ. Caeſ. Pellerin Suppl. II. tab. 7.)

REPARATIO. MVNERIS. FELICITER. *Venator irruentem urſum oppoſita haſta excipit.*

INVICTA. ROMA. FELIX. SENATVS. *Caput Romae galeatum.* (Morelli num. fam. tab. I. Romae.)

Argumenta horum numorum commemoraſſe ſufficiat, explicationem facile quivis ex auctoribus, quos initio hujus capitis praecipuos nominavi, petet.

Pugilatus.

MILO. CROTON. *Leonis exuviae e clava ſuſpenſae.*

Bos cornupeta.

Proſper Pariſius numum hunc inter rariora M. Graeciae numiſmata edidit tab. IV., Havercampus in fronte operis de Alexandri M. numo, et de numis contorniatis reſtituit. Non dubitat hic, eſſe ex contorniatorum genere, at ego non hoc ſolum, ſed etiam vix in genuinis habendum cenſeo. De Milone Crotoniata virium humanarum miraculo, artisque adeo athleticae facile principe copioſa habemus veterum teſtimonia.

* * *

FILINVS. *Athleta nudus d. elata coronam, ſ. palmae ramum ſtat inter duas figuras togatas, quarum dexterior ſcipionem elatum, ſiniſterior tibiam tenet.*

Caput Neronis. (Muſ. C. Vitzai.) *Trajani.* (Muſ. Farnes. Haverc. num. 69.)

Numus jam ex Triſtano et Angelono cognitus. Cenſent plerique, eo exhiberi Philinum Coum celebrem Olympionicam, in cujus laudibus facundi fuere Pauſanias, et Plutarchus in Sympoſia-

cis. De figuris adſtantibus varia iidem conjecere, quae recoquere piget.

* * *

IOHANNES. NICAS. *Athleta et aliptes ſtantes.*

Caput Pla. Valentiniani. [a])

Pugil nudus humi ſedens alterius pugilis] caput ad terram adactum pedibus implicat, ejusque manum manu ſua cohibet.

D. N. CONSTANTINVS. MAX. AVG. *Imperator medio corpore cum corona gemmata d. ſceptrum, ſ. globum.* (Muſ. Princ. de Waldeck.)

Scenica.

Vir nudus praegrandem perſonam ſcenicam utraque manu geſtans, pone arbor.

Caput Neronis. (Muſ. Farnes.)

Duae perſonae comicae hiante turpiter rictu.

Mulier ſedens capite turrito etc. Vide reliqua infra § VI. ſub. numo I.

* * *

Organum hydraulicum adſtante hinc et illinc figura, quarum dexterior inſtrumentum quoddam flabello ſimile elata manu oſtentat.

Caput Neronis, (Muſ. Caeſ. Haverc. n. 11.) *Trajani.* (Haverc. n. 27.)

LAVRENTI. NICA. *Organum hydraulicum, ſtat hinc figura d. oſtentans aliquid flabello ſimile, adſtituuntur praeterea duo vaſa, ut videtur, illinc folia humi ſparſa.*

Caput Neronis. (Muſ. Caeſ.)

Havercampus in ſimili legit LAVRENTIN. AVG. [b]) Morellius: LAVRENTINVS, (Impp. in Nerone) Triſtanus: LAVRENTINVM. [c])

PETRONI. PLACEAS. *Tres figurae togatae ſtantes, quarum media minutum organum hydraulicum tenet, altera tibiam, tertia colloquentis more geſticulatur.*

Caput et epigraphe Salluſtii. (Muſ. Caeſ. Havercamp. pag. 150, alii.)

PLACEAS. PETRI. *Organum hydraulicum, adſtat utrinque figura illud, ut videtur, animans, juxta terminus Solis.*

Caput Pla. Valentiniani. Numus inſignis magnitudinis olim reginae Chriſtinae.

In explicandis his numis eruditi omnes facile conſpirant, hoc typo ſiſti *organum muſicum*, unis fere his numis praeclari hujus artefacti jam veteribus cogniti, et quod noſtrae quoque aetati ad varios uſus ſervit, imaginem exhibentibus. Fuit autem illud duplicis generis, *hydraulicum*, quod aquae motu, et *pneumaticum*, quod follibus animabatur. Prioris frequentior apud auctores veteres mentio. Nero, ait Suetonius, [d]) urgentibus jam maxime inimicis *primores viros per organa hydraulica novi et ignoti generis circumduxit.* Alterius teſtimonium jam viderunt eruditi apud Manilium, [e]) at multo certiora ſunt bina alia, primum apud Theodoretum: [f]) *Οργανῳ γαρ ἑοικεν ἀπο χαλκων συγκειμενῳ καλαμων, και ὑπ' ἀσκων ἐκφυσουμενῳ, και κινουμενῳ ὑπο των του τεχνιτου δακτυλων, και ἀποτελουντι την ἐναρμονιον*

---

a) Marini Iſcriz. Alban. p. 129. b) num. 10. c) Tom. I. p. 218. d) in Ner. c. 41.
e) L. V. v. 329. f) de Provident. Orat. 3.

ἐκέινην ἠχὴν. *Ejuſdem enim fuit formae cum organo aeneis tubis compoſito et follibus animato, quod artificis digitis motum harmonicos illos concentus efficit.* Iulianus Aug. in epigrammate, quod eſt in Brunckianis Vol. II. pag. 403, in ſimilis organi deſcriptione meminit *aenearum fiſtularum*, δονακων χαλκειης ἀρȣρης, non noſtro flatu animatarum, ſed vento *ex taurino ſpecu*, ἀπο ταυρειης σπηλυγγος, i. e. follibus, prorumpente, qui ſe in earum radicem inſinuat, dum interim vir quidam peritus *celerum digitorum* ope, ἐχων θοα δακτυλα χειρος, ſuavem concentum elicit. Vtrius generis fuerit propoſitum in his numis organum, an hydraulicum, an pneumaticum, non ſatis conſtat. Sed de horum initiis, uſu, progreſſu vide, quae laudatis omnis aevi auctoribus magna cum eruditione congeſsit Chriſtianus Wernsdorfius ad Publilii Optatiani Porphyrii carmen, ut ineptum, ita laborioſum, quod *Organon* inſcripſit. a) Cauſa illati his numis hujus artefacti viſa antiquariis, quia, ut altius diximus, illo delectabatur Nero, cujus caput in antica conſpexere. Verum an et Trajanus illo, et Valentinianus delectabantur, quorum item in ſimilibus aliis occurrunt capita? Satis eſto, fuiſſe haec organa inter παιγνια circorum et ſcenarum, ac propterea dignum horum numorum augumentum, ut ſane ſimile artefactum inter alia circi ludicra exhibetur in elegante diptycho apud Maffeium. b)

In eorum inſcriptionibus primum recitandis, deinde explicandis incredibile, quanta abſurda ab eruditis ſint prolata. Lege primum Triſtani, deinde qui hunc in pejus corrigit, Havercampi judicium de vocabulo LAVRENTIN. c) Numus integerrimus muſei Caeſarei habet, ut dixi, LAVRENTI. NICA. Numum poſtremum ſic deſcribit Franc. Camelus in catalogo numorum theſauri reginae Chriſtinae: *Aedificium cum tribus figuris:* PLATEA. S. PETRI. d) quo quid magis ridiculum? Veriſimile eſt, ſecundum numum praecedentem legendum in hoc quoque PLACEAS. PETRONI.

* * *

MAR - - - INC. *Mulier ſtans d. elata coronam, adſtant juxta quatuor puellae, pone duo pueri.*

Caput Theodoſii II. (Tanini Suppl. ad Band. tab. XVIII.) *

MARGARITA. VINCAS. *Mulier ſtans d. elata coronam, ſ. veſtem colligit; ei advolans Victoriola coronam offert, infra duo palmae rami.*

Caput Pla. Valentiniani. (Tanini ibid. Pembrock P. III. tab. 102. Muſ. Princ. de Waldeck.)

Vitiatam numi prioris epigraphen Taninius explendam conjicit: *Margarita vincas*, ut in numo ſequente, ejus vero typo proponi Margaritam coryphaeam, quae publicum puerorum puellarumque cantum moderatur. In numo altero eadem Margarita proponitur in arte ſua victrix, indicantibus iſtud, advolante Victoria, et palmae ramis:

---

a) Poet. Lat. min. T. II. p. 394. et Tom. IV. in Addend p. 823. b) Muſ. Veron. p. 111. c) Pag. 73. d) Pag. 124.

§ V. *Contorniati cum typis domeſticis cognitis.*

Hactenus typos vidimus, qui fere uni huic numorum claſsi proprii ſunt. Verum exſtant etiam, etſi non magno numero, qui typos ex vera Romanorum moneta jam cognitos recepere. En aliquot exempla, ut ab his contorniatorum fines plenius intelligamus. Horum aliqui tam anxie numos veteres domeſticos imitantur, ut jure in reſtitutionum numis poſsint putari, et ab archetypis non differant niſi ſiglis juxta caput introrſum ſcalptis, ambiente marginem ſulco, et opere rudiore, certis, ut ſupra dixeram, contorniatorum ſignis. Tales ſunt:

* * *

Caput Agrippinae ſen. cum epigraphe: AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. ✠ S. P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thenſa.* (Muſ. Caeſ. Morelli Impp.)

Caput Neronis. ✠ PACE. P. R. *etc. Templum Iani.* (Muſ. Caeſ.) In alio: ROMA. *Roma galeata ſedens addito etiam* S. C. (Morelli Impp.) In alio: DECVRSIO. *Eques decurrens.* (Morelli Impp.) In alio: *Duo equites decurrentes*, ut in numis Neronis.

Caput Galbae. ✠ LIBERTAS. PVBLICA. S. C. *Libertas ſtans.* (Morelli Impp.)

* * *

In aliis numis cum parte antica junguntur averſae alieni temporis, ſic:

ANNONA. AVGVSTA. CERES. *Ceres ſedens etc.* ✠ *Caput Trajani.* (Theupoli.)

Hic typus obvius eſt in moneta Neronis.

DIVA. FAVSTINA. AVG. *Fauſtina junior ſtans d. pateram, ſ. cornucopiae ad aram ſacrificat.* ✠ *Caput Neronis.* (Morelli Impp.)

Mira profecto Neronis et Fauſtinae in eodem numo ſocietas, cujus cauſam nexus non facile alius praeter ipſum numi architectum dabit.

* * *

Caput Conſtantini M. ✠ VICTORIA. CONSTANTINI. - - - *Victoria ſedens inſcribit clypeo.*

VOTA. XX. *Circus, in quo duae quadrigae decurrunt, et venatores cum belluis pugnant.* ✠ *Caput Pla. Valentiniani.* (Muſ. d'Ennery.)

* * *

ANTINOOY. HPΩOC. *Caput nudum.* In alio: ANTINOΩ. ΠANI. *Protome Antinoi ſ. pedum ſuper humero.* ✠ VICTORIA. AVG. *Victoria gradiens.* (Prior apud Vaillant. num. Graeci, alter in muſeo princ. de Waldeck.)

En tibi et contorniatos bilingues, ſic tamen, ut Antinoi nomen, velut dei extranei, Graece ſcribatur, ex quacunque demum cauſa eum his monumentis inſerere placuit. Quae alia in his numis ad Antinoum pertinent, vide explicata in ejus moneta Vol. V. p. 536.

§ VI. *Numi explicatus ambigui.*

Mulier ſedens capite turrito d. elata, ſ. haſtam; ei ad dexteram adſtat vir pileatus d. bipennem, ſ. haſtam, ad ſiniſtram ſtans mulier turrita mulierem ſedentem coronat, ſ. haſtam tenet; pro pedibus adſtant quatuor animalia alata inſtar Sphingum, ara utrumque extremum claudit,

in imo duae figurae inſtar fluviorum humi procumbentes. X *Duae perſonae comicae hiante turpiter rictu.* In alio: *Caput Alexandri M. nudum.* (Haverc, num. 1. 2.) In alio: *Caput Neronis.* (Morelli Impp. Muſ. Farn.)

Patinus, qui id genus numos primus vulgavit, proſpere adventurum edixit, qui horum ſolvet numorum aenigmata. Objecta haec difficultas invitavit Havercampum, ut in iis enodandis vires ſuas experiretur, eique cauſae potiſsimum debemus diſſertationem, quam de Alexandri M. numismate conſcripſit, qua ſimul aliorum contorniatorum catalogum, et uſum complexus eſt. Eo in opere profitetur vir eruditus, inſolente hac horum numorum imagine indicari ſummum imperium Orientis et Occidentis, (quam utramque plagam notant binae perſonae partis alterius) quod per rapaces homines in quatuor decantatis monarchiis Chaldaeorum, Perſarum, Graecorum, Romanorum (harum ſymbolum ſunt quatuor animalia alata) violentiſsime fuit exercitum, quin adeo cupide devoratum (et graphice id quidem adumbratum horrendo duorum capitum oris hiatu.) Et ne conjeciſſe ſolum videretur, addit: *nullum in hoc numismate vel punctum eſſe, quod non examuſſim in formadibilem iſtam quadret poteſtatem.* a) Haec cum tibi, Sigeberte, tam certa explorataque viderentur, cur aliquot poſt annis, cum eundem typum explicare intenderes, deſtitutum te in vado quereris, ejusque te intellectum non poſſe adſequi? b) An oblitus eras operis, quod olim totum hujus unius cauſa typi, et cum tanto eruditionis niſu conſcripſeras? An vetus confidentia vertit in diffidentiam? Poſſumus ex hoc exemplo intelligere, quam inanes ſaepe ſint virorum praeſtantiſsimorum ſane et eruditorum conatus, cum nihil in omni retro antiquitate tam arduum, tam invium putant, quorſum ingenio et eruditionis copiis non poſsint pertingere. Ceterum ſi liberet etiam, vererer in typi hujus ſenſum ſtudioſius inquirere, quod iconismos usque modo vulgatos nimium video diſcrepare. Nam quae figura Patino et Havercampo dicitur manu tenere bipennem, ea ſecundum iconismum Morellii tenet pedum, et caput pileo Phrygio obtegit, c) certus adeo per haec indicia Atys, quo veriſimile ſit, mulierem in medio conſidentem eſſe Cybelen cum Atye ſuo, quin et adſtituta quatuor animalia aliud forte non eſſe, quam ſacros huic deae leones. Cybelen cum Atye in leonum quadrigis vectam ſupra in Mythologicis vidimus. Typus duarum perſonarum ſcenam olet, ut alii contorniatorum typi circum et amphitheatrum, easque non eſſe connectendas cum averſo numi argumento, inde patet, quod numi alii pro his offerunt caput Alexandri M., vel Neronis.

* * *

Serpens adſurgens fruges in ara poſitas adlambit, pone arbor. X *Caput Neronis.* (Haverc. num. 6. 12. Morelli Impp.) *Trajani.* (Haverc. num. 34.)

Havercampus typum hunc ex Neronis vita explicat, nequaquam abſterreri ſe paſſus, quod idem Trajano quo-

a) Pag. 4.

b) Morelli Impp. Tom. II. pag. 93.

c) in Nerone tab. VIII. n. 18.

que tribuitur. Fuit ſerpens comes Aeſculapii, Apollinis, Minervae, Hygiae, Hecates etc. tum et heroum, ipſe etiam genius et Agathodaemon, ut ſymbolicos explicatus alios taceam; in myſteriis quoque, ac praecipue in orgiis Bacchi fuit animal religioſum et reconditi ſenſus. Ob multiplicatos ergo hos ejus honores neceſſe eſt ſerpentum typos, niſi ab aliis cauſis juventur, impeditam habere ſignificationem. Typus, quo is modo his in numis proponitur, videtur indicare inferiarum ritum, et felix in iis omen. In his dapes arae imponi ſunt ſolitae, quae offerebantur diis Manibus, et dicebantur *ſilicernium*, adlabens vero ſerpens, epulasque depaſcens creditus eſt famulus ejus, cui inferiae actae ſunt. Sic cum Aeneas Anchiſi poſt exceſſum ſacra inſtauraret, ecce anguis agmine longo

Tandem inter pateras, et levia pocula ſerpens
Libavitque dapes, rurſusque innoxius imo
Succeſſit tumulo et depaſta altaria liquit.

Verba ſunt Virgilii, [a]) quae proxime imitatus Valerius Flaccus, cum refert, ad placandos caeſorum in acie manes celebratum a Iaſone ſacrificium, ſic ait: [b])

Dixerat, et ſummas frondentibus intulit aris,
Libavitque dapes, placidi quas protinus angues
Vmbrarum famuli linguis rapuere coruſcis.

* * *

Mulier moeſta rupi inſidens, ex adverſo ſtans vir nudus manibus poſt tergum revinctis, quem ſuſpicit figura alia humi ſedens. Ӿ *Caput Neronis.* (Haverc. num. 2. Morelli Impp.) *Trajani.* (Haverc. num. 25. Pellerin Suppl. II. tab. 7.)

Similem edidit Begerus, et in homine vincto Tiridatem Armeniae regem agnovit. [c]) Havercampus in genere Parthum deſignari putat, atque eodem typo in numo Trajani adludi ad victoriam Armeniacam, Dacicam, Germanicam. Ergo judice Havercampo idem typus in diverſis imperatoribus lectus eſt ad diverſas res geſtas deſignandas? Praeſtat illum in incertis putare. Habet is nonnihil adfine cum Marſyae ſupplicio, Scytha humi conſidente, et ad ſumendam poenam parato.

* * *

Porticus binis columnis fulta, intra quam vir ſtans ad menſam numis refertam cum binis viris togatis colloquitur, Ӿ *Caput Neronis.* (Muſ. Caeſ. alibi.)

Havercampus ſingulari hoc, et nusquam alias conſpicuo typo indicari putat abacum et locum, ubi dividebartur contorniati in uſum Circenſium. [d]) Sed levior haec videtur cauſa, quam ut vel abjectis his numis typi materiam ſufficere potuerit. Veriſimilius videtur, propoſitum argentarium in foro fenus exercentem. Hujus προαιρεσεως homines variis nominibus dicti fuere *argentarii*, *numularii*, *daniſtae*, *collybiſtae*, tum et *menſarii* et *trapezitae* a Graeco τραπεζα, *menſa*, quod pecuniae poſita

a) Aen. V. 90. b) Argon. III. 456. c) Theſ. Br. T. II. p. 622. d) Morel. Impp. T. II. p. 82.

menſa numerabantur. Sic Tullius: [a]) *Quid? ſtipendium militibus per omnes annos a civitatibus, MENSIS PALAM PROPOSITIS eſſe numeratum.* Narrat Plutarchus, [b]) candidatos in comitiis honores non jam tecte, ſed *poſitis in medio menſis*, ἐν μεσῳ θεμενοι τραπεζας, a populo fuiſſe mercatos. Illuſtrior adhuc locus Martialis, qui in cauſis, quae clamores ſtrepitumque urbis augent, refert etiam forenſia numulariorum negotia. [c])

Hinc otioſus ſordidam quatit menſam
Neroniana numularius maſſa,

nimirum numis omnis metalli Neronis imagine inſignibus, et Martialis aetate maxime obviis. In elegia, quae *Nux* inſcribitur, et Ovidio tribuitur, deſcriptum habes patentem facile ad ſimiles tabernas acceſſum, [d])

Quilibet argentum prima de fronte tabernae
Tollat.

Locus, in quo fenus iſtud exercebatur, Ciceroni, Horatio, aliisque dictus plerumque *medius Ianus.* Vide eruditorum obſervata ad Ciceronis de Offic. L. II. c. 25. Idem mos apud Graecos quoque valuit. Narrat Polyaenus, [e]) Alexandrum Pheraeum clam cum militibus in Piraeeum advectum dato ſigno ex omnibus menſis pecunias diripuiſſe.

* * *

Clypeus, in cujus medio capita Solis et Lunae zodiaci ſignis clauſa, juxta ſedens vir expanſis manibus, capite elephanti proboſcide ornato, pone ſtatua Palladis. X *Caput Trajani.* (Haverc. n. 29. Theupoli.)

Obſcurum, inquit Havercampus, [f]) mihi fateor eſſe aenigma, ne tamen nihil adferam, dicam id, quod in mentem venit. etc. At mihi, qui ſimplicem, neque longe arceſsitam explicationem praeferre amo, videtur vir ante aſtrorum et Zodiaci imaginem conſidens eſſe ex eorum genere, qui aſtrologiae, et rimandis ex hujus diſciplina naturae arcanis dedere operam, quales perverſa ea aetas copioſos tulit, et ex quorum ingenio prodivere tot numi et gemmae zodiaci imagine inſignes. Homines Circenſibus ſtudiis deditos prae aliis hac ſuperſtitione laboraſſe, aliorſum ſatis conſtat.

* * *

Vir galeatus ſolo amictus palliolo taurum cornibus retinet, quem ſibi intentata clava vir alter ſolo item palliolo amictus vindicat; juxta e terra exiſtit draco alatus ignes ſpargens. X *Caput Trajani.* (Muſ. Piſani.)

Hunc quoque typum in incertis habeo. Mazzoleni praeconis explicationem qui adprobet, nemo facile erit.

* * *

Piſces quatuor, polypus, ſepia, cammarus, pompilus. X *Caput Neronis.*

Hujus numi meminere Erizzus, Triſtanus, Spanhemius, quorum ampla judicia ad verbum recitat Havercampus, [g]) ac fatetur denique, nihil de hoc typo certi adfirmari poſſe. Tanti fuerat, tot obſoleta verba recoquere.

---

a) Orat. in Piſon. c. 88. b) in Iul. Caeſ. pag. 721. c) L. XII. 57. d) vers. 139. e) Strat. L. VI. c. 2. § 2. f) Pag. 97. g) Impp. Morelli Tom. II. p. 94.

* * *

Area quadrifariam diviſa, intra quam BC. RS. TG. FB. ✠ *Caput Neronis ſine epigraphe.*

Prodigio ſimile fuiſſet, ſi Harduinus cibum palato ſuo tam ſuaviter adridentem reſpuiſſet. Explicationem vide in ejus Operib. ſel. p. 724, ſed quam intactam relinquo, quod ſomnia a ſcriptis meis longe abeſſe volo. Numus hic frequenter in catalogis occurrit. Quos ipſe viderim, omnes ſpurios agnovi.

* * *

SABVCIVS. PINIAN - - - *Vir baculo percutit arborem, ad arboris pedem ſerpens.* ✠ *Caput Caracallae.* (Theup.)

Forte eſt Hercules Heſperidum ſerpentem clava comminuens.

* * *

NVSMACCONMONIMVS. *Vir rupi inſidens et reſpiciens.*

Incertus eſt epigraphes et typi ſenſus, etſi haec averſa obvia, et, ut per intervalla vidimus, juncta cum variis anticis, in quibus vel Alexander M., vel Salluſtius auctor, vel Deſiderius auriga proponuntur. Similem ex Strada reſtituit Havercampus, a) ſed in quo, haud dubie vitiato, jactatur ſcriptum MACCOMMO. Cannegieterus in inſolentem hanc epigraphen commentatus operoſe conjecit, vocabulum MACCO deſignare *ſtultum*, nomine in fabulis Atellanis uſitato. b) At enim omnes in hac pugna eruditionis ſuae vires in ventum effudit. Epigraphen enim, qualem dedi, offerunt numus muſei Caeſarei, duo alii, qui citantur in muſeo Theupoli, c) unus in muſeo Pembrock, d) et alius in muſeo Princ. de Waldeck.

* * *

OLEXIVS. *Aries ſtans ante aram luculentam.* ✠ ANTONINVS. PIVS. *Caput Antonini Pii.*

Fuit hic numus olim Romae in muſeo Carthuſianorum, translatusque inde in muſeum Caeſareum editus eſt a Froelichio in Cimelio Vindob. Part. II. pag. XXVII. Verum triplex vir illuſtris in eo promulgando admiſit peccatum, primum, quod ſpurios ejus natales indicare neglexit, deinde quod in eo ſcriptum adſerit: D. N. IVLIANVS. AVG., cum certa ſit lectio ANTONINVS. PIVS, quem lapſum jam memoravi in Catalogo muſei Caeſarei. Tertium, quod epigraphen averſae legit OLENIVM, quam iniquam lectionem corrigere tum non ſatis poteram, quod eam numus non ſatis integer revera praeferre videbatur. Serius ſimilem magis valentem probumque nactus legendum vidi OLEXIVS, quod nomen haud dubie eſt aurigae, aut certe cujuspiam ex cavea; verum quis ſit ejus nexus cum ariete ad ſacrificium parato, non intelligo. Monere juvat, ſimilem typum occurrere in ejusdem Pii numis Alexandrinis.

* * *

Baſis juxta rupem, cui impoſitum ſignum Iovis cum modio in capite d. fulmen, ſ. haſtam, pro pedibus aquila, ad quem vir tunicatus tectus galea militari, et caduceum tenens equum adducit. (Muſ. Princ.

a) num. 72. b) Miſc. obſerv. crit. Vol. VII. pag. 135. c) Pag. 826. 827. d) Part. III. tab. 98.

de Waldeck.) tegitur plane militari, id eſt: criſtata? Argumentum hercle obſcurum. An Mercurium putem, cujus caput galea an militem, cujus ſiniſtra caduceum praefert?

CAPVT IV.

De aetate contorniatorum.

De aetate, qua contorniatorum uſus coeperit, variae fuerunt eruditorum ſententiae. Non defuere, qui, ſaltem numos hujus claſsis illos, qui imperantium capita offerunt, eſſe coaevos iis exiſtimarunt, quorum in iis imagines continentur, quos inter fuit ipſe Spanhemius, qui Neronis numum, tanquam eo imperante cuſum, explicat, [a]) tum et Ducangius, [b]) et nuper cl. Pinkertonus. [c]) Verum jure hanc ſententiam refellimus, ac primum quidem ex lege fabricae, quam ad explicandam aetatem aliorum quoque numorum, quae aliis claſsibus ſubſunt, multum valere novimus. Docuit experientia, ſingulis imperantium ſaeculis alium fuiſſe in numis fabricae modum. Iſtud ſi verum, ut ſane eſt veriſsimum, et ſi hac ſola jam differunt numi Auguſti a numis Trajani, quanto magis neceſſe eſt differre numos Auguſti a numis Fla. Valentiniani? Atqui videmus, in omnibus contorniatis ineſſe eundem tenorem, eundem cultum habitumque, certum adeo teſtem, eorum aetatem non magnopere divergere, ac propterea certi ſumus, numos Iul. Caeſaris, Auguſti, ac proxime ſequentium propter eandem hanc cum numis Honorii et Valentiniani adfinitatem cum his quoque tempore jungendos, et quod ſequitur, Iul. Caeſaris, Auguſtique numos non eſſe horum temporibus coaevos. Ex eadem cauſa pridem conſenſere eruditi antiquarii, numos quosdam conſecrationum imperatorios, quod omnes eadem fabrica, eadem vilis argenti mixtione eſſent, eadem etiam aetate ſignatos. Quocirca neceſſe eſt ſtatuere, ſequiori aetati tribuendos contorniatos omnes eorum imperatorum, qui praecedentia ſaecula occupavere. Adde argumenta alia luce ipſa clariora. Multa videmus in his numis priorum ſaeculorum imperatoribus tribui, quae horum aetate fuerunt ignota, aut inuſitata. Caput Iul. Caeſaris praeter lauream ambit diadema, quod ex cauſis cognitis procul habent ejus numi ſynchroni. Trajanus in numo muſei Caeſarei *Pius Felix*, qui tituli conjuncti ante Commodum ignoti fuere. In alio muſei Caeſarei idem Trajanus dicitur *Proconſul*, qui titulus nonniſi numis inferioris ſaeculi inſcriptus legitur. Nimirum qui numos hos feriundos curaverunt, eorum modos et epigraphen ad aevi ſui ingenium adcom-

a) Tom. I. pag. 231. b) Aevi inf. num. § LXIV. c) Eſſay on medals Tom. I. pag. 231.

modaverunt. Denique vel unus is numus, qui in antica habet caput Neronis, in averſa Fauſtinam juniorem, quem deſcripſi ſupra cap. III. § 5, ſatis per ſe probat, eum numum imperante Nerone ſignari non potuiſſe. Ioberti ſententia, quae contorniatos jam Gallieno imperante cuſos conjicit, jam a Bimardo refutata eſt, [a]) neque jam digna, qua refutanda amplius occupemur. Magis ſobrium Morellii et Mahudelii judicium, qui iſtud numorum genus circum Conſtantini M. tempora feriri coeptum, et per proxime ſequentes imperatores usque ad Pla. Valentinianum continuatum adſeruere, in quo totum contorniatorum agmen fere deſinit. De Havercampo praeceptore nihil eſt, quod memorem, nam etſi ipſe arbitretur, eorum natales intra ipſum illud tempus, quod modo deſignavi, conſtringendos, tamen ſolita ſua inconſtantia variis per opus ſuum locis ſic de eorum ortu diſſerit, ut ſatis appareat, multos imperatoribus, quorum imaginem praeferunt, ſynchronos illi fuiſſe creditos, quod quidem aperte in dedicatione operis, tum etiam pag. 49 et 80 ſtatuit.

CAPVT V.

De uſu contorniatorum.

Ad hunc quod attinet, video inter omnes convenire, contorniatos monetae modum ac potentiam non habuiſſe, nimirum quod tot modis, quos capite I. deſcripſi, a moneta ordinaria differrent. Facile etiam inter omnes convenit, non fuiſſe eos auctoritate publica ſignatos, ſed inſtituto privatorum, hominumque ex plebe parum eruditorum, cum typos in iis viderent plerumque ex humili fortuna captos, conſociata temere ac fortuito, quae natura ſunt disjunctiſsima, et non frequentia modo, ſed et abnormia in orthographiae legibus peccata, quae luteo etiam aevo auctoritatem publicam diffiterentur, et quorum ſpecimina capite ſequente colligam. Eſt in muſeo principis de Waldeck contorniatus Trajani, in cujus averſa ſunt duo equites cum haſtis decurrentes, ſcripto infra S. C. Alios cum iisdem notis dedi ſupra § V. Nolim quis ex his ſiglis arguat, hos numos ſenatusconſulto fuiſſe ſignatos, ſed potius hos decurſionum typos ex numis Neronis non omiſsis etiam his ſiglis, petitos. Denique cum viderent eruditi, pleros que typos captos ex ſtudiis athleticis, ac circenſibus, facile ſanxere eorum plerique, circi et arenae uſibus numos hos fuiſſe deſtinatos. Circenſia ſane ſtudia eloquuntur efficti in his agitatores adſcriptis plerumque nominibus quadrigis ſuis invecti, aut eorum protomae, equi victores, pugiles, beſtiarii, venationes, palmae victoriarum

a) ad Iob. Tom. I. pag. 87.

praemia. Ad haec inſcriptae formulae: VRSE. VINCAS — OLVMPI. NIKA — PETRONI. PLACEAS, et ſimilia, bona verba ſunt, omina, et ἐυφημισμοι, quae ſpectatores ex cuneis adclamare ſoliti ſunt ſuae factionis hominibus. Praeterea quod prae Auguſtis aliis Neronem et Trajanum frequentius videmus his numis illatos, iſtud quoque luculente comprobat, eos Circenſium cauſa fuiſſe ſignatos. Neque enim adſentior Mahudelio adſerenti, praelatos fuiſſe eos principes, qui Circenſibus magis fuere addicti. Ac propterea praelatum etiam Neronem plerique adſerunt, quod de ejus incredibili in hos ludos adfectu conſtabat, qui teſte Dione [a]) victores equos, et jam ſenio confectos ſtola forenſi ornavit, et alimenti nomine pecuniam adſignavit, et quo imperante agitatores eam ſibi ſumpſere arrogantiam, ut adverſari conſulum praetorumque imperio auderent. At ſin iſtud, cur, ut alios praeteream, non etiam iisdem honoribus mactatus Commodus? cujus ſane non remiſsior fuit ad haec ſtudia contentio, qui quadrigas ipſe egit, et feras propalam manu ſua confecit, quin tamen vel unicus ejus contorniatus adhuc ſit cognitus. Atque his quidem omiſsis cur Trajanum tanta horum numorum frequentia ornare placuit, quem Circenſibus eodem impenſo ſtudio delectatum nemo ſcriptorum meminit? Alia igitur inquirenda cauſa, cur Neronem ac Trajanum frequentius in hos numos vocare libuerit; nimirum quod ille certamen quinquennale Romae conſtituit, in hujus vero mortui honorem ludi Parthici, ſeu triumphales acti fuere, de quibus, ne jam dicta repetam, vide, quae indicavi in numis Neronis ad annum V.C. 813, et in numis divi Trajani. Accedit, hunc eundem Auguſtum magnos ſumptus in ornandum amplificandumque Circum effudiſſe, ut diximus in hujus moneta ad annum V. C. 864. Placuit igitur rerum Circenſium miniſtris eorum ſaepius memoriam reſtituere, qui victoriae ſibi, ac praemiorum materiem dedere. Neronis memoriam propter haec ipſa ſtudia non modo pluribus poſt ſaeculis gratam fuiſſe poſteritati Circenſi, ſed et lubenter ab arena Conſtantinopolitana receptam, inſigniter comprobat gemma anaglypha, quam vulgavit Comes Caylus. [b]) Siſtit illa Neronem capite radiato quadrigis vectum, et quidem adverſum, ut in contorniatis mos obtinuit; dextera effert mappam, ſiniſtra ſceptrum conſulare tenet, addita epigraphe: ΝΕΡϢΝ ΑΓΟΥϹΤΕ. (ſic) Pictura, et univerſus cultus, tum et inſcriptionis perverſa lex perſpicue docent, ſculpturam hanc inferioris eſſe aevi opus, et propter epigraphen Graecam nequaquam coeli Latini, et haud dubie Conſtantinopolis, qua in urbe ſatis conſtat majore adhuc rabie factiones Circenſes fuiſſe bacchatas, quam in ipſa metropoli Roma.

At quem definite uſum in Circenſibus praeſtabant contorniati? Iſtud enimvero ſilentibus veteribus, numis ipſis non ſatis loquacibus evinci confidenter nequit. Quae recentiores attulerunt, merae ſunt conjecturae. Suſpicatur Mo-

a) L. LXI. §. 6.

b) Rec. d'Antiq. Tom. I. tab. 86.

rellius, eos eſſe cuſos, ut in ludis athleticis praemiorum loco eſſent. [a]) Secundum Havercampum cuſi videntur ab ipſis dominis et victoribus Circenſibus, qui equos ſuos palmam adeptos hoc modo celebrari voluerunt. [b]) Verum haec judicia valere tantum poſſunt ad numos, quibus inſcripti equi. Singularis eſt opinio Cannegieteri, ab aurigarum fautoribus haec per cuneos diſtributa numismata, ut per bona verba his ſaepe inſcripta, et inſculptas imagines eorum juvaretur victoria. In vulgus enim fuiſſe creditum, artibus magicis equorum curſum aut poſſe incitari, aut figi retardarique. Ad has ergo praeſtigias ſive exercendas, ſive diſturbandas inventos contorniatos fauſtas adclamationes et omina continentes, in quibus maximam ineſſe vim olim credebatur, atque eadem vi pollere creditas imagines Alexandri M., Olympiadis, Neronis, Virgilii, Apollonii Tyanenſis, Appuleii, Anchiſae, Aeneae etc. quod conſtabat, hos artibus magicis aut fuiſſe deditos, aut ſaltem earum peritos; tum vero eandem virtutem praeſtare dracones ſaepe his impreſſos, ac denique crucis ſignum in numo Havercampiano num. 54 quadrigis inſculptum validis jam tum Chriſtianorum rebus. Lege haec ab auctore erudito fuſe expoſita in Miſc. obſervat. crit. novis Tomo I. anni 1740 inde a pag. 6, ſed facile etiam advertet lector, opinioni huic nihilo plus ineſſe meriti, quam quantum conjecturis, utut eruditis navisque, tribui poteſt. Exiſtimavit nuper cl. Pinkertonus, fuiſſe eos inſtar teſſerarum, (*tikets*) quae ante ludorum initia in vulgus diſtribuebantur, quibus ſinguli acceptis jus habuere certum quempiam ac definitum in ſubſelliis locum occupandi. [c])

CAPVT VI.

De merito contorniatorum.

Qualecunque iſtud numorum genus ſuos habuit patronos, quorum judicio expetendi viderentur, et ad varias cauſas prodeſſe. De iis multo prae aliis indulgentius judicavit Patinus, cum dignos eſt arbitratus, quorum deſcribendis elegantiis et enodandis aenigmatibus eruditi opem impenderent. [d]) Neque etiam ſuis eos laudibus fraudavit Mahudelius. At vero aliorum de iis judicia inclementiora, nimirum quod utramque numi partem temere, nullo apparente idoneo nexu plerumque conſociatam, rudem imaginum picturam, argumenta fere tantum ex aurigarum pugilumque conlegiis petita offerrent, nullo adeo idoneo ſive eruditioni, ſive oculis pabulo. Offenderunt etiam delicatiores

a) Specim. pag. 49. b) Pag. 157. c) Eſſay on med. Tom. I. p. 232. d) Introd. ad hiſt. num. pag. 43 et in Suetonio ſuo pag. 468.

indecora adverſum orthographiam peccata, ut: TESEVS, PENTESILEA, STEFANVS, OLIMPIAS, SALVSTIVS, APOLONIVS, ETERNITAS, et ſimilia, ac perpetuum illud ωMHPωC pro OMHPOC, certo indicio, aetate lutea, et ab infimae claſsis hominibus, nulla certa auctoritate publica has eſſe ſordes imperatas. Videri poſsit, iconologiam ab his numis juvari, quod in iis variorum virorum illuſtrium capita proponuntur, quae in aliis veterum monumentis fruſtra quaeras. Verum quantam fidem mereantur effigies pluribus ſerius ſaeculis inſculptae, quam illuſtres hi viri vixere, tum et aevo artibus inimico, et ab imperita plerumque manu, nemo non videt. Quibus de cauſis factum, ut et Pellerinius alieno ſe ab his numis animo profiteretur, [a]) et cum ab aliis in catalogum numorum maximi moduli reciperentur, excluderentur ab aliis. Haec inter diſsidia praeſtabit mediam tenere viam, ſic ut huic numorum claſsi neque tribuamus nimium, neque detrahamus. Nam etſi horum auctoritate parum poſsimus niti, ſunt tamen teſtes aevi ſui, morumque, et cogniti Romanorum in ludicra ſtudii et adfectus, quorum et volupe eſt ipſas videre imagines, ut Circi, omnisque ejus apparatus, aurigationum, venationum, tum et quo cultu fuerint aurigae, quae aut horum, aut equorum nomina, qui fauſtarum adclamationum modi, et ſimilia. Denique in nonnullis argumenta videas non illepida et inerudita, quorum non pauca in aliis veterum monumentis non reperias, quin etiam, etſi in rariſsimis, opus meliore ſaeculo dignum, cujus generis eſt inſignis protome Antinoi in numo bilingui, quem obtulimus ſupra pag. 305 ex muſeo principis de Waldeck.

SECTIO II.

DE NVMIS TESSERIS, SPINTRIIS, ALIISQVE VARII ARGVMENTI.

En tibi ignobile rei numismaticae vulgus, ut in claro exercitu lixas, calones, copas, ſcorta, in extremum agmen conjectum, magis memorandum, ne quid in univerſo opere ad cauſam pertinens deſideretur, quam ad eruditionem dignamque vetuſtatis ſcientiam profuturum. Sed et paucis tantum exemplis moleſtum examen definiemus.

* * *

Caput Auguſti radiatum. ✠ *Corona laurea, intra quam numeri varii:* I. II. V. XIII. *etc. In aliis pro his ſcriptum* AVG. AE. III. (Muſ. Caeſ. Theup.)

D. N. FL. CL. IVLIANVS. P. F. AVG. *Iulianus capite barbato et galeato cum haſta et clypeo.* ✠ IIII. *vel* IV. *vel* VIII. *vel* XIII. *in circulo.* AE. III. [b])

---

a) Suppl. II. p. 87. b) Bandur. Tom. II. pag. 434.

C. MITREIVS. L. F. MAG. IVVENT. *Caput virile nudum.* ✕ XI. *vel* XII: *intra lauream.* AE. III. (Morelli fam. Mitreia, Pembrock P. III. tab. 97.)

Turpes et monſtroſi concubitus. ✕ *Laurea, intra quam numeri varii* I. II. III. - XV. XVI. XXIX. AE. III. (Theupoli p. 391. Pembrock P. III. tab. 97.) *In horum uno* A. XVI. (Princ. de Waldeck.)

Conjecturarum opus eſt, in ſimilium uſum numorum inquirere, et ſi ſaepe difficile eſt, verum monumenti publici explicatum reperire, quanto res magis impedita, cum explicandae reliquiae veteres uſus privati, et quae, ut hae ipſae, de quibus agimus, infinitis, ſed quas ignoramus, poterant cauſis ſervire? Minus longe aberraveris, ſi ſtatuas fuiſſe teſſeras, vel ſymbola certae cujuspiam in ludis publicis, corporibus vel conlegiis, fratriis et coetibus, vel etiam in re militari ſignificationis, quibus exhibitis aut permittebatur acceſſus, aut repraeſentabatur illud, quod ſignificabat; aut fuere in luſu vice pecuniae verae, qui luſu finito vera redimuntur. Vide ſimiles teſſeras, ſed oſſeas, propoſitas in praefatione ad Tomum IV. picturarum Herculanenſium, et ab auctore anonymo amplis commentariis illuſtratas, quos cum denique perlegeris, vitio non dabis, ſi in argumento adſini nolo eſſe longior.

De numis C. Mitreii vide, quae pauca monui in numis gentis Mitreiae, quo loco adverti etiam, ejusdem eſſe naturae numulos notos Epheſios inſcriptos ЄΦ. CKωΠΙ, de quibus paullo infra.

Quos poſtremo loco propoſui, argumenti cauſa ab antiquariis *Spintriae* ſolent appellari, quod vocabulum hominem notat, corpus ſuum alienae libidini patienter permittentem, atque hoc ſenſu aliquoties a Suetonio, tum et Tacito et Lampridio uſurpatur. Vetus eſt conjectura, infame iſtud numorum genus auctore Tiberio repertum, de cujus incredibili, et honeſtis linguis melius tacenda libidine haec refert Suetonius: [a]) *Seceſſu vero Capreenſi ſellariam excogitavit, ſedem arcanarum libidinum, in quam undique conquiſiti puellarum et exoletorum greges monſtroſique concubitus repertores, quos SPINTRIAS appellabat. — — — Cubicula plurifariam diſpoſita tabellis ac ſigillis laſciviſſimarum picturarum et figurarum adornavit etc.* Creditum etiam, hos numos eſſe ex eorum genere, quos Martialis edente ludos Stella in vulgus jactos refert: [b])

Nunc veniunt ſubitis laſciva numismata nimbis.

At enim Tiberium non injuria abſolvit Spanhemius, qui de hoc argumento cumprimis conſulendus, [c]) primum, quod iſtud numi nullo indicio teſtantur, deinde quod Tiberius foedas ſuas voluptates in ſeceſſu Capreenſi occultari potius voluerat, quam publicis exemplis revelari. Neque etiam viro erudito ſatis cum Martialis laſcivis numismatibus convenit, et exiſtimat potius, turpes hos numos reliquae Floralium aut ſimilium ludorum infamiae ſub impuris principibus acceſſiſſe. Sed taedet

a) Cap. 43. b) L. VIII. ep. 78. c) Tom. II. pag. 520 ſeq.

in anquirendo rei ſordidae uſu eſſe curioſiorem. Addit Spanhemius, in Romanorum antiquariorum ſcriniis numos ſimiles haberi usque ad inſcriptum numerum XXIX., turpes vero concubitus ſaltem quadragies varios teſte Pyrrho Ligorio ex iis capi poſſe, quem numerum auget Beauvaiſius apud Blondium in Deſcriptione gemmarum Ducis Aurelian. Tom. II. p. 63.

* * *

Caput muliebre nudum, hinc C *inde* S. ✕ QVI. LVDIT. ARRAM. DET. QVOD. SATIS. SIT. *Quatuor aſtragali, ſeu tali luſorii.* AE. III. (Seguin. Sel. num. pag. 14.)

Conjicit Seguinus, caput anticae eſſe deae *Sortis*, et poſitas juxta literas C. S. explendas *Caſus*, *Sors*, quae nimirum in ludo quovis, at praecipue talorum, dominantur. Averſa edictum luſorium continet, nimirum ut is, qui ludit, arram deponat, ſive pignus ejus ſummae pecuniariae, de qua ex lege conventum eſt. Ad qvos ergo uſus pertinuerint ſimiles numuli, ipſum argumentum manifeſtat. *Det, quod ſatis ſit*, nota juris formula. Epicurus in teſtamento, ut eſt apud Ciceronem, [a]) ſanxit, *ut Amynomachus et Timocrates heredes ſui dent, quod ſatis ſit ad diem agendum natalem ſuum quotannis.* Similia exempla habent etiam marmora.

* * *

IO. IO. TRIVMP. *Lauri ramus.* ✕ Binae equorum ſoleae, ut videtur, inter duos angues. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

IO. SAT. IO. *Palmae ramus infixus* F *inverſo.* ✕ *Corona laurea.* Plumbeus III. (Seguin Sel. num pag. 195.)

Adclamationem fauſtam uterque numus continet, et prior quidem triumphalem, ſed triumphi haud dubie Circenſis ab auriga victore acti, ut ex equorum ſoleis conjicere licet. Alterius numi epigraphen explet Seguinus legendo: IO. SAT*urnalia* IO, ejusque natales propter inverſum F, ſeu digamma Aeolicum in Claudii tempora confert, quod haec litera ab hoc in alphabetum Latinum invecta, et eo mortuo denuo abolita fuit, argumentum vero inſcriptionis Narciſsi liberti contumeliae applicat, cui a Claudio in Galliam miſſo, ut contumaces legiones ad obſequium revocaret, auſoque tribunal conſcendere, moti indigno facto milites occlamare coeperunt: *io Saturnalia.* [b])

* * *

SAT. *Caput barbatum crinibus filo revinctis, infra falx longior manubrio adfixa.* ✕ *Sine epigraphe. Cometes, luna creſcens, phallus, ſerpens, et duo aſtra.* AR. forma denarii, et quinarii. (Morelli inc. fam. tab. IV. Catalog. d'Ennery pag. 165.)

Hos quoque numos adludere ad Saturnialia exiſtimo propoſito in adverſa Saturno, qui Saturnalibus cauſam dedit. Partis averſae typus myſteria continet, quae, qui his initiati ſunt, me melius explicabunt. Ceterum monumenta pleraque, in quibus Saturni falx fingitur porrectior, et longo manubrio praefixa, nimirum ad eum modum, quo illam noſtra aetate inter artis ruſticae inſtrumenta formatam conſpicimus, dubiae mihi videntur antiquitatis, inter quae

a) de Finib. L. II. c. 31. b) Dio L. LX. § 19.

numerari forte poterunt gemmae duae olim regis Galliarum. a) Verum falcis Saturninae typum dedimus in denariis gentis Neriae, et praecipue Valeriani Aug. inſcriptis: AETERNITATI. AVGG.

* * *

His addimus notos numulos Epheſios:

ЄΦ. CKѠΠΙ. *Cervus humi jacens et reſpiciens.*

KHPIΛICѠΔЄΠΡΟCΠΑΛΤΡΡΙΝ. *Apis.* AE. III.

Tres hujus generis ſunt in muſeo Caeſareo, iique integerrimi, et indubitatae vetuſtatis. Similem primus edidit Edmundus Chishull, cujus diſſertaſio erudita praefixa eſt Tomo II. Haymii, verum in eo averſae inſcriptio legitur KHΡΙΛΛΙCѠΔЄΠΡΟCΠΑΛΤΡΝ. Facile conſentio cum viro erudito, hos numulos monetam non fuiſſe, verum teſſerae quoddam genus aut quidquid aliud, quod pharmacopolae ſervierit ad divulgandam medicinam ſuam. Ipſa formula, ac bina vocabula ejus fidem faciunt: KHPIA, ductum a κηριον, *favus mellis*, quod ad uſum medicum fuerit praeparatum, et ΠΡΟC, quod indicat, cui malo pellendo ſervierit illud remedium. Comprobant hanc ſententiam plures lapides formae quadratae, inſcripti v. g. C. CAP. SABINIANI. DIABSORICVM. AD. CALIG., cujus exemplum jam eodem loco attulit Chishull. Sed haec materia adcuratius et prolixius tractatur apud Com. Caylus, b) et Walchium in Antiquitatibus medicis ſelectis Ienae. editis 1772. et exempla alia ſuppeditat Maffeius, c) et Muratorius. d) In cervo jacente et reſpiciente idem Chishull nimis acute orcheſtram theatri Epheſii et ſatyricam ſaltationis ſpeciem retorto cervi collo adumbratam videt. Haec ſententia vel eo corruit, quod cervus ſimili colli motu in obviis Epheſi numis tam argenteis quam aeneis obſervatur.

* * *

Ad hanc claſſem pertinent etiam numi aenei imperatorum max. formae:

Caput et epigraphe Antonini Pii. ✕ *Sine ullo typo, aut epigraphe.* (Iobert. T. I. p. 94.)

Caput et epigraphe L. Veri Graeca. ✕ *Sine ullo typo, aut epigraphe.* (Ibid.)

Caput et epigraphe M. Aurelii. ✕ *Area excavata, in qua defixus index in gyrum mobilis.* (Muſ. Albani tab. 37.)

Caput et epigraphe Commodi. ✕ - - - COS. IIII. *Iuppiter ſtans etc.* Numus inſolentius craſſus, foramine pertuſus, et intus cavus. (Muſ. Caeſ.)

Caput et epigraphe Commodi. ✕ *Pro averſa eſt operculum, quod ab antica poteſt ſeparari, ſic ut numus intus cavus ſit inſtar pyxidis.* (Buonarroti Oſſerv. iſtor. tab. 36.)

Alius ſimilis Domnae. (ibid.)

In explicandis ſimilium monumentorum cauſis, ſive ad certos illa uſus, ſive ad ludicra valebant, piget immorari. Qui conjecturas volet, adeat citatum opus Buonarrotii. e) In muſeo Albani plura id genus alia exhibentur.

* * *

Supereſt, ut agamus de numis *plum-*

a) Mariette n. 2 et 3. b) Rec. Tom. I. pag. 224. c) Muſ. Veron. pag. 135. d) Theſ. inſcr. pag. 508. e) Pag. 406.

beis, quorum ex antiquitate juſtum numerum habemus ſuperſtitem. Duplicis eos eſſe generis, jam dixi in Proleg. general. Vol. I. c. 5, alios nimirum eſſe animas argenteorum, qui huc non pertinent, alios typis utrinque admodum variis, quos recenſere inutile puto; nam deſcriptos illos, explicatos, quantum ſatis eſt, et aeri inciſos habes in praeclaro opere Franciſci Ficoroni, quod *i Piombi antichi* inſcribitur. Fuiſſe eos veram monetam, negat, ut oportuit, ipſe etiam hic vir eruditus. [a]) At vero in quos definite uſus parati fuerint, non ſatis et ipſi liquet. Certum eſt, eorum non paucos repertos imperatoris cujuspiam capite inſignes ſcapis veterum columnarum incluſos, et multa ibi ſolertia reconditos, propterea, ut is exiſtimat, ut vultu principis conſpecto admoneatur poſteritas, quis ejus auctor aedificii fuerit. [b]) Aliorum uſum veriſimilem additae inſcriptiones ignorare non patiuntur. En horum aliquos:

VAL. SATVRNALIA. ☧ *Numerus* I. (Ficoroni l. c. Part. II. tab. VII. num. 20.)

IO. SA. IO. *Palmae ramus.* ☧ *Corona.* (Ibid. tab. XV. n. 1.)

Similem jam ſupra in aeneis dedimus, et quae ibi dixi, confirmantur numo praecedente, in quo vocabulum SATVRNALIA plene perſcriptum eſt.

BRITA. CAESARI. *Caput Britannici nudum.* ☧ MAG. VIIII. IVV. (Ibid. P. II. tab. I. n. 9.)

MAMAG. MINERVALES. *Minerva ſtans.* ☧ N. F. *Quadratum intra quatuor lineas.* (Ibid. tab. IX. n. 1.)

Vocabula MAG. IVV. id eſt: *magiſter juventutis* vel *juvenum*, et MINERVALES facile nos ludorum literariorum admonent. Similes, ſed aeneos, dedimus in numis gentis Mitreiae, in quorum uno plenius legitur: MAG. IVVENT. Valuere igitur qualescunque hi numi viliſſimi metalli, ut nemo non videt, ad privatum ſimilium ludorum regnum, ſine incerto, qui varius ſane eſſe potuit.

Caput Serapidis. ☧ ΦΥΛΑΞΕ, *ſine typo.* (Seguin ſel. num. p. 2.)

SENTIAM. *Fortuna ſtans.* ☧ FELICITER, *ſine typo.* (Ibid. p. 4.)

SILVANI. *Silvanus nudus ſtans d. harpam minorem, ſ. majorem tenens.* ☧ HERMEROTIS. *Ara luculenta.* (Ibid. pag. 21. Morelli Famil. in incert. tab. I.)

Plumbeam hanc mercem liberalius, quam meruiſſe videatur, explicavit Seguinus, qui labor ſi recte eſt impenſus, non obſto, quo minus tantundem impendamus literatis aevi inferioris gemmis, quarum majorem partem nemo eſt aequus judex, atque idoneus, qui non jure aſpernetur; neque adeo magnopere culpandi erunt poſteri noſtri, qui poſt annos mille operam dabunt examinandis gerris, quisquiliis, ineptiisque numismaticis, quas aevi noſtri officinae auctoritate privata ad varios uſus parturire non deſinunt. Ceterum ſi quis miſeras has veteris aevi reliquias aliquid eſſe putat, reperiet adfatim, quo

a) Pag. 77. ſeq. b) Pag. 5.

ingenium exercere poſsit, in laudato Ficoroni opere.

Non praetereundus denique numus ejusdem metalli prioribus nonnihil illuſtrior:

EFL. MVNICIPI. VELITER. *Caput virile nudum barbatum, pone* V. ✠ FEL - - VENA. VELITER. *Caput juvenile nudum.* Plumb. fere II.

Servatur numus hic in muſeo olim Regis Galliarum, cujus fidelem imaginem cl. Zoëga autopta anno 1784 cum reverendiſsimo, nunc eminentiſsimo S. R. E. cardinali Stephano Borgia communicavit, tanto gratiorem rem facturus, quod *Velitrae* Volſcorum oppidum, cujus gentile eſt *Veliternus*, ut olim Caeſaris Auguſti, ſic et illuſtris ejus viri eſt patria, neque in hanc diem loci hujus vetere novaque fama inclyti numus ſaltem certae fidei reperiri potuit. Primus hoc plumbum aeri inſculptum exhibuit eruditus Fridericus Münterus additis opportune paucis obſervationibus, quae ad illud illuſtrandum valere poſſunt. [a]) Prolixius ſubinde in ejus omnes cauſas inquiſivit cl. Seſtinius ſcripta idiomate Italico ad Zoëgam epiſtola, ſubinde Romae typis Antonii Fulgonii anno 1796 publici juris facta. Dicitur municipium iſtud *Felix*, quo epitheto jam medio Romae imperantis aevo uſae ſunt coloniae variae, infimo deinde aevo urbes nonnullae, ut FELIX. TICINVS, FELIX. RAVENNA. Vrbium ſic *felicium* alibi catalogum dedi. [b]) Epigraphe partis averſae propter attritas literas binas τo FEL conſequentes difficilem reddit explicationem. Seſtinius ſic eam explendam docet: FELIX. IVVENTA. VELITERNA, aitque, intelligendum eſſe τo T cum elemento N connexum, etſi ejus nexus neque in numi pictura, quam ipſe dedit, neque in ea, quam mihi ſinceram cl. Zoëga ante annos complures miſerat, veſtigium appareat. Ait deinde, ut vocabulo IVVENTA indicantur juniores Veliterni, ita capite ſenili partis anticae indicari ſeniores, et forte literam V pone poſitam ſignificare VETVSTA oppoſitum τῳ IVVENTA, nam, addit, compertum ſibi eſſe, verbum *vetuſtus* etiam eſſe ſubſtantivum, cujus utinam unum nobis exemplum dediſſet. Nimirum, ut fieri ſolet, numi vitium coegit antiquarium, ut conjecturas ſubſidio vocaret. Incerta etiam ſunt, quae de probabili ejus aetate congeſsit auctor eruditus. Cum plumbeus ſit, cuſusque adeo ad uſus arbitrarios privatosque, quales plures ſupra commemoravi, nullam video impoſitam neceſsitatem, cur, ut Seſtinius conjicit, in Iuſtiniani tempora videatur detrudendus, cum et ſuperiora ſaecula hanc nihili mercem non faſtidiverint, qua in ſententia video etiam mecum ſentire illuſtrem Ennium Viſconti, cujus ego poſt haec ſcripta diſſertationem de eodem hoc numo Romae ſcriptam accepi, qui et veriſimile putat, utriusque partis inſcriptionem ſic poſſe expleri:

MVNICIPI*bus* VELITER*nis* FELI*citer*
IVVENA*lia* VELITER*na* FEL*iciter.*

a) Bibliotheck der alten Litteratur von Heeren IX. Stück. Göttingen 1792. b) Vol. IV. pag. 472.

Ceterum poſſunt boni noſtrae aetatis Veliterni monetae veteris apud ſe cuſae defectum aequo animo ferre, cum eminentiſsimus eorum civis Borgia pro opibus plumbeis Velitras contulerit theſauros vere aureos, quos ab uno homine paucis annis potuiſſe conquiri compararique, mirabitur is, qui eorum catalogum nuper a Stephano Borſonio Romae vulgatum inſpexerit, quod equidem munus ut ſit perenne, ſatisque adverſum triſtes hujus aevi vices, alienamque cupiditatem munitum, ex animo precor.

Neque ſilendus hoc loco plumbeus illuſtris argumenti, qui memorat PAVLLINVM, inſignem ſub Nerone Britannorum victorem, quem deſcripſi alibi. [a])

a) Vol. VI. pag. 265.

OBSERVATA GENERALIA

AD PARTEM II. HVIVS OPERIS.

PRAEFATIO.

Quod ad calcem partis I. hujus operis facere inſtitui, nimirum expoſito totius argumenti ſtatu ſubjicere obſervata generalia, quibus partium per totum opus ſparſarum explicatio perageretur, quae commode certo quopiam ac opportuno loco peragi non potuit, idem nunc etiam in hac monetae Romanae, ac imperatoriae quidem expoſitione conſtituere, non utile modo, ſed et neceſſarium viſum. Sunt enim in hac quoque parte non pauca late per univerſam hanc diſputationem diſtributa, quae niſi in unum locum colligantur, difficilem impeditumque reddunt de iis recte ac ſobrie judicandi laborem. Ita congeſtis in unum numis omnibus v. c. votorum, conſecrationum, legionum, et juxta in conſpectum poſitis multo plenius intelligimus, quid in his ſimilibusque cauſis fuerit a principibus conſtitutum, et ſucceſſu temporis immutatum. Copioſam etiam lucem adfundunt explicati hoc modo principum Romanorum tituli, ſive honorifici illi fuere, ſive poteſtatem addidere, neque parum noſtra intereſt noviſſe ex numis ipſis, monumentis quippe coaevis, publicisque, quo illi tempore conferri coeperint, quo aut negligi, aut plane omitti. At in illuſtrandis omnibus his argumentis nulla mihi diſputatio propter eruditorum incredibilem diſſenſum ma-

gis viſa neceſſaria prae illa; quae in iteratae tribuniciae poteſtatis modos ac leges inquirit, cui examini intentiore cura ſtudioque immorandum fuit propterea, quod ea probe intellecta maximas, ut vulgo cognitum, ad evolvendam Auguſtorum chronologiam adfert utilitates. Erunt, qui in hac ſerie obſervata adhuc alia addita cupient, v. c. de numinibus allegoricis, eorum προσωποποιια, additisque concinne ſignis, et quae ſunt id genus alia, verum absterrebat moles operis jam nimio excreſcentis; ad haec ſi horum aliqua magis videbantur implexa, et minus parabilem habere explicatum, in ipſis commentariis evolvere non neglexi,

Indicem et materiam capitum dabit conſpectus in aditu hujus voluminis poſitus.

OBSERVATA GENERALIA.

CAPVT I.

DE CONSVLIBVS CAESARIBVS.

Quae fuerit conſulatus Romani origo, quae dignitas, quanta poteſtas, quae viciſsitudines, iſtud omne explicare mei inſtituti non eſt, et abunde ex hiſtoria Romae liberae cognitum. Poſteaquam Iulius Caeſar orbem R. ſibi ſubjecit, ipſe et ſucceſſores non modo procedere annuos conſules ex vetere inſtituto paſsi ſunt, etſi nihil iis praeter dignitatis nomen relinquerent, ſed et ipſi ſaepe conſulatum additis ſibi conlegis etiam privatis ſuſcepere. In hoc conſulum Kalendis Ianuariis proceſſu cum faſti Romanorum, et tota adeo temporum ſeries nitantur, et mos inde a I. Caeſare usque ad inferius aevum obtinuerit, ut principes conſulatus ſuos, eorumque iterationem monetae inſcriberent, dubitare nemo poteſt, conſulatuum Caeſareorum intelligentiam ad chronologicam imperatorum, ejusque aetatis hiſtoriam inſignis eſſe momenti.

Iſtud cum intelligerent viri eruditi, et ſaepe iis in emendandis faſtis ad numorum eſſet auctoritatem recurrendum, non defuere, qui iſtud conſulatuum Caeſareorum argumentum in adcuratius examen vocandum exiſtimaverunt. Omnium in hoc argumento induſtriam ſuperavit Antonius Pagius in ſua *diſſerta-*

tione hypatica; *ſeu de conſulibus Caeſareis* edita Lugduni MDCLXXXII. Quae ex hac ejus lucubratione ad praeſentem cauſam pertinent, ſequentia ſunt. Regulas VI., quas *hypaticas* appellat, vir eruditus conſtituit, juxta quas propoſitum fuit imperatoribus conſulatum ſuſcipere, nimirum pro imperii auſpicio, propter ſolennia quinquennalium, et id genus feſtorum, propter conlegium conſulis Caeſaris, vel Auguſti, propter expeditionem militarem, cauſa triumphorum, ac denique cauſa ludorum ſaecularium. Quod ſit de his Pagii regulis ferendum judicium, malim lectorem ab aliis potius, quam a me inſtrui. Vix celebratum illud Pagii opus in lucem prodiit, reperti continuo, qui latas has a viro erudito leges in judicium vocarent. Hos inter Noriſius ſub finem praeclarae ſuae *Epiſtolae conſularis* ad ipſum Pagium datae ſerio, ſed ſumma cum humanitate, amicum perſtrinxit, cum ait: viri alii eruditi *adhuc vulgari opinione tenentur*, *exiſtimantes*, *Auguſtos modo plures, modo pauciores conſulatus pro arbitrio ſuſcepiſſe, teque longiorem operam inani labore luſiſſe putant*, *dum eorundem conſulatuum cauſas ac rationes inveſtigaſti. Vir ſane doctiſſimus*, *ac tui nominis cultor datis ad me literis teſtatus eſt*, *ingenii tui ſemet acumen mirari*, *dum tot regulas concinnaſti*, *quas tamen nullas ipſe putabat*, *quod tot exceptiones ſubeant, ut ſaepius ab imperatoribus contemptae*, *quam obſervatae videantur*, poſt quod cauſae exordium coepit erudite more ſuo exponere rationes, ex quarum praecepto diverſum ab amico ſentire cogeretur, et perſtare in vetere ſua ſententia, imperatores nonniſi ad arbitrium ſuſcipere conſulatum conſueviſſe. In eodem ſerius argumento verſatus eſt eruditus abbas Mazzolenus, qui, cum in animadverſionibus ad numiſmata maximi moduli muſei Piſani praecipuos Caeſarum titulos adcurate ſibi explicandos ſumeret, in animadverſione VI. *de Conſule* talem in examinandis his Pagii regulis modum tenuit, ut univerſum iſtud examen perpetua ſit earum, ac juſtiſsima reprehenſio. Poſt haec virorum praeſtantium iudicia poſſum meam confidentius profiteri ſententiam, quae eſt, nihil his Pagii regulis magis eſſe fluctuans, incertum, arbitrarium, et quaquaverſum a viro erudito ad confirmandam ſuam opinionem facta hiſtorica, ac monumenta eorum ipſorum ingratiis adferri. Enimvero poſteaquam magno labore, majore etiam taedio hypaticam hanc ejus diſſertationem finiveram, tum ſane multo, atque antea apertius intellexi, imperatores in capeſſendo conſulatu nullis ſe legibus ſubjeciſſe, ſed, ut in plerisque rebus aliis ſuam unorum ſecutos fuiſſe libidinem, cum tamen ipſe contrarium nobis vellet perſuadere, ſed viribus, ut eventus docuit, poſt immenſam contentionem in ventum denique effuſis. Quam is fallacibus regulis cum conſulatibus eodem in opere copulaverit etiam votorum quinquennalium nuncupationem, patebit ex iis, quae in horum tractatu docebimus.

His expoſitis ad explicandam conſulatus rationem, qualis inde a Iulio Caeſare fuit conſtituta, et per ſequentia imperia usque ad antiquatum eum magiſtratum valuit, convertemur, omnibus hujus argumenti cauſis propter materiae varietatem in certos articulos ſepoſitis.

§ I.

In hoc argumento occurrunt primum *conſulatus continui* principibus aut ſponte delati, aut ab his arbitrarie ſuſcepti. Cautum fuerat antiquiſsimo plebis ſcito, ne quis conſulatum intra decennium interaret. [a]) Verum tempore exeuntis reipublicae, quo non amplius regebant leges, ſed regebantur, vetus inſtitutum infractum. Noti ſeptem Marii conſulatus, continuo L. Sulla, annis interjectis nonniſi VIII. non modo conſul iterum, ſed et una dictator, cujus exemplum ſecutus Iulius Caeſar *recepit continuum conſulatum*, *perpetuam dictaturam*, quem magiſtratum continuatum confirmant quoque numi. Expugnatis V. C. 811 a Corbulone Artaxatis ſenatus Neroni decrevit continuos conſulatus, [b]) quem tamen is honorem non admiſit teſtibus faſtis, et numis. Vitellius ſe ipſum conſulem perpetuum ordinavit, [c]) ſed propoſitum eventu caruit. In aliquibus Auguſtis ſuſcèpti conſulatus a continuis non multum diſtabant. Veſpaſianus annorum fere X. imperator conſulatum octies iteravit, faciles etiam in eo admittendo fuere Titus, ac praecipue Domitianus, cujus numerantur conſulatus XVII. Adde his Elagabalum. Omnium praecedentium numerum exceſsit Theodoſius II., cujus in faſtis, forte et numis, proditur conſulatus XVIII.

§ II.

Arbitrium deſignandorum conſulum penes principem ſtetiſſe, omnis aevi imperatorii hiſtoria docet, neque in ea imperatorum poteſtate, quae limitibus caruit, vocari in dubium poteſt. Lepide igitur de Iuliano nominandis conſulibus intento dixit Mamertinus: [d]) *verſari coepit in ſacri pectoris comitio conſulatus*, tanquam nimirum is unus vetera comitia, in quibus eligebantur conſules, repraeſentaret. Suſceperunt vero Auguſti conſulatum, etſi una cum imperio conſularem ſemper poteſtatem haberent conjunctam, ſive ut moroſis aliquam veteris reip. ſpeciem objicerent, ejus exemplo, ut exiſtimat Appianus, [e]) a Sulla petito, ſive ut annum, in quem illuſtrius quoddam feſtum deſignatum fuerat, conſulatu ſuo redderent inſigniorem, de quo infra, ſive ex vanitate, ſive invidia alios provehendi, quod in Domitiano diſerte carpit Auſonius; [f]) ſive quacunque alia de cauſa. Enimvero conſulatum rem fuiſſe principibus gratam, inde poteſt intelligi, quia nemo fuit imperatorum etiam moderatiſſimorum, qui eum non aliquoties iteraſſet.

§ III.

Conſules ſuffectos ignoravit Roma libera, niſi cum conſulum unus in magiſtratu mortuus eſt, in cujus locum ſufficì alium in reliquum anni tempus neceſſe fuit. Conſulum absque hac cauſa ſuffectorum primus exemplum dedit Iulius Caeſar. Narrat Dio ad annum V. C.

a) Liv. L. VII. c. 42. et L. X. c. 13. b) Tacit. Ann. XIII. c. 41. c) Suet. in Vitell. c. XI. d) Gratiar. act. ad Iulian. c. XV. e) Bell. civ. L. I. c. 103. f) in grat. act. ad Gratian. § 27.

709: [a]) *Conſulatum is continuo, et antequam in urbem veniſſet, inivit, non tamen toto anno geſſit, ſed poſtquam Romam advenit, eo ſe abdicavit, eumque Q. Fabio, et C. Trebonio permiſit. Cumque Fabius extremo conſulatus die mortuus eſſet, in reliquas horas C. Caninium ſuffecit.* Quod idem narrans Cicero [b]) lepide addit: *Ita Caninio conſule ſcito neminem prandiſſe. Nihil tamen eo conſule mali factum eſt. Fuit enim mirifica vigilantia, qui ſuo toto conſulatu ſomnum non viderit.* Vide ad ſimiles cauſas ſalſe dicta apud Macrobium. [c]) Vulgato exemplo raro deinceps contigit, ut, qui Kal. Ian. proceſſere, toto anno durarent, nimirum imperatoribus, ut gratiam bene de ſe meritis referrent, alios ad hujus honoris communionem vocantibus. Et fuit tempus, quo haec licentia modum exceſsit, quo modo Cleander ex ſervo praepotens Commodi Aug. cubicularius conſules XXV. in unum annum deſignaſſe fertur. [d]) Sunt praeterea exempla, imperatores, ſed ſtolidi tantum ingenii, dejectis conſulibus legitimis in horum ſe locum intruſiſſe. Atque hoc modo Caligula, et Elagabalus primum ſuum conſulatum habuere ſuffectum, Nero poſtremum, ut ad horum numos diximus.

Qui Kalendis Ian. proceſſerunt, dicti fuere *ordinarii*, iique anno nomen dederunt, majoreque adeo auctoritate pollebant, quam ſuffecti, qui extra Romam et Italiam fere erant ignoti, ac propterea *conſules minores* dicebantur. Vide haec adcurate expoſita apud Dionem. [e]) Diſcrimen iſtud elegante ſententia complexus eſt Seneca: [f]) *Dedit* (imperator) *XII. faſces? ſed non fecit ordinarium conſulem. A me numerari voluit annum? ſed deeſt mihi ad ſacerdotium. Cooptatus in collegium ſum? ſed cur in unum?*

Conſules ſuffecti, cum ſubinde conſulatum ordinarium ſunt adepti, adnumerare ſuffectum ſunt ſoliti. Octavianus V. C. 711 in locum conſulum in acie caeſorum ſuffectus, cum deinde V. C. 721 conſul iterum procederet, conſul iterum in monumentis omnibus eſt dictus. Caligula a Kal. Iul. V. C. 790 ſuffectus conſul proceſsit conſul iterum Kal. Ian. V. C. 792. Adnumeravit Domitianus conſulatus quinque ſuffectos, quos geſſerat, antequam imperium adiviſſet. Exempla plura alia in annalibus dedi. Tamen in moneta Domitiani ad annum V. C. 832 numum protuli, in quo ejus quinque ſuffectorum conſulatuum ratio non habetur.

§ IV.

Republica integra non *deſignabantur conſules*, niſi in annum ſequentem. At enim etiam iſtud inſtitutum mature coepit labefactari. V. C. 715 ſub imperio IIIvirorum R. P. C. conſules in annos VIII. deſignati fuere, quos inter M. Antonio obvenere anni 720 et 723. Ergo hic ab anno V. C. 710, quo conſul primum proceſsit, usque ad dictum annum 715 in numis ſimpliciter COS. dicitur, deinceps usque ad annum V. C.

a) L. XLIII. § 46. b) L. VII famil. epiſt. 30. c) Saturn. L. II. cap. 3. d) Dio L. LXXII. § 12. e) L. XLVIII. § 35. f) de ira L. III. c. 31.

720: COS. DESIG. ITER. ET. TERT., ab anno 720: COS. DESIG. III., inde ab anno 723, quo conſulatum III. inivit: COS. III., qui ordo in ejus moneta manifeſtus eſt. Eandem legem ſervavit etiam Octavianus, eodem anno V. C. 715 deſignatus conſul in annos 721 et 723. Auguſtus nepotes ex filia Cajum et Lucium deſignavit conſules, ſed ſic, ut eum magiſtratum inirent poſt quinquennium. Vide dicta in utriusque numis. Nero annos natus XIV. deſignatus eſt conſul, proceſſurus anno aetatis XX., ex quo in numis COS. DESIGN.

Atque eam quidem deſignationem imperatores, cum ſemetipſos conſtituere conſules placuit, addere in monumentis publicis non neglexerunt. Vnde in his obvium eſt legere v. g. COS. III. DES. IIII. At quaeritur, an nonnunquam imperatores ſoliti ſint, deſignatos conſulatus omiſſa deſignationis nota monumentis inſcribere, ſic ut v. g., cum ſcribendum fuerat: COS. III. DES. IIII., abſolute ſcriberent: COS. IIII. Adfirmat iſtud Pagius copioſis adductis argumentis, [a]) quorum deinde numerum auxit Mazzolenus Pagii hac in cauſa aſſecla. [b]) Vterque et marmoribus nititur, et numis, in quibus inſcripti conſulatus cum trib. poteſtate collati explicari ſaepe non poſſunt, niſi ſtatuatur, deſignatos tantum conſulatus eſſe intelligendos, etſi abſolute notentur. Verum cuperem, eruditos hos viros, priusquam legem tam perverſam nobis traderent, de ſuorum monumentorum aut fide, aut vero praeconio magis fuiſſe certos, quam ſecuros. Nimirum quam parum in cauſis chronologicis fidendum ſit marmoribus promulgatis, comprobabimus in tractatu de tribunicia poteſtate. Male vero etiam numis rem agimus, niſi eos aut oculis uſurpemus ipſi, aut ab aliorum agnita auctoritate certi ſimus, tales illos eſſe, quales vulgo praedicantur. Nolo hic repetere, quae alibi de valore teſtimoniorum ex numis captorum copioſe diſputavi. Satis eſto, horum unicum in judicium vocare, quo inſolens haec promulgandi conſulatus lex ſolet confirmari. Noriſius, ut eſt apud Mazzolenum, [c]) ut comprobaret, nonnunquam conſulatus abſolute fuiſſe enunciatos, qui reipſa non fuerant, niſi deſignati, recitat pulcherrimum maximi moduli numisma ex muſeo ducis Etruriae: IMP. C. M. AVR. SEV. ALEXANDER. AVG., et in averſa: IOVI. VLTORI. P. M. TR. P. III. COS. II. P. P. Certum eſt, Alexandri trib. poteſtatem III. componi non poſſe cum ejus conſulatu II., ſi hic jam initus intelligatur; ergo, inquit Noriſius, intelligendus eſt deſignatus, ſcriptumque COS. II. pro COS. DES. II. Eſto, an vero certum eſt etiam, eas literas ſic, ut teſtatur Noriſius, in illo maximae formae numo eſſe ſcriptas? Conſului muſeum Florentinum, quod numos Mediceos maximi moduli complectitur, reperi numum a Noriſio indicatum, ſed, quod mirere, cum epigraphe: IOVI. VLTORI. P. M. TR. P. III. COS. P. P., quae quidem ſe chronologiae optime adcommodat, nul-

a) Diſſert. hypat. p. 7 ſeq.   b) Animadv. VI. de conſ. p. 125 ſeq.   c) l. c. 127.

la adeo violenti effugii cauſa. Si Noriſius vir eruditiſsimus aeque, atque adcuratiſsimus, et is quidem ἀυτοπτης, feſellit, quam nos eſſe circumſpectos oportet in habenda fide, cum promulgata legimus teſtimonia, quae hiſtoriae, et chronologiae adverſantur? Ergo ex iis cauſis, quas nobis praeclari hi viri attulere, nondum mihi video impoſitam neceſsitatem credendi, tam iniquam aliquando numerandi legem valuiſſe. Tamen intelligi tantum velim ſaniora imperii R. tempora. Nam quae inde a Gallieno in temporum notis obſerventur illegitima plane, et abſurda, nemini non exploratum. Quod ſi certum exemplum non habemus omiſsi in ſimilibus inſcriptionibus DES., quia iſtud temporum rationem turbaſſet, poterat tamen tuto omitti numerus conſulatus το DES. praecedens. Sic v. c. ſive ſcripſerant COS. III. DES. IIII., ſive COS. DES. IIII., perinde fuerat, nam utrobique conſulatus III. jam initus intelligitur. Atqui eundem hunc numerum fuiſſe etiam nonnunquam neglectum, docent numi M. Antonii IIIviri anno V. C. 720 ſignati, in quibus is lege ordinaria non dicitur COS. ITER. DES. III., ſed ſimpliciter COS. DES. III., ad quos ſi animum reflexiſſet Scipio Maffeius, auſus non fuiſſet inſcriptionem Tergeſtinam

IMP. CAESAR. COS. DESIG. TERT
IIIVIR. R. P. C. ITERVM
MVRVM. TVRRESQ. FECIT

inter commentitias referre ex eo etiam capite, quia in ea legitur COS. *nulla adpoſita numerali nota, quamvis* DESIG. TERT. *ſequatur.* a) Quin hic ſcripturae modus confirmabit potius ejus fidem epigrammatis, quia hujus, et dictorum Antonii numorum aetas aut eſt eadem, aut, ut plurimum demus, annorum tantum trium intercapedo.

§ V.

Conſulatus quaedam imago fuere *ornamenta conſularia* cuipiam ſub imperatoribus decreta. Narrat quidem Dio, b) jam anno V. C. 687, et ſtante adeo adhuc republica, C. Carbonem, etſi hactenus tantum tribunatu plebis functum, conſularibus honoribus fuiſſe exornatum, tamen non ſatis adſequimur, qua in re hi honores conſtiterint. Vera horum ornamentorum origo haud dubie a Iulio Caeſare eſt repetenda, qui, ut pluribus gratiam referret, cum omnibus conſulatum ſeu ordinarium, ſeu ſuffectum conferre non poſſet, ſpecioſum hunc conſulatus honorem excogitavit. Multos, ait Dio, c) in patriciorum, et conſularium (ἐις τες ὑπατευκοτας) numerum retulit, et Suetonius: d) *decem praetoriis viris conſularia ornamenta tribuit.* Cum Octavianus poſt Hirtii et Panſae conſulum mortem conſulatum peteret, ſenatus, qui tanti faſtigii honorem puero tribui noluit, pro conſulatu honores tamen illi conſulares decrevit. e) Plura deinceps occurrunt exempla collatae ejus dignitatis, ac quidem etiam in exteros, quo modo

a) Ars crit. lap. pag. 211. b) L. XXXV. § 23. c) L. XLIII. § 47. d) in Caeſ. c. 76. e) Dio L. XLVI. § 41.

Claudius Agrippam Herodis M. nepotem illa decoratum voluit, [a]) cum illi jam antea Caligula imperante ſenatus Romanus ornamenta praetoria decreviſſet. [b])

Quaeritur, utrum hi, qui conſularibus ornamentis donati fuere, cum deinde conſules proceſſerant, conſulatus numerum auxerint? Negat iſtud in Octaviano Dio. [c]) Nam cum hic primum ornamenta conſularia, ut continuo diximus, ac paullo poſt conſulatum ipſum abſtuliſſet, non tamen hunc ambitioſius ſecundum vocavit. Statim vero ſubjicit auctor, iſtud in ſimilibus deinceps omnibus usque ad ſua tempora fuiſſe obſervatum, primum autem fuiſſe Severum, qui morem mutavit. Nam cum Plautianum primum his ornamentis, deinde ipſo conſulatu donaſſet, eum velut iterum conſulem renunciari juſsiſſe, idque deinde ab aliis quoque fuiſſe factum. Tamen Macrinum in ſe novum iſtud inſtitutum obſervari noluiſſe, diximus in ejus numis.

§ VI.

Supra § II. cauſas nonnullas dedi, quae imperatores ad conſulatum ſive ſuſcipiendum, ſive frequentandum generatim impulere. At nunc curatius explicandum, quae fuerint cauſae, cur eorum, multis placuerit, certo quodam anno ſuſcipere conſulatum. Inter regulas hypaticas a Pagio conſtitutas prima eſt, principes proximis poſt aditum imperium Kalendis Ian. procedere conſules conſueviſſe. Vt non negamus, hunc morem, multos imperatores eſſe ſecutos, tamen certum eſt, eam regulam ſaepius fallere. Is mos a Nerone tractus videtur. Certe illi, qui proxime ſucceſſere, Galba, Veſpaſianus, Titus, Domitianus, Nerva Neronis exemplo proximis Kalendis Ian. conſulatum inivere. Quod cum Trajanus faciendum non putaſſet, dixit Plinius: [d]) *initio principatus conſulatum recuſaſti, quem novi imperatores deſtinatum aliis in ſe transferebant.* Ex ipſis ergo his Plinii verbis jam ſatis elucet hic mos jam tum ab imperatoribus obſervari ſolitus, quod etiam confirmat Spartianus loquens de Aelio Caeſare *mox conſul creatus, et quia erat deputatus imperio, iterum conſul deſignatus eſt.* Poſt Trajanum fuere non pauci, qui ab eo diſceſſere, quos collegit Mazzolenus, [e]) et videre potes in faſtis. Dicere ergo poſſumus morem multis placitum imperatoribus, ſed minus concinne regulam.

Factum etiam, ut imperatores variorum ſolennium cauſa conſulatum ſumerent. De Auguſto diſerte Suetonius, [f]) petiiſſe eum conſulatum XIII. et poſtremum, ut Cajum et Lucium filios ampliſsimo praeditus magiſtratu ſuo quemque tyrocinio deduceret in forum. Imperatores infimi aevi, ſaltem eos, qui Orientis conſules dicti fuere, ait Themiſtius, iſtud ſibi ſemper devitandum exiſtimaſſe, utne quinquennali, aut decennali vertente curriculo eum magiſtra-

a) Dio L. LX. § 8. b) Philo adv. Flacc. p. m 523. c) L. XLVI. § 46. d) Paneg. c. 57. e) l. ſaepe c. p. 131. f) cap. 26.

tum, a quo annus inſcribitur, cuiquam concederent. Quare, inquit, inſolens plane viſum, Theodoſium M. hunc honorem in quinquennalibus ceſsiſſe Saturnino privato. [a])

Cel. Pagius plures alias ſuſcipiendi conſulatus cauſas contulit, nominatim votorum decennalium ſolennia, conlegium conſulis Caeſaris, vel Auguſti, expeditiones militares, triumphos, ludos ſaeculares, atque inſuper templorum, theatrorum, coloſſorum, thermarum dedicationes. Quam is argumentis vagis, incertis, nullumque habituris adſenſum univerſam hanc cauſam nitatur ſtabilire, diximus ſub initium hujus tractatus. Generatim poteſt adfirmari, imperatoribus, ut in plerisque rebus aliis, unum arbitrium fuiſſe adſciſcendorum, iterandorumque conſulatuum cauſam.

§ VII.

Ex quo principes omnem arbitrio ſuo poteſtatem ſubjecere, ad conſules amplius non pertinuit bella foris gerere, aut providere, ne reſp. detrimentum patiatur, ſed Romae in una ſua trabea conſpicui pro magnis imperii negotiis coacti ſunt ignobile otium conſectari. Recte ergo dixit Mamertinus de conſulatibus, ſed aevi imperatorii: [b]) *in adminiſtrationibus labor honori adjungitur, in conſulatu honos ſine labore ſuſcipitur.* Magis amare Caſsiodorius, quem § X. citabimus, iſtud conſulum otium perſtringit, fuitque adeo ex innumeris inſaniae argumentis, quibus Caligula ſe obſtrinxerat, maxime ignoſcendum illud, quod equum conſulatus capacem credidit. Quod igitur unum is magiſtratus deinceps praeſtitit, explicavit Iulianus Aug. [c]) nimirum *privatis velut praemium quoddam eſt, ac merces virtutis, aut fidei, aut benevolentiae erga principes, aut eximii alicujus facinoris, principibus vero ipſis ad ea bona, quae jam poſſident, velut decoris, et ornatus acceſſio eſt.*

§ VIII.

Conſulatus, antequam plane occideret, variae adhuc formae ſunt obſervandae, ſed quod argumentum paucis perſequemur, quia ad hiſtoriam quidem ejus aevi plurimum, nihil vero ad rem numismaticam amplius confert. Qui plura cupit, adeat poſt Panvinium Pagii diſſertationis hypaticae partem III. inde a pag. 308.

Conſulatus dimidius dicebatur, cum uno tantum conſule, nemine conlega, conſtabat. Talis jam fuit nullo hactenus exemplo anno V. C. 702 conſulatus III. Cn. Pompeji M., qui ſolus in comitiis ſine conlega electus eſt conſul. Vt tum diſſenſus civium inſolentis hujus facti cauſa fuit, ita etiam imperante demum Conſtantino M. diſſenſus plurium imperantium. Sane plures veterum faſti annos poſt Chriſtum 310 et 312 ſolo Maxentii conſulatu notavere. Plures alias manci conſulatus cauſas vide apud Pagium inde a pag. 310 l. c.

Conſul orientalis, et occidentalis. Conſtantinus M. diviſo in Orientem, et

a) Orat. XVI. b) Gratiar. act. Iuliano c. 2. c) Orat. III.

Occidentem imperio ſtatuit, ut duorum annuorum conſulum alter Romae, Conſtantinopoli alter deſignaretur. Ei rei factum initium anno Chriſti 338, cujus Kalendis Ian. mortuo nuper Conſtantino M., et imperio ex ejus voluntate in tres filios diviſo primi hujus generis conſules proceſſere, et Vrſus quidem in Occidente, Polemius in Oriente. Vnde factum, ut, ſi quando de alterius orbis conſule nondum conſtabat, ſcriberetur in actis publicis v. g. *conſulibus* N. *et qui nunciatus fuerit*, vel: *conſulibus, quorum alter eſt Ariſtaenetus, conlegam enim ignoro.* Vide ſimilia exempla apud Pagium. [a])

Formula *poſt conſulatum.* Cum ſive propter diſcordias imperantium, ſive bella, ſive caedes principum, aliasve cauſas annus ſuis conſulibus, ſaltem certis, agnitisque careret, factum non raro, ut vacuus hic annus unus, pluresve a conſule certo anni praecedentis nomen acciperet, ſcripto v. g. Baſilio V. C. conſule, — *Anno ſecundo poſt C. Baſilii* — *Anno tertio poſt C. Baſilii*, quo deſignantur anni poſt Chriſtum 541, 542, 543. Legitur haec formula primum ad annum Chriſti 307, cum anni praecedentis conſules fuiſſent Conſtantius Chlorus VI. et Gal. Maximianus VI., frequentius aevo imperatorum infimo, de cujus variis, et ſaepe confuſis legibus vide Pagium, [b]) qui et copioſis deinceps exemplis comprobare nititur, inde a Conſtantino Pogonato conſulatus, ut olim tribuniciam poteſtatem geſtos fuiſſe. [c])

§ IX.

Cum conſulatus a veteribus in varii generis monumentis, actisque privatis, praecipue cum fides facienda fuerat, producerentur, tamen in re monetaria mature negligi coepere. Inde a Conſtantino M., filiisque Caeſaribus tandem poſt longum multorum annorum intervallum Theodoſius II. conſulatus XVII. et XVIII. iterum numis inſcripſit. Poſtremus fuit Heraclius II. Conſtantinus Heraclii I. filius, in cujus numo ſingulari, quem ſuo loco dedimus, legitur ERACΛIO CONSVΛI. Tandem venerabilis hic magiſtratus, cui nihil amplius veteris ſplendoris relictum fuit, ita coepit vileſcere, ut Leo VI. Sapiens, qui imperium adivit anno Chriſti 886, Novellam CV. Iuſtiniani, quae de conſulatu tractat, et legem continet, nihil jam ad remp. pertinentem, cum aliis inutilibus ex legum catalogo eximi juſſerit. Lege totam eam Leonis conſtitutionem, quae ordine eſt XCIV. Et placuit deinceps in Oriente ad deſignandos annos uti epocha orbis conditi, qui collectis annis ex computo LXX interpretum, vero an falſo, conditus ferebatur die I Septembris anno 5508 menſe III. die XXV. ante natum Chriſtum, de quo vide chronologos, et in compendio Gibbonum cap. 40 in fine.

§ X.

Poſtremo etiam de inſignibus, quae conſules diſcrevere, aliqua ſunt praecipienda. Ait Florus de Tarquinio Priſco: [d])

---

a) l. c. pag. 310. b) Diſſert. hyp. Part. III. cap. II. ſeq. c) l. c. cap. IV. d) L. I. c. 5.

XII. namque Tuſciae populos frequentibus armis ſubegit, et inde faſces, trabeae, curules, annuli, phalerae, paludamenta, praetexta, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togae pictae, tunicaeque palmatae, omnia denique decora, et inſignia, quibus imperii dignitas eminet, ſumpta ſunt. Dionyſius Halic. in inſignibus principatus, quae tum Priſcus Romam transtulit, nominat *coronam auream, et ſcipionem habentem in ſummitate aquilam, tunicam purpuream auro diſtinctam, et togam purpuream pictam.* [a]) Addit, pulſis regibus haec inſignia conſulibus fuiſſe permiſſa, dempta corona, et toga picta, quanquam et his, cum triumpharent, uſi ſunt. Numi familiarum parum nos inſtruunt, quantum ex tot inſignibus tempore Romae adhuc liberae conſulatui fuerit indultum. In numis gentis Iuniae fingitur vetus ille L. Brutus, et ipſe poſt exactos reges primus conſul inter duos lictores faſcibus, et ſecuri horridos procedere: verum conſuli XII. faſces praegeſtari conſueviſſe, jam aliorſum ſatis conſtabat. In denariis Corn. Sullae, qui par conſulum Sullam, et Pompejum Rufum offerunt, ut et in denario Valerii Meſſallae, inſcripto PATRE. COS., conſulibus ſella curulis tribuitur, ſed hanc alii etiam magiſtratus conſulatu inferiores communem habuere. In denario Auguſti, quem dedimus in hujus moneta ad annum V. C. 752, proponuntur ſcipio cum aquila, toga picta, et laurea, ſed quae omnia veriſimilius ibi dixi pro ornamentis triumphalibus, quam conſulatus inſignibus habenda. Ad haec quod attinet, ſequens aetas plura, et certiora docet. Apud Vopiſcum Valerianus Aug. Aurelianum inter alia his verbis adloquitur: [b]) *Cape igitur tibi pro rebus geſtis tuis — — — togam praetextam, tunicam palmatam, togam pictam, ſubarmalem profundum, ſellam eboratam. Nam te conſulem hodie deſigno ſcripturus ad ſenatum, ut tibi deputet ſcipionem, deputet etiam faſces.* Similia refert Caſsiodorius graviter in eos invectus, quos Auguſti nullo idoneo merito inſignibus conſularibus ornaverunt: [c]) *Sed nunc ſumitis iſta felicius, quando nos habemus labores conſulum, et vos gaudia dignitatum. — — — Pinge vaſtos humeros vario colore palmatae, validam manum victoriali ſcipione nobilita, lares proprios etiam calceis auratis egredere, ſellam curulem pro ſua magnitudine multis gradibus eniſus aſcende, ut in otio ſubjectus merearis, quod nos per maximos labores aſſumimus imperantes.* Et vero in numis Auguſtorum inde a declinante imperio ſaepe occurrit protome imperatoris veſte palmata circumdata, et ſcipionem praefixa aquila manu geſtans, quo conſulem Auguſtum intelligas. At totum conſulum habitum optime capies ex diptychis eburneis, quorum unum dedit Ducangius in diſſertatione de numis inferioris aevi tabula I., et explicavit § IV., ubi varia idonea de habitu conſulari illius aetatis docet. Item ex praeclaro alio diptycho, quod olim fuit Norimbergae in aedibus Negeleinianis, ab auctoribus variis erudite explicatum, at hodie inter praeſtantiſsima cimelia, quae inſignem theſaurum ill. comitis a

a) Ant. L. III. p. m. 195. b) in Aureliano. c) Variar. L. VI.

Vitzai exornant, conſpicitur. De ſcipione aquilifero conſulibus tribui ſolito jam nonnulla veterum teſtimonia adduxi ad laudatum Auguſti numum, quem ad annum V. C. 752 deſcripſi.

Denique adhuc proceſſus conſularis, qualis in numis proponitur, expediendus. Procedere dicebantur conſules, quando, anno proxime elapſo ad conſulatum deſignati, Kalendis Ianuariis conſueta pompa et comitatu magiſtratum inivere, atque ſolennis hic actus *proceſſus conſularis* vulgo conſuevit appellari docentibus id ipſum numis per epigraphen FELIX. PROCESS*us* CONSVL. AVG. N., quos paullo poſt proferemus. Sed et ſunt exempla, auctores veteres ſolo vocabulo *proceſſus*, omiſſa etiam conſulis mentione, proceſſum conſularem intelligi voluiſſe. Iuvenalis objurgans eos, qui viis pravis tortuoſisque ex humili ad maximos honores pervenere, ſic ait: [a])

Cum te ſummoveant, qui teſtamenta merentur
Noctibus, in coelum quos evehit, optima ſummi
Nunc via proceſſus, *vetulae veſica beatae*,

quibus ſane verbis docet, homines nauci primum turpi cum vetulis conſuetudine rem feciſſe, deinde ad conſulatum fuiſſe evectos, ſeu honorem *ſummi proceſſus*. Satis clare etiam poetae mentem explicat adhibita ad hunc locum vox *ſummoveant*, nimirum praecedentibus in proceſſu lictoribus conſulis, viamque populi confluxu impeditam aperientibus, quo modo et convenienter dixit Horatius: [b])

Non enim gazae, neque conſularis
Summovet lictor miſeros tumultus
Mentis, et curas laqueata circum
Tecta volantes.

Placuit ad haec Iuvenalis verba aliquantum immorari, quia video, viros eruditos in ſuis ad illa obſervatis non ſatis commode verum eorum ſenſum evolviſſe.

Dixi aliquando, [c]) difficile nonnunquam eſſe definire, quando in numis imperator fingitur quadrigis ſeu equorum, ſeu elephantorum vectus, et ſcipionem cum aquila geſtans, utrum hoc typo triumphus, an proceſſus conſularis ſit intelligendus, quia, ut hactenus vidimus, haec aquila et cum triumphantibus, et conſulibus communis eſt. Tamen non raro numus ipſe dictat modos, quibus utramque ſolennitatem diſtinguas. Quando ſimilis typus eſt in numo ejus anni, quo certo conſtat, imperatorem proceſſiſſe conſulem, ac praecipue, ſi hiſtoria acti eo anno triumphi mentionem non facit, dubitari nequit, proceſſum eſſe conſularem, eumque inſertum numis eo modo, quo illuſtria quaeque facta inſeri monetae conſuevere. Exſtant numi inſignes Commodi cum typo ſimili, in quibus is dicitur TR. P. XV. IMP. VIII. COS. VI., quae ſunt certae notae anni V. C. 943, cujus Kalendis Ian. proceſſit conſul VI. Alii Caracallae cum TR. P. XI. et XVI; ſunt hae no-

a) Sat. I. 37. b) Carm. L. II. od. 16. c) in num. Aug. ad V. C. 752.

tae annorum V. C. 961 et 966, quorum illo is proceſsit conſul III., hoc IV. Inſignis numus max. moduli muſei Albani in parte antica offert protomen Gordiani cum toga picta, vel palmata, et manu ſcipionem aquiligerum geſtantis: in averſa eſt: PONTIFEX. MAX. TR. P. IIII. COS. II. P. P. et imperator in quadrigis equorum d. lauri ramum, ſ. aquilam, pone inſiſtit Victoria, praecedit miles, et figurae aliae cum palmae ramis. Numus eſt anni V, C. 994., quo inivit conſulatum II. Ipſe etiam ſcripturae modus non raro proceſſum conſularem praeſcribit. Noti ſunt numi Caracallae: COS. II. typo ſimili, et alii Getae fratris: COS. typo ſimili. Numi utrique ſunt anni V. C. 958, quo Caracalla proceſsit COS. II., Geta COS. primum. Quoniam hi denarii praeter conſulatus notam nihil inſcriptum offerunt, certum eſt, monetariis aliud nihil fuiſſe propoſitum, quam ut hac inſcriptione celebrarent fratrum conſulatum, ergo etiam adſtituto typo. Eodem pertinet ſcriptum in binis numis max. formae Galli et Voluſiani COS. II. ET. COS. typo ſimili. [a]) Nimirum hi Auguſti V. C. 1007 una proceſſere conſules, pater iterum, filius primum. Ad eandem hanc legem adiges numum inſignem aureum Diocletiani, et Maximiani, qui Noriſio juſtae diſſertationis materiem ſuffecit:

IMPP. DIOCLETIANO. ET. MAXIMIANO. AVGG. *Protomae duae laureatae utriusque imperatoris, et conſularibus trabeis indutae manu ſceptrum cum aquila praeferentes.* X IMPP. DIOCLETIANO. III. ET. MAXIMIANO. CCSS. *Currus junctis quatuor elephantis cum rectoribus palmigeris, ei inſiſtit uterque imperator, et his altior Victoria.*

Huic adde alios Maxentii, in quorum averſa:

FELIX. PROCESS. CONSVL. (*in aliis* CONSVLAT.). AVG. N. *Imperator jam in quadrigis elephantorum, jam in ſexigis equorum vectus d. lauri ramum, ſ. ſcipionem.*

Hos numos adcuratius vide deſcriptos in moneta Maxentii. Quis negaverit, in numo priore exhiberi proceſſum conſularem, cum par conſulum Augg. juxta cum oſtentatione ſcriptum compareat? Multo vero iſtud magis perſpicuum ex numo altero, qui ipſum adeo *proceſſum conſulatus* pronunciat.

Haec copioſius docenda fuere, quia Noriſius in laudata diſſertatione perſuadere nititur, typum, qui eſt in ſuo Diocletiani et Maximiani numo, eſſe triumphalem, lectumque cauſa acti ab utroque ob relatas victorias triumphi, etſi idem non inficietur, [b]) in Maxentii numo non triumphum, ſed proceſſum conſularem exhiberi. Idem in numo Alexandri Severi, in quo hic quadrigis equorum invehitur d. aquilam tenens, additis notis TR. P. VIII. COS. III., rurſus triumphum videt, [c]) cum tamen hic typus certiſsimus ſit teſtis proceſſus conſularis juxta legem mox datam; nam Alexander anno V. C. 982, quo trib. poteſtatem VIII. numeravit, proceſsit conſul III. Quo minus in numo Diocletiani proceſſum conſulum fateretur, magnum illi momentum qua-

a) Muſ. Albani tab. 81. b) Ejusd. diſſert. c. V. p. 34. c) l. c. p. 45.

drigae elephantorum. Non ignoro, imperatores non raro in quadrigis hujus animalis triumphaſſe primum ejus exemplum vulgante Pompejo Magno in triumpho Africano teſte Plinio. [a]) Narrat Lampridius, [b]) Alexandrum Severum, cum ab expeditione Perſica redux Capitolium aſcenderet, in ſuo comitatu habuiſſe currum triumphalem a VI. elephantis tractum. Nunciata Romam Gordiani de Perſis victoria, ſenatus victori quadrigas elephantorum decrevit. [c]) Quae cauſa fuit, cur eos Pacatus vocaret *triumphales belluas.* [d]) At certum eſt etiam, elephantos non ad ſolum triumphum fuiſſe adhibitos. Saepe videmus in numis, Auguſtorum, Auguſtarumque thenſis has belluas fuiſſe junctas, et diſerte perhibet Suetonius, [e]) Claudium aviae Liviae divinos honores, et circenſi pompa currum elephantorum Auguſtino ſimilem decernenda curaſſe, quem ipſum exhibent numi Neronis a nobis ad annum V. C. 808 producti. Ergo quadrigae elephantorum ad alios etiam uſus valuere, atque etiam ad proceſſus conſulares non invito ipſo Noriſio, qui, ut dictum, in ſimilibus Maxentii quadrigis proceſſum conſularem agnovit, quo modo triumphatum quoque fuit jam equis, jam elephantis, et quidem ex lege ordinaria equis, teſtante etiam Apuleio, [f]) proprias eſſe *triumphantibus quadrigas albas, et togam palmatam.* Denique certum puta triumphum, quando ſimilis proceſſus fingitur in numis illius anni, quo eum revera triumphaſſe conſtat, neque iteraſſe conſulatum. Hujus exemplum offerunt numi Tiberii ad annum V. C. 766, aliique, certum autem proceſſum conſularem, cum illo anno, cujus eſt numus, de inito quidem conſulatu conſtat, non vero de triumpho quopiam. Eſt inter numos M. Aurelii adhuc Caeſaris numus cum ſimili typo ſignatus V. C. 898. Eo is anno conſulatum II. inivit, nullo tum triumpho, ac ne bello quidem. Plura ſimilia exempla ſupra dedimus. Denique ramum lauri, quem in his numis non raro imperatores manu praeferunt, etſi is triumphantes maxime deceat, tamen etiam cum proceſſu conſulari poſſe componi, facile intelliges ex iis, quae in moneta Antonini ad annum V. C. 892, numumque S. P. Q. R. A. N. F. F. de more laureas coronas Kalendis Ian. reparandi diſſerui.

Per conſularem hunc proceſſum ſolitos fuiſſe non modo conſules Auguſtos, Caeſaresve, ſed et privatos pecuniam in populum ſpargere, conſtat ex Novella Iuſtiniani: [g]) *Soli aurum ſpargere damus imperio, cui ſoli etiam aurum contemnere praeſtat fortunae faſtigium. Argentum vero, quod mox poſt aurum pretioſiſſimum fiet, et aliis conſulibus largimur decens.* Et paullo infra: *Sed de argento quidem ſpargendo ita a nobis ſancitum ſit, et ſi omnino ad hoc acceſſerit, licentiam habeat diſtribuendi argenti munificentiam in ſuis proceſſionibus, ſicut ipſe recte ſe habere putaverit, ſolo prohibito aurum omnino jaculari, quod imperatori tantum tributum*

a) L. VIII. § 2. b) in Alexandro. c) Capitolin. in Gord. d) Paneg. Theodoſ. c. 22. e) in Claud. c. 11. f) Apolog. p. m. 270. g) CIII. Tit. VI. c. 2.

eſt contingere. Quo in titulo, tum et alibi [a]) plura continentur, quae imperatores de hoc ſpargendi in his proceſſibus ritu ſanxere. Exſtat hujus liberalitatis locuples indicium in numo contorniato altius pag. 290 deſcripto, in cujus averſa eſt: PETRONIVS MAXSIMVS V. C. CONS. *Ipſe Petronius conſulari habitu indutus ſedet, d. volumen, ſ. ſcipionem cum aquila, in imo duae crumenae numis refertae; ex quarum una ſoluta numi protuberant.* Vide, quae ibi ad ſingularem hunc typum obſervavimus. Atque hunc ſpargendae pecuniae morem arcte fuiſſe cum proceſſu conſulari connexum, patet ex hiſtoria Clodovei, primi ex Merovingiis Galliae regis, de quo Gregorius Turon. [b]) *Chlodovechus ab Anaſtaſio imperatore codicillos de conſulatu accepit, et in baſilica beati Martini* (apud Turonos) *tunica blatea indutus eſt et chlamyde, imponens vertici diadema. Tunc aſcenſo equite* (equo) *aurum argentumque in itinere illo, quod inter portam atrii baſilicae beati Martini et eccleſiam civitatis eſt, praeſentibus populis manu propria ſpargens voluntate benigniſſima erogavit, et ab ea die tanquam conſul et Auguſtus eſt vocitatus.* Aurea haec grando in vulgi capita praeceps adeo in conſulari proceſſu valuit, ut ſerius neglecto etiam jam palam conſulatu, quotiescunque imperatores Caeſaresve publice progreſſi pecuniam ſpargerent, haec ipſa ſparſio diceretur *ὑπατεια*, *conſulatus*; et ipſe hic actus *ὑπατειαν ποιειν*, *conſulatum facere*, id eſt: praeſtare id, quod conſules facere conſuevere. De Conſtantini V. Copronymi filiis narrat Nicephorus Conſtantinopolitanus in fine Hiſtoriae ſuae: *της δὲ ϐασιλικης προοδȣ κατα το ἐιωθος ἐπι την καθολικην ἐκκλησιαν γενομενης ὑπατειαν ἐποίησαν, και τοις παρελθȣσί χρηματα διενέιμαν, ἐκ τȣ παλατιȣ ἀρξαμενοί της ἐκκλησιας τȣτο ἐπιτελȣντες. Regio proceſſu pro more ad catholicam eccleſiam facto conſulatum fecerunt, et in obvios pecuniam ſparſerunt, inde a palatio usque ad eccleſiam iſtud agentes.* De Ti. Conſtantino Iuſtini II. ſucceſſore haec Theophanes ad ejus annum primum: *και ἐστεψέν αὐτην Αυγȣσταν, και ἐρρίψεν ὑπατειαν πολλην*, *et coronavit eam* (Anaſtaſiam) *Auguſtam, et multum conſulatum* (liberale munus conſulare) *in populum ſparſit.* Vide de nova hac ſignificatione plura apud cel. Ducange in Gloſſ. med. Graec. ſub Ὑπατεια.

CAPVT II.

DE PROCONSVLIBVS CAESARIBVS.

De dignitate, ac poteſtate proconſulum primum eorum, qui tempore Romae

a) Cod. L. XII. tit. 3. b) Hiſt. Franc. L. II. c. 38.

liberae in provincias miſsi ſunt, deinde eorum, qui his praefuere, ex quo Auguſtus imperium in ſuas, et populi provincias diviſit, abunde in animadverſionibus ad partem I. hujus operis Vol. IV. pag. 234 egimus, quia multa habemus proconſulum privatorum nomina monetae extra urbem ſignatae inſcripta. At ſunt etiam numi, etſi numero pauci, qui ipſis Auguſtis proconſulis titulum addidere. Sunt vero ſequentes:

CONSVL. IIII. P. P. PROCOS., in aliis: CONSVL. VII. P. P. PROCOS. in numis Diocletiani.

COS. III. P. P. PROCOS., in aliis: CONSVL. IIII. VI. VII. VIII. P. P. PROCOS. in numis Maximiani Herc.

CONSVL. V. P. P. PROCOS. in numis Conſtantii Chlori.

CONSVL. P. P. PROCONSVL, in numis Licinii ſenioris.

CONSVL. P. P. PROCONSVL, — P. M. TRIB. P. COS. IIII. P. P. PROCOS. — P. M. TRIB. P. COS. VI. P. P. PROCOS. in numis Conſtantini M.

Praeter hos memorantur adhuc:

AYTOK. ΚΑΙΣΑΡΙ. ΑΝΘυπατῳ, nimirum proconſulem Graeci dixere ἀνθυπατον. Legit ſic Vaillantius in numo Pergameno cum capite Auguſti, an ſatis tuto, videtur dubitari poſſe.

IMP. CAES. TRAIANVS. AVG. P. M P. P. PROCONS. in contorniato muſei Caeſarei, et Theupoli.

Iuvat in originem proconſulatus Auguſtis, Caeſaribusque delati altius inquirere. De proconſulatibus ordinariis privatorum alibi, ut continuo dixi, a me actum. At fuere tempora Romae ſive liberae, ſive imperantis, quando ad ſalutem imperii neceſſarium eſt viſum, proconſulis poteſtatem amplificare. Ad bellum piraticum ſic miſſus eſt Cn. Pompejus, uti toto mari, et ad quinquageſimum a mari milliarium proconſularem poteſtatem haberet, reges nationesque omnes auxilia petenti mitterent etc. [a]) quo quidem ſenatusconſulto, ut ait Velleius, [b]) paene totius terrarum orbis imperium uni viro deferebatur, qui continuo addit, idem hoc ante in M. Antonii praetura decretum fuiſſe, quod ipſum tangit Cicero, cum ait, [c]) Siculos *M. Antonii infinitum illud imperium ſenſiſſe*, nimirum ope factionis curationem infinitam totius orae maritimae nacti, ut ad haec Ciceronis verba advertit Aſconius, et innuit etiam Lactantius. [d]) Cicero in ſenatusconſulto, quod Dolabellae per C. Caſsium bello perſequendi cauſa ſuaſerat, [e]) inter alia haec ſancit: *ut Caſſius proconſul provinciam Syriam obtineat, uti qui eam optimo jure provinciam obtinuerit, - - - ut imperandi in Syria, Aſia, Bithynia, Ponto jus poteſtatemque habeat, utque, quamcunque in provinciam ejus belli gerendi cauſa advenerit, ibi majus imperium C. Caſſii proconſulis ſit, quam ejus erit, qui eam provinciam tum obtinebit, cum C. Caſſius proconſul in eam provinciam venerit.* Sunt haec Romae adhuc liberae exempla. Auguſtus M. Agrippam bis, nimirum annis V. C. 731, et 738 ad regendas Orientis provincias amplisſima cum po-

a) Appian. bell. Mithr. c. 94. b) L. II. c. 31. c) in Verr. L. II. c. 3. d) Inſtit. L. I. c. 11. e) Philipp. XI. c. 12.

teſtate miſit. [a]) V. C. 753 Cajus Caeſar Agrippae F. in Orientem ad bellum Parthis inferendum cum imperio proconſulari profectus eſt. [b]) Adſerente Tiberio, non poſſe motum Orientem nisi Germanici ſapientia componi, *decreto patrum permiſſae Germanico provinciae, quae mari dividuntur, majusque imperium, quoquo adiſſet, quam his, qui ſorte, aut miſſu principis obtinerent.* [c]) Aliquot poſt annis imminente iterum a Parthis metu Tiberius *cunctis, quae apud Orientem parabantur, L. Vitellium praefecit.* [d]) Adverſus eosdem Parthos Corbulonem cum mitteret Nero, *ſcribitur tetrarchis ac regibus, praefectisque, et procuratoribus, et qui praetorum finitimas provincias regebant, juſſis Corbulonis obſequi, in tantum ferme modum aucta poteſtate, quem populus R. Cn. Pompeio bellum piraticum geſturo dederat.* [e])

Imperium proconſulare extraordinarium his, quos modo commemoravi, viris delatum nonniſi temporarium fuiſſe, urgentibus ſcilicet reip. cauſis, ſuapte patet. At vero idem in imperatoribus coepit eſſe perpetuum. Quae ejus fuerit origo, et quae aliae cauſae, nemo apertius Dione docuit. Narrat is, [f]) inter alios honores V. C. 731 Auguſto delatos fuiſſe etiam, *ut imperium proconſulare perpetuo haberet, neque id intra pomoerium venienti deponere, neque unquam renovare opus eſſet, atque ut major ipſi in ſingulis provinciis, quam praefectis earum ſemper eſſet poteſtas.* Sed conſtat etiam, Auguſtos hunc honorem non raro cum iis viris, quos adoptare ſibi placuit, communicaſſe. Auctore ſenatu decrevit Claudius, ut Nero Caeſar *proconſulare imperium extra urbem haberet.* [g]) Antoninus Pius eodem tempore *factus eſt patri* Hadriano *et in imperio proconſulari, et in tribunicia poteſtate conlega,* [h]) a quo deinde filius Aurelius Caeſar *tribunicia poteſtate donatus eſt, atque imperio extra urbem proconſulari.* [i]) Fuere igitur proconſulatuum apud Romanos genera tria, unum ordinarium eorum, qui ad regendas imperii provincias ſive ſorte, ſive comparatione, ſive ſerius miſſu principis exiverunt, alterum extraordinarium eorum, quibus ad certum tempus majus imperium, quam quod proconſulum fuit, atque in plures provincias delatum eſt, tertium perpetuum, quod ad omnes provincias valuit, et quod inde ab Auguſto imperatoribus omnibus, et ab his non raro Caeſaribus, deſtinatisque ſucceſſoribus decretum fuit.

Atque ex his, quae modo commemoravimus, non obſcure poteſt intelligi, quae fuerit Caeſarei hujus proconſulatus natura, et quantum Caeſaribus adnumerata hac dignitate acceſſerit poteſtatis. Fuere tamen auctores varii, quibus ejus cauſae ſubtilius, adcuratiusque rimandae videbantur, quos inter fuere Salmaſius, [k]) Caſaubonus, [l]) Pagius, [m]) qui praeterea, qua parte ſibi adverſatur Noriſius, commemorat, Spanhemius, [n]) denique Mazzolenus. [o]) Hos

a) Noris Cenot. Piſ. Diſſ. II. c. 16 § 8. b) Zonaras ex Dione. c) Tacit. Ann. II. c. 43. d) Tacit. Ann. VI. c. 32. e) Tacit. Ann. XV. c. 25. f) L. LIII. § 32. g) Tacit. Ann. XII. c. 41. h) Capitolin. in Ant. Pio. i) Capitolin. in M. Aurel. k) ad Capitolinum p. 81. l) ad Capitolinum p. 49. m) Critic. Baronii variis locis. n) Tom. II. Diſſ. XII. p. 463 ſeq. o) Animadv. VII. de Proconſule.

inter exiſtimavit Pagius, Caeſares a proconſulari imperio praenomen *Imperatoris* habuiſſe. Adverſatur huic Noriſius, quia, inquit, inter titulos Auguſtorum in marmoribus ac numis primo loco notatur titulus imperatoris, poſtremo proconſulis, ex quo patet, utrumque longe diverſae eſſe rationis, aut ſaltem unum ab altero nequaquam evidenter derivari. Deinde, quando ab Auguſtis nomen Caeſaris ac imperium proconſulare alteri dabatur, is ab imperio proconſulari non dicebatur imperator, ſed proconſul. Sane neque Neronem, neque M. Aurelium Caeſares, etſi uterque proconſulari imperio ornatus eſſet, uſpiam legimus imperatoris praenomine uſos. Taedet rationes Pagii, quibus is ſua fulcit, aut ſpecioſas, aut infirmas, aut nimio ſubtiles referre, quas, ſi cupis, collectas habes apud cl. Mazzolenum. At docuit Spanhemius, [a]) omnem, aut certe praecipuam vim poteſtatis proconſularis in imperatoris vocabulo fuiſſe poſitam, cujus nempe auſpiciis Romani duces bella ſuſcipiebant, quo uno nomine ſupremum exterarum juxta, et urbanarum rerum arbitrium, omniumque magiſtratuum jura in Auguſtum, ut docet Dio, fuere translata. Tamen, etſi proconſulare imperium ab imperatoris titulo duceretur, fuiſſe proconſulis nomen peculiari de cauſa, et in Auguſti gratiam additum. Diviſus nempe ab eo fuerat orbis R. in provincias Caeſaris et populi, quarum poſterioribus magiſtratus populi ſub proconſulum nomine praeeſſent. Vnde, ut nihilominus Caeſaris auſpiciis omnes illas provincias ex aequo adminiſtrari ſingularum praeſides facilius intelligerent, nec ullas partes orbis R. imperio illius exemptas, translata eſt illa proconſulis ad Auguſtum, et ſucceſſores nomenclatio. Atque ab hac Spanhemii ſententia non magnopere differt illa, quam expoſuit Mazzolenus. [b])

Ex dictis luculente perſpicimus, quae fuerit imperii proconſularis Caeſarei prae illo, quod in alios vario tempore collatum fuit, excellentia. Ex adducto enim altius Dionis teſtimonio, quo delata Auguſto ea poteſtas narratur, liquet I., fuiſſe eam majorem in ſingulis provinciis, quam earum praefectis ordinariis, ex quo jure de ſententia Spanhemii fluxit etiam poteſtas, in proconſulum, qui provinciis populi R. praeeſſent, facta et mores inquirendi, miſsis etiam in eas cognitoribus, qui ſuas ea in re vices implerent, cujus illuſtre exemplum offert marmor Gruteri. [c]) II. fuiſſe eum proconſulatum perpetuum, non, qualis fuit eorum, quos ſupra recenſuimus, temporarium, neque neceſſe fuiſſe, illud ſemel acceptum deinceps renovari, aut III. eum intra pomoerium deponere, quod tamen aliis fuit imperatum. En tibi proconſulatus Caeſarei non amplum modo diſcrimen, ſet et excellentiam. Nam ſi jam nimia, et libertati inimica pleriſque viſa fuit proconſularis Pompeji poteſtas, etſi intra quinquageſimum a mari milliarium contineretur, quanto illuſtriorem neceſſe eſt fuiſſe proconſulatum Auguſteum, cui provinciae omnes, neque tantum earum pars, ſed totae fuerunt ſubjectae? Quapropter ne-

a) Diſſ. XII. p. 467. b) l. c. p. 156. c) Pag. 381. 3.

quaquam mirum, Auguſtum, quemadmodum imperia alia, ac dignitates ſibi ſubjecerat, ſic etiam imperium iſtud proconſulare ambiviſſe, ut nullus eſſet per orbem R. locus, qui aliquo nomine a ſumma ejus poteſtate ſe poſſet eximium arbitrari.

Proconſulatus Auguſtorum Caeſarumque haud frequenter legitur monumentis veterum inſcriptus. Paucos numos, qui eum offerunt, principio hujus diſputationis dedimus. Abbas Mazzolenus, qui eum in marmoribus indagavit, non reperit inter altioris imperii principes niſi unum Caligulae, [a]) unum Hadriani, [b]) unum Aelii Caeſ. [c]) Marinius ſpreto Caligulae monumento primum in marmoribus agnoſcit proconſulem Hadrianum. [d]) Frequentius deinde ea dignitas inde ab Antoninis legitur, ut videre eſt in veterum inſcriptionum catalogis, tum et in variis literarum publicarum, edictorumve inſcriptionibus.

Cur rarior ejus poteſtatis mentio in monumentis publicis fuerit, cauſas adfert Spanhemius, [e]) primo, quia imperatores non ſemper, nec in urbe, ſed extra pomoerium duntaxat proconſulis titulum ſuſcepere, docente Dione: [f]) ὑπατοι τε γαρ πλειςακις γιγνονται, και ἀνθυπατοι ἀει, ὁσακις ἀν ἐξω τȣ πωμηριȣ ὠσιν, ὀνομαζονται, *conſules enim ſaepius ſiunt, et proconſules ſemper, quoties extra pomoerium ſunt, vocantur.* Cauſa veriſimilis alia, quia proconſularis haec poteſtas infra aliarum poteſtatum faſtigium cenſebatur; unde nec *principis ſenatus*, nec *juris relationis*, quod Auguſtis quoque decretum fuit, ullam videmus fieri mentionem.

Iſtud denique ſingulare, Auguſteis his proconſulatibus nonnunquam numeros adponi. Citat Mazzolenus marmor Severi cum TRIB. POT. VIII. addito in alio PROCOS. ITERVM, in alio PROCOS. III., in alio ejusdem: TRIB. POT. XVII. PROCOS. V. In marmore Valeriani TRIB. POT. III. COS. P. P. PROCOS. II., in alio Maximiani: COS. III. P. P. PROCOS. ITERVM. Quae fuerit iterandi hujus proconſulatus cauſa, quis modus, non ſatis intelligo. Conjicit Mazzolenus, hos numeros ad profectiones in provincias, expeditionesque militares referendos, quod Dio verbis, quae mox indicavimus, videtur confirmare, cum ait: *quoties extra pomoerium erant, proconſules vocabantur.* In numis imperante Tiberio cuſis, quos in moneta Carthaginis deſcripſimus, L. Apronius dicitur PROCOS. III., ſed in quibus veriſimile eſt, additum III. indicare proconſulatus annum tertium.

a) Grut. pag. 188. n. 7. b) ibid. pag. 198. n. 1. c) ibid. pag. 252. n. 2. d) Frat. arv. pag. 719. e) Diſſ. XII. pag. 463. f) L. LIII. § 17.

CAPVT III.

DE NOMINE IMPERATORIS.

Romanis dictus eſt *imperator*, ſtante rep. is, qui imperium militare habuit. Ait Appianus: [a]) αὐτοκράτορας δὲ ὀνομάζουσιν, ὃ καὶ τῶν προσκαίρων στρατηγῶν ὄνομα ἦν, *imperatores autem vocant* principes ſuos Romani, *quod olim belliducum ad tempus conſtitutorum nomen fuit.* Atque in hac ſignificatione profeſſus eſt Tiberius apud Dionem: [b]) *eſſe ſe dominum ſervorum, imperatorem militum, principem ceterorum.* Et Plautus: [c])

Sed ubi ſummus imperator non adeſt ad exercitum.

Quo tempore Caeſar bellum in Africa cum Pompejanis geſsit, Conſidius captivo, qui ſeſe literas illi a Caeſare imperatore ferre dixit, *unus eſt*, reſpondit, *Scipio imperator hoc tempore populi Romani.* [d]) Cicero excuſans ſeſe Bruto, quod juveni Octaviano in bello adverſus M. Antonium imperatoris titulum decreverit, ait: [e]) *Decrevi etiam imperium, quod quanquam videbatur illi aetati honorificum, tamen erat exercitum habenti neceſſarium. Quid enim eſt ſine imperio exercitus?* Ad eundem modum ſupremus quoque Samnitum dux dictus fuit *imperator*, pro quo in numis EMBRATVR, de quo copioſe egimus in parte I. hujus operis in tractatu de numis Samniticis. Militaris hujus imperii in varios collati plura exempla dedimus in tractatu praecedente de Proconſulibus Caeſaribus.

* * *

Alia imperatoris ſignificatio, ſed honoris tantum, fuit, cum quis dux relata victoria in acie a militibus imperator eſt acclamatus. Etiam a ſenatu nonnunquam hunc titulum fuiſſe decretum, ſequentia teſtimonia docebunt. Prioris exemplum integra adhuc rep., et forte primum reperio in Scipione Africano ſeniore, quem cum Hiſpani regem vocare vellent, is *ſibi maximum nomen imperatoris eſſe dixit, quo ſe milites ſui appellaſſent.* [f]) De Trajano Plinius: [g]) *Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus, et priſcis, quibus imperatorium nomen addebant contecti caedibus campi, et infecta victoriis maria.* Iſtud virtutis teſtimonium ac honos principio a militibus parce, ac nonniſi poſt

a) in praefat. hiſt. cap. 6. b) L. LVII. § 8. c) Amphitr. act. I. ſc. 3. v. 6. d) Hirt. bell. Afric. c. 4. e) ad Brut. epiſt. 15. f) Liv. Lib. XXVII. cap. 19. g) Paneg. cap. 12.

juſtum experimentum fuit collatum. Ait Diodorus Siculus, [a]) morem fuiſſe militibus Romanis, ut, ſi quis exercitus dux collatis ſignis ſupra ſex millia hoſtium cecidiſſet, imperator appellaretur. Appianus quoque hunc olim honorem nonniſi poſt praeclariſsimas res geſtas fuiſſe impetratum narrat, [b]) quin et addit, illum aetate ſua nonniſi caeſis decem hoſtium millibus tribui conſueviſſe, ſed quod teſtimonium infra revocabimus. Verum, ut fit, tanta laus ſucceſſu temporis coepit vileſcere. Ejus teſtis locuples Tullius, qui volens perſuadere ſenatui, ut Octavianum, Hirtium, et Panſam imperatores appellandos decerneret, quod praeclaram apud Mutinam de M. Antonio victoriam retuliſſent, hac utitur oratione: [c]) *Etenim cui viginti his annis ſupplicatio decreta eſt, ut non imperator appellaretur aut minimis rebus geſtis, aut plerumque nullis?* Et mox infra: [d]) *At ſi quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille aut duo millia occidiſſet, non eum hac conſuetudine, quae increbruit, imperatorem appellaret ſenatus?* Ac forte non multo majoris fuit momenti ipſius Tullii victoria de Amani monticolis parta, ac propterea imperatoris nomine decorati, etſi magnum a ſe hoſtium numerum caeſum, et victoriam juſtam relatam in epiſtolis ſuis ipſe ſcripſerit. [e]) Quam levis fuerit cauſa, ob quam in bello civili Africano imperator ſalutatus eſt Curio, ex ipſa Caeſaris narratione colligitur, [f]) et Appiano hanc Curioni vanitatem exprobrante. [g]) De L. Piſone Cicero: [h]) *appellatus eſt hic vulturius illius provinciae*, (Macedoniae) *ſi diis placet, imperator.* Nimirum in hunc honorem licentius eſt involatum, quia avidius ambiri coepit, ſive vanitatis impulſu, ſive ut plus in caſtris auctoritatis ſibi accederet. Auctore Dione [i]) M. Brutus in Thracas Beſſos profectus eſt, ut nomen ſibi dignitatemque imperatoris pararet, quo facilius contra Caeſarem et Antonium bellum gerere poſſet. In eandem ejus tituli communionem ab exercitu receptum Caſsium narrat Plutarchus. [k]) De Metello Scipione Caeſar: [l]) *His temporibus Scipio detrimentis quibusdam circa montem Amanum acceptis ſeſe imperatorem appellaverat.* Atque in hoc ſenſu non paucos videmus viros Romanos in familiarum numis imperatores dici. Victo ad Mutinam Antonio Hirtius, Panſa, et Octavianus a militibus et ſenatu imperatores ſunt appellati. [m]) Et narrat Cicero, [n]) ſe referente L. Torquatum magnis in Macedonia rebus geſtis abſentem dictum eſſe imperatorem. Videtur circum tempora exeuntis reip., multisque tum rebus violenter et arbitrarie actis non obſtitiſſe ſenatum, ſi quis ex cauſa etiam non juſta a militibus in acie appellatus eſſet imperator, at ſignum approbati ejus a ſenatu honoris fuiſſe, quando is accepto victoriae nuncio ſupplicationem decrevit. Vide huc pertinentia apud Ciceronem ipſum. [o])

a) ex L. XXXVI. eclog. 3. b) Bell. civ. L. II. c. 44. c) Phil. XIV. c. 4. d) l. c. c. 5. e) ad Attic. L. V. ep. 20, ad Famil. L. II. ep. 10. f) de Bell. civ. L. II. c. 25. 26. g) Bell. civ. c. 44. h) in Piſon. c. 16. i) L. XLVII. § 25. k) in Bruto c. 34. l) Bell. civ. L. III. c. 31. m) Dio L. XLVI. § 38. n) in Piſon. c. 19. o) Orat. de provinc. conſul. c. 6 et 7.

Ex quo Auguſtus imperium unus regere coepit, nonniſi paucis decretus fuit imperatoris ex victoriis titulus. Tiberio adhuc privato, ejusque fratri Druſo eum fuiſſe permiſſum, docent numi. Eum M. Agrippa, etſi armorum gloria aetate ſua omnes anteiret, et poteſtate tribunicia eſſet ornatus, nunquam videtur admiſiſſe. Poſtremus ex privatis fuit Blaeſus, cui ex victo Tacfarinate imperatoris nomen Tiberius concesſit. Haec, quae modo dixi, Taciti verbis confirmamus. Tiberius, inquit, [a]) *id quoque Blaeſo tribuit, ut imperator a legionibus ſalutaretur, priſco erga duces honore, qui bene geſta republica gaudio et impetu victoris exercitus conclamabantur, erantque plures ſimul imperatores, nec ſuper ceterorum aequalitatem. Conceſſit quibusdam et Auguſtus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blaeſo poſtremum.* Ait quidem Appianus, [b]) νυν δ' ὁρον ἑιναι τηδε τῃ ἑυφημια πυνθανομαι το μυριυς πεσειν, *hac vera aetate audio hanc acclamationem non conferri, niſi caeſis decem millibus.* Scripſit autem Appianus imperante Hadriano. Ex hoc ergo teſtimonio arguit Caſaubonus, [c]) non penitus ademptum Hadriani aetate privatis exercituum ducibus eum honorem, ſed difficiliorem ad eum aditum relictum, quia nonniſi caeſis decem millibus emerendus fuerat. Verum magnopere cuperem vel unum nobis vir praeſtans exemplum ejus poſt Blaeſum in privatum quempiam collati ex tot hiſtoricis et marmoribus indicaſſet. Ergo hoc loco vetus ſcriptor aut intellexit imperatores hoc honore decoratos, aut ipſe veram ejus rationem ſatis perſpectam non habuit, quod apparet ex formula, qua utitur, πυνθανομαι, *ut audio.*

Imperatorium hunc titulum pro numero victoriarum fuiſſe auctum, ſic ut ſcriberetur in numis IMP. ITERVM, vel III. IV. etc., obvia ſunt in Auguſtorum numis exempla, etſi non deſint ſtante adhuc republica, aut ſaltem nondum plane everſa, ſed tamen rariora. Sulla dicitur in numis ſuis IMPER. ITERVM, at Cn. Pompejus M. poſt ampliſsimas, variique generis victorias tantum IMP., Caeſar dictator tantum IMP. ITER., neque ſaepius Sex. Pompejus Magni F., Antonius IIIvir IMP. IIII. Serius, ac certe poſt Blaeſum, quem privatorum poſtremum permittente Tiberio appellatum fuiſſe imperatorem altius diximus, hic honos, etſi ab Auguſtorum legatis partus, uni principi acceſſit, quia hujus unius auſpiciis bella gerebantur, quo modo praetores olim ex victoria quaeſtoris ſui dicti fuere imperatores, cujus exemplum unum commemorat Varro. [d]) Quoties a ſingulis fuerit repetitus, in ſingulorum numis docuimus. Si fides Dioni, [e]) moris Romani fuit, non ſaepius, quam ſemel, uno de bello imperatoris nomen adſumere, atque id ipſum vitio vertit Claudio Aug., qui ob victorias Britannicas aliquoties ſe dici imperatorem paſſus eſt. Verum dubitem, vel olim hunc morem religioſe fuiſſe obſervatum, nam Sul-

a) Annal. L. III. c. 74.
b) Bell. civ. L. II. c. 44.
c) ad Sueton. I. Caeſ. cap. 76.
d) de R. R. L. II. c. 4.
e) L. LX. § 21.

lam de eodem bello bis dictum imperatorem, in hujus numis probabile dixi.

Magnam monetae imperatoriae partem hoc imperatoris ex victoriis elogium addito inſuper numero praeferre, ipſa inſpecta abunde docet. At obſervo, poſtremum fuiſſe Caracallam, qui illuſtrem hunc titulum monetae inſcripſit, cum jam nunc paullatim vetera imperii R. inſtituta vel negligi, vel corrumpi inciperent. Tamen in Poſtumi moneta tanquam ſingulare quid occurrit IMP. V. et IMP. X. Sed duraſſe adhuc in marmoribus, etſi rariore ejus uſu, exempla nonnulla attulit Ducangius. [a]) Obvii ſunt ſolidi aurei Theodoſii II., inter cujus titulos legitur etiam: IMP. XXXXII., quem ad veterem militum acclamationem refert Ducangius. [b]) At dixi in hujus Auguſti numis, eo numero indicari annos imperii. Gallienum pro iterato imperatoris titulo ſe vocaſſe v. c. Germanicum Maximum ter, vel V., vel ſcripſiſſe VICTORIA. AVG. VI. VII. VIII. etc. in hujus moneta diximus, et ſimilia exempla occurrunt in numis Poſtumi. Vide praecipue in hoc numum inſcriptum P. M. TR. P. IMP. V. etc. anni V. C. 1015.

Alia teſtimonia, quae hunc ex victoriis titulum comprobant, continuo in ſequentibus dabimus.

* * *

Tertia nominis imperatorii ſignificatio eſt, qua ſummum in imperii R. provincias jus indicabatur, qui honos ut ab illo diſtingueretur, quem victoriae invexere, dictus fuit nomen imperatoris tanquam praenomen, quia iſtud plerumque reliqua omnia Caeſarum nomina praeceſsit. Ejus facti teſtimonia certiſsima vel unus ſuppeditat Dio Caſsius, quae propterea lubet integra commemorare. Ac primum in actis anni V. C. 708 haec de Iulio Caeſare memoriae prodit: [c]) *Sed et imperatoris nomen ei decrevit ſenatus, non tantum pro antiqua conſuetudine, qua illud cum alii, tum ipſe quoque ſaepius ex bello reportaverant, neque ea ratione, qua illi, qui ſummam rei gerendae adminiſtrationem, aut aliam quandam poteſtatem accipiebant, imperatores dicti ſunt, ſed illud omnino ipſum imperatoris nomen, quod nunc iis, qui imperium obtinent, tribuitur, illi tum primo, ac primum quidem, tanquam nomen quoddam proprium appoſuere. — — — Atque inde illud nomen, velut propria ſummi imperii appellatio, quemadmodum et nomen Caeſaris, ad omnes, qui ſecuti ſunt, imperatores dimanavit, non tamen ſublata antiqua hujus nominis ratione, ſed utraque integra. Itaque iterum imperatoris nomen eis tribuitur, cum victoriam aliquam talem retulere. Imperatoris igitur appellatione, ſicut reliquis, omnes imperatores eodem ſemper modo, et hac quidem primo loco, utuntur. Qui vero in bello rem eo cognomento dignam geſſit, is pariter ex antiqua conſuetudine imperatoris titulum adſciſcit, unde fit, ut quis iterum, tertio, ac toties omnino, quoties id mereatur, imperator cognominetur.* Praeclara in paucis haec eſt oratio, quia inſuper triplicem tituli imperatorii ſignificationem, de qua hactenus egimus, confirmat. Eundem ſubinde honorem affectavit Au-

a) Diſſert. de num. inf. aevi § 38. b) l. c. c) L. XLIII. § 44.

guſtus docente iterum Dione: [a]) *Eodem anno* (V.C. 725) *etiam* imperatoris *nomen accepit, non quale propter victoriam tribui more vetuſto ſolebat,* — — — *ſed quo ſumma imperii demonſtraretur, quod patri quoque ejus Iulio, et ejus filiis nepotibusque fuerat decretum.* Idem infra de imperatoribus generatim: [b]) *Nomen imperatoris non modo qui aliquam victoriam reportarint, ſed et ceteri omnes, ad ſignificandam plenam ſuam, et perfectam potentiam, nunquam non gerunt loco nominis regii et dictatoris, quod utrumque ſemel e rep. ſublatum ut non imponunt ſibi, ita ejus vim ac rem ipſam imperatorio titulo confirmant.* Suetonius inter honores nimios a Iulio Caeſare receptos numerat etiam *praenomen imperatoris,* [c]) nimirum quod ſummi faſtigii inſigne fuit, et oppoſitum titulo imperatoris victoria parto, qui alios titulos ſequi ſolebat. *Praenomen imperatoris* eodem ſenſu idem memorat quoque in Tiberio, [d]) et Claudio. [e])

Ex verbis adeo Dionis plane liquet, eum, qui in poſtremo hoc ſenſu dictus fuit imperator, ſummam in rep. poteſtatem nactum fuiſſe. Eam ſane ipſa verba, quibus utitur, absque dubio comprobant, quae ſunt κρατος, ἀρχη, ἀυτοτελης ἐξȣσια etc. Alibi idem inquit: [f]) *omne populi ſenatusque imperium ad Auguſtum rediviſſe, ab eoque tempore perfectam monarchiam* (ἀκριϐη μοναρχιαν) *fuiſſe conſtitutam.* Et paullo infra: *cum tamen ad imperatores ſumma nunc reip. referatur, fieri non poteſt, quin ſub regno Romani ſint,* ȣκ ἐϛιν ὁπως ȣ ϐασιλευονται. Eandem ſummam, arbitrariamque poteſtatem, quam imperatoris nomen invexit, confirmat quoque vocabulum ἀυτοκρατωρ, quo Graecis imperatorem ſignificare inde a principio placuit. Ejus naturam ac ſenſum erudite plane explicavit vir ſummus Spanhemius. [g]) Nimirum jam antiquitus a Graecis dicti ϛρατηγοι ἀυτοκρατορες, vel ἀυτοκρατορες πολεμȣ ii, quibus libere permiſſum fuit facere ea, quae e republica fore judicarent. Contra fuere vel reges, qui ἀυτοκρατορες dici non poterant, ut reges Spartae, de quibus Dionyſius Halicarnaſſenſis: [h]) ȣδε γαρ οἱ Λακεδαιμονιων ϐασιλεις ἀυτοκρατορες ἠσαν ὁ τι ϐȣλοιντο πραττειν, ἀλλ' ἡ γερȣσια παν ειχε των κοινων το κρατος, *neque enim Lacedaemoniorum regibus permiſſum fuit, ut quidquid vellent, facerent, ſed penes ſenatum erat tota publicae adminiſtrationis poteſtas,* aut reges illi, qui precarium a Romanis regnum obtinuere, quos Joſephus τȣς ὑπο Ρωμαιοις appellat, et idonee Tacitus *inſervientes.* [i]) Quare exiſtimat Spanhemius, Tryphonem Syriae regem in numis ἀυτοκρατορος ſibi titulum addidiſſe, ut merum et abſolutum imperium, non precarium regnum argueret. Lege ibi plura alia praeclara. [k]) Atque hac plenae poteſtatis fiducia factum, ut imperatores paſsim a Graecis dicerentur ϐασιλεις, quin et ſerius a Romanis ipſis *domini,* ac δεσποται, de quibus nomini-

a) L. LII. § 41. b) L. LIII. § 17. c) in Caeſ. c. 76. d) Cap. 26. e) Cap. 12. f) L. LIII. § 17. g) Tom. I. pag. 443. h) Ant. Rom. L. II. pag. 87. i) Hiſt. L. II. c. 81. k) l. c.

bus agemus ſerius. Cum olim videret ſenatus, incidere poſſe tempora, quibus conſularis poteſtas ad praeſentia pericula ſufficere non videretur, decrevit, cum res poſtularet, alium magiſtratum creare, quem dictatorem appellare placuit, penes quem belli pacisque et omnium aliarum rerum plena poteſtas eſſet, et a quo conſiliorum factorumque rationem repoſcere non liceret, *ἑτεραν τινα ἀρχην ἀποδειξαι πολεμȣ τε και ἐιρηνης, και παντος ἀλλȣ πραγματος κυριαν, ἀυτοκρατορα και ἀνυπευθυνον, ὡν ἀν βȣληται και πραξῃ*, ut ait Dionyſius Halic. [a]) Atqui ſupra ex Dione vidimus, etſi ſublato e rep. regis ac dictatoris nomine, tamen utriusque potentiam in imperatoris titulo includi. Ergo ſi Caeſares cauſa collati honoris imperatorii belli pacisque, omniumque rerum fuere arbitri, ſi quacunque in re judicio non fuere obnoxii, manifeſtum utique eſt, cum is titulus acceſsit, principibus una merum abſolutumque imperium, ut ait Spanhemius, acceſsiſſe.

Haec utut plana ſunt ac evidentia, et a viris coaevis graviſsimisque comprobata, fuere tamen, qui de jure imperatorio ſubtilius, ac ſpecioſius, quam verius, ſolidiusque, ſaltem ut mihi videatur, diſputavere. Ante annos non multos Bleterius Gallus, vir eruditus, tractatum bene longum conſcripſit, in quo repudiata eorum ſententia, qui politicum ſub imperatoribus regimen monarchicum credidere, comprobare nititur, non fuiſſe illud niſi ariſtocraticum, cujus ſupremus praefectus aliud non fuerit, quam inter magiſtratus alios primus, qui ope munerum diverſiſsimorum ſibi ſubjectorum ad opprimendum populum ſatis fuit validus, obnoxius tamen judicio populi, quando huic vires praeſto fuere, quibus jus ſuum tueretur. [b]) At vero ſi hac lege imperatum fuit Romae, me judice praeſtabat dicere, jus fortioris ſupremam fuiſſe imperandi legem, atque eodem pacto probare poterat, regimen in Gallia ſua non fuiſſe monarchicum, quia nuper populus revocatis ſuis, ut ajebat, juribus populare regimen invexit. Quaecunque fuit cauſa, cur imperatorum poteſtas praevaleret, ſeu jure iſtud factum, ſeu uſurpatione, et ingratiis, certum eſt, ab iis libere, etſi a Iulio Caeſare, Auguſto, Tiberio cautius, fuiſſe imperatum, et ab eorum indole ac ingenio pependiſſe, utrum mallent ad arbitrium ſaevire, quam patrum conſcriptorum ſententias aliquo habendas loco putare. Quis negaverit, ea in regione perfectam exiſtimandam monarchiam, in qua unus idemque vir, quocunque eminentiae ſibi decretae nomine, legum ſive antiquandarum, ſive rogandarum perferendarumque, regendi aerarii, ducendi exercitus, belli pacisque, et ſanciendorum foederum habet poteſtatem, quam quidem ſummam fuiſſe penes imperatores Romanos quis auſit ire infitias? Negari nequit, fuiſſe honores quosdam ac titulos, qui ut rati vulgo haberentur, ex vetere more ſenatus conſulto fuerant decernendi, cujus generis fuere conſecrationes principum. At non deerant Auguſti, qui et has negabant a ſua conferendi poteſtate eſſe alienas.

a) L. V. pag. 338. b) B. L. Mem. Tom. XXVII. pag. 438.

En tibi verba Macrini ſic ad ſenatum ſcribentis: [a]) *Antonino autem divinos honores et miles decrevit; et nos decrevimus, et vos, P. C. ut decernatis, cum poſſimus imperatorio jure praecipere, tamen rogamus.* Sic et Elagabalus auctoritate propria ſe imperatorem, Caeſarem, Pium, Felicem, Auguſtum, trib. poteſtatis dixit, et quidem, ut addit Dio, qui haec narrat, [b]) *occupans nomina, antequam ſibi decernerentur.* Ex quo patet, non alia ſub imperatoribus conditione fuiſſe ſenatum Romanum, quam qua paucis adhuc abhinc annis Lutetiae fuit nobilis illa curia, cui *Parlamenti* nomen erat, quod cum maxime ad ſe pertinere crederet, edicta regia arbitratu ſuo aut adprobare, aut in iisdem adprobandis nectere moram, tergiverſarique, nihil tamen plerumque faſtidio ſuo abſtulit praeter triſtem optionem, utrum malit leges principis referre in tabulas, an exulare.

Sed et argutiis multo ſubtilioribus fuit a viris praeſtantiſsimis pugnatum, quas ſive comprobare, ſive refellere partim taedet, partim tanti non exiſtimo, praecipue cum id genus diſputationes a cauſis numismaticis eſſe alieniores videantur, contentus eas ſtrictim propoſuiſſe, quarum judicium laxius expoſitum dabit cl. abbas Mazzolenus in ſua *de imperatore animadverſione.* Ejus generis fuit ſententia Noriſii Pagiique, qui ſanxere, praenomen imperatoris in Iulio Caeſare fuiſſe puri puti honoris, nullam autem majorem potentiam addidiſſe. At Harduinus, ut omnes novimus, auctor opinionum inſolentium, cuique ἀσπονδον cum ſenſu communi bellum fuit, vocabula *imperator, princeps, Auguſtus* diſtinguenda acute cenſuit, praetexens, imperatorem eſſe in exercitu, principem in urbe, Auguſtum in provinciis. Praeterea aliud exſtitiſſe Graecum ἀυτοκρατορος, aliud Latinum imperatoris nomen, et ſimilia. Et tamen repertus eſt vir inſignis patientiae, Spanhemius, qui has ingenii technas tanti putavit, ut prolixe refutaret. [c]) Ex mente Mazzoleni nomen imperatoris ob victorias cauſa et occaſio fuit nominis imperatoris ob imperium. [d]) Argumentis utitur commodis ſane, quae infra aliquanto accuratius in examen vocabimus.

* * *

Hactenus triplicem tituli imperatorii ſignificationem ac naturam expoſuimus. Reſtat, ut, quo modo iis principes, ac praecipue in moneta uſi fuerint, explicemus. In hac memoratur titulus imperatoris tanquam *praenomen*, et alter *ex victoriis* partus. Varios hos modos in certa capita dividemus.

§ I.

In nonnullorum Auguſtorum numis imperatoris praenomen poſtponitur.

Diximus ſupra, titulum imperatoris, cum praenominis inſtar poſitus fuit, ſummum per orbem R. ſignificaſſe imperium, atque hac de cauſa Suetonius, cum faſtigium iſtud indicare voluit, di-

a) Capitolin. in Macrino c. 6. b) L. LXXIX. § 2. c) Tom. II. pag. 393 et 405.
d) l. c. pag. 18. ſeq.

xit *praenomen imperatoris*, atque in eandem ſententiam dixit Dio: [a]) *Imperatoris igitur appellatione, ſicut reliquis, omnes imperatores eodem ſemper modo, et hac quidem primo loco* (και πρωτῃ γε) *utuntur*. Vnde obvium legere: IMP. CAES. VESPASIAN. — IMP. NERVA. CAES. etc. In denariis gentis Pinariae legitur: IMP. CAESARI., SCARPVS. IMP., in alio το IMP. praenomen eſt Octaviano decretum, in Scarpo cognomen ex victoria. Verum iſtud videmus non conſtanter fuiſſe obſervatum. Nullum reperio numum Iulii Caeſaris, cui tamen primo praenomen imperatoris delatum fuit, in quo το IMP. nomen Caeſaris praecederet, non ſequeretur, ſaltem ſic, ut lectio non ſit ambigua. Ipſum iſtud nomen poſtponitur in binis numis Caligulae, quos in ejus moneta ad V. C. 790 dedimus, etſi hic in aliis omnibus ſuis numis hanc ſummae poteſtatis notam conſtanter omiſerit. Praenomine IMP. inſtar cognominis deinceps uſi quoque ſunt Claudius ac Nero, ut: TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. vel NERO. CAESAR. AVG. IMP., rarius IMP. NERO. CAESAR etc. promiſcue item Galba ſcripto jam IMP. SER. GALBA, jam SER. GALBA. IMP. At in moneta Vitellii conſtanter poſtponitur, ut: A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP.

§ II.

Aliqui Auguſti praenomen imperatoris recuſarunt.

De Tiberio iſtud diſerte docent Suetonius et Dio, atque iterum de Claudio Suetonius, quae teſtimonia in ſingulorum moneta recitavi. Quod auctores hi edixere, confirmatur numis, qui in his binis praenomine IMP. conſtanter abſtinent, etſi illud nonnunquam addant numi in provinciis ſignati, ſed quorum teſtimonia, cum ſola ſunt, non facile ſunt audienda. Multos Auguſtos ſaepe in numis ſuis omiſiſſe hunc titulum, etſi illum non recuſavere, copioſis exemplis conſtat, praecipue ex numis declinantis imperii.

§ III.

Poſtpoſitum IMP. in nonnullorum Auguſtorum numis una ad ſummum imperium, una ad victorias refertur.

Obvium eſt legere in numis Neronis v. g. NERO. CAESAR. AVG. IMP. et in averſa PONTIF. MAX. TR. P. VI. P. P. Atqui Neronem in trib. poteſtate VI. jam fuiſſe IMP. III., ex marmoribus certum. Ergo nomen IMP. utrumque honorem haud dubie indicat. Certius iſtud colligitur ex numis Claudii; nam in horum aliis legitur v. g. TR. P. X. IMP. P. P., in aliis: TR. P. X. P. P. IMP. XVIII. Vnde diſcimus praeterea, victoriarum numerum nonnunquam ſuppreſſum fuiſſe, quod in Neronis numis perpetuum fuit, ad haec, utrumque titulum aliquid habuiſſe communionis, et confirmari indicatam ſupra ſententiam Mazzoleni exiſtimantis, nomen imperatoris ob victorias cauſam et occaſionem fuiſſe nominis imperato-

a) L. XLIII. § 44.

ris propter imperium.

§ IV.

Poſito in numis IMP. praenomine omiſſum ſaepe IMP. ex victoriis, et viciſſim.

Exempla prioris modi ſunt: IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. P. et in averſa IVPPITER. CVSTOS. — IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. et in ☧ COS. VI. — IMP. M. AVREL. ANTONINVS. AVG., et in ☧ PROVID. DEOR. TR. P. XVIII. COS. III. et ſic paſsim. Contra in aliis: NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. — CAESAR. VESPASIANVS. AVG. et in ☧ IMP. XIII. — M. ANTONINVS. AVG. IMP. II. vel in aliis: M. ANTONINVS. AVG. ARMENIACVS, et in ☧ ARMEN. P. M. TR. P. XVIII. IMP. II. COS. III. Hujus iterum modi copioſa ſunt exempla. Dixi, hunc morem *ſaepe* ſervatum, nam in variorum Auguſtorum moneta non raro unus idemque numus utrumque titulum palam ſociat, ut: IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. et in ☧ IMP. XV. — IMP. CAES. DOMIT. AVG. etc. et in ☧ IMP. XIV. etc. — IMP. NERVA. CAES. AVG. etc. et in ☧ IMP. II. etc. — IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. etc. et in ☧ IMP. IIII. etc. Inde a Trajano uſus obtinuit, ut utriusque generis IMP. in eodem numo nonniſi rariſsime copularetur, et cum primum imperatoris ex victoriis titulus coepit multiplicari ſcripto v. g. IMP. II., deinceps IMP. praenomen exularet. Quare a communi lege diſcedunt aliquot numi Commodi inſcripti: IMP. COMMODVS. AVG. PIVS. FELIX, et in ☧ P. M. TR. P. XV. IMP. VIII. etc. Singularis eſt numus integerrimus muſei Caeſarei aeneus II. formae, in cujus antica imperatoris nomen bis ponitur, ſic: IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. IM. TR. P. XIII. P. P., cui jungendus alter Veſpaſiani apud Pellerinium: a) IMP. CAESAR. VESPASIAN. IMP. TR. POT. P. P. COS. III.

§ V.

Praenomen IMP. datum principibus computatum fuit pro victoria prima.

Cum obſervarent nonnulli eruditi, numerum victoriarum titulo IMP. additum nonnunquam unitate videri excedere, varias commenti ſunt interpretationes, ſed parum ſolidas, quas videre potes apud cl. Mazzolenum. b) Aliam continuo eruditus hic vir ingreſſus eſt viam, qua dubium iſtud expediret, quam paucis commonſtrabo. Ait, prius exſtitiſſe nomen imperatoris ob victorias, quam idem nomen ob imperium, partumque demum fuiſſe victoriis imperium ipſum. Neque enim aliter Iulium Caeſarem, deinde Auguſtum rerum ſumma potitos. Adfert deinde locum Dionis, c) quem altius totum recitavimus, quique unus ſolvendo huic dubio videatur ſufficere. Verba, quae huc pertinent, ſunt: *atque inde illud nomen* (ſc. IMP. praenomen) *velut propria ſummi imperii appellatio, quemadmodum et*

a) Mel. I. pag. 200. b) Animadv. I. pag. 17. c) L. XLIII. § 44.

nomen Caeſaris, ad omnes, qui ſecuti ſunt, imperatores dimanavit, non tamen ſublata antiqua hujus nominis ratione, ſed utraque integra. (ſc. IMP. ob victorias.) *Itaque ITERVM IMPERATORIS nomen eis tribuitur, cum victoriam aliquam talem retulere.* Quibus verbis, inquit, aperte doceri, principes R. ita nomen imperatoris accepiſſe, ut non ſolum imperium inde haberent, verum etiam ejusdem nominis propter victorias iterandi principium inde ſumerent. Nimirum cum quis dictus eſt imperator ob imperium, iſtud ſic fuiſſe intellectum, tanquam illud victoria eſſet conſecutus, ex prima deinde victoria dictum IMP. II., ex ſecunda IMP. III. et ſic deinceps. Ergo nomen imperatoris ob victorias cauſam, et occaſionem fuiſſe nominis imperatoris ob imperium, ac praeterea, quotiescunque occurrit aliquis numerus titulo imperatoris additus, non tot victorias, quot ſunt numeri, intelligendas eſſe, ſed una minus, quippe in eum numerum venire etiam nomen imperatoris, quod imperium ſignificat. Ejus vero cauſam eſſe, quia non quidem victoriae iis numeris proprie ſignantur, ſed quoties aliquis dictus eſt imperator. Iam vero acclamationes militum imperatorias fuiſſe repetitiones acclamationum, quae in deferendo primum alicui imperio editae fuerant, atque adeo ſingulas quasque hujus generis acclamationes nihil aliud fuiſſe, quam confirmationem ipſius imperii, quod ſi confirmabatur, jam altera vice fuiſſe delatum.

Hanc viri praeſtantis ſententiam valde eſſe probabilem, et cum numis ipſis conſpirantem, lubenter permitto, neque ab ea recedendum exiſtimo propter nonnulla exempla contrarium docentia, quae ipſe ſibi objicit, v. g. Tiberii, qui cum jam ante imperium diceretur IMP. VII., pluribus adhuc poſt aditum imperium annis dici perrexit IMP. VII., cum tamen in hac ſententia tempore accepti principatus dicendus fuiſſet IMP. VIII. Verum iſtud viri eruditi ſententiam non labefactat. Etenim ſcrupulum illi injecit numus Mediobarbi, in quo Tiberius, cum eſſet trib. poteſtatis XIII., dicitur IMPERAT. VII. triennio adeo ante Auguſti obitum. Sed enim hujus praeconium numi, quem Mediobarbus tam perfunctorie citat, ut ne quidem, quo is ſit typo, adjiceret, quemque ignorant Morellius, aliaque illuſtria muſea, audiendum non puto, atque etiam ut genuinum demus numum, ſatis conſtat, Tiberium nullam tituli imperatoris tanquam praenominis rationem habuiſſe. Alterum exemplum, quod de Gal. Maximiano objicit, tanto ſecurius poteſt negligi, quanto tum liberius ſuperiorum imperiorum inſtituta, ac praecipue dignitatum, titulorumque ſignificatio, quod aliunde cognitum, aliam faciem accepere. Denique in hac cauſa iſtud tantum quaerimus, quid placuerit principibus, qui ante ipſum imperii aditum nondum imperatoris ex victoriis titulo fuere inſignes. Gravius laboraſſet Mazzolenus, ſi ad Severi numos animum reflexiſſet, aut, ut concinnius loquar, ſi non unum Mediobarbi catalogum ſaepe fallacem mancumque, quod commune hactenus criticorum fuiſſe malum comperi, ſed ipſa numorum oracula in conſilium vocaſſet. Legitur in aliis Severi numis: IMP.

CAE. L. SEP. SEV. PERT. AVG. COS. I., in aliis: L. SEPT. SEV. PERT. AVG. IMP. I. Poſterior hic modus Mediobarbo plane fuit ignotus, etſi numi ſic inſcripti non ſint valde rari. Satis apparet, το IMP. numi I. eſſe inſtar praenominis, at non minus certum eſt, το IMP. numi II., quia poſtponitur, et additum numerum habet, ad victoriam referendum. Ergo ſi IMP. praenomen jam quodam modo ſignificaſſet victoriam primam, ſequeretur, poſt eam relatam non jam ſcribendum fuiſſe IMP. I., ſed IMP. II. At vero jam Severi aetate veterem morem paullatim coepiſſe luxari, aliis exemplis ſumus edocti, quo modo et primus fuit Severus, cujus conſulatus I. in numis notatur ſcribendo COS. I., cum is hactenus ſolo COS. ſatis videretur indicatus.

Denique Mazzolenus judicium ſuum argumento alio, eoque admodum idoneo confirmat. Ait, [a]) praenomen imperatoris rem militarem praecipue reſpexiſſe; nam reliqua poteſtas, qua potiebantur Auguſti, ab aliis titulis proceſſerat, puta: pontificis maximi, conſulis, proconſulis, trib. poteſtatis etc., atque opportune vocem Tiberii advocat, dejerantis, eſſe ſe dominum ſervorum, imperatorem militum, principem ceterorum, ut legitur apud Dionem. [b]) Ex quo veriſimile plane eſt, jam ipſum ad imperium aditum vel cauſa nominis fuiſſe quoddam victoriarum omen, et victoriae ſaltem honorem invexiſſe. Vnde rurſum confirmatur, quod ſupra innui, magnam inter utrumque titulum fuiſſe adfinitatem, etſi uterque effectu differret, cum alter tantum honorem conferret, alter etiam ſummam poteſtatem.

§ VI.

De numis M. Antonii, et Octaviani IIIvirorum cum praenomine imperatoris.

Ex hactenus dictis perſpeximus, praenomen imperatoris iis tantum fuiſſe delatum, quos ſenatus R. ſummae rei plena cum poteſtate praeeſſe voluit. At tales non fuere in IIIviratu ſuo Octavianus, et Antonius. Conſtat, Octaviano nonniſi anno V. C. 725 decretum fuiſſe praenomen imperatoris, et tamen illud jam ſiſtunt ejus numi per praecedens decennium ſignati. Quo illud jure uſurpare potuerit, vide, ne olim dicta recoquam, quae ad numos ejusdem anni 725 obſervavi. Major difficultas eſt in explicando numo Antonii, in cujus una parte is dicitur IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C., in altera IMP. TER. Vide iterum, quae de hoc prodigio monui in ejusdem IIIviri moneta ſub titulo imperatoris.

§ VII.

De imperiis deſignatis, et anticipatis.

Horum numi complura ſuppeditant exempla; nimirum cum princeps filium ſeu naturalem, ſeu adoptivum in imperii ſocietatem vocavit communicatis cum

a) l. c. pag. 25. b) L. LVII. § 8.

eo plerisque juribus ſuis, dempto Auguſti titulo, pontificatu maximo, aliisque nonnullis. Quoniam modum, quo iſtud imperii conſortium conſtitutum fuit, jam in ſingulis, quibus haec fortuna contigit, commemoravi, et ex numis, ſcriptoribusque ſtabilivi, neceſſe non eſt, alibi dicta hoc loco reſtituere, et ſatis fuerit, eos in unum conferre, qui, antequam Auguſti eſſent, et dicerentur, imperatoris, tanquam imperii conlegae, titulo fuerunt decorati. Horum primus fuit

TITVS Veſpaſiani F. Is tertio imperantis patris anno dictus eſt DESIG*natus* IMP*erator*, nempe V. C. 824, et eodem adhuc anno imperium adeptus dici deinceps coepit T. IMP. CAESAR, et T. CAES. IMP., qui modus duravit, donec mortuo patre ſuccederet epigraphe: IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. etc. Vide haec omnia late diſcuſſa in ejus principis numis ſub titulo *Imperator*.

TRAIANVS dictus imperator a Nerva teſtibus ſcriptoribus, ut dictum in ejus moneta, ſed deficiunt teſtes numi.

ANTONINVS. PIVS. Vivo adhuc Hadriano dicitur in numis: IMP. T. AEL. CAES. ANTONINVS.

COMMODVS. Antequam a patre Auguſti titulum abſtuliſſet, dicitur in numis: IMP. CAES. L. AVREL. COMMODVS. GERM. SARM. Reliqua vide in ejus numis.

CARACALLA. In ejus numis, qui ſunt V. C. 950, epigraphe averſae eſt: DESTINATO. IMPERAT*ori*.

SALONINVS. Leguntur ejus tituli: IMP. C. L. VALERIANVS. NOB. CAES. Vide ejus numos.

CARINVS et NVMERIANVS. Horum in numis epigraphe obvia: IMP. C. M. AVR. CARINVS. (vel NVMERIANVS.) NOB. C.

IVLIANVS. Ejus in numis epigraphe non infrequens: IMP. IVLIANVS. NOB. CAES.

Enarravi principes, ut opinor, omnes, qui, cum nonniſi Caeſares eſſent, quia tamen in imperii quoddam conſortium ſunt vocati, imperatores etiam fuere appellati. Teſte Vopiſco Carus in Orientem profectus Carinum in Occidente reliquit, quem interim regeret *imperio Caeſariano, ea lege, ut omnia faceret, quae Auguſti faciunt.*

CAPVT IV.

DE NOMINE AVGVSTI.

In hujus explicatione honoris non diu morabor, quia cognitam habet originem,

et cauſam, in ejusque uſu nunquam magnopere fuit variatum, ſi infimi aevi legem demas. Copioſius de eo ſcripſere Spanhemius, [a]) abbas Mazzolenus, [b]) et eruditus *de la Blèterie* Gallus. [c])

Ad ejus intelligendam originem locum inſignem, ut fere ſemper alias in Romana imperatorum hiſtoria, dedit Dio Caſsius, [d]) quem adeo integrum huc transfero. *Poſteaquam vero ea*, inquit agens de Caeſare Octaviano, *quae policitus eſt, reipſa perfecit, AVGVSTI nomen* (το τȣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ὀνομα) *ex ſenatus populique ſententia ſumpſit. Etenim cum ſtatuiſſent peculiari eum quodam cognomento inſignire, ac alii alia referrent ac probarent, Caeſar, quamvis Romuli nomen vehementer appetebat, tamen cum ſentiret hinc ſe ſuſpectum adfectati regni fieri, eo omiſſo AVGVSTVS, tanquam humanam ipſe naturam excederet, vocatus eſt. Omnia enim, quae honore digniſſima, et ſanctiſſima ſunt, AVGVSTA dicuntur, ideoque* ΣΕΒΑΣΤΟΝ *Graeci Auguſtum ſunt interpretati, quaſi venerandum dicas.* Cujus poſtrema pars ſic Graece proditur: ἀλλα ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ὡς και πλειον τι ἠ κατα ἀνθρωπȣς ὠν, ἐπεκληθη. παντα γαρ τα ἐντιμοτατα και τα ἱερωτατα, ΑΥΓΟΥΣΤΑ προσαγορευεται. ἐξ ȣ̔περ και σεϐαστον ἀυτον και ἑλληνιζοντες πως, ὡσπερ τινα σεπτον, ἀπο τȣ σεϐαζεσθαι, προσειπον. Idem factum his verbis narrat Suetonius: [e]) *Poſtea C. Caeſaris, deinde AVGVSTI cognomen adſumpſit, alterum teſtamento majoris avunculi, alterum Munatii Planci ſententia, cum quibusdam cenſentibus Romulum appellari oportere, quaſi et ipſum conditorem urbis, praevaluiſſet, ut AVGVSTVS potius vocaretur, non tantum novo, ſed etiam ampliore cognomine, quod loca quoque religioſa, et in quibus augurato quid conſecratur, auguſta dicantur, ab auctu, vel ab avium geſtu guſtuve, ſicut etiam Ennius docet ſcribens:*

Auguſto augurio poſtquam inclyta condita Roma eſt.

Paucis Velleius: [f]) *a Parthorum rege ſigna Romana Auguſto remiſſa ſunt, quod cognomen illi viro Planci ſententia conſenſus univerſi ſenatus populique R. indidit.* Denique Cenſorinus: [g]) *ex ante diem XVI. Kal. Febr. imperator Caeſar D. F. ſententia L. Munatii Planci a ſenatu ceterisque civibus Auguſtus appellatus eſt ſe VII. et M. Vipſanio Aprippa III. coſ.* Habes ex his teſtimoniis originem et cauſam tituli Auguſtei. Annus, quo is decretus eſt, fuit V. C. 727, etſi controverſia eſt de die, ut diximus in numis Auguſti ad hunc annum. Ex iisdem auctoribus explicationem quoque vocabuli ſeu Latini *Auguſtus*, ſeu Graeci σεϐαςος habemus, quibus adde Ovidium: [h])

Sancta vocant auguſta patres, auguſta vocantur
Templa, ſacerdotum rite dicata manu.

tum et Pompejum Feſtum. [i]) Pauſanias: [k]) το τε ὀνομα ἐιναι τȣτο ΑΥΓΟΥ-

a) Tom. II. pag. 371. b) Animadverſ. IV. c) B. L. Tom. XIX. pag. 432. d) L. LIII. § 16. e) in Aug. c. VIII. f) L. II. c. 91. g) de die nat. c. 21. h) Faſt. I. v. 609. i) in Auguſtus locus. k) L. III. c. 11.

ΣΤΟΣ, ὁ κατα γλωτταν δυναται την Ελληνων ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Nomen vero illi fuit AVGVSTI, quod in Graecorum lingua idem eſt, ac VENERABILIS.* Serius ab alio etymo, ſed prave, duci creditum Auguſti nomen, nimirum ab *augendo*. Dixit Iſidorus Hiſpalenſis: [a]) *Auguſtus ideo apud Romanos nomen imperii eſt, eo quod olim augerent remp. amplificando.* Vnde haud dubie enatus titulus *ſemper Auguſti*, de quo infra.

Ad ejus naturam tituli quod attinet, ſatis ex adductis teſtimoniis apparet, eum tum delatum Octaviano non alia ratione, quam qua olim Manlio datum eſt nomen Torquati, Cn. Pompejo Magni, Metello Pii, aliis alia, nimirum illuſtrium cauſa meritorum. Ergo ut horum poſteri iisdem his nominibus jure hereditario uſi ſunt, ſic et Octaviani generi in Auguſti nomen jus fuit acquiſitum. Iure ergo non Tiberius modo poſt patris Auguſti exceſſum Auguſti nomen ſibi proprium fecit, ſed et hujus conjux Livia teſtamento mariti adoptata in nomina Iuliae et Auguſtae ſucceſſit, jure etiam Cajus, dictus Caligula, quippe Tiberii per adoptionem nepos. Quae quidem cauſa fuit, cur non dubitaverit Suetonius, Auguſti titulum vocare *hereditarium*. [b]) Non multo poſt nomen iſtud nullo hereditatis jure cum aliis fuit communicatum, ejusque primus Caligula exemplum edidit, cum aviam Antoniam, quae neque ſanguine, neque adoptione cum domo Caeſarea conjuncta fuit, Auguſtam dixit, atque etſi nihilo plus juris eſſet Claudio, tamen is caeſo Caligula ad imperium evectus non in Caeſaris modo, ſed et Auguſti nomen involavit, de quo vide plura infra in titulo Caeſaris, quod deinde exemplum ad omnes, qui ſucceſſere, valuit; nam non modo omnes una cum imperio illud ſibi adſcivere, uno aliquamdiu Vitellio repugnante, ſed et illo uxores ſuas ornavere, primo Claudio hunc honorem in Meſſallinam ſuam conferente, ut dictum in hujus numis. Res multo magis inſolens Auguſtae titulus delatus Domitillae Veſpaſiani uxori, etſi mortua jam fuit, antequam maritus imperium adeptus eſt, ſive marito Veſpaſiano, ſive filio Tito honorem tribuente, ne imperantis vel uxor, vel mater inter privatos manes cogeretur aevum degere. Mutata igitur nominis Auguſti jam ſub Caligula natura recte dixit Alexander Severus apud Lampridium: *Auguſtus primus, primus eſt auctor imperii, et in ejus nomen omnes VELVT quadam adoptione, aut jure hereditario ſuccedimus.*

Altera tituli Auguſtei natura fuit, quod ſummum quidem ſplendorem, nullam tamen poteſtatem invexit. Diſerte iſtud iterum explicat Dio: [c]) ἡ γαρ δη τȣ Καισαρος, ἡ τε τȣ Αυγȣςȣ προσρησις δυναμιν μεν ȣ̓δεμιαν ἀυτοις ὀικειαν προστιθησι, δηλοι δ' ἀλλως το μεν, την τȣ γενȣς σφων διαδοχην, το δε, την τȣ ἀξιωματος λαμπροτητα. *nam Caeſaris et Auguſti vocabula nihil eis quidem potentiae adjiciunt peculiaris, ſed illud ſucceſſionem ſtirpis, hoc ſplendorem dignitatis ſignificat.* Cauſa eſt, quia omnem iis poteſtatem addidere tot collecta, et in unos derivata munera, ſcilicet imperatoris, tribuniciae et pro-

a) L. IX. § de Regnis. b) in Tib. c. 26. c) L. LIII. § 18.

conſularis poteſtatis, pontificatus maximi etc. ſupremum vero Auguſti nomen indicavit, collectam hanc potentiam uno capite contineri. Quo factum, ut, ſi communem opinionem, et ipſam imperii majeſtatem ſpectes, nomine Auguſti orbis terrarum nihil haberet illuſtrius, magnificentiusque, atque nonniſi hoc delato ſummum denique faſtigium intelligeretur. Fuere principes, qui filiis ſuis, ceu Veſpaſianus Tito, Hadrianus Antonino, nomen Caeſaris, quin et imperatoris indulgerent. At tum ſecundi tantum faſtigii putabantur. Quod ſi principes nomen Auguſti detulere alteris, ut M. Aurelius L. Vero fratri, atque idem ſerius filio Commodo, tum hi primum faſtigium credebantur adſecuti, et habiti conſortes imperii, et conlegae, et honore paullo fuere inferiores iis, qui detulerunt, atque vel ideo, quia detulerunt. Ceterum Auguſti titulum tantum dignitatem absque poteſtate addidiſſe, vel inde liquet, quod non adhaeſere principes eum conferre in uxores, aliasque feminas cum domo Caeſarea conjunctas negatis quibuscunque aliis, qui adjectam habuere poteſtatem, quia Roma vetus omni aevo mulieres a rebus gerendis eſt amolita.

Cum inde a principio unus eodem tempore tantum eſſet Auguſti titulo inſignis, vidit exiens alterum imperatorum ſaeculum duos in hoc faſtigio collocatos; M. Aurelium, et L. Verum, ac paullo poſt M. Aurelium cum filio Commodo. Quod exemplum non multo poſt ſecutus Severus filium Antoninum, vulgo Caracallam, ſibi ſociavit, et ſub vitae exitum etiam filiorum alterum Getam, ſic ut novo more tres tum Auguſtos haberet imperium. Aucti numeri plura aetas ſequior vidit exempla. At quaeritur, quae tum fuerit ſingulorum major minorve poteſtas, aut dignitas. Hae pro variis cauſis variae etiam fuerunt. Is, qui ſibi quem collegam adſcivit, ſive filium, ſive fratrem, ſive extraneum, haud dubie eminuit dignitate, et plerumque etiam poteſtate. Patres dubitari nequit utroque praevaluiſſe, ut Severum prae filiis Caracalla, et Geta. Major etiam honos habitus M. Aurelio, quam hujus per adoptionem fratri L. Vero, quem ille ad imperii conſortium vocavit, ac propter eandem cauſam Diocletianus honoratior Maximiano. Caracalla dignitate praeivit Getam, etſi pari utrumque poteſtate imperare voluerit pater Severus; illi enim et aetas, et auctiores Auguſtei tituli anni profuere, ac propterea etiam ſolus is pontificatu maximo ornatus fuit. Haec omnia cum abeſſent in Balbino, et Pupieno, nam utrumque ſenatus propter tempora reip. ad imperium vocavit, parem hic utroque et poteſtatem, et dignitatem detulit, collato etiam in utrumque, quod antehac nunquam factum, pontificatu maximo, ne auctior unius honos alterius accenderet invidiam. Cum inde a Diocletiano plures eodem tempore eſſent Auguſti, et Caeſares, nullo ipſi inter ſe ſanguinis nexu conjuncti, ad haec ſuis quisque provinciis ſic imperaret, ut alter ab altero non penderet, cum non differrent poteſtate, differebant tamen dignitate, quam contulit longius ſeu primi, ſeu ſecundi faſtigii tempus. Honoratior igitur ille Auguſtus, qui prior hoc nomen occupavit, et ſic honoratior etiam Cae-

ſar. Ex hac lege Diocletianus apud Euſebium dicitur πρωτοςατης, πρωτος, πρεσϐυτατος των ἀλλων, vel ὁ μεν τιμῃ τε και χρονῳ των πρωτείων ἠξιωμενος, *qui et honore, et aetate primum locum obtinet.* Ab eodem dicitur Conſtantinus M. Licinium praeiviſſe τιμῃ και ταξει, *honore, et ordine.* Litigaſſe etiam inter ſe ejus cauſa primatus, multa ejus aevi exempla docent. Cum Maximianum certiorem faceret Conſtantinus M., ſe a patris exceſſu Auguſtum ab exercitu fuiſſe appellatum, aegre iſtud tulit Maximianus, et, ut narrat Lactantius, [a]) *illud excogitavit, ut Severum, qui erat aetate maturior, Auguſtum nuncuparet; Conſtantinum vero non imperatorem, ſicut erat factus, ſed Caeſarem cum Maximino appellari juberet, ut eum de ſecundo loco rejiceret in quartum.* Sed hos de dignitate, et eminentia animorum motus jam enarravimus in ejus aetatis principum numis, et videre potes apud Bimardum de hoc argumento erudite diſputantem. [b])

Cum duo una eſſent Auguſti, hi ſcripto AVGG. indicari ſunt ſoliti, qui mos, ſaltem in numis, ſub Severo coepit, quo Caracallam ſibi ſociante ſcribi ſolitum: ANNONAE. AVGG. — VICT. AVGG. Ergo ſcriptum AVGGG. trium Auguſtorum conſortium ſignificavit. Obſervandum tamen, non raro etiam filium Caeſarem in conſortio cum patre Auguſto Auguſtum fuiſſe appellatum, v. g. Maximum Caeſarem in numo maximae formae: MAXIMINVS. ET. MAXIMVS. AVGVSTI. GERMANICI. Luculentius iſtud apparet ex marmore Sponii: [c]) PRO. SALVTE. IMP. ET. CAESAR. PHILIPPORVM. AVGG. ET. O. TACILIAE. SEVERAE. AVG. MATRIS. CAES. ET. CASTROR. Lapis hic poſitus eſt V. C. 997, quod patet ex addito *Philippo Aug. et Titiano Coſ.*, quo anno Philippus junior certe Auguſtus nondum fuit, et tamen hoc marmor habet AVGG., nempe per conſortium. Vide, quae de hoc more in numis Diadumeniani, Maximi, Tetrici junioris, Carini, aliorumque diximus. Magis miremur, titulum *imperatoris* eodem modo cum uxore Auguſta communicatum. Dedit Maffeius marmor Africanum ſic inſcriptum: [d]) SALVIS. DOMINIS. NOSTRIS. CHRISTIANISSIMIS. IMPERATORIBVS. IVSTINO. ET. SOFIA. etc. In inferioris aevi numis ſaepe legas AVGGGGG., ardua ſaepe impoſita lege, tantum Auguſtorum numerum colligendi.

Auguſti titulo non raro aliud quid coniunctum legitur, ut: PERPETVVS. AVGVSTVS. Ejus epitheti initium nolim cum Spanhemio inde a Trajano repetere laudato ejus numo, in quo is AVG. PERP. dicitur; una enim is numus Mediobarbi fide nititur. *Perpetui* vocabulum, ſcriptum ſaepe ſolis notis PP, imperatoris titulis additum primum reperio in Probo: PERPETVO. IMP. PROBO. AVG. Inde a Conſtantini M. filiis perfrequens eſt ſcriptum in numis PERP. AVG. Elogii hujus origo remotorum eſt temporum, cum jam in primorum principum numis eorum ja-

a) de mort. perſec. c. 25. b) B. L. Tom. XV. pag. 66 ſeq. c) Miſc. pag. 98. d) Muſ. Veron. pag. 460. 7.

ctetur aeternitas, at PERPETVITATI. AVG. ſaepius inde ab Alexandro Severo, in cujus numo ſingulari legitur etiam POTESTAS. PERPETVA.

SEMPER. AVGVSTVS, hodie in imperatorum titulis obvium, in antiquis inſcriptionibus non reperit Spanhemius ante Diocletiani tempora. [a]) Verum jam tribuitur Claudio Gothico Firmi in arcu triumphali, [b]) quin jam Philippo, ſi fides marmori, quod Gruterus ex Camdeno hauſit. [c]) Primus eſt in numis Iulianus dictus Apoſtata, qui ſic compellatur, et poſt hunc nonnulli alii.

SEN*ior* AVG*uſtus*. Sic dicti Diocletianus et Maximianus poſt abdicatum imperium ex cauſa in utriusque numis allata. Commodum in numo Corinthi vocatum AVG*uſtum* IVN*iorem*, teſtatur Pagius, [d]) nimirum ad diſcrimen patris M. Aurelii conlegae, et Auguſti ſenioris. Verum, quod meminiſſe oportet, laudato numo unico, quem hauſit ex Mediobarbo.

Leguntur etiam in hujus tituli uſu nonnulla abſurda, ſed tantum in numis, quos Graeci non ſatis perſpecta ejus natura vulgavere, v. c.

ΔIC. CЄBαστος, *Auguſtus iterum*, vocatur Hadrianus in numo Meſembriae Thraciae, qui ſervatur in muſeo Caeſareo.

CABЄINA. CЄBACTH. AΥΓ. evidente tautologia, in numo urbis incertae apud Haymium. [e]) Quanquam et in chartula Valentis et Vrſacii ſynodi Ariminenſis legatur: *ἐπι παρȣσιᾳ τȣ δεσποτȣ ἡμων ϐασιλεως Κωνσταντιȣ* ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ *τȣ ἁιωνιȣ* ΣΕΒΑΣΤΟΥ, Iuſtinianus item in marmore Trapezuntio apud Muratorium dicatur AЄI. CЄBACTOC. AΥΓOΥC. [f])

At enim honoratum iſtud tot ſaeculis ΣΕΒΑΣΤΟΥ nomen tandem etiam coepit contemni. Sane conſtat, illud in privatos quoque fuiſſe collatum, tum et excogitata varia prodigia *απο τȣ σεϐαςȣ* derivata, quae ſecundum Alexii Comneni ingenium parturivit. Is enim teſte Zonara [g]) fratrem natu majorem Iſaacium Comnenum vocavit *Σεϐαστοκρατορα*, quae dignitas Caeſariano honore eſſet excellentior. Ex duobus fratribus junioribus alter Hadrianus dictus eſt *Πρωτοσεϐαστος*, alter Nicephorus *Σεϐαστος*, et claſsis Drungarius. Ex adfinibus Michaelem Taronitem placuit vocare *Πανυπερσεϐαστον*, alterum vero Nicephorum Meliſſenum nonniſi *Καισαρα*. Eadem contractius narrat Michael Glycas in Annalibus ſub eodem Alexio, at multo his uberius ejusdem Alexii filia Anna Comnena addita ineptarum harum appellationum cauſa. [h]) Eadem teſte Alexius pater Venetiarum ducem ob reportatam mari de Roberto illuſtrem victoriam *Πρωτȣσεϐαστȣ* dignitate ornavit, [i]) et quod amplius eſt, eadem paullo infra narrat, ab eodem Alexio Apelchaſemum Turcum Nicaeae archiſatrapam *Σεϐαστοτατον*, *Auguſtiſſimum*, fuiſſe appellatum. *Σεϐαστοϋπερτατον* nobis conſervavit Io. Cinnamus. [k]) Adeo jam illuſtriſsima nomina tot ſae-

a) T. II. p. 384. b) Reines. Inſcr. claſſ. III. n. 42. c) Pag. 272. 9. d) Crit. Baron. ad ann. Chr. 176. e) T. II. p. m. 276. f) Pag. 467. 7. g) L. XVIII. c. 21. h) in Alexiade L. III. p. 78. edit. Paris. i) l. c. L. VI. p. m. 129. k) Hiſt. L. II. c. 6.

ſculis intra Romani imperii fines coercita diſsipari turpiter in alienos, quin et barbaros coepere.

CEBACTOC KAI MEΓAC ΔOMECTIKOC dicitur Ioannes VI. Cantacuzenus in numo, quem dedimus altius p. 270.

CAPVT V.

DE CVLTV CAPITIS AVGVSTORVM, CAESARVM, AVGVSTARVM.

Cultus corporis totius, habitusque in Auguſtis varius fuit, pro variis ſcilicet miniſteriis, quibus fungebantur. Fuere nempe paludati, cum imperatoris ritu, curisque bellicis occupati proponuntur, togati, cum pacis munia obivere, togati velatique, cum pontificis maximi negotia tractaverunt. Poſt Gallienum, quia rara jam tum ab armis quies fuit, et propter imminentes undique barbaros is optimus princeps habitus, qui armis tractandis praeſtantiſsimus, panopliam in numis ſaepe jactant, nimirum capite ſunt galeato, induti thoraca, dextera manus haſta, ſ. clypeo armata eſt. In numis praecipue inclinantis imperii non raro trabeam, reliquumque cultum conſularem praeferunt, nempe cum proceſſum conſularem placuit indicare. Varium hunc cultum, ejusque periſtaſes explicare ad me pertinere non exiſtimo, quia haec omnia minus perſpicue ex numis, at luculentius ex ſtatuis poſſunt colligi, et ſatis diſcuſſa ab iis, qui ex his imperatorum cultum ſibi explicandum ſumpſere. At quia capitis cultus non aliunde melius, quam ex numis peti poteſt, in hujus inquirere modos praeſentis eſſe inſtituti facile agnoſcimus.

Corona laurea imperatorum vetuſtiſſimus cultus, quia jam a Iulio Caeſare adhiberi coepit. Hunc illi honorem publice fuiſſe decretum, atque inſuper multo gratiſsimum, in ejus moneta diximus, ſed ubi advertimus quoque, hanc I. Caeſaris lauream, ut ex numis plane apparet, fuiſſe ſimplicem, cum tamen ea, qua deinceps Octavianus, et ejus exemplo ſucceſſores omnes uſi ſunt, eſſet innexa diademati, cujus infra occiput nodo colligati partes duae ad humeros defluxere. De nova hac laureae forma latius egi ad numum Octaviani inſcriptum PAX Vol. VI. pag. 84. Age jam, inquiramus, fueritne corona laurea ſummi principatus inſigne? Implexa quaeſtio, quia ejus ſigni-

ſicatio, ut multarum rerum aliarum, pro varia aetate haud dubie diverſa fuit. Ea primum I. Caeſari, deinde Octaviano decreta in parte tantum fuit honorum, quos adulatio in utrumque ex locuplete ſuo cornu liberaliter profudit, quin tamen ſic collata certam quandam contineret dignitatis, vel eminentiae notionem. Iam vero conſtat, neque I. Caeſarem, neque Octavianum, deinde Auguſtum, aliis uſos honoribus, niſi publice decretis. Quare neque M. Agrippa in numis capite eſt laureato, quia laurea illi nunquam decreta fuit. Ex eadem cauſa illa quoque abſtinuit Tiberius, nudo ſemper capite propoſitus, quamdiu vixit Auguſtus, atque ipſe Caeſar tantum fuit. Illo mortuo continuo ea uti coepit, cum patris jura omnia atque honores, tanquam ſibi debitos, capeſſeret. Eodem modo Nero nondum Auguſtus lauream procul habuit. Ex quo colligi poſſet, nonniſi Auguſtorum eam jure fuiſſe geſtamen, niſi huic legi obſiſterent Druſus ſenior, deinde Titus, ac Domitianus. Atqui Druſus hic ne Caeſar quidem fuit, et tamen laureatum plerumque in numis caput habet, et licet conſtet, numos ejus omnes nonniſi poſt illius exceſſum fuiſſe ſignatos, tamen laurea illi dari non potuiſſet, ſi principatus illa indicium fuiſſet. Cui adde L. Vitellium Auli Aug. patrem, qui, cum privatus mortuus eſſet, tamen in numis a filio ſignatis laureato capite eſt. Nolim moroſior eſſe in Tito, qui et Caeſar fuit, et trib. poteſtate donatus, et a patre in imperii conlegium adſcitus; verum quod quaeſo Domitiano tantum Caeſari, hisque omnibus titulis carenti in lauream jus? Quibus ex cauſis evidens eſt lauream tum adhuc ſupremum faſtigium non ſignificaſſe. Quid igitur? an arbitrarium fuit ſignum? Nequaquam iſtud. Nam video, laureae honorem potuiſſe conferri propter res in bello praeclare geſtas, cujus illa laudis inſigne ſemper fuit. Nimirum Victoria illam manu ſemper praefert, laureatae literae victoriam ſemper nunciavere. Iam vero compertum, Druſo propter probatam bello virtutem non modo datum imperatoris nomen, ſed etiam ſtatuas, et arcum triumphalem. L. Vitellium, quod Artabanum Parthum ad obſequium revocavit, laudem non vulgarem adeptum conſtat. Titi laudes armis partas, et delatos propterea honores quis ignorat? Difficilius eſt his ſociare Domitianum. Tamen veriſimile eſt, indulgentia Veſpaſiani et Titi, cum hi triumphum Iudaicum agerent, aliqua etiam virtutis bellicae ornamenta cum Domitiano fuiſſe communicata. Sane conſtat, hunc quoque ei triumpho interfuiſſe equo vectum, et in ejus ipſius anni numis, nempe V. C. 824, proponi paludatum, et ſiniſtra parazonium tenentem, ac nonniſi ab eo tempore, cum antea capite ſemper nudo eſſet, laurea redimitum effingi.

Deinceps in legem abiviſſe, ut nemo, niſi Auguſtus, laurea praecingeretur, numi luculente docent. In uno Commodo obſervo decus iſtud fuiſſe maturatum, ſed tum tantum, quando, necdum quidem accepto Auguſti titulo, a patre, ut quondam Titus, in imperii ſocietatem vocatus eſt. Ergo ab eo

tempore Caeſares omnes in moneta ſaltem Romana nudo capite fuere propoſiti, permiſſa tamen ſerius corona radiata, nunquam laurea. Sed et laurea aliorſum ſummi faſtigii inſigne fuit habitum. Narrante Herodiano [a]) intranti Carthaginem Gordiano, quem proconſulem ſuum Africani odio Maximini Auguſtum dixere, *ἁιτε ῥαϐδοι ἐδαφνηφορȣν, ὁπερ ἐστι συμϐολον ἐις το διαγνωναι τας ϐασιλικας ἀπο των ἰδιωτικων*, *faſces laureati praegeſtati fuere, quod inſigne faſces regios a privatis diſcernit.* Inde a Diocletiano conlegae Caeſares omnes contra morem ex longo receptum, lauream induerunt, ut Conſtantius Chlorus, Gal. Maximianus, Maximinus, Fl. Severus, Conſtantinus M. In cauſa fuerit, quod ſuas quisque provincias plena fere cum poteſtate rexit. Horum deinde exemplum ſecuti ſunt Caeſares Criſpus, Delmatius et Conſtantini M. filii. At Hanniballianus rex, Decentius, Conſtantius Gallus, Iulianus Caeſares, quia deſpectiores, nudo ſunt capite. Poſt Conſtantini M. filios laurea negligi coepta, potiorque fuit diadematis uſus, de quo mox.

Coronam radiatam invexit Nero, de cujus ſignificatione uberius egi in hujus Auguſti moneta, et conferri poſſunt ea, quae de nimbo, alio capitis imperatorii ornamento in Tractatu de numis inferioris aevi docebimus. Eam deinde recepit Veſpaſianus. Verum longo tempore non occupavit niſi aeneos, eosque tantum II. formae. Sub Caracalla demum argenteos invaſit, ſed eos tantum, quos novo exemplo majore volumine feriri juſsit, quod deinde inſtitutum a proximis ſucceſſoribus fuit retentum. Serius ejus uſus varius fuit, ac perturbatus, quem curatius enucleare operae pretium non puto, et cum neceſſe eſt, potes ab ipſis imperatorum numis petere. Cum iis, qui Caeſares tantum fuere, diu negata eſſet laurea, tamen inde a Diadumeniano corona radiata coepit indulgeri. Contra Domitiano adhuc Caeſari numi largiuntur coronam lauream, radiatam nunquam, etſi Titus frater, et adhuc Caeſar, utramque promiſcue geſtet. Coronam radiatam fuiſſe ſerius laurea viliorem, argumentum certum eſt numus argenteus, qui exhibet capita Balbini et Pupieni Augg., et Gordiani Caeſaris, laureatis illis, hoc radiato. Fuiſſe coronam radiatam etiam ſignum conſecrationis, dicetur in tractatu de numis conſecrationum.

Diadema, capitis ornamentum antiquae proſapiae. Mitto fabuloſa, ejus inventorem fuiſſe Bacchum. [b]) Iſtud certum, eo velut principe ſigno reges fuiſſe diſcretos, a quo tempore, varie diſputatur, qua de controverſia nonnulla attigi in numis Gelonis I. et Hieronis I. Siciliae regum, et Archelai I. Macedoniae regis. Quare non mirum, in populo libero, qualis fuit Romanus inde a pulſis regibus, communi illud odio flagraſſe, quo de argumento plura notavi in numis Auguſti ad annum V. C. 726. Tamen illud imponere ſibi geſtivere ſtolidi quidam imperatores, etſi perficere non auderent. Teſte Suetonio [c])

a) L. VII. c. 6. b) Plin. L. VII. § 57. Diodor. Sic. Bibl. L. IV. c) in Calig. c. 22.

in eo erat Caligula, ut iſtud tentaret, ſed cohibuit animum. De Elagabalo Lampridius: a) *Voluit uti et diademate gemmato, quia pulchrior fieret, et magis ad feminarum vultum aptus, quo et uſus eſt domi.* Hactenus novus hic cultus intra cupiditatem conſtitit. At diſerte de Aureliano Victor Schotti: *Iſte primus apud Romanos diadema capiti innexuit.* Verum numi iſtud non confirmant. Fuit tamen Conſtantinus M., quem primum uſum diademate partim puro, partim gemmis diſtincto teſtantur numi, et auctores, quos in hujus moneta produxi. Teſtibus iterum numis deinceps gemmatum hoc diadema Auguſtorum tantum capita decoravit, neque deſunt coaevorum ſcriptorum oracula idem docentia, etſi, ut fit, non deſint etiam, qui traditam doctrinam confundunt, et permiſcent, quippe qui non raro diadematis nomine quodcunque regii capitis inſigne intellexerunt. Vide in hac diſputatione copioſum Spanhemium. b)

Caput galeatum inde a Probo non infrequens, frequentius in aureis infimi aevi, praecipue cum imperator panopliam indutus proponitur. Non raro galea inſuper corona laurea, vel radiis ambitur.

Caput nudum primorum Auguſtorum aetate rarius, frequentius inde ab Hadriano, inclinante imperio vix amplius occurrit. Aliquo tempore principes conſecratos ſic fuiſſe propoſitos, dicetur in numis conſecrationum. Nudo capite ſe etiam diſtinxiſſe Caeſares, ſupra dictum.

Caput Auguſtorum jam barbatum, jam imberbe. Alendae barbae cauſa alia fuit juventus ex Romanorum uſu huic radendae nondum idonea, alia luctus. Vtriusque exemplum in numis dediſſe Octavianum, notavimus in ejus moneta ad annum V. C. 717, quo loco complura etiam de hoc Romanorum inſtituto non violandae usque ad certam aetatem barbae diſſeruimus. Barbatulus etiam propter eandem cauſam in primis numis ſuis fingitur Nero. Poſt id tempus poſita barba, et ſic imperatores omnes inde ab Auguſto laeves offerunt genas usque ad Hadrianum, qui primus, quia publice philoſophiam profeſſus eſt, barbam promiſit, ut diximus in hujus numis, cujus exemplum ſecuti ſucceſſores omnes, modo per aetatem licuiſſet, virile iſtud decus aluerunt. Ad veterem cultum cum redire mallet Conſtantinus M., barbam abjecit, ut in hujus moneta obſervatum. Quid poſt hunc placitum fuerit, vide in Tractatu de numis inferioris aevi § II.

Singularia ſunt, caput leonis exuviis tectum, in numis Commodi, Maximiani Herculei, ejusque filii Maxentii. Cauſas in ſingulorum moneta dedimus. Caput cum ſpicea corona, in Gallieno, quem adi.

De capite velato ἀποθεώσεως indicio vide, quae dicuntur in numis conſecrationum. Sed fuit et velum ſignum ſacerdotii, unde I. Caeſar, et M. Antonius velati in numis proponuntur, ille, quia pontifex maximus, hic, quia augur.

a) Cap. 23. b) Tom. II. pag. 385 ſeq.

Nimbi a Conſtantino M. invecti originem, formam, aliosque modos dabimus in tractatu de numis inferioris aevi § II.

Supereſt cultus Auguſtarum. Initio imperii, cum nondum e re videretur, feminarum nomine ferire monetam, placuit tamen, eas Veſtae, Pietatis, Salutis, Cereris ſpecie in numis proponere. Hoc modo harum geſtare perſonam videmus Liviam Auguſti, Antoniam Druſi, Agrippinam Claudii. Haec licentia multo major eſt in numis commatis peregrini, quae omnia videri poſſunt in ſingularum moneta. Imperante gente Flavia cnm ad feminas quoque honor monetarius coepiſſet porrigi, ad humanam formam redivere, finguntur que in numis nullo cujuspiam poteſtatis argumento, eoque capitis cultu, qui ſuo aevo mulieres decuit, quique adeo, ut hodieque fit, varius et inconſtans eſſe debuit, et mille formarum capax. Cum conſecratae fuere, velo obnubuntur, cujus exempla habes in Fauſtina utraque, Domna, Maeſa, Paulina, Mariniana. In numis commatis R. prima fuit Domna, cujus caput lunae imponitur jugatum capiti radiato Severi mariti, cujus cauſam explicatam habes in numis Severi ad annum V. C. 955. Inde a Caracalla hic modus obvius eſt in argenteis majoris moduli, ut notavimus in ejus Auguſti moneta, duratque in ipſa Diocletiani tempora. Deinceps Auguſtorum indulgentia gemmata quoque diademata ſibi impoſuere. Refert Philoſtorgius, a) Conſtantinum M. filiae Conſtantinae gerendi diadematis veniam feciſſe.

CAPVT VI.

De titulis DOMINVS NOSTER et ΒΑΣΙΛΕΥΣ *Auguſtis Caeſaribusque dato.*

Vocabulum *Dominus*, inimicum libertati nomen, quia imperium in ſervos plerumque ſignificavit, a primis imperatoribus, deinde etiam iis, quibus amore, non metu imperare placuit, aut non admiſſum fuit, aut ſaltem non adprobatum. Averſatus illud eſt Auguſtus, b) et teſte Tertulliano c) *Auguſtus imperii formator ne dominum quidem ſe dici volebat, et hoc enim dei eſt cognomen.*

a) L. III. c. 22. b) Suet. in Aug. c. 53. Dio L. LV. § 12. c) Apolog. c. 34.

Addit mox: *qui pater patriae eſt, quomodo dominus eſt?* Averſatus eſt etiam ipſe Tiberius, profeſſus palam, *eſſe ſe dominum ſervorum, imperatorem militum, principem ceterorum*, [a]) quin eo progreſſus eſt auctore Suetonio, [b]) ut, cum in ſe invidioſum iſtud nomen non-ferret, ipſe illud ſenatoribus palam tribueret, *et bonos*, inquiens, *et aequos, et faventes vos habui dominos, et adhuc habeo.* Primus fuit Caligula, cujus ſuperbae aures domini appellationem poterant perferre, quem deinde ſecutus eſt ejus vitiorum aemulus Domitianus. Victor Diocletianum perſtringens, *ſe primus omnium*, ait, *Caligulam poſt, Domitianumque dominum palam dici paſſus.* [c]) Minus iſtud mirum in Domitiano, qui non dominum ſe modo, ſed et deum appellari voluit, [d]) cujus utriusque appellationis plura dedit teſtimonia Martialis. Tamen paullatim, quidquid acerbum habuit nomen illud, mitigavit uſus, et conſuetudo, ſic ut jam Ti. Claudii aetate eſſet humana, officioſa, et civilis appellatio. Ait Seneca: [e]) *ſic illum amicum vocaſti, quomodo omnes candidatos bonos viros dicimus, quomodo obvios., ſi nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus.* Quocirca non mirum, ſi Trajanus ipſe paſsim ſe a Plinio in epiſtolis dici dominum ſuſtinuit. Sed de hujus natura tituli vide, quae plura, quam cupimus, expoſuit eruditionis helluo Spanhemius. [f]) Iam ad monumenta ipſa gradum faciamus.

Iam in marmore Romae effoſſo Auguſtum video dici D. N. id eſt: *Dominum Noſtrum*, [g]) etſi huic lectioni jure diffidam, quia in eodem trib. poteſtas VII. copulatur cum conſulatu IIII., et Auguſtus dicitur *Pater Patriae*, quem titulum multo ſibi ſerius addidit. Marmoris hujus cur mentionem neglexerit ill. Odericus in eodem argumento verſatus, ignoro. Antiquius monumentum non reperit opere figulino, in quo Hadrianus *Dominus Noſter* appellatur, [h]) qui deinde titulus frequentius adhiberi eſt coeptus. Confer Marinium. [i]) Ad numos quod attinet, primus Antoninus Pius Κυριος, *Dominus*, dicitur in numo Antiochiae ad Hippum Decapoleos, nempe: ΑΥΤΟΚΡ. ΚΥΡ. ΑΝΤωΝΕΙΝΟϹ. [k]) Paullo poſt in numis M. Aurelii, ejusque familiae in Meſopotamia ſignatis legitur: ΥΠΕΡ. ΝΙΚΗϹ. ΤΩΝ. ΚΥΡΙΩΝ. ϹΕΒΑϹΤΩΝ. In numis coloniae Antiochiae Piſidiae cum capite Caracallae et Getae: VICT. DD. NN., et in numo Gordiani ejusdem coloniae: VICTORIA. DOMINI. In numis Alexandrinis Gallieni: ΔΕΚΑΕΤΗΡΙϹ. ΚΥΡΙΟΥ.

Sed fuere haec exempla nonniſi monetae peregrinae. Primus in numos commatis Romani appellationem domini vocavit Aurelianus, cum ſcribi paſſus eſt: DEO. ET. DOMINO NATO. (in aliis NOSTRO.) AVRELIANO. AVG., quem paullo poſt imitatus eſt Carus ſcribendo: DEO. ET. DOMINO. CARO. AVG., de cujus formulae probabili ſignificatione vide, quae diximus

a) Dio L. LVII. § 8. b) Cap. 27. 29. c) in Caeſarib. d) Suet. c. 13. e) Epiſt. III. f) Tom. II. pag. 482. g) Gruter pag. 58. 1. h) de numo Orcitis pag. 72. i) Frat. arv. pag. 688. k) Pellerin Mel. II. pag. 75.

in utriusque Auguſti moneta. Proxime poſt hos praenomen D. N. delatum fuit Diocletiano et Maximiano, ſed nonniſi ex quo imperium poſuere. Deinceps magis Caeſaribus, quam Auguſtis ipſis incerta cauſa, ut dixi in numis Licinii patris. Denique illud inde a Conſtantini M. filiis praenomen commune evaſit abolito paullatim praenomine IMP., et deinceps tanto invaluit opere, ut, ſi quis Iuſtiniano regnante pro *dominus* diceret imperator, et pro *domina* Auguſta, tum et magiſtratus aliter quam *ſervos* appellaret, is manifeſtae injuriae, aut ſaltem ruſticitatis reus haberetur. [a])

De nomine ΔΕCΠΟΤΗC ejusdem fere ſignificationis, et quod ſero denique invaluit, agemus infra in tractatu de numis infimi aevi. Ceterum et haec dignitatis vocabula ſucceſſu temporis ſplendorem amiſere, et compertum eſt ex marmoribus, infima aetate *Domini Noſtri* et Δεσποτȣ vocabula indulta etiam fuiſſe conſulibus non Auguſtis vel Caeſaribus, quo de argumento vide Diſſertationes Eduardi Corſinii, quae ſunt annexae ejus operi *de notis Graecorum*, p. VIII.

* * *

Reſtat titulus ΒΑΣΙΛΕΩΣ, *REGIS*. Eum ſatis mature ſcriptores Graeci Dio Chryſoſtomus, Appianus, Athenagoras, Ariſtides, aliique principibus Romanis pro nomine legitimo ἀυτοκράτορος ſunt impertiti, cujus facti teſtimonia poſſum reticere, quia magnam pridem eorum copiam collegit, et ex locuplete ſuo cornu propoſuit indefeſſus Spanhemius. [b]) Neque ejus in numis Graecorum deſunt exempla, etſi admodum rara. Notus numus Caphyae Arcadiae, qui Caracallam appellat ΑΝΤΩΝΙΝΟΝ. ΒΑCΙλεα, tum et numi Commodi, Nicaeae et Cii Bithyniae urbibus, tum et Caeſareae Cappadociae ſignati cum epigraphe: ΚΟΜΟΔΟΥ. ΒΑCΙΛΕΥΟΝΤΟC. Ο. ΚΟCΜΟC. ΕΥΤΥΧΕΙ.

A Romanorum moneta nomen regium procul fuiſſe habitum, mirum non eſt, quia nomen regium inde a pulſis regibus Romanis ſemper fuiſſe inviſum conſtat, atque etſi Conſtantinus M. diadema, proprium regum geſtamen, capiti impoſuit, quin et Hanniballiano nepoti partem Ponti cum regis titulo ceſſit, uſurpare tamen nomen regis auſus non eſt. Serius, ne aliquid veteris inſtituti ſupereſſet, cavere poſtremi Orientis imperatores, obviis inſcriptionibus: ΜΙΧΑΗΛ. ΒΑCΙΛΕΥC. — ΠΙC-ΤΟΙ. ΒΑCΙΛΕΙC. ΡΩΜΑΙΩΝ, et ſimilibus. Sed jam et Euſebiam Conſtantii II. uxorem Ammianus vocavit *reginam*. [c])

---

a) Procop. Hiſt. arc. cap. 30. b) Tom. II. pag. 397. c) L. XVI. c 10.

CAPVT VII.

DE NOMINE CAESARIS.

Olim cognomen gentis Iuliae, de cujus etymo egimus in numis Caeſaris dictatoris, exſtincta gente Iulia titulus honoris, dignitatisque evaſit. Res nota, illud primum adoptione, perinde atque nomen Auguſti, in alios fuiſſe propagatum. Hoc jure primus Caeſar dictus eſt Octavius ſubinde Auguſtus adoptante dictatore, mox tres Agrippae filii Cajus, Lucius, Agrippa, adoptione Auguſti, ejusdemque beneficio Tiberius privignus, a quo in filium Druſum fluxit. Denique Tiberio adoptante Germanicus, hujusque filii.

Ergo Caeſaris nomen hactenus nonniſi hereditarium fuit, Romanorum more translatum in eos, qui ſive natura, ſive adoptione filii fuere, atque ex hac lege Caeſarum poſtremus fuit Cajus Germanici filius, dictus vulgo Caligula. Tamen in veris adhuc Caeſaribus putatur qui huic ſuccesſit, Claudius, tum hujus filius Britannicus, et qui talis adoptione evaſit, Nero, ſic ut ex unanimi fere ſcriptorum veterum ſententia, quos recenſet Reimarus in animadverſione ad poſtrema Dionis libri LXIII. verba, cum Nerone tandem ſepulta Caeſarum domus ſtatuatur. At enim Claudius, antequam imperium adiret, Caeſaris nomen non habuit, quia neutra lege Caeſaris filius fuit, neque adeo nomen transferre in filios potuit. Fecit tamen indulgentia, ut pars haberetur domus Caeſareae, quia hanc adfinitate contigit. Binas enim ex hac habuit avias, ex patre Druſo Liviam Auguſti conjugem, ex matre Antonia Octaviam Auguſti ſororem, praeterquam quod tum gens Claudia poſt Iuliam ſummo loco haberetur. Magis ergo definite dixit Galba apud Tacitum: [a]) *Finita Iuliorum Claudiorumque domo optimum quemque adoptio inveniet.* Si ferre poſſumus eam, quam dixi, indulgentiam, at an feremus, quando conficta per fraudem majorum ſerie vitium veritati adfertur? In marmoribus non paucis [b]) Neronis ſtirpem hoc modo deduci videmus: NERO. CLAVDIVS. DIVI. CLAVDI. F*ilius*. GERMANICI. CAESARIS. N*epos*. TI. CAESARIS. AVG. PRON*epos*. DIVI. AVG. ABN*epos*. Fuiſſe Neronem Claudii per adoptionem fili-

a) Hiſt. L. I. c. 16. b) Grut. 154. 2. Murat. 445. 5. Gori inſcript. Tom. II. p. 46 et Tom. III. p. 173. in marmore arvali, quod eſt in Marinianis num. XV.

um, conſtat; an vero etiam Germanici nepotem? Vocabulum *nepos* binas habet ſignificationes; aut enim indicat eum, qui ex filio aut filia natus eſt, aut eum, quem frater meus ſororve genuere. In priore ſenſu Nero, ſeu naturam ſpectes, ſeu adoptionem, Germanici nepos dici non potuit, ſed dici potuit ac debuit in ſenſu altero; quippe adoptatus a Claudio, qui Germanici frater fuit. At enim an unquam per patruos duci ſtirpes conſuevere? Quis non continuo animadvertit, placuiſſe horum marmorum auctoribus arceſſere luſum in vocabulo *nepos* duplicis ſignificationis, ut Neronem ſuum turpi adulatione cum domo Caeſarea connecterent? Tamen inter laudata marmora ſunt nonnulla auctoritatis publicae, tanto audentiore per impunitatem mendacio. Magis canora marmoris Gruteriani impudentia, in quo Nero dicitur GERMANICI. F. TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVG. PRON. a) eliminato ipſo patre Claudio, quia parum Caeſariano, et ſuffecto in ejus locum falſo patre Germanico Caeſare. Minus ergo mirabimur Severum Aug., qui per vim in Antoninorum ſeſe gentem inſeruit, ut diximus Vol. VII. pag. 173.

Laxatis igitur jam tum juris vinculis minus arduum ſubinde fuit principibus etſi a Caeſarea domo plane extraneis in utrumque nomen et Caeſaris et Auguſti involare, quod jam ſupremae poteſtatis coepit habere et omen, et opinionem. Ergo Galba mox accepto caeſi Neronis nuncio, ſenatumque in verba ſua juraſſe, non dubitavit adſcito Caeſaris nomine ſeſe munire, b) cujus continuo exemplum ſecutus eſt Otho. Difficilior ad aliena a ſe nomina Vitellius Auguſti nomen diſtulit, Caeſaris in perpetuum recuſavit, ut dictum in hujus numis. Poſt haec exempla invaluit uſus, et perpetua quaedam lex, ut qui ſupremum imperium obtineret, utroque nomine gloriaretur.

Ex his adeo manifeſtum eſt, nomen Caeſaris principio non fuiſſe niſi cognomen gentis Iuliae, ex Romanorum more in filios propagatum, et tantundem habuiſſe momenti, quanto is, qui eo inſignitus erat, ſummae ſpei vicinior fuit, quae niſi illata qualicunque vi fallere non potuit. Cum titulus Caeſaris, perinde atque Auguſti, nullam in ſe contineret poteſtatem, ſed dignitatem tantum, et cauſa proviſae ſucceſsionis reverentiam, fuit in arbitrio imperatoris, ſeu primi faſtigii principis, utrum Caeſarem ſuum, ſeu ſecundi faſtigii principem mallet intra tituli hujus honorem contineri, an addere auctoritatem. Auguſtus tribus Agrippae filiis adoptione Caeſaribus negavit tribuniciam poteſtatem, quam tamen eodem tempore impertivit privigno Tiberio tum nondum Caeſari. Domitianus quoque Caeſar, quamdiu pater fraterque in vivis fuere, uno principis juventutis titulo a privata fortuna fuit diſcretus. Alios maturior mors oppreſsit, quam ut eniti altius poſſent, quo fato fuere dicti mox tres Agrippae filii, Druſus et Nero Germanici, Britannicus Claudii, Piſo Galbae. Contra fuere imperatores, qui Caeſares ſuos ſive addita tribunicia po-

a) Pag. 237. 1. b) Suet. c. 11.

teſtate, ſive imperio proconſulari, ſive imperatoris titulo quaſi in conlegium accepere, quorum pars honorum, aut plures ſimul delati fuere Caeſaribus Tiberio, Druſo juniori, Neroni, Tito, Trajano, Antonino Pio, M. Aurelio, aliisque, ut dictum in ſingulis. Plus poteſtatis Caeſaribus Conſtantio Chloro, et Gal. Maximiano decrevere Diocletianus et Maximianus Auguſti tributis provinciis, quas aequa fere poteſtate, atque ipſi ſuas, regerent. In ſimili cauſa dixit Vopiſcus, a Caro in Occidente relictum Carinum, qui hunc regeret *imperio Caeſariano ea lege, ut omnia faceret, quae Auguſti faciunt.*

Atqui et varios fuiſſe Caeſareae dignitatis modos, ipſi etiam meminere veteres. Spartianus cum narraſſet, Hadrianum morborum mole preſſum ſibi adoptaſſe Aelium, de hoc ait: *nihil habet in vita ſua memorabile, niſi quod tantum Caeſar eſt appellatus non teſtamento, ut antea ſolebat, neque eo modo, quo Trajanus eſt adoptatus, ſed eo prope genere, quo noſtris temporibus a veſtra clementia* (Diocletiano) *Maximianus atque Conſtantius Caeſares dicti ſunt, quaſi quidam principum filii viri, et deſignati Auguſtae majeſtatis heredes.* Capitolinus in vita L. Veri ſub initium: *Huic naturalis pater fuit L. Aelius Verus, qui ab Hadriano adoptatus primus Caeſar eſt dictus, et in eadem ſtatione conſtitutus periit.* Victor Schotti in fine Trajani ſui: *Abhinc diviſa nomina Caeſarum atque Auguſti, inductumque in remp., uti duo, ſeu plures ſummae potentiae, diſſimiles, cognomento ac poteſtate diſpari ſint. Quanquam alii Plotinae Trajani conjugis favore imperium adſecutum putent, quae viri teſtamento heredem regni inſtitutum ſimularat.* Ambiguam horum auctorum orationem explicare non tento, jam olim in hoc argumento copioſe verſatis Spanhemio, [a]) et Mazzoleno, [b]) quin tamen aut ſibi, aut nobis plane ſatisfeciſſe ſint viſi. Tentavit etiam cl. Zoëga mutatam in Aelio Caeſareae dignitatis rationem ex numo Alexandrino comprobare, [c]) ut notavimus in hujus Caeſaris numis Alexandrinis. Interim ſi, quod ad verum effectum attinet, conſideremus, patebit, parum deinceps novum iſtud qualecunque jus Caeſarum fuiſſe obſervatum, et diu adhuc in Caeſaribus veteris moris exempla reperiri, nimirum Auguſtis, ut conſtitutum fuiſſe antea paullo ſupra diximus, tantum ſive dignitatis, ſive poteſtatis in Caeſares ſuos conferentibus, quantum ſingulis placitum fuit. Quippe parum proſpere in veram juris rationem inquirimus in ea regiminis forma, in qua ſummus rector nullis ſe ligatum legum vinculis putat, et ex veteribus inſtitutis, quod lubet, aut abjicit, aut admittit. Quam legem ſi aetatis noſtrae ſcriptores magis ad animum admiſiſſent, ſaepe minus in reperiundis ejus aevi juribus ſeſe torſiſſent, aut deſperaſſent ſapientius, praecipue cum eorum ratio haurienda ſit a ſcriptoribus, quorum inde a Nerva magna eſt inopia, aut non maxima ad faciendam fidem auctoritas.

Fuere imperatores, qui Caeſaris ap-

a) Tom. II. pag. 352 ſeq.

b) Animadv. de Caeſare.

c) Num. Aegypt. pag. 162.

pellationem in filiis diſtulere. Antoninus Pius ex adoptatis eodem tempore M. Aurelio et L. Vero illum continuo Caeſarem dixit, non item Verum, quem toto imperii ſui tempore aliter appellari paſſus non eſt, quam Auguſti filium. M. Aurelius filios Commodum et Annium Verum nonniſi ſexto imperii anno Caeſares appellavit. Diſtulit etiam Pertinax, etſi hunc filio honorem decreviſſet ſenatus. Severus Caracallam nonniſi tertio imperii anno, Getam quinto Caeſares dixit. Quid ab aliis principibus fuerit conſtitutum, pete ex ipſorum numis.

Quamdiu gens Iulia dominata eſt, Caeſares fecit aut naſcendi conditio, aut adoptio, quia tum Caeſar aliud non fuit, quam gentis Iuliae cognomen. Hac cum Caligula exſtincta in idem jus involavit gens Claudia. Deinceps nominandi Caeſares jus pro variis vel temporis, vel loci cauſis habuere, aut ſibi arrogavere imperatores ipſi, vel ſenatus, vel milites, a quorum trium arbitrio, vel parte lectos etiam Auguſtos conſtat. Quorum ſuffragiis ſinguli ad id faſtigii aſcenderint, in ſingulis diximus, aut videri poteſt apud Mazzolenum, qui ſingulorum fortunam in unum locum contulit. [a])

Succeſſu temporis coepere Caeſares nomen *nobiliſſimi* tanquam ſibi proprium reliquis ſuis titulis addere, quo ſive illuſtrem ſuam inde a majoribus proſapiam praedicarent, aut tanquam fuco generis humilitatem obtegerent. Vide de hoc epitheto plura apud Spanhemium, [b]) et Mazzolenum, [c]) qui illud in marmoribus jam a Commodo uſurpatum reperere. In numis primus eſt Diadumenianus; quem hactenus hoc titulo uſum norimus. Sunt hi coloniae Laodiceae Syriae. Serius in Romanam etiam monetam migravit. Scriptura in numis: NOB. CAES. vel NOB. C., vel parcius N. C. Singulare eſt, adhuc Zenonem et Leonem II. in numis Orientis dici NOV. (pro NOB.) CAES., et multo magis ſingulare illud, quod uterque Auguſtus fuit. Sed iſthoc aevo hujus generis prodigiis jam adſuevimus. Vt Caeſares dicti fuere nobiliſsimi, ſic et feminae nonnullae ſcripto in earum numis N. F., id eſt: *Nobiliſſima Femina*, quales fuere HELENA. N. F. forte uxor Criſpi, et FAVSTA. N. F. forte uxor Conſtantii II., de cujus valore tituli non ſatis conſtat. Quod Latinis *Nobiliſſimus*, idem Graecis fuiſſe *Επιφανεστατος*, docui ad numos Antiochi IV. Syriae regis. Infimo aevo enatum diſcrimen inter *Caeſares* et *Nobiliſſimos*; narrat enim Nicephorus Conſtantinopolitanus in fine Hiſtoriae ſuae, Conſtantinum V. Copronymum duos ex filiis ſuis Chriſtophorum et Nicephorum creaſſe *Caeſares*, tertium Nicetam *Nobiliſſimum*, *των ἰιων ἀυτȣ τȣς μεν δυο Χριςοφορον και Νικηφορον Καισαρχς, Νικηταν δε Νοϐελισιμον.*

Inter inſolentiora inferioris aevi potes etiam numerare repetitum Caeſaris titulum, quem ſoli Carini et Numeriani numi offerunt, de quo vide utriusque Caeſaris monetam.

Caeſaribus nonnunquam additum fu-

a) Animadv. de Caeſ. p. 49. b) Tom. II. p. 357. c) l. c. p. 52.

iſſe titulum Auguſti, ſed per conſortium cum patre Auguſto, diximus in titulo *Auguſti.*

CAPVT VIII.

DE PRINCIPE IVVENTVTIS.

Hujus originem cauſasque tituli, qui inde ab Auguſto coepit eſſe quoddam augurium deſtinati principatus, et praeter Caeſaris nomen character ſecundi faſtigii, pridem erudite enarrarunt viri praeſtantiſsimi Spanhemius, [a]) Noriſius, [b]) et abbas Mazzolenus, [c]) ex quorum praeceptis pleraque, quae ſequentur, derivata noveris, ſic tamen, ut cauſa inſtituti ſtudere brevitati neceſſe duxerim.

Iam ipſa reſpublica R. ſuos habuit principes juventutis, quod nomen equitibus legionariis pridem tributum fuit, et a quibus inde a Gracchanis temporibus originem traxit famigeratus ordo equeſter, qui ſubinde medius fuit inter ſenatum, populumque. Fuere autem dicti *juventus*, quia generatim Romani ſuos milites vocavere juventutem, hujus vero *principes*, quia rex Servius omni civium numero in VI. claſſes diviſo *ex primoribus civitatis,* ut ait Livius, [d]) *duodecim equitum ſcripſit centurias*, aut, ut inquit Dionyſius Halic. [e]) το δε των ἱππεων πληθος ἐπελεξεν ἐκ των ἐχοντων τα μεγιστον τιμημα και κατα γενος ἐπιφανων, *equitum vero delectum habuit e maximi cenſus civibus, et genere nobilibus.* Atque haec cauſa eſt, cur equites ſaepe Livio dicantur *primores*, *principes*, *proceres juventutis*, cujus illuſtre exemplum praebet in oratione, quam adfinxit Perſeo Macedoniae regi poſt victum Romanorum equitatum his verbis milites ſuos adloquenti: [f]) *Meliorem partem hoſtium, equitatum Romanum, quo invictos ſe eſſe gloriabantur, fudiſtis. Equites enim illis PRINCIPES IVVENTVTIS, equites ſeminarium ſenatus, inde lectos in patrum numerum, conſules, inde imperatores creant.* Atque multo ante idem Livius de L. Bruto dixit: [g]) *Caedibus regis* (Tarquinii Superbi) *diminutum patrum numerum, primoribus equeſtris gradus lectis, ad trecentorum ſummam expl-*

a) de Praeſt. num. Tom. II. pag. 359. b) Cenot. Piſ. diſſert. II. cap. 3. c) Animadv. V. de princ. juv. d) L. I. c. 43. e) L. IV. p. 222. f) L. XLII. c. 61. g) L. II. c. 1.

vit. Iure igitur equites univerſae juventutis R. principes potuerunt appellari, atque haud dubie in populo quoque, cui tum adhuc, nondum conſtituto ordine equeſtri, accenſebantur, cauſa cenſus et generis principem locum obtinuere.

Magna ſubinde auctoritas honosque acceſsit equitibus, Ti. et C. Gracchis fratribus legem ferentibus, uti judicia a ſenatu ad equites transferrentur. Huc acceſsit rei faciendae, augendique peculii opportunitas. Nam cum propter opes hereditate acquiſitas ipſi fere ſoli vectigalia P. R. publicanorum nomine haberent redempta, facile fuit ad ampliorem tantis ſubſidiis fortunam eniti. Tum igitur paullatim coepit equeſter ordo et inſtitui, et ſic appellari, et ab ordinibus ſenatus populique diſcerni. Confirmantur haec teſtimonio Plinii in haec verba diſſerentis: [a]) *Iudicum autem appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium inſtituere Gracchi diſcordi popularitate in contumeliam ſenatus, mox ea debellata auctoritas nominis vario ſeditionum eventu circa publicanos ſubſtitit, et aliquamdiu tertiae vires publicani fuere. M. Cicero demum ſtabilivit equeſtre nomen in conſulatu ſuo Catilinanis rebus, ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrans, ejusque vires peculiari popularitate quaerens. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in rep. factum eſt, coepitque adjici ſenatui populoque Romano et equeſter ordo. Qua de cauſa et nunc poſt populum ſcribitur, quia noviſſime coeptus eſt adjici.* Tantis igitur equites honoribus opibusque elati ſegnius jam, ad legionum ſigna convolabant, partim quia domi nullis ſive periculis, ſive incommodis ad ſumma poterant eniti, partim quia pudebat ſequi militiam, cui auctore Mario infima abjectaque plebs jam nomen dare coepit. Atqui et conſtituto ſemel ordine equeſtri ad filios quoque, modo cenſus equeſter ſuperfuiſſet, equitis dignitas, ut patriciorum, hereditate transivit, qua ſe fuiſſe conditione pluribus locis profitetur Ovidius, ut cum dicit: [b])

Si quid id eſt, usque a proavis vetus ordinis heres,
Non modo fortunae munere factus eques,

nimirum cui ad hunc honorem, quia a majoribus partum, enitendum amplius non fuit, ad quem alii *fortunae munere*, id eſt, cum equeſtrem cenſum collegere, demum perveniunt. Huc adde, quod alibi immutato paullum altero verſu canit: [c])

Si quid id eſt, usque a proavis vetus ordinis heres,
Non modo militiae turbine factus eques,

ſcilicet ut ſupra dixerat, potuiſſe hunc ordinem obtineri *fortunae munere*, ſic etiam *militiae turbine*, id eſt rebus belli praeclare geſtis, quo modo L. Aconius apud Fabrettum [d]) dicitur *ob bellum Germ. et Sarmatic. a divo Trajano ex militia in equeſtrem dignitatem translatus.* Fuiſſe tamen etiam tum opus cenſu per

---

a) L. XXXIII. § 8. b) Triſt. L. IV. eleg. X. v. 7. c) Amor. L. III. el. XV. v. 5. d) Inſcr. ant. p. 399.

legem conſtituto idem luculente innuit, quando ſibi, qui a majoribus eques eſſet, ab amica praeferri equitem, qui talis ex belli meritis nuper evaſiſſet, cognito nobilium erga novos homines faſtidio conqueritur: [a])

Ecce recens dives parto per vulnera cenſu
Praefertur nobis ſanguine factus eques.

Quam tamen deficientis cenſus legem ab Auguſto addita conditione fuiſſe mitigatam docuit Suetonius. [b]) Ex quo conficitur, equites, olim proprie dictos principes juventutis, belloque deſtinatos, poſteaquam ordo equeſter conſtitutus fuit, ſenſim omiſsis armis ad negotia forenſia, urbisque otium ac voluptates impune deflexiſſe, etſi deinceps quoque equus illis de publico praeberetur, ut diſerte iterum de ſe Ovidius: [c])

Aſpera militiae juvenis certamina fugi,
Nec niſi luſura movimus arma manu.

Et alibi: [d])

At memini vitamque meam, moresque probabas
Illo, quem dederas, praetereuntis equo.

Quae hactenus diſputavi, noverit lector, a me capta eſſe ex erudita plane, ac operoſa diſſertatione cl. le Beau Galli, in qua is in originem equitatus legionarii in equeſtrem denique ordinem deſinentis inquirit, argumentum, ſi quod aliud in antiquitate Romana, arduum et implexum, ut ipſe profitetur, [e]) etſi is tanto hoc ſuo conatu nequaquam omnes levaverit difficultates, quae materiam ſuapte confuſam perturbatamque impediunt. Iam igitur videndum, quo pacto hucusque dicta cum principibus juventutis, de quibus nobis hic ſermo, connectantur.

Diximus, conſtituto ordine equeſtri magnam equitum R. partem, quos vetus inſtitutum militiae deſtinaverat, pacis, quaeſtusque negotia amplexam. Accedit, quod auctis paullatim reip. viribus, et exercitu adeo majorem indies equitum numerum requirente, veriſimile non eſt, ut jure conjicit Mazzolenus, [f]) equites in caſtris deinceps ſolis primoribus juventutis R. conſtitiſſe, neque alios tenuioris etiam fortunae fuiſſe admiſſos. Quare, addit idem, neque etiam videri veriſimile, deinceps quoque, ut olim, omnes equites legionarios principes juventutis eſſe appellatos. Quocirca cum Cicero aevi ſui homines, Brutum, Atticum, Torquatum, Curionem principes juventutis appellat, jam etiam, et a priore diverſam ſignificationem intelligendam exiſtimat. Nimirum jam a primis reip. temporibus in more fuiſſe poſitum, ut adoleſcentes genere et opibus illuſtres poſt ſumptam virilem togam in equeſtrem ordinem legerentur, et ad bellum exirent etiam illi, quibus animus non erat, omne aevum in belli alea exigendi. Ali-

a) Amor. L. III. eleg. VIII. v. 9. b) in Aug. c. 40. c) Triſt. L. IV. el. I. v. 71.
d) l. c. L. II. v. 9. e) B. L. Tom. XXVIII. p. 1 ſeq. f) l. c. p. 95.

quanto poſt e caſtris reduces coepiſſe capeſſere rempublicam, ad cujus deinde dignitates evecti ad regendas provincias, et exercitus miſsi ſunt. Enimvero Cn. Pompejum, etſi claro genere, et patre conſulari natum, magnos jam duxiſſe exercitus, et bis triumphaſſe, cum eques tantum Romanus eſſet, adoleſcentulus, peradoleſcens, privatus, et necdum ſenator, ipſum teſtari Ciceronem. [a]) Nobiles igitur Romanos vocatos fuiſſe equites, donec in ſenatum adlegerentur. Quia vero hic propter copiam recipere omnes non potuit, et eſſent etiam, qui eo non aſpirabant, factum, ut multi in equeſtri conditione ad vitae usque finem durarent. In horum numero fuiſſe Pomponium Atticum, [b]) quin et Maecenatem, etſi gratia apud Auguſtum plurimum poſſet, adeo, ut ab eo multis honores impetraverit, [c]) et ipſum Auguſtum de ſe ſcripſiſſe, *ſe nihil amplius quam equeſtri familia ortum vetere ac locuplete, et in qua primus ſenator pater ſuus fuerit.* [d]) Equeſtrem ergo tum ordinem non modo junioribus, ſed ſenioribus quoque conſtitiſſe. Haec ut erudita, ſic et veriſimilia ſane nobis obtulit illuſtris abbas Mazzolenus, etſi fateatur ipſe, nullis monumentis comprobari poſſe, quod adſeruerat, poſtremis reip. temporibus nomine principis juventutis aliquid ſpecioſius et illuſtrius, quam, ut olim, purum equitem fuiſſe intellectum, neque etiam definire audeat, utrum unus tantum, an plures tum fuerint principes juventutis, item utrum hi perinde ac principes ſenatus a cenſoribus lecti fuerint.

Haec utut erunt, iſtud certum, Auguſti judicio cum titulo principis juventutis magnum fuiſſe et ſplendorem, et omen conjunctum. Cum prole maſcula ipſe careret, cuperetque ad omnes caſus paratum habere ſucceſſorem, *genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Caeſarum induxerat, necdum poſita puerili praetexta PRINCIPES IVVENTVTIS appellari, deſtinari conſules ſpecie recuſantis flagrantiſſime cupiverat*, ut narrat Tacitus. [e]) Cur Auguſtus ſuis per adoptionem filiis tam ambitioſe principis juventutis titulum quaeſiverit, quem hactenus contentiore ſtudio fuiſſe quaeſitum non novimus, nemo, quod norim, inquirendum ſuſcepit. Liceat conjicere, Auguſtum certo quodam conſilio novae hujus dignitatis fuiſſe architectum. Conſtat, integra adhuc republica fuiſſe aliquem, qui a cenſoribus princeps ſenatus fuit appellatus, reliquosque excelluit dignitate, etſi poteſtatis nihil haberet adjectum. At conſtat etiam ex Dione, [f]) Auguſtum V. C. 726, cum cenſuram ageret, principem ſenatus, προκριτον της γερυσιας, dictum fuiſſe eo more, qui integro etiamnum populi ſtatu fuit receptus, cujus deinde exemplum eodem teſte ſecutus eſt Tiberius. [g]) Ergo cum principem ipſe ſenatus, ſeu ſeniorum ageret, aequum eſt viſum, ut, quem ſuum deſtinaſſet ſucceſſorem, princeps eſſet juventutis, ſeu juniorum, et ſic principatui ſeniorum, totiusque populi praeluderet, qua.

a) pro leg. Manil. c. 21. b) Corn. Nep. in ejus vita. c) Dio L. LV. § 7. d) Suet. in Aug. c. 2. e) Ann. I. 3. f) L. LIII. § 1. g) L. LVII. § 8.

de cauſa Cajus Agrippae F., idemque ab Auguſto appellatus princeps juventutis, idonee ab Ovidio dicitur: [a])

Nunc juvenum princeps, deinde future ſenum.

Ergo pro ſtatuta hac ab Auguſto lege principes juventutis ordine fuere:

Caius et Lucius Agrippae filii.

His praematura morte exſtinctis Auguſtus Tiberium, quem ſibi ſucceſſorem paraverat, principem juventutis non dixit, quippe quem data tribunicia poteſtate ſibi fere aequaverat. Obſervo enim, Titum quoque, ex quo eam adeptus eſt, deſiviſſe vocari principem juventutis.

Germanicus ex numis quidem cum hoc titulo ignotus, nam Goltzii numum in bello ſuo Theſauro, qui hunc ei largitur, flocci facimus, dictus tamen Ovidio: [b])

Te juvenum princeps, cui dat Germania nomen.

Tiberius Druſi jun. filius teſtimonio auctorum tacentibus numis. Vide ejus numos.

Nero, ex quo in domum Claudiam adoptione transivit. Vide numos.

Titus, princeps juventutis, ſed fere annuus tantum, paullo poſt patri in imperio ſociatus.

Domitianus paſsim in numis dictus princeps juventutis per patris, fratrisque imperia.

M. Aurelius. Eum, cum Caeſar adhuc eſſet, neque numi, neque marmora principem juventutis appellant. Ait Capitolinus, [c]) eum Antoninus Caeſaris appellatione donatum continuo *ſevirum turmis equitum Romanorum jam conſulem deſignatum creavit; et edenti cum conlegis ludos ſevirales adſedit.* Neque etiam Dio illum diſerte προκριτον της νεοτητος, *principem juventutis* appellat, ſed προκριτον της ἱππαδος, *principem equitatus*, [d]) quod haud dubie idem valet, atque Capitolini *ſevir turmis equitum*. Valeſius haec Dionis verba confidenter vertit: *princeps juventutis*, etſi ipſe non dubitet, eſſe aliquod diſcrimen inter principem juventutis, et dictum ſevirum, et obſervo, utrumque diſtinxiſſe etiam ipſum Dionem, qui alibi Diadumenianum dictum fuiſſe προκριτον της νέοτητος narrat. [e]) Quid videatur intellexiſſe Capitolinus nomine ſeviri turmis equitum R., diſputant Spanhemius, [f]) Noriſius, [g]) Mazzolenus, [h]) et le Beau. [i]) Vide et ſequentem Commodum.

Commodum principem juventutis venerantur numi obvii. De mira Lampridii oratione, qui eum *cooptatum inter tres ſolos principes juventutis* dixit, varie diſputant eruditi mox laudati locis citatis.

Caracalla et *Geta*, principes juventutis teſtibus paſsim numis.

Diadumenianus, *Maximus*, *Philippus junior*, *Herennius*, *Hoſtilianus*, *Voluſianus*, *Saloninus*, *Numerianus*, *Carinus*, *Conſtantius Chlorus*, *Gal. Maximianus*,

a) Art. amat. L. I. 194. b) de Ponto L. II. eleg. V. v. 41. c) in Aurelio. d) L. LXXI. § 35. e) L. LXXVIII. § 17. f) Tom. II. p. 360. g) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 3. h) l. c. p. 102 ſeq. i) l. c. p. 54.

Fl. Severus, *Maximinus Daza*, *Conſtantinus M.*, *Criſpus*, *Conſtantinus II.*, *Conſtans*, *Conſtantius II.* teſtibus iterum numis, poſt quos nulla amplius ejus tituli mentio.

Enarravimus principes juventutis Caeſares, Auguſtos cum eodem elogio infra dabimus.

Sequuntur nunc typi, qui cum principis juventutis titulo connectuntur in numis illo notatis.

C. L. CAESARES. AVGVSTI. F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. *Cajus et Lucius Agrippae filii velati et togati ſtantes d. haſtam cum clypeo humi attinent, ſuperne capeduncula, et lituus.* Item: *Titus et Domitianus ſtantes cum haſta et clypeo.* Vide numos Veſpaſiani ad annum 823.

Quo pacto haſta et clypeus ad principem juventutis pertineant, diximus in numis Caji et Lucii.

C. L. CAESARES. PRINC. IVVENTVTIS. *Cajus et Lucius equites citato curſu dexteras attollunt.* Idem typus eſt in numis Titi et Domitiani principum juv. Vide numos Veſpaſiani ad eundem annum.

Domitianus eques ſ. ſceptrum.

Geta eques citato curſu ſequentibus binis aliis equitibus.

Caeſar paludatus ſtans d. ramum, ſ. haſtam, juxta tropaeum, in numis M. Aurelii, Commodi, Caracallae, Getae.

Caeſar paludatus ſtans inter ſigna militaria vario numero, in numis Diadumeniani, Maximi, Salonini, Carini.

Caeſar paludatus ſtans d. bacillum, vel globum, ſ. haſtam, in numis Herennii, Hoſtiliani, Voluſiani, Salonini, Numeriani, Carini, Chlori, Gal. Maximiani, Fl. Severi.

Caeſar paludatus ſtans d. ſignum militare, ſ. alterum tenet, in numis Herennii, et Hoſtiliani.

Caeſar paludatus ſtans d. globum, ſ. haſtam, juxta duo ſigna militaria, in numis Maximini Dazae, Conſtantis, Conſtantii jun.

Caeſar paludatus ſtans d. ſignum militare, ſ. haſtam, humi captivus, in numis Philippi jun. et Conſtantini M.

Caeſar paludatus ſtans d. ſignum militare, humi duo captivi ſedentes, in numis Conſtantini M., Criſpi, Conſtantini jun.

Duae dexterae junctae ſignum militare prorae navis infixum tenent, in numis Domitiani et Commodi.

Omitto typos arbitrarios, qui nonnunquam nullo apparente nexu junguntur cum epigraphe PRINCIPI. IVVENTVTIS, ut in numis Domitiani Spes, Salus, Veſta, ara luculenta, ac denique ejus amica Pallas. Similis varietas in numis Herennii et Hoſtiliani.

Pars horum typorum, ac praecipue in iis numis, qui altioris ſunt imperii, quos inter poſtremus eſt numus Getae, principes juventutis equis vectos repraeſentat. Sed et ab aliis monumentis eorum cum ordine equeſtri nexus comprobatur. Narrat de Cajo et Lucio marmor Ancyranum: [a]) *Equites autem Romani univerſi principem juventutis utrumque eorum parmis et haſtis argenteis donatum appellaverunt.* In numo Neronis

a) Chishull Ant. Aſ. pag. 173.

parmae inſcriptum legitur: EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT., quam eandem epigraphen repetit marmor Gruteri, a) et intra ſertum exaratam exhibet numus Commodo Caeſari dicatus. Supra ſub M. Aurelio vidimus, hunc Caeſarem dictum fuiſſe προκριτον ἱππαδος, *principem equitatus*, etſi ſatis certum non ſit, idem fuiſſe principem equitatus, ac principem juventutis, ut ibi obſervavimus. Denique Tacitus inter honores memoriae Germanici decretos, quem principem juventutis quoque fuiſſe altius probavimus, refert etiam: b) *Equeſter ordo cuneum Germanici appellavit, qui juniorum dicebatur, inſtituitque, uti turmae idibus Iuliis imaginem ejus ſequerentur.* Atque haec cauſa fuit, cur non dubitaret adſerere Noriſius, pro eodem accipi, eſſe principem juventutis, ac principem equitum. c) Etiam Spanhemius exiſtimat, d) principes juventutis velut equeſtris ordinis ductores fuiſſe habitos, et hoc munus obiviſſe ſeu in ludis Circenſibus, ſeu in decurſionibus equeſtribus, ſeu in celebri Trojae ludo, qui praeeunte exemplum Aſcanio, ut auctor eſt Virgilius, a pueris majoribus, et minoribus inter Circenſes agi conſuevit. Vaillantius quoque, ubi laudatum ſupra Getae numum cum typo trium equitum decurrentium explicat, e) adſerit, eum numum ſignatum in memoriam Trojae ludi, in quo Geta ut princeps juventutis praefuit, et idem alibi, f) Trojae ludis, ait, qui praeſidebat, princeps juventutis appellabatur. At vero nondum ſatis perſpicere potui, fuiſſe principis juventutis, in hoc Trojae ludo agmen ducere. Enimvero teſtimonia veterum, quorum de hoc exercitio maximam partem convexit Panvinius, g) iſtud, quod volunt viri hi eruditi, diſerte non docent, neque etiam numi, quos ad cauſam ſuam advocant. Nam cum in his princeps juventutis equo praecipite vectus proponitur, hic typus ludum Trojae non demonſtrat, quia quodcunque aliud equeſtre ſtudium, cujus is particeps fuerit, poteſt indicare. Sane in juſtis funebribus Druſillae *praetoriani milites cum ſuo praefecto, ac ſeorſim equites militantes, ſeorſim patricii pueri Trojae decurſione circum tumulum ejus obequitarunt*, ut narrat Dio. h) Enimvero ludum Trojae in numis Caji Agrippae F., in quo is equo currente vectus proponitur, facile agnoſco, quia factum iſtud Dionis quoque teſtimonio juvatur, verum is huic ludo non interfuit ut princeps juventutis, quia hoc honore tum, cum hic numus ſignatus eſt, decoratus nondum fuit, ut dixi in hujus numi explicatu. Ergo hactenus certum principis juventutis cum Trojae ludo nexum compertum non habemus.

Hi ergo auctores principis juventutis dignitatem cum re equeſtri connectere non dubitarunt. At Harduinus cum videret, principem juventutis in numis plerumque proponi ſtantem, et arma-

a) Pag. 236. 11. b) Ann. II. c. 83. c) Cenot. Piſ. Diſſ. II. c. 3. d) Tom. II. pag. 363. e) Num. impp. Praeſt. f) Num. de Camps. pag. 99. g) de Ludis. Circ. L. II. cap. 9. h) L. LIX. § 11.

tum haſta, et poſitis juxta duobus ſignis militaribus pedeſtribus, adſerit, principem juventutis ſemper fuiſſe ducem primarium turmarum pedeſtrium, aut, ut ipſe lingua patria explicat, *le Colonel General de l'Infanterie.* Vide in ejus Operib. ſel. p. 647, tum et in variis ejus chronologiae locis. Idem cum ex numis obſervaret Spanhemius, qui, ut diximus, principes juventutis ordinis equeſtris ductores antea conſtituit, paullo poſt ſubjicit, eos potius pedeſtri, quam equeſtri fuiſſe adſcriptos videri. [a]) Mazzoleni denique ſententia aut obſcurior eſt, aut certe propter rerum copiam implexior, quam ut eam paucioribus verbis in praefixa operis praeſentis brevitate liceat explicatam dare.

Ex his patet, quam ſit res ardua, aut fere ἀδυνατος, certam quamdam, et moleſtis conjecturis liberam illuſtris hujus tituli notionem repraeſentare, cum diſsideant viri eruditiſsimi, aut longa ſe ipſi commentariorum mole excrucient, aut denique nutare, variosque ad eum explicandum modos arceſſere comperiantur. Perperam typorum oracula advocamus, quae, quam ſint ambigua, hactenus vidimus. Iſtud tamen facile intelligemus, ſub primis principibus cum hoc titulo conjunctos fuiſſe plerumque typos equeſtres, poſt Getam ſemper pedeſtres. Quis ſpondere poterit, a primaeva hujus dignitatis natura, et inſtituto ſucceſſu temporis non fuiſſe diſceſſum, eamque forte unam veterem ſuum ſtatum ac conditionem conſervaſſe? Eam ſane a novandi ſtudio non fuiſſe immunem, continuo patebit, cum exempla dabimus, hunc honorem, qui longo tempore Caeſares tantum exornavit, ab ipſis etiam Auguſtis fuiſſe ſuſceptum. Ceterum omiſsis omnibus conjecturis, et penitius rimandi libidine iſtud noviſſe ſuffecerit, quod nemo in dubium poteſt vocare, hunc titulum non fuiſſe tributum, niſi iis, quos fortuna, ut eſſent Auguſtorum vel ſucceſſores, vel conlegae, deſtinavit.

Sed et principis juventutis nomen ſatis eſſe conſpicuum viſum eſt, quo ipſi Auguſti gloriarentur. Iuvat inquirere, quis horum primus teſtibus monumentis idoneis illo uſus fuerit. Proditur in muſeo Theupoliano argenteus Domitiani cum titulo Auguſti, in cujus averſa is dicitur PRINCEPS. IVVENTVTIS; at conſtat de perverſione monetae argenteae Romanae praecipue Flaviorum aetate. Similem habet muſeum Caeſareum, ſed manifeſte ſubaeratum, neque dubitem, ejusdem naturae eſſe etiam Theupolianum. Ait Taninius, [b]) jam Severum in numo dici principem juventutis. Vbi is ſervetur, non addit. Reperi apud Mediobarbum, [c]) qui eum ex Patini Theſauro numiſmatum recitat, quo loco pag. 30 ſic proponitur: SEVERVS. AVG. PART. MAX. X PRINC. IVVENT. COS. *Tres figurae equeſtres decurrentes.* At jam viderunt et Mediobarbus, et Patinus, hanc averſam non ad Severum, ſed Getam pertinere. Numum a Mediobarbo citatum, in quo Diadumenianus et IMP. dicitur, et una PRINC. IVVENTVTIS, non moror, quia hauſtus eſt ex Hulſio Saturni abavo. Nuper muſeo Caeſareo acceſsit nu-

a) Tom. II. pag. 364. b) Suppl. ad Band. pag. 2. nota 2. c) Pap. 277.

mus Gordiani Aug. argenteus, totus integer, et certiſsimae antiquitatis cum hoc honoris vocabulo, quem loco ſuo deſcripſi. Mediobarbus tres Philippi junioris jam Auguſti numos profert, in quorum is averſa princeps juventutis dicitur. Sitne in his rite lecta, an a monetario per errorem huc traducta matrix averſae, quae nuper fuit Philippi adhuc Caeſaris, quis decidet? Subinde Decius et Auguſtus, et princeps juventutis etſi in numo hactenus unico dicitur, quem Khellius in ſuo ad Vaillantium Subplemento vulgavit. Primus ergo usque modo erit Gordianus III., qui titulum hunc cum Auguſteo in numis conjunxit. Antequam ad ſequentium imperatorum numos progredimur, memorandum marmor vulgatum a Sponio, a) in quo legitur: IMP. CAES. M. AVRELIO. ANTONINO. PIO. FELICI. AVG. PRINCIPI. IVVENTVTIS. — — — DEDIC. XVIII. KAL. SEPTEM. CATIO. SABINO. ET. CORNELIO. ANVLINO. COS. Proceſſere hi conſules V. C. 969, quo Caracalla jam numeravit trib. poteſtatem XIX. et tamen adhuc princeps juv. dicitur.

Poſt hos reliqua Auguſtorum principum juventutis exempla obiter tantum indicabo, quae deſcripta videri poſſunt in ſingulorum numis. Decium ſequitur Herennius filius in aureo Pellerinii, dein filius alter Hoſtilianus. Mox Trebonianus, et Voluſianus, Tetricus. Aurelianum non quidem numi talem praedicant, tamen marmor apud Reineſium, b) ſed qui inique additum hunc titulum deſcriptoris culpae tribuit. Sequuntur ex numis Probus, Numerianus, Carinus, Gal. Maximianus, Carauſius, Maxentius, denique Conſtantinus M.

En tibi abſolutam ſeriem Auguſtorum principum juventutis. Quid ſibi quaeſiverint adoptando titulo, qui hactenus tantum ad principes ſecundi faſtigii pertinuit, a nemine explicatum reperio, neque et mihi adhuc opportuna quaepiam cauſa in mentem venit, niſi hanc velis referre ad cognitam hac aetate omnium veterum inſtitutorum converſionem, cujus copioſa hactenus dedimus exempla.

De numis Criſpi cum epigraphe PRINCIPIA. IVVENTVTIS egimus in hujus moneta, quo loco et egimus de numo Gratiani Aug. cum epigraphe: PRINCIPIVM. IVVENTVTIS.

---

a) Miſcell. pag. 271. b) Claſſ. III. n. 43.

CAPVT IX.

DE PONTIFICATV MAXIMO, ET SACERDOTIIS AVGVSTORVM ET CAESARVM.

Inquirere, quae fuerit miniſtrorum religionis in urbe origo, quae varietas, quis progreſſus, nemo non intelligit, a meo inſtituto plane eſſe alienum. Iſtud qui penitus noſſe cupit, praeparatam reperiet materiam, et praeclare expoſitam ab eruditiſsimis IIviris Iacobo Gutherio in opere: *de veteri jure pontificio urbis Romae*, quod inſertum eſt Tomo V. antiquitatum Romanarum Graevii, et Andrea Boſio in *Exercitatione hiſtorica de pontifice maximo Romae veteris*, eodem loco alteris typis reſtituta, quibus addendum alterum ejusdem opus *de pontificatu maximo imperatorum Romanorum praecipue Chriſtianorum* ibidem recuſum. Nobis in praeſente capite ſermo tantum erit de ſacerdotiis Auguſtorum, Caeſarumque, quod argumentum ſive ex propoſito, ſive cum occaſio tulit, praeter laudatos IIviros illuſtrandum quoque ſuſcepere Baronius, Pagius, Tillemontius, Spanhemius, aliique, ac poſtremo abbas Mazzolenus in prolixa Animadverſione de pontifice maximo. Horum ego praeclaris commentariis uſus multa de hoc argumento conſcripſeram, cum forte fortuna incidi in diſſertationem Bimardi Baronis de la Baſtie *de pontificatu maximo imperatorum Romanorum*, cujus pars prior exſtat in Actis academiae inſcriptionum Tomo XII. Mém. pag. 355 usque ad finem, altera Tomo XV. inde a pag. 38. Hic commentarius, qui neſcio quomodo antea me fugerat, avide a me perlectus cum plane congruere cum iis, quae ſcripſeram, videretur, ac praeterea ordine, perſpicuitate, eruditione meam longe ſuperare diligentiam, cepi conſilium, lectori nequaquam diſpliciturum, praeclara ejus praecepta ſervato eodem ordine huc conferendi, ſic tamen, ut ejus abundantiam ſimus coercituri, et addituri pauca, quae ad rem idonea ab auctore praeterita videbantur.

Quatuor capitibus univerſam doctrinam complectitur, in quorum I. quaerit, quod fuerit diſcrimen inter pontificatum maximum reip. R., et imperatorum? II. Quo tempore pontificatus maximus communicari cum pluribus coeperit, et utrum etiam cum Caeſaribus? III. An Auguſti pontificatus maximi-

ſterium per ſe obiverint, et cum plures una fuere pontifices max., an omnes dignitate pares? IV. Quo tempore Augusti pontificatu max. coeperint abſtinere?

§ I.

Quod fuerit diſcrimen inter pontificatum maximum reip. R., et imperatorum.

Notum in vulgus, conlegium pontificum a Numa rege fuiſſe inſtitutum, et qui huic praefuit, pontificem maximum appellatum. Pulſo Tarquinio populi ſuffragiis creari coepit, reliqui pontifices a pontificum conlegio, donec et hi lege Domitia populi arbitrio permitterentur. Sulla dictator populi odio pontificum delectum horum conlegio tradidit, ſed eo vita functo reſtituta populo ſuffragia ferente V. C. 691 T. Labieno tribuno pl. legem, et vidit idem annus pontificem max. C. Iulium Caeſarem, ut in hujus numis diximus. Hoc a conjuratis caeſo effecit auctoritate ſua M. Antonius cos., ut iterum pontificum conlegio creandi pontificis max. jus eſſet, qui tum in M. Lepidum conſenſere. Hunc Octavianus V. C. 718 in ordinem redactum IIIviratu quidem exuit, conſeneſcere tamen in ſacro magiſtratu eſt paſſus, quia is ex vetere inſtituto viventi adimi non potuit. Hoc V. C. 741 naturali morte e vivis ſublato, anno ſequente Auguſtus pontificatum maximum ſaepe antea a populo oblatum, ſemper recuſatum ſuſcepit. Vide haec uberius expoſita in ejus moneta. Veriſimile exiſtimat Bimardus, eam dignitatem Auguſto a populo fuiſſe delatam. At poſteaquam Tiberius mox ab adito imperio comitia populi ſuſtulit, omnemque poteſtatem in ſenatum tranſtulit, deinceps ejus conferendae jus penes ſenatum ſtetiſſe, quem ſubinde ſuo jure uſum pluribus exemplis comprobat. Tamen Fl. Iulianum, ex quo a militibus acclamatus eſt Auguſtus, auſum ſemetipſum appellare pontificem maximum, refert Sozomenus. [a]) Hic igitur eligendi modus primum conſtituit diſcrimen inter pontifices veteres privatos, et pontifices Auguſtos.

Alterum diſcrimen in eo ſtetit, quod privatus ille pontifex maximus, etſi omnibus ſacerdotiorum conlegiis, et ipſis etiam Veſtalibus praefuit, poteſtatem non habuit, ſi quod ſacerdotium morte vacuum fuit, alium in ejus locum inſtituendi. Quin conſtat, ut ſupra diximus, hunc delectum jam penes pontificum conlegium, jam penes populum fuiſſe. Verum hanc optionem deinde fuiſſe in Auguſtorum arbitrio, diſerte docet Dio. [b]) Miratur Bimardus, Spanhemium et Pagium eam a Dione indicatam poteſtatem ad ſolos Caeſares, et in imperio conlegas velle reſtringere, cum tamen multa ſint exempla, quae ibi colligit, hanc gratiam a principibus ad privatos quoque fuiſſe derivatam. In illuſtrioribus eſt, quod Otho *pontificatus, auguratusque honoratis jam ſenibus addidiſſe, et recens ab exilio reverſos adoleſcentulos nobiles avitis ac paternis ſacerdotiis in ſolatium recoluiſſe a Tacito dicitur.* [c]) Alterum, quod ex Symmacho [d]) de Conſtantio II. Chriſtiano jam

a) L. V. c. 1. b) L. LIII. § 17. c) Hiſt. L. I. c. 77. d) L. X. epiſt. 54.

principe narrat: *Nihil decerpſit ſacrarum virginum privilegiis, decrevit nobilibus ſacerdotia, Romanis caerimoniis non negavit impenſas.*

Tertium Bimardus diſcrimen in ampliore pontificis Auguſti poteſtate poſuit. Nam cum pontifex maximus rep. integra non eſſet niſi ſupremus conlegiorum ſuorum praeſes, neque niſi conſultis his poſſet ferre ſententiam, pontifex max. Auguſtus his limitibus coercitus non fuit, ſed pro arbitrio jus ſacrum eſt interpretatus, tantumque permiſit conlegiis, quantum ipſe voluit, quae lex pro varia principis ſeu ambitione, ſeu moderatione varia fuit. Vide apud auctorem complura in utramque partem exempla.

In quarto diſcrimine putat, quod olim auctoritas pontificis max. ſola urbe Roma, et adjacente agro videatur fuiſſe definita, at deinceps eosdem cum imperio habuiſſe fines. Verum pauca exempla, quae hoc loco adfert, non ſatis iſtud ſtabiliunt. Neque enim exiſtimo, valuiſſe ejus poteſtatem etiam in civitates, quibus ex vetere inſtituto legibus ſuis vivere collata autonomia permiſſum fuit. Legimus, Trajanum conſulenti in cauſa dedicationis Plinio in haec verba reſpondiſſe: [a]) *ſolum peregrinae civitatis capax non eſſe dedicationis, quae ſit noſtro jure.* Agebatur vero cauſa Nicomediae Bithyniae. At nomine *civitatis peregrinae* intelligi eam, quae legibus ſuis utitur, alibi diſputavi. [b]) Accedit, fuiſſe per imperium populos, aut eorum partem, qui ex religionis propriae inſtituto pontificis alieni dictis audientes eſſe non poterant, quales fuere Aegyptii, Iudaei, denique Chriſtiani. Contraria exempla non tam videntur jus Auguſtorum pontificium probare, quam juris abuſum, Auguſtis, et provinciarum praeſidibus paullatim vix aliquam autonomiae umbram extraneis indulgentibus, quo de argumento eodem loco copioſius diſſerui. Generatim Tacitus tantum *Italicis in oppidis cunctas caerimonias, templaque, et numinum effigies juris atque imperii R. eſſe* docuit. [c])

§ II.

Quo tempore pontificatus maximus communicari cum pluribus coeperit, et utrum etiam cum Caeſaribus.

Nemo hactenus fuit, qui in dubium vocaret, ſalva republica unum tantum pontificatui maximo praefuiſſe. Tempore imperatorum ab hoc inſtituto diſceſſum eſt, at quando, variant ſententiae. Viri primi in hiſtoria critica ſubſellii, Boſius, Noriſius, Pagius, Tillemontius, Spanhemius, Vaillantius, Buonarrotius in eo conſpirant omnes, primos Balbinum, et Pupienum una fuiſſe pontifices maximos. At fuere etiam, qui tempus praeverterent, quos enumerat Mazzolenus, [d]) qui adſerere non dubitabant, imperatores omnes eo ipſo, quod ad imperium acciti erant, pontifices max. evaſiſſe, ex quo ſequeretur, jam Titum, Trajanum, L. Ve-

a) L. X. epiſt. 59. b) Vol. IV. de urbb. auton. pag. 270. c) Ann. III, 71. d) Animadv. III. pag. 55.

rum etc. eodem honore fuiſſe ornatos Eandem ſententiam reſuſcitavit vir praeclarae in noſtris ſtudiis famae Bouhierus vulgata anno ſaeculi labentis 1733 diſſertatione, quae exſtat in Hiſtoria academiae inſcriptionum Tomo IX. pag. 115, quem deinde ſecutus eſt Mazzolenus loco laudato.

Horum ſe doctrinae acriter, ac jure oppoſuit Bimardus noſter in diſſertatione, quam prae manibus habemus. Ex hiſtoricis locum claſsicum ſuppeditat Dio, a) quo loco decretos imperatoribus a ſenatu honores enarrat: ἐκ τε τȣ ἐν πασαις ταις ἱερωσυναις ἱερωσθαι, και προσετι και τοις ἀλλοις τας πλειȣς σφων διδοναι, ἀρχιερεων τε τινα ἀυτων, κἀν δυο, κἀν τρεις ἁμα ἀρχωσιν, ἐιναι, παντων ἀυτοι και των ὁσιων, και των ἱερων κυριευȣσιν. *Quoniam autem omnibus ſacerdotiis inaugurati ſunt, ac praeterea aliis eorum pleraque elargiuntur, et unus imperatorum, etiam ſi duo, vel tres ſimul imperant, ſummum pontificatum gerit, eo fit, ut ſacra omnia in ſua habeant poteſtate.* Qua ergo in oratione docet, cum duo, aut tres una fuerunt Auguſti, horum unum tantum pontificatus max. dignitate praevaluiſſe. Ergo ex praeclari hiſtorici ſententia iſtud obtinuit usque ad Alexandrum Severum, quo is imperante vivere deſiit. Paucis poſt annis infracta haec lex, Balbino et Pupieno ſimul in eadem dignitate conſtitutis, quorum uterque in numis paſsim pontifex maximus appellatur. Edito exemplo plura deinceps fuerunt ſummi hujus ſacerdotii conlegia, quin et veriſimile eſt, inde a Balbino et Pupieno omnes, ex quo conlegae imperii eſſe coepere, fuiſſe etiam in pontificatu maximo conlegas, ut Philippum juniorem, Voluſianum, Carinum, aliosque, de quo argumento vide ſingulorum numos. Sane tres eodem tempore in eadem dignitate ſtetiſſe, Gal. Maximianum, Conſtantinum, et Licinium, patet ex edicto Gal. Maximiani, quod conſervavit Euſebius, b) in quo tres hi omnes pontifices max. appellantur. Adde illos, qui in provinciis per vim Auguſtos ſeſe dixerunt, et una pontifices maximos, cujus in numis Poſtumi, Victorini, Tetrici exempla ſuppeditat Bandurius.

Iam vero et Buhierus, ejusque ſequaces ſua expediunt argumenta, quibus evincere conantur, jam etiam Titum, aliosque deinceps imperii conlegas in ſummi pontificatus conlegium fuiſſe adſcitos. Cauſam ſuam tuentur numis, et marmoribus, nam aliae iis copiae praeſto non fuere. Horum aciem ut obtunderet Bimardus, eadem ſibi arma delegit, quibus ipſe ego in ſimili bellorum genere, atque, ut lectori ignotum eſſe non poteſt, in univerſo hoc opere conſtanter ſum uſus. Qui enim amabo hi numi? quae marmora? nimium, inquit, quos nobis numos dedere Goltzius, Occo, Mediobarbus, falſos, confictos, male lectos promulgatosque, peſsimae omnes notae, aut, etſi antiquos, tamen ſubaeratos, ergo mendaces, malosque veritatis praecones, laborantibus ſimili morbo marmoribus, ſive quadratarius, ſive inſcitia municipalis, ſive deſcriptores, aliaeve cauſae multiplices vitium illis intulere. At ve-

a) L. LIII. § 17. b) Hiſt. eccleſ. L. VIII. c. 8.

ro alias dictare leges numos probos ac genuinos, tum et marmora, quae publica, ac praecipue Romana auctoritas incidit, et peritus oculus legit, et in membranam transtulit. Singulos deinde numos, quibus nituntur adverſarii, in judicium vocat, eorum malam fidem demonſtrat, iisque veros, et omni ſuſpicione liberos opponit. Neceſſe non exiſtimo, ſingula viri praeſtantis argumenta transſcribere, quia generatim veriſsimum eſt, omnia adverſariorum monumenta ſuſpectae eſſe fidei, et auctoritatis, et ipſe ſatis partim in Prolegomenis ad numos Auguſtorum, partim in tractatu de tribunicia poteſtate comprobavi, quam miſeram neceſſe ſit exire hiſtoriam, quae hujus indolis teſtimoniis nititur. Qui amplius inſtrui cupit, adeat ipſum Bimardi oraculum. Neque minus ſolide is refellit ſententiam, qui ſanxere, a veteribus non raro dici ſimpliciter pontifices, qui re ipſa fuere pontifices maximi, quod ſibi praecipue probandum ſumpſit Cuperus. [a]) Nam etſi nonnunquam ſic locuti fuerint hiſtorici, aliique ſcriptores, non tamen aut numi, aut marmora incorrupta. Vide laudatam diſſertationem p. 377.

Dedimus ſupra Dionis locum, in quo imperatores dicuntur omnibus ſemper ſacerdotiis fuiſſe inaugurati, ut adeo una eſſent et pontifices maximi, et praeterea pontifices, augures, XV viri ſacris faciundis, et VII viri epulonum, de quibus ſolis quatuor conlegiis vide Noriſium, [b]) tum et numos Neronis Caeſaris. Dionis verba egregie confirmat marmor Gruterianum dicatum Tiberio PONTIF. MAX. AVGVRI. XVVIRO. S. F. VIIVIRO. EPVLON. [c]) ut adeo non ſolum tales eſſent, ſed et nonnunquam in monumentis publicis promulgarentur. In numis Auguſtorum (aliter ſe res habet in numis Caeſarum, de quibus mox) omnia haec conlegia nunquam enunciantur. Tamen nonnulli Auguſti in numis auguratus quoque mentionem fecere. Legitur in numis Caligulae: PONT. MAX. AVG. additis ſimpulo, et lituo, Claudii: P. M. AVGVR, Veſpaſiani, et Titi: AVGVR. TRI. POT. Vide, quae in ſingulis notavimus. Ceterum conſtat, adhuc ſtante rep. plura alia ſacerdotia cum pontificatu max. fuiſſe conjuncta. Iam Iulius Caeſar in numis dicitur: AVGVR. PONT. MAX., et Livius: [d]) *Exitu anni et C. Servilius Geminus pontifex maximus deceſſit; idem Xvir ſacrorum fuit. Pontifex in locum ejus a collegio cooptatus eſt Q. Fulvius Flaccus, at pontifex maximus M. Aemilius Lepidus, et Xvir ſacrorum Q. Marcius Philippus.*

* * *

Auguſti ſuos ſive natura, ſive adoptione filios aliquo ſemper ſacerdotio exornavere, ac primum quidem Auguſtus nepotes Cajum et Lucium, Tiberius filium Druſum, ſubinde Neronem, et Druſum Germanici liberos. Vide horum omnium numos. Tamen hi uno alterove ſacerdotio fuere contenti. Verum Claudius permovit ſenatum, ut Neronem a ſe adoptatum in omnia ſacerdotum conlegia ſupra nnmerum co-

a) Not. in Lactant. de mort. perſec. b) Cenot. diſſ. II. c. 5. c) Pag. 235. 10. item Muratori pag. 223. 6. d) L. XL. c. 42.

optaret, ut dictum in Neronis moneta. Caeſarum aliquem fuiſſe quocunque tempore pontificem maximum, nullo certae fidei monumento conſtat. Quo magis mirum, Albinum Clodium nondum Auguſtum in quibusdam numis diçi pontificem maximum, quos adi.

§ III.

An Auguſti pontificatus max. miniſterium per ſe obiverint, et cum plures una fuere pontifices max., an omnes dignitate pares?

Hanc quaeſtionem, et quae deinceps ſequuntur, prolixe diſputat Bimardus in Actis Pariſinis Inſcriptionum Tomo XV. inde a pagina 38. Cum nunquam deſint viri praeſtantes, quorum irrequietum ingenium ſectari ſubtilia, nodumque in ſcirpo quaerere amat, fuere etiam, qui adſererent, aut ſuſpicarentur, Auguſtos pontificatus max. titulo contentos nequaquam ipſos connexa cum hoc munera adimpleviſſe. Contrarium aliorum judicia ſecutus docet Bimardus, cum conſtet ex hiſtoriae Auguſtae ſcriptoribus, quorum copioſa teſtimonia recitat, eos generatim peregiſſe, quae pontifices max. integra republica praeſtare conſueverunt, reſtituiſſe caerimonias neglectas, ſtabiliviſſe novas, procuraſſe ludos ſacros, reformaſſe Kalendarium, quod non modo a I. Caeſare, ſed et Auguſto factum refert Suetonius, [a]) feriarum tempora conſtituiſſe, in fidem librorum Sibyllinorum inquiſiviſſe, judicaſſe cauſas ſacerdotum utriusque ſexus, et his ſimilia, ſacrificaſſe autem publice in cauſis imperii, non ſcriptores modo, ſed et infinitae numorum averſae copioſe teſtantur. Non obſtat, factum ſaepenumero, ut imperatores, ſive cum peregre agerent, ſive valetudine detinerentur, vicario pontifice uterentur, nam iſtud imperavit neceſsitas; neque etiam, quod de Antonino Pio perhibet Capitolinus: *nec ullum ſacrificium per vicarium fecit, niſi cum aeger fuit*, quo teſtimonio uti amant adverſarii, quo comprobent, imperatores alios vicarium ſemper praeſto habuiſſe, qui pro ſe pontificis max. munia obiret. Sed enim haec oratio aliud non docet, niſi Antoninum in patria ſacra aliis impenſius fuiſſe adfectum, cujus illuſtria exempla in ejus moneta dedimus; neque etiam haec ejus adſiduitas tantopere videatur mirabilis, cum, quoad imperavit, nunquam pedem ex urbe, aut vicinia extulerit.

Ad alteram hujus quaeſtionis partem transgreſſus Bimardus, nimirum, cum plures una fuere pontifices maximi, an omnes dignitate pares fuerint? negat, in omnibus hiſtoriae R. ſcriptoribus certa ſeſe argumenta reperiſſe, quae reſolvere dubium poſſent. Solas igitur ſupereſſe conjecturas, easque ab Auguſteae dignitatis ratione petitas. Tres igitur cum Pagio ſub imperatoribus diſtinguit imperii adminiſtrandi formas, prima eſt, qua Auguſti ſibi adſcivere ſucceſſores Caeſares, ſic tamen, ut hi illis plane ſubeſſent, in quorum numero fu-

a) in Aug. c. 31.

ere Tiberius. Titus, Trajanus, Antoninus Pius, M. Aurelius. Altera, qua M. Aurelius L. Verum, deinde Commodum, Severus Caracallam, et Getam ſibi ſociaverunt collato etiam Auguſti nomine, ſic tamen, ut ſingulorum auctoritas in omnes aeque imperii R. provincias valeret, et unum tantum exiſtimaretur imperium, etſi plures illi praeeſſent. Tertia, quam poſt Diocletiani, et Maximiani abdicationem conſtituerunt Conſtantius Chlorus, et Gal. Maximianus, cum hi imperium diviſere, et deſignatae provinciae, legionesque, quae ſingulis parerent. Atque tum imperium nonniſi nomine dici unum potuit, nam deinceps quivis permiſsis ſibi provinciis ſumma cum auctoritate praefuit, quin alter alteri obnoxius eſſet, ſolo relicto unionis ſigno, quod, cum leges ab Auguſtorum quopiam latae fuere, adpoſita fuere conlegarum nomina. Enarratis his tribus formis arguit Pagius, usque ad Balbinum et Pupienum non fuiſſe niſi unum pontificem maximum, ut dictum altius. Poſt hos, ait, in obſcuro eſſe, utrum ſolum nomen pontificis max. cum junioribus Auguſtis communicatum fuerit, et poteſtas penes unum remanſerit, an vero hi quoque in poteſtatis conſortium vocati fuerint. At facta demum imperii diviſione Auguſtos omnes non ſolum ſummae hujus dignitatis nomen, ſed et connexam cum hoc poteſtatem habuiſſe. In omnibus his cum Pagio convenit Bimardo, niſi quod hic plane veriſimile putat, etiam inde a Balbino usque ad Chlorum junioribus Auguſtis non nudum pontificis max. titulum, ſed aliquod etiam ejus exercitium fuiſſe permiſſum. Abſtineo ab argumentis, quibus uterque praeſentem cauſam confirmat, quia iſtud praeſixae brevitatis fines excedit, et praeterea ad hanc nihil opis conferunt numi.

§ IV.

Quo tempore Auguſti pontificatu max. coeperint abſtinere?

Amplam haec quaeſtio eruditis diſputandi materiam ſuppeditavit, quorum alii cenſuere, primum fuiſſe Gratianum, cui ſummo hoc gentilium ſacerdotio fungi nefas viſum eſſet, contra alii, jam a Conſtantino M., qui primus Chriſtiana ſacra amplexus eſt, illud fuiſſe repudiatum. Priori ſententiae adhaeſit Baronius, a) etſi olim alteram praeferret, b) adhaeſère etiam Boſius in laudata principio Exercitatione hiſtorica de pontifice max., Spanhemius, c) Vandale, d) multique alii, quos enumerat Boſius. Alteri ſententiae ſeſe applicuere cel. Iacobus Gothofredus in epiſtola, quam nomine *Iulii Pacidii de interdicta Chriſtianis cum gentilibus communione Genevae* edidit, Pagius, e) Tillemontius, f) ac poſt alios nuper copioſius eruditus abbas Mazzolenus. g) Vtramque ſententiam expenſis utriusque partis argumentis in ſeverum, ac fortaſſe propter rerum copiam nimio pro-

a) Ann. eccl. ad ann. Chr. 312. b) Not. in martyrol. Rom. ad diem 21 Aug. c) Tom. II. p. 413. d) Diſſert. II. de Pont. max. e) Crit. Bar. ad ann. 312. f) Hiſt. impp. Tom. IV. variis locis. g) Animadv. III. de Pont. max. p. 66.

ductum examen vocavit Bimardus noſter inde a pagina 75, ſanxitque, priorem Baronii, Boſiique opinionem alteri longe praeferendam. Non poſſum longae diſputationis nonniſi ſummam huc conferre, quam, quantum fieri poteſt, paucis excerptum eo.

Repudiati primum a Gratiano pontificatus max. diſertum teſtimonium unus offert Zoſimus. a) Narrat enim, cum quis ad imperium vocatus eſt, adfuiſſe continuo pontifices, qui amictum illi pontificalem obtulere, et pontificem adeo maximum appellatum fuiſſe. Omnes hactenus imperatores videri avide hanc dignitatem ſuſcepiſſe, et ſemper hoc titulo uſos, ne excepto quidem Conſtantino, etſi is abjecta majorum religione Chriſtianam eſſet amplexus. In eodem propoſito manſiſſe etiam, qui proxime ſucceſſere, atque hos inter Valentinianum quoque, ac Valentem. Verum cum pontifices veterem morem ſecuti togam ſacerdotalem Gratiano offerrent, hunc eam repudiaſſe, cum negaret, ea hominem Chriſtianis ſacris deditum uti poſſe. Reddita igitur pontificibus toga dixiſſe pontificem conlegii ſui principem, ſi faſtidit imperator nomen pontificis, paullo poſt futurum pontificem Maximum. Hactenus Zoſimus, cujus poſtrema verba continent adluſionem ad Maximum Britanniae tyrannum, qui revera aliquot poſt annis caeſo Gratiano imperium arripuit. Hujus veritatem teſtimonii Bimardus argumentis aliis, quibus paſsim uſi ſunt eruditi, qui praeceſſere, ſtabilire nititur. An enim, ſi jam Conſtantinus M. pontificium iſtud munus detrectaſſet, contemptum tam canorum indicare in commentariis ſuis neglexiſſent aut ſcriptores eccleſiaſtici, ac praecipue Euſebius, aut ſcriptores gentiles, ac cumprimis Iulianus apoſtata? Ex quo ſilentio argui jure poteſt, a praecedentibus principibus Chriſtianis nihil in hoc more fuiſſe mutatum. Deinde ſi potuit ſatis habere animi ad aſpernandam religionem veterem, tamen periculoſum fuiſſet ab acceptando ſummo hoc munere alienum videri, quia jure metus fuiſſet injectus paganis numero tum adhuc praevalentibus, ne eos ad ſuſcipienda nova ſacra vi adigeret. Ergo quo jure deinceps quoque permiſit agi ludorum ſolennia, et quascunque antiquae ſuperſtitionis caerimonias, eodem et ipſe potuit admittere munus, quo ſecundum praeſcriptas leges antiqua ſuperſtitio regebatur. Accedit, quod amolienda a ſe ea dignitate juſtam poteſtatis imperatoriae partem, propter quam ea a majoribus avide expetita fuit, ipſe ſibi ademiſſet. Quid quod ea retenta principes Chriſtiani mille habuere modos, idolorum cultum cuniculis oppugnandi, prohibendo illatis cauſis ſolitos conventus, ritus, caerimonias, aliaque. Praeter allatum mox Zoſimi teſtimonium memorandum etiam alterum Servii, qui ſub principibus Chriſtianis ſcripſit, *ſane majorum*, inquit, *haec erat conſuetudo, ut rex eſſet etiam ſacerdos, vel pontifex, unde hodieque imperatores dicimus pontifices.* Ad monumenta vetera quod attinet, ex-

a) L. IV. c. 36.

ſtant marmora, quae citat Bimardus, in quibus Conſtantinus M., Valentinianus, Valens, atque ipſe etiam Gratianus pontifices maximi appellantur. Addo denique ego: ſi viſum fuiſſet Conſtantino detrectare pontificatum, quia componere illum cum cauſis religionis ſuae nequiret, prohibere etiam non potuiſſet, quo minus dignitas a principe abjecta alteri deferretur, ne pontificum conlegium capite ſuo careret, ac cumprimis illa aetate, qua totus fere adhuc ſenatus R., conlegia omnia, ac maxima civium pars paganis conſtabant. At vero tantum abeſt, ut alteri ſupremum hoc munus imponeretur, ut ex monumentis, ſcriptoribusque conſtet etiam, neminem ante Gratianum vel ab ipſis paganis agnitum pontificem maximum, niſi unum principem.

His praemonſtratis Bimardus diluere Gothofredi objecta aggreditur iisdem uſus argumentis, quae in eadem cauſa Boſius olim Gothofredo oppoſuit, quorum praecipua capita haec ſunt. Ait hic primum, nullam Zoſimum promereri fidem, ut qui narrationis ſuae vadem non citat. Verum, reſpondet Boſius, vade opus non fuit Zoſimo auctori fere ſynchrono. Zoſimo, invehitur Gothofredus, nulla habenda fides, ſcilicet jurato Chriſtianorum hoſti, et qui multa de jactato Conſtantini M. in haruſpicinam adfectu ineptit, et quod amplius eſt, qui de ipſa Gratiani nece falſum dixit, cum eum contra omnium ſcriptorum fidem non Lugduni Galliae, ſed Singiduni Moeſiae peremptum narrat. Obloquitur Boſius, odium ſcriptoris pagani, niſi aliae cauſae idoneae praeſto ſint, per ſe ſolum non ſufficere ad abrogandam fidem, ſi qua is minus laudabilia de principibus Chriſtianis ſcripſit. Ad haruſpicinam quod attinet, Gothofredum Gothofredo opponit, qui ipſe in commentario ſuo in titulum codicis Theodoſiani: *de paganis, ſacrificiis, et templis*, adſerit, Conſtantinum lata lege haruſpicinae uſum permiſiſſe. Quo pacto excuſari poſsit lapſus Zoſimi Singidunum pro Lugdunum ſcribentis, lege copioſe differentem Bimardum. Proſequitur Gothofredus, veriſimile non eſſe, ſi imperatores Chriſtiani pontificatum admiſiſſent, iſtud a pluribus aliis ſcriptoribus paganis fuiſſe diſsimulatum, neque etiam videri veriſimile, patres eccleſiae non omnem fuiſſe impenſuros operam, ut ab hoc propoſito principes Chriſtianos averterent. At enim, inquit Boſius, ab ipſo hoc ſcriptorum ſilentio probari, imperatores obire pontificatum perrexiſſe; nam ea tantum ſolent literis conſignari, quae a vetere inſtituto recedunt, non quae curſum ſuum ordinarium retinent. Ceterum Zoſimus non ſolus fuit, qui pontificatum eos geſsiſſe narravit. Servium jam ſupra citavimus. Auſonii infra mentio fiet. At jam ad alia monumenta provocat Gothofredus, atque, titulum pontificis max. iisdem neque in edictis, neque in numis ſaltem genuinis, neque in marmoribus tribui. Reſpondet Boſius, nihil iſtud probare, quia nimium probat; neque enim vel Maximinus Daza, vel Iulianus in edictis eum praeferunt titulum, nemo tamen propterea negaverit, fuiſſe eos pontifices maximos. Inde a Claudio Gothico ea dignitas raro jam in numis expreſſa fuit, et fuere principes pagani complures,

quorum numi eam plane reticuere. Idem factum reperimus cum tribunicia poteſtate, et conſulatu; an vero eos propterea utrumque munus repudiaſſe ſtatuemus? Tamen numos Conſtantini M., qui eum pontificem max. dicunt, in ejus moneta dedimus, et adfert Bimardus marmora, quae idem illi elogium tribuunt. a) Quod ſi illud in filiorum Conſtantini M. numis omiſſum eſt, cauſam adfert Bimardus, b) quia tum demptis titulis *Dominus noſter*, *Imperator*, *Caeſar*, *Auguſtus*, reliqui omnes, ſcilicet conſulis, tribun. poteſtatis, pontificis maximi paſsim in numis omitti coepere. Sane hactenus numus Iuliani, qui hunc pontificem vocaret, repertus non eſt, etſi Libanius teſtetur, c) illi non minori voluptati fuiſſe titulum pontificis, quam imperatoris. Addo ego teſtimonium aliud Socratis, conquerentis, Iulianum ſemetipſum pontificem max. appellaſſe. d)

Sunt hae potiora argumenta, quae expedivit Gothofredus, deinde, qui hunc refutavit, Boſius. Addidit continuo ſua propria Bimardus, ſed antequam iſtud ageret, praemonendum neceſſario duxit, e) in pontifice maximo tria eſſe ſpectanda, titulum ipſum, a quo illi, qui eo ornatus fuit, ſacra quaedam veneratio acceſsit, deinde poteſtas, quae illi utriusque ſexus ſacerdotes ſubjecit, et quae vetuit aut novae rationis cultum ſtabiliri, aut jam receptum immutari, denique muneris exercitium, quod praecipue in adminiſtrandis ſacris ritibus, et offerendis ſacrificiis conſtabat. Poſtremum iſtud cum religionis Chriſtianae praeceptis componi non potuiſſe, ipſe facile intelligit, non tamen adverſatas fuiſſe priores duas cauſas, quin potius ad amplificandam religionem Chriſtianam, et coercendam idololatriam plurimum conferre opis potuiſſe. Haec omnia multis teſtimoniis, argumentisque confirmat petitis ex hiſtoria ejus aevi inde a Conſtantino M. usque ad Gratianum, ſolutisque pertinace opera dubiis, quae obſtare ſententiae ſuae poſſent. Magnum illi momentum eſt inſcriptio pontis Tiberis in hunc usque diem Romae propoſita, et ipſorum Valentiniani, Valentis, Gratiani, qui eodem omnes tempore Auguſti fuerunt, auctoritate ponti inſerta, quae ſingulis palam pontificis max. nomen addit. Eam a multis aliis editam habes apud Gruterum. f) Ex quo arguit Bimardus, quamdiu Valentinianus, Valensque ſuperſtites fuere, Gratianum recuſare non potuiſſe oblatum pontificatum, quem ultro ſuſcepere ſeniores Auguſti. At poſteaquam his vita functis primus Auguſtus, atque unicus evaſit, nihil jam obſtitiſſe, quo minus libere voluntatem ſuam explicaret. Quod reliquum eſt diſſertationis, inde a pagina 125 examinandis Auſonii ſcriptis impendit, cujus teſtimonia pars utraque ad cauſam ſuam ſolet advocare. Poſtremo impugnat fidem monumentorum, ex quorum doctrina ſequeretur, adhuc Valentinianum III., Marcianum, et Iuſtinum I. dictos fuiſſe pontifices maximos. g)

a) l. c. p. 108. b) ibid. p. 110. c) Paneg. Tom. II. p. 295. d) H. E. L. III. c. 1.
e) l. c. pag. 88. f) Pag. 160. g) Pag. 142.

Abſolvi ſummam ejus diſputationis, quae virorum praeſtantium ſententias diſtraxit. Vt non gravate ipſe Bimardi, et qui huic duces fuere, opinioni ſubſcribo, quia argumentorum robore praeſtare videtur, ſic fateor tamen, ſuum etiam alteri adverſae ineſſe pondus, quo ſane fretus vir quidam eruditus Dominicus Marſella nuper Romae diſſertationem vulgavit, quae inſcribitur: *Il pontificato maſſimo non mai aſſunto dagl' Imperadori Criſtiani*, qua is in diſputatione advocatis etiam cauſis theologicis negat absque graviſsima culpa exerceri a principe Chriſtiano potuiſſe munus, quod profeſsioni fidei Chriſtianae palam adverſatur, quia, inquit, „intrinſece malum, et graviſsimi foret piaculi, ſeu verbis, ſeu opere quocunque obtentu falſam religionem ſimulare. Vtrumque dum una poſſe conſiſtere negat vir pius probusque, poſſumus jure quaerere, quo pacto principum Chriſtianorum, qui usque ad Gratianum imperavere, ne ipſo quidem plures ob cauſas dempto Conſtantino M., vita improba ac ſcelerata, vindictae cruentae, fraterna odia caedesque, et quae ſunt his magis atrocia, cum legibus theologicis, ac religionis verae profeſsione potuerint componi? Miraremur iſthaec, niſi de multorum hominum doctrina ſatis conſtaret, quae caerimonias, ritus, opiniones quasdam ἀδιαφορυς arctiore vinculo cum cauſis religionis connectit, quam virtutis ſolidae praecepta, quibus potiſsimum exercendis ex divini legislatoris praeſcripto humani generis ſalus continetur. Addendum denique, eruditum Vandale, non contentum, Boſii ſententiae adhaeſiſſe, ultra adhuc progreſſum eſſe, cum ſancire non dubitavit, Caeſares Chriſtianos adhuc diu poſt Gratianum ſe pro pontifice max. geſsiſſe inter Chriſtianos, quod iſte titulus includeret ſummum in Chriſtianorum eccleſias regimen atque imperium, atque adeo, quae ad SS. Trinitatem et fidem catholicam, ad eccleſias earumque privilegia, quae ad epiſcopos et clericos, quae ad haereticos, quae ad baptisma, ad ſepulturas etc. pertinebant, a Chriſtianis imperatoribus fuiſſe directa, correcta, juſſa, aut vetita jure pontificatus maximi, quod ad ipſos per poteſtatem Caeſaream, cui is pontificatus adnexus erat, devolvebatur. [a]) Complures imperatores ſic agere inſtituiſſe, ut crederent, ſimilia jura ad ſe pertinere, quis negaverit?

a) Diſſert. II. de pont. max. cap. I.

CAPVT X.

DE TRIBVNICIA POTESTATE.

Tribunicia imperatorum poteſtas a tribunis plebis ducitur, qui anno poſt exactos reges XVI., V. C. 262 conſtituti ſunt, ut plebi adverſum patriciorum inſolentiam, et ſaevitiem praeſidio eſſent. Quibus gradibus eorum vires, ac potentia creverint, quamque fuerint non patriciis modo, ſed ipſis ſummis magiſtratibus graves ac moleſti, non eſt hujus loci commemorare. Iſtud certum, majora tribunis, atque ampliora fuiſſe conceſſa jura ac poteſtatem, quam ut principes, qui remp. everterunt, omniumque in ſe magiſtratuum vires transferre ſunt conati, non etiam tribuniciam auctoritatem ambirent, aut ultro ſibi deferri concupiſcerent. Neque enim exigua fuit ad ſummam ſive potentiam, ſive felicitatem acceſsio, eſſe ſacroſanctum, et, ut ait Cicero, [a]) non modo contra vim et ferrum, ſed etiam contra verba legibus ſacratis armatum, poſſe quibuscunque ſenatusconſultis intercedere, convocare, cum luberet, ac dimittere ſenatum populumque, magiſtratus ſibi obſiſtentes vi ad obſequium adigere. Vide, quae de hac tribunorum pl. poteſtate ſubinde in imperatores transfuſa nitide diſſeruit cl. de la Bletterie Gallus. [b])

Primus, cui extra ordinem decreta eſt tribunicia poteſtas, fuit Iulius Caeſar teſtante iſtud Dione. [c]) Nimirum inter alios honores, quos audita victoria Pharſalica ei detulit populus, fuit etiam, ut per omnem vitam tribuniciam etiam quodammodo poteſtatem obtineret. Idem honos oblatus Octaviano poſt victum in Sicilia Sex. Pompejum Lepidumque, ſi fides Oroſio, [d]) ſive ad Actium Antonium teſte iterum Dione, [e]) ſed quem tum videtur aut non acceptaſſe, aut certe negligentius habuiſſe. Etenim anno poſt ea ſeptimo, V. C. 731, ut idem Dio refert, [f]) decretum a ſenatu, ut Auguſtus tribunus plebis perpetuus eſſet, additque continuo: inde exortum, ut Auguſtus, quique eum ſecuti ſunt imperatores, lege quadam cum reliquis hisce honoribus, tum tribunicia poteſtate uterentur. Primus ergo fuit Auguſtus, qui eam hac lege ſuſcepit, qua apud ſucceſſores valuiſſe ex veterum monumentis intelligimus.

a) pro Sextio. b) B. L. Tom. XXV. Mem. pag. 392. c) L. XLII. c 20. d) L. VI. c. 18. e) L. LI. § 19. f) L. LIII. § 32.

Ejus ſuſcipiendae, et conſervandae non unam habuit Auguſtus cauſam. Praeterquam enim quod ſecundum ea, quae ſupra commemoravi, et potentiam ſibi adjunxit, et ſecuritatem, popularis poteſtatis ſpecie invidiam declinavit, exoſis tum maxime *regis* et *dictatoris* vocabulis. Quod quidem Auguſti conſilium non fugiſſe perſpicaciores, declaravit Tacitus agens de poteſtate tribunicia: a) *Id ſummi faſtigii vocabulum*, inquit, *Auguſtus reperit, ne* regis *aut* dictatoris *nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret.* *) Atque idem ſupra de eodem Auguſto: b) *poſito IIIviri nomine conſulem ſe ferens, et ad tuendam plebem tribunicio jure contentum.* Quo quidem inſtituto profeſſus eſt, quod gratiſsimum videri populo debuit, eſſe ſe reip. ſtudioſiſsimum, et nonniſi ex reip. more vitam ac bona civium defenſurum. Et fuit hic decori praetextus quodammodo neceſſarius illo tempore, quo libertatis recordatio adhuc hominum animis inſederat. Quin eodem adhuc uſus conſilio Tiberius, homo violenti cetera ingenii, ſed aſtutiae cognitae, *cuncta per conſules incipiebat, tanquam vetere republica, et ambiguus imperandi. Ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi tribuniciae poteſtatis praeſcriptione poſuit*, ut ait Tacitus. c) Ex quo apparet, quam valida fuerit ea poteſtas ad firmandum principatum, et reſp. his velut cuniculis, nimirum populari ſpecie, certius, quam aperta vi ſit everſa. Atque hac ſane fiducia dicta eſt Tacito *ſummi faſtigii vocabulum*, non quod illa ſummum faſtigium ſignificaret, ſed quodammodo efficeret, quo modo et de Tiberio potuit adfirmare Vellejus, eum *tribuniciae poteſtatis conſortione fuiſſe aequatum Auguſto*, d) atque eam Vopiſcus quoque *partem maximam regalis imperii* vocavit. e) Fuere, qui huic poteſtati nimium detraherent, alii, qui nimium tribuerent. Ex illis Noriſius nimium parcus, ut refert Pagius, f) exiſtimavit, trib. poteſtatem imperatorum nullum deſignaſſe imperium, ſed tantum jus intercedendi, atque immunitatem ab omni injuria. Ex his Dodwellus nimio liberalis in trib. poteſtate incluſam una fuiſſe poteſtatem proconſularem adſeruit. Verum has ſingulares ſententias jam adcurate refutavit eruditiſsimus Schwarzius in *Exercitatione academica de Auguſtorum Caeſarumque trib. poteſtate* § XII. et XIII., et Mazzolenus in diſſertatione ejusdem argumenti pag. 7.

Magnum tamen fuit inter veteres tribunos plebis, et imperatores trib. poteſtate praeditos diſcrimen, cujus rationem ipſe Dio aliquot locis expedit. Primum neque Auguſtus, neque ullus alius imperator tribuni pl. nomen geſſit, ſed titulum trib. poteſtatis. g) Ni-

a) Ann. L. III. c. 56. b) Ann. I. 2. c) Ann. I. 7. d) L. II. c. 99. e) in Tacito Aug. c. 1. f) Critic. Baron. ad ann. Chr. 147 n. IX. g) L. LIII. § 32.

*) Quoniam tribunatus non tam honorem et excellentiam, quam fiduciam contra vim attulit, conjicit laudatus Bletterius, (l. c. pag. 438.) conſentiente etiam Gutherio, pro *praemineret* legendum forte *praemuniret*.

mirum quòd ipſe alibi adſerit, [a]) *gerere quidem tribunatum plebis nefas ducunt imperatores, cum utique ipſi patricii ſint, omnem vero trib. poteſtatem, quanta unquam maxima fuit, accipiunt.* Ex quo docemur etiam, imperatores, etſi ex plebeiorum ordine eſſent, continuo in patricios fuiſſe adlectos, cujus quoque exemplum in Did. Iuliano dedit Spartianus. [b]) Deinde integra rep. non potuit tribunus pl. eſſe ſimul conſul, aut alium obire magiſtratum, quod tamen permiſſum fuit imperatoribus. Accedit, tribunatum veterem ex lege ordinaria non fuiſſe, niſi annuum, [c]) eumque initum IV. id. Decembres, cum tamen imperatorum trib. poteſtas fuerit perpetua, et quocunque anni tempore decreta. Denique tribunis pl. non licebat abeſſe urbe, neque extra eam pernoctare, niſi feriis Latinis, [d]) eorumque praeterea poteſtas extra urbem non valuit, at licuit imperatoribus abeſſe urbe, neque ſi aberant, vim ſuam amiſerat trib. poteſtas, cujus exemplum in Rhodo dederat Tiberius, cum citatum pro tribunali convitiatorem rapi juſsit in carcerem. [e])

Etſi vero imperatores trib. poteſtatem occupaſſent, non tamen in urbe tribuni pl. ex vetere more creari deſivere, quorum etiam exſtant exempla non raro tribunicia libertate ſenatusconſultis intercedentium, ut videre eſt apud Pighium ſuos ſingulis annis tribunos, ſi quos hiſtoria teſtata eſt, tribuentem. At pronum eſt conjicere, ut reliquorum magiſtratuum, ſic et tribunorum paullatim exoleviſſe auctoritatem, ac denique praeter nomen relictum nihil. Exiſtimat Panvinius, duraſſe tribunos usque ad Conſtantinum M., a quo certum eſt, cum novam conſtitueret reip. formam, multa vetera inſtituta fuiſſe antiquata.

Conferre imperantibus trib. poteſtatem, ad ſenatum pertinuit, a quo eam et Iulio Caeſari, et Auguſto delatam novimus. Sed et deinceps firmato jam principatu arbitrium iſtud ſenatui permiſſum, non quod principibus deeſſent vires, quae vellent, occupandi, verum quo honores non vi extorſiſſe viderentur. Sic teſte Tacito vel ipſe Tiberius petiit a ſenatu, ut Druſo filio trib. poteſtatem conferret. [f]) Qua de cauſa Elagabalum perſtringit Dio, quod non exſpectato ſenatusconſulto praeter honores alios principibus deferri ſolitos in trib. poteſtatis nomen involavit. [g]) At de ejus ſucceſſore Alexandro Lampridius, [h]) eum uno eodemque die a ſenatu Auguſtum, trib. poteſtatis, patrem patriae fuiſſe appellatum. Neque vero cauſam reperio, cur unus Peſcennius, etſi Auguſtum ſe palam profeſſus eſt, tamen trib. poteſtatis mentione abſtinuerit, quam quod ea illi a ſenatu, qui primum in Didii Iuliani, deinde Severi poteſtate fuit, decerni non potuit, ipſe vero ſpecie moderationis, niſi oblatam, arripere non voluit. Sane in nullo ejus numo hucusque prodito eam inſcriptam

a) L. LIII. § 17. b) Cap. 3. c) Appian. Bell. civ. L. I. c. 14 et 21. d) Dionyſ. Halic. Ant. L. VIII. § 2. e) Suet. in Tib. c. 11. f) Ann. III. cap. 56. g) L. LXXIX. h) Cap. 1.

poteſtatem reperias. Quin cum Antiochenſes inde a Trajano, ac deinceps tetradrachmis conſtanter inſcribere ſolerent ΔΗΜΑΡΧΙΚΗϹ. ЄΞΟΥϹΙΑϹ, *tribuniciae poteſtatis*, ex dicta cauſa in uno Peſcennio mutarunt epigraphen ſuffecto ΠΡΟΝΟΙΑ. ΘЄѠΝ, *providentia deorum*, ut dictum in moneta Antiochenſium.

Auguſtos ſibi in trib. poteſtate adhibuiſſe conlegas, obvia ſunt exempla. Tria ſuppeditat ipſe Auguſtus, qui eam V. C. 736 M. Agrippae ad quinquennium detulit, [a]) ſubinde V. C. 741 in aliud quinquennium prorogatam. [b]) V. C. 748 ad quinquennium item dedit Tiberio privigno, ut Caji et Lucii Caeſarum inſolentiam reprimeret, quo exacto ad privatam rurſum fortunam eſt redactus. At vero Cajo et Lucio vita functis, ne, ut inquit Tacitus, [c]) ſucceſſor in incerto foret, et pravae aliorum ſpes cohiberentur, V. C. 757 Tiberium et adoptavit, et trib. poteſtate donavit in decennium, et exſpiraturam prorogavit, ut diximus in moneta Tiberii. Coepit ergo jam Auguſtus, quem hac poteſtate decoravit, velut conlegam in imperio, et deſtinatum ſucceſſorem habere, quod ejus inſtitutum ſubinde in exemplum abiit. Nam ſequentes imperatores iis, quos per adoptionem imperio deſtinaverant, ſi modo per aetatem rebus gerendis pares fuere, continuo trib. poteſtatem decernendam curavere, cujus exempla dedere Auguſtus in Tiberio, Nerva in Trajano, Hadrianus in Aelio, et mox Antonino. Addidi, ſi per aetatem ad res agendas idonei fuere, nam neque Auguſtus Cajo et Lucio, etſi per adoptionem deſignatis ſucceſſoribus, et ille conſulatu functus jam eſſet, trib. poteſtatem decerni eſt paſſus, neque Claudius Neroni, neque Antoninus ſtatim M. Aurelio. Eadem quoque lex in naturalibus quoque filiis, et quod ſequitur, Caeſaribus obtinuit. Ejus illuſtre exemplum praeſtat Tiberius, qui cum trib. poteſtatem filio Druſo peteret, inter alias cauſas commemoravit quoque, *eſſe illi eam aetatem, qua ipſe quondam a D. Auguſto ad capeſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc propere, ſed per octo annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis, triumphalem, et bis conſulem, noti laboris participem ſumi.* [d]) Eundem honorem Veſpaſianus filio Tito jam maturae aetatis et virtutis cognitae impertivit. At peſſimo exemplo M. Aurelius eum detulit filio Commodo XVI. annos nato addita eodem adhuc anno Auguſti appellatione, quem ut inſania vinceret Severus, decennem filium Antoninum eadem poteſtate, et Auguſteo titulo inſignivit. At deinceps perturbata omnia, ut patebit infra, cum Philippi junioris et Voluſiani tribunatus expendemus.

Cum trib. poteſtas una cum imperatoris titulo velut quoddam eſſet imperii fundamentum, et qui illam praeferret, vel princeps eſſet, vel ad principatum deſtinatus, placuit ſingulis principibus, a die collatae hujus poteſtatis quandam, ſi ita loqui fas eſt, collati imperii epocham ducere; nimirum quod prodidit

a) Dio L. LIV. § 12. b) Dio L. LIV. § 28. c) Ann. III. c. 56. d) Tacit. Ann. III. 56.

Dio: [a]) *την δε δη δυναμιν την των δημαρχων πασαν, ὁση περ τα μαλιστα ἐγενετο, προστιθενται, και δι' ἀυτης καὶ ἡ ἐξαριθμησις των ἐτων της ἀρχης ἀυτων, ὡς και κατ' ἐτος ἀυτην μετα των ἀει δημαρχȣντων λαμϐανοντων προϐαινει.* ***omnem vero tribuniciam poteſtatem, quanta unquam maxima fuit, accipiunt, et ſecundum eandem imperii quoque ſui ſuccedentes numerant annos, quaſi quotannis et ipſi cum tribunis plebis eam acciperent.*** Et vero nihil magis tritum, quam videre in numis et marmoribus numeratam ſingulorum principum trib. poteſtatem, ſic ut ea annis ſingulis unitate augeatur, qui mos jam ſub ipſum ejus exordium obſervari coeptus. Nam videmus trib. poteſtatem, ejusque numerum ipſis jam Auguſti monumentis inſcriptam, quin ipſe Auguſtus in celebri monumento Ancyrano, quo rerum a ſe geſtarum ſeriem expoſuit, tempora non modo ex conſulatibus, ſed et trib. poteſtate metitus eſt, cum narrat erogata congiaria TRIBVNITIA. POTESTATE. DVODECIMVM, et mox: TRIBVNITIAE. POTESTATIS. DVODEVICINSIMVM. CONSVL. XII. Sic cum e vita excederet, ultima ejus trib. poteſtas fuit XXXVII. Ex quo facile quisque intelliget, quantum ſive ad chronologiam imperatorum, ſive ad conciliandas cum ſuis temporibus res geſtas conferant probe deſcripti, et cogniti trib. poteſtatis in ſingulis numeri. At quae fuerit iterandae ratio, docebunt commentarii ſequentes.

DOCTRINA

iteratae ab imperatoribus tribuniciae poteſtatis.

Quoniam modus iteratae trib. poteſtatis rite cognitus multum, ut continuo dixi, ad chronologicam imperatorum hiſtoriam confert, nequaquam mirum, maxima ingenia ad eum recte intelligendum ac definiendum omnem operam ac contentionem attuliſſe. Miſsis ſingularibus quibusdam opinionibus, et quae parum eruditis probatae fuere, binas tantum producam magis celebratas, quo peracto aliam, quae mihi videtur veriſimilior, conſtituam.

SENTENTIA I.

quae fuit

ONVPHRII PANVINII.

Tribunicia poteſtas renovata quotannis fuit eo die, quo ſuſcepta.

Eam amplexi ſunt viri quique graviſsimi, et in re hiſtorica apprime verſati, Noriſius, Pagius, Spanhemius, Tillemontius, aliique. Cauſae, cur huic faverent, partim a rei natura, partim a monumentis petitae. Ad primum quod attinet, congruum ſane, ut, cujus quotannis numerandi valet inſtitutum, ac uſus, non iteretur, niſi circûmacto denique anno, accedente etiam Dionis mox citati auctoritate, perhi-

a) L. LIII. § 17.

bentis, a principibus ſecundum trib. poteſtatem imperii quoque ſuccedentes annos fuiſſe numeratos. Quod alterum eſt, copioſa etiam exſtant monumenta, ex quorum praeſcripto trib. poteſtas ſic numerari debet, ut ejus iteratio eo modo, quo dixi, nempe a die ejus collatae ducatur. Et acquieviſſent ſane eruditorum conlegia in hac Panvinii ſententia, niſi cauſa gravis, ac ſolida reſpicere aliam vel invitos quosdam coegiſſet. Nimirum obſervatum, in compluribus Auguſtis numeros trib. poteſtatis facile quidem conſpirare cum numero annorum, quot eos imperaſſe certa hiſtoria docet; at obſervatum etiam, ſi hanc velimus ſequi ſententiam, in compluribus Auguſtis aliis auctiorem eſſe trib. poteſtatis numerum, quam ut cum tempore, quanto eos praefuiſſe imperio conſtat, componi queat. En utriusque exemplum: Imperavit Caligula inde a XVI. die Martii V. C. 790 usque ad diem XXIV. Ianuarii V. C. 794. Ergo is iterata quotannis eodem Martii die trib. poteſtate inivit tribunatum IV. anno V. C. 793, quo labente occiſus eſt menſe Ianuario anni ſequentis. Facile igitur in Panvinii ſententia explicatur trib. poteſtas IV. hujus imperatoris in obviis ejus numis. Imperavit Elagabalus annos III. menſes IX. Occoepit ergo tribunatum IV. At quo pacto ex Panvinii doctrina intra hoc ſpatium compinges tribunatum V., qui in frequentibus ejus numis legitur? Atqui eandem difficultatem objiciunt non pauca aliorum etiam Auguſtorum imperia.

Hunc igitur nodum cum extricare vellent viri inſignes, neque tamen a recepta Panvinii ſententia diſcedere, videres alios omnis generis reperire artes, per quas e labyrintho evaderent, alios in adulterinis putare monumenta omnia, quae auctiores enarrant tribunatus numeros, alios effugia abſurda, et peſſimi moris comminiſci. Quae quidem cum non adriderent omnibus, fuere, quibus res ipſa imperare videbatur, ut inquiratur alter aliquis cardo, a quo principes iterare trib. poteſtatem conſueverint, unde enata

SENTENTIA II.

quae fuit

NICOLAI TOINARDI.

Tribunicia poteſtas renovata quotannis fuit IV. idus Decembres.

Nimirum exiſtimat, conſtitutum fuiſſe imperatoribus, ut quocunque anni die quis trib. poteſtatem ſuſcepit, ea in ſecundam migraret proximo die IV. idus Decembres, idque nihilominus valeret, etſi tribunatus I. paucorum tantum eſſet dierum. Quo admiſſo facile ſane eſt, Elagabali, ut hujus iterum exemplo utar, tribunatum V. explicare. Nam cum in imperium, et trib. poteſtatem involaſſet menſe Majo V. C. 971, eodem adhuc anno IV. idus Dec. fuit TR. P. II., eodem die anni 972. TR. P. III., 973. TR. P. IIII. ac demum 974. TR. P. V., qua poteſtate labente caeſus eſt menſe Martio V. C. 975. En tibi tribunatus V. liquido comprobatos. Quin evenire in hac ſententia poteſt, ut annus plenus cum paucis ultro citroque diebus tertiam trib. pote-

ſtatem admetiatur. Sic ſi quis eam nactus eſſet paullo ante IV. idus Decembres, ea hoc ipſo die renovata, anno circumacto fuit trib. poteſtatis III. Atque haec acceſsio ſufficere videbatur ad enodandam difficultatem omnem, quoties tribunatus numeri cognitum imperii tempus videretur excedere. At non ſine cauſa dicta iteratio ad IV. id. Dec. videbatur ſigenda; nam teſte Dionyſio Halic. eodem die creari ſunt ſoliti tribuni plebis, et imperatores teſte Dione [a]) ſic numerabant imperii annos, tanquam quotannis et ipſi eam cum tribunis pl. acciperent. Dixi, hanc doctrinam eſſe Toinardi, non quidem in aliquo, quod conſtet, ejus opere traditam; ſed captam ex aliqua ejus ad Pagium epiſtola, de quo vide Mazzolenum univerſae hujus cauſae hiſtoricum minime parcum. [c])

IVDICIVM VTRIVSQVE SENTENTIAE.

Qua parte Panvinii doctrina laboret, ſupra expoſui, ut adeo, etſi ad expediendos multorum Auguſtorum tribunatus valere poſsit, non tamen omnium, ut ex iis, quae in ſingulis principibus dicam, luculente patebit. Quatenus ſervanda ſit, quatenus repudianda, deinceps diſputabimus.

Sententiam alteram, quantum ea Toinardi putanda eſt, non ſolicitabimus, quia, ut dixi, eam non tam expoſuit, quam indicavit. Cum uno abbate Mazzoleno, viro praeſtantis doctrinae, nobis erit dimicatio, qui Toinardi ſententiam de iterata IV. idus Dec. tribunicia poteſtate in eruditis ſuis ad Muſeum Piſanum commentariis peculiari Animadverſione ſic propugnavit, ut eam velut ſui juris feciſſe videri poſsit. Quod meum ſit generatim de hac ejus lucubratione judicium, ſi quaeras, ſic habeto: Non alias exiſtimo ad cauſam aliquam defendendam plus a quopiam operae, et eruditionis collatum, et hoc quidem pacto, ut etiam, poſtquam peroratum eſſet, multo magis ejus infirmitas, et occulta vitia apparerent. Si argumentorum copiam ſpectes, patronum magis ſolicitum, et operoſum nanciſci non potuit. Nihil enim praetermiſſum, nihil relictum intentatum, aut non ex omnibus latebris protractum, excuſſumque, quod quocunque demum modo juvare eam poſſet. Sin eorum explores pondus, fatebere continuo; capta plerumque eſſe ex monumentis dubiis, aut propalam falſis, aut violenter huc detorta, aut cum communi ſolidaque eruditorum opinione pugnantia. Si quod reperit monumentum cauſae ſuae propitium, paeana canit, ſi quod adverſatur, praeſto ſunt viro praeſtanti effugia, ceu ſua duci ſtratagemata, quibus evadat, aut ſua mulierculae ceruſſa, et pigmenta, quibus colorem cuti illinat. Sin hae quoque ſpes fallant, nihil morae, quo minus porrecto oleae ramo pacem cupiat, et cum Panvinii, Pagii, aliorumque doctrina, quibus bellum palam fecit, in gratiam redeat, idque non uno alterove operis ſui loco, ſed paſsim ex inimiciſsimo videas amiciſsimum. Ex quo apparet, virum

a) L. III. § 17. b) Animadv. de trib. pot. pag. 22 ſeq.

eximie doctum hoc tanto ſuo niſu, tanta effuſa argumentorum mole, qua vel legenda quis facile ſuccumbat, atque univerſo hoc ſuo apparatu iſtud denique obtinuiſſe, ut quam maxime doctrinam propugnandam ſuſceperat, maxime repudianda videretur. Nolo ejus argumentis ſingillatim recitandis refutandisque lectori negotium taediumque faceſſere, quod nunc tanto minus neceſſarium putandum, quod ea ipſa in ſequentibus commentariis producentur.

SENTENTIA AVCTORIS.

Tribunicia poteſtas imperatorum iterata eſt ſic, ut ea ab Auguſto usque ad Antoninum Pium renovaretur ſingulis annis eo die, quo accepta eſt, inde ab Antonino Pio usque ad Gallienum ſingulis Kalendis Ianuariis.

Pars prior, quae plane eſt ſecundum mentem Panvinii, facile intelligitur. Altera ſic capienda, ut, quocunque anni Iuliani die quis tribunicia poteſtate I. donaretur, proximis Kalendis Ianuariis inchoaret ſecundam, etſi ejus acceptae tempus paucis tantum menſibus, vel etiam diebus dictas Kalendas praecederet, eo plane modo, quo imperatorum annos ab Alexandrinis computatos novimus. Addidi, hunc modum obtinuiſſe usque ad Gallienum, quia ſub hoc, quin jam ſub patre Valeriano additi tribunatuum numeri in monumentis veteribus adeo ſunt perturbati, ut jam ad hiſtoriae et chronologiae uſum vix certi quidquam conferre incipiant.

Cum doctrina haec a nemine hactenus ſit tradita, et adverſetur omnium ſententiis, qui iterati tribunatus leges praeſcripſere, ad faciendam ei fidem neceſſum cumprimis eſt commemorare, quas ſecutus auctoritates et praecepta hanc ſententiam maluerim eligere, ne inconſulto unus contraire omnibus, et plus mihi, quam tot viris ſummi ingenii, et doctrinae tribuere videar.

REGVLA I. *In explorando trib. poteſtatis modo certiſſimi arbitri ſunt numi.*

Praeceptum iſtud magis illuſtrabitur ab iis, quae ad regulam III. monebo.

REGVLA II. *Non admittendi ad hoc arbitrium numi, niſi ſinceri, et agnitae probitatis.*

En tibi lapidem male ominatum, ad quem impegere viri maximi, hoc uno forte culpandi, quod creduli nimium fuere. Arripuerunt illi avide, quidquid vel Goltzius, vel Occo, vel ejus ampliator Mediobarbus vulgaverant, idque tanquam a Pythio dictatum ſequendum duxerunt. At ego ſaepe per opus praeſens non modo adſirmavi, ſed demonſtravi etiam, nihil eſſe Goltzio fallacius, nihil Mediobarbi catalogo indigeſtius. Nimirum praeſtantibus his viris defuere muſea antiquis opibus liberalius inſtructa, cum quibus vulgatos hos numos conferendo potuiſſent reperire verum, aut velut torrente abrepti non auſi ſunt diffidere praeconiis, quae omnia eruditorum conlegia legis inſtar recepere. Cum igitur utrumque perinde moleſtum eſſet, ſive numis fidem haberent, ſive negarent, illud, quod infinitis laqueis cauſam implicaret, iſtud, quod nimio temerarium videretur, monumentis veteribus, et coaevis nolle ad cauſae cognitionem uti, incredibile, quam perverſis ſaepe judiciis cauſa ſuapte bona fuerit impugnata, aut iniqua

defenſa. Tam illuſtrium virorum exemplo fateor, me easdem primum auctoritates ſecutum, at cum exitum multis in locis non reperirem, auſus ſum, quod eos nunquam auſos video, dubitare de fide tot numorum refractariorum, quos a Goltzio, Mediobarbo, multisque aliis obtruſos reperi, in eorumque indolem adcuratius inquirere, adhibito ad hoc judicium muſeo Caeſareo Romani commatis numis inſtructiſſimo. Neque poenitebat me longi, adcuratique examinis, quia, ut cautius agerem deinceps, meisque plus, quam alienis oculis fiderem, permovit denique. Praeterquam enim quod multos vidi a laudatis viris recitatos numos, quorum nullum exemplum in copioſiſsimis muſeis inveni, ex quo jure poteſt dubitari, ſintne genuini, aut rite promulgati, illud etiam ab his male inſtitutum reperi, quod nullo diſcrimine, aut addito indicio numos ſubaeratos et ſemibarbaros cum genuinis temere miſcuere. At horum ſi velis ſtare teſtimonio, nihil eſt perverſum adeo, praepoſterumque, quod non poſsis in chronologiam inducere. Ex quo patet, catalogos hac lege conſutos plus importare mali, quam ad ſtudia noſtra prodeſſe, ipſe vero expertus poſſum teſtari, mihi repudiatis his auctoritatibus multo expeditiora omnia viſa, neque ſenſiſſe vincula, quae majorum noſtrorum itinera impedivere. Quare etſi omnibus reliquis cauſis ſim Noriſio, Pagio, Tillemontio inferior, hac tamen ſuperiorem me profiteor, quod ope artis numariae magis hodie purgatae, et lectiſsimorum muſeorum, quibus adſideo, de numis ipſis confidentius poſſum arbitrari, a quorum teſtimoniis magnam partem hiſtoria, et chronologia, ac praecipue praeſens trib. poteſtatis examen pendent.

REGVLA III. *Marmorum judicium in cauſa trib. poteſtatis incertum.*

Saepe inter partes diſputatum, numi, an marmora plus ad philologiae ſtudia conferant, qua quidem lite nihil video magis abſurdum, atque ineptum. Quisquis ſobrie judicabit, facile intelliget, qua parte deficiunt numi, ſuccurrere marmora, et viciſsim. Quantam eruditionis ſcientiaeque copiam nobis ſuppeditaverit ars nobiliſsima lapidaria, ſic inter omnes conſtat, quemadmodum uni conſtabat Harduino, plerasque inſcriptiones, quas in catalogis legimus, multo eſſe recentiores ea aetate, quam prae ſe ferunt, ab hominibus ſcilicet otioſis confictas, et ipſam adeo illam, quam hodieque in eximio illo antiquitatis monumento, arcu Severi, Romae legimus; [a]) ſed cujus erudita inſomnia quis eſt hodie, qui ignoret? In praeſente cauſa plus tribuendum numis, quam marmoribus, nemo ſanus in judicium vocabit. Nam primum nemini ignotum, eos omnes auctoritate publica ſignatos, deinde ſingulorum non unum, ſed plura, ſaepe copioſiſsima exſtare exemplaria, denique de eorum fide, et quam continent, lectione non ex aliorum nobis teſtimoniis conſtare, ſed a nobis ipſis ejus poſſe periculum fieri, quae quidem de marmoribus adfirmari non poſſe, ipſi eorum patroni facile dabunt. At vero haec

a) Hiſt. Aug. pag. 803 col. 2.

mala, quae marmorum ſcientiam vulgo impediunt, in hoc trib. poteſtatis examine multo ſunt moleſtiſsima. Quam enim pronum fuit errare quadratarios provinciales in ſcribendis tribunatuum et conſulatuum numeris, partim quod ſaepe verum ſtatum ignoravere, partim quod in numerorum ſcriptura multo facilius peccatur. Neque enim ii omnes, qui olim inſcriptiones marmori incidendas curavere, tam fuerunt religioſi, quam fuit Sidonius Apollinaris ſic ad amicum ſcribens: a) *Sed vide, ut vitium non faciat in marmore lapicida, quod factum ſive ab induſtria, ſeu per incuriam mihi magis, quam quadratario lividus lector adſcribat.* At multo frequentiora eorum ſunt peccata, qui marmora deſcripſere, praecipue item, cum de numeris agitur. En tibi canora aliquot exempla non ex abjectis privatorum lapidibus ſepulcralibus longe in Africa, aut vetere Dacia repertis, ſed monumentis publicis, quae ad hunc usque diem per Italiam exſtant, et omnium quotidie oculis aperta ſunt. Apud Gruterum b) in celebri inſcriptione pontis Ariminenſis Auguſtus dicitur COS. XIIII. TRIBVNIC. POTEST. XXXVIII. Eundem conſulatus numerum Sigonius in Faſtis offert. At Noriſius, qui epigramma iſtud ſaepe legerat, ſic in marmore exaratum teſtatur: COS. XIII. TRIBVNIC. POTEST. XXXVII. c) In famigerata inſcriptione Panthei Romae, de qua copioſius infra ſub Caracalla agam, usque ad Vignolium ferebatur memorata Severi trib. poteſtas XI. pro X., atque etſi prava haec lectio cauſa chronologiae multas excitaverit lites, nemini tamen diu in mentem venit, ut ſecundis curis veritatem exploraret. In magnifico arcu triumphali, qui hodieque exſtat Beneventi, teſte Grutero d) Trajanus dicitur TRIB. POTEST. XVIIII. COS. VII. Verum Ioannes de Vita ἀυτοπτης manifeſte in eo ſcriptum docet: TRIB. POTEST. XVIII. COS. VI. e) qua occaſione in ſubjecta nota obſervat: *Ex quibus monemur, quam male tuta plerumque ſit in editis lapidibus numeralium notarum fides, quantaque nobis in iis ad rem noſtram adhibendis diligentia ſit utendum.* Notae inſcriptioni pontis Fabricii Romae multa verba alia adduntur apud Gruterum, f) quae porſus abeſſe teſtatur Fabrettus. g) In porta vetere, quae eſt Fani Fortunae in agro Piceno, Gruterus ex indicio Smettii ἀυτοπτου ait exſtare hos Auguſti titulos: COS. XIII. TRIBVNICIA. POTEST. XXXII. IMP. XXVI. h) Eosdem numeros ibidem legit Boiſſardus, ut narrat Montfauconius, qui portae hujus et imaginem dedit, et errorem propagavit. i) Praeclaris his viris cum ex monumentis aliis, tum hiſtoricis conſtare debuerat, Auguſtum nonniſi ſemel atque vicies dictum fuiſſe imperatorem, ac propterea juſtum illis de vera IMP. XXVI. lectione oboriri dubium. Teſte aſteriſco apud Gruterum advertit errorem Gudius, et IMP. XXI. legendum docet addita cauſa, quia hic numerus Auguſto in numis

a) L. III. epiſt. 12. b) Pag. 160. 2. c) Cenot. Piſ. Diſſ. II. c. 15. d) Pag. 247 n. 5. e) Antiquit. Benev. pag. 256. f) Pag. 160 3. g) Pag. 240. h) Pag. 165 2. i) Antiquités Supplem. Tom. III. pag. 151.

ejus anni tribuitur, quod rurſum inſignite falſum eſt. In arcu triumphali, qui exſtat Seguſione, ab aliis lectum IMP. XIII., ab aliis IMP. XIIII. [a]) Eodem modo variatum in promulgando epigrammate, quod legitur in arcu portus Anconitani. [b]) Illud ipſum cum multo, quam hactenus factum, correctius ſe proponere profiteretur cl. abbas Fea in Winkelmanno ſuo, [c]) en tibi alteram ab eo inſperſam maculam, cum ibi pro certo, ac neceſſario COS. VI. legatur COS. IV. Facile credam, typothetae eam vitio irrepſiſſe. At enim parum nobis conſultum putamus, ſi, quod vitium cavit auctor, intulit librarius. Ergo ſi tam copioſe erratum eſt in capiendis epigrammatis ex monumentis publicis, et optimi aevi characteribus inſignitis, et a viris quidem praeclare eruditis, quam enormia neceſſe eſt ſaepe admiſſa peccata in deſcribendis marmoribus, quorum characteres vel ſunt ſemibarbari, vel aevo adroſi, praecipue cum iſtud tentarent ingenia parum erudita, aut exigui in hac diſciplina uſus? Et vero in excerpendis numeris tanto facilius accidunt peccata etiam eruditis, quia, ſive TR. P. X. ſive XI. ſcribant, dum marmori adſident, lapſum non ſuſpicantur, ſed hunc tum demum ſuſpicari incipiunt, cum ſubducto domi calculo non congruere numeros intelligunt, at redire ad marmor amplius non poſſunt, ſaepe in remotiſsimis terris per iter conſpectum. Atque hae cauſae ſunt, cur epigrammatum veterum catalogi, quos Gruterus, Muratorius, et quicucunque alii quantaevis praeſtantiae viri congeſſere, in promulgandis notis chronologicis tam graviter, tamque frequenter peccent, ut ſpondere ipſe facile poſsim, ex inſcriptionibus decem, quas in eorum operibus editas reperias, vix eſſe octo, quas poſsis erroris ſuſpicione immunes teſtari. Ex his ergo ſuapte patet, quanto plus ad praeſentis argumenti enodationem conferant numi, quam marmorra. Etenim ſi numi editi, vel eorum praecones nobis ſunt ſuſpecti, poſſumus eorum auctoritatem ſeponere, cum in illuſtrioribus muſeis exſtent magna copia numi, eorumque indies augeatur numerus, quorum tuto poſsimus ſtare teſtimoniis, et male a majoribus recitatos corrigere. At non eadem in marmoribus opportunitas, quorum cum major pars disjecta ſit, aut in alios uſus converſa, aut ubi locorum ſint, ignoretur, aut ad ea iterum conſulenda propter diſtantiam, aliasque cauſas difficilis ſit acceſſus, neceſſe eſt iis eo modo frui, quo deſcripta ſunt. Quapropter pauca artis lapidariae monumenta huic poſſunt examini citra erroris metum ſervire, nimirum marmora tantum publice poſita, atque haec a viris peritis, et cauſa quidem chronologiae inſpecta conſultaque, quod ab adcuratiſsimo Noriſio non ſemel factum novimus. Serius magna cum voluptate vidi, in hoc meo

a) Muratori pag. 1095. tab. II. et III. pag. 293. Vaillant in Colon. pag. 150. b) Gruter pag. 247 6. Fabretti de col. Traj. Pedruſi Muſ. Farn. Tom. VI. pag. 221. c) Vol. II. pag. 373.

de marmoribus judicio mecum plane ſentire illuſtrem Bimardum egregii a ſcientia lapidaria nominis, qui praeterea cavendum monet ab iis inſcriptionibus, quas quodam tempore eruditi varii per jocum confinxerunt, tum a multis aliis, etſi earum fidem teſtentur viri quidam illuſtres, ac praecipue Hiſpanienſibus, quas veras credidit cel. Andreas Schottus, et cum Grutero communicavit. [a])

REGVLA IV. *Doctrinam certis ac copioſis monumentis firmatam non poſſunt evertere adverſantia quaedam monumenta etſi certae antiquitatis, et certa auctoritate nixa.*

Eſt haec regula magni ad praeſentem criſin momenti. Habent ſingula muſea numos refractarios, qui nulli ſeſe calculo adcommodant, neque ſolum ſubaeratos, et ſemibarbaros, quos vi regulae II. non eſſe audiendos dixi, ſed et alios nulla fraudis ſuſpicione notatos, et nitidi commatis, tum et omnis metalli. Quaeritur, quae ſit his in hoc examine tribuenda auctoritas. Antequam reſpondeo, animadvertendum, id genus numos alios eſſe ſingulares, aut raro eorum plura in muſeis haberi exemplaria, alios eſſe obvios, et vulgo cognitos. Prioris generis numos nequaquam iniquus judex videbor, ſi monetariorum culpae tribuendos edixero, quorum alias cognita non raro oſcitantia, et quorum manifeſtos lapſus in ſingulari opere aperuit Eraſmus Frölichius. Nam ſi v. c. in numo aeneo Alexandri Severi, eoque nitidi laboris, quem olim edidi, [b]) exarari potuit inſcriptio hybrida: P. M. RTI. PACIFERP., isque in vulgus mitti, neſcio, cur non aeque in inſculpendis monetae numeris potuerit obrepere error, praecipue cum in his perſcribendis, ut paullo ante diſſerui, multo prolixius, frequentiusque peccetur. Ad haec erratum etiam frequenter a monetariis juncta cum principis cujuspiam capite averſa, quae luculente eſt alterius, innumera habemus exempla. Quocirca numi ſimiles, etſi a fraude ſint eximii, tam parum valent ſeu ad faciendam fidem, ſeu ad infirmandam adverſam ſententiam, quam parum veteris fraudis numi ſubaerati, cum perinde ſane ſit, utrum numus monetarii dolo, an incuria falſum efferat. Novi, hujus farris mercem non raro, et ſaepe cum hiatu approbatam ab Harduino, Panelio, aliisque nonnullis, nimirum quod ſingularibus ſuis ſententiis faverent, quas nemo alius, et forte ne ipſi quidem auctores veras forte putaverint. At vero, qui ſane judicabunt, mecum conſentient omnes, omnem illis negandam auctoritatem, et quod ſupra pronunciaveram, non poſſe evertere doctrinam, certis et copioſis aliis monumentis confirmatam. Alterum genus, ut dixi, eſt eorum numorum, qui non ſingulares, ſed frequentiores, quin ſaepe obvii ſunt, ac triti, et doctrinae cetera ſolide comprobatae repugnant. En tibi exempla aliquot: in pluribus monumentis antiquis legitur Commodi trib. poteſtas XVIII., quae tamen auctior eſt, quam ut eam in quacunque ſententia hactenus cognita potuerit numerare. In numis Macrini obviis legitur TR. P. II. COS.,

a) B. L. Tom. XII. Mem. p. 390. b) Num. vet. p. 312.

cum tamen in omni ſententia repugnet conſulatus ſimplex conjunctus cum tribunatu II. In numis item obviis Alexandri Sev. legitur TR. P. II. COS. II., cum tamen, cuicunque te opinioni permittas, tribunatus II. cum conſulatu II. componi non poſsit. Ad haec ut exſtant numi, qui adverſantur ſententiis omnibus, ita ſunt nonnunquam etiam, qui tuae repugnent doctrinae, et faveant adverſae. Quid ad hos ſana critica? Nimirum eodem cum illis modo aget critica numaria, quo cum pugnantibus ſcriptorum teſtimoniis critica hiſtorica. Neceſſe cumprimis erit circumſpicere modos, quibus diſsidia haec poſsint conciliari, ut ſane reperi modos nequaquam violentos, ſed plane probabiles, quibus refractarios in ſpeciem Macrini, et Alexandri Sev. numos, quos modo citavi, in ordinem redigerem. Sin iſtud non dabitur, id genus numi erunt in indomitis habendi, neque permittendum, ut unius anni diſſentientes numi certam, fixamque aliorum annorum legem evertant. Multa ſunt, et eſſe debent in antiquitatis ſtudio incerta, dubia, et male cohaerenrentia, cujus praecipua utique cauſa, quod plerique veterum commentarii, qui dubia haec expedirent, interiere. Enimvero neſciviſſem, quo eſſent modo explicandi numi Macrini, quorum alii intra eundem annum Iulianum inſcribunt COS. ſimplex, alii COS. II., niſi tacentibus hiſtoricis aliis difficultatem levaſſet Dio. Atque horum omnium teſtimonia ſi ſupereſſent, forte ſciremus etiam, quo pacto explicanda ſit aut Commodi trib. poteſtas XVIII., aut, quam praeferunt numi Antiocheni, Trajani XXI., quae omnibus chronologiae praeceptis aperte repugnant. Quare qualescunque hi obices non debent abſterrere, quo minus inſtitutum curſum peragamus; neque enim cum doctrinae cujuspiam leges figimus, illud anxie nimium ac religioſe ſpectamus, quid nonnunquam lege extraordinaria fuerit conſtitutum, modo legem ordinariam ſolide ſtabiliverimus. Etenim ubi plana omnia ſunt, nihilque impeditum, legibus, regulisque opus non eſt, ac tunc demum has reſpicimus, cum amoliri difficultates cupimus, quae cauſam impediunt, et ſi qua eſt ſententia ejus naturae, ut magis, quam quaecunque alia, moleſtias eximat, illam ut arripiamus, teneamusque, ratio imperat.

REGVLA V. *Vtrum imperatores aliquo intra eundem annum Iulianum die poſt Kalendas Ianuarias iteraverint trib. poteſtatem, certiſſime docent tribunatus cum conſulatibus compoſiti.*

Doctrinam hanc vel uno exemplo ſtabiliviſſe ſatis erit. Exſtant copioſi Domitiani numi, quorum alii cum conſulatu XIII. conjungunt TR. P. VI., alii TR. P. VII. Iam vero certum eſt, numos utrolibet modo inſcriptos unius eſſe anni Iuliani, nimirum V. C. 840. Non poſſunt eſſe anni praecedentis 839, nam tum fuit COS. XII., neque anni ſequentis 841, nam tum fuit COS. XIV. Ergo Domitianus intra eundem annum Iulianum, et binas Kalendas Ian. renovavit tribunatum. Idem elucet ex numis Caligulae, Titi, aliorumque. At enim praeclara haec ad ſecandam hanc iterationis litem ſubſidia ſaepiſsime de-

ſtituunt, quia complures principes, ut Veſpaſianus, Trajanus, Hadrianus, plerumque neglexerunt, trib. poteſtati ſuos addere numeros; quin inde a Philippis ſaepe ne conſulatus quidem in moneta numeratos habemus.

REGVLA VI. *Si imperatores intra annum Iulianum renovarunt trib. poteſtatem, dubium non eſt, eam renovatam eo ipſe die, quo accepta eſt.*

Teſte Dione inſtituerunt principes, tribuniciam poteſtatem ſic numerare, ut annos imperii. Quare ipſa rei natura non ſuadere modo, ſed et exigere videtur, ut ea non alio die ſtatuatur repetita, quam quo finita eſt, ſi modo certe conſtet, eam aliquo inter binas Kalendas Ian. die fuiſſe renovatam. Eorum ſententia, qui generatim adſeruere, imperatoribus omnibus certum aliquem diem ad iterandum tribunatum fuiſſe propoſitum, quam ſit infirma, piget comprobare. Quam graviter laboret doctrina Mazzoleni, diem X. Decembris huic iterationi praeſcribentis, ipſa monumenta, quae producam, abunde refutabunt.

REGVLA VII. *In quorum imperatorum numis trib. poteſtas intra unum eundemque annum Iulianum nunquam variat, ab his certum eſt, eam Kalendis Ianuariis fuiſſe renovatam.*

Haec doctrina ex regula V. ſponte profluit. Nam ſi ex eo, quod intra eundem annum Iulianum geminus occurrat tribunatus, ſuapte ſequitur, trib. poteſtatem ab eo imperatore, cujus ſunt ii numi, intra annum fuiſſe iteratam, neceſſario ſequetur etiam, ſi in cujuſpiam imperatoris numis intra eundem annum Iulianum nunquam duo varii tribunatus occurrant, ſed ſemper unus idemque, ab eo imperatore trib. poteſtatem Kal. Ian. iterari ſolitam. Ejus exempla ut obvia ſunt in numis principum, qui inde ab Antonino Pio imperium tenuerunt, ſic in nullo luculentiora, quam in Elagabalo, ut in hoc intuebimur.

Expoſui regulas, quas ſecutus tutiſsime mihi videbar de hoc iterationis negotio poſſe arbitrari, et evitare errores, horumque pericula, ad quae, dum incautius agunt, vulgo offendiſſe majores noſtros, ipſae eorum lucubrationes affatim docent. At jam nunc producenda monumenta ipſa, eaque, ut propoſueram, certae auctoritatis, quae inſtruant, quam Auguſti ſinguli in iterando tribunatu rationem ſint ſecuti, et ex quibus comprobem denique, quod in me ſuſceperam, trib. poteſtatem ab Auguſto usque ad Antoninum Pium iterari ſolitam eo die, quo accepta eſt, inde ab Antonino Pio usque ad Gallienum ſingulis Kalendis Ianuariis. Quibus peractis addam nonnulla, quae doctrinam hanc partim efficient probabilem, partim, quae ejus ſint commoda, exponent.

AVGVSTVS.

Probavimus in hujus principis moneta, eum V. C. 731 trib. poteſtate a ſenatu donatum, atque, ut veriſimile eſt, die XXVII. Iunii. Ergo ſi ſingulis annis hoc die eam iteravit, inivit tribunatum XXXVII. eodem die V. C. 767, neque addere alium amplius potuit, cum exceſſerit die XIX. Auguſti ejusdem anni. Eundem numerum vete-

ra teſtimonia confirmant. Tacito dicitur ab Auguſto *continuata per ſeptem et triginta annos tribunicia poteſtas*, [a]) et idem numerus legitur in celebri epigrammate pontis Ariminenſis, quod ſaepenumero a ſe lectum ſtudioſe Noriſius monet propterea, quod hactenus a viris praeſtantiſsimis mendoſe editum fuerat.[b]) Numi huc nihil conferunt; nam quos tribunatu XXXVII. inſignes memorari video, Goltziani ſunt. Quare poſtrema haec ejus poteſtas duorum tantum menſium fuit.

Iteratam ab Auguſto trib. poteſtatem intra anni ſpatium, teſtantur monumenta vetera. Cum numi ipſi non inſtruant (nam raro Auguſti numis inſcribuntur tribunatus numeri) rem agam marmoribus, ſed his certis, et quorum fidem ac lectionem viri ſummi adprobavere.

In Cenotaphio Piſano jungitur IIII. NON. APRIL. TRIB. POT. XXVI. cum conſulibus Aelio Cato, C. Sentio Saturnino. Proceſſere hi Kal. Ian. V. C. 757. At ſi Auguſtus renovaſſet tribunatum Kal. Ian., aut cum Mazzoleno X. Dec. anni praecedentis, IIII. Non. April. jam fuiſſet trib. pot. XXVII., ut computanti patebit.

Auguſtus in faſtis Capitolinis apud Gruterum [c]) Kalendis Ianuariis, quibus C. Silius, et Munatius Plancus conſulatum inivere, ſeu V. C. 766, dicitur TR. POT. XXXV., ergo Kal. Ian. V. C. 767 fuit TR. POT. XXXVI. At cum Auguſtum eodem anno mortuum conſtet, et quidem in tribunatu XXXVII., neceſſe eſt, intra annum ab eo iteratam trib. poteſtatem. Idem docet marmor Narbonenſe editum a Maſſeio, [d]) in quo Auguſtus dicitur COS. XII. COS. DESIGNAT. XIII. IMP. XIIII. TRIBVBVNICIA. POTESTATE. XX. Sunt hae notae anni V. C. 751. In ſententia Mazzoleni jam tum currebat tribunatus XXI.

Auguſtus in marmore Ancyrano ſe ipſum profitetur TR. POT. XVIII. COS. XII. Proceſsit is conſul XII. Kal. Ian. V. C. 749. At vero in utraque memorata doctrina Auguſtus poſt Kal. Ian. hujus anni non amplius dici potuiſſet trib. pot. XVIII. ſed XIX., ergo is tribunatum intra annum, et alia lege renovavit.

Atqui et ex celebri marmore Narbonenſi, quod propoſuit Gruterus, [e]) eruit Noriſius, [f]) Auguſtum trib. poteſtatem intra annum iteraſſe; nam in eo marmore intra ſpatium ejusdem anni 764 leguntur bini ejus tribunatus XXXIV. et XXXV.

Ex his ergo monumentis ſatis elucet, Auguſtum medio quodam tempore, quod inter binas Kalendas Ian. fluxit, trib. poteſtatem iteraſſe, et quidem haud dubie illo die, quo eam illi primum delatam diximus. At Mazzolenus, quo ſententiam ſuam de iterato X. Decembris tribunatu juvet, probare conatur, Auguſtum non XXVII. Iunii V. C. 731, quae communis eſt opinio, ſuſcepiſſe trib. poteſtatem, ſed circa Kal. Nov. ejusdem anni. [g]) Quam infirma ejus ſint argumenta, potes ipſe

a) Ann. I. 9. b) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 17. c) Pag. 295. d) Ant. Gall. pag. 34. e) Pag. 220. f) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 15. g) Pag. 102 ſeq.

experiri. Quin et ipſe, cum ſe a nonnullis, quae hic citavi, marmoribus ad incitas redactum videret, ad ſolitam ſuam aram, duplicem nempe, quem diximus, numerandi modum confugit,[a]) quod effugium in deſperatis omnibus cauſis ſemper ſibi repoſitum, ſaepe videbimus.

TIBERIVS.

Diximus in Tiberii annalibus, ei procurante Auguſto trib. poteſtatem V. C. 748 in quinquennium delatam, atque hoc elapſo ad privatam rurſum conditionem redactum, ſubinde mortuis Cajo et Lucio Agrippae filiis eam illi iterum, et quidem die XXVII. Iunii V. C. 757 conceſſam, eamque ad obitum usque continuatam. Coepit ergo ejus trib. poteſtas VI., nimirum additis tribunatibus quinque, quos antea obiverat, dicto die XXVII. Iunii, cumque mortuus ſit menſe Martio V. C. 790, ſi hoc die ſingulis annis tribunatum iteravit, neceſſe eſt, poſtremum ei fuiſſe XXXVIII., quem etiam adſtruunt numi copioſi, neque poſteriorem alium. Monumenta, quae docent, Tiberium quoque intra annum renovaſſe trib. poteſtatem, ſunt ſequentia:

In faſtis Capitolinis apud Gruterum[b]) Kalendis Ian. V. C. 761 dicitur Auguſtus TR. P. XXX., Tiberius IX., Kal. Ian. V. C. 762 Auguſtus TR. P. XXXI., Tiberius X., Kal. Ian. V. C. 763 Auguſtus TR. P. XXXII., Tiberius XI., Kal. Ian. V. C. 766 Auguſtus TR. P. XXXV., Tiberius XIV. Item in epigrammate pontis Ariminenſis apud Gruterum[c]) dicitur Tiberius TR. P. XXII. COS. IIII. Iam vero ſi Tiberius, quem conſtat V. C. 757 die XXVII. Iunii iniviſſe tribunatum VI., eum iteraſſet X. Decembris, aut proximis Kal. Ian., in omnibus his memoratis ejus tribunatibus addenda fuiſſet unitas, et pro IX. ſcribendum X., et ſic in reliquis, et ex hac lege poſtremus ejus tribunatus fuiſſet XXXIX., qui tamen nusquam comparet. Ex quo ſequitur, tribunatus Tiberii intra annum fuiſſe repetitos, et ut dubitari vix poteſt, a die collati tribunatus VI.

Numi, quibus ducibus Mazzolenus Tiberii tribunatum die X. Decembris iteratum contendit, ex Goltzio et Mediobarbo capti ſunt, quos, quod alibi nusquam editos invenio, ex meo inſtituto non audio. At ex eadem cauſa neque ego Mazzoleno numos, et marmora opponam, quae a Mediobarbo et Muratorio producta ejus cauſae ſunt inimica, et favent meae; nam quod inſtitueram, non volo cauſam meam tueri, et impugnare cauſam adverſarii, niſi monumentis certis, et de quorum integritate dubitari nequit.

CALIGVLA, CLAVDIVS, NERO.

Poſſum in his tribus cauſam meam ſolis numis, quod ſane maxime conſultum, iisque obviis propugnare. In ſingulis videas ſub eodem conſulatu binos varios memorari tribunatus. Sic in numis Caligulae anni V. C. 793 legas: COS. III. TR. POT. III. et COS. III.

a) Pag. 104. b) Pag. 295. c) Pag. 160.

TR. POT. IIII., ex quo duplice charactere ille non poteſt eſſe anni praecedentis 792, quia tum Caligula fuit COS. II., hic eſſe non poteſt anni ſequentis 794, quia tum fuit COS. IV. Atqui ſi tribunatus ſtatuatur Kal. Ian. renovatus, labente eodem anno Iuliano duplex tribunatus occurrere nequit. Sed et Mazzoleni ſententia a ſimilibus numis plane evertitur; nam ut ſolos Caligulae numos memorem, ei adverſantur omnes, qui inſcribuntur TR. P. III. COS. III., qui duo characteres in ejus doctrina ſtare ſimul non poſſunt, tum et TR. P. IIII. COS. IIII., nam, cum conſul IV. proceſsiſſet, ſecundum Mazzolenum jam numerare debuerat tribunatum V., quem tamen in vetere quopiam monumento Caligulae tributum nondum vidimus. Eodem modo virum eruditum impugnant numi Claudii, et Neronis. Non fugerunt hi ſcopuli virum perſpicacem, et eſt volupe videre, quibus eos artibus vitaverit. Occurrunt quidem, ait primum, in eis *aliquot* numi, in quibus conſulatus cum trib. poteſtate noſtro modo computata non concordant. Siccine vir bone, numos *aliquot* dicis, qui in omnibus muſeis magno numero habentur? Vel, inquit, hujusmodi conſulatus ſic explicari poſſunt, ut dicantur deſignati tantum, non vero initi, quod quidem effugium ſaepe arceſsit, at quam ſit inauſpicatum, facile intelligimus. Vel, inquit, cuſa credi poſſunt ſimilia numismata ab iis, qui trib. imperatorum poteſtatem die anniverſario renovabant. Papae! commodam, atque habilem ſententiam, quae et inimiciſsimis facile hoſpitium praebet, et Ariſtippi more jam prandet olus, jam faſtidit, quo ſane pacto quam ſit proclive, quod arduum ſemper eſt habitum, ſtruere doctrinae cujuspiam leges, pronum eſt perſpicere. Stomachatur Mazzolenus ſententiam, quae die ſuſceptae trib. poteſtatis eam iteratam ſtatuit, cui tamen numi omnes, et monumenta certae fidei facile ſeſe adcommodant, et importat aliam, cui omnia adverſantur. Etenim in tribus his imperatoribus nullum reperit cauſae ſuae faventem numum, et nonniſi unicum marmor, nimirum inſcriptionem fratrum Arvalium, quae eſt apud Gruterum, a) in qua Nero Kal. Ian. V. C. 813 dicitur TRIB. POT. VII. COS. IV., cum tamen in adverſa ſententia hoc die eſſet TRIB. POT. VI. Sed et imbelle hic lapis fulcrum praebet. Secundum allatam in praecedentibus regulam ob cauſas ibi memoratas non facile audienda ſunt marmora ſingularia, praecipue cum diverſum a numis docent. Praeterquam quod in hoc lapide idem evenit, licebit nobis ſuſpicari, inique in eo lectum TRIB. POT. VII. pro VI., quia in eodem marmore in legendo quoque imperii numero ſemel eſt peccatum. Nam ejus priore loco Nero Kalendis Ian. V. C. 813 dicitur IMP. III., et paullo infra ad III. Nonas Ian. ejusdem anni IMP. VII. Vtrum autem veriſimile, Neronem intra biduum ex IMP. III. dictum IMP. VII.? Ergo ſi errari potuit in ſcalpendo, vel legendo uno numero, potuit et in altero. Sic argumentabar hactenus, cum ſolum Gruteri exemplar

a) Pag. 118.

ob oculos haberem Verum teſtatus eſt, proxime illuſtris Marinius, in hoc marmore Romae adhuc exſtante, et quod ipſe adcurate contulit, utroque loco ſine dubio legi IMP. VII. a) Vtrum tamen cauſa inſcripti tribunatus VII. pro VI. neceſſario ſequenda ſit doctrina Mazzoleni, quod hoc loco exigere videtur vir eruditiſsimus, ipſe perlectis his meis arbitretur.

Denique diſsimulare non poſſum inſigne monumentum Mazzoleno plane inimicum. Eſt illud tabula, ut ajunt, honeſtae miſsionis edita in praefatione ad Tom. V. Antiq. Herculan., in qua A. D. III. IDVS. DECEMBR. Claudius dicitur TR. P. XII. IMP. XXVII. COS. V. Fauſto Cornelio Sulla Felice, L. Salvidieno Rufo Salviano coſ., quae ſunt notae anni V. C. 805. Secundum Mazzolenum Claudius V. C. 805 die X. Decembris inchoare debuit tribunatum XIII., at praeſens tabula eum adhuc die XI. Decembris dicit TR. P. XII. Addo marmor illuſtre vulgatum Budae a cl. Schönwisnero communicatum ſecum ab em. Card. Garampio, b) quod quia minus cognitum, totum appono:

TI CLAVDIVS DRVSI F
CAESAR AVGVSTVS GERMA
NICVS PONTIFEX MAXV
MVS TRIBVNICIA POTESTA
TE VI COS IV IMP XI PP
CENSOR VIAM CLAVDIAM
AVGVSTAM QVAM DRVSVS
PATER ALPIBVS BELLO PATE
FACTIS DERIVAVIT MVNIT AB
ALTINO VSQVE AD FLVMEN
DANVVIVM MI . . . CCCL

Proceſsit Claudius conſul IV. anno V. C. 800, et una dicitur in marmore TR. P. VI. Volente Mazzoleno tribunatum VII. inivit die X. Dec. anni praecedentis. Qua ergo ratione Claudius poſt Kal. Ian. anni 800 dici potuit TR. POT. VI.?

GALBA.

In hujus numis legitur tantum TR. P. nullo unquam addito numero. Atqui cum ſeptem tantum menſibus imperaverit, in mea ſententia neque iterare tribunatum potuit. At potuiſſet is iterari in ſententia Mazzoleni; nam Galba diem X. Decembris imperando exceſsit, at neſcio quomodo, nullus exſtat ejus numus inſcriptus TR. P. II., quin habetur inſignis Galbae numus aureus olim muſei d'Ennery, in cujus averſa ſcriptum legitur: TIBERIS. P. M. TR. P. COS. II. Proceſsit is conſul II. Kal. Ian. diem X. Dec. proxime conſequentibus, et tamen ſimplex tantum tribunatus in hoc numo proditur. Hoc ſolatio deſtitutus Mazzolenus provocat ad numos Galbae Graecos inſcriptos L. B., additque, facile ſe hunc numerum explicare in ſententia ſua, quae tribunatum die X. Dec. renovandum docet. At enim obſervandum, omnes hos numos eſſe Alexandrinos, in quibus imperatorum annos die XXIX. Auguſti ſolitos augeri inter omnes conſtat. Verum an ſimili aliqua lege tribunatus etiam

a) de Frat. Arv. p. 102, et in Addendis p. 815.

b) Antiq. Sabariae p. 95.

augeri ſint ſoliti, hoc illud eſt, de quo quaeritur, et quod peregrini hi numi non docent.

VESPASIANVS, TITVS, DOMITIANVS.

Docuimus in Veſpaſiano ex Tacito, et Suetonio, ab eo Kalendas Iul. anni V. C. 822 tanquam imperii primum diem ſemper fuiſſe celebratas, quia hoc die exercitus Alexandrinus ei imperium detulit. At veriſimile, Veſpaſianum interea *imperatoris*, *Caeſaris*, *Auguſti* appellationibus contentum non involaſſe ſuapte in trib. poteſtatem a ſenatu decerni ſolitam, ſed quae, quoad Vitellius ſuperſtes fuit, decerni non potuit; quo circa diem XX. Decembris caeſo, continuo, ut teſtatur Tacitus, [a]) *Romae ſenatus cuncta principibus ſolita Veſpaſiano decernit*, quae inter fuiſſe trib. poteſtatem, dubitari nequit. Iſtud ſi verum, ut ſane valde eſt probabile, quia fere ad ipſas Kalendas Ian. delatum fuit imperium, non poſſunt varii, de quibus agimus, tribunatus numerandi modi divergere, ſed et in ſingulis ejus iterati initium fere ab ipſis Kal. Ian. ducendum erit, ſic ut Kalendis Ian. V. C. 823 adfigendus ſit tribunatus I., et Kalendis Ian. V. C. 832 tribunatus X., qui docentibus numis ejus fuit poſtremus, nam eodem anno et tribunatu labente mortuus eſt menſe Iunio. Dubium iſtud numi non expediunt, qui perraro tribunatus numerum addunt, et quod hucusque norim, non niſi IIII. et X. At expedietur dubium, ſi forte detegentur numi, qui duplicem ſub eodem conſulatu tribunatum prodent, et magis adhuc certi erimus, ſi aliquando reviviſcent monumenta, quae praeter trib. poteſtatem diem Kalendis Iul. poſteriorem memorabunt. Exſtat quidem in praefatione ad Tomum V. Antiq. Herculan. tabula honeſtae miſsionis, in qua Veſpaſianus nonis Martiis dicitur TR. POT. COS. II. Veſpaſiano II. et Tito coſ., qui ſunt characteres anni V. C. 823, verum ſive Veſpaſianus fingatur ſuſcepiſſe tribunatum Kalendis Iul. V. C. 822, ſive circa Kal. Ian. V. C. 823, utrobique nonis Martii currebat ejus tribunatus I. Tantundem docet ſimilis tabula apud Gruterum, [b]) in qua Veſpaſianus nonis April. dicitur TR. POT. II. COS. III. DES. IIII. IMP. VI., qui ſunt characteres anni V. C. 824. At ſi fingamus, reperiri monumentum, in quo Veſpaſianus v. g. Kalendis Aug. dicatur TR. POT. III. COS. III., cogemur confiteri, eum trib. poteſtatem ſuſcepiſſe Kalendis Iul. V. C. 822, et tertiam coepiſſe iisdem Kalendis V. C. 824. Sed haec tranquille permittamus tempori.

Titi trib. poteſtatem copioſius illuſtrant numi, et quidem illi, qui ex mentione conſulatus VII. anno V. C. 832 debentur. Horum alii inſcribuntur: TR. P. VIII. COS. VII. ſolo Caeſaris titulo. Hi eſſe nequeunt anni praecedentis, nam tum fuit COS. VI., neque poſt menſem Iunium ſignari potuere, nam hoc exeunte Titus jam fuit

a) Hiſt. IV. 3. b) Pag. 573.

Auguſtus. Rurſum numi alii ejusdem anni 832 inſcribuntur: TR. P. VIIII. COS. VII. cum omnibus Titi jam Auguſti titulis. Ex dictis patet, eos a primo ſemeſtri arcendos; ſed neque exire iis ex altero ſemeſtri licet, nam proximis Kal. Ian. Titus jam fuit COS. VIII. Ab his ergo duplicis naturae numis docemur, quoniam ſub eodem hoc conſulatu bini varii tribunatus occurrunt, eum Kalendis Ian. iteratum non fuiſſe. Docemur deinde contra Mazzolenum, non fuiſſe renovatum X. Dec. In hac enim ſententia neceſſe erit ſtatuere, tribunatum VIII. coepiſſe X. Dec. V. C. 831, et tribunatum IX. eodem die V. C. 832. Exſtant numi copioſi, et ubique obvii in auro, et argento, inſcripti: TR. P. VIIII. IMP. XIV. COS. VII. addito in plerisque P. P. vel: TR. P. VIIII. IMP. XV. COS. VII. P. P. In hac ergo doctrina neceſſe erit ſtatuere, hos omnes ſignatos X. Decembris V. C. 832 usque ad proximas Kal. Ian. Non prius, nam tum in hac ſententia fluxit tribunatus VIII., non ſerius, nam tum Titus fuit COS. VIII. Ex quo hercle duo ſequuntur abſurda, primum, a die XXIII. Iunii V. C. 832, quo Titus Auguſtus dictus eſt, usque ad X. Decembris ejusdem anni nullum ejus cuſum numum; nam nullus exſtat Titi AVGVSTI inſcriptus TR. P. VIII. COS. VII.; alterum, intra exiguum XXI. dierum ſpatium totum, atque incredibilem eorum numerum, qui TR. P. VIIII. COS. VII. inſcribuntur, ſignatum eſſe, ac praeterea intra exiguum illud tempus illi *Patris Patriae*, et IMPeratoris XV. titulos acceſsiſſe. Ex quibus numis aperte quoque diſcimus, Titum eodem fere tempore, quo Auguſti titulum ſuſcepit, tribunatum iteraſſe; nam ſi eum multo ante renovaſſet, exſtarent utique ejus *Caeſaris* numi inſcripti TR. POT. VIIII., ſi multo ſerius, haberemus ejus *Auguſti* numos cum epigraphe TR. POT. VIII. Quapropter plus quam veriſimile, Veſpaſianum Kal. Iul. V. C. 824 filio Tito tribunitiam poteſtatem detuliſſe, atque iſtud propterea, quod eaedem Kalendae imperii ſui natalis fuere, ex qua lege Titi tribunatus VIIII. initus eſt Kalendis Iul. V. C. 832, ſeu die VII., ex quo Auguſtus appellatus eſt, intra quod arctum tempus aut nulli ejus numi cum mentione tribunatus VIII. cuſi ſunt, aut nonniſi pauciſsimi, quorum adeo nullus ad nos pervenerit. Quod ſi ita habet, certum etiam, Titum Kalendis Iul. V. C. 834 tribunatum XI. iniviſſe, quo labente mortuus eſt idib. Septembris. In numis tribunatum poſtremum habemus IX., at in celebri inſcriptione portae majoris Romae legitur TR. POT. X. a)

In Domitiano expedita omnia, quia VII. conſulatus continuavit, quorum ſinguli cum binos diverſos tribunatus offerant, ſequitur, trib. poteſtatem Kalendis Ian. iteratam non fuiſſe. Mazzolenus in hoc quoque veterem ſuam ſententiam tueri perrexit; at cum ſic conſulatus cum tribunatibus non conſpirarent, caute conjecit, Domitianum non mox idib. Septembris, quibus fratri ſucceſsit, ſuſcepiſſe trib. poteſtatem, ſed ſerius X. Decembris cum reliquis

a) Gruter pag. 176, 1.

tribunis plebis. At enim praeterquam quod haec conjectura inanis eſt, et tantum advocata, ut ſententiae ſuae patrocinaretur, nequaquam ipſe difficilis veniam fecit etiam adhibendi duplex trib. poteſtatis principium. Verum non egemus his auxiliis, ſi in renovata die natali trib. poteſtate acquieſcamus, qua in ſententia proclivia omnia, demptis numis non paucis, ſed qui cuicumque ſententiae adverſantur, neque iſtud in Domitiano ſolum, ſed et Tito, et Veſpaſiano. At conſtat etiam, Flaviorum monetam plus quam credi poſsit conſuſam propter magnam ſubaeratorum copiam, ut muſea omnia docent, ſed quibus a ſana critica ſubmotis inoffenſo fere pede incedimus. Exemplum duplicis ſub eodem Domitiani conſulatu trib. poteſtatis dedi ſupra in regula V. Exemplum aliud illuſtre ſuppeditat tabula aenea honeſtae miſsionis, quam edidit Sanclementius. [a]) In hac Domitianus ad diem XIII. Kal. Mart. dicitur TR. P. V. COS. XII. IMP. XI. Fuere hi Domitiani tituli inde a Kal. Ian. V. C. 839. At exeunte anno praecedente ejus tituli fuere TR. P. V. COS. XI. IMP. XI. Idem ergo tribunatus V. currebat cum parte conſulatus XI. et parte XII. In mea ergo ſententia Domitiani poſtremus tribunatus fuit XVI., quem inivit XIII. Septembris V. C. 849, ſed quinto poſt die a conjuratis caeſus.

NERVA.

Fuere viri illuſtres, qui ex teſtimonio veterum monumentorum tertium Nervae tribunatum largiendum cenſuere. At quoniam aliorſum ſatis conſtat, Nervam XVI. tantum menſibus praefuiſſe imperio, incredibile, quantum ea res chronologorum vexaverit ingenia, et quae ad conciliandam cum monumentis hiſtoriam effugia neceſſe fuerit comminiſci, ut videre eſt apud Tillemontium. [b]) Ante omnia in horum monumentorum fidem inquiramus. Citantur ex Goltzio, [c]) et qui hunc exſcripſit, Occone numi Nervae, in quorum uno legitur: TR. P. III. COS. IIII. in alio: ΔΗ. ΕΞ. Γ. ΥΠΑΤΟ. ΤΟ. Δ. in alio: ЄΤΟΥϹ. ΤΡΙΤΟΥ. Tum marmor Gruteri: [d]) TRIB. POTEST. III. IMP. II. aliud Muratorii: [e]) TRIB. POTEST. III. COS. IIII. Alia monumenta, quae iſtud adſtererent, non ſuppetunt. Nemini mirum videbitur, ea Mazzolenum cupide amplexum, quod ejus ſe ſententiae in ſpeciem praeclare adcommodant, et refellunt alteram, quae tribunatus iterationem a natali imperii ducit. At cum viro erudito obſtarent numi Nervae certae fidei, qui cum conſulatu IV. conjungunt trib. poteſtatem II., cum tamen ſecundum ejus doctrinam conſtanter cum conſulatu IV. jungendus eſſet tribunatus III., hunc nodum ut ſolveret, ait primum: *ſunt quidem aliquot numi Latini cum* TR. P. II. *et* COS. IIII. Sed enim non *aliquot*, ſed quam pluri-

a) de vulg. aera pag. 155. b) Note V. ſur Nerva. c) Theſaur. pag. 63. d) Pag. 185. e) Pag. 448. 4.

mi ſunt numi ſic inſcripti, et in ſolo muſeo Caeſareo, non adnumeratis duplicibus, novem ejus generis, variis omnes typis, adſervantur, et multo major eſt numerus penes Mediobarbum. Ait inde: *poſſe intelligi conſulatum IV. non initum, ſed deſignatum*, vetere nimirum infirmae cauſae praeſidio. Quod ad citata monumenta attinet, ſatis eſto, omnes hos numos eſſe Goltzianos, atque hos jam ita ſuſpectos viſos Mediobarbo cetera minime moroſo, ut ne recipiendos quidem in ſuum catalogum putaret, falſumque nimio eſt, quod adſerit Pagius, [a]) *in cimeliis principum complures numos Latinos exſtare, in quibus Nerva dicitur* TR. P. III. COS. IIII. Male etiam ejus cauſa nititur binis marmoribus, in quibus vel ſcalpendis quadratarius, vel exſcribendis lector potuit peccare. Enimvero ſi Nervae omnino tribuendus eſt tribunatus III., quoniam bina marmora eum jactant, nihil obſtat, quo minus ei tribuamus quoque X., quia eodem loco apud Muratorium bini proponuntur lapides, in quibus Nervae trib. poteſtas X. adſingitur. Sed et alteram ſententiam evertunt numi, quae Kalendis Ian. iterationem tribunatus volet adfigere; nam labente eodem conſulatu II. legitur TR. P., et TR. P. II. Quare certum eſt, Nervam majorum exemplo trib. poteſtatem natali imperii renovaſſe.

TRAIANVS.

Trajani numi ad quamcunque ſententiam parum conferunt, quia raro in his trib. poteſtati ſui adduntur numeri. Mazzolenus ad cauſam ſuam advocat numos inſcriptos: TR. P. VII. COS. IIII. DES. V., quibus doceremur, Trajanum, exeunte Octobri V. C. 850 tribunatu a Nerva donatum, eum proximo die X. Dec. iteraſſe, quos ille numos tanto jactat confidentius, quod praeterea cum faſtis praeclare conſpirant. Verum quo pacto hi ſint numi explicandi, abunde diſputavi in moneta Trajani ad annum V. C. 856. Lubet ſolum monere, Mazzolenum hoc loco praeferre numis faſtos, quod hi praeſenti cauſae favere videntur. Non meminerat, ſeſe alibi contrarium ſanxiſſe, *in faſtis potius conſularibus*, ait, *timere errata poterimus, quippe quae manifeſta, nec infrequentia in iis proſtant.* Marmorum teſtimonia ejus ſunt idolis, ut alia pro more ejus doctrinam juvent, alia ipſo fatente interimant, ut adeo rurſum ipſe cogeretur ad duplex numerandi tribunatus principium, aut ad conſulatus deſignatos tantum, non initos confugere. Ceterum quae ad rationes chronologicas imperii Trajani admodum implexas pertinent, operoſe per varias ejus monetae ſtationes expedire conatus ſum, quae ſane difficultates evaneſcerent, ſi, quod et in ſucceſſore Hadriano neglectum, tribunatus numeri adcuratius fuiſſent adjecti. Exſtant numi complures Antiocheni, qui Trajano tribunatum XXI. palam adſerunt, ut et marmor in Hiſpania repertum, cum tamen hactenus de XX. tantum ejus tribunatibus conſtet, quae quidem omnia vide enarrata in titulis Trajani. Ex quo patet,

a) Crit. Bar. ad ann. Chr. 103.

pluribus nobis adhuc monumentis ad confirmandam Trajani chronologiam opus eſſe.

HADRIANVS.

Quod in Trajani moneta moleſtum eſſe dixi, neglectos plerumque trib. poteſtatis numeros, illud in Hadriano multo moleſtiſsimum, ex cujus numorum prodigioſo agmine unicum hucusque novi, qui ejus numerum addit, promulgatum a Vaillantio, et inſcriptum: TR. P. II., a) ſed et hoc indicio inutili, quia non additur conſulatus. Aliae igitur ad inveniendam Hadriani rationem tentandae viae, at quae? Eas quidem facile reperit Mazzolenus, ſed, ut verum fatear, caenoſas, et quae a ſcopo certiſsime avertunt. Argumentum primum ducit a numis Alexandrinis Hadriani, qui ejus annum KB ſiſtunt. Recte iſtud pro Alexandrinorum calculo, cujus lege annus Hadriani XXII. coepit die XXIX. Auguſti V. C. 890, et duravit usque ad X. Iulii anni ſequentis, quo die Hadrianus obiit. At vero an idem fuit modus numerandae trib. poteſtatis, qui Alexandrinis numerandorum imperii annorum? Rem deinceps marmoribus agit, ſed provide, nam ea, quae cauſae ſuae adverſantur, diſsimulat. Quin ex variantibus marmorum lectionibus eas adoptat, quae cauſae ſuae patrocinantur. Nimirum cum famigeratam inſcriptionem recitat, qua Hadrianus populo reliqua vetera remiſiſſe perhibetur, recipit lectionem Baronii, et Mabillonii, quibus auctoribus is dicitur TR. POT. II. COS., qua admiſſa revera cadit ſententia eorum, qui tribunatum natali imperii renovatum ſtatuunt, quia quo tempore Hadrianus coepit dici TR. POT. II., jam fuit COS. II., at in Grutero, qui idem marmor recitat, b) Hadrianus revera dicitur TR. POT. II. COS. II. Ex quo iterum apparet, quanta ſit marmoribus, prout ea vulgata reperimus, tribuenda fides. Et ſane in Hadriani monumentis corruptos paſsim eſſe numeros, ipſe experientia edoctus ſum. Atque poſt ſimilia enarrata argumenta arguere denique vir praeſtans poterat, Hadrianum X. Decembris trib. poteſtatem iteraſſe. In tabula aenea honeſtae miſsionis, quae eſt apud Gruterum, c) Hadrianus ad diem XI. Kal. Mart. dicitur TR. POT. XII. Adduntur conſules P. Iuventius Celſus II. et Q. Iulius Balbus, qui ſunt anni V. C. 882. At ſi valeret ſententia Mazzoleni, Hadrianus dicto die dicendus fuerat TR. POT. XIII., et ſic dicendus fuerat etiam, ſi tribunatum Kal. Ian. iteraſſet. Recte tamen ſtabilit ſententiam eorum, qui tribunatus iterationem a natali imperii ducunt. Ceterum etſi his tabulis plus generatim tribuam, quam marmoribus, quo modo ea promulgata habentur, nolo tamen vel his nimium tribui, nam in ſimili tabula muſei Caeſarei, quam edidi in mea Sylloge I., Antonino adſingitur trib. poteſtas, quae ſententiis omnibus palam adverſatur. Eſt ergo trib. poteſtas XXI. poſtrema, quam Hadrianus in ſententia ejus die natali iteratae numerare potuit.

a) Num. praeſt. Tom. III. pag. 116. b) Pag. 10. c) Pag. 573.

Vide de hoc plura in nota Reimari 171 ad Dionis librum LXIX., et in diſſertatione Belleyi. [a]) Non poſſum hoc loco praeterire marmora duo apud Muratorium ex Donio hauſta, [b]) in quorum uno Hadrianus dicitur TRIB. POT. II. COS. II. in altero TRIB. POT. II. COS. III. Priores notae indicant annum V. C. 871, poſteriores annum 872. Hae ſi non fallunt, (nam marmora ipſa ignota ſunt Marinio, qui ea reſtituit, conjicitque, a Donio illa ex MS. quopiam fuiſſe capta) [c]) ſuapte ſequitur, quoniam eadem trib. poteſtas II. binos annos occupat, eam imperante Hadriano intra annum Iulianum, atque haud dubie die natali imperii fuiſſe renovatam. Quam eadem perniciofa ſint ſententiae Mazzoleni, nemo non videt. Marmora bina, quae Hadriano tribunatus XXII. adſignant, etſi ex lege ordinaria ei tantum XXI. debeantur, utut viro erudito plurimum favent, audienda tamen non ſunt propterea, quia non ob hanc ſolum cauſam, ſed alias quoque a viris praeclaris in falſorum numerum ſunt relata. Vide cl. Zachariae *Iſtituzione lapid. p. 512.*

* * *

Hactenus vidimus, monumenta vetera favere ſententiae, quae trib. poteſtatem die natali imperii iteratam docet, et repugnare quibuscunque aliis. At eadem docent, deinceps tribunatum incompleto primo anno proximis Kalendis Ian. fuiſſe renovatam. Iſtud adſerendi ſub Antonino Pio, M. Aurelio, et L. Vero non tot cauſae praeſto ſunt, quot deinde iſtud ſub Commodo, et ſequentibus exigunt, ſed tamen ſunt aliquae, quae iſtud ſuadeant, nullae, quae repugnent, ſic ut plane veriſimile ſit, hunc iterandi modum Antonino imperante invectum.

ANTONINVS PIVS.

Numi hujus imperatoris ad juvandam quamcunque ſententiam nihil opis praeſtant, quia nonniſi inde a trib. poteſtate XI. numeros addere incipiunt. At quoniam Antoninus ab hoc tempore usque ad vitae exitum conſulatum non amplius iteravit, ſublata conſulatus cum tribunatibus contendendi occaſione, quo uno iterationis principium poteſt reperiri, inutiles ſunt ad finem, quem cupimus, adſtituti tribunatus numeri. Soli numi aliquid ſuggerunt, qui Antonini tribunatum XXIV., qui fuit ejus poſtremus, inſcriptum geſtant. In eorum opinione, qui tribunatum die natali imperii renovari jubent, coepit Antonini tribunatus XXIV. die 25 Februarii V. C. 914, fuitque paucorum tantum dierum; nam mortuus ſtatuitur die VII. Martii proxime ſequentis, aut certe paullo poſt, ut diximus in ejus moneta. At vero tantus ſupereſt numerus numorum, qui hunc tribunatum memorant, atque in his tam varii typi, ut plane neceſſe videatur, poſtremi hujus tribunatus fines ampliare, quod fiet, ſi trib. poteſtatem XXIIII. ab elapſis proxime Kalendis Ian. ordiemur, quem morem circa hanc aetatem invectum ex ſequentibus manifeſtius patebit. Aliam conjecturam ſuppeditat numus M. Aurelii adhuc Caeſaris, in cujus averſa legitur TR. POT.

a) R. L. Mem. Tom. XXIV. pag. 96. b) Pag. 188. 4. 5. c) Frat. arv. pag. 718.

VII. TR. POT. VIII., de quo agam ſub finem in concluſione hujus doctrinae § II.

M. AVRELIVS, L. VERVS.

Certiora jam uterque praebet indicia renovatae Kalendis Ian. trib. poteſtatis. Ab Aurelio ordiamur. De dignitate hac ei adhuc Caeſari delata diſerte Capitolinus: [a]) *Poſt haec Fauſtinam duxit uxorem, et ſuſcepta filia tribunicia poteſtate donatus eſt.* Ex marmoribus, et numis, in quibus juxta numerum tribunatus etiam numerus conſulatuum notatur, tum etiam ex tribunatu XXXIV., qui ejus poſtremus fuit, liquet, eum anno V. C. 900 ab Antonino hoc honore adfectum. At dies controvertitur. Conjicit Tillemontius, delatam illi hanc poteſtatem die 25 Februarii, quoniam Antoninus quoque eam hoc die ab Hadriano accepit. Non repugno huic conjecturae, etſi parum ſolidae; at repugnare cogor ſententiae ejusdem viri celeberrimi, et plerorumque aliorum, qui Aurelii tribunatum eodem die repetitum ſtatuunt. Negant nempe iſtud numi anni V. C. 914 P. X. 161. Proceſsit Aurelius Kalendis Ian. hujus anni conſul III., et hinc usque ad 25 Februarii ſecundum Tillemontium cucurrit ejus tribunatus XIV. Coeptum deinde tribunatum XV. decem ſolis diebus titulo Caeſaris tenuit; nam Pio paullo poſt die VII. Martii e vivis erepto Auguſti titulum ſuſcepit. Ex quo ſequitur, ſi exſtant numi Aurelii Caeſaris ſignati a Kal. Ian., quo die conſulatum III. inivit, usque ad diem VII. Martii, majorem horum partem inſcriptam eſſe debere: AVRELIVS. CAESAR. TR. P. XIIII. COS. III., quoniam ex ſententia Tillemontii duobus integris fere menſibus hi ejus tituli fuere, at eorum minorem partem exhibituram epigraphen: AVRELIVS. CAESAR. TR. P. XV. COS. III., quoniam hi tituli decem tantum diebus duravere.. Verum contra evenit. In copioſis hujus intervalli numis nunquam leges: TR. P. XIIII. COS. III., ſed conſtanter: TR. P. XV. COS. III. Vtrum veriſimile, inde a Kal. Ian. usque 25 Februarii aut nullos Aurelii ſignatos numos, aut ſi ſignati fuere, hoc illos fuiſſe fato, ut ad unum omnes interirent? contra, quos ſequens dierum X. ſpatium procudit, eos ſolos, et magno quidem numero exitium evaſiſſe? Quapropter cum ſimul cum conſulatu III. videamus exortum tribunatum XV., neceſſe eſt etiam ſtatuere, eum a Kal. Ian. ductum, cumque iſtud ex numis his manifeſte appareat, et veriſimile praeterea ſit, Aurelium non alio modo numeraſſe tribunatus, quam quo eos numeravit pater Antoninus, confirmatur, quod jam ſupra conjeci, jam Antoninum Kalendis Ian. tribunatum iterare ſolitum, praecipue quod continuo viſuri ſumus, L. Verum quoque ſic tribunatus ſuos computaſſe. Atque iidem etiam numi Mazzoleni ſententiam impetunt, ſecundum quam Aurelius tribunatum XV. inivit die X. Decembris V. C. 913 proximis Kal. Ian. proceſſurus conſul III. Ex hac ergo doctrina fuit Aurelius intra hoc interval-

a) in Aurel. cap. 6.

lum TR. P. XV. COS. II. DES. III., et ſi vera eſt ejus doctrina, neceſſe eſt exſtare aliquem numum ſic inſcriptum; at vero non legitur in ejus moneta tribunatus XV. niſi junctus cum conſulatu III., neque conſulatus II. deſ. III. niſi junctus cum tribunatu XIV.

Eodem modo cauſam meam ex L. Veri numis propugno.* Is mortuo circiter VII. Martii V. C. 914 Antonino Pio mox a M. Aurelio adſumptus conlega, et trib. poteſtate donatus eſt, quam deinde, ſi Panvinium, et ſequaces audias, ſingulis annis eodem die VII. Martii renovavit. At iſtud iterum negant numi. Etenim ſi tribunatum ſic iteravit, neceſſe eſt, a Kal. Ian. V. C. 920, quo anno proceſsit conſul III., usque ad dictum diem Martii fluxiſſe reſiduum tribunatus VI., et deinceps coeptum tribunatum VII. Quare numos hoc intervallo cuſos neceſſe fuit inſcribi TR. P. VI. COS. III. Sed enim nullus hactenus repertus eſt ſic inſcriptus, at omnes, et quidem magno numero: TR. P. VII. COS. III. Sed et iidem numi Mazzolenum feriunt, ſecundum quem Verus inde a X. Decembris V. C. 919 usque ad proximas Kalendas Ian. fuit TR. P. VII. COS. II. Verum ne unus quidem numus ſic reperitur inſcriptus; omnes ejus tribunatum VII. jungunt cum conſulatu III., et conſulatum II. cum tribunatu VI. et praecedentibus. Quare confiteri oportet, ipſis Kal. Ian. trib. poteſtatem iteratam.

At urget Panvinianae ſententiae patronos graviſsima alia difficultas. Certum eſt I., mortuum L. Verum V. C. 922 P. X. 169 teſte Euſebio, et numis. Certum II. teſte Galeno ſynchrono, eum mortuum media hyeme. a) Certum III., ejus poſtremam trib. poteſtatem fuiſſe IX. Haec tria ut concilient Panviniani, miſere laborant. Non poſſunt Veri mortem adfigere medio Ianuario hujus anni 922, quod eſt fere mediae hyemis tempus, nam tum non iniviſſet tribunatum IX., qui in eorum ſententia nonniſi die VII. Martii ejus anni coepit. Coacti ergo fuere Tillemontius, b) Noriſius c) aliique, ut et tribunatum IX. et mediam hyemen ſalvam praeſtent, Veri mortem in Decembrem ejus anni differre. Verum an menſis December media hyems unquam eſt habitus, et non potius hyemis initium? Sane in Kalendario ruſtico Farneſiano notatur in Decembri: HIEMPS. INITIVM. SIVE. TROPAE. CHIMERIN., et item in alio Kalendario, quod fuit olim in aedibus Bernardini della Valle, ad eundem menſem: HIEMIS. INIT. TROPAEAE. CHIMER., tum vero mediam hyemem in Ianuarium aperte conjiciunt Ovidius, d) et vetus Kalendarium, quod ejus faſtis praefigitur, tum et Columella. e) Neceſſe ergo erit viris praeſtantibus, aut Galenum ſynchronum, et tum Romae, atque in ipſa aula degentem, et inſignis ab arte medica virum nominis, arguere mendacii, aut adſerere, aliter ab eo anni tempora computata, aut ad medium circiter Ia-

a) περι των ἰδιων βιβλιων cap. 2. et de Praecognit. b) Note XII. ſur M. Aurel. c) Epoch. Syrom. diſſ. IV. pag. 304. d) Faſt. I. v. 459. e) de re ruſt. L. XI.

nuarium hujus anni revocare Veri mortem, ſed et tum mecum conſiteri, Veri trib. poteſtatem IX. a Kalendis Ian. ejus anni ducendam. Sed et alium habent nodum, quem expediant, qui Veri mortem in finem Decembris differunt. Mortuus eſt Verus in M. Aurelii trib. poteſtate XXIII., et ea adhuc labente peractam ejus conſecrationem, docet numus cum epigraphe DIVVS. VERVS, in cujus averſa eſt caput Aurelii cum mentione dicti tribunatus XXIII., quem correctum exhibui in numis D. Veri. Ad haec eo adhuc labente Aurelium dediſſe congiarium, et mox iterum in Germaniam profectum docent inſignes ejus numi a me in ejus moneta ad annum V. C. 922 deſcripti, in quibus habetur eadem trib. poteſtas XXIII., et in averſa PROFECTIO. AVG., et LIBERAL. AVG. V. Iam igitur ſi exeunte Decembri mortuus eſt Verus, neceſſe eſt, quoniam Aurelii tribunatus XXIII. die 25 Februarii exivit, funebrem ejus pompam ab Altino Venetorum, ubi deceſsit, Romam usque, conſecrationis ſolennia, congiarii procurationem, apparatum ad novum bellum, atque ipſam profectionem anguſtis duorum menſium ſpatiis circumſcribere. At ſi mortuus ſtatuatur Verus circa medium Ianuarium anni V. C. 922, inde usque ad proximas Kalendas Ian. tot rebus expediendis tempus non deficit. Verum omnis haec lis erit deciſa, ſi reperiatur numus Alexandrinus L. Veri inſcriptus L. I. Nam annus Veri X. in Alexandrinorum calculo coepiſſet die 29 Auguſti V. C. 922, quo poſito neceſſe omnino foret, L. Verum in Decembri mortuum ſtatuere. Vnum ſane ſic inſcriptum offert catalogus Theupoli, ſed de cujus fide dubito, ut dixi in L. Veri moneta Alexandrina, neque etiam ſolertiſsimus Zoëga, qui omnia monetae Alexandrinae ſcrinia impigre excuſsit, poſteriorem aliquem anno Θ invenit.

COMMODVS.

Nullius imperatoris trib. poteſtas adeo implexam rationem, tamque in ſe recurrentes nodos offert, quam Commodiana, quos extricare conati quidem ſunt praeſtantiſsimi philologi, at irrito ſane conatu. Cumque poſt horum tentamina ipſe quoque de exitu deſperem, aliud mihi in praeſens propoſitum non eſt, quam ut oſtendam, nullam ſententiam, quam praeclari hi viri attulere, poſſe cum certis monumentis componi.

Lampridius, qui ſingulos Commodo delatos honores tam anxie commemorat, ut ne conſules quidem ac diem omittat, nihil tamen de collata trib. poteſtate, quod mirum ſane, memoriae prodidit. Capitolinus poſtquam narraſſet, [a]) Aurelium, ut Romam venit, triumphaſſe, quod accidit 23 Decem. V. C. 929, continuo ſubjicit: *Exinde Lanuvium profectus eſt. Commodum deinde ſibi collegam in trib. poteſtatem junxit.* Quo teſtimonio, niſi fallax forte eſt, illud ſaltem docemur, ei tribunatum nonniſi poſt hunc triumphum, et memoratum tempus acceſsiſſe. Cum Capito-

a) in Aurel. cap. 27.

lino conſpirant quoque numi anni V. C. 930, quorum alii cum inſcribantur TR. P., alii TR. P. II., indicare videntur, Commodo hanc poteſtatem anno praecedente delatam.

Praecipiendum adhuc, certum eſſe, a Commodo initam ipſam trib. poteſtatem XVIII. Iſtud certum eſt I. ex numis, quos in Commodi moneta ad hunc tribunatum omnes ſtudioſe collegi, et additis teſtibus adcurate deſcripſi, quique omnes hanc numero poteſtatem exhibent. II. Certum ex epigrammate non dubiae iterum auctoritatis, quod inſertum moli Hadriani, et ipſi Commodi, ut creditur, ſepulchro ſic binis locis recitatur a Grutero: a) *L. Aelio Aurelio Commodo Auguſto — — — trib. pot. XVIII. imperat. VIII. conſuli VII. P. P.* Idem tribunatus legitur in lapide Muratorii. b) Denique III. Dio quoque, cum literas a Commodo ad ſenatum datas commemorat, his eum praeter alios titulis uſum refert: *trib. pot. XVIII. imp. VIII. coſ. VII. P. P.* c) Qui ſibi ipſe trib. poteſtatem XVIII. tribuit, illam certe inivit, ut adeo fruſtra ſit Harduinus, qui numos ex aere maximo tribunatum XVIII. praeferentes adulterinos adfirmare non dubitat, praeſertim cum hic, ut ait, in nullo appareat omnino numismate aureo, argenteo, aereo trium ſolitarum formarum. d) Quod falſum eſſe, in hujus tribunatus numis manifeſte comprobavimus. Idem cum Harduino perperam ſenſiſſe Argelatum, in adjecta ad ſimilem Mediobarbi numum nota video.

His occupatis eruditorum ſuper exordio trib. poteſtatis ſententiae expendendae.

Sententia I. eorum, qui ejus initium adſignant anno V. C. 928 P. X. 175, quae fuit ſententia Noriſii et Pagii, quorum ille Capitolino dicam impingit, eo quod perhibeat, e) Marcum Romam ex Oriente reducem triumphaſſe, quod factum V. C. 929 die 23 Dec., deinde profectum Lanuvium, ac tum demum Commodum ſibi in tribunatu collegam junxiſſe, cum tamen probari ex numis poſſe putet, eum illo donatum V. C. 928, et, ut conjicit, 27 Februarii. f) Serius tamen delatam hanc Commodo dignitatem circiter menſe Auguſto eſt opinatus. g) Quoad annum conſentit etiam Tillemontius. h)

Non agam patronum Capitolini toties rerum ordinem ſus deque miſcentis, nihilque hujus auctoritas in cauſa praeſente valeat. Numis rem agam. In hac virorum eruditorum ſententia anni V. C. 929 partem priorem occupavit tribunatus I., partem alteram tribunatus II., ac demum partem priorem anni 945, cujus poſtrema die caeſus eſt Commodus, tribunatus XVII., partem alteram tribunatus XVIII., et, quod ſequitur, fuit Commodus

V. C.	930.	COS. TR. P. II. III.
	931.	COS. TR. P. III. IV.
	932.	COS. II. TR. P. IV. V.
	933.	COS. II. TR. P. V. VI.

a) Pag. 253. 2. et 262. 6. b) Pag. 242. 5. c) L. LXXII. § 15. d) Hiſt. Aug. pag 794. e) l. c. f) Vol. decenn. pag. 115. g) Epiſt. conſ. pag. 120. h) in Aurelio. pag. 676.

V. C.	934.	COS. III. TR. P. VI. VII.
	935.	COS. III. TR. P. VII. VIII.
	936.	COS. IV. TR. P. VIII. IX.
	937.	COS. IV. TR. P. IX. X.
	938.	COS. IV. TR. P. X. XI.
	939.	COS. V. TR. P. XI. XII.
	940.	COS. V. TR. P. XII. XIII.
	941.	COS. V. TR. P. XIII. XIV.
	942.	COS. V. TR. P. XIV. XV.
	943.	COS. VI. TR. P. XV. XVI.
	944.	COS. VI. TR. P. XVI. XVII.
	945.	COS. VII. TR. P. XVII. XVIII.

Ex hoc ergo calculo ſequitur, tribunatum Commodi IV. parte ſui priore decurrere cum anno 931, quo conſul I. fuit, et poſteriore cum anno 932. At nusquam legitur: TR. P. IV. COS., ſed ſemper TR. P. IV. COS. II. Ergo anno V. C. 931 nondum habuit trib. poteſtatem IV.

Tribunatus VI. incidit in annos 933 et 934, quorum priore fuit COS. II., poſteriore III., ſed nullibi reperies TR. P. VI. COS. II., conſtanter TR. P. VI. COS. III. Ergo anno 933 nondum habuit tribunatum VI.

Tribunatus VIII. occupat partem annorum 935 et 936, quorum illo fuit COS. III. hoc COS. IV., nusquam tamen ſcribitur: TR. P. VIII. COS. III., ſemper TR. P. VIII. COS. IIII., ergo anno 935 nondum praeditus fuit tribunatu VIII.

Tribunatus XI. incidit in annos 938 et 939. Fuit Commodus illo COS. IV. hoc COS. V., ſed non reperies usquam TR. P. XI. COS. IIII., ſemper TR. P. XI. COS. V. Quare anno 938 nondum habuit tribunatum XI.

Tribunatus XV. currit cum annis 942 et 943, quorum illo fuit COS. V., hoc COS. VI., nunquam tamen legitur TR. P. XV. COS. V., at conſtanter TR. P. XV. COS. VI. Ergo V. C. 942 nondum acceſsit tribunatus XV.

Denique tribunatus XVII. incidit in annos 944 et 945, quorum illo fuit COS. VI., hoc COS. VII. At non leges TR. P. XVII. COS. VI. (dempto unico, quem ſic citari video inter numos max. mod. reg. Gall. Tab. XV. n. 4, niſi mendum ſubeſt) ſed ſemper TR. P. XVII. COS. VII. Ergo V. C. 944 trib. poteſtas XVII. nondum obtigit.

Animadverſa conſtante hac lege per omnes Commodi conſulatus deducta fateri neceſſe erit, aut nimis maturo initio adfixum ab antiquariis primum ejus tribunatum, aut priore ſingulorum tribunatuum parte, quae Kalendas Ian. proxime praecedit, per omnes hos annos monetam ſignari ſolitam non fuiſſe, quod an ullo modo veriſimile? At multo acerbius eam ſententiam ferit animadverſio alia, quam item ex numis expoſitum eo.

Secundum hujus ſententiae patronos parte priore anni V. C. 942, ut ex allata tabella patet, currebat Commodi tribunatus XIV, poſteriore tribunatus XV. Certum eſt, Commodum proximis Kalendis Ian. proceſsiſſe conſulem

VI. Numis igitur per praecedentes proxime menſes, ſive in hac ſententia in tribunatu XV. ſignatis ex vetere more inſcribendum fuerat TR. P. XV. COS. V. DES. VI. Sed enim nequaquam iſtud hujus temporis numi offerunt, ſed TR. P. XIIII. COS. V. DES. VI objiciunt omnes, iique obvii; ex quo apparet, trib. poteſtatem XIV. non XV. fuiſſe in exitu anni, et proxime cum Kalendis Ian. conjunctam.

Sententia II. eruditi Mazzoleni. Secundum hanc Commodus trib. poteſtatem accepit 27 Nov. V. C. 929, eamque poſt exiguum 12 dierum intervallum die X. Dec. iteravit.[a]) Quare Commodi tribunatus I. duravit a die 27 Nov. 929 usque ad proximum diem X. Decembris, quo coepit tribunatus II. exiturus X. Dec. anni 930, et ita porro. Quam ἀσυστατα ex hac doctrina ſuapte profluant, binis tantum argumentis, nam diutius immorari piget, comprobabo.

V. C. 930 Commodus proceſsit COS. I. Ex lege a Mazzoleno lata Kalendis Ian. fluxit tribunatus III. usque ad X. Dec., quo coepit IV. Sed enim miſeret me longi numorum agminis, in quorum fronte ſcriptum: TR. P. II. COS., et qui modo poſt Mazzoleni oraculum, ubi pedem ponant, non habent. Verterint ſeſe ad annum praecedentem, negabitur civitas, quia tum conſul nondum fuit Commodus; ſin ad praeſentem, faſtidientur quoque, quoniam hoc anno jam fluxit tribunatus III., ſubinde IV. Ex eadem lege extorres ſunt omnes, qui inſcribuntur TR. P. IIII. COS. II. Proceſsit conſul II. V. C. 932, at hoc anno dictante Mazzoleno valuit tribunatus V., mox VI. Serpit eadem contagio ad numos omnes, qui ſubinde iteratum a Commodo conſulatum offerunt, quanta adeo civium optimorum jactura, nemo non videt.

Alterum argumentum paucis perſequar. Fuere, quibus Commodi tribunatus XVIII. jam numero nimius eſt viſus, ut ſupra diximus. En tibi Mazzolenum, qui nunc praeconio ſuo ipſum XIX. tribunatum invehit; nam ſecundum iſtud coepit tribunatus XVIII. die X. Dec. V. C. 944, duravit usque ad eundem diem anni 945, et incepit tum tribunatus XIX., quo labente caeſus eſt Commodus poſtremo anni die. Atque haec de Mazzoleni doctrina non improbabili modo, ſed aperte falſa dicta ſufficiant.

At vero eorum quoque ſententias, qui duplicem in Commodo numerandi tribunatus modum ſtabilire conati ſunt, ut videre eſt apud Valſechium, [b]) plane ſuccumbere facile intelliges, ſi eas cum numis a me deſcriptis, iisque ſinceris et integris contendas.

Ergo cum repertum hactenus nihil ſit, quo verum tempus iterationis trib. poteſtatis in Commodo poſſet definiri, etſi ſatis certum ſit, ei initium factum exeunte anno 929 cum ex manifeſto teſtimonio Capitolini, tum numis, aliud opportunius facere non poteram, quam ut deſcriberem numos eo ordine, quem juncti cum conſulatibus tribunatus efficiunt, ut jam monui in hujus Auguſti moneta ad annum V. C. 930. Atque

a) de trib. pot. pag. 123.

b) de init. imp. Alex. pag. 216. ſeq.

ſecundum hanc legem videmus in numis anni 930 duplicem tribunatum, nempe I. et II.; et duplicem item in numis anni poſtremi 945, nempe XVII. et XVIII. In reliquis numis ſimplicem tantum per ſingulos annos tribunatum reperias, ſic ut eum Kalendis Ian. inſtar conſulatus iteraſſe patris exemplo plane appareat. Quae vero cauſa ſit, cur ſolis annis primo, et poſtremo duplex occurrat tribunatus, nulla me ratione adſequi poſſe candide profiteor; ſed certus ſum etiam, aliquam idoneam neque in alia quapiam ſententia poſſe adferri.

SEVERVS.

Major, meliorque chronologorum pars Severum ineunte Iunio V. C. 946 trib. poteſtate donatum adfirmat, ut dixi in hujus numis. Pagius idus Apriles ejusdem anni praefert, ſed quod ad praeſentem cauſam perinde eſt. Demonſtrandum ergo, dictam poteſtatem non fuiſſe iteratam recurrente Iunio, ac praeterea praemonendum, poſtremum Severi tribunatum fuiſſe XVIIII., eumque legi in numis copioſis, et obviis. En argumenta:

I. Si tribunatus Severi captus initio Iunii V. C. 946 eodem ſemper tempore anno revoluto eſſet iteratus, ex legis hujus tenore tribunatus XVIIII. coepiſſet initio Iunii V. C. 964. At Severi vita ad hoc usque tempus non duravit jam die IV. Febr. ejusdem anni e vivis erepti. Mirum enimvero, qui factum, ut viri eruditi, qui Severi tribunatus per annos digeſſere, ad hunc lapidem, quem objectum ſibi oculis videre, mallent offendere, quam ab eo declinare. Sane Occo et Mediobarbus extremo Severi anno non paucos numos cum trib. poteſtate XVIIII. recitant, tamen eam in ejus anni titulo diſsimulant memorato ſolo tribunatu XVIII., nimirum quod hic ſeſe illorum calculo adcommodat, non item ille. Eandem etiam diſsimulat, tanquam non exiſteret, egregius Tillemontius, imperiumque Severi cum tribunatu XVIII. concludit, etſi Mediobarbi catalogo aſsidue eſt uſus, niſi forte in horum numorum deſcriptione mendum ſuſpicari maluit. Sane vel unum hoc argumentum ſatis per ſe valet ad evertendam ſententiam de iterato ſub Iunii initium tribunatu. Quae abſurda Pagius ad explicandum hunc tribunatum coactus fuerit comminiſci, vide apud auctorem ipſum. a) Nuper cl. Sanclementius, ut objectam difficultatem leniret, magnopere collaudavit ſententiam cl. Zoëgae, cujus conjectura fuit, Severum, quem conſtat, in Antoninorum gentem ſe violenter intruſiſſe, initium ſuae trib. poteſtatis fieri juſsiſſe ab ea die, qua Commodus vivendi finem fecit, nulla habita ratione imperiorum Pertinacis, et Iuliani. b) Non inficior, hoc pacto Severi tribunatum XIX. commodiſsime explicari. Nam cum in hac ſententia imperium Severi ducatur a Kal. Ian. V. C. 946, non modo is tribunatus facile emergit, ſed etiam conſulatus cum tribunatibus ſuapte conciliantur. At enim quis ſibi perſuadeat, neglectum a Severo Pertinacis tanquam intruſi imperium, qui non mo-

a) Crit. Bar. ad ann. Chr. 211. b) de vulg. aera pag. 287.

do divinos caeſo honores decrevit, et juſtum adeo Caeſarem agnovit, ſed etiam ex ſingulari in optimum hunc principem adfectu ab ejus nomine Pertinacem ſe dici voluit, ut oſtendimus in Severo ſub titulo *Pertinax*, ejusque caeſi vindicem ſe palam tulit? Non ergo iſthoc effugio ſublatam poſſumus ſtatuere difficultatem.

II. Severus Kal. Ian. V. C. 955 proceſsit conſul III., et ſecundum praetenſum hoc iterationis tempus initio Iunii V. C. 954 iinivit tribunatum IX. exſpiraturum eodem menſe anni 955, quo decimus occiperet, atque adeo neceſſe foret in numis a dictis Kalendis usque ad Iunium ſignatis jungi trib. poteſtatem IX. cum COS. III. Nunquam tamen iſtud, at conſtanter legere eſt TR. P. X. COS. III. Ergo Severus jam anni principio habuit tribunatum X.

III. Exhibet Muratorius inſcriptionem inſignem repertam Romae, in qua omiſsis reliquis legitur: *L. Sept. Severi Pii Pert. Aug. Arabic. Adjab. Pont. et Part. Max. Tr. P. VIII. Imp. XI. Coſ. II. Procoſ. P. P. et M. Aur. Antonini Pii Felicis Aug. Tr. P. III. Procoſ. et Iuliae Aug. M. K — — — Dedicata Kal. April. Severo et Victorino coſ.* [a]) Horum conſulatus incidit in annum V. C. 953. Admiſſa tribunatus iteratione menſe Iunio Severus tribunatum VIII. nonniſi principio Iunii hujus anni 953 adivit. Verum ex praeconio marmoris propoſiti jam Kal. April. hujus anni tribunatu VIII. praeditus fuit. Igitur ea iteratio neceſſario anticipanda. Exſtat apud Muratorium marmor dedicatum Severo, in quo is dicitur TRIB. POT. III. IMP. IIII. COS. II. [b]). Hae notae Muratorio indicant annos V. C. 948. 949 P. X. 195. 196. Contra arguit Marinius, [c]) verum iſtud quidem eſſe ſpectato tribunatu III., at non ſpectato titulo IMP. IIII., qui monumentum iſtud potius ad annum P. X. 194 retraheret, ac propterea marmoris hujus notas corrigendas ſuadet. Admitte mecum, Severum trib. poteſtatem III. iniviſſe Kal. Ian. V. C. 948, ac tum tituli omnes recto ſtabunt talo, et ſalva erit marmoris hujus auctoritas.

Quam adcurate in Severo cum conſulatibus conſpirent tribunatus, ſi horum iterationem a Kalendis Ian. ducas, ex ejus moneta ipſe facile intelliges.

CARACALLA.

Acre inter eruditos eſt diſsidium, quo anno aut menſe Caracalla tribunatu donatus fuerit. Noriſius primum id factum cenſuit paullo poſt Kalendas Iun. V. C. 951 P. X. 198. ipſo nimirum patris Severi natali imperii. [d]) Serius mutavit ſententiam, et dignitatis hujus exordium ante Kal. Apriles ejus anni retrahit praeter varia numorum et lapidum teſtimonia motus auctoritate marmoris Gruteriani, in quo Caracallae pridie non. April. V. C. 953 jam tribunatus III. tribuitur. [e]) Addo, lapidem poſt Noriſii mortem detectum, quem ſupra in Severo citavi, Caracallae ipſis jam Kal. April. V. C. 953 eundem tri-

a) Pag. 347. 2. b) Pag. 243. 7. c) Frat. arv. pag. 719. d) Vot. decenn. cap. 4.
e) Pag. 269. 2.

bunatum III. largiri, ut adeo initium collatae hujus poteſtatis magis adhuc foret anticipandum. Cauſam implexam reddunt marmora varia, quae dum Severi, et Caracallae tribunatus componunt, inter utrumque jam quatuor, jam quinque, jam ſex tribunatus collocant, ſic ut neceſſe ſit, ſi modo his monumentis fides habeatur, exordium tribunatus Caracalliani in ancipiti verſari. Ex hoc labyrintho ut evaderent viri eruditi, duplex iis ſtatuendum initium viſum delati Caracallae tribunatus, prius ab anno V. C. 950, quo deſtinatus ad imperium fuit, alterum ab anno 951, quo revera Auguſtus dictus eſt, aliis hoc, aliis alio principio in tribunatuum computo uſis. In hanc ſe etiam ſententiam inclinare, ſed coactus utique ipſe profitetur Tillemontius, [a]) quem in hac lite praecipue adi, aut Mazzolenum. [b])

Tamen in univerſa hac cauſa parum eſt laborandum. Ad annum quidem quod attinet, certe annus V. C. 951 ejus poteſtatis exordio eſt adſignandus ſuffragantibus tam numis, quam marmoribus. Numi ſane intervallum quinque tribunatuum conſtanter inter patrem, filiumque collocant, quod apparet ex ludis ſaecularibus in utriusque moneta una cum utriusque tribunatu expreſsis, aut ex titulis bellicis uno eodemque tempore ab utroque captis, ut vidimus. Igitur quo tempore currebat tribunatus VI. Severi, fluxit tribunatus I. Caracallae, atque adeo V. C. 951. Sed obturbant marmora. At quando haec non obturbavere? Eſto, in compluribus horum reperiri intervallum modo arctius, modo laxius, at certum eſt etiam, maximam eorum partem tribunatus quinque, perinde ac numos, inter utrumque ponere. An non igitur praeſtabit, pauciores deviantes inſcriptiones a pluribus corrigi, praecipue cum et numi hoc remedium non ſuadeant, ſed imperent? Quis ignorat vitia, quae ſaepe obtulere ii, qui marmorum epigrammata exſcripſere? At enim patroni duplicis in Caracalla exordii fiduciam maximam habent repoſitam in inſcriptione, quae hodieque legitur in fronte templi Romani, quod Pantheon veteribus dictum eſt. Lubet totum iſtud epigramma, quippe ad plures cauſas profuturum, ex adcuratis auctoribus huc transferre:

IMP. CAES. L. SEPTIMIVS. SEVERVS. PIVS. PERTINAX. ARABICVS. ADIABENICVS. PARTHICVS. MAXIMVS. PONTIF. MAX. TRIB. POTEST. X. IMP. XI. COS. III. P. P. PROCOS. ET. IMP. CAES. M. AVRELIVS. ANTONINVS. PIVS. FELIX. AVG. TRIB. POTEST. V. COS. PROCOS. PANTHEVM. VETVSTATE. CORRVPTVM. CVM. OMNI. CVLTV. RESTITVERVNT.

Gruterus, atque tot alii, qui inſcriptionis hujus meminere, omnes in Severi titulis legerunt TRIB. POTEST. XI., non, ut revera eſt, X., ac poſt tot tandem viros eruditos, ac poſt tot inter eos lites prodivit Vignolius, qui veram

a) Note XIX. ſur Severe. b) in Animadv. I. de trib. pot. pag. 126.

lectionem TRIB. POTEST. X. reſtituit, [a]) quam et nuper auctoritate ſua comprobarunt Georgius Zoëga, [b]) et Carolus Fea, [c]) ex quo epigramma iſtud reſtitui, qui et infra mirari ſe magnopere profitetur, [d]) cum tot hac ſuper inſcriptione inter eruditos eſſent diſsidia, diu neminem omnino repertum, qui eam in examen revocaſſet. Hujus epigrammatis memini ſupra in regula III., quo comprobarem, quam parum fidere poſsimus notis chronologicis, quales nobis ex marmoribus in catalogis exhibentur, cum in deſcribendo monumento publico, eoque nitido, facilisque quotidie omnibus aditus, tam graviter ſit peccatum. Adhibe praeterea inſcriptionem arcus Severi, quam dedi in Caracalla ad V. C. 957, et alias publicas idem docentes, quas collegit cl. Sanclementius. [e]) Certum ergo eſt, quod dixi, quinque tribunatus inter patrem et filium intercedere, et Caracallae tribunatum ab anno V. C. 951 exordium ſumere. Atque haec de anno exordii controverſo. Menſis implicatius examen, aliis, ut dixi, initium Aprilis, aliis initium Iunii pro trib. poteſtatis principio ſtatuentibus. Hiſtoricis, et monumentis nihil in hac cauſa decidentibus ſperabant ſe ex mentione tribunatuum anni tempus proxime adſequi poſſe. Ita cum ex marmore ſupra citato viderent, Caracallam nonis April. V. C. 953 habuiſſe trib. poteſtatem III., arguerunt continuo, primum ejus tribunatum coepiſſe ante Aprilem anni 951, nam certum, ac indubitatum iis viſum eſt, imperatores trib. poteſtatem ſemper die natali imperii iterare conſueviſſe. Sed enim hanc legem ut in praecedentibus proxime Auguſtis, ſic et in Caracalla longe fallere, invictis modo argumentis demonſtratum eo.

I. Statuatur, quod praeclari hi viri conſtitutum volebant, Caracallam ineunte Aprili V. C. 951 trib. poteſtate donatum, eamque die anniverſaria renovatam. Conſulatum II. inivit V. C. 958. Currebat ergo ſecundum patronos hujus ſententiae a Kal. Ian. hujus anni usque ad Aprilem trib. poteſtas VII., deinceps VIII. Verum in nullo ejus anni numo legitur COS. II. TR. POT. VII., ſed conſtanter COS. II. TR. P. VIII. Eodem modo cum anno V. C. 961 procederet conſul III., nunquam legitur COS. III. TR. P. X., ſed ſemper XI., denique in conſulatu IV. anni 966 nunquam COS. IIII. TR. P. XV., ſed ſemper XVI. Ex quo conſequitur, per priores annorum horum menſes aut ſigatos non eſſe numos, aut eos omnes deperditos; quod cum veriſimile non ſit, certum etiam, poſteriorem tribunatus numerum jam anni principio valuiſſe, atque adeo eodem modo, ut in Severo dixeram, trib. poteſtatem die anniverſaria non fuiſſe augeri ſolitam.

II. In eorum ſententia Caracalla V. C. 964 a Kal. Ian. usque ad Kal. Apriles circiter numeravit tribunatum XIII. Intra hoc tempus Severus Eboraci moritur, nimirum die IV. Februarii, ac

---

a) Diſſ. II de anno I Alexandri Sev. pag. 200. Tomi I. opp. S. Hippolyti edit. Hamburg. b) Num. Aegypt. pag. 262. c) Storia di Winckelmann Tom. III. pag. 294. d) Ibid. p. 604. e) de vulg. aera pag. 289.

tum continuo, et antequam tribunatus XIII. exſpiraret, Caracalla pro ſimplice PONTIF. dici coepit P. M. P. P. At vero nullus ejus habetur numus inſcriptus P. M. TR. P. XIII. P. P., e contra plurimi exſtant inſcripti PONTIF. TR. P. XIIII.; unde tenemus, Caracallam jam ineunte hoc anno habuiſſe tribunatum XIV., neque illum in Aprilem usque diſtuliſſe.

Ex his ſuapte conſequitur, incaſſum ſe torquere viros eruditos, dum ex tribunatuum conſequentium numero menſem, vel diem, quo primum Caracallae trib. poteſtas data fuit, ſe confecturos ſperant, cum certum plane videatur, eum patris, et praecedentium proxime Caeſarum exemplo ineunte ſemper anno iterare conſueviſſe, in quam ſententiam ipſum etiam Tillemontium, etſi timide, propendere video. [a])

Nolo diſsimulare difficultatem non levem, quae ſententiae meae adverſatur, quam objiciunt numi inſcripti: PART. MAX. PONT. TR. P. IIII. COS., quos deſcriptos vide ad annum V. C. 955. Hoc anno Caracalla conſul I. proceſsit, at tum ex doctrinae a me ſtatutae lege jam habuit tribunatum V. Et tamen in his numis monetariorum lapſus nequaquam ſuſpicandus; nam eorum ſimiles plures exſtant, neque argentei modo, ſed et aurei. Sitne id numorum genus per ſe ſatis validum ad evertendam contrariam meam ſententiam, non modo ſolidis per ipſam Caracallae monetam argumentis ſtabilitam, ſed cui analogia quoque ex ſuperiorum Auguſtorum numis petita ſuffragatur, eruditus lector dijudicet. Non raro ars noſtra objicit numos nequaquam ſubaeratos, et maligni commatis, ſed probos, eosque obvios, quos domare nullo ingenio poſsis, et quorum indiciis chronologicis fidem habere nequeas, niſi totum, et ab reliquo agmine tuto ſtabilitum ordinem invertas. Ejus canora exempla ſuppeditabit moneta utriusque Philippi. Habeantur igitur id genus numi eo loco, quo in rerum natura monſtra biformia ex illegitimo coitu prognata, neque in commune reliquorum, quos juſtus thorus edidit, concilium admittantur. Vide, quae ſupra in regula IV. monui. Ceterum veriſimile videtur, in his numis monetarios veterem ritum, trib. poteſtatem die natali ejus acceptae iterandi, ſecutos, de quo agam plura infra in concluſione hujus doctrinae articulo IV.

Nulla eſt ſententia qualicunque auctoritate nixa, quae non interdum per ſolitarios quosdam numos laboret, ſed quos praeſtabit monetarii vitio luxatos opinari. Quare ſi quis objicere mihi volet numum AE. I. formae muſei Caeſarei inſcriptum TR. P. XV. COS. IIII., cum juxta meam doctrinam ſcribendum fuiſſet vel TR. P. XVI., vel COS. III., huic opponam argenteum ejusdem Caracallae ex eodem muſeo, in quo legitur: TR. P. XVI. COS. III., quae epigraphe omnes ſententias impugnat, cum is in tribunatu XVI. jam certo fuerit COS. IIII.

a) Note XIX. ſur Severe.

G E T A.

Duplex eodem tempore peragemus examen, primum, quo anno Getae acceſſerit una cum Auguſti titulo trib. poteſtas, alterum, quo illa modo fuerit iterata, quod utrumque eruditorum ſententias diſtraxit. Panvinius, Mediobarbus, Tillemontius et plerique chronologi alii Getam V. C. 961, P. X. 208 dictum Auguſtum, et trib. poteſtate donatum, et quidem antequam Severus pater ad bellum Britannicum cum filiis exiret, adſeruerunt. Cum auctores veteres, qui res geſtas Getae memoriae prodidere, neque annum, neque diem, quibus Auguſtus dici coepit, teſtatum reliquerint, ipſi vero viri eruditi ſolis conjecturis ſententiam ſuam tueantur, licebit re curatius certorum monumentorum ope expenſa aliter ſentire, et quod probare continuo aggrediar, collatum Auguſti honorem in annum ſequentem V. C. 962, P. X. 209 differre. Rem ut clarius ob oculos ponam, ſequens diagramma concinnavi, cujus pars prior ſententiam Mediobarbi tam ſpectat principio collatae ejus dignitatis, quam modo repetiti ſub natalem imperii tribunatus, pars altera ſententiam meam, quae ineunte anno repetitum tribunatum docet, proponit.

		Sententia Mediobarbi.			*Sententia auctoris.*	
		A.	B.		C.	D.
V.C. 961.	P.X. 208.	TR. P. I.			TR. P. I.	
962.	209.	I. II.	TR. P. I.		II.	TR. P. I.
963.	210.	II. III.	I. II.	Dicitur Britannicus.	III.	II.
964.	211.	III. IV.	II. III.	Moritur Severus IV. Febr.	IV.	III.
965.	212.	IV.	III.	Geta caeditur.	V.	IV.

Litera A Mediobarbi, aliorumque ſententiam exhibet. Secundum hanc tribunatus iteratur die natali imperii, quod collatum ipſe ſtatuit nonis Martii V. C. 961. At facile Mediobarbus a numis ipſis refellitur. Ex ejus enim calculo Getae tribunatus IV. coepit nonis Martiis V. C. 964, et duravit usque ad V. Kal. Martias anni 965, qua caeſum eum adſerit. Ergo demptis paucis diebus annum integrum. At ſi tamdiu duravit IV. hic tribunatus, cur ejus vix unus*, alterve ſuperat numus, ut in moneta Getae ad annum V. C. 965 monui, cum tamen aliorum tribunatuum numi abundent? Deinde conſtat, Severum die IV. Februarii Eboraci mortuum. Currebat tum Getae tribunatus

III. exiturus paullo poſt, nempe nonis Martiis proximis. Geta parte hujus anni, qua in vivis adhuc pater erat, dicitur in numis ſimpliciter: PONTIF. TR. P. III., et mox ab ejus morte in numis obviis, et copioſiſsimis: TR. P. III. P. P. An credibile, intra tam paucos dies, qui a Severi morte usque ad Getae tribunatum IV. interceſſerant, potuiſſe nuncium Severi mortui Eboraco Romam perferri, praeparari matrices, et tam copioſos numos adhuc trib. poteſtate III. notatos, et tam variis typis emitti? Ex quo efficitur, Getae trib. poteſtatem nondum fuiſſe delatam V. C. 961.

Sed etiam ſententiae delatae V. C. 961 trib. poteſtatis meae doctrinae adverſatur, qui ex lege praecedentium imperatorum non die natali imperii, ſed ineunte anno Iuliano iteratum a Geta tribunatum ajo. Nam tum, ut litera C exhibet, Getae tribuendus adhuc eſſet tribunatus V., cum tamen numi vix quartum jam memorent.

Quare cum numi in utraque ſententia annum 961 pro principio trib. poteſtatis faſtidiant, in examen vocetur annus 962, et cum utraque ſententia contendatur.

Si Geta V. C. 962, et quidem nonis Martiis trib. poteſtatem abſtulit, in ſententia Mediobarbi, qui eam natali imperii iterare ſolet, ne quidem tribunatum IV. attigit, quoniam ex ejus ipſius opinione caeſus eſt exeunte Februario. Et tamen ipſe numos tribunatu IV. notatos recitat. Ceterum opus non eſt, refutandae huic iterationi multum iterum immorari, cum dubium non ſit, eandem in hac legem, quam tenuere pater et frater, ſecutum quoque Getam; at illos tribunatum ineunte anno iterare ſolitos, ſupra comprobavimus.

Reſtat igitur modus ſub litera D expreſſus, quo Geta adeptus imperium V. C. 962 ſtatuitur, ſic ut, quocunque anni die accepiſſe trib. poteſtatem dicatur, eam ineunte anno ſequente duplicaverit. Secundum hanc legem plana omnia, nihilque hiſtoriae, aut numis adverſum, quod, ne longior ſim jam dicta relegendo, facile patebit, deſcriptos a me Getae annales cum numis, et ſynchronos Severi et Caracallae numos cum Getae moneta ſynchrona contendenti. Facile etiam in hac doctrina expeditur ratio, cur vix ulli Getae numi cum tribunatu IV. ſuperſint, nam caeſus eſt paullo poſt hunc initum. Deinde cum Caracalla teſte Dione a) ſtatim poſt caedem Getae monetam hujus imagine inſignem conflari juſserit, certum eſt, ſaeviiſſe eum in illam, quam tum praeparatam in domo monetaria, et tribunatu IV. notatam reperit; in eam enim, quae erogata jam fuit, animadvertere non potuit. Denique maturius forte adhuc, quam vulgo creditur, caeſus eſt Geta; nam factum iſtud fuiſſe exeunte Februario, diſertum veterum teſtimonium non habemus, ut dixi in annalibus ad annum V. C. 965. Id ſolum conſtat ex Dione, b) eum adhuc fuiſſe ſuperſtitem menſe Decembri anni praecedentis 964; nam illi Caracalla

a) L. LXXVII. § 12. b) L. LXXVII. § 2.

inſidias ſtruxit tempore Saturnalium, qui hoc menſe agebantur.

At litem mihi intentari video ab iis, qui Getam ante profectionem in Britanniam Auguſtum in urbe dictum contendunt, quam ex numis Caracallae certum eſt inſtitutam anno V. C. 961. Fateor, Britannicum iſtud iter in hunc annum cadere; nam id me credere jubent numi. At nonniſi arbitrarie, et nullo certo argumento adſeritur, eum jam ante hoc iter Auguſtum eſſe proclamatum; quin certum eſt ex numo Getae inſcripto: LIBERALITAS. VI., quem ad eundem annum recitavi, eum tum, cum congiarium iſtud erogatum fuit, quod factum paullo ante dictum iter, Caeſarem adhuc, Auguſtum nondum fuiſſe. Quare cum nullum certum argumentum praeſto ſit, quod Getam ante expeditionem Britannicam Auguſtum adfirmet, ſic ut ne ipſi quidem Petavius, et Tillemontius iſtud tuto adſerere audeant, ſtandum hercle judicio numorum, annum ſequentem potius ſtabilientium. Dictus ergo eſt Auguſtus in Britannia, ut olim dictus eſt Caeſar in Oriente, et ut Caracalla Viminacii Caeſar, in Oriente Auguſtus.

Cum igitur perſuadentibus monumentis certum ſit, Getam anno demum V. C. 962 imperatorem, et Auguſtum dictum, patet, quale judicium ferendum ſit de inſcriptionibus, quas columnae quatuor milliares in agro Auguſtano effoſſae exhibent, in quibus labente Severi trib. poteſtate IX., ſeu anno V. C. 954 Geta dicitur IMP. P. SEPTIM. GETA. ANTON. a) quo iterum docemur, nihil eſſe tam a vera hiſtoria alienum, quod non monumenta a remotis provinciis petita obtrudant.

MACRINVS.

Macrinus imperium, quod XI. Aprilis V. C. 970 arripuit, b) nonniſi usque ad diem VIII. Iunii anni ſequentis, quo victus eſt, retinuit. Imperavit adeo annum unum, menſes duos, demptis diebus tribus, ut Dio ipſe diſerte computat. c) Igitur quacunque ſententia utare, numerabis tribunatus duos. At enim non parum laborat illa, quae renovatam hanc poteſtatem die natali imperii conſtituit. Secundum hanc coepit tribunatus II. die XI. Aprilis V. C. 971. At aequo fere numero habentur numi alterutro tribunatu notati. Quis vero non videt, multo minorem eſſe numerum debere numorum, qui ſpatio duorum menſium, et nonnihil amplius, quam qui annuo percuſſi ſunt? Confer nunc, ſi lubet, ſententiam alteram, quae initio anni Iuliani eam duplicatam arguit, et habebis pro eo numero annum dimidium et amplius, nempe donec in urbe victum primum Macrinum, ac deinde nulla evadendi ſpe hoſtibus proditum conſtabat.

Ad conſulatus quod attinet, conſtat, eum ante arreptum imperium conſulem non fuiſſe; at poſtquam imperator agnitus eſt, mox ei decreta ornamenta conſularia, ut diſerte Dio. d) Valuiſſe haec inſtar conſulatus veri, non modo doce-

a) Gruter pag. 157. 2 — 5. b) Dio L. LXXVIII. § 11. c) ibid. § 41. d) L. LXXVIII. § 13.

tur auctoritate Dionis docentis eodem loco, coeptum ſub Severo morem, retentumque ſub Caracalla, ut, qui ornamenta conſularia adeptus fuerat, cum ſubinde reipſa conſul procederet, conſul iterum diceretur, ſed etiam invicto teſtimonio numorum, qui eum frequenter adhuc in tribunatu ſimplice conſulem appellant. At Macrinum anno ſequente 971 revera proceſsiſſe conſulem, praeter Dionem, qui ejus pariter conlegam Adventum prodit, teſtantur etiam numi copioſi, in quibus conſul II. proditur. Quod ſi in plerisque faſtis conſules hujus anni memorantur Antoninus, et Adventus, iſtud cum Tillemontio, aliisque facile ex Dione explicabitur, aſſerente, Elagabalum eraſo ex faſtis Macrini nomine ſuum ipſius nomen ad notandum anni hujus conſulatum inſeruiſſe, ut dicetur in Elagabalo.

Haec, quae de tribunatibus, et conſulatibus ſeorſim ſumptis memoravi, ut belle ſe habent, tamen utrique ſecum, ut oportet, contenti non exiguam, creant moleſtiam, et qualemcunque ſententiam exercent. Nam cum conſul proceſſerit Kal. Ian. V. C. 971, atque ex eo die, ornamentis conſularibus pro vero, ut dixi, conſulatu habitis, dictus fuerit conſul II., neceſſe eſt, deinceps conſulatum ſimplicem locum habere non poſſe. Verum omnium manibus teruntur numi inſcripti: TR. P. II. COS. Sive trib. poteſtatem natali imperii, ſive anni principio iteratam ſtatuas, ſemper, ut vides, repugnabit COS. ſimplex cum tribunatu II. conjunctum. Factum tenemus, atque iſtud non modo numis obviis, ſed et binis Muratorii marmoribus [a]) confirmatum, in quibus omnibus ſuſpicari monetarii, vel quadratarii lapſum, temerarium ſane foret. Neceſſario igitur quaerendum effugium, cum res ipſa imperat. Quare cum videam in numis anni V. C. 971 promiſcue ſcribi TR. P. II. COS.; et TR. P. II. COS. II.; alia, credo, variationis hujus cauſa adferri nequit, quam, ab aliis monetariis ornamenta conſularia pro vero conſulatu habita fuiſſe, non item ab aliis. Video enimvero, iſtud ipſum jam anno praecedente a monetariis fuiſſe obſervatum, quod ut plane intelligatur, en ſchema numorum utriusque anni. Legitur

In numis V. C. 970 — — TR. P. P. P. vel: TR. P. COS. P. P.
V. C. 971 — — TR. P. II. COS. P. P. vel: TR. P. II. COS. II. P. P.

Atque haec ratio non in aliquibus ſolum numis, iisque rarioribus obtinet, ſed promiſcue, et aequo fere numero. En, jam anno priore in aliis omiſſum COS., in aliis additum. Nimirum hi dicta ornamenta in conſulatus calculum recepere, illi neglexere, et quod ſequitur, his a Kalendis Ian. anni 971 ſcribendum fuit COS. II., illis COS. ſimplex. Et vero valuiſſe tum varium iſtud inſtitutum, non modo numis evincitur, ſed et inſigni teſtimonio Dionis, [b]) cujus partem paullo ſupra recitavi; και τοι μη θελησας, δευτερον δε τῳ επιοντι

a) Pag. 459. 1. et pag. 1993. 7. b) L. LXXVIII. § 13.

ἔτει *) ὑπατευειν δοξαι, ὁτι των ὑπατευκοτων τιμας ἐσχηκει, ὁπερ ἐπι τȣ Σεϐηρȣ ἀρξαμενον και ὁ ὑιος ἀυτȣ ἐπεποιηκει, *quanquam ipſe* (Macrinus) *nolebat anno ſequente conſul iterum videri, propterea quod ornamenta conſularia adeptus eſt, quod quidem coeptum ſub Severo ejus quoque filius retinuit.* Iam vero et multo ante idem Dio obſervaverat, primum Severum, cum Plautiano honores conſulares tribuiſſet, eumque deinde conſulem deſignaſſet, conſulem *iterum* renunciari juſſiſſe, quod poſtea, ait, ab aliis quoque factum fuit. a) Ex hoc oraculo bina colligimus, I. valuiſſe tum ex inſtituto Severi ornamenta conſularia pro ipſo conſulatu, II. Macrinum hunc morem in ſe obſervari noluiſſe. Atque hinc certum eſt, monetarios hos receptum morem, alios imperantis voluntatem ſecutos, quae fortaſſe praecepti rigorem non habuerit, ipſis etiam conſularibus eam adimplere tergiverſantibus, quorum ambitioni Macrinus novo hoc ſuo inſtituto male conſuluit.

In numo Antiocheno Macrinus dicitur ΥΠΑΤΟ. Γ. (Muſ. Caeſ. Vaill.) Sed veriſimile eſt, matricem, quae Caracallae fuerat, numo Macrini applicatam, quod ipſum apertius docent numi Diadumeniani.

ELAGABALVS.

Conſulatus Elagabali quatuor in monumentis memorantur. Primus anni V. C. 971 verus non fuit, ſed nullo hactenus exemplo per vim intruſus. Nam cum annum hunc aperuiſſent conſules Macrinus et Adventus, illi ſubinde acie victo conſulatum abrogavit, nomenque ſuum nulla ſenatus auctoritate in faſtos intruſit, perinde ac ſi Kalendis Ian. conſulatum ſuſcepiſſet. b) Quare annus hic in faſtis *Antonino et Advento coſ.* notatus reperitur. Quod cum non ſatis expenderent Panvinius, et Pagius, ille nomine Antonini intelligi Diadumenianum, hic Macrinum perperam credidere. V. C. 972 conſulatum II. adivit Nicomediae, 973 conſulatum III. Romae, annus V. C. 974 vacavit, at deſignatus in annum ſequentem 975 conſul IV. conlega Alexandro Caeſare conſobrino apertis jam in hunc odiis, cum tempus jam adeſſet, procedere renuit, et perſeveraſſet, niſi metum injeciſſent milites. c)

Trib. poteſtatem V. Elagabalo obtigiſſe, indubitatum, adſerentibus eam non modo numis copioſis, ſed et marmoribus. Sed id ipſum erat, quod ſummorum virorum ingenia graviter ex-

a) L. XLVI. § 46. b) Dio L. LXXIX. § 8. c) Lamprid. in Elagab. c. 15.

*) Non poſſum hoc loco non et ſumme laudare, et amplecti praeclaram conjecturam Fabricii, qui in corrupto hoc Dionis loco legendum cenſet τῳ ἐπιοντι ἔτει, ſenſu proniſsimo, et nunc numis etiam comprobato, contra quam in codicibus legatur τῳ ἐιποντι ἔτι, nullo ſane ſenſu, et quae lectio jam pridem criticis ſuſpecta viſa fuit. Vide notam 72 ad Dionis librum LXXVIII.

ercuit, cum rationem non reperirent, qua arrogare ſibi tribunatum V. potuerit, qui ne quatuor quidem annos imperando explevit. Si Philippum Argelatum, noviſsimum Mediobarbi reſtitutorem, audias, momento citius ea lis finita. Nam in animadverſione ad ultimum Elagabali annum edicere non veretur, numos cum TR. P. V. COS. IIII. vel mendoſos, vel adulterinos putari. Ergo illi, qui novam Mediobarbi editionem procuraverat, aditus ad muſea numismatica, quae contrarium docuiſſent, aut non fuit permiſſus, aut non quaeſitus.

Antequam eruditorum varias ſententias in examen vocamus, figenda neceſſario eſt duratio imperii Elagabali. Receptum a militibus in caſtra, et pro Macrino acclamatum imperatorem die XVI. Maji V. C. 971, diſerte tradit Dio. a) Haud multo poſt, videlicet VIII. Iunii, victum Macrinum idem teſtatur, b) ac deinceps a die hujus victoriae imperaſſe annos III. menſes IX. dies IV. c) Quo calculo conficitur, Elagabalum caeſum circiter XI. Martii V. C. 975. Cum Dione conſpirat Zonaras, et ex cathedra marmorea S. Hippolyti, quae ſervatur in bibliotheca Vaticana, et ad quam propter ejus monumenti fidem provocant omnes, qui de annis Elagabali ſcripſere, certum ſit, idib. April. V. C. 975 jam caeſum fuiſſe Elagabalum, et imperaſſe Alexandrum. Igitur dies XVI. Maji V. C. 971, quo Auguſtum ſe proclamari paſſus eſt Elagabalus, et dies XI. Martii V. C. 975, quo is caeſus eſt, duo ſunt cardines, intra quos ejus imperium concluditur, atque hi propter citatas auctoritates tantum valent apud eruditos, ut neque teſtimonio Lampridii eos arctantis, d) neque marmoris Panviniani eos laxantis, e) neque aliorum ſcriptorum variam durationem adſignantium adcurati, et coaevi Dionis, fidem infringi patiantur. Ea, quae hic compendio memoravi, fuſius propoſita vide in Valſechii Diſſert. de Elagab. trib. pot. V., Philippi a Turre de annis imperii Elagabali, Tillemont Nota VI. in Elagab. Mazzoleni Animadv. de trib. poteſt. p. 131., Vignoli de anno I. imp. Alex.

Tota ergo duratio imperii Elagabali, his cardinibus comprehenſa, eſt annorum III. menſium IX. dierum circiter XXVI. Verum iſtud ſi obtinet, qua ratione, ajunt chronologi, Elagabalus tribunatum V. potuit adſequi? Statuatur dies XVI. Maji V. C. 971 natalis imperii, quo coepit tribunatus I. Hic ſi quotannis eodem die iteretur, incipiet quintus die XVI. Maji V. C. 975. At Elagabalus caeſus jam fuit praecedentis Martii die XI. Igitur ad explicandos tot numos tribunatu V. inſignitos reperiundum erat effugium tanto magis impeditum, quanto certius iis viſum, tribunatus imperatorum omnium nonniſi die natali imperii iterari ſolitos. Operae pretium videtur, praecipuas eruditorum ſententias in examen vocare, quibus facile refutatis tanto luculentius doctrina mea juvetur, quae anni Iuliani principio iterationem imperat,

a) L. LXXVIII. § 30. b) L. LXXVIII. § 39. c) L. LXXIX. § 3. d) in Alex. cap. 6. e) Gruter pag. 1082. 9.

cuique ſtabiliendae Elagabali numi ante omnes alios cumprimis ſerviunt.

* * *

Sententia I. Valſechii. Ea in pugnum contracta haec praecipit. Conſtat, Elagabalum Macrini memoriae fuiſſe infenſum, quem ajebat nullo jure per Caracallae necem uſurpaſſe imperium. Quare cum iſtud jure natalium (nam Caracallae ſe filium palam profeſſus eſt) mox a patris morte ſibi fuerit debitum, jus ſibi natum exiſtimavit, quo totum illud tempus, quod imperando Macrinus exegit, ad ſe raperet." Quemadmodum ergo ex Dione, ut vidimus, conſtat, Elagabalum involaſſe in Macrini conſulatum, eumque juſsiſſe aboleri, ita involaſſe etiam in ejus trib. poteſtatem, et quod conſequitur, cum Caracalla caeſus fuerit V. C. 970 die VIII. Aprilis, ab eodem die tanquam natali imperii ſui Elagabalum tribunatus ſuos dinumeraſſe, ſecundum quam legem tribunatus ejus V. coeptus VIII. Aprilis V. C. 974. Haec uberius expoſita vide in viri eruditi diſſertatione de Elagabali trib. pot. V. pag. 97. Quam infirma ſit haec doctrina, et a numis ipſis continuo evertatur, comprobare aggredior.

Diagramma ſententiae Valſechii.

V. C.	P. X.			
970	217	TR. P. I.		Die VIII. Aprilis caeſo Caracalla.
971	218	TR. P. I. II.	COS.	
972	219	TR. P. II. III.	COS. II.	
973	220	TR. P. III. IV.	COS. III.	
974	221	TR. P. IV. V.	COS. III.	
975	222	TR. P. V.	COS. IV.	Die XI. Martii caeditur Elagabalus.

Adverſus hanc doctrinam ſequentes animadverſiones propalam pugnant.

I. Si Elagabalus dicto modo trib. poteſtatem anticipaſſet, tribunatus ſimplex locum in numis habere non poſſet. Nam cum hic ex hypotheſi coeperit VIII. Aprilis V. C. 970, tum eodem die anni 971 coeperit tribunatus II., ipſe vero non niſi poſt diem VIII. Iunii, nempe poſt victoriam agnitus fuerit imperator, liquet, numos cum tribunatu ſimplice, qui jam exſpiravit, feriri non potuiſſe. At qua ratione Valſechius explicabit numos obvios inſcriptos TR. P. COS.? Audio: ſuppreſſa eſt nota II. tribunatum II. indicans, neque raro iſtud in imperatorum numis exemplo. Verum iſtud eſto in aliquorum hactenus imperatorum numis, at in plerorumque, praecipue hujus aetatis, certo falſum, et cumprimis Elagabali, in cujus moneta, ex quo trib. poteſtas iterata eſt, ejus numerus nunquam omittitur, ut inſpecta muſea, et ſinceri catalogi mani-

feſtant. Ex quo conſequitur, aut numos hos ſignatos Romae vivo adhuc Macrino, quod abſurdum, aut Valſechii doctrinam vel propter hanc unam cauſam repudiandam.

II. In hac hypotheſi coepit tribunatus II. die VIII. Aprilis V. C. 971, ergo deinceps IX. fere menſibus, nempe usque ad diem poſtremum Decembris, fuit TR. POT. II. COS. At nunquam cum tribunatu II. copulatur conſulatus ſimplex, ſed ſemper conſulatus II., quod probatur tam numis, quam marmoribus. Aut ergo Valſechius veriſimile efficiat, intra majorem hanc anni partem nullos cuſos fuiſſe Elagabali numos, aut ſententiam ſuam fateatur obtinere non poſſe. Et vero difficultas haec non tantum ad hunc annum urget, ſed perinde in ſequentibus; nam ex eadem lege oporteret exiſtere numos anni 972 inſcriptos TR. POT. III. COS. II., et numos anni 974 inſcriptos TR. POT. V. COS. III., ſed quos omnes mihi ignotos profiteor.

III. In eadem doctrina tribunatus V. coepit VIII. Aprilis anni 974, et exſpiravit XI. Martii anni ſequentis, nimirum cum ipſa morte Elagabali. Ergo is annuo fere ſpatio duravit. Quod ſi verum, qui factum, ut tam pauci exiſtant Elagabali numi tribunatu V. inſignes, cum tamen tribunatuum aliorum numi abundent? Iſtud criterium in re numismatica nequaquam aſpernandum, et adhibitum, cum opus eſt, non parum lucis ſuppeditat. Ergo poſtremo huic tribunatui arctiores cardines definiendi.

Abſtineo, cum haec ſufficere queant, argumentis aliis, quorum plura congeſsit Philippus a Turre in diſſertatione citata, qua Valſechii doctrinam omnibus machinis impugnat. Tamen exſtitit nuper Pinkertonus, qui ſententiam hanc jam plane derelictam amplexus eſt. [a]) Nolim, Frölichium quoque noſtrum ad explicandum annum V., nempe ЄT. Є., in numo Caeſareae Cappadociae cum capite Alexandri Sev. adhuc Caeſaris eodem cum Valſechio effugio uſum. [b])

* * *

Sententia II. Pagii, quam amplexus etiam eſt, et novis argumentis contra Valſechium ſtabilivit Philippus a Turre in Differt. de anno Elag. inde a p. 68. Nimirum quemadmodum Elagabalus invaſit conſulatum Macrini, et initia anni 971, quae huic debebantur, per anticipationem ſibi vindicavit, tanquam ſi eo tempore conſul proceſsiſſet, ita videtur conjici poſſe, illum ab eodem quoque tempore, nimirum a Kalendis Ian. ejusdem anni depulſo velut Macrino, et ſimili anticipatione uſum, exordia ſui principatus repetiiſſe, ut unum idemque conſulatus et imperii principium eſſet. Haec illi. Doctrina haec eo priore praeſtat, quod conſulatus rite cum tribunatibus, ut numi poſtulant, componuntur. Ceterum omni veri ſpecie deſtituitur. Certe ratio ducta a rapto Macrini conſulatu tantum abeſt, ut Pagii ſententiam juvet, ut etiam vehementer impediat. Nam quemadmodum E-

a) Eſſay on medals Vol. I. pag. 19.

b) IV. Tent. pag. 306.

lagabalus, cum eraſum e faſtis Macrinum vellet, rapuit totum conſulatum, nimirum a Kalendis Ian., eodem certe exemplo, ſi rapere etiam trib. poteſtatis honorem voluiſſet, non rapuiſſet partem, nimirum quae fluxit inde ab iisdem Kalendis, ſed totam, nempe a die XI. Aprilis V. C. 970, quo tribunatum Macrinus adivit; nam ſecundum ipſum Pagium Kalendae Ianuariae non fuerunt cardo trib. poteſtatis, ut fuerunt conſulatus. Sin iſtud, en redivivam ſententiam Valſechii, quam tamen omnibus copiis everſum ivit Turrius. Ceterum ſi eruditis his viris neceſſarium viſum, effugium iſtud comminiſci, quoniam modus alius non ſupererat Elagabali conſulatus cum tribunatibus componendi, illud ipſum applicandum etiam fuerat imperatoribus praecedentibus, quorum, ut vidimus, conſulatus tam parum, ac Elagabali, cum tribunatibus cohaerent, ſi natalis imperii iterationi tribunatus ſervivit. Quare et hi in praecedentium proxime Auguſtorum dignitatem, ceu in Macrini Elagabalus, involaſſe dicendi erunt.

* * *

Sententia III. Haec item Pagii inventum, cui ſubinde, quoniam nodos oſtentabat, proxime ſuperiorem ſubſtituit, quam tamen poſtremo Turrius velut minus impeditam reliquis praeferre videtur, ut ex Addendis in diſſertatione de annis Elag. p. 193, et ibidem altius p. 67 et 68 pateſcit. Eccam: refert initium trib. poteſtatis Elagabali ad diem adclamationis a militibus factae. Verum cum Xiphilinus hunc prodat diem XVI. Maji, in hoc mendum ſuſpicatur, et pro hoc reponendum XVI. Martii. Quare ſi hoc die V. C. 971 coepit numerari Elagabali tribunatus I., initium tribunatus V. incidet in diem XVI. Martii anni 975. At cum Elagabalus paucis ante hunc terminum diebus morte adfectus ſit, dicendum, numos tribunatu V. inſignes jam antea percuſſos, ut in promptu eſſent die ipſo natali. Hoc conſtituto, ait Turrius, [a]) ſublatas eſſe omnes difficultates, quibus viae aliae ab aliis indicatae obſtruebantur. At non advertit vir eruditus, ſe in alios laqueos incidiſſe, ex quibus cum ſeſe explicaverit, erit mihi magnus Proteus. Quod ut demonſtrem, en tibi hujus quoque doctrinae diagramma.

a) Pag. 197.

Diagramma ſententiae Pagii.

V. C.	P. X.			
971	218	TR. P. I.	COS.	XVI. Martii acclamatur imperator.
972	219	TR. P. I. II.	COS. II.	
973	220	TR. P. II. III.	COS. III.	
974	221	TR. P. III. IV.	COS. III.	
975	222	TR. P. IV.	COS. IV.	Caeditur paullo ante inchoatum tribunatum V.

Nolo in ſententiae meae gratiam infenſior videri Turrio Pagianae hujus doctrinae patrono. Ipſe enim Turrius ad illam evertendam arma ſuppeditat. En ejus verba: [a]) *In omnibus numis Elagabali numerus annorum trib. poteſtatis concurrit cum numero conſulatuum, neque unquam in uno anno, ſeu eodem conſulatu duplex trib. poteſtas obſervatur, ut percurrenti ſeriem numismatum hujus Auguſti apud Mediobarbum ſtatim patebit* — — — *Ita omnes numi anni 219 ſignantur* TR. P. II. COS. II., *anni 220* TR. P. III. COS. III., *et anni 222* TR. P. V. COS. IIII. *Quod argumento eſt, ipſis Kalendis Ian. quotannis cum conſulatu ſuſceptam, ſeu inſtauratam fuiſſe trib. poteſtatem* — — — *Secus ab Ianuario ad Majum, vel Iunium menſem nullum omnino numisma Elagabali percuſſum fuiſſet, vel ad nos perveniſſet. Cujusmodi argumentationis genere alias etiam uſus ſum.* Nonne vides, Turrium eorum, quae hoc loco ad ſtabiliendam ſuperiorem Pagii ſententiam dixerat, oblitum hac argumentatione alteram hanc ſuam doctrinam penitus evertere? An non perinde in hac ſub eodem conſulatu occurrit duplex trib. poteſtas? An non perinde ſequeretur, ab Ianuario usque ad XVI. Martii nullum omnino numisma Elagabali percuſſum fuiſſe, vel ad nos perveniſſe? Multo gravius abſurdum ex numis anni 975 in hac doctrina conſequeretur, nimirum: numi omnes inſcripti TR. P. IV. COS. IIII., quales nempe a Kalendis Ian. ejus anni usque ad XVI. Martii feriri decuit, inteſierunt, dum interea inſcripti TR. P. V. COS. IIII., qui pro die XVI. Martii praeparati tantum fuere, non pauci ad nos pervenere. Sententia haec auctoritate numorum, et ab ipſo Turrio aliud agente enervata iſtud boni praeſtat, quod illaeſus poteſt conſtare Xiphilini locus, et praeterea neceſsitatem nemo non ſibi impoſitam ſentiat, iterationem tribunatus etiam aliorum imperatorum, quae mea eſt doctrina, a principio Ianuarii repetendi.

Suam etiam ſententiam habuit Ioan-

a) in diſſert. cit. pag. 76.

nes Vignolius, [a]) qui Elagabalum non ante Iulium morte adfectum cenſuit, nimirum ut tribunatui V. conſuleret. Eodem conſilio Mediobarbus ejus necem in ipſum Septembrem differt. Vignolii argumenta aut infirma ſunt, aut, quoniam ejus explicandi multo opportunior ſupereſt ratio, omnino inutilia. At Mediobarbus ad faſtos ſuos provocat, quos hodieque nobis debet. Denique et tabula aenea ante annos non multos Romae reperta eſt, et edita a cl. Morcello, [b]) in qua legas: IMP. CAES. M. AVR. SEVERO. ALEXANDRO. COS. EIDIB. APRILIBVS. Ergo cum in hac omittatur conſulatus conlega Elagabalus, certum eſt, eum idib. April. jam fuiſſe caeſum, eraſo, quod conſtat, ex faſtis ejus nomine. Mazzolenus veterem ſuam cantilenam de iterata die X. Dec. trib. poteſtate recinit. Quaero ex viro erudito, quae cauſa ſit, cur per omnes Elagabali annos nullus exſtet numus, qui a dicto die X. Decembris per reliquos ſaltem XX. ejus anni dies ſignatus eſſet. Nam in hujus ſententia oporteret ſupereſſe ſaltem aliquos numos inſcriptos TR. P. II. COS, vel TR. P. III. COS. II. vel TR. P. IIII. COS. III. vel TR. P. V. COS. III., quorum tamen ſimilem in nullo aut muſeo, aut fido catalogo hactenus reperi.

* * *

Sententia IV., quae eſt mea, ſecundum quam Elagabalus trib. poteſtatem captam die XVI. Maji V. C. 971 proximis Kalendis Ian. iteravit, et deinceps eodem die eodem modo, quo in praecedentibus Auguſtis vidimus, iterare perrexit. Neceſſe non eſt, hujus doctrinae diagramma proponere, nam videri poteſt in ipſis ejus annalibus. Omnia in hoc plana ſunt et aperta, nihil, quod non a ſuperioribus jam principibus fuiſſet obſervatum, in quorum moneta examinanda ſi eadem contentione uſi eſſent viri hi praeſtantiſsimi, quam ad numorum Elagabali criſin contulerunt, easdem ſibi in iis, quas in Elagabalo, objectas difficultates vidiſſent, ac tum coacti fuiſſent confiteri, niſi a principio Ianuarii tribunatus iteratio petatur, Auguſtorum inde ab Antonino Pio tribunatus cum conſulatibus componi nullo pacto poſſe, ac tum omiſſae ſane fuiſſent acres illae dimicationes, quae ad evolvendos Elagabali annos juſtae molis volumina parturivere. Ceterum, quod alias etiam monui, nolim mihi opponi numos ſolitarios, qui diverſum a meis praeceptis docere videntur. Nam jure quaeram, an ii, qni numos hos deſcripſere, vel etiam monetarii veteres, qui eos ſcalpſere, eo loco ſupra humanam conditionem fuerint, ut nulla poſsit eſſe lapſus ſuſpicio? In muſeo Caeſareo, quod Elagabali numos commmatis Romani CLXX. plures continet, ne unus quidem eſt, qui ſeſe non ultro traditae a me doctrinae adcommodet.

ALEXANDER.

Ab hujus quoque Auguſti numis ſententia mea inſigniter comprobatur, quod continuo patebit conſulatus cum tribunatibus componenti. Illi, qui eos die natali imperii renovatos ſtatuunt, cau-

a) de anno I. Alex. Sev. b) de Stilo inſcr. pag. 178.

ſam quaeſo ediſſerant, cur anno V. C. 979, quo ineunte Alexander proceſsit conſul II., et quo labente per tres fere integros menſes tribunatum adhuc IV. tenuit, nunquam legatur in numis TR. P. IV. COS. II., ſed conſtanter TR. P. V. COS. II., atque eadem ratione in numis anni V. C. 982 non TR. P. VII. COS. III. demptis numis aliquot, de quibus infra, ſed ſemper TR. P. VIII. COS. III.? Quanto gravius ea difficultas premat Mediobarbum, qui natalem imperii Alexandri in ipſum Septembrem differt, nemo non videt.

At habentur Alexandri numi refractarii, qui nulli ſeſe ſententiae applicari patiuntur, uti:

IMP. C. M. AVR. SEV. ALEXAND. AVG. *Caput laureatum.* ✠ PONTIF. MAX. TR. P. II. COS. II. P. P. *Roma galeata ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam, humi clypeus.* AR.

Hi numi neque ſubaerati ſunt, neque infrequentes; nam in ſolo muſeo Caeſareo horum quatuor adſervantur. Quamcunque ſententiam amplectare, tribunatus II. cum conſulatu II. Alexandri ſociari nequit. At cum videamus, in numis Elagabali eandem omnino exhiberi partem averſam, quam praeſentes numi offerunt, docebimur continuo, quod et alias factum novimus, monetarios, cum Alexandri recens ad imperium evecti numos deproperarent, veteres Elagabali matrices Alexandri capiti applicaſſe. Revera hujus facies, quam hi numi oſtentant, ejusmodi eſt, qualis in numis certis primo ejus anno ſignatis conſpicitur.

Multo his moleſtiores ſunt numi bini muſei Caeſarei:

IMP. SEV. ALEXAND. AVG. *Caput laureatum.* ✠ P. M. TR. P. VII. COS. III. P. P. *Miles gradiens d. ramum, ſ. haſtam.* In alio; *Miles ſtans d. haſtam, ſ. clypeum.* AR.

Hi numi favent ſententiae eorum, qui tribunatum die natali imperii iterant, adverſantur meae. Videntur nimirum monetarii quidam veterem numerandi tribunatus modum reſuſcitaſſe, quod tentatum nonnunquam videtur, ut alias veriſimile diximus, et monebimus infra in concluſione hujus doctrinae § IV.

MAXIMINVS.

Expoſuimus in hujus moneta litem, quae eruditorum ſententias de annis imperii Maximini diſtraxit, item quam in doctrina eorum, qui tribunatus die natali imperii iterant, confici non poſsit ejus trib. poteſtas IV. in numis exarata, quae, quoniam ſententiae ſuae ſe non adcommodat, maluere, eos ſuſpectos pronunciare, irrito ſane conatu, quod certae ſunt fidei, neque infrequentes. Sed et alio modo numi huic ſententiae adverſantur. Adiit Maximinus imperium circiter medio anno V. C. 988, et proximis Kalendis Ian. 989 proceſsit conſul, ergo is usque ad dimidium poſterioris hujus anni ſecundum dictae ſententiae patronos fuerat TR. P. COS. At enim conſulatus in ejus numis nunquam cum tribunatu ſimplice jungitur. Vnde ſequitur, ſimul eum proceſsiſſe conſulem, ſimul tribunatum duplicaſſe. Mazzoleno tum habebo fidem, cum mihi oſtenderit numos cum TR. P. II, nulla adjecta conſulatus jam initi mentione, ex quo pateat, eos cuſos a die X. De-

cembris V. C. 988 usque ad proximas Kalendas, quibus conſul proceſsit.

GORDIANVS III.

Vidimus in hujus moneta ad annum V. C. 993, ſub eodem tribunatu III. occurrere jam COS. ſimplex, jam COS. II., quod praeceptis meis plane adverſatur, at eximie juvat ſententiam eorum, qui ejus iterationem a die natali imperii repetunt. Nam ſi Gordianus principio ejus anni 993 usque ad Kal. Ian. 994 fuit TR. P. III., cum hoc tribunatu conſulatus II. conjungi non potuit, quia Gordianus conſpirantibus omnibus faſtis nonniſi V. C. 994 proceſsit conſul II. conlega Civica Pompejano. At ſi ſtatuatur iteraſſe tribunatum exeunte Iulio, omnis ſublata eſt difficultas; nam ab exeunte Iulio anni 993 fuiſſet TR. P. III. COS., et mox a Kal. Ian. 994 TR. P. III. COS. II. Non advertit ad hunc nodum eruditus Mazzolenus, [a]) etſi non pauci numi hoc modo inſcripti exſtent apud Mediobarbum; nam ejus perinde ſententia ac mea his numis adfligitur. Hunc obicem quo amoliar, non habeo, niſi forte dici poſſit, monetarios alios veterem iterandi modum, alios novum in numis uſurpaſſe, de quo vide, quae uberius dicam in concluſione hujus doctrinae § IV.

At nequaquam ea propter paeana canant adverſarii, nam eorum ſententiae iidem Gordiani numi duplex vulnus, cujus alterum eſt immedicabile, infligunt. En primum: proceſsit Gordianus conſul I. Kalendis Ian. V. C. 992. Deinceps usque ad exeuntem Iulium in eorum doctrina fuit TR. POT., deinceps TR. POT. II. Obvii ſunt Gordiani numi inſcripti TR. P. II. COS., qui eſſent alterius ſemeſtris; at nulli exſtant cum epigraphe TR. P. COS., qui eſſent prioris. An hoc ſemeſtri nullos placuit ferire numos cum mentione tribunatus, et conſulatus, eamque omnem monetarii in alterum ſemeſtre diſtulere? Non diſsimulo, exſtare numum, quem ad annum V. C. 991 ex muſeo Caeſareo recitavi, cum epigraphe P. M. TRI. P. CON. P. P., qui conſulatum I. cum tribunatu I. conjungit, quod in mea ſententia, tum et Mazzoleni fieri nequit. Verum hujus numi ſermonem audiendum non puto, primum, quia binis modis conſuetum morem infringit, ſcripto TRI. pro TR., et CON. pro COS. Deinde ſi exleges hos numos velimus audire, audiamus et alium Gordiani, cujus duplex exemplum integerrimum eſt in muſeo Caeſareo cum epigraphe: P. M. TR. P. XVII. COS. II. N. P. P. Videtur igitur in numo priore nota chronologica omiſſa, quod incommodum jam nunc irrepſiſſe, in proximo Philippo intuebimur. At vulnus alterum multo gravius. Certum eſt, exiſtere complures Gordiani numos cum tribunatu VII. Huic ut hoſpitium praebeant, neceſſe illis eſt, aliquot menſibus maturius, quam hiſtoriae ſeries permittit, ordiri imperium Gordiani, et rurſum ſerius finire. Quas iſtud moleſtias eruditis his viris faceſſat, videre potes apud Mazzolenum, [b]) et Tillemontium. [c]) Quare nihil aptius viſum

a) Animadv. ad trib. pot. pag. 159. b) l. c. c) Nota I. in Gordian.

Tillemontio, quam horum numorum fidem elevare. At enim hi ante meos, aliorumque oculos verſantur. In mea doctrina, in quodcunque anni tempus initium, finemque Gordiani reponas, facile tribunatus VII. exit, cujus tamen modicam eum partem deguſtaſſe, vel ipſa numorum ſic inſcriptorum paucitas comprobare videtur. Ex legum ſubſcriptionibus chronologi ejus mortem ante diem XIV. Martii V. C. 997 collocant, ut videre licet apud auctores citatos. Addo argumentum illuſtre ex tabula honeſtae miſsionis haud ita pridem reperta, quae Gordianum A. D. VII. ID. IAN. dicit TR. POT. VI. COS. II. additis conſulibus Arriano et Papo. [a]) Sunt hae notae anni V. C. 996 P. X. 243. Si tum iteratio tribunatus ducta fuiſſet a die natali, Gordianus menſe Ianuario ejus anni dici non potuiſſet TR. POT. VI. ſed V.

Numi Alexandrini in accuratis catalogis annum VII. oſtentant, nempe L. Z., et recte iſtud ſecundum Aegyptiorum cognitum calculum. At vero anni H et Θ, quos muſeum Theupoli recitat, cum Gordiani hiſtoria componi non poſſunt. Sed neque ſimiles adcuratus Zoega aliis in muſeis reperit. Iure igitur eorum numorum H et Θ in A et Є corrigi jubet. Etiam numi Caeſareae Cappadociae annum VII. offerunt.

PHILIPPVS PATER.

Hujus tribunatus egregie illuſtrant duae tabulae aeneae, ut vocamus, honeſtae miſsionis,

Prima, quae effoſſa eſt prope Mutinam, et edita primum a Maffeio, [b]) deinde Muratorio, [c]) ſic habet:

IMP. CAES. M. IVLIVS. PHILIPPVS. PIVS. FEL. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. V. COS. III. P. P. PROCOS.
IMP. CAES. M. IVLIVS. PHILIPPVS. PIVS. FEL. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. COS. II. P. P. *Nomina militum, qui militaverunt etc.*
AD. VII. ID. IAN.
IMP. M. IVLIO. PHILIPPO. PIO. FEL. AVG. III. ET
IMP. M. IVLIO. PHILIPPO. PIO. FEL. AVG. II. COS.

Secunda, tabula aenea Neapolitana edita a Sponio: [d])

IMP. CAESAR. M. IVLIVS. PHILIPPVS. PIVS. FELIX. AVG. PON
TIF. MAX. TRIB. POT. IIII. COS. III. DES. P. P. PROC. ET.
IMP. CAES. M. IVLIVS. PHILIPPVS. PIVS. FELIX. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. IIII. COS. II, DESIGNAT. *) P. P.
iis, qui militantes ſunt etc.

---

a) Marini Frat. arv. p. 466. b) Ant. Gall. p. 5. c) Pag. 362. 1. d) Miſc. p. 244.

*) Male hoc loco Fabrettus, qui tabulam hanc bis edidit, (Column. Traj. p. 70, et Inſcr. dom.

AD V. KAL. IAN.
IMP. M. IVLIO. PHILIPPO. PIO. FELICE. AVG. COS. DES. III. ET.
IMP. M. IVLIO. PHILIPPO. PIO. FEL. AVG. COS. II. DES. COS.

Vtrumque epigramma nonnihil differamus, donec conſueto hactenus modo comprobaverimus, etiam in Philippo eorum ſententiam claudicare, qui trib. poteſtatem a natali imperii iterant. Secundum eos fuit Philippus V. C. 1000 inde a Kalendis Ian. usque fere ad initium veris TR. P. III. COS. II., reliquo hujus anni tempore TR. P. IIII. COS. II. At cur nunquam in ejus numis legimus priorem modum, ſemper ſecundum? nimirum quia tribunatus non a natali imperii, ſed principio anni iteratus eſt. Eodem modo jure quaeritur, cur in numis anni V. C. 1001 nunquam legatur TR P. IIII. COS. III., ſemper TR. P. V. COS. III.

At tabula ex propoſitis prior eorum ſententiam internecione ferit. Ea ex notis chronologicis inſcriptam ſe profitetur die VII. Ianuarii V. C. 1001. Currebat tum in eorum ſententia Philippi tribunatus IV., et tamen tabula profitetur tribunatum V. An certius quoddam argumentum deſiderabimus ad figendam ſub anni principium tribunatus iterationem?

Neque minus altera tabula doctrinae cl. Mazzoleni feralis eſt, tribunatum quotannis X. Dec. iteratum ſtatuentis. Conceptum eſt id epigramma die XXVIII. Dec. V. C. 1000. Ex ejus mente Philippus tum inde a X. Decembris fuit trib. poteſtatis V., at tabula illi nonniſi tribunatum IV. largitur.

Quare cum ex tabula utraque certum fiat, Philippum die XXVIII. Decembris V. C. 1000 praeditum fuiſſe tribunatu IV., continuo interpoſitis paucis diebus, nempe die VII. Ianuarii V. C. 1001 tribunatu V., ſuapte conſequitur, iterationem trib. poteſtatis principio anni factam.

Video, ab adverſariis laqueum mihi injici ex numis anni V. C. 998 inſcriptis: P. M. TR. P. COS. P. P. Renovato ſub ejus anni initium tribunatu ſcribendum in ſententia mea fuerat TR. P. II. COS.; at cum ſimplex tantum TR. P. ſcribatur, ſequitur, principio anni valuiſſe adhuc tribunatum ſimplicem, eumque nonniſi ineunte vere, redeunte nimirum natali, iteratum. At vero facile eſt ab his me inſidiis expedire. Ajo, in his numis numerum II. ſuppreſſum, cujus frequentia habemus in numis imperatorum exempla. Reſponderi mihi video, inde a M. Aurelii aetate trib. poteſtatis numerum non amplius ſuppreſſum. Victas do manus, at ea lege, ut adverſarii epigraphen numorum anni 1000: P. M. TR. P. IIII. COS. P. P., vel anni 1002: TR. P. VI. COS. P. P. expediant. Verum qua iſtud ratione praeſtabunt, niſi fateantur ipſi, ſcriptum COS. pro COS. II. et

p. 687.) numerum conſulatus II. omiſit, et poſt eum Marinius quoque, Fabretti forte exemplari uſus. Eum, ut oportuit, poſuit Sponius, et legitur paullo infra in eadem tabula verſu 16.

COS. III., ſuppreſſumque eſſe utrumque numerum? Iſtud ſi de conſulatus numero fatebuntur, qui tamen neque ab iis imperatoribus omitti conſuevit, qui paſsim trib. poteſtatis numeros neglexere, cur incredibile videbitur, omiſſam hanc notam in numerando tribunatu, quod paſsim antea factum?

PHILIPPVS FILIVS.

Ordo, quo princeps hic in numeranda trib. poteſtate teſtibus certis, et indubitatae fidei monumentis uſus eſt, tam male cohaeret, ut ejus nodos, niſi Alexandri gladio utare, poſſe expedire deſperes. De univerſa lite ut judicium certius ferri poſsit, juvat monumenta omnia compendio deſcribere:.

A. PONT. MAX. TR. P. IIII. COS. II. DESIGNAT. P. P. Sic dicitur in tabula aenea Neapolitana exarata XXVIII. Dec. V. C. 1000, quam deſcripſi ſupra in patre.

B. PONT. MAX. TR. POT. II. COS. II. Sic dicitur in tabula aenea Mutinenſi exarata VII. Ian. V. C. 1001, quam ibidem deſcripſi.

C. P. M. TR. P. IIII. COS. P. P. in numis certis, quos dedi in ejus moneta ad annum V. C. 1000.

D. P. M. TR. P. IIII. COS. II. P. P. in numis certis. (ibidem.)

E. PONTIFEX. MAX. TR. P. V. COS. III. in numo, ſed cujus lectio varie proditur. Vide dicta ad numos anni V. C. 1001.

F. P. M. TR. P. VI. COS. P. P. in numis certis. Vide numos anni V. C. 1002.

Numi Goltziani.

CAES. PONTIF. COS. PRINC. IVVENT.
AVG. PONTIF. TR. P. COS.
AVG. PONTIF. TR. P. II. COS. II.
AVG. PONTIF. TR. P. III. COS. II.

Sed noveris, horum nullum hactenus vel in locupletiſsimis muſeis conſpectum, omnes ex uno Goltzii *Theſauro huberrimo* cognitos, qui liber quam fidem mereatur, alibi abunde diſputavimus. Iſtud tamen praemittere neceſſe duxi, quia praeſtantiſsimi aetatis noſtrae chronologi eorum teſtimoniis inconſultius uſi ſunt.

Ad certa monumenta quod attinet, videmus, variis annis varios illi tribunatus adfingi, in aliis auctiorem eſſe numerum, quam qui curto ejus imperio poſsit competere. Audiamus eruditorum de his judicia.

Harduinus, [a]) et Tillemontius [b]) numos literis C et D deſcriptos vel propter ſolum pontificatus maximi additum titulum condemnant. Perperam; nam, ut docebimus in Tractatu de pontifice maximo, inde a Balbino et Pupieno tot eodem tempore fuere pontifices maximi, quot Auguſti. De initio trib. poteſtatis mirus eſt diſſenſus, ut patet ex ipſo Mediobarbo in numis utriusque Philippi. Alii tributam filio hanc poteſtatem adſerunt, antequam Auguſtus diceretur, ſic ut ſecundum hos illa ornatus fuerit uno anno antea, ſecundum illos ſtatim poſtquam Caeſar appellatus eſt. [c]) Longius his variorum ſententiis et conjecturis immorari piget, quoniam ad verum nihil conferunt, lubetque ex citatis documentis, quorum plura magni momenti eruditis his viris ignota fuere, arbitrari.

Certum eſt, Philippi filii, quamdiu Caeſar tantum erat, non exſtare numos trib. poteſtate notatos, ut adeo ab hac parte confici non poſsit, utrum intra id tempus ea inſignis jam fuerit. Primi numi illam jactantes eum Auguſtum jam ſiſtunt, ac tum primus ejus tribunatus, quem ex numis novimus, eſt TR. P. IIII. COS. addito in aliis COS. II. Quaeritur, ad quem annum hi numi referendi ſint. Eam quaeſtionem me judice plene decidunt numi literis E et F deſcripti, in quibus Philippus noſter dicitur: TR. P. V. COS. III. et TR. P. VI. COS. Vt igitur hi ſine dubio ad annos V. C. 1081 et 1002 pertinent, ita illi ad annum 1000. Ergo, inquiet aliquis, Philippum jam inde a principio Caeſarei honoris trib. poteſtate praeditum praeſtabis? et, quod ſequitur, contra faſtorum omnium auctoritatem eum in tribunatu IV., qui ſecundum hanc doctrinam in annum V. C. 1000. cadit, conſulem II. facies, cum tamen tum nonniſi conſul I. fuerit? At enim cur moleſte feremus parachonismum conſulatus II., cum in numis litera E deſcriptis, ſi modo rite promulgati ſunt, idem dicatur COS. III., qui tamen ter conſul nunquam proceſsit? Paucis igitur rem abſolvo. Ajo, Philippo filio, ex quo Auguſtus dictus eſt, demptis quibusdam ludorum ſaecularium numis, communes cum patre numorum averſas fuiſſe, quo factum neceſſario, ut tribuendo conſulatus filio, qui fuere patris, perverteretur veritas hiſtorica, et ordo factorum. At an veriſimilis tanta perverſio in moneta publica? Veriſimile ſane, quoniam factum videmus. Neque vero in his Philippi numis, quod viſum Pagio, [d]) recurri poteſt ad errores monetariorum matrices temere permutantium; nam tanta eſt copia numorum tam patris, quam filii cum epigraphe una eademque P. M. TR. P. VI. COS. P. P., ut, quod jam monuit Frölichius, [e]) ejus lapſus ſuſpicio nulla eſſe poſsit. Quo magis mirum, numos usque eo obvios ad noſtra usque tempora fuiſſe ignotos, neque eorum unum ſe obtuliſſe vel Occoni, vel hujus ampliatori Mediobarbo, vel hujus Argelato. Quod ſi eruditis ſaeculi prioris philologis haec monu-

a) Hiſt. Aug. b) Nota V. in Philip. c) Thillemont ad ann. 247, et nota V. in Philip. d) Crit. Baron. ad ann. 253 num. 14. e) IV. Tent. pag. 425.

menta fuiſſent cognita, in extricanda fi. lii trib. poteſtate minus laboraſſent, co. actique fuiſſent idem nobiscum ſentire. Amplius quid auſi Antiocheni, qui non modo Philippo filio dederunt conſulatus, qui fuere patris, ſed et Otaciliae, et Etruſcillae trib. poteſtatem et conſulatus, qui fuere maritorum, et iſtud in obviis, et elegantibus ſuis tetradrachmis. Quae cauſa fuerit, cur monetarii tam abnorme inſtitutum ſibi permiſſum putaverint, non inquiro, neque exiſtimo, probabile quidquam in hac cauſa, niſi per inanes conjecturas poſſe adferri. Ceterum haec confuſio, quae obſervatur in his numis, nequaquam monumenta alia adflavit. In citata tabula Neapolitana jungitur titulus filii TR. P. IIII. COS. II. DESIGNAT. cum titulo patris TR. P. IIII. COS. III. DES., ex quo apparet, à ſcalptore exemplo ex numis petito aequatum quidem tribunatuum numerum, at non conſulatuum. Niſi me omnia fallunt, legem. dictabit tabula Mutinenſis, in qua cum TR. P. II. COS. II. filii conjungitur TR. P. V. COS. III. patris, quam ſi recipiemus, ratio nulla erit anticipandae in filio ante titulum Auguſteum contra ejus aetatis morem trib. poteſtatis. Quae ratio fuit, cur eam diſtributionem in annalibus ſequendam putaverim. Quanquam á vero non abhorret, duplicem a veteribus in filio numerandi tribunatus modum fuiſſe obſervatum, ſic ut alii eum ab indito Caeſaris titulo, alii a principio honoris Auguſtei ducerent, quod non modo veriſimile ſit ex contentione utriusque tabulae, ſed etiam ab exemplo Macrini, in quo duplicem quoque numerandi conſulatus morem placuiſſe demonſtravimus. Argumentum, quo Tillemontius tabulae auctoritatem elevare nititur, nimirum opponendo numos Goltzii, propter hujus infirmam fidem ſuapte corruit. Etiam infra in Voluſiano videbimus, huic quoque, etſi Caeſar antea fuerit, tamen ex quo Auguſtus dictus eſt, eandem numero cum patre fuiſſe trib. poteſtatem.

DECIVS.

Monui in ejus numis ad annum V.C. 1004, non exſtare certum Decii numum cum mentione tribunatus. At eum memorant complura marmora, nimirum TR. P. II. COS. II. a) et TR. P. III. COS. II. b) Poſterior haec ratio et meae, et adverſariorum ſententiae repugnat; nam in utraque tribunatus III. incidit in annum V. C. 1004, ſed quo Decius fuit conſul III. Tanto magis per haec marmora triumphat Mazzolenus; nam ea ait exarata inde a die X. Decembris V. C. 1003 usque ad proximas Kal. Ian., quo tempore ex ejus ſententia fuit TR. P. III. COS. II. c) Verum an etiam ſinceram horum marmorum lectionem praeſtabit, etſi marmora demus ſincera? Imperaſſe Decium ſaltem usque ad exeuntem annum V. C. 1004, probatur primum ex numis Alexandrinis L. Γ, qui tertius annus coe-

a) Gruter pag. 1021. Murat. pag. 460. 4 et 1101. 3. Muſ. Veron. pag. CII. 3. b) Murat. pag. 252. 5. Gruter pag. 273. 6. Spon. Miſ. pag. 202. c) de trib. pot. pag. 172.

pit die XXIX. Auguſti ejus anni, deinde ex Trebellio, qui ſenatusconſultum refert de Valeriano deligendo cenſore factum duobus Deciis coſ. VI. Kal. Novemb., miſſumque Decio adhuc vivo.[a]) At duo Decii fuere conſules V. C. 1004, qui annus fuit Decii poſtremus. Cum ergo in Decio deficiant numi, nihil certum de modo iteratae trib. poteſtatis poſſumus adfirmare.

TREBONIANVS.

Quam arctos hujus imperio fines praeſcripſerint hiſtorici veteres, abunde in ejus moneta diximus, et tamen in obviis ejus et Voluſiani numis legitur trib. poteſtas IV., quam tam parum expedire poſſunt ſententiae Panvinianae patroni, ut ipſe etiam Petavius ſtatuendum putaverit, Treboniani tribunatus, quae mea eſt doctrina, fuiſſe Kalendis Ian. iterari ſolitos.[b]) Monumenta ipſa, quibus ejus tribunatuum calculus nititur, expoſuimus in hujus Auguſti moneta, quo illa loco proferre oportuit, quia ad illuſtrandam durationem ejus imperii tot diſsidiis agitatam plurimum conferunt. Eodem loco Mazzoleni quoque ſententiam refutavimus.

VOLVSIANVS.

Vidimus in patre Treboniano, quam graviter eruditorum non paucos offenderit notata in hujus numis trib. poteſtas IV., ad quam eum nunquam perveniſſe, plerisque indubitatum viſum. Tanto gravius ferire eos debuit idem numero tribunatus, quem impertiunt Voluſiano non modo numi obvii ad poſtremum hujus annum a me indicati, ſed etiam marmor optimae fidei a Barthelemyo vulgatum, et a me in Voluſiani moneta reſtitutum. Etenim, ajunt, ſi tribunatus IV. jam nimius eſt in Treboniano, qua is ratione poterit competere Voluſiano, qui aliquanto tempore Caeſar fuit, antequam Auguſti titulum, et conjunctam cum hoc trib. poteſtatem adipiſceretur? Eſſet hic nodus ex praecipuis unus, niſi exemplum jam praeiviſſet Philippus junior, qui et ipſe aequatam numero cum patre trib. poteſtatem habuit. Ex quo colligimus, eam adhuc Caeſari fuiſſe delatam, et deinceps per ſingulos annos repetitam, quod idem factum jam in Tiberio, Tito, M. Aurelio, aliisque obſervavimus.

VALERIANVS.

Ejus trib. poteſtas alias quidem facilem ſe ad doctrinam meam praeſtat, ſed fallit in conſulatu IV., qui in numis tribunatum IV. et V. conjungit, cum tamen in ſententia mea quarto eſſe locus non poſsit, qui ſeſe in Panvinii doctrina rite adcommodat. Verum expediat is quaeſo bina marmora Gruteriana, quae cum conſulatu II. tribunatum III. conjungunt. Continuo in Gallieno videbimus, quam perturbata omnia, et velut cardine mota hoc aevo fuerint.

GALLIENVS.

Valerianum et Gallienum V. C. 1006

a) in Valer. ſub init. b) Doctr. temp. L. XI, c. 28.

P. X. 253 arripuiſſe imperium, conſpirant chronologorum peritiſsimi, et nos cum illis, ut diximus in moneta Treboniani. Contingere iſtud ſerius menſe Auguſto non potuiſſe, docet Tillemontius, a) nos in annum exeuntem diſtulimus. Fuiſſe Gallienum jam eodem hoc anno trib. poteſtate perinde ac patrem praeditum, praeter tribunatum XVI., qui ejus poſtremus fuit, et neceſſario in annum V. C. 1021 cadit, probat etiam marmor Muratorii, in quo idem tribunatus VII. tribuitur tam Valeriano, quam Gallieno. b) Eundem annum V. C. 1021 fuiſſe poſtremum Gallieni, et primum Claudii, patet etiam ex eo; quod anno proximo Claudius more plerumque recepto conſul proceſsit. Caeſum Gallienum menſe Martio, tenemus ex Trebellio, qui nono Kal. April. allatum in urbem Claudii ad imperium evecti nuncium ſignificat. c) Vt numi Romani Gallieno tribuunt tribunatus XVI., ſic Alexandrini annos Iϛ.

Ex his, quae modo commemoravimus, patet, etiam in Gallieno fallere eorum ſententiam, qui natali imperii iteratam trib. poteſtatem docent. Nam ſi natalis hic fuit menſe Auguſto V. C. 1006 P. X. 253, trib. poteſtas XVI., quam Gallieni numi offerunt, coepit eodem menſe V. C. 1021 P. X. 268. Verum Gallienus mortuus jam erat menſe Martio ejusdem anni, quo tempore ſecundum eos currebat ejus tribunatus XV. Ergo ut eorum doctrina conſiſtat, neceſſe eſt, aut imperium Gallieni, aut ejus mortem longius differre, quod ipſi nolunt, aut mecum confiteri, hanc poteſtatem ante exitum natalis fuiſſe iteratam anni principio.

Ceterum nolim hujus meae doctrinae fidem ad numos Gallieni, et inſcriptos his tribunatus explorari. Nam ſunt horum non pauci, in quibus juncti cum illis conſulatus eam aperte evertunt. Quid igitur? an ceſſabis fallacem tuam aſpernari ſententiam, et amplecti alteram? Imo vero a malleo, ut ajunt, ad incudem. Etenim altera quoque ſententia eum in modum iisdem nodis implicatur, ut ejus patronus Bandurius profiteri non raro cogatur, hos illosve numos faſtis aperte repugnare. Ergo et ipſi numi, nimirum male ſinceri ejus aevi teſtes, experimentum praebent, quam nullus ordo, nulla ratio in levioribus etiam rebus imperante Gallieno conſtiterit. Quare cum diſsidentibus aliis alii legem meam facile ſequantur, et eorum iniquo calculo qualiscunque alia ſententia aeque laboret, non patiar a meo me inſtituto, praecedentium imperatorum numis tam nitide comprobato dimoveri, praecipue cum adverſariis nulla ratio praeſto ſit, tribunatum XVI. cum doctrina ſua conciliandi. Ceterum neceſſe non eſt repetere, qui numi ſingulis ſententiis aut obſtent, aut faveant. Eos ego loco ſuo ſumma cum fide, et adcuratione ex catalogis, qui ſinceriores viſi ſunt, congeſsi, ut adeo cuivis facile ſit, eos cum quacunque libitum fuerit ſententia contendere. Non videtur hoc loco reticendum, Chamillardum in diſſertatione, quae eſt in Memoriis Trevoltienſibus Novemb. 1719 pag.

a) in Trebonian. nota III. b) Pag. 460. 5. c) in Claud. c. 4.

111, adferre catalogum numorum Gallieni, in quo tribunatus, et conſulatus certo quodam ordine procedunt. Quibus ille numis uſus ſit, ignoro. Sane numi Bandurii, muſei Caeſarei, aliorumque iſtud nobis beneficii non indulgent. Quantum in eadem hac area deſudaverit Noriſius, in aperto eſt, [a]) an feliciter, inquirere taedet, quia certos nos eſſe ante omnia oporteret, funeſta ejus aevi monumenta verum eloqui.

Concluſio totius doctrinae.

Quisquis haec legerat, lubens credo teſtimonium dabit, me in monumentorum delectu, iisque recitandis fuiſſe religioſum, fidelem, adcuratum, et quod in re critica praecipuum eſt, diffiſum monumentis iis, quae ob cauſas varias poſſunt videri ſuſpecta, neque tamen ſubdole reticuiſſe monumenta certae auctoritatis, quae cauſae meae aut minus ſunt propitia, aut etiam adverſantur. At ſpero etiam, his perlectis conſenſuros mecum viros eruditos, demptis paucis monumentis, quae repugnant, reliqua omnia nitide, et adcurate teſtari; quod probandum ſuſceperam, ab Auguſto usque ad Antoninum Pium trib. poteſtatis iterationem peractam ipſo die, quo collata fuit; ab hoc usque ad Gallienum Kalendis Ian., atque hoc admiſſo maximam earum difficultatum partem ſuapte evaneſcere, quae in quacunque alia ſententia aut nullo pacto levari, aut nonniſi violente, et per inanes plerumque conjecturas, et effugia poſſunt. Quapropter ut aliis in cauſis, ſic in hac cumprimis valere debet illud Ariſtotelis: *ſic bene, aliter non bene, ergo ſic optime.* Habeo tamen adhuc nonnulla, quae ad praeſens argumentum ſive illuſtrandum, ſive confirmandum non parum poterunt conferre, quae ſequentibus articulis declarabo.

I. Non unus ego ſum, cui haec trib. poteſtatis ipſis Kal. Ian. iteratio probabilis eſt viſa. Nam video viros ſumme eruditos jam ante me in hanc inclinaviſſe ſententiam, hoc uno diſcrimine, quod ego inſtitutum iſtud in omnibus inde ab Antonino Pio Auguſtis agnoſco, at illi in nonnullis tantum. Agmen ducat vir admirabilis ingenii Dionyſius Petavius, qui cum trib. poteſtatem IV., quae in Voluſiani numis legitur, componere non poſſet cum ejus imperio, quod duorum tantum annorum, et aliquot menſium fuit, his verbis nodum ſolvere tentat: *quod ipſum chronologiae noſtrae conſentaneum eſt, ut cum novo anno Iuliano nova trib. poteſtas inchoata ſit, adeoque quater inſtaurari potuerit.* [b]) Eandem neceſsitatem in explicandis quoque Elagabali numis ſibi impoſitam vidit Philippus a Turre, ut diximus ſupra in hujus principis trib. poteſtate. Eam confeſſus eſt Harduinus in Antonino Pio, et M. Aurelio, [c]) et ſuſpicatus in Caracalla Tillemontius. [d]) Nuperrime cl. Sanclementius urgentibus iisdem cauſis coactus eſt confiteri, jam inde a Severo exempla peti poſſe, quae ſuadeant, veterem tribunatuum numerandorum

a) de Votis decenn. c. V.
b) Doctr. temp. L. XI. c. 28.
c) Opp. ſell. pag. 682.
d) Nota XIX. in Severum.

methodum peculiari aliqua de cauſa fuiſſe immutatam. [a]) Idem deinde adſirmare non dubitat, Caracallam, [b]) et mox Elagabalum [c]) tribunatus ſuos a Kalendis Ian. iteraſſe. Alios vide citatos in diſſertatione Io. Georgii Graevii pag. 11, et a Mazzoleno pag. 15 ſeq. Atqui ſi iſtud cauſa ſic exigente veriſimile viſum in nonnullis, cur non etiam videri poſsit in aliis veriſimile, quando iſtud eaedem cauſae exigunt? Abſterruit viros praeclaros primorum imperatorum inſtitutum, quos nonniſi circumacto anno renovaſſe tribunatum ipſa monumenta docent, quod quia ſequentibus etiam imperatoribus applicandum duxerant, non poterant non abhorrere a ſententia, quae trib. poteſtatem alio ab ejus natali die repetitam docet.

II. Dixi, videri veriſimile, modum tribunatus Kalendis Ian. iterandi ſub Antonino Pio coepiſſe cauſa ex ipſis numis petita. Suggerit conjecturam aliam numus M. Aurelii, quem poſt alios exhibet Spanhemius: [d]) AVRELIVS. CAESAR. AVG. PII. FIL. *Caput nudum.* ℞ TR. POT. VII. TR. POT. VIII. S. C. *Mulier galeata ſedens d. haſtam, humi clypeus.* Singularem hanc partis averſae epigraphen varie explicavere eruditi. Harduinus illa duplicem trib. poteſtatem intelligendam ſanxit, unam, quae eſſet in exercitibus, alteram, quae in provinciis et rebus civilibus, quam abſurdam doctrinam, etſi ſe ipſam refutet, refutandam tamen ſibi duxit loco citato Spanhemius ſuffecta altera ſua, nimirum agi in hoc numo de M. Aurelii trib. poteſtate intra annum Iulianum iterata, cuſumque adeo hunc numum circa tempus, quo exivit tribunatus VII., et occoepit VIII. Verum et hunc explicatum patet eſſe violentum, neque ullo pacto veriſimilem. Neque enim numus hic aut cudi, aut in lucem mitti potuit, niſi in certo aliquo tribunatu, ac propterea nullum video exſtare ſive in numis, ſive marmoribus exemplum, quod contiguos iterati magiſtratus, vel honoris numeros conjunctos exhiberet. Iſtud enim ſi permiſſum fuiſſet monetariis, eadem lege in duplicis conſulatus confiniis legeremus etiam v. c. COS. III. COS. IIII. in eadem numi ſuperficie conjunctum, cujus tamen exemplum in omni antiquitate non reperias. At en tibi in ſententia mea explicationem aliam plane obviam, ac ſimplicem. Dixi, ſub Antonino Pio Kalendas Ian. iterandae trib. poteſtati deſtinari coepiſſe, ipſa vero hujus numi epigraphe, in qua Aurelius tantum Caeſar dicitur, docet, eum imperante Antonino Pio ſignatum. Quare admodum veriſimile, nova renovandi tribunatus ratione tum recens conſtituta, utrumque canonem et veterem; et novum numo inſcriptum, nimirum veterem, ſecundum quem fuit trib. poteſtatis VII., et novum, ſecundum quem numeravit trib. poteſtatem VIII., juxta quam legem numus cuſus eſt V. C. 908, cujus principio anni ex canone vetere numeravit Aurelius tribunatum VII., ex novo VIII. Ceterum quae cauſa fuerit, cur Antoninus traditum a majoribus mo-

a) de vulg. aera pag. 287. col. 2. b) Pag. 288. col. 1. c) Pag. 291. col. 2. d) Tom. II. pag. 430.

rem infringeret, ignoramus aeque, ac plura veteris aevi alia, rebus apparentibus, ignotis cauſis.

III. Ex doctrinae meae praeceptis ſequitur, ut initio dixeram, trib. poteſtatem primam in altero canone ſemper, aut certe plerumque fuiſſe incompletam, conſtantem ſaepe paucis menſibus, quin et diebus. Nam ſi v..c. medio Decembri quis eam accepit, ſecutis paucorum dierum intervallo Kalendis Ian. coepit numerare ſecundam. Quod quidem inſtitutum nemini credo videbitur abſurdum, quando eadem ratio in computandis ſive imperatorum, ſive epochae annis apud Graecos vulgo valuit, qui utrosque ad anni ſui civilis calculum adcommodavere, incompleto adeo ſemper anno primo, niſi cum forte initium imperii fuit idem cum initio novi anni civilis. Ejus exempla abunde cognita ſunt ex numis Antiochiae Syriae, Caeſareae Cappadociae, aliisque, ac praecipue Alexandrinis Aegypti, in quibus de hoc veterum more non pauca, quae praeſenti argumento applicari poſſunt, diſputavi.[a]) Quibus addi praeterea poteſt, etiam imperatores Germanicos Caroli M. ſucceſſores proximos ſic annos imperii ſui computaſſe, ut, quocunque menſe illud eſſent auſpicati, annum ſecundum ſemper a proximis Kalendis Ianuariis numerarent, qui mos obſervatus eſt in conſtitutionibus Ludovici Pii, Lotharii I., Henrici I., Othonis M., Henrici II., Conradi II., Henricorum III. et IV., Lotharii II. Vide, quae de hoc argumento ex diſſertatione comitis Garampi tradidit Belleyus.[b]) Quocirca ſi variae nationes, et varia quidem aetate annum primum imperii incompletum pro completo accipere poterant, ſic ut proximo anni civilis initio inciperet annus ſecundus, neſcio, cur non et Romani eodem exemplo potuerint trib. poteſtatem ad anni ſui civilis, id eſt: Iuliani modum adcommodare, et tribunatu primo incompleto ordiri alterum Kalendis ſequentibus Ianuariis, ſive initio anni ſui civilis, praecipue cum teſte Dione imperatores ſecundum trib. poteſtatem imperii quoque ſui ſuccedentes annos numerare ſint ſoliti, [c]) ſive, quod eodem recidit, unum idemque fuerit, numerare trib. poteſtates, atque annos imperii.

IV. Dixi, veterem canonem, tribunatum die natali ejus accepti renovandi, imperante Antonino extruſum a recentiore, qui eum Kalendis Ian. renovat. At quemadmodum aliis quoque in rebus evenire ſolet, ut non facile vetus aliquod inſtitutum ſic aboleatur, ut non etiam aliqua ejus nonnunquam appareant veſtigia, ſic mirum non eſt, ſi exſtent pauca quaedam exempla, etiam conſtituta nova ratione nonnunquam ad veterem fuiſſe reditum. Diximus ſupra articulo II., in uno eodemque numo M. Aurelii Caeſaris utriusque rationis trib. poteſtatem, et veteris et novae, conſociatam videri, quod judicium ſi non fallit, perſpicue docemur, canonis veteris modum ſtabilito altero non continuo eſſe abolitum. Sed et nonnulli numi ſerius percuſſi veterem

a) Proleg. ad num. Alex. c. 2. Vol. IV. pag. 41. b) B. L. Tom. XXXV. pag. 639. c) L. LIII. § 17.

normam palam reſpiciunt, quos recitavi ſupra in Caracalla, Alexandro Sev., Gordiano. Neque tamen propterea duplicem eodem tempore numerandi tribunatus modum in commune valuiſſe permittam, quod toties in Mazzoleno ipſe improbavi. Hanc enim discordiam potius privatae monetariorum libidini, quam auctoritati publicae imputandam puto, cujus generis illuſtre exemplum ſupra in Macrino propoſui. Ad haec tam ſunt rara hujus diſſenſus exempla, ut tuto liceat in hoc judicio eorum non habere rationem. Vide, quae alia huc pertinentia diſſerui in regula IV. huic examini praefixa.

V. Denique cum ad explicandos tribunatuum numeros auctiores, quam plurium Auguſtorum imperium capere poſsit, prorſus non valeat Panvinii ſententia, et neceſſe omnino ſit reſpicere aliam, magis ſane commodam, et cum veterum monumentis magis conſpirantem prae hac noſtra vix reor poſſe reperiri. Enimvero ſatis perſpeximus, cum quantis difficultatibus conflictandum fuerit iis, qui quamcunque aliam doctrinam aut reperere, aut ſecuti ſunt.

* * *

Haec, quae hactenus de iteratione trib. poteſtatis diſputavi, ſola ſunt, quae amplisſimi ejus muneris doctrinam impeditam reddunt. Reliqua plana ſunt, nullique obnoxia difficultati. Cum ejus in Auguſtis ortum enarraverimus, ſupereſt, ut etiam, quando deſiverit, memoremus. Poſtremum reperio Conſtantinum M., qui eam monetae inſcripſerit. De epigraphe: TR. P. XXXVII., et XXXXII., qui uterque modus fertur exſtare in aureis Theodoſii II., dubia mea expoſui in hujus moneta. At in marmoribus ejus uſus aliquamdiu poſt Conſtantinum duravit, nam reperta ſunt, quae eam adhuc dignitatem titulis Iuliani, Valentiniani. Gratiani addidere. Infimo aevo pro mentione trib. poteſtatis aliquamdiu in numis valuit inſcriptum ANNO. I. II. III. etc. Vide numos inde a Iuſtino I.

Cum ex natura trib. poteſtatis nequaquam ad hanc, ut ad ſequentem conſulatum, deſignatione opus eſſet, mirum ſane, repertum fuiſſe marmor, in quo Severus dicitur: TRIB. POT. III. DES. IIII. COS. II. [a]) Ego, qui non facile prodigia in artem noſtram recipienda cenſeo, male lectam epigraphen exiſtimo, et reſtituendam lectionem: TRIB. POT. III. IMP. IIII. COS. II.

a) Spon Miſcell. pag. 269

CAPVT XI.

De nominibus PATRIS et MATRIS in Auguſtis.

Patris nomen praeter ſignificationem propriam jam ab urbis conditu alienam quoque nactum eſt. Sic Romulum ſublimem raptum procella *deum deo natum, regem, parentemque urbis Romanae ſalvere univerſi juſſere.* a) Sed hoc loco parens conditorem utique ſignificavit, quo modo et dixit Maro: b)

Dardanus Iliacae primus pater urbis, et auctor.

Serius, et integra quidem adhuc republica, dicti patres patriae, qui ſalutem urbi attulere. Primus in urbe libera hoc ſibi elogium emeruit Furius Camillus urbe caeſis Gallis ſervata, de quo Livius: c) *Dictator recuperata ex hoſtibus patria triumphans in urbem redit, interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus ac PARENS patriae, conditorque alter urbis haud vanis laudibus appellatur.* At fuit, qui negata hac Camillo gloria primum Ciceronem poſt exſtinctam Catilinae conjurationem hoc elogio ornatum dixit. De eo Plinius: d) *Salve primus omnium PARENS PATRIAE appellate, primus in toga triumphum linguaeque lauream merite, et facundiae, Latiarumque literarum parens.* Cum Plinio conſentire videtur Appianus mox citandus.

A Cicerone elogium iſtud ad imperatores fuiſſe derivatum, ex aliquorum ſententia perhibet Appianus, cujus teſtimonium paullo infra integrum dabimus. Ejus in principes collati rationem hanc dedit Dio: e) *Patris autem appellatio, tametſi eis aliquod jus in nos omnes tribuere videtur, quale patribus olim erat in liberos, tamen omnino in hunc finem eis tributa non eſt, ſed honoris gratia, utque admonitioni eſſet, ipſis quidem, ut ſubjectos inſtar liberorum diligerent, ſubjectis autem, ut ipſos veluti parentes ſuos revererentur.* Eleganter more ſuo Seneca: f) *Hoc quod parenti, etiam principi faciendum eſt, quem appellavimus patrem patriae, non adulatione vana adducti. — — — Patrem quidem patriae appellavimus, ut ſciret datam ſibi poteſtatem patriam, quae eſt temperatiſſima, liberis conſulens, ſuaque poſt illos ponens.* Tertullianus invectus in eos, qui imperatores

a) Liv. I. 16. b) Aen. VIII. 134. c) L. V. c. 49. d) H. N. L. VII. § 31.
e) L. LIII. § 18. f) de Clementia L. I. c. 14.

dominos dixere, *qui pater patriae eſt*, inquit, [a]) *quomodo dominus eſt? Sed et gratius nomen eſt pietatis, quam poteſtatis; etiam familiae magis patres, quam domini vocantur.*

Ex imperatoribus primus fuit Caeſar dictator, cui ſenatus populusque amabilem hunc titulum obtulit, deinde, etſi ſero, Auguſto quoque. In utroque ſenatus cauſas habuit veras, juſtasque, quas non recoquo, quia in utriusque moneta abunde commendatas. Poſt hos amiſit candorem, quia plerumque ab adulatione, aut obſequio dictatus, et ſaepe antea delatus principi, quam is potuiſſet populo paterni ſui adfectus experimentum dare. Quare a vero longe aberrat oratio Appiani ſic de hujus tituli uſu differentis: [b]) *και δοκει τισιν ήδε ή ἐυφημια ἀπο Κικερωνος ἀρξαμενη. περιελθειν ἐς των νυν ἀυτοκρατορων τȣς φαινομενȣς ἀξιȣς· ȣ̓δε γαρ τοισδε, καιπερ ȣ̓σι βασιλευσιν, ἐυθυς ἀπ᾽ ἀρχης ἁμα ταις ἀλλαις ἐπωνυμιαις, ἀλλα συν χρονῳ μολις, ήδε, ώς ἐντελης ἐπι μεγιστοις δη μαρτυρια, ψηφιζεται. Et viſus eſt nonnullis is honos in Cicerone coeptus nunc tranſiviſſe ad eos imperatores, qui eo digni exiſtimantur; neque enim is illis, etſi regiam habeant poteſtatem, confeſtim ab initio cum aliis cognominibus, ſed vix ſero quidem, et tanquam abſolutae virtutis teſtimonium decernitur.* Lubet ex Appiano ſciſcitari, utrum eo honore dignus fuerit Tiberius, cui illum ſaepius a populo oblatum, ſed recuſatum, in ejus numis diximus? an deinde Caligula, Nero, Domitianus? et an hos abſolutae virtutis exempla faciet? Ait, vix ſero quidem illum decerni ſolere. Non nego, hunc titulum aliquanto tempore a ſenatu fuiſſe dilatum; neque alia eſt ratio, cur is in Galbae, Othonis, et Vitellii numis non legatur, niſi quia hi paucorum tantum menſium principes fuere. At in reliquis perexiguum fuit inde a Caligula ejus dilati tempus. Eum jam numi Caligulae cum tribunatu I. memorant, et tamen refert Dio, hunc principem aliquamdiu patris patriae nomen recuſaſſe; ex quo patet, quam is mature fuerit delatus. Exemplum plane ſimile offerunt numi in Nerone. Hadrianum, quo tamen imperante floruit Appianus, illo ſaltem paullo poſt imperii aditum fuiſſe donatum, numi palam docent. Sane longiorem aliquam moram, ac praecipue talem, qualem intulit Appianus, inde a Caligula in nullo Auguſtorum reperias, et verum adeo eſt, quod ſupra adſerui, praeclarum iſtud nomen ab Auguſti exceſſu non fuiſſe niſi obſequii, et ſervitii argumentum Obſervo, in hoc titulo ſive deferendo, ſive acceptando non bene ſcriptoribus cum certis monumentis convenire. Narrat Suetonius, [c]) Veſpaſianum eum nonniſi ſero recepiſſe, et tamen is paſsim legitur in ejus numis conſulatum II. praeferentibus, quem primo imperii ſui anno inivit. Quae a ſcriptoribus diverſa doceant numi Hadriani, in hujus moneta diximus. De Pertinace narrat Capitolinus: *primus omnium ea die, qua Auguſtus eſt appellatus, etiam patris patriae nomen recepit*, et de Did. Iuliano

a) Apolog. c. 34. b) Bell. civ. L. II. c. 7. c) in Veſp. c. 12.

Spartianus: *Patris patriae quoque nomen recepit*, et tamen neutrius illud numi praeferunt, etſi conſtet, imperatores usque ad tempora declinantis imperii in eo monetae inſcribendo fuiſſe aſsiduos.

Ex hactenus expoſitis vidimus, variam imperatores in recipiendo hoc nomine legem fuiſſe ſecutos. De ſingulis ut pauca dicamus, ſtatim illud admiſere Domitianus, Nerva, Macrinus, Elagabalus, Alexander, Maximinus, Gordianus I., Balbinus, Pupienus, Gordianus III., Philippus uterque, et ſequentes. Aliquamdiu diſtulere Caligula, Claudius, Nero, Titus, Trajanus, Antoninus Pius, Severus. At M. Aurelius illo usque ad annum imperii circiter XV. carere voluit; unde cauſam tenemus, cur L. Verus conſtanter patris patriae titulo caruerit, nimirum quia antea mortuus eſt, quam illo Aurelius ipſe uti coepit. Quapropter mirum profecto, Aurelium, qui tot annorum egregie factis nomen tam glorioſum promereri ſtudebat, illud filio Commodo vix annorum XVI. puero una cum Auguſti titulo deferri permiſiſſe. Caracallae et Getae vivo patre negatus fuit; verum eo exſtincto confeſtim uterque ſuſcepit. Tiberius ſecutus ingenium ſuum parum ambitioſum etſi ſaepius oblatum conſtanter recuſavit. Haec omnia in ſingulorum numis adcurate comprobavimus. Produxi ſeriem tantum usque ad Philippos, quia deinceps imperatoribus una cum Auguſti titulo etiam alter patris patriae videtur fuiſſe decretus, quod quidem jam ex numis evidenter probari nequit, quia hoc aevo plerique illuſtres imperatorum tituli in moneta aut raro prodire, aut plane negligi coepere. Tamen cognomentum iſtud adhuc legitur in certis quibusdam Theodoſii II. numis.

Vt viri Auguſti paſsim patres patriae ſunt appellati, ſic et feminae Auguſtae nonnunquam in numis *matres patriae*. Exemplum prima vulgavit Livia Auguſti uxor, quae in numis, ſed commatis tantum peregrini, aliquoties dicitur AVGVSTA. MATER. PATRIAE, quod in hac neutiquam valde mirum, cum in numis Romulae Baeticae dicatur GENETRIX. ORBIS. Vide horum omnium cauſas in ejus moneta. Poſt hanc Domna Severi *mater patriae* in numis vocatur.

Praeter patris patriae cognomentum occurrit etiam in numis PATER SENATVS, qualem ſe primus dixit Commodus, quem ſecuti ſunt Balbinus et Pupienus. Sed et Domna auſa eſt ſe in numis MAT*rem* SEN*atus* profiteri.

Numos inſcriptos PATER CASTRORVM, vel EXERCITVVM eſſe obvios dixit Spanhemius, [a]) verum unde eos hauſerit, non addit. Mihi ſane horum nullus hactenus viſus eſt, aut ex cujuspiam indicio cognitus. Quod inſcribere monetae neglexerunt Auguſti, tentaverunt Auguſtae, quarum prima Fauſtina M. Aurelii ſeſe intulit oſtentatis numis ſuis cum epigraphe MATRI. CASTRORVM, quam deinde imitata eſt Domna, aliaeque. Praeter hos noti ſunt numi Alexandrini Auguſtarum ejus aevi in-

a) Tom. II. pag. 451.

ſcripti: μητηρ στρατοπεδων, *mater caſtrorum.*

Mortuis quoque principibus nonnunquam additum fuit patris vocabulum. Sic: DIVVS. AVGVSTVS. PATER. — DIVVS. TRAIANVS. PARTH. PATER. — DIVVS. PERT. PIVS. PATER, de cujus cauſa nominis vide eorum numos, tum et quae copioſe diſputat Spanhemius. [a])

Admirabilis uteri Iulia Domna non modo Caracallam et Getam, tum et caſtra, ut continuo vidimus, in fetibus ſuis numeravit, ſed ſenatum quoque et patriam, ſuperba in numis inſcriptione: MAT. AVGG. MAT. SEN. M. PATR.

C A P V T XII.

De nominibus PIVS, et FELIX, tum a victis populis.

Pius a Romanis dicebatur, qui omnia officia, quae diis, parentibus, ſanguine junctis, amicis, patriae, principi, civibus debentur, prompte et religioſe implevit. Lege omnes pietatis cauſas ample explicatas apud Spanhemium. [b]) Pro varia hac pietatis ſignificatione jam Roma libera habuit, qui *Pii* cognominati fuere, atque ut intra ſolos numos ſiſtamus, offerunt illi Q. Caecilium Metellum Pium, L. Antonium cognomine Pietatem, Sex. Pompejum Pium ab Octaviano debellatum, cujus cauſas in eorum numis dedimus.

Vt olim privatis, ſic nunc et principibus idem delatum nomen praeeuntibus pridem Graecis, quorum nonnulli reges eodem nomine, ſcilicet Ευσεβης, fuere ornati, quos inter nobis ex numis cogniti Ariarathes et Ariobarzanes Cappadociae, et Antiochus X. Syriae reges. Ex imperatoribus omiſſo Caligula, qui ſic vocari voluit, [c]) primus fuit Antoninus, cui nomen Pii inditum fuit, et quidem copioſe promerito, ut in hoc diximus. Pius deinde, ſed ex cauſa ridenda, dictus Commodus. Vide ejus numos ad V. C. 936. *Sibi etiam, filiisque proprium eſſe voluit Severus.* Sequentes Auguſti raro ſolum Pii nomen ſuſcepere, ſed plerumque addidere aliud *Felicis*, de quo continuo. Tamen infimo Byzantiorum aevo ſolitarium iterum recurrit in numis Leonis VI., Conſtantini X. etc. in quibus ii dicuntur EVSEBES. Nonnullis Auguſtis, qui illo vivi uſi non ſunt, datum fuit poſt exceſſum. Sic in numis Fauſtinae junioris: DIVA. FAVSTINA. PIA. M. Aurelii: DIVVS. M. ANTONINVS. PIVS.

a) Tom. II. pag. 448. b) Tom. II, pag. 434. c) Suet. in Calig. c. 22.

Pertinacis: DIVVS. PERT. PIVS. PATER. *Piae* cognomen tributum in numis etiam fuit Sidoni coloniae Phoenices.

Felicis etiam cognomen imperatoribus arceſſere placuit, etſi exigua eſt laus jactare bonum fortunae extra poteſtatem noſtram poſitum, et uni caſui debitum. Tamen et fortuitum iſtud bonum, et plane conſilii expers in ſe praedicavit Sulla dictator, ut in hujus numis expoſuimus, et felicitatem cum Pompejo M. ſemper conjunctam miris laudibus extulit Cicero. [a]) Primus eo uti inſtituit Commodus, quod objectum a militibus metum, qui Perennem praetorio praefectum ad necem poſtulabant, ſalvus evaſiſſet. Vide ejus numos ad annum V. C. 938. Probatum fuit exemplum ſucceſſoribus, ſed ſic, ut titulum *Felix* fere ſemper cum titulo *Pius* conjungerent, et praecederet *Pius*, ſequeretur *Felix*. Primus poſt Commodum utroque, ſed rarius, uſus eſt Caracalla, frequentiſsime deinde Elagabalus, denique imperatores pleṙique ad ipſa inferioris imperii tempora, tantumque valuit conjunctum utrumque iſtud nomen, ut perinde atque Auguſti nomen imperatorum proprium haberetur, et paſsim ab iis ipſis in aditu imperii adſumeretur, aut a ſenatu decerneretur, quod jam factum imperantibus Macrino et Elagabalo, in utriusque numis docuimus. Sane nulli unquam, qui Caeſar tantum fuiſſet, permiſſum legimus, dempto Carino, cujus aliquot numi produntur inſcripti: M. AVR. CARINVS. P. F. NOB. CAES. Sed conſtat etiam, Carinum cum ſimplice nomine Caeſaris conjunctum etiam habuiſſe praenomen imperatoris, ut dictum in hujus moneta.

Pii Felicis nomina etiam cum feminis Auguſtis fuere communicata. Talis in numis prima proditur Iulia Domna, ſcilicet: IVLIA. PIA. FELIX. AVG. Eadem etiam tuliſſe Severinam Aureliani, ait Bimardus, [b]) ſed ubi exſtet is numus, non addit. At obvia ſunt in numis Auguſtarum inde ab Honorio. Falſus igitur eſt Iobertus, cum dixit, [c]) ſolam iis Domnam fuiſſe uſam, quem adeo jure correxit Bimardus. Contrario errore dixit Bandurius, primam fuiſſe Eudoxiam Theodoſii II. uxorem, quae ſe Piae Felicis nominibus induiſſet, [d]) omiſſa adeo Domna, niſi fortaſſe numos tantum ſui argumenti reſpexit.

Felicis cognomen multae quoque urbes recepere, ac praecipue coloniae, quas enumeravimus in tractatu de coloniis. [e])

* * *

A victis populis trahere nomina vetus fuit Romae inſtitutum. Noti tempore Romae adhuc liberae Aſiatici, Africani, Cretici, Numidici, Balearici etc. Sub Auguſto Druſus Tiberii frater a domitis Germanis Germanici ſibi nomen emeruit, a quo velut jure hereditario transivit in filios Germanicum et Claudium, ab hoc in Neronem adoptionis lege, more jam reipublicae temporibus conſtituto. Adſcita deinde ab ipſis Auguſtis honorifica haec cognomi-

a) pro lege Manil. II. pag. 563, et 566. b) ad Iobert T. I. pag. 282. c) Tom. I. pag. 254. d) Tom. e) Vol. IV. pag. 472.

na, ſive ſuo ductu, ſive auſpiciis ſuis bella geſſere. Duravit hic mos in ipſam devexi imperii aetatem, aucta etiam, quod in principatibus adflictis retroque ſublapſis fieri conſuevit, vanitate, cujus exemplum dedimus in moneta Iuſtiniani I., nimirum fixo publice populorum a ſe victorum amplo catalogo. Celerius moleſtam enumerationem amputavit Conſtantinus M. cum filiis, qui ſemetipſos generatim *victores*, vel *exuperatores omnium gentium* ridiculo hiatu appellare non erubuerunt. Nos hoc loco pro inſtituto noſtro ea tantum nomina colligemus, quae in numis ſunt conſpicua, ſed quorum numerus ample excreſcet conſultis marmoribus, utroque codice, monumentisque aliis.

Adjabenicus, Severus.

Arabicus, Severus.

Armeniacus, M. Aurelius et L. Verus.

Britannicus, forte Claudius. Hujus filius Britannicus inſtar nominis proprii, Commodus, Severus, Caracalla, Geta.

Carpicus, Philippi I. et II.

Dacicus, Trajanus et Hadrianus. Diximus loco ſuo, a) Domitianum quoque dictum fuiſſe Dacicum, iſtud tamen tantum colligi ex teſtimoniis poetarum, nullis aliis monumentis publicis. At fuere viri praeſtantes, quibus certum viſum, Domitiano Dacici nomen non modo fuiſſe decretum, ſed ejus etiam monetae inſcriptum, nixi verbis Iuvenalis coaevi: b)

nec illud,
Quod prima pro nocte datur, cum lance beata
Dacicus, et SCRIPTO radiat Germanicus AVRO.

Dubium non eſt, poetam hoc loco agere de numis aureis novae nuptae pro primae noctis voluptate in munus datis. At perperam docent viri eruditi, verbis *ſcripto auro* intelligi numos aureos Domitiani, ſcilicet qui a Dacis et Germanis devictis Dacicum, et Germanicum ſeſe appellavit. Etenim Iuvenalis, cum de numis utroque hoc titulo notatis loquitur, absque dubio intelligit numos ſuae aetatis maxime obvios, et vulgo cognitos, at tum mirum profecto foret, ſi Domitiani monetam haec verba reſpicerent, nullum hujus Auguſti numum cum Dacici inſcripto nomine ad nos perveniſſe. Redde indicatos hos a poeta numos Trajano, qui Germanicum et Dacicum in omnibus ſuis numis ſeſe profitetur, ſublata eſt omnis difficultas. Iam vero a viris doctis dudum eſt obſervatum, Iuvenalem pleraque ſua imperante Trajano ſcripſiſſe. Vide Fabricium.

Germanicus, Druſus ſenior, ejusque filius Germanicus inſtar nominis proprii, Ti. Claudius, Nero, Vitellius, Domitianus, Nerva, Trajanus, Hadrianus, M. Aurelius, Commodus, Caracalla, Maximinus, filiusque Maximus Caeſar, Philippus I. et II., Valerianus, Gallienus, et forte Claudius Goth.

Gothicus, Claudius.

Medicus, M. Aurelius, et L. Verus.

Parthicus, Trajanus, Hadrianus, M. Aurelius, L. Verus, Severus, Caracalla, Carus. De Q. Labieno impera-

a) Vol. VI. pag. 398. b) Sat. VI. v. 202.

tore Parthico actum alibi. [a])
Perſicus, Carus.
Sarmaticus, M. Aurelius, Commodus.

CAPVT XIII.

DE NVMIS CONSECRATIONVM.

Amplam articulus hic continet diſſerendi materiem, cum frequens fuerit vetere aevo, homines, illuſtre ex quacunque cauſa nomen adeptos, conſecrandi uſus. Magnam eorum, quae huc pertinent, partem, praecipue quae Graecorum in hac cauſa ſuperſtitionem contingunt, jam dedimus in tractatu de Heroibus, Conditoribus etc. qui exſtat in Volumine IV. pag. 342. Non inquiram hoc loco in ſacri hujus ritus originem, variarum gentium caerimonias tum adhiberi ſolitas, aliasque partes, quae ex ſcriptoribus theologiae veteris peti poſſunt. Romana tantum attingam Graecorum exemplis illuſtrata, et quidem a tempore Caeſarum, quos pervulgata adulatio, tum et ambitio ſupra conditionem humanam extulere, cujus infinita teſtimonia hujus claſsis moneta ſuppeditat. Lubet univerſam diſputationem in partes duas dividere, quarum I. aget de conſecratione vivorum, II. de conſecratione mortuorum.

§ I.

De conſecratione vivorum.

Multos prodidit vetus hiſtoria, qui aut honores divinos ſponte appetivere, aut quos communis vox, ſuadente plerumque ſive obſequio, ſive metu, ne morte quidem neceſſaria exſpectata, divinis honoribus adfecit. Habuit haec vivorum conſecratio ſuos veluti gradus, infimum, medium, ſummum, quo eam ordine nunc conſiderabimus.

In infimo gradu non diu ſubſiſtemus, quia haec conſecratio ore tantum et quodam animi impetu peragitur, ut cum quem propter collata beneficia majore ſtudio complectimur, aut propter praeclara facta, quae humanas vires excedere videntur, impenſius admiramur. *Amat enim Graecorum levitas*, inquit Firmicus Maternus, [b]) *eos, qui ſibi aliquid contulerint, vel qui conſilio, aut virtute ſe juverint, divinis appellare nomi-*

a) Vol. V. pag. 145. b) de error. prof. rel. p. m. 421.

nibus. De Spartanorum more Ariſtoteles: [a]) *ἐπει δε σπανιον και το θειον ἀνδρα ἐιναι, καθαπερ οἱ Λακωνες ἐιωθασι προσαγορευειν, ὁταν ἀγασθωσι σφοδρα τε, Σειος ἀνηρ φασιν. Quia vero raro evenit, ut vir divinus exiſtat, quemadmodum Lacones, cum quem valde admirantur, o virum divinum! ajunt.* Eodem exemplo Tullius Lentulum conſulem, quod ſibi exuli praecipuam ad reditum operam impendit, *parentem, DEVM, ſalutem ſuae vitae, fortunae, memoriae, nominis* vocavit. [b]) Hujus adeo gradus exempla in re numismatica exſtare non poſſunt, quia haec conſecratio nulla lege, vel conſilio, ſed ſola animi ὁρμῃ exſtitit, neque a nobis noſtra quoque aetate aliena, majora daturis nomina, ſi quid divinitate majus poſſet animus concipere.

In medio gradu colloco nomina, attributa, ſigna, diis quidem vulgo propria habita, ſed quae viri principes ſibi addidere, aut addi paſsi ſunt, citra deorum quidem, ut ipſis viſum eſt, contumeliam, ſed ut quasdam particulas a diis trahere viderentur, quae privatis eſſent negatae. Inter nomina memorandum cumprimis verbum *Numen*, coeleſtis potentiae indicium, ſed quod paſsim admiſere principes non modo pagani, ſed et poſtea Chriſtiani. Nota formula: *devotus numini, majeſtatique ejus.*

Inter attributa divina, quae a diis imperatores mutuati ſunt, principem locum poſtulat AETERNITAS. *Aeternum* Romani dixere, quod ſine caret, et opponitur mortis conditioni, a qua immune fuit, quidquid divinum. Sed aeternum quoque dictum, quod natura ſic eſt comparatum, ut diu durare poſſit, qua de cauſa phoenix fuit aeternitatis ſymbolum, quia ejus vita non annis, ſed ſaeculis credebatur circumſcripta, propterea a Claudiano dicta *aeterna avis*, [c]) ac propter eandem cauſam elephas quoque aeternitatem ſignificat in numis Philippi. Fuere alia aeterna ab inſtituto, ut ignis Veſtae, quem exſtingui grande piaculum, et in diris ominibus habitum. Alia ab opinione, ut: ROMA. AETERNA in numis obvium, vel AETERNITAS. P*opuli* R*omani*, ut legitur in ſingulari numo Veſpaſiani V.C. 823. Alia a voto, etſi inutili, ut: AETERNITAS. IMPERII. in numo Caracallae. Singulare plane eſt AETERNITATIBVS in numo Alexandri. Vocabulum iſtud non modo tribuitur Auguſtis mortuis, conſecratisque, ſed vivis etiam, neque in numis modo, marmoribusque, ſed a ſcriptoribus quoque, quos inter ſatis eſto unum nominare Plinium juniorem, qui in epiſtolis ſuis non raro Trajanum *aeternitatem tuam* compellat. Ceterum in vivis ferri haec appellatio potuit, quia plerumque aliud non fuit, niſi votum diuturni imperii, aut ſaltem ſic potuit intelligi explicarique, juxta illud Horatii de Auguſto: [d])

Serus in coelum redeas, diuque
Laetus interſis populo Quirini.

---

a) Ethic. ad Eudem. L. VI. c. 1. b) ad Quir. poſt. red. c. 5. c) Carm. XLV. v. 63.
d) Carm. L. I. od. II. v. 45.

Quanquam magnum viſum in principe intemperantiae argumentum, ſi is ſibi ipſe aeternitatem tribuit, quod Conſtantio II. exprobavit Ammianus, [a]) ex quo Athanaſius occaſionem arripuit, hunc imperatorem oblique perſtringendi, cum quereretur, a nonnullis Conſtantium dici aeternum, cum interim ii ipſi dei filium eſſe aeternum negarent. [b])

De typis illuſtrioribus, quibus aeternitatem expreſſere Romani, jam egimus in numis Trajani per ejus conſulatum V. ſignatis, et in numis Severi. V. C. 955. In numis Alexandrinis Antonini Pii, quos vide, Aeternitas Graece redditur ΑΙΩΝ.

Fuit etiam aliqua divinitatis ſpecies *Genius Auguſti* in numis perfrequens, ſive illo intellecta fuit ipſa Caeſaris anima, ejusque numen, aut quidam de plebe deus, qualem hominibus fuiſſe additum ſibi plane perſuaſit vetus ſuperſtitio. Vide haec explicantem Diotimam fatidicam apud Platonem, [c]) Senecam, [d]) aliosque. Quidquid erit, nihil paullatim in imperio R. hoc genio illuſtrius, nihil ſanctius, nihil vero etiam populo magis metuendum evaſit. Iam Caligula morte adfecit eos, qui nunquam per Genium ſuum dejeraſſent, [e]) neque aliud deinceps jusjurandum magis religioſum habitum, quam impietatem acerbe adeo perſtrinxere ſcriptores Chriſtiani, quos inter Tertullianus *majore*, inquit, [f]) *formidine, et calidiore timiditate Caeſarem obſervatis, quam ipſum de Olympo Iovem.* — — *Sed nec hoc vos ratione facitis potius, quam reſpectu re praeſentaneae poteſtatis. Adeo et in iſto irreligioſi erga deos veſtros deprehendimini, qui plus timoris humano dominio dicatis. Citius denique apud vos per omnes deos, quam per unum Genium Caeſaris pejeratur.* In eandem ſententiam Minucius Felix: [g]) *Sic eorum numen vocant, ad imagines ſupplicant, genium, id eſt, daemonem ejus, implorant, et eſt eis tutius per Iovis genium pejerare, quam regis.* Satis conſtat, ex legum praeſcripto ad fuſtem fuiſſe damnatos, qui per Genium principis pejeraverant, cujus exempla dabunt eruditi, qui in citata Tertuliani, et Minucii verba commentati ſunt, tum et Seldenus. [h]) Ex quo patet, quanto moderatius de ſe ſenſerit Trajanus, de quo Plinius: [i]) *Simili reverentia, Caeſar, non apud Genium tuum bonitati tuae gratias agi, ſed apud numen Iovis O. M. pateris.* Quare nequaquam mirum, Chriſtianos per Genium Caeſaris jurare juſſos iſtud obſequii genus detrectaſſe, quia tantum tribuere Genio nefas duxere, et quia nomine Genii non innoxium illum, et ſaepe ſalutarem Graecorum δαιμονα, ſed malum illum daemonem corpora humana obſidentem, et ſacris precibus inde exigendum intellexere, quod ex ejusdem Tertulliani verbis liquido apparet. [k]) At apud Romanos, quod loco indicato fatetur quoque Seldenus, non Genius modo, ſed et Salus, Vita, Fortuna Caeſaris, per quas quoque jurari conſuevit, perinde ac ſerius in Chriſtianis principibus Majeſtas, Se-

a) L. XV. c. 1. b) in Tract. de ſynodo Arim. c) in Convivio p. m. 201. d) Epiſt. CX. e) Sueton. in Cal. c. 27. f) Apolog. c. 28. g) in Octav. c. 29 p. m. 298. h) in marm. II. Oxon. p. m. 172. i) Paneg. c. 52. k) Apolog. c. 32.

venitas, Perennitas, et ſimilia ipſas principum perſonas reſpexere, cumque orbis Romanus nihil haberet imperatore majus, et ab ejus nutu omnia penderent, facile acceſsit reverentia, et quaedam divinitatis opinio, eaque non raro a principis impotentia, et vanitate imperata, ex quo factum, ut, quod recte obſervavit Tertullianus, citius per omnes deos, quam per unum Genium Caeſaris eſſet pejeratum. Ceterum obſervare Genium principis, et revereri, non fuiſſe novicium Romanorum inventum, docemur ab Athenaeo narrante, a) Nicoſtratum Argivum quotidie in coena ſeorſim Genio regis Perſarum inſtructam menſam appoſuiſſe, cum intellexiſſet, a Perſis id fieri, qui in aula regia verſantur.

Alia remotiora divinitatis argumenta ſunt in viris Auguſtis *corona radiata*, de cujus ſignificatione egi ad numum Neronis cum epigraphe AVGVSTVS. GERMANICVS, quem dedi in numis vagis. Item *nimbus* in capite Auguſtorum utriusque ſexus, de quo vide tractatum de numis inferioris aevi § II. Item *carpentum a binis mulis tractum*, de quo egi in numis Liviae.

Summum conſecrationis vivorum gradum conſtituo partim in appellationibus divinis, partim honoribus, qui conſtant ludis ſolennibus, aris, templis, ſacrificiis, quae omnia rurſum vel ipſi ſibi deferri voluere, vel a populis in obſequium ruentibus decreta fuere. Ejus exemplum jam vetuſtiſsima Graecorum aetas in Hercule vulgavit, quando Arcas Evander praeſentem illum, atque adeo vivum, propter caeſum Cacum divinis honoribus adfecit, de quo actum in numis Antonini Pii. Recentiora exempla, nam vetuſtiorem copiam praetereo, ſunt Alexander M. ſua ſponte Iuppiter Ammon, iterum Alexander, ac ſerius Demetrius Antigoni ab Athenienſibus dei appellati, Mithridates VI. dictus ab Aſianis Bacchus, varii Aegypti, Syriaeque reges communi vocabulo dicti in numis ipſis Θεοι, de qua vertigine vide obſervata in ſingulorum numis. Iam a vetuſtis illis Perſis reges ſuos dictos deos, docet Aeſchylus. b) Sed haec ad externos tantum principes valuere. Interim facile fuit Graecis ſervitio adſuetis eosdem hos honores transferre primum in magiſtratus Romanos ex urbe miſſos, deinde in principes orbis arbitros. Integra adhuc republica proconſulibus, propraetoribus, aliisque viris ſummis ſive propter collata illuſtria beneficia, ſive metu conſtitutos fuiſſe ludos ſacros annuosque, aras, templa, divina nomina, jam variis alibi locis monui, et in praeclara diſſertatione expoſuit abbas Mongaultius, c) oblatis copioſis turpis hujus ſervitii exemplis. Tanto hi honores ſubinde immoderatius profuſi in principes, eorumque domum. Liviam Auguſti uxorem numi Graeci appellant ΘΕΑ. ΛΙΒΙΑ, ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ, (*Liviam Iunonem*) Auguſti filiam ΙΟΥΛΙΑΝ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ, (*Iuliam Venerem*) Druſus Tiberii F., et Germanicus Graecis fuere ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ, (*novi dei fratres ſe mutuo a-*

a) L. VI. p. m. 252. b) in Pers. v. 157. c) B. L. Tom. I. Mem. pag. 353.

mantes) Pauca haec divinarum appellationum exempla, quas Graecorum ingenium excogitavit, poſſunt hoc loco ſufficere. Qui horum plura appetit, adeat numos commatis peregrini, quos ſingulorum Auguſtorum monetae, ac praecipue Neronis, ſubjecimus, tum et Spanhemium ex propoſito de hoc abuſu diſſerentem. [a]) Parcius, ac multo quidem ſerius moneta urbis divina haec principum ſuorum nomina admiſit. Nam etſi v. g. de Caligula, et Domitiano conſtet, eos dei nomine appellari voluiſſe, hoc tamen opprobrium monetae R. majeſtas averſata eſt. Nero citharoedus in numis peregrinis dicitur Apollo, tamen hoc Apollinis nomen abeſt in iis ipſis numis Romanis, in quibus hic imperator citharoedi habitu proponitur. Primus fuit Commodus, qui impudentiam ſuam in moneta urbis publicavit, cum ſe *Herculem Romanum* mentiretur, et talem ſe capite leonis exuviis tecto profiteretur. Neque minus inſignita Aureliani protervia, qui ſe *deum, ac dominum noſtrum* in numis inſcripſit, cujus deinde exemplum ſecutus eſt Carus.

Congruum fuerat, quem deum profeſsi ſunt veteres, eum aris quoque, delubris, ſacrificiis, et omni ſuperſtitionis eluvie venerari. Hujus furoris idem fuit initium, quod imperii. Servius ad verſus Virgilii: [b])

O Meliboee, deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper deus, illius aram
Saepe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

haec notavit: *Auguſtus templa vivus emeruit*, citatque continuo verba Horatii: [c])

Praeſenti tibi maturos largimur honores,
Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.

Cui ignoti numi inſcripti ROM*ae* ET. AVG*uſto* per varias imperii provincias ſignati typo arae, vel templi, item ara Auguſto ſacra in numis Tarraconis, vel LVCV*s* AVGVSTI typo arae inter duas lauros in numo Iubae II. Numidiae regis? At obſervandum, Auguſto vivo nunquam aram templumve in urbe ipſa fuiſſe dedicatum, neque etiam Caeſari dictatori, etſi hunc populus copioſis honoribus quaſi divinis obrueret, quo de argumento copioſe egi in numis Auguſti conſecrati, tum in numis cum epigraphe *Romae et Auguſto*. At non tam moderati fuere ex ſucceſſoribus quidam. Narrat Suetonius, [d]) Caligulam ſe *Optimum Maximum* Iovis exemplo vocari voluiſſe, et ſe in aede Caſtoris et Pollucis inter hos medium adeuntibus adorandum exhibuiſſe. Addit: *Templum etiam numini ſuo proprium, et ſacerdotes, et excogitatiſſimas hoſtias inſtituit. In templo ſimulacrum ſtabat aureum iconicum, amiciebaturque veſte, quali ipſe uteretur. Magiſteria ſacerdotii ditiſſimus quisque et ambitione, et licitatione maxima vicibus comparabant. Hoſtiae erant phoenicopteri, pavones, tetraones, Numidicae, Melea-*

a) Tom. I. pag. 434, et Tom. II. pag. 489. b) Ecloga I. c) L. II. epiſt. I. v. 15. d) in Calig. c. 22.

grides; phaſianae, quae generatim per ſingulos dies immolarentur. De Domitiano, qui et ipſe *dominus et deus* appellari voluit, [a]) haec narrat orator Plinius: [b]) *Ante quidem ingentes hoſtiarum greges per Capitolinum iter magna ſui parte velut intercepti devertere via cogebantur, cum ſaeviſſimi domini atrociſſima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipſe humani ſanguinis profundebat.* Sed neque haec ſuperſtitionis argumenta, ſi Commodum Herculem, deosque Aurelianum et Carum demas, Romanam monetam inquinavere, haud dubie, quod ipſis auctoribus ignominoſum videretur, honores humana conditione majores, eosque ſive appetitos, ſive decretos per imperii R. provincias circumferri. Atque haec de vivorum conſecratione in hunc locum videbantur conferenda, cujus copioſa exempla alia per univerſum hoc opus ſparſa reperies, inter quae eximium locum obtinent honores vere divini, qui a ſenatu Iulio Caeſari adhuc vivo turpi in praepotentem hominem obſequio decreti fuere, quos enarravi loco ſuo in numis *Divi Iulii* Vol. VI. pag. 11.

§ II.

De conſecratione mortuorum.

Thaſii Ageſilaum in deorum numerum retulere. Miranti huic, quaerentique, poſſentne homines in deos convertere, reſponderunt, poſſe. [c]) Non addidere, quo tantam facultatem Olympi ſcito nacti fuerint; niſi ſe ſuperioris aetatis, aliorumque populorum exemplis tuiti ſunt. Darium Xerxis patrem adhuc vivum ab Aegyptiis dei appellationem nullo antea in regibus exemplo abſtuliſſe, tradidit Diodorus Siculus. [d]) Graecorum aliqua exempla in praecedentibus commemoravi. Tanto igitur minus iſtud in conſecratis poſt mortem Romanorum principibus mirum, quanto hi magis omnes orbis cogniti reges cujuscunque aevi potentia, ac majeſtate ſuperavere.

Multo ſerius haec ἀποθεώσεως inſania Romanos inquinavit. Nam ſi Romulum Quirinum demas, ſed cui conditoris conditio pro Graecorum more ad immortalitatem viam ſtravit, non L. Brutus, non Camillus, non Scipiones, etſi de patria inſigniter meriti, coeleſtes ſibi honores emeruerunt. Hic mortalis legis contemptus nonniſi cum monarchia coepit, primusque fuit Caeſar dictator, in quem divi et nomen, et honores juſſu populi collati ſunt, cujus nimirum animos virtutis bellicae prodigia, tum et mentis excelſae ornamenta, noviſsime ingeſta ſuperſtitio perculere, ſic ut facile ſibi perſuaderent, animam in eo humana maiorem reſediſſe. Vulgato exemplo in conſecrando Auguſto facile deinde omnes conſenſere, quod non modo diuturnum ſub eo imperium, ſed et moderatione, et aequitate temperatum experti ſunt. Et vero ſi in hoc conſecrandi ritu ſpectata ſemper fuiſſet ſincera, et non fucata meritorum in genus humanum profectorum recordatio,

a) Suet. cap. 13. b) Paneg. cap. 52. c) Plutarch. Apophth. Lacon. d) Bibl. L. I. cap. 95.

potuit inſtitutum iſtud eam ſaltem praeſtare utilitatem, ut, qui populis praeſunt, hujus ſaltem vanitatis ſpe ad recte faciendum incitarentur, quod argumentum auctor libri de Conſolatione, quem nonnulli Ciceroni, plerique Carolo Sigonio tribuunt, ſub finem eleganter expoſuit. *Deus eſt mortali*, inquit Plinius ſenior, [a]) *juvare mortalem, et haec ad aeternam gloriam via. Hac proceres iere Romani, hac nunc coeleſti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis aevi rector Veſpaſianus Auguſtus feſſis rebus ſubveniens. Hic eſt vetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adſcribant.* Verum tulit ſequens aetas corruptos in decernendo hoc honore judices. Iam Plinius Secundus, etſi magis ex oratoris faſtidio, quam ex vero, conqueſtus eſt: [b]) *Dicavit coelo Tiberius Auguſtum, ſed ut majeſtatis crimen induceret, Claudium Nero, ſed ut irrideret, Veſpaſianum Titus, Domitianus Titum, ſed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur.* Quam ille deſpuiſſet, ſi Fauſtinam juniorem, Commodum, Caracallam iisdem caerimoniis illatos coelo vidiſſet? Pauſanias postea quam narraſſet, [c]) olim ex cauſis juſtis in coelum receptos homines, ſcilicet Ariſtaeum, Britomarten, Herculem, Amphiaraum, Dioscuros, continuo addit, aetate ſua, qua fraus et audacia in recte factorum locum ſucceſſere, nullos jam homines in deorum numerum recipi, niſi forte ore hominum, et per immoderatam adulationem. Sed permittamus cenſuram iſtam Iuliano Auguſto, hanc majorum ſuorum conſecrationem in Caeſaribus ſuis ſalſe, juſteque irridenti, quin et Plinio ſeniori, caſtiganti ſuorum ſtuporem *Manes colendo, deumque faciendo, qui jam etiam homo eſſe deſierit.* [d]) Denique Iuvenali, Auguſtos propter hanc ipſam apotheoſin *rivales divorum* ſalſe appellanti. [e])

Imperatoris vita functi conſecrationem urgere non deſtitit princeps ſucceſſor ſive pietatis, gratique animi cauſa, ſive ambitionis, aut alterius cujuspiam ſperati emolumenti. Sic fecere pietas, gratusque animus, ut Veſpaſianum Titus, Nervam Trajanus, hunc Hadrianus, hunc Antoninus, L. Verum M. Aurelius, ſuum ſinguli patrem fratremve, im Olympum traducerent. Idem in aliis cauſae aliae, ut dixi, praeſtitere, v. c. ut quis deum haberet patrem, aut conſanguineum, vel ut ſuſpicionem procuratae mortis evaderet, quo modo Titum conſecravit Domitianus. Quae fuerit inſolens cauſa conſecrati Commodi, idem cum Siſyphis Tantalisque contubernium promeriti, in hujus numis diximus. Similes cauſae ſi abfuerunt, ac praeterea ſi vivus odio publico flagravit, ut Tiberius, Caligula, Domitianus, privatam inter manes vitam hodieque degunt. Aliis, ut Caracallae, favor militum profuit, de quo proxime. Fuere Auguſti, quibus non continuo poſt exceſſum, ſed ſerius divinitatis honor acceſsit. Sic Livia conſecrata demum a Claudio, Commodus a Severo, Domna ab Elagabalo. Cauſas vide in ſingulorum moneta. At quod ſingulare

a) N. H. L. II. pag. 72. b) in Paneg. cap. 11. c) L. VIII. c. 2. d) H. N. L. VII. § 56. e) Sat. VI. 115.

eſt, fecit aliquorum pietas filiorum Auguſtorum, ut parentes etſi privatos, et mortuos antea, quam ipſi ad imperium eſſent evecti, coelo infunderent. Sic Veſpaſianus Domitillam matrem, Trajanus Trajanum patrem conſecraverunt, numisque delatum hunc honorem intulerunt, nec tanto honore contentus Veſpaſianus matrem inſuper Auguſtam appellavit.

Ex numis perſonas Romano ritu conſecratas colligimus ſequentes:

Iulius Caeſar.
Auguſtus.
Iulia Auguſti.
Claudius.
Poppaea Neronis.
Claudia Neronis filia.
Veſpaſianus.
Domitilla Veſpaſiani.
Titus.
Iulia Titi filia.
Caeſar anonymus Domitiani filius.
Nerva.
Trajanus pater.
Trajanus Aug.
Plotina Trajani.
Marciana Trajani ſoror.
Matidia Trajani neptis.
Hadrianus.
Sabina Hadriani.
Antoninus Pius.
Fauſtina Antonini Pii.
M. Aurelius.
Fauſtina M. Aurelii.
L. Verus.
Commodus.
Pertinax.
Severus.
Iul. Domna Severi.
Caracalla.
Iul. Maeſa.
Alexander Sev.
Paulina Maximini I.
Marinus.
Mariniana Valeriani.
Gallienus, incertum quis.
Saloninus.
Victorinus.
Tetricus forte.
Claudius Gothicus.
Carus.
Numerianus.
Nigrinianus.
Maximianus Herculeus.
Conſtantius Chlorus.
Gal. Maximianus.
Romulus Maxentii *filius*.
Conſtantinus M.

Augeri poterit numerus ex teſtimoniis veterum aliis, ac praecipue Eutropii, in conferendo conſecrationis honore perquam liberalis.

Ritus, et caerimonias in principum conſecratione uſitatas deſcribere non attinet, quia ab ipſis veteribus in iis enarrandis admodum facundis, peti poſſunt. Vide haec deſcripta a Dione in conſecratione Auguſti, [a]) deinde Pertinacis procurante Severo, [b]) cui adde Herodianum Severi ἀποθεωσιν a filiis inſtitutam prolixe enarrantem. [c]) Nonnulla etiam typi, qui conſecrationum numos diſtinguunt, et de quibus paullo infra, docebunt.

Conſecrationem principum ſenatus arbitrio fuiſſe permiſſam, et ab hoc decerni ſolitam, et ſcriptores docuere,

a) L. LVI. § 34 et 42. b) L. LXXIV. § 5. c) L. IV. ſub init.

et veterum monumenta. Ait Tertullianus: [a]) *Vetus erat mos, ne qui deus ab imperatore conſecraretur, niſi a ſenatu probatus*, quod et repetit Oroſius. [b]) Confirmat id ipſum Prudentius: [c])

Vera ratus, quaecunque fiant auctore ſenatu,
Contulit ad ſimulacra fidem, dominosque putavit
Aetheris, horrifico qui ſtant ex ordine vultu.

Et paullo infra de Auguſto: [d])

Teſtantur tituli, produnt conſulta ſenatus,
Caeſareum Iovis ad ſpeciem ſtatuentia templum.

Diximus in numis Divi Hadriani, quamdiu ſenatus reſtiterit Antonino Pio petenti, ut conſecrationis honorem parenti decerneret. Idem a ſenatu flagitaſſe M. Aurelium pro Fauſtina ſua, in hac diximus. Idem aperte comprobant Claudii, et Veſpaſiani numi aurei argenteique cum conſecrationis typis, in quibus ſcriptum legitur EX. S. C., et plenius in numo Marcianae: EX. SENATVS-CONSVLTO. Cui quidem juri nihil putamus derogatum propterea, quod nonnunquam imperatores, aut milites conſecrationem per vim a ſenatu extorſere, quo modo teſte Capitolino ad ſenatum ſcripſit Macrinus: [e]) *Antonino autem* (Caracallae) *divinos honores et miles decrevit, et nos decrevimus, et vos P. C. ut decernatis, cum poſſimus imperatorio jure praecipere, tamen rogamus etc.* quibus ipſis verbis ſenatus jus plenius confirmatur. Diximus in numis Caracallae ex teſtimonio Dionis, et Spartiani, quo furore milites ſenatum ad conſecrandum illud monſtrum adegerint. Gordianum III. a militibus nullo intercedente ſenatus conſulto inter divos fuiſſe relatum, colligo ex Capitolino, [f]) et Eutropio.

Habuere conſecrationum numi certas ſuas inſcriptiones, et typos. Intelligo autem hoc nomine eos tantum numos, qui cauſa conſecrationis, ejusque in vulgus promulgandae cuſi ſunt, continentque tum in averſa typos, qui nonniſi ſacrum hunc ritum, animamque coelo receptam enunciant. Nam ſunt numi non pauci, quorum antica imperatorem quidem DIVVM appellat, ſed averſa nihil ad conſecrationem pertinens attulit. Hujus generis eſt v. g. numus D. Auguſti, in cujus altera pagina legitur SIGNIS. RECEPTIS, et ſic in averſa numorum D. Veſpaſiani: CERES. AVGVST. — VICTORIA. AVGVSTI., quibus adde numos Domitillae, Fauſtinarum etc., quos utique numos ad reſtituendam memoriam majorum, parentum, conjugum poſt eorum exceſſum imperavit adfectus. Ergo numorum, quos proprie conſecrationis appello, primum inſcriptiones, deinde typos proferamus.

Primorum imperatorum aevo conſecratio magis typis, quam verborum formulis indicata fuit. Verbum CONSE-

---

a) Apolog. cap. V. ſub init. b) L. VII. cap. 4. c) contra Symmach. L. I. v. 223. d) v. 249. e) in Macrino cap. 6. f) in Gord. cap. 34.

CRATIO, quod numus Alexandrinus Cari vertit ΑΦΙΕΡΩϹΙϹ, ſerius ſeſe intulit, neque ante Plotinam, Marcianam, Matidiam inſertum monetae reperio. Dedit quidem Mediobarbus numos Liviae, Domitillae, Domitiani hoc vocabulo notatos, ſed hi omnes haud dubie conficti ſunt. Quos praeterea addidit, Auguſti, Veſpaſiani, Titi, Nervae, Trajani, genuini quidem ſunt, ſed non iis, quorum ſiſtunt capita, ſynchroni, Treboniani ſcilicet aevo, aut ſecundum alios Gallieni, ſignati, quorum infra mentionem faciam. Deinceps hoc vocabulo nihil frequentius. MEMORIAE vocabulum jam recitat Mediobarbus ex numo Hadriani, ſed obiter, nulla mentione typi, unde ejus ſuſpecta fides. Primi ſunt D. Claudii Gothici numi, qui illud uſurpant ſcripto: MEMORIAE. AETERNAE, quae formula deinceps obvia. Non me fugit, jam multo ante ſcriptum in numis: MEMORIAE. AGRIPPINAE, et MEMORIAE. DOMITILLAE, nimirum Agrippinae ſenioris, et Domitillae Veſpaſiani filiae; at conſtat, vocabulum MEMORIA non fuiſſe certam conſecrationis notam, ſed tantum inſignioris in mortuum adfectus. Sane neque Agrippinam, neque hanc Domitillam coelitibus adſcriptam novimus. Vide, quae diximus in numis Domitillae. Huc pertinet inſigne marmor nuper Gabiis repertum, et cujus jam in numis Domitiae Aug. a me facta mentio, quod incipit: IN. HONOREM. MEMORIAE. DOMVS. DOMITIAE. AVGVSTAE etc. ſed quae Domotiani uxor neque ipſa conſecrata unquam fuit. Atque in hoc piae venerationis ſenſu verbum MEMORIA etiam a Chriſtianis fuit acceptum, rationem ſuggerente D. Auguſtino: [a]) *Non ob aliud vel memoriae vel monumenta dicuntur ea, quae inſignita fiunt ſepulchra mortuorum, niſi quia eos, qui viventium oculis morte ſubtracti ſunt, ne oblivione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam revocant, et admonendo faciunt cogitari.* Quae cauſa fuit, cur veteribus ſaepe idem fuerit memoria, et ſepulchrum. Vide marmora Gruteri. [b]) Non raro apud ſanctos patres legitur: *Memoria martyrum,* quibus intelliguntur aut feſta horum honori conſtituta; vel erectum monumentum, vel loculus, quo eorum lipſana continentur. Vide huc pertinentia in numis Agrippinae ſenioris. Sanam etiam ſignificationem habet formula: REQVIES. OPTIMORVM. MERITORVM, quae primum occurrit in numis D. Claudii Gothici, et per plures deinceps Caeſares continuatur. Singularis eſt epigraphe in numo Fauſtinae junioris: SIDERIBVS. RECEPTA, in numo M. Aurelii: AVG. PARENTI. SVO.

Etiam DIVI, DEI, ΘΕΟΥ appellationes huc commode vocabimus. Quaeritur, ſitne aliquod inter *deum*, et *divum* diſcrimen? Erit, ſi Servium audimus haec notantem: [c]) *Divum et deorum indifferenter plerumque ponit poeta, quanquam ſit diſcretio, ut deos perpetuos dicamus, divos ex hominibus factos, quaſi qui diem obierint, unde divos etiam imperatores vocamus.* Idem alibi iisdem

a) de cura pro mort. b) in indice pag. XC. ſub Memoria. c) ad Aen. L. V. 45.

paene verbis repetit. [a]) Et perſuaſerit iſtud Servio perpetuus urbis ipſius uſus, in cujus moneta Auguſti conſecrati nunquam *dei*, ſemper *divi* appellantur, dempto unico, quod norim, Gallieni numo, in cujus averſa legitur DEO. AVGVSTO, etſi moneta municipalis in conferendo Auguſtis etiam vivis dei nomine parſimoniam ſuam non probaverit, ſed cujus leges non audimus. Etiam Dio, cum de conſecratis Auguſtis, et ipſa conſecratione loquitur, illos plerumque ἡρωας, hanc τιμας ἡρωικας appellat, et conſtat, non paucos veteres inter deos, ſemideos, heroes diſcreviſſe. Tamen quoscunque velimus hos inter ſtatuere gradus, non exiſtimo, nomine dei et divi aliquid diverſum intelligi. Iam enim ipſe Servius contrarias ſibi auctoritates opponit, cum eodem loco addit: *Sed Varro, et Attejus contra ſentiunt, dicentes* divos *perpetuos*, deos, *qui propter ſui conſecrationem timentur, ut ſunt dii Manes.* Scriptores veteres ſi conſulamus, promiſcue utrumque ab iis adhibitum videmus. Enimvero diſerte Plinius alter conſecratos hos ipſos imperatores deos vocat. [b]) Nota irriſio Veſpaſiani morituri: *ut puto, deus fio.* [c]) Mitto Latinorum ſcriptorum infinita teſtimonia alia, utroque vocabulo συνωνυμως uſorum. Accedit, horum DIVVS a Graecis ſemper fuiſſe in ΘΕΟΣ verſum, quod eſt certum Latinorum *deus*. Sic cum hi dixere in numis: DIVVS. AVGVSTVS — DIVO. CARO, illi: ΘΕΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ — ΘΕΩ. ΚΑΡΩ. In numis quidem Graecorum non paucis pro ΘΕΟΣ legitur ΘΕΙΟΣ, quod ſignificat *divinus*, et aliquam adeo cum DIVVS videatur habere affinitatem; ſed noveris numos hos omnes a Goltzio fuiſſe confictos. Monendum denique, dicere Spartianum, multa alia fuiſſe decreta Hadriano, *quae ad honorem* quaſi *numinis pertinerent*, [d]) ex quo ſequeretur, nequaquam creditum Spartiano imperatores conſecratos pro perfectis diis fuiſſe habitos. Verum teſtatur Caſaubonus, vocabulum *quaſi* in codice regio deſiderari, et videri adjectum a pio aliquo hanc impietatem impatienter ferente. Ceterum inferiore aevo multum detractum fuiſſe ſignificationi DIVVS, et hoc intellectam altiorem aliquam in ſuperiorum principum manes reverentiam nulla divinitatis opinione, inde patet, quod ipſi principes Chriſtiani paſsi ſunt, majores ſuos, etſi in Chriſti fide mortuos, divos appellari, et ipſi in reſcriptis ſuis M. Aurelium, L. Verum, Caracallam etc. paſsim divos appellant, ac praecipue, quod Conſtantinus M. dicitur divus in ipſis iis numis, quos ob illatum monogramma Chriſti dubitari non poteſt a Chriſtianis fuiſſe imperatos, quo de argumento lege copioſius differentem abbatem Mazzolenum. [e]) Quid quod jam apud Senecam Octavia, etſi marito ſuo Neroni infenſa, tamen hujus patrem naturalem Domitium *divum* appellat his verbis: [f])

Nero, ipſe divo Domitio genitus patre.

Commemoratis variis inſcriptionum

a) ad Aen. XII. 139. b) in Paneg. c. 11. c) Suet. c. 23. d) in Hadr. c. ult. e) Animadv. III. pag. 79. f) in Octavia v. 249.

modis diverſos etiam typos ad ſignificandam conſecrationem advocari ſolitos perluſtremus.

Pars adverſa caput ejus ſiſtit, cui honos is decretus fuit, ſed variat capitis cultus. Iulius Caeſar imminens habet capiti ſuo *aſtrum*, quo notari cometam in ejus numis ſatis diximus, quem eſſe animam Caeſaris in coelum recepti ſibi perſuaſit vulgus. Hic ergo typus, quia huic uni proprius, ad ſucceſſores non transivit. *Caput radiatum* in Auguſto certum eſt conſecrationis ſignum; nam ante Neronem nullus principum vivus corona radiata uſus eſt, de quo vide dicta in numis Neronis vagis. In numis iis, in quibus Trebonianus aut proximorum alius ſuperiorum principum conſecrationem reſtituit, de quibus infra, radiatum ſemper caput eſt. *Caput laureatum* habent conſecrati Veſpaſianus, Titus, Nerva, Antoninus Pius, etſi et coronam radiatam admiſerint. *Caput nudum* cum Nerva incipit, atque hic cultus diu deinceps duravit. D. Saloninus in pleriſque radiatus iterum eſt. D. Claudius Gothicus jam lauream, jam radios jactat, ac praeterea primus is eſt, in cujus numis *caput velatum* comparet, quod deinde offert etiam Conſtantius Chlorus, et Gal. Maximianus, etſi uterque neque nuditatem, neque lauream abnuat. Velatum etiam eſt caput D. Conſtantini M., et ſaepe una laureatum. Velum ſacer habitus vulgo creditum, velati pontifices, cum ſacris operati ſunt, velati augures, Veſtales, cum velo etiam ſaepe ab artificibus propoſitae animae, v. c. cum a Mercurio traducuntur. Divarum Auguſtarum capita nullus ſaepe peculiaris cultus diſcernit, ut Domitillae, Iuliae Titi filiae, Plotinae, Marcianae, Matidiae, Sabinae. At Sabina, et utraque Fauſtina non raro velum ordinario ſuo capitis cultui ſuperinjecere. Velo deinde uſae ſunt etiam Maeſa, et Mariniana. D. Iulia Auguſti uxor ritu Cereris caput habet ſpicis coronatum.

Pars averſa varios habet typos, ex quibus eos omitto, qui cum conſecratione non connectuntur; nam et alienos alios non raro huic fuiſſe inſertos, ſupra monui.

Aquila obvia in numis divorum Auguſtorum, et Auguſtarum. Vide numos Plotinae, Marcianae, Matidiae, Hadriani, Sabinae, M. Aurelii etc. Cauſa advocati hujus alitis eſt, quod in conſecrationis caerimoniis ſuccenſo rogo ex ſumma ejus compage emitti aquila conſuevit, velut animam in coelum latura. [a]) Haec aquila in reſtitutis Treboniani aevo conſecrationibus potior eſt typus.

Aquila animam Auguſti, vel Auguſtae ſurſum evehens, in numis Sabinae, M. Aurelii, Fauſtinae utriusque, Maeſae, Salonini. Cauſam elegantis hujus typi continuo dedimus. In praeclara baſi marmorea columnae Antonini Pii, in qua finguntur Antoninus Pius, et Fauſtina uxor ab alato genio in altum evecti, tamen aquila una Antoninum, altera

a) Dio L. LVI. § 42, et L. LXXIV. § 5. Herodian. L. IV. ſub init.

Fauſtinam comitatur. [a]) Teſte Artemidoro: [b]) ἐθος παλαιον ἀποθνησκοντας τυτυς (de regibus, virisque illuſtribus agit) πλασσειν τε και γραφειν ἐπ᾽ ἀετῳ ὀχυμενυς, *vetus mos eſt, mortuos principes ab aquila ſurſum elatos effingere.*

Pavo, in Auguſtarum tantum numis, Fauſtinae utriusque, Domnae, Marinianae. Noſſes novas Iunonis aemulas.

Pavo animam Auguſtae ſurſum evehens, vide numum Domnae.

Victoria animam Auguſtae ſurſum evehens, in numis utriusque Fauſtinae.

Rogus, inde ab Antonino Pio obvius conſecrationis typus in numis Auguſtorum utriusque ſexus. Haec compages Dioni dicitur πυρα πυργοειδης, τρικολος, ἐλεφαντι και χρυσῳ μετα ἀνδριαντων τινων κεκοσμενη, *rogus in formam turris, cum triplici contignatione, ebore, et auro, et nonnullis ſtatuis ornatus*, [c]) in quem deinde imperatoris lectus inferebatur. Herodianus eum deſcribit tanquam ſuggeſtum ſpecie quadrangula, inferius aridis fomitibus oppletum, cui deinde alter ſimili quidem forma et ornatu, ſed contractior imminet patentibus portis inſtructus, quibus impoſitus eſt tertius quartusque rurſum contractior, ſic ut phari ſpeciem tota compages praeferat. Illato deinde in ſecundam contignationem cadavere, finitisque conſuetis caerimoniis admota face univerſam molem ſuccendi. Haec, ſed latius, Herodianus. [d]) Hanc ejus tabulati formam, qualem deſcripſere veteres, praeclare ob oculos ſiſtunt numi copioſi, quos inter audio celebrari numum Maeſae haud ita pridem Romae repertum, de quo ejus poſſeſſor cl. Ennius Vicecomes, in re antiquaria illuſtri hodie in urbe fama, ad exc. Garampium ſedis apoſtolicae nuncium Vindobonam ſcripſit, eſſe usque adeo nitidum, integrumque, ut, quod in funebribus his rogis nunquam hactenus fuit obſervatum, in ſecunda contignatione appareat Auguſtae cadaver lecto impoſitum.

Ara, non rarus etiam hic typus, obvius praecipue in numis conſecrationum Treboniano forte imperante reſtitutarum. Aram ad principem conſecratum pertinere, ſuapte patet.

Thenſa a quatuor elephantis tracta, etiam hic typus non infrequens. Vide numos Auguſti, Veſpaſiani, Iuliae Titi, Antonini Pii, M. Aurelii, L. Veri, Pertinacis, atque in his typi explicatum.

Thenſa a quatuor equis tracta, in numis Claudii et Veſpaſiani.

Carpentum a binis mulis feminis tractum, in numis Iuliae Titi, typus ſacer, et in feminarum numis haud rarus. Eum vide explicatum in numis Liviae, Agrippinae ſenioris, et Domitillae.

Phoenix, aeternitatis ſymbolum. Vide numos Trajani.

Lectiſternium Iunonis, in numis Fauſtinae junioris, velut novae nunc Iunonis.

Templum, in numis D. Auguſti, Romuli Caeſaris. Quanquam et mortuis illuſtribus non conſecratis erecta fuere privatim templa, ut diximus in numis

a) Vignoli de col. Anton. b) Oneirocr, L. II. c. 20. c) L. LXXIV. § 5. d) L. IV. ſub init.

Domitiae Aug.

Omitto typos alios ignobiliores. Quibus in conſecratione ſua uſi fuerint principes Chriſtiani, diſce ex numis Conſtantini M.

* * *

Egimus hactenus de numis, qui paullo poſt ipſam principum conſecrationem, et hujus quidem promulgandae cauſa percuſsi ſunt. At ſupereſt aliud numorum genus, qui in adverſa offerunt caput imperatoris cujuspiam, in averſa epigraphen CONSECRATIO, typum aquilae, vel arae luculentae, argentei omnes, et qui omnes a poſteriore quopiam imperatore uno conſilio ſignati ſunt, ut ex ſubjectis obſervationibus patebit, quas antequam ordior, lubet eorum omnium, qui hactenus reperti ſunt, catalogum apponere.

DIVO. AVGVSTO. *Caput radiatum.* ✕ CONSECRATIO. *Aquila expanſis alis.* (Muſ. Caeſ.) In aliis: *Ara luculenta.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. VESPASIANO. *Caput radiatum.* ✕ *Eadem duplicis generis averſa.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. TITO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. NERVAE. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Bimard ad Iobert T. I. pag. 298.)

DIVO. TRAIANO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. HADRIANO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. PIO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. MARCO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

Alius, *ſed ſcriptum:* DIVO. MARCO. ANTONINO, *et ſolito Aquilae typo.* (Baldin. in Vaill. T. II. p. 374.)

DIVO. COMMODO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. SEVERO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

DIVO. ALEXANDRO. *Caput radiatum.* ✕ *Vt in praecedentibus.* (Muſ. Caeſ.)

Ex hoc catalogo tum et horum numorum inſpecta natura, ſequentia eruimus: nonniſi Auguſtos in hujus communionem honoris fuiſſe vocatos, praeteritas Auguſtas, etſi conſecratas publice, atque iisdem caerimoniis. Sed etiam ex viris Auguſtis conſecratis deſiderari Claudium, L. Verum, Pertinacem, Caracallam, de quo defectu nonnulla adhuc commemorabimus infra. Ex argento quidem eſſe omnes, ſed prave adulterato, qualis nimirum mixturae eſſe ſolet argentum inde a Philippo usque ad Gallienum, atque intra hoc ipſum illos temporis intervallum fuiſſe ſignatos, ipſos cum hujus aevi moneta comparatos plane perſuadere. Atque hae omnes cauſae collatae ſuapte evincunt, numos hos omnes non eſſe coaevos iis, quorum capita offerunt. Quis enim unquam in univerſa Auguſti moneta numum vidit tam prave argenteum, aut tam pravi operis? Evincunt etiam, quia una omnibus ſpecies, iidem typi, unum omnium auctorem atque architectum, quocunque iſtud conſilio factum, eſſe exiſtimandum. At quis hic ſtatuendus? Hactenus omnes ártis noſtrae magiſtri, quos inter Bandurius, a)

a) Tom. I. pag. 187.

et hunc ſecutus Baldinus, [a] Patinus, [b] Havercampus, [c] Iobertus, [d] ejusque commentator Bimardus [e] iſtud honoris Gallieno tribuerunt, quia fabricae ratio cum hujus moneta communis iſtud exigere videbatur. Poſtea Pellerinius ex muſeo ſuo argenteum protulit: DIVO. AVGVSTO. *Caput Auguſti radiatum.* ☧ IVNONI. MARTIALI. *Templum, in quo dea ſedens adſtante pavone.* Ex quo arguit, numos hujus claſsis omnes Treboniani imperio deberi. Nam cum haec averſa Iunonis Martialis in ſolorum Treboniani et Voluſiani moneta, et quidem perfrequenter, occurrat, forte fortuna acciderit, quod alias ſaepe, ut monetariorum indiligentia permutarentur matrices, et pro debito conſecrationis typo aliena haec averſa cum Auguſti capite jungeretur. Ejus inſtituti cauſam Pellerinius in Treboniani pietate poſuſuit, qui cum omnium tum deorum opem propter morborum incommoda imploraret, conſecratos etiam Auguſtos ceu veros deos propoſuit obſervavitque, tanto majore fiducia, quanto magis horum intererat, rem Romanam ſtare. Haec vir eruditus. [f] Poſtremus Taninius Philippo adjudicandos cenſet. [g] Si, inquit, auctorem haberent Gallienum, neſcire ſe, cur praeterire placuiſſet Gordianum; ac Decium, quorum memoria populo R. gratiſsima fuit. Alterum argumentum petit ex theſauro numorum in agro Foroſemproniano reperto. Horum poſtremi fuere cum imagine Decii et liberorum, nullus principis poſterioris, et tamen in hoc numorum acervo (fuere autem ducentis plures) nonnulli noſtri argumenti reperti ſunt. Ex quo arguit, ſi Gallieni juſſu forent ſignati, haud dubie is theſaurus dediſſet aliquos ſaltem numos Treboniani, Voluſiani, Valeriani, Gallieni. Ergo conjicit a Philippo cuſos, et in ludis ſaecularibus in vulgus erogatos. Atque ex eadem cauſa fallere etiam Pellerinii ſententiam exiſtimat, hoc numorum genus Treboniani imperio includentis.

Ex his eruditorum ſententiis quae videatur tenenda, arduum eſt definire. Poſſunt hercle falli, qui cauſa fabricae Gallienum praetulere. Difficile enim eſt, hanc intra paucorum annorum ſpatium diſcernere, ſic ut hi numi feriri non potuerint ab imperatoribus proxime praecedentibus. Pellerinii argumentum a matricis permutatione captum ſpecioſum magis videatur, quam ſolidum. An enim, ſi a Gallieno ſignatos ſtatuamus, fieri non poterat, ut in partem averſam irreperet matrix ad Treboniani imperium pertinens? An non infinita habemus exempla matricum ex diſtantium multo amplius imperiorum moneta male compoſitarum? Neque ſatis validae videntur omnes Taninii cauſae. Ait, Gallienum omiſſurum non fuiſſe Gordianum ac Decium populo acceptos. Verum non ſatis apparet, eum, qui hanc monetam imperavit, quisquis is fuit, anxie ſpectaſſe, qui principes populo probarentur, qui minus. De-

a) ad Vaill. Tom. II. pag. 373. b) ad Sueton. in Aug. cap. ult. c) Impp. Morellii Tom. I. pag. 333. d) Tom. I. pag. 261. e) Ibid. pag. 297. f) Rec. III. p. XLIX. g) Suppl. Band. pag. 70.

ſunt id genus numi Pertinacis praeclarae ad poſteros memoriae viri, et tamen ſuos habet Commodus imperii R. opprobrium, et cujus conſecrati honori ne ſua quidem aetas numos, niſi forte deperditi ſunt omnes, ſignavit. Verum ipſe Taninius non diſsimulat difficultatem ſibi a laudato Pellerinii numo cum typo Iunonis Martialis oblatam. Nam cum typus hic ad imperium Treboniani pertineat, quo pacto numus is ſignari potuit a Philippo, qui Trebonianum praecefsit? Facile laqueum hunc vitaſſe exiſtimat vir eruditus, reſpondendo, non in unius Treboniani, et conlegae Voluſiani moneta typum Iunonis Martialis obſervari, ſed jam etiam teſtibus Vaillantio, et Mediobarbo in moneta Auguſti et Philippi. Minus commode. Auguſti numum a Vaillantio citatum haud dubie eſſe cum Pelleriniano ejusdem naturae, neque adeo Auguſto coaevum, jam monui in moneta Treboniani ad hunc ipſum Pellerinii numum. Neque moror numum Philippi, quem Mediobarbus ipſe non vidit, ſed ex Occone, teſte parum idoneo, retinuit. Certum adeo hactenus manet, numos Iunonis Martialis nonniſi imperante Treboniano ex certa lege fuiſſe ſignatos. At ſupererat Taninio alius difficultatem hanc elevandi modus, etiam ſi hic Iunonis typus Treboniano proprius ſtatuatur. Quid enim vetat poſt tot exempla adſerere, hunc Pellerinii numum ſignatum quidem Treboniano imperante, ſed ſive ab incauto monetario, ſive, quod pronius credere, falſario cum matrice Iunonis ſociatam matricem Auguſti conſecrati, quae ex Philippi imperio ſuperfuit?

Quae igitur in univerſa hac cauſa adfirmari poſſunt, haec ſunt. I. Eos omnes ab uno eodemque Auguſto uno conſilio fuiſſe percuſſos, cujus ſupra rationem expoſuimus. II. Non ergo niſi poſt Alexandrum Severum feriri potuiſſe, quia ejus quoque conſecrati in hac ſerie numi exſtant. III. Suadente fabrica et metalli mixtione eorum exortum imperiis Philippi et Gallieni circumſcribendum. Propius forte aliquid olim definiri poterit, ſi aliquoties deinceps detegentur theſauri cum eadem periſtaſi, qualem de Foroſemproniano prodidit Taninius. Quod fuerit imperatoris conſilium, cum placuit, praecedentium Auguſtorum conſecrationes reſtituere, incertum ſane. Si Philippum habent auctorem, anſam dederint ludi ſaeculares. Si ſucceſſorum aliquem usque ad Gallienum, moverint pium imperatorem graviſsima mala, quibus, ut diximus, per haec imperia orbis Romanus vexatus eſt.

Dixi altius, in hoc elencho ex Auguſtorum conſecratorum numero deſiderari Claudium, L. Verum, Pertinacem, Caracallam. In ἀδυνατοις putandum non eſt, horum quidem etiam nomine numos ſimiles fuiſſe paratos, ſed nondum in apricum prolatos. Tamen minus iſtud videtur veriſimile, cum id genus numi, ſi Nervae demas, parabiles vulgo ſint. Ad haec aliorſum conſtat, principes quosdam Auguſtos, cum divorum majorum placuit memoriam reſtituere, eorum ſtatuiſſe numerum, quem ſuaſit adfectus. De Alexandro Severo

narrat Lampridius, [a]) eum *in larario ſuo* habuiſſe etiam *divos principes, ſed optimos electos, et animas ſanctiores.* Et de Tacito Aug. Vopiſcus: [b]) *Divorum templum fieri juſſit, in quo eſſent ſtatuae principum bonorum, ita ut iisdem natalibus ſuis, et parilibus, et Kal. Ianuariis, et Votis libamina ponerentur.* Auguſtum illum, quisquis fuit ſacrae hujus monetae auctor, non reſpexiſſe majorum probitatem, inde patet, quod recepit Commodum peſsimum, excluſit Pertinacem optimum. In marmore Fratrum arvalium Commodo imperante poſito, quod eſt inter Mariniana loco XXXII., legitur: ITEM ANTE CAESAREVM (id eſt: templum Caeſarum, de quo infra) DIVIS *Numero* XVI. VERBEC. (verveces) IMMOLAVIT *Numero* XVI. In alio arvali imperantis Alexandri Severi, Marinio XLIII., legitur: ITEM ANTE CAESAREVM DIVIS N. XX. VERBEC. N. XX. Quoniam in marmore priore inde ab Auguſto usque ad Commodum vivum memorantur Divi nonniſi XVI. numero, cum tamen multo amplior fuerit eorum numerus, qui ſolennibus caerimoniis coelo illati fuere, cogitur Marinius profiteri, in hunc catalogum receptos non fuiſſe, niſi Auguſtos, eorumque uxores, excluſis adeo filiabus, ſororibus, aut aliter ſanguine junctis, conſecratisque, quales fuere Claudia Neronis et Poppaeae filia, Iulia Titi, Marciana, Matidia etc. In marmore altero enunciantur Divi XX., ſed et hic rurſum deficit numerus, nam a Commodo usque ad Alexandrum Sev. acceſſere Divi quinque, Commodus, Pertinax, Severus, Domna, Caracalla. Vt adeo non ſatis conſtet, quos ſingulis adſciscere, quos negligere placuerit. Vide haec uberius expoſita apud ill. Marinium. [c]) Eodem loco idem hic vir ornatiſsimus argumentis ſolidis comprobat, in iſtud Divorum templum, quod in Palatio dedicatum fuit Auguſto et cum ſucceſſoribus deinde communicatum, receptum non fuiſſe D. Iulium Caeſarem. En tibi ſententiam hanc iſto etiam numorum genere confirmatam; nam ejus dictatoris numus ſimilis adhuc conſpectus non eſt. Addo, in Kalendariis hactenus cognitis neque natalem Iulii Caeſaris, neque ludos circenſes, quos in memoriam illuſtrium ejus victoriarum conſtitui dignum fuiſſet, memorari, ut adeo ipſe a Romanis ex numero principum ſuorum plane excluſus fuiſſe videatur.

CAESAREVM in arvalibus his monumentis memoratum eſt locus ſacer uni pluribusve Caeſaribus dedicatus, quo modo habemus Serapeum, Heracleum, Iſeum Serapidi, Herculi, Iſidi ſacra. Non in urbe modo, ſed et in provinciis fuere Caeſarea, et Auguſtea, Graecis Σεβαστεια. Iſtud divorum Caeſarum templum fuiſſe idem cum templo Auguſti, quod aedificare coepit Tiberius, perfecit Caligula, exiſtimant eruditi, ſic ut deinde ſinguli Caeſares conſecrati ſuas in eo haberent aediculas, ſeu cellas. Vide de hoc argumento plura apud Marinium. [d])

* * *

Supereſt inquirere, quousque principum Romanorum conſecratio duraverit.

a) Cap. 29. b) Cap. 9. c) Frat. arv. pag. 385. d) Frat. arv. pag. 82. 384.

Quamdiu deorum cultus valuit, nequaquam mirum, inſanum hunc ritum fuiſſe continuatum. At magis profecto mirum, principes quoque Chriſtianos paganorum exemplum ſecutos. Praeter Conſtantinum M. Eutropius ejus filium Conſtantium, et Iovianum in deorum numerum relatos ſcripſit, et adhuc Valentinianum a filio Gratiano conſecratum prodidit Auſonius his verbis hujus pietatem depraedicans: [a]) *hujus vero laudis locupletiſſimum teſtimonium eſt pater divinis honoribus conſecratus.* Interim in his conſecrandis ritum ab eo, qui olim viguit, multum diverſum, et qui cum ſacris Chriſtianis componi commode poſsit, fuiſſe obſervatum, dubitari nequit. Enimvero, quae Chriſtiani in Conſtantini M. funere praeſtiterunt, a Chriſtianae religionis legibus aliena non fuere. Vide haec ab Euſebio enarrata. [b]) Neque aliud docent numi ejus mortui honori dedicati, quos ſuo loco deſcripſimus. Ceterum et hi poſtremi ſunt, qui in memoriam imperatoris vita functi ſignati fuere.

CAPVT XIV.

DE NVMIS VOTORVM.

Vt hiſtoria omnis aevi, ſic veterum quoque monumenta vota publice ſuſcepta ſolutaque non raro eloquuntur. Ad numos quod attinet, in Graecorum pecunia, quamdiu ſui juris fuere, votorum argumenta non reperias, factis hiſtoricis non facile in eam admiſsis. Neque eorum frequens mentio in moneta Romanorum conſulari. In ſolis denariis gentis Noniae legitur SEX. NONIus PRaetor Ludos Votivos Publicos Feciſſe. Tamen hiſtoria reip. Romanae copioſa offert exempla votorum, ſicubi periculum aut imminebat, aut imminere viſum, publice privatimque conceptorum, et ſolutorum. Imperio unius poteſtati permiſſo ad vota pro totius civitatis incolumitate ſuſcepta acceſſere alia pro ſalute, ac proſperitate Caeſarum, domusque Auguſtae S. C. decreta, quorum numi non pauci ſervavere memoriam, qualia fuere, quae pro ſalute, valetudine, reditu Auguſti ſunt ſuſcepta teſtantibus iſtud ejus denariis, quos ad annum V. C. 738 recitavimus: VOT. P. SVSC. PRO. SAL. ET RED. AVG. — PRO. VALETVDINE. CAESARIS. S. P. Q. R. et ſimiliter, addi-

a) in Grat actione c. 8.

b) Vit. Conſt. L. IV. c. 71.

ta etiam cauſa, velut: *Iovi Optimo Maximo S. P. Q. R. votum ſuſceptum pro ſalute imperatoris Caeſaris, quod per eum reſp. in ampliore atque tranquilliore ſtatu eſt.* Addo memorabile exemplum adfectus in Auguſtum, quod refert Suetonius: [a]) *omnes ordines in lacum Curtii quotannis ex voto pro ſalute ejus ſtipem jeciſſe.* In aliis numis clypeus, cui inſcriptum CL*ypeus* V*otivus*, adjecta iterum cauſa: OB. CIVES. SERVATOS. Huc pertinent VOTA. PVBLICA in nuptiis Auguſtarum, ut Lucillae, et Criſpinae. Votorum etiam naturam habent fauſtae acclamationes, ac preces, ut in numo Commodi: PIO. IMP. OMNIA. FELICIA, vel in numis Hadriani, et Alexandri Severi: S. P. Q. R. AN*num* N*ovum* F*auſtum* F*elicem* OPTIMO. PRINCIPI. PIO, vel in numo Conſtantini M. PLVR*es* NATAL*es* FEL*iciter*, vel in nuptiis Marciani, et Pulcheriae teſte etiam numo: FELICITER. NVBTIIS. Ceterum non prodita cauſa in moneta Romanorum jam inde ab Auguſto obvium eſt legere: VOTA. PVBLICA. In numo Epheſiorum cum capite Maximi Caeſaris legitur ΒΩΤΑ, vocabulo Latino Graecum ementito. Vide, quae ibi notavimus.

Fuerunt praeterea vota alia quotannis publice ſuſcepta, inter quae praecipua duo, una, quae Kalendis Ianuariis, qua die conſules proceſſere, pro imperii ſalute nuncupari ſunt ſolita, altera, quae III. Nonas ejuſdem menſis pro imperatorum ſalute ſuſcipi conſuevere. Horum poſteriorum frequens apud ſcriptores mentio. Cajus ICtus: [b]) *Poſt Kalendas Ian. die tertio pro ſalute principis vota ſuſcipiuntur.* Plutarchus Ciceronem natum ſcribit ἡμερᾳ τριτῃ των νεων καλανδων, ἐν ᾗ νυν ὁι ἀρχοντες ἐυχονται και θυȣσιν ὑπερ τȣ ἡγεμονος, *die tertio Ianuarii, quo nunc magiſtratus vota concipiunt, et ſacrificant pro principe.* [c]) Capitolinus: [d]) *Denique ante tertium nonarum diem votis ipſis etc.* Lucianus: [e]) ἐνθενδε ἠν μεν ἡ τȣ ἐτȣς ἀρχη, μαλλον δε ἡ ἀπο της μεγαλης νȣμηνιας τριτη, ἐν ᾗ ὁι Ρωμαιοι κατα τι ἀρχαιον ἐυχονται τε ἀυτοι ὑπερ ἁπαντος τȣ ἐτȣς ἐυχας τινας, και θυȣσι, Νȣμα τȣ βασιλεως καταςησαμενȣ τας ἱερȣργιας ἀυτοις. *Poſt haec erat anni principium, imo tertius dies a Kalendis Ian., quo Romani ex vetere inſtituto vota pro toto anno concipiunt, et ſacrificant, auctore ipſis ſacri hujus ritus Numa rege.* Satis apparet, Lucianum hoc loco utraque vota ſibi vicina confundere. Enimvero diſerte utraque diſtinguit Dio, [f]) et Vopiſcus: [g]) *ita, ut iisdem natalibus ſuis, et Parilibus, et KALENDIS IANVARIIS, et VOTIS libamina ponerentur*, etiam in celebri marmore fratrum Arvalium apud Gruterum [h]) alia ſunt vota Kal. Ian., alia III. nonas Ian. Denique Tacitus, ubi objectatum Thraſeae perhibet, *principio anni vitare eum ſolenne jusjurandum, nuncupationibus votorum non adeſſe.* [i]) Et vero vota III. non. Ian. ſuſcipi ſolita generatim tantum dicta fuiſſe *Vota*, confirmatur Kalendario Furii Dionyſii Philocali, in quo juxta III. non. Ian. legitur: VOTORVM. NVNCVPATIO. Eadem Tertulliano

---

a) in Aug. c. 57. b) de verbor. ſignific. c) in vit. Cic. ſub init. d) in Pertin.
e) in pſeudolog. f) L. LIX. § 24. g) in Tacito. h) Pag. 118. i) Ann. XVI. 22.

dicuntur *annua votorum nuncupatio.* [a]) Sed haec, ſaltem verbis expreſsis, in imperatorum moneta nondum reperi. Vota Kalendis Ian. ſuſcepta fuiſſe principibus quaeſtuoſa, patet ex decreto Arcadii et Honorii: [b]) *Quando votis communibus felix annus aperitur, in una libra auri, et ſolidis obryzatis principibus offerendi devotionem animo libenti ſuſcipimus, ſtatuentes, ut deinceps ſequentibus annis uniuscujusque ſedulitas principibus ſuis talia inferat ſemper, et deferat.*

Ab his votis differunt illa, quae ab imperatoribus poſt exactam certam annorum periodum celebrata ſunt, et ab hac vocata *quinquennalia*, *decennalia*, *quindecennalia etc.* et ſaepe in vetere moneta, praecipue declinantis imperii occurrunt. Horum natura probe cognita quoniam non parum ad chronologiae et hiſtoriae ſcientiam videbatur poſſe conferre, a viris aliquot magni in critica vetere nominis in ſeverum examen vocata fuit, quorum primus hoc in argumento vires ſuas exercuit Henricus Noriſius vulgata diſſertatione, quam *Parergon chronologicum de votis decennalibus appellavit*, alter Antonius Pagius maximam partem ſuae *Diſſertationis hypaticae* illuſtrandis horum votorum legibus impendit, et hic dicta reſtituit in *Critica Baronii*, tertius Albertus Mazzolenus abbas Benedicto-Caſinas in eandem doctrinam magno ſtudio inquiſivit in *Animadverſione II. de votis decennalibus*, quam tractatui de tribunicia poteſtate ſubjecit. Etiam eruditus Ducangius de numis his votivis aliqua praeclare dictavit in *Diſſertatione de imperatorum inferioris aevi numismatibus* § *XL.* Antequam de variis horum ſententiis judicabimus, juvat horum votorum originem, et quae alia cum his conjuncta fuere, jam ab iisdem his viris adcurate prodita, paucis commemorare.

Votorum decennalium origo et cauſae ab Auguſto ſunt repetendae. Hic cum anno V. C. 727 ſpeciem praeferret, tanquam qui reſtituere remp. vellet, exoratus tamen a patribus propoſitum omitteret, ut tamen eſſe popularis videretur, et a regiae poteſtatis ſuſpicione Romanos averteret, *imperium in ſuas provincias* (nam harum alias ſibi retinuit, alias ſenatui populoque permiſit) *decennale ſuſcepit, intra quod tempus eas ſe redacturum in ordinem promiſit.* Haec Dio. [c]) Proſequitur infra: [d]) *Cum autem primum ei decennium exiviſſet, aliud quinquennium, atque eo circumacto rurſum aliud quinquennium, poſt decennium, ac eo finito aliud iterum quinquies decretum eſt, ita ut continuatis decenniis per totam vitam imperii ſummam obtinuerit. Quam ob cauſam poſteriores quoque imperatores, etſi non amplius ad certum tempus, ſed per omne vitae ſpatium iis imperium deferatur, tamen ſingulis decenniis feſtum, quaſi ob ejus renovationem agunt, quod hodie etiam fit.* Scripſerat autem haec imperante Alexandro Severo.

Habemus originem decennalium graviſsima hac Dionis auctoritate comprobatam, neque, quod noverim, a ſcriptore quopiam in dubium vocatam. At

a) de corona milit. c. 12. b) Cod. Iuſt. L. XII. tit. 49. c) L. LIII. § 13. d) l. c. § 16.

quoniam Dio hoc loco decennalium tantum meminit, quaeri jure poteſt, utrum quinquennalia quoque, quorum non raro ab auctoribus, et in veterum monumentis ſit mentio, ab eodem fonte ducantur. Adſirmat iſtud Noriſius nixus teſtimonio Dionis narrantis, Agrippam propter Auguſti principatum anno V. C. 738 ludos quinquennales dediſſe, unde Caeſarum quinquennia, ac propterea ludos celebrari coeptos arguit vir eruditus.[a]) Verum abbas Mazzolenus hanc doctrinam ſolidis argumentis impugnat, probatque, his Agrippae ludis intelligendos eos, qui Auguſto propter victoriam Actiacam decreti fuere, et qui nec quinquenniis, nec decenniis ejus imperii reſpondent; recte vero a Dione dici, eos ludos actos propter Auguſti principatum, quia revera hic a poſtrema hac belli civilis victoria judice etiam Dione duci potuit, ac debuit. Vide haec ab erudito auctore praeclare, ac copioſe expoſita. [b]) Atqui Noriſius dempto hoc Dionis teſtimonio, ſed quod aliter intelligendum diximus, nullum aliud potuit adferre, quod probaret, primorum imperatorum aetate, atque etiam diu poſt, vota quinquennalia fuiſſe nuncupata, aut qui ad haec pertinerent, ludos quinquennales fuiſſe factos. Sane primi, ut dicemus, ſunt Poſtumi tyranni numi, qui vota quinquennalia inſcripta habent, et auctores veteres, cum eorum meminere, multo adhuc poſteriora iis tempora adſignant.

Diximus, cauſam conſtitutorum decennalium Auguſto fuiſſe imperium per decennia prorogatum. Succeſſor Tiberius, etſi renovare decennia noluit, feſta tamen in his celebrari ſolita non omiſit. Ac de primis quidem haec Dio: [c]) *Decem annis imperii ejus exactis ad reſumendum id nihil illi decreto opus fuit, neque enim neceſſe putavit, illud Auguſti exemplo interrumpere. Ludi tamen decennales facti.* De alteris decennalibus haec: [d]) *Viceſimo imperii anno inſtante, licet ipſe frequens in Albano, et Tuſculi eſſet, tamen in urbem non venit, ſed conſules L. Vitellius, et Fabius Perſicus decennium nuncupavere, tanquam ei, ut Auguſto uſitatum, tunc imperium prorogarent.* De eorum, qui proxime ſucceſſere, decennalibus nihil diſerte prodidere veteres. Primus fuit Antoninus Pius, qui ea numis inſcripſit, deinceps perfrequens eorum mentio, ac denique faſtidioſa.

Quo tempore decennalia vota coeperint in duo aequalia ſpatia dividi, et conſtitui quinquennalia, non ſatis compertum. Exiſtimant nonnulli, ea Alexandri Severi aetate nondum fuiſſe in uſu, quia Dio in laudata altius oratione acta quidem ab Auguſti ſucceſſoribus decennalia memorat, ſed quinquennalium mentionem plane negligit. Primus, quod hactenus norimus, fuit Poſtumus, qui ea in numis vulgavit, ſcripto in his QVINQVENNALES. POSTVMI. AVG. Verum inde non continuo ſequitur, ante Alexandrum ea in uſu non fuiſſe, aut eorum auctorem fuiſſe Poſtumum. Nam exſtat monumentum Poſtumo, atque ipſo etiam Alexandro Severo vetuſtius, quod voto-

a) Vot. decenn. cap. 1. b) Vot. decenn. pag. 212. c) L. LVII. § 24. d) L. LVIII. § 24.

rum quinquennalium meminit, lucernam veterem intelligo vulgatam a Paſſerio, [a]) in qua exhibentur duae Victoriae tenentes clypeum, cui inſcriptum: VOT. V. ANTON. A. N. Quod ſi nomine ANTON. velimus intelligi poſtremum ex Antoninis, erit is Elagabalus, et probabit monumentum iſtud, jam ante Alexandrum vota haec ſuſcipi conſueviſſe, ac forte minore cum ſolemnitate, quam ſerius celebrata fuere, ſatis cognitis Romanorum ſtudiis, multiplicandi feſtorum ludorumque cauſas, quo illi modo contraxere etiam conſtitutum legibus ludorum ſaecularium tempus, ut obſervavimus in numis Maximiani Herculei. Primus ea reſtituit Conſtantius Chlorus adhuc Caeſar, deinceps Conſtantinus M. et filii Caeſares perpetui in his fuere. Vulgato quinquennalium exemplo nihil obſtabat, quo minus et alteri decennales ſuam haberent intercapedinem, et ſic reliqui quoque, unde nata vota XV., XXV., ac denique XXXV. in numis quoque obvia.

Obſervandus etiam varius haec in numis vota ſcribendi, enunciandique modus.

VOTIS. DECENNALIBVS, vel VOTIS. X.

VOTIS. VICENNALIBVS, in numis Alexandri Sev., vel VOTIS. XX. — VOTA. VICENNALIOR. ſcriptura inſolens in numo Conſtantini jun.

PRIMI. DECENNALES, in numis Antonini Pii et Severi.

FELICIA. DECENNALIA, in numis Conſtantis.

* * *

VOTA. SVSCEP. DECENN. — VOTA. SVSCEPTA. DEC. III. — VOTA. SVSCEPTA. XX. — VOTA. SOLVTA. DEC. in numis Antonini Pii, et ſequentium impp.

Continent hae formulae *vota ſuſcepta*, et *vota ſoluta*. Intereſt enim inter utrumque. Suſcipimus vota ad obtinendum bonum futurum, ſolvimus eo obtento. Ergo qui imperium adivit, vota in proximum decennium nuncupavit, hoc elapſo ea, quae ſuſceperat, ſolvit, et nova in alterum decennium inchoavit. Conceptorum ſic votorum jam Roma libera dedit ſpecimina. *Eodem die*, inquit Livius, [b]) *decrevit ſenatus, C. Popillius coſ. ludos per dies decem Iovi O. M. voveret, donaque circa omnia pulvinaria dari, ſi reſp. decem annos in eodem ſtatu fuiſſet. — — Praeeunte verba Lepido P. M. id votum ſuſceptum eſt.* Vtriusque voti conjuncti meminit Martialis: [c])

Quantus io Latias mundi conventus ad aras
SVSCIPIT et SOLVIT pro duce vota ſuo.

At maxime argumentum iſtud illuſtrant verba Plinii junioris, quia praeterea et cauſas votorum, et horum propria vocabula continent. Scripſit ad Trajanum: [d]) *Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, et ſuſcipimus, domine, pariter et ſolvimus, precati deos, ut velint ea ſemper ſolvi, ſem-*

a) Lucern. fict. Vol. II. tab. 81. b) L. XLII. c. 28. c) L. VIII. ep. 4. d) L. X. ep. 44.

perque ſignari. Reſpondit imperator: *Et ſolviſſe vos cum provincialibus diis immortalibus vota pro mea ſalute, et incolumitate, et nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.* Idem infra: a) *Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique perſolvimus, novaque rurſus ſuſcepimus, precati deos etc.* Legimus in epigrammate, fratrum Arvalium: b) *III. non. Ian. Sulpicius Camerinus magiſter collegi fratrum Arvalium nomine vota nuncupavit pro ſalute Neronis — — — victimis immolatis in Capitolio, quae ſuperioris anni magiſtri voverant, perſolvit, et in proximum annum nuncupavit.* Suetonius de Auguſto: c) *Vota, quae in proximum luſtrum ſuſcipi mos eſt, collegam ſuum Tiberium nuncupare juſſit. Nam ſe negavit ſuſcepturum, quae non eſſet ſoluturus.*

* * *

VOT. X. ET. XX. in numis Gallieni. VOTIS. X. ET. XX. FEL. vel: VOTIS. X. PROBI. AVG. ET. XX. in numis Probi.

VOTIS. V. MVLTIS. X. obvium. Idem ſignificat VOT. QQ. MVLT. X. in numis Maxentii. — PRIMIS. X. MVLTIS. XX. Diocletiani. — VOTIS. X. MVLT. XV. — VOT. XV. MVLT. XX. Theodoſii M. — VOT. XX. MVLT. XXX. — VOT. XXX. MVLT. XXXX. in Theodoſio II. aliisque.

VOTIS XX. SIC. XXX. — SIC. XX. SIC. XXX. in numis Diocletiani. — SIC. X. SIC. XX. Conſtantii jun., Conſtantis.

VOTIS. MVLTIS, in numis Majoriani et Iuſtiniani.

Primus modus ſecundum ea, quae proxime diximus, exprimit decennalia ſuſcepta, neque ab hoc differt modus alter, niſi quod addito MVLTIS longaevi principi vitam precatur. Tertius modus eandem habet ſignificationem variante tantum formula, cujus germanus ſenſus eſt: *ſic feliciter ſolvantur tricennalia, ut ſoluta fuere vicennalia.* Saepe enim addita particula *Sic* formam benenevolentiae, et pii voti conſtituit. Virgilius Arethuſae Najadi bene precatus ait: d)

> *SIC tibi, cum fluctus ſubterlabere Sicanos,*
> *Doris amara ſuam non intermiſceat undam.*

Poſtrema numis inſcripta vota a moleſto ſe calculo liberant ſcripto VOTIS. MVLTIS. Inde a Iuſtiniano nulla amplius in moneta votorum mentio.

* * *

Quae his votis in moneta vetere data ſint nomina, aut quibus eorum numerus ſignis indicatus, ex hoc catalogo vidimus. Iisdem nominibus ea compellant etiam ſcriptores, apud quos reperias etiam *quinquennalia octava, nona etc.* pro *votis* XXXX. XXXXV. Liberius haec nonnunquam vocantur *luſtra*, quo de nomine infra. Numi Alexandrini haec imperatorum decennia ſic exprimunt: ΠЄΡΙΟΔος ΔЄΚΑЄΤηρις, *periodus decennalis*, Commodi. — ΠЄΡΙΟΔΟC. ΔЄΚΑΤΗ eodem ſenſu, Alexandri Sev. — ΔЄΚΑЄΤΗΡΙC. ΚΥΡΙΟΥ. Gallieni. Graecis ſcriptoribus ea dicuntur v. g. ἑορτη εἰκοσαετηρις, τριτοι δε-

a) L. X. ep. 101. b) Gruter pag. 118. c) Cap. 97. d) Eclog. X. 4.

χαδων κυκλοι, τεταρτη περιοδος etc. Quinquennalia in Chronico Alexandrino plane Latine dicuntur Κυιγκεννaλια.

* * *

Expoſitis inſcriptionum modis etiam de typis nonnulla obſervanda. In numis Antonini Pii, in quibus primum decennalia ſaltem expreſſe memorantur, tum et M. Aurelii ſemper ſiſtitur imperator ſacrificans. Atqui cum his votis ſemper fuiſſe conjuncta ſacrificia, infra docebimus. Eundem typum continuavit quoque Commodus, ſed qui jam coepit vota ſua coronae laureae inſcribere, qui typus per plura deinceps imperia fere unicus fuit. Quaecunque fuit cauſa coronam cum votis jungendi, forte [quia] provinciae tum ſemper coronas aureas offerre imperatori conſuevere, iſtud certum, haec vota frequenter ab auctoribus dici *coronas*. Euſebius tricennalia Conſtantini M. vocat τριακονταετηρικους στεφανους, *tricennales coronas*. [a]) Idem alibi: [b]) *Sed et tricennalium orationum CORONAS ei texentes nuper in ipſo palatio ſacrum ejus caput redimivimus.* Exhibet Boxhornius lapidem veterem ſic inſcriptum: [c])

PRAESENTIAE
MATRIS. DEVM
P. SEPTIMIVS. FELIX
OB. CORONAM
MILLESIMI
VRBIS. ANNI

quo loco erudite addit: ubi per coronam milleſimi anni nonniſi periodum mille annorum auctor voluit deſignare. Frequentes etiam Victoriae in votorum decennalium typis fuere partes, v. g. *Victoria armis inſidens clypeum tenet, in quo* VOT. *etc.* idque jam inde a Caracalla, et Alexandro Severo, vel: *Victoria in clypeo ſuper palmae trunco poſito ſcribit* VO. DE., in numis Commodi, vel: *Duae Victoriae clypeum palmae adfigunt, in quo* VOT. *etc.* in numis Diocletiani. Et duravit hic mos in imperatorum Chriſtianorum tempora, nam ſaepe in horum numis votivis *Victoriam ſtantem, quae dextera oblongam crucem tenet*, videre eſt. Cauſa hujus typi ab ipſo Auguſto decennalium auctore; tum ab horum votorum natura haud dubie petenda eſt. Quod enim unus denique imperio praefuit, iſtud ſane unis de aemulis victoriis debuit. Dio cum narraſſet, [d]) Octavianum in curia Iulia poſuiſſe imaginem Victoriae, eamque ſpoliis Aegyptiis decoraſſe, addit: δηλων, ὡς ἐοικεν, ὁτι παρ' αυτης την ἀρχην ἐκτησατο, *quo ſcilicet oſtenderet, ejus ſibi ope imperium fuiſſe partum.* Quare in imperatoriis omnis aevi numis obvium eſt videre imperatorem Victoriae ſignum manu praeferentem, aut ſaltem illud in parte averſa ſociatum. In concipiendis vero his votis non minus pro ſalute, et incolumitate principis, quam imperii ſupplicatum eſt, ſed quae fere ſolis victoriis obtinetur. Praeclare argumentum iſtud illuſtrat Ammianus, cum de Tripolitanis Africae narrat, [d]) eos *adlapſo legitimo die concilii, quod apud eos eſt annuum, Severum et Flaccum cre-*

a) Orat. de laud. Conſt. M. cap. VI. b) in prooem. ad vitam Conſt. M. c) Quaeſt. Rom. XVIII. d) L. LI. § 22.

aviſſe legatos, Victoriarum aurea ſimulacra Valentiniano ob imperii primitias oblaturos, nimirum cum is ob eandem cauſam vota quinquennalia nuncuparet. Vide, quae de Victoria imperii velut inſigni alia dixi in numis Octaviani. Quo loco non utique omittendum, quod in Alexandrinis Aegyptiorum numis obſervamus. In horum enim area inde ab Alexandro Sev. tantum tunc comparet palmae ramus, quando imperator annum imperii X. juxta Aegyptiorum computum eſt auſpicatus, et votis adeo decennalibus ſolvendis locum fecit. Atqui palmae ramum Victoriae eſſe attributum, nemini non notum. Conſule, quae de hoc more in parte I. hujus operis ad numos Alexandrinos Gallieni obſervavi. Numi votorum aurei Conſtantii Chlori Aug. pro ſolito Victoriae typo adſtitutas habent literas colligatas NK., quas legendas $N\iota K\eta$, ſuo loco indicavi. Reliqui votorum typi nihil magnopere animadverſione dignum offerunt. Ceterum Victoriam non modo votorum decennalium ſed quorumcunque aliorum fuiſſe miniſtram, docent lucernae veteres apud Bellorium, a) et Paſſerium, b) in quibus fingitur Victoria ſ. palmae ramum, d. tenens clypeum, cui inſcriptum: ANNO. NOVO. FAVSTVM. etc. atque hanc allegoriam non fuiſſe recens inventam, ſed jam primo Auguſtorum ſaeculo uſurpatam, docet lucerna ſimilis in Herculani ruinis reperta. c)

* * *

Haec feſta magnifico, varioque apparatu, et continuatis per plures dies muneribus fuiſſe celebrata, ex veterum ſcriptis intelligimus. Pauca hic ſolum lubet attingere, partim quia argumentum hoc jam erudite expoſuit Noriſius, d) partim quia, ſi quis in his imperator ſive ſumptibus, ſive ſtupore modum exceſsit, iſtud jam ad ipſos ejus numos enarravimus. A ſacrificiis factum initium, et numi docent, et votorum natura perſuadet. Haec excepere ludi circenſes, et theatrales. Panegyrici quoque in imperatorum laudes recitati, quorum aliquot hodieque ſuperſunt, Nazarii, Mamertini, Euſebii, Themiſtii.

* * *

Diximus, Auguſtum horum fuiſſe votorum auctorem. Inquirendum reſtat, quo illa tempore deſiverint. Ex quo inſanis illa ſumptibus peragi coepere, deinde etiam multiplicari, cum ſua propria haberent Auguſti, Caeſares, et conlegae, ſerius etiam utriusque orbis principes, gravia ſine dubio toti imperio exſtiterunt. Legimus quidem praeter incredibilem in his magnificentiam amplas etiam largitiones in populum, donativa in milites facta, quo modo Severus, multis certe ipſe moderatior, in decennalibus ſuis IIS bis millies effuderat teſte Dione, e) at legimus etiam, ſumptus inanibus his ludicris impendendos a miſeris, attritisque provinciis fuiſſe imperatos, quod tantum vulgo malum eſt habitum, ut auctore Libanio quinquennalia appropinquantia horrorem animis injicerent, ſeditiones etiam

a) Lucern. ant. P. III. tab. 5. b) Lucern. fict. tab. VI. c) Lucerne d'Ercol. tab. VI. d) de Vot. dec. cap. I. e) L. LXXVI. § 1.

per oppida excitarent. Vide horum exempla apud Mazzolenum. [a]) Infame iſtud tributum, dictum chryſargyrum, ſublatum denique fuit ab Anaſtaſio, ut idem vir eruditus eodem loco poſt alios docet, et forte etiam cum hoc ipſa votorum inſania. Certe poſt Anaſtaſium eorum in numis amplius non fit mentio, ſi demas inſolens VOT. XIII. in numo Iuſtini. Poſtremus votorum meminit numus Iuſtiniani I. ſcripto generatim VOT*is* MVLT*is*, qua formula uſus jam fuit Majorianus. Non multo poſt invaluit in numis formula imperantium nominibus ſubjecta ANNOS. MVLTOS, aut ſimiliter, quod votum dicebatur πολυχρονίζειν τὸς βασιλεῖς, ut diximus altius in numis Iuſtiniani II. pag. 228.

Hactenus varios votorum decennalium modos, ritusque explicavimus. Supereſt, ut, quantum ea ad ſcientiam hiſtoricam, et chronologicam imperatorum conferant, quae eſt pars praecipua hujus argumenti, et a viris praeſtantiſsimis magna contentione agitata, inquiramus, qua de re antequam noſtrum ſtabiliamus judicium, juvat indagare, quantum opis ad univerſam hanc cauſam rite cognoſcendam adferant numi, quod ſequentia ex iis hauſta obſervata praeſtabunt.

OBSERVATVM I. *Imperatores mox ab adito imperio ſuſceperunt vota ſeu quinquennalia, ſeu decennalia, eaque ſignaverunt in numis.*

Satis iſtud probant vel ſoli Pertinacis, et Balbini numi inſcripta vota decennalia exhibentes, etſi uterque menſem imperii tertium non excelsit. Eadem etiam offerunt numi Philippi, Decii cum filiis, Treboniani, Voluſiani, Aemiliani. Idem factum cum quinquennalibus, ex quo haec biſſectis decennalibus induci coepere.

OBSERVATVM II. *Imperatores aliqui evoluto demum decennio decennalia ſolverunt.*

Ante Antoninum Pium iſtud ex numis probari non poteſt, quia decennalia nondum monetae inſcribi conſuevere. Hoc temporis intervallum placuiſſe Auguſto, et Tiberio, ex hiſtoricis colligimus, de quo vide Noriſium. [b]) Idem veriſimile eſt conſtituiſſe ſequentium imperatorum aliquos. Legimus in numis Antonini Pii: VOTA. SOL. DEC. II., et: VOTA. SVSCEPTA. DEC. III. addita utrobique tribunicia poteſtate XXII., ergo poſt exactum bis decennium. In numis M. Aurelii cum tribunatu XXV. junguntur VOTA. SOL. DECENN., et VOTA. SVSCEP. DECENN. II. Aurelius dictus eſt Auguſtus circiter die VII. Martii V. C. 914 in tribunatu XV., et tribunatum XXV. orſus eſt V. C. 924, ergo inter vota ſuſcepta et ſoluta annorum X. cyclus intercesſit. In numis Caracallae eſt: VOTA. SOLVT. DEC. TR. P. XI. COS. III., ex quo conjici rurſum poteſt, Caracallam exacto decennio vota ſolviſſe. Sed ex his numorum dictatis veriſimile tantum fit, inter vota ſuſcepta ſolutaque ſolidum interfuiſſe decennium, non vero adhuc plane certi ſumus propter ea, quae monebimus in obſervato X. Scriptores

a) de Vot. dec. pag. 248. b) de Vot. dec. cap. II.

nonnulli decennalia diſerte in plenum decennium extenderunt. Ait Claudius Mamertinus: [a]) *neque orationis ejus, quam compoſueram, facio jacturam, ſed eam reſervo, ut quinquennio rurſus exacto decennalibus tuis dicam, quoniam quidem luſtris omnibus praedicandis communis oratio eſt.* Cum ait: *quinquennio rurſus exacto*, intelligit certe decennium exactum. Ad haec vota quinquennalia comparat cum luſtris, quod et facit Eumenius, [b]) quae quidem efficiunt quinquennium completum ſaltem juxta probatiorem veterum ſententiam, etſi fuerint quoque, qui tantundem iis, quantum Olympiadibus impertivere, nimirum annos completos quatuor, et iniens quintum. Ex his ſequitur, primos imperatores, quod et ipſa rei natura videtur poſtulare, poſt completos annos X. celebraſſe decennalia, eandem deinde legem nonnullos ex ſucceſſoribus fuiſſe ſecutos, ut evidenter demonſtrari nequit, tamen admodum eſt probabile.

OBSERVATVM III. *Aliqui imperatores labente anno quinto vel decimo, certe nondum completo, quinquennalia, aut decennalia ſolverunt.*

In numo ſingulari Commodi, qui eſt in muſeo Caeſareo, legitur: VOT. SOL. DEC. P. M. TR. P. XI. IMP. VIII. COS. V. P. P. Commodus dictus eſt Auguſtus V. C. 930, et trib. poteſtatem XI. adivit V. C. 939, ergo labente anno X. imperii ſolvit decennalia. In numis Poſtumi cum TR. P. X. junguntur VOTA. XX., id eſt, ſuſcepta, ergo haec ſuſcepit labente adhuc anno X. Mazzolenus poſt alios ex hiſtoricis probat, Diocletianum vicennalia celebraſſe die XX. Novembris V. C. 1056. Auſpicatus eſt imperium menſe Septembri V. C. 1037. Celebravit ergo haec vota anno imperii XX. nondum circumvoluto. Multum ergo fallitur Noriſius, dum contendit, [c]) primum fuiſſe Licinium, qui decennalia anno X. ineunte, non evoluto egerit, quod deinde per totam diſſertationem de votis X. probare nititur. Conſtantinum M. ineunte anno XXX. celebraſſe tricennalia, certum eſt, ſi modo verum, quod refert Idacius, ea ab illo acta V. C. 1088 VIII. Kal. Aug. Dictus fuit Caeſar eadem die V. C. 1059, ergo illa ſoluta anno XXX. ineunte. Exempla votorum anticipatorum alia, quae viri laudati congeſſere, omitto, quia a numorum doctrina non juvantur, ſed ſcriptorum tantum teſtimoniis nituntur. Eumenius in oratione, qua Conſtantino M. ob remiſſa Aeduis quinque annorum reliqua vetera gratias agit, haec habet: *Quinque annorum nobis reliqua remiſiſti. O luſtrum omnibus luſtris felicius! — — — Quinquennalia tua nobis etiam perfecta celebranda ſunt. Illa enim quinto incipiente ſuſcepta omnibus populis jure communia, nobis haec propria, quae plena ſunt.* Quibus ex verbis jure poſſumus arguere, Conſtantini M. aetate anno quinto ineunte agi quinquennalia conſueviſſe. Sed et Theodoſio M. idem intervallum placuiſſe, facile eruimus. Certum eſt, eum ad imperium admotum ineunte anno Chriſti 379. Certum etiam

---

a) in Genethl. Maximiani ſub init. b) Grat. act. pro Aeduis cap. 13. c) de numo Licini pag. 76.

ex Themiſtio, [a]) eum quinquennalia edidiſſe conſule Saturnino, qui proceſſit anno 383, labente adeo quinto imperii ſui anno.

OBSERVATVM IV. *Imperatores non ſolverunt vota a tempore initae tribuniciae poteſtatis, ſed imperii.*

Evidens eſt ex numis M. Aurelii, hunc Auguſtum nonniſi in tribunatu XXV. ſolviſſe decennalia, qui tamen ante aditum imperium jam numeravit tribunatus XV. Idem plane exemplum in numerandis ſuis decenniis dabit Tiberius jam tribunatibus XV. ante imperium inſignis. Satis igitur ab his numis refutantur, qui in contraria ſententia fuere, Noriſius, ac praecipue Pagius, qui Marci imperium votis quinquennalibus, decennalibus, quindecennalibus imperii Caeſarei, proconſularis, Auguſtei implevit, quorum neque numi, neque ſcriptorum vel unus meminere. Vide de hoc alia in obſervato X.

OBSERVATVM V. *Inferiore aevo Caeſares quoque ſua habuerunt vota.*

De Caeſaribus ſuperioris Auguſtorum aevi nihil conſtat, ſed haud dubie decennalia Caeſarum conjuncta fuere cum decennalibus patrum Auguſtorum. Serius Caeſares ſeparata ſua, propriaque habuiſſe vota, numi invicte docent. In numis Conſtantii Chlori adhuc Caeſaris habemus VOTA. V. — X. — XX. Idem offerunt numi Gal. Maximiani. Magis definite iſtud docent numi Criſpi, et Licinii jun., in quibus legitur: VOT. V. CAESARVM. NOSTRORVM. Nazarius initio Panegyrici ad Conſtantinum M. bis memorat *quinquennalia beatiſſimorum Caeſarum.*

OBSERVATVM VI. *Imperatores inferioris aevi in numerandis votis addidere etiam ſua Caeſarum vota.*

Exemplo ſunto numi Conſtantii II. Legitur in his: VOTIS. XXX. MVLTIS. XXXX. Ergo vota tricennalia ſolvit. Quin et. ſolvendo ultra progreſſum, docet Idacius: *Conſtantio IX. et Iuliano Caeſ. II. coſ. — — introivit Conſtantius Aug. Romam IV. Kal. Majas, et edidit XXXV.* Conſtantius Auguſti titulum non tenuit niſi annis XXIV, ergo niſi adnumeratis votis ſuis Caeſareis non potuiſſet ſolvere vota XXX., nedum XXXV. Idem obſervatur in ejus aevi imperatoribus aliis, ut inquirenti facile patebit.

OBSERVATVM VII. *Vota, quae ſunt propria imperatorum, leguntur etiam in numis filiorum, vel conlegarum, denique etiam uxorum, et ſanguine, vel adfinitate junctorum.*

In numis Caracallae cum TR. P. V. COS. junguntur VOTA. SVSCEPTA. XX., quae ſunt patris Severi. Vna, eademque vota leguntur tam in numis Diocletiani, quam conlegae Maximiani Herculei, quos quidem veriſimile eſt junxiſſe ſua vota, etſi non eundem uterque habuit imperii natalem. Diſerte in numis Criſpi Caeſaris: VOT. XX. D. N. CONSTANTINI. MAX. AVG., tum et in numis Conſtantini jun. adhuc Caeſaris: VOTA. VICENNALIOR. Epigraphe: VOTIS. XXX. MVLTIS. XXXX. in numis Iuliani praedicat vota

a) Orat. XVI.

Conſtantii II. In numis Gallae Placidiaè VOTA. XX. MVLT. XXX. ſunt filii Valentiniani III. Illa, quae notantur in numis Eudoxiae, quae fuit uxor Theodoſii II., Pulcheriae, aliarumque ejus aetatis Auguſtarum, ad coaevos Auguſtos pertinent, ut in ſingularum moneta diximus.

OBSERVATVM VIII. *Imperatores ſuperioris aevi nonniſi ſolutis votis prioribus ſuſceperunt vota ordine ſequentia.*

Docent iſtud numi Antonini Pii, M. Aurelii, Gallieni, Poſtumi. Iſtud ſuapte manifeſtum commemorandum tamen fuerat cauſa perverſitatis, quam dabimus in obſervato ſequente.

OBSERVATVM IX. *Multi imperatores inferioris aevi nondum ſolutis votis prioribus anticipaverunt ſequentia.*

Imperavit Tacitus menſes ſex, legimus tamen in ejus numis VOTIS. X. ET. XX., item: VOTIS. XX., ergo qui ne quinquennalia quidem ſolvere potuit, uſus eſt formula, qua uſi ſunt ii, qui decennalia re ipſa ſolverunt. In Probi ſexennis numis legas: VOTIS. X. ET. XX. atque ne non ſoluta decennalia intelligas, en tibi in numis ejus aliis: VOTA. SOLVTA. X. quin etiam: VOT. XXX. MVLTIS. XXXX. quae quidem prodigia quibus quaeſo ſacris procurabis? Ejusdem naturae monſtra vide in moneta Licinii, Conſtantis, Magnentii, Galli, Iuliani, Ioviani, Valentiniani I., Valentis, Zenonis, Anaſtaſii; in numis Baſiliſci, cujus imperium annuum fuit, jactantur vota XXXX. Adeo verum eſt, quod ad numos ſimiles dixit Bandurius, a) Auguſtos complures vicennalia ſpe tantum, et cogitatione praecepiſſe. Enimvero quod oratores permiſſum ſibi putant, futuri temporis exitum verborum lenociniis occupare, iſtud ſibi juris et ipſi videntur adrogaſſe. Sic enim libuit dicere Nazario in votis quinquennalibus Criſpi, et Conſtantini jun. b) *Fruimur quidem nos praeſentium maxima voluptate, ſed lenocinatur his jam futuri ratio, et quae temporibus diſparata ſunt, animorum praeſumptione junguntur. — — — Quinquennalia beatiſſimorum Caeſarum occupatos in gaudiis habent, ſed in deſtinatis decenniis jam vota properantia, et ſpes volucres conſtiterunt. — — — Verum quid agimus vicenis, aut jam tricenis annis circumſcribendo, quae aeterna ſentimus? Ampliora ſunt merita principum, quam optata votorum etc.*

OBSERVATVM X. *Imperatores vota ſive ſuſcepta, ſive ſoluta non raro per annos ſequentes in numis reſtituerunt.*

Hujus teſtimonium praebent primum numi Antonini Pii; nam ut in his VOTA. SVSCEP. DECENN. III. junguntur cum TR. P. XXII., ſic eadem junguntur etiam cum TR. P. XXIII. Commodi. VOTA. DECENN*alia* SVSC*epta* legas in ejus trib. poteſtate VI. IX. et X., et tandem SOL*uta* DEC*ennalia* in tribunatu XI. Severus quoque variis per primum decennium annis vota ſuſcepta decennalia inſcripſit, et quidem VOT. SVSC. DEC. adhuc in trib. poteſtate X., et Conſtantinus M. ſoluta vicennalia pluribus poſt haec annis reſtituit, ut dictum in hujus numis. Hinc erudimur, ex numis nos certos eſſe non poſſe,

a) Tom. II. pag. 429. b) in Paneg. Conſtant. M. cap. 2.

quo definite anno imperator quiſpiam vota decennalia ſolverit. Exemplo eſto laudatus numus Antonini, qui cum votis ſuſceptis decennalibus III. jungit tribunatum XXII., unde arguimus, Antoninum hoc labente ſolviſſe decennalia II., et ſuſcepiſſe decennalia III., verum an iſtud certa fide, magnopere ambigo. Non enim ideo haec vota in tribunatu XXII. praeſtabimus fuiſſe ſoluta, quia hunc tribunatum numus cum his votis componit; nam videmus, eadem deinde vota jungi cum tribunatu XXIII., ut diximus. Quis ergo poſt haec certos nos praeſtabit, ea ipſa vota ſoluta non fuiſſe in Antonini tribunatu XXI., deinde ejus facti memoriam fuiſſe repetitam in numis tribunatus XXII., quemadmodum vere repetitam vidimus in numis tribunatus XXIII.? Deſunt ejus facti teſtes numi, verum an hi omnes aetatem tulerunt? Si fides Noriſio, [a]) revera exſtat numus talis cum mentione horum votorum, et tribunatus XXI., ſed muſeum, unde ſingularem hunc numum hauſerit, reticet. Quod ſi falſus non eſt vir eruditus, ea, quae continuo diſputavi, praeclare confirmantur. At inſignite idem peccat, dum occaſione hujus numi eodem loco arguit, vota cum trib. poteſtate XXI. eſſe initi tribunatus, vota cum trib. poteſtate XXII. eſſe dignitatis Auguſteae. Sin iſtud, neceſſe erit, tertium aliquod exordium conſtituere, nam eadem vota leguntur etiam cum TR. P. XXIII., ut vidimus.

OBSERVATVM XI. *Complures imperatores vota nuncuparunt per ſaltum.*

Legimus VOT. QQ. MVL. XX. in numis Maxentii, — VOTIS. XXV. MVLT. XXXX. in numis Conſtantini junioris, — VOTIS. XXV. MVLTIS. XXXX. Conſtantii II. — VOT. XV. MVLT. XXX. Gratiani, — VOT. V. MVLT. XX. Theodoſii jun., et ſimiliter in aliis pluribus, cum receptus nuncupandi mos fuiſſet: VOT. QQ. MVL. X. — VOTIS. XXV. MVLT. XXX. etc. ex quo uno modo ſatis apparet, quantum Romae ſeneſcentis aetate vetera inſtituta ad arbitrium fuerint immutata.

* * *

Hunc obſervatorum catalogum ſtudioſius contexui propterea, ut quantum votorum numis inſcriptorum ratio ad chronologiam imperatorum adferat ſubſidii, ſcientia certa, comprobataque teneamus. Eo perfecto nemo, opinor, erit, qui non continuo profiteatur, perparum eſſe, quod valere ad praeſentem cauſam poſsit, reliquam omnem rationem incertam, ambiguam, inconſtantem, perverſam. Ergo ſi quod ſperamus a votorum doctrina adminiculum, a ſcriptoribus erit mutuandum. Ab his fontibus quidquid hauriri poteſt, jam petivere praeclari IIIviri, quos principio hujus tractatus cum laude nominavi, Noriſius, Pagius, Mazzolenus, eorumque teſtimonia, cum fieri potuit, cum numorum fide compoſuere. Horum ſinguli in hac votorum analyſi certum ſibi habuere ſcopum propoſitum. Noriſius in eo totus fuit, ut comprobaret, Auguſtum, et ſucceſſores decennalia nonniſi anno decimo evoluto ſolviſſe, ſubinde vero primum fuiſſe Lici-

a) de Vot. dec. pag. 122.

nium, qui illa anno imperii decimo ſolvendo legitimum et hactenus praefixum tempus anticipaverit. Pagius in diſſertatione ſua hypatica Parte II. cap. II. canones octo definivit, ad quos univerſam de votis decennalibus doctrinam adegit. Mazzolenus quid maxime vellet, declaravit articulis VII. et XXXIII. ſuae de votis X. diſſertationis, nimirum imperatores prima quinquennalia ante finem quinquennii completi, et prima decennalia ante finem decennii completi celebrare conſueviſſe, ſecunda vero et reliqua quinquennalia atque decennalia fuiſſe completa, et annis V. vel X. integris coaluiſſe.

Quod evenire ſolet, debetque iis, qui incerta, vaga, fluctuantia ad certam quandam legem revocare obnixius laborant, nimirum ut doctrina tradita poſtremo aeque ſit incerta, fluctuansque, quam ſunt ea, unde illam hauſerunt, iſtud eruditis his IIIviris jure merito accidiſſe, in aperto eſt. Quam vera edixerit Noriſius, docebunt obſervata, quae modo propoſui, cum ejus praeceptis comparata. Quid de Pagii canonibus, verboſe, et magna rerum argumentorumque farragine expoſitis, judicandum ſit, ample, ac vere expoſuit Mazzolenus toto articulo IV. diſſertationis laudatae, cujus ſumma eo redit, ludere virum inſignem, qui nova ſaepe indicia, novasque ſemper conjuncturas quinquennalium promit, aut memoratas repetit, qui ſaepe ex conſulatibus quinquennalia arguit, quamvis ex quinquennalibus conſulatus arguere inſtituerit, et quae ſunt id genus alia. Expoſui breviter judicium Mazzoleni, ne ſolus ego audacius, inconſultiusque arguere videar, qui Pagii in hiſtoria critica cum laude verſati votorum doctrinam, in eruditis commentis habendam omnino mihi perſuadeo. Qua de veritate ſi quis ſtatim volet convinci, is quaeſo vel ſolos titulos octo canonum, in quibus univerſa ejus doctrina nititur, obiter inſpiciat, ac tum experietur continuo, quam is pro libidine quinquennalium decennaliumve juſta ſpatia laxet, contrahatve, ea cum conſulatibus copulet, aut ab iis ſeparet, tametſi confidenter pronunciaret, a) *ea vota a Caeſaribus, vel imperatoribus conſulari trabea indutis, quod nemini hactenus obſervatum, peragi fuiſſe ſolita, indeque ſecundam conſulatuum Caeſareorum regulam deduci*, paucis ut rem complectar, quam is omnia ad merum arbitrium advocet, ut dictis ſuis fidem faceret, cum tamen oſtendere vellet, quod diſerte eodem loco in ſe recepit, quantum ſacra, profanaque hiſtoria per quinque circiter ſaecula accurata votorum cognitione illuſtrari poſsit. Iſtud certe adfirmare poſſum, tantum abeſſe, ut perlecta hac Pagii diſputatione tanta rerum verborumque copia, et ambagibus conſcripta amplius in votorum legibus erudirer, ut deinceps adhuc eſſem multo incertior, et vix aliquem ex incredibili lectionis faſtidio fructum referrem. Ad Mazzoleni praecepta quod attinet, ſatis intellexi, eum ſententiam de primo votorum anno incompleto non aliam ob cauſam excogitaſſe, quam ut doctrinam ſuam de anno primo tribuniciae pote-

a) Cap. II. ſub init.

ſtatis incompleto votorum etiam ſimilitudine amplius conſolidaret. Quid in hoc tribunatus Caeſarei calculo praeſtiterit, alibi diximus, quid in praeſente votorum argumento, etſi operoſe conſcripto, tanto magis difficile eſt decidere, quia jam primum cauſam ipſam, quam propugnare et explicare intenderat, tam ambigue, et obſcure propoſuit, ut vel in hoc nobis interprete ſit opus, ac denique univerſa ejus doctrina conquiſitis undique ex hiſtoria ac moneta vetere exemplis, ac ſaepe violenter ad cauſam adactis perpetuum eſt aenigmatum, ac orationis obſcurae confuſaeque argumentum.

Cur in hoc votorum examine parum viri hi clariſsimi profecerint, duplicem video eſſe cauſam, atque unam quidem, quia ſcriptores veteres explicatam nobis eorum rationem non tradidere, atque etſi non raro nos inſtruant, quo quis imperator anno decennalia vota peregerit, tamen non indicant, utrum haec feſta tempore legitimo, an alieno fuerint obita, numi vero raro nobis annum dictant, qui certus ſit, nullique dubio obnoxius, ut ex obſervatis meis licet perſpicere: alteram, quia iidem viri eruditi, ut ſupra innui, arrepta ſemel ſua de iis ſententia libertatem abjecere, votorum tempus, ut revera eſt, incertum, confuſumque profitendi, ſed maluere ipſorum monumentorum veterum ingratiis ſtabilire leges, quas ſuas unquam fuiſſe ipſa haud dubie inficietur antiquitas. Vtroque ex capite cautior ego nolo tentare vadum, ex quo reperire exitum difficile eſt, et ſatis me praeſtitiſſe exiſtimo, votorum ſtatum, quatenus is intelligi ex numis poteſt, propoſitis obſervatis exponere, quae quidem, quisquis attente perlegerit, ultro fatebitur, ſingulis eruditorum ſententiis, quas commemoravi, palam adverſari.

Quae ergo in his tenebris ad votorum intelligentiam videntur poſſe erui, haec fere reperio: inde ab Auguſto inſtitutore decennalia annis X. exactis fuiſſe ſoluta, ſerius tempus ea ſolvendi ex cauſa ſive juſta, ſive arbitraria aut fuiſſe anticipatum, aut prorogatum. Haec varietas non in his unis votorum ſolennibus obſervatur. Diximus in tractatu de tribunicia poteſtate, hanc principio renovatam fuiſſe die natali imperii, at docet experientia, circum Antoninorum tempora, ac deinceps placuiſſe eam renovari Kalendis Ianuariis. In celebrandis ſaecularibus ludis duplex fuiſſe obſervatum tempus, atque illud nonnunquam anticipatum, alibi diſputavimus. Quod ſi imperatores permiſſum ſibi putavere, in rebus graviſsimis, et univerſam remp. ſpectantibus veterem morem infringere, quanto ii facilius potuerunt ad voluntatem definire tempus votorum, quae ad ſe unos pertinuere? et quanto iſtud minus mirum in principibus animi ſtolidi et impotentis, et unum ſuum arbitrium in conſilium adhibentibus? Teſte Suetonio Nero certamen quinquennale, cujus ipſe auctor fuit, et cujus ipſe tempus, quo ageretur, deſignavit, ante praeſtitutum diem revocavit. [a]) Domitianus nulla cognita cauſa ludos ſaeculares ſexennio

a) in Nerone c. 21.

toto praevertit. Quanto deinde magis confuſam eſſe oportuit votorum rationem, cum plures Auguſti, ac Caeſares una imperarent, ac denique fatiſcente imperio omnia vetera inſtituta perverterentur? Quae tum in votorum negotio prodiverint monſtra, abunde ex obſervatis meis poteſt intelligi. Credamus ergo aut numis, aut ſcriptoribus Euſebio, Marcellino, Idacio, aliisque, cum nobis certum nuncupatorum votorum annum memorant, at non credamus Noriſio, Pagio, Mazzoleno, cum certam nobis rationem ex tanta rerum et caligine et confuſione praeſcripturos quantacunque eruditionis mole et redundantia ſpondent. Ego me ita comparatum animo profiteor, ut facile negligam fumum quemcunque, quando ex hoc, ut vult Horatius, lux elici non poteſt.

CAPVT XV.

DE LEGIONIBVS ET COHORTIBVS, EARVMQVE SIGNIS.

In moneta cum Romana, tum externa non raro notantur legiones, earumque ſigna. Romana eas offert in denariis M. Antonii, Severi, Gallieni, Victorini, Carauſii, paucorumque aliorum, externa plerumque in numis coloniarum. Operae pretium me facturum puto, ſi eas per univerſum regnum numismaticum ſparſas, collectasque ob oculos ſiſtam ſubjectis nonnullis obſervatis.

* * *

LEG. I. M. Antonii. — LEG. I. LIB. MACRIANA. Clodii Macri. — LEG. I. ADIVT. Severi. — LEG. I. ADI. Gallieni. — LEG. I. AVG. Gallieni. — LEG. I. MIN. Severi, Gallieni. — LEG. I. MIN. RESTITVTA. Aureoli. — LEG. I. ITAL. Gallieni.

LEG. II. M. Antonii. — LEG. II. ADIVT. Severi. — LEG. II. ADI. Gallieni. — LEG. II. ITAL. Gallieni. — LEG. II. PART. Gallieni, Carauſii. — II. coloniae Parianae Myſiae. — ΛΕΓ. B. TPAI. in numis Alexandrinis Numeriani et Carini. — Addo: LEG. SECVNDA. AVGVS. in aenea lamina apud Buonarrotium. a)

a) Oſſerv. iſtor. tab. 38.

• LEG. III. M. Antonii. — LEG. III. AVG. vel: LEG. III. LIB. AVG. Clodii Macri. LEG. III. ITAL. Severi, Gallieni. — LEG. III. Coloniae Acci Tarraconenſis. — LEG. III. GAL. Damaſci et Tyri. — LEG. III. PAR. Sidonis. — L. III. PIA. Rheſaenae Meſopotamiae.

LEG. IIII. vel IV. M. Antonii. — LEG. IIII. FL. Severi, Gallieni, Carauſii. — LEG. IIII. FLAVIA. P. F. Victorini. — LEG. IV. Caeſarauguſtae Tarracon. — IIII. Viminacii Moeſiae ſuperioris.

LEG. V. M. Antonii. — LEG. V. MAC. Severi, Gallieni. — LE. V. Emeritae Luſitanicae, Patriciae Baeticae. — V. Antiochiae Piſidiae. — LEG. V. MACEDON. Heliopolis Coeleſyriae. — V. Beryti Phoenices. — V. Daciae.

LEG. VI. M. Antonii. — LEG. VI. ANTONINVS. ET. VERVS. AVG. REST. ibid. — LEG. VI. MAC. (lectio ſuſpecta.) Gallieni. — LEG. VI. Acci Tarracon., Caeſarauguſtae Tarracon., Ruſcinonis Narbonenſis. — VI. Ptolemaidis Galilaeae. — LEG. VI. F. Damaſci Coeleſyriae.

LEG. VII. M. Antonii. — LEG. VII. CL. Severi, Gallieni. — LEG. VII. — — Carauſii. — VII. Coloniae Parianae Myſiae, Viminacii Moeſiae ſuper.

LEG. VIII. M. Antonii. — LEG. VIII. in denario Pinarii Scarpi. — LEG. VIII. AVG. Severi, Gallieni. — LEG. VIII. - - Carauſii. — LEG. VIII. AVG. Heliopolis Coeleſyriae. — VIII. Beryti Phoenices.

LEG. VIIII. vel IX. M. Antonii. — LEG. VIIII. AVG. Gallieni. — LEG. VIIII. GE. Carauſii. — PRINCIPI. LEG. IX. Iuliae Baeticae. — IX. Ptolemaidis Galilaeae.

LEG. X. M. Antonii. — LEG. X. GEM. Gallieni. — LEG. X. FRETENSIS. P. F. Victorini. — LEG. X. Caeſarauguſtae. — LE. X. Emeritae Luſitanicae, Patriciae Baeticae. — X. Ptolemaidis Galilaeae.

LEG. XI. M. Antonii. — LEG. XI. CL. Severi, Gallieni. — XI. Ptolemaidis Galilaeae. Addo: L. XI. C. P. F. in gemma muſei Florentini. a)

LEG. XII. vel: LEG. XII. ANTIQVAE. M. Antonii.

LEG. XIII. M. Antonii. — LEG. XIII. GEM. Severi, Gallieni. — XIII. Daciae.

LEG. XIIII. vel XIV. M. Antonii. — LEG. XIIII. GEM. M. V. Severi. — LEG XIIII. GEM. Gallieni.

LEG. XV. M. Antonii.

LEG. XVI. M. Antonii. — LEG. XVI. in quinario Auguſti. Vide, quae de hoc numo in legionariis M. Antonii denariis notavi.

LEG. XVII. vel: LEG. XVII. CLASSICAE. M. Antonii.

LEG. XVIII. vel: LEG. XVIII. LYBICAE. M. Antonii. — LEG. IIXX. Gallieni.

LEG. XIX. M. Antonii.

LEG. XX. M. Antonii, Gallieni. — LEG. XX. VAL. VICTRIX. P. F. Victorini. — LEG. XX. V. V. Carauſii, et in lamina aenea apud Buonarrotium. b)

---

a) Tom. II. tab. 19. b) Oſſerv. iſtor. tab. 38.

LEG. XXI. M. Antonii. — LEG. XXI. GEM. Gallieni, niſi in hoc forte legendum: LEG. XIII. GEM., ut loco ſuo notavimus.

LEG. XXII. M. Antonii, Severi, Gallieni. — LEG. XXII. PRI. Severi. — LEG. XXII. PRIMIGENIE. Victorini. — XXII. Patrarum Achaiae.

LEG. XXIII. XXIV. M. Antonii.

LEG. XXVI. M. Antonii.

LEG. XXVII. M. Antonii, non ſatis certa fide, ut notavimus.

LEG. XXX. M. Antonii. — LEG. XXX. VLP. V. Severi. — LEG. XXX. VLP. Gallieni. — LEG. XXX. VLP. VICT. P. F. vel VLPIA. PIA. F. Victorini. — LEG. XXX. VLPIA. Carauſii.

* * *

CHORTIVM. PRAETORIARVM. M. Antonii. — COHH. PRAET. Gallieni. COHOR. PRAE. Col. Philippenſis Macedoniae.

CHORTIS. SPECVLATORVM. M. Antonii.

* * *

Quae ad legionem Romanam, ejusque cohortes pertinent, mei non eſſe inſtituti exiſtimo docere, quod argumentum tractarunt viri ſummi, ac noviſsime majore ſtudio cl. le Beau Gallus, multis illuſtratum diſſertationibus, quae inſertae ſunt Memoriis inſcriptionum inde a Tomo XXV., ſed in quibus multa adhuc deſiderantur, et vereor, ne materiam praeclare coeptam promotamque imperfectam relinquant tomi ſequentes. Pauca tantum juvat commonere, quae vel nova in hoc argumento docent numi, vel jam ante cognita confirmant, et quae utiliter ſervire poterunt iis, qui retractare aliquando hanc cauſam volent.

Legiones ante M. Antonium moneta Romana non memorat. Hujus IIIviri denarii poſtremam offerunt legionem XXX. plena priorum duarum decadum ſerie, ſed decade tertia nonnullis lacunis informi; nam deſunt legiones XXV. XXVIII. XXIX. et forte etiam XXVII. Antonium aliquo tempore legiones XXX. ſub ſignis habuiſſe, laudata in denariis legio XXX. dubitare non ſinit. Verum cur deficiunt legiones trigeſimam proxime praecedentes? an quia aut bellis abſumptae fuere, quo modo Auguſtus in clade Variana tres legiones amiſit? an quia militibus exhauſtae cum legionibus aliis permixtae fuerunt, atque hae eo tempore, quo denarii hi cuſi ſunt, non amplius exſtitere? Verum quo fato contigit, ut poſtremae tantum tertiae decadis legiones bellis abſumerentur, aut cum aliis miſcerentur, aliis praecedentium decadum ſalvis? At harum etiam numi aliquando poterunt ex terrae viſceribus emergere, ut haud ita pridem emerſere legio XXVI. et XXX. Eſto: quanquam ejus exigua jam ſpes ſuperſit tantis eruditorum in inquirenda moneta vetere ad hunc diem ſtudiis. Verum quo iterum fato contigit, ut, ſi legionem I. demas, aliae priorum decadum ſint obviae, tertiae decadis aliquot necdum lucem viderint? Aenigmati huic ſolvendo hactenus me imparem ſum expertus. Quid eruditi alii dictaverint, ignoro, neque etiam memini, ab alio quopiam hanc quaeſtionem in examen vocatam. Id unum addo, etiam Auguſtorum aetate decadem tertiam ſimilem legionum inopiam pro-

dere, ut proxime docebitur. Ceterum non adverſari hiſtoriae; Antonium legionibus omnino XXX. imperitaſſe, cum et aemulo Octaviano teſtibus Appiano, a) et Oroſio b) paruerint legiones XL. plures, quin et Lepido legiones omnino XX., jam diximus in moneta hujus IIIviri.

Auctum nimio legionum numerum ſopitis bellis civilibus contraxit Auguſtus. Refert Dio ad annum V. C. 758 c) eo tempore legiones civium R. fuiſſe XXIII., ſecundum alios XXV., atque ex his ſua aetate (ſub Alexandro Sev. ſcripſerat) ſuperfuiſſe ſolas XIX., quas continuo enumerat. Reliquas ait legiones aut plane fuiſſe ſolutas, aut ab ipſo jam Auguſto et aliis imperatoribus cum aliis legionibus mixtas. In imperatorum numis legio poſtrema proditur XXII. Subinde in his numorum ſeptem proxime conſequentium hiatus usque ad legionem XXX. Quas medias memorant marmora, medicam utique manum poſtulant. Vnicum cum legione XXIII. e Lazio vulgavit Gruterus, d) unicum cum LEG. XXIIII. GEM. MART. VICTR. e) ſed in quo verius legendum LEG. XIIII., nam hujus certa cognomina fuere *Gemina Martia Victrix*. Vnicum denique cum LEG. XXIX. f) Harum ſane nullam reperit Muratorius. Atqui conſtat etiam, quam turpia in numeris eloquendis mendacia effutiant marmora vulgata. Vtrum harum aliquam per Auguſtorum imperium prodiderint ſcriptores, dubitem, neque nunc inquirere vacat. Proxima his ſuccedit legio XXX. a Trajano conſcripta, a numis et marmoribus frequenter laudata, neque ultra hanc adſurgit legionum numerus; nam legio XXXVI., quam ex Victorini numo promulgavit Mediobarbus, haud dubie in falſa lectione nititur, ut ſuo loco indicavi. Gruterus et Muratorius aliquoties legionem XXXV. offerunt, ſed quae verius ab iniqua interpunctione conſcripta videtur, certiore lectione XXX. V. nempe: *Vlpia*, vel ſimiliter. Et vero tricenarium hunc legionum numerum confirmat lepidum Favorini ſophiſtae reſponſum, qui reprehenſus ab amicis, quod orta de vocabuli cujuspiam uſu lite Hadriano ceſſiſſet, *non recte*, inquit, *ſuadetis familiares, qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere, qui habet XXX. legiones.* g) Cur vero Trajanus legionem recens a ſe conſcriptam trigeſimam appellaverit omiſsis, quos dixi, praecedentibus proxime numeris, in cauſa fuerit, quod legiones, quarum duae tresve eodem numero comprehenſae fuere, ſeorſum adnumeravit. Ipſum vero jam Auguſtum eodem numero plures deſignaſſe legiones, teſtis luculentus eſt Dio loco laudato, quo imperante ſub ſignis fuiſſe narrat τρια τα τριτα, *tres tertias*, nempe: Gallicam, Cyrenaicam, Auguſtam, duas ſextas, Victricem, et Ferratam etc. Eodem exemplo ex ſucceſſoribus Galba inſtituit primam adjutricem, etſi jam fuerit prima Italica a Nerone conſtituta. Vide reliquas apud

a) Bell. civ. L. V. cap. 53. b) L. VI. cap. 18. c) L. LV. § 23. d) Pag. 472. 4.
e) Pag. 1096. 6. f) Pag. 468. 1. g) Spartian. in Hadriano.

Dionem, in marmoribus, in praefixo hic numorum catalogo. Vir cl. Brotierus, cum ex auctoribus omnia de legionum numero et nominibus teſtimonia ab Auguſto usque ad Trajanum collegiſſet, etſi legione XXII. poſteriorem non reperit, adnumeratis tamen, quas dixi, tribus tertiis, duabus ſextis etc. collegit legiones omnino XXX. [a]) Quod ſi interim harum una ſive diſperiit, ſive alteri cuipiam contributa fuit, potuit Trajanus legionem, quam recens conſcripſerat, appellare trigeſimam, nempe pro vero legionum tum exiſtentium numero.

Certae fuere cauſae, propter quas legiones numis inſcriberentur. Fecere iſtud M. Antonius, Macer, Severus, aliique imperantes, ut earum benevolentiam, quando hac una ſpes ſua, ſalusque nitebantur, ſibi promererentur. Memorant eas coloniarum numi, ſive quod in has Auguſti certarum legionum veteranos deduxerunt, ſive quod in his legiones ad provinciarum cuſtodiam excubuere. Sic in Emeritae Luſitanicae numis leguntur LE*giones* V. X. at conſtat etiam ex Dione, Auguſtum ibi milites emeritos collocaſſe, ut in hujus coloniae moneta dictum. Viminacii ſtetiſſe legiones IIII. et VII. ad Moeſiae cuſtodiam, ejus coloniae numi teſtantur. Ex eadem cauſa numi Daciae offerunt legiones V. et XIII., numi Aegypti legionem II. Trajanam. Ceterum difficile eſt ſaepe conjicere, ex utra cauſa legiones in coloniarum numis memorentur, an quod earum milites emeriti in illis fuerint collocati, an quod ibi in provinciarum tutelam ſtationem nactae ſint. Hujus dubii aliquas cauſas jam dedi in numis Heliopolis Coeleſyriae.

Legiones certas ſuas habent appellationes a variis cauſis petitas. Stante rep. ſolis fere tantum numeris diſtinguebantur, ut legio I. II. etc. A duce denominatas video legiones *Valerianas*, de quibus egi in denariis gentis Valeriae Flaccorum. In denariis M. Antonii habemus legiones *Antiquam*, *Claſſicam*, *Lybicam*, de quibus egimus in ejus moneta. Sub imperatoribus varii generis adjecti tituli, ab horum nominibus, v. g. *Auguſta*, *Flavia*, *Trajana*, *Vlpia* etc. a diis, ut: *Minervia*, a regionibus, ut: *Italica*, *Parthica*, *Macedonica* etc. ab eventu, ut: *Victrix*, *Adjutrix*, *Liberatrix etc.* Tituli ſimiles in numis proſtantes exigua tantum pars ſunt eorum, quos magno numero offerunt marmora, quae conſule, tum et ſcriptores veteres, quorum teſtimonia contulerunt viri illuſtres Fabricius et Reimarus, [b]) Brotierus, [c]) Vaillantius et Bandurius ad legionarios Gallieni numos. De nomine GEMELLAE vel GEMINAE, legionibus ſaepe tributo, ejusque cauſa, tum et de coloniis, quae a deductis illuc legionum gemellarum veteranis GEMELLAE nomen abſtulere, egimus parte priore in diſſertatione de coloniis. At nullum epitheton in numis aut marmoribus frequentius tribuitur legionibus, quam *Pia* et *Fidelis*. Haec nomina praeclare expli-

a) ad Tacit. Tom. III. pag. 413. b) ad Dionis L. LV. § 23 ſeq. c) ad Tacit. Tom. III. pag. 408.

nat Dio, quo teſte effecit Ti. Claudius, ut legiones VII. et XII., quae in Camilli ſeditione fidem ſibi ſervaverant, *Claudiae et Fideles et Piae* (Κλαυδιεια και Πιςα και Ευσεϐη) ſenatusconſulto nominarentur. [a]) Adde illuſtre marmor imperante Commodo poſitum, quod eſt apud Gruterum, [b]) et Fabrettum, [c]) in quo C. Vegnius Vindex dicitur TRIB. MIL. LEG. VIII. AVG. QVO. MILITANTE. CVM. LIBERATA. ESSET. NOVIA. OBSIDIONE. LEGIO. PIA. FIDELIS. CONSTANS. COMMODA. COGNOMINATA. EST. Placuit deinde honorifica haec vocabula, quod paſsim marmora et Gallieni numi docent, cum legionibus omnibus communicare, ut commonerentur pietatis et fidei in principem, ad quas ſacramento ſeſe obligaverant. In Gallieni numis omnibus, ac tantum his, dicuntur legiones VI. *Piae* VI. *Fideles*, vel VII. *Piae* VII. *Fideles*, de qua inſolente et tamen conſtante formula, vide quae in illis notavimus.

De *Cohortibus Praetoriis* et *Speculatorum* vide dicta in numis M. Antonii.

* * *

Inter ſigna militaria aquilam principem obtinuiſſe locum, et cum legionibus omnibus fuiſſe communem, res eſt palam cognita. Ejus ex auctoribus cauſas varias collegit cl. le Beau. [d]) Legionariae hae aquilae haſtis impoſitae ſaepe in numis exhibentur fulmen unguibus tenere. Vide icones Florezii. Sed neque hanc periſtaſin praeterivere veteres. Narrat Dio, [e]) inter prodigia Cn. Pompejo filio in Hiſpania oblata, fuiſſe etiam illud, quod *aquilae ejus legionariae alas concutientes, et fulmina aurea, quae earum aliquae pedibus ſtringebant, abjicientes, illi palam malum denunciabant, et ad Caeſarem ipſae avolabant.* Idem refert Iulius Obſequens. [f]) Alio loco perhibet Dio, [g]) eandem hanc legionum aquilam inſiſtere ſacello, quod illi νεως μικρος, *templum parvum*, vocatur, qui modus utrum in aliquo monumento vetere exhibeatur, nondum inquiſivi, neque ſi inquirerem, ſperem, me ejus exemplum reperturum. Non ſatis conſulte Stewechius ſacellum iſtud vidit in numo Conſtantini M., cujus et iconem dedit. [h]) Aſt illud, quod ſacellum putavit, aliud non eſt, quam pannus quadratus, aut vexillum ipſum, quale continuo deſcribemus, et paſsim offerunt numi aevi Conſtantiniani. At praeter aquilam in monumentis veterum varii generis ſigna efficta conſpicimus. Iam in numis M. Antonii legionariis videmus poſitam aquilam inter duo ſigna trinis orbibus diſtincta et ſuperne in cuſpidem deſinentia, quae deinceps brevitatis cauſa *ſigna ſimplicia* dicemus. Similis formae, et eodem numero ſigna videre eſt in denariis Clodii Macri et Severi, tum et in notis ſignorum a Parthis receptorum numis, inſcriptis SIGNA. P. R., quorum complures ſiſtit Morellius in incertis Familiarum Tab. 2, denique in moneta peregrina Caeſaraauguſtae, Patrarum, Emeritae, Nicaeae, Iuliopolis.

a) L. LX. § 15. b) Pag. 485. 8. c) Inſcript. pag. 665. d) B. L. Tom. XXXV. pag. 285. e) L. XLIII. § 35. f) de Prodig. c. 126. g) L. XL. § 18. h) ad Vegetii L. II. c. 6.

In numis Auguſti ſignorum receptorum teſtibus Mars ultor d. aquilam, ſ. ſignum ſimplex tenet. In denariis gentis Semproniae Iulii Caeſaris et IIvirorum aetate cuſis juxta aquilam defixum eſt ſignum ſimplex, ſed cui infra dictos orbiculos illigatus eſt pannus quadratus, de quo mox. Ejusdem formae ſignum Parthus genuflexus offert in notis denariis gentis Aquilliae, Durmiae, Petroniae. In aliis ex cuſpide ſuperiore praefigitur manus dextera explicata ſymbolo concordiae et fidei militaris. Talia ſigna comparent in citata Morellii tabula ſub litera Q., et ſi eidem auctori fides, dexteram explicatam jam offert denarius M. Antonii ab Aurelio reſtitutus. In obviis Trajani numis conſulatus V. ſtat aquila inter duo ſigna, quorum uni dextera, alteri corona praefixa eſt. In aliis ſolea equorum ferrea, corona, et ſimilia, qualia inſculpta exſtant in columna cochlide Trajani. Frequentiſsimum inter ſigna eſt pannus quadratus ex haſta ſuſpenſus. Vexilla vocat Cedrenus, eaque his verbis deſcribit: [a]) Βιξιλα, *παραπετασματα ἐκ πορφυρας και χρυσȣ ἐις τετραγωνον σχημα πεποιημενα. Vexilla, vela ex purpura et auro forma quadrata.* Et Iſidorus: [b]) *Vexillum, et ipſum ſignum bellicum, tractum nomen habens a veli diminutione, quaſi velillum.* Similem vexilli deſcriptionem, quod inſerto Chriſti monogrammate adornavit Conſtantinus M., habes apud Euſebium. [c]) In numis aliis hujus aevi, quos vide apud du Cange, varia alia his vexillis inſcripta videre potes, v. a. S. P. Q. R. vel VOT. X. etc. Haec ſtante adhuc rep. in uſu fuere. Horum unum fingitur in denario Morelliano inter ſigna a Parthis recuperata, [d]) item in citatis gentis Aquilliae etc. denariis, et finguntur vexilla in numis Acci, Caeſarauguſtae, Damaſci, Sidonis, Tyri, Ptolemaidis, Rheſaenae, denique et frequenter in numis imperatorum devexi imperii. De varia eorum forma modisque lege copioſe diſſerentem cel. le Beau. [e]) Fallitur ergo Ducangius, qui hujus formae vexilla olim fuiſſe tantum barbarorum, et nonniſi ſero in legiones invecta docuit. [f]) Ea inferiore aevo dicta fuiſſe *labara* novo et ignoto hactenus vocabulo, docebit idem Ducangius. [g]) Draconum ſignis praefixorum inde a Trajano in legionibus frequens uſus, de quibus aliqua jam attuli in moneta Philippi vaga, inſcripta TRANQVILLITAS. AVGG., et videri poſſunt plura apud le Beau. [h])

Commemoratis variis ſignorum formis, quas cum in moneta vetere, tum in monumentis aliis reperimus, aliqua etiam de eorum uſu ſunt praecipienda. Conſtat, aquilam fuiſſe princeps legionis ſignum, et quamdiu ea conſtitit, perpetuum. Reliquarum ergo formarum ſigna propria erunt putanda cohortibus, manipulis, centuriis, quae fuere legionis partes, tum et equitatui. Verum quae ſingulis his partibus ſigna fuerint tributa, difficile eſt definire, neque ſatis conſilii reperit cl. le Beau,

---

a) Hiſt. § 81. b) Orig. L. XVIII. cap. 3. c) Vita Conſt. L. I. cap. 31. d) l. c. ſub ſit. N. e) B. L. Tom. XXXV. pag. 290. f) Diſſert. de num. inf. aevi § 20. g) l. c. h) l. c. pag. 302.

qui ad haec ambigua enucleanda omnem operam contulit. Hujus incerti cauſae praecipuae ſunt, ſive quod auctores veteres argumentum iſtud ex propoſito nunquam ſunt perſecuti, ſive quod varia aetate varius fuit ſignorum uſus. Teſte Plinio [a]) praeter aquilam ordines etiam anteivere lupi, Minotauri, equi, apri, ſed et haec a Mario plane fuiſſe abolita idem profitetur. Animalia ſerius rurſum ſignis fuiſſe illata, non addit, iſtud tamen alii ſive auctores, ſive monumenta diſerte docent. Narrat Appianus, [b]) legioni V. ob relatam egregiam de Scipionis elephantis in bello Africano victoriam datum a Iul. Caeſare, ut elephanti ejus eſſent legionis inſignia, idque ſua adhuc aetate obtinere. Animalia varii generis alia, aut etiam numina fuiſſe ſignis praefixa, docent ea, quae dixi ad numos Viminacii, ac praecipue ad legionarios Gallieni numos, et quae, etſi huc pertineant, ne longior ſim, non repeto. Tamen quas legionis partes haec ſigna anteiverint, non ſatis conſtat. Cohortes ſua habuiſſe ſigna, ex veteribus quidem docuit cl. le Beau, [c]) ſed qui eorum formam non ediderunt. Conjicit idem, cohortes vexillis fuiſſe diſtinctas. Verum praeterquam quod is mox infra vexilla cum equitatu communicat, numis aliisque monumentis iſtud non confirmatur. In denariis M. Antonii chortes praetoriae habent aquilam inter duo ſigna ſimplicia conſtitutam, et nihil adeo ſpectatis his ſignis differunt ſigna cohortium a ſignis legionum. Chors ſpeculatorum in iisdem Antonii denariis tria ſigna ſimplicia inſertis coronis et navium roſtris offert. Cohors praetoria in numis Philipporum Macedoniae tria ſigna ſimplicia ſibi addidit. In elegante marmore literato, quod poſt alios adcuratius edidit cl. Cajetanus Marinius, [d]) exhibentur duo ſigna ſimplicia opere anaglypho affabre elaborata, quibus inferne inſcriptum: COH*ors* III. PR*aetoria*, ut adeo dubitari non poſsit, cohortis illud eſſe ſignum. Noti Caligulae numi cum epigraphe: ADLOCV*Tio* COH*ortium* quatuor milites adſtantes ſiſtunt, quorum quivis aquilam geſtat. Ex ipſis ergo veterum monumentis probari nequaquam poteſt, vexilla inter cohortium ſigna fuiſſe.

Vexilla in equitatu quoque fuiſſe, exiſtimat cl. le Beau, et aliquot iſtud exemplis comprobare nititur, [e]) quibus addere poſſum notos Neronis equeſtris decurſionis numos, in quibus equites non raro vexillum praeferunt. Etiam Florezium in hac fuiſſe ſententia video. [f]) Quidquid erit, iſtud certum, inſerto numis vexilli typo totam ſaepe legionem intellectam. Sic in numis Caeſarauguſtae pro aquila comparet vexillum; in numis Daciae, Viminacii, Damaſci, Sidonis, Tyri, Rheſaenae habes vexilla, quibus inſcripta ſunt legionum nomina; numi Ptolemaidis quatuor offerunt vexilla, quibus inſcriptum VI. IX. X. XI. totidem nimirum legionum numeri. Ergo in omnibus his monumentis vexillum aquilae locum occupavit, uti e converſo paullo ſupra vidi-

a) L. X. § 5. b) de bell. civ. L. II. cap. 96. c) l. c. pag. 289. d) Iſcriz. Alban. pag. 120. e) l. c. pag. 295. f) Med. de Eſp. pag. 131. et alibi.

mus, aquilam cohortibus quoque tribui. Paucis ut rem complectar, tam arbitrarium in veterum monumentis video ſignorum militarium uſum, ut ex iis certi nihil et explorati erui poſsit, quae cohortibus, quae manipulis, quae centuriis, aut equitatui ſervierint. Iſidorus, poſteaquam praecipua legionum ſigna, ſcilicet aquilas, dracones, pilas enumeraſſet, ſic finit: a) *Cetera ſigna diverſis praelata agminibus ſecundum militarem conſuetudinem exiſtunt, per quae exercitus permixtionem praeliorum agnoſceret.*

Poſtremo etiam de imaginibus Caeſarum, quae pars fuere ſignorum militarium, agendum, atque iſtud tanto lubentius, quia haec diſputatio rem etiam numariam contingit. Praelatas eas fuiſſe, et religioſe ab exercitu obſervatas, frequentia docent ſcriptorum veterum teſtimonia. En horum nonnulla. Vegetius agens de prima legionis cohorte, b) *haec*, ait, *imagines imperatorum, hoc eſt, divina et praeſentia ſigna veneratur.* Suetonius: c) *Artabanus Parthorum rex transgreſſus Euphratem aquilas, et ſigna Romana, Caeſarumque imagines adoravit.* Arrianus: d) *τα σημεια της ἐπιλεκτȣ στρατιας, ἀετοι, ἐικονες ϐασιλειοι, στεμματα, παντα χρυσα, ἀνατεταμενα ἐπι ξυστων ἠργυρȣμενων. Signa conſcripti exercitus ſunt aquilae, imagines principum, coronae, omnia ex auro, erecta ſuper haſtis deargentatis.* Exempla alia ex ſequentibus pete. De iis, qui has imagines portabant, haec Vegetius: e) *Aquiliferi, qui aquilam portant. Imaginarii, vel imaginiferi, qui imperatoris imagines ferunt.* Non Caeſarum tantum Auguſtorumque, ſed et illuſtrium privatorum imagines geſtabantur. Germanicus Caeſar in ſeditione militari praeſentem patris Druſi imaginem pro concione adjuravit. f) Teſte Suetonio g) largitus eſt Tiberius *quaedam munera Syriacis legionibus, quod ſolae nullam Sejani imaginem inter ſigna coluiſſent.*

Cum ergo imagines principum certe in ſignis militaribus fuerint, quaeritur, quo modo illae, qua ex materia, et quo ſitu his in ſignis proponi conſueverint. Conſtitiſſe has imagines numis maximi moduli, quae ſignis his quomodocunque inſertae fuere, vetus fuit opinio Savoti. h) *Numiſmata*, inquit, *formae maximae, quae vulgo* médaillons *vocantur, meo judicio illis imaginibus adnumerari poſſunt, quibus ornabantur ſigna militaria, praecipue minorum cohortium.* Non morarer in refutanda annoſa hac, et nullis veterum teſtimoniis ſubnixa opinione, niſi eam haud ita pridem reſuſcitaſſent viri illuſtris a ſcientia antiquaria famae, cl. le Beau, i) Comes Caylus, k) et qui utriusque judicium adprobavit, ipſe cel. Barthelemyus. l) His adde Pellerinium, qui certos quosdam Conſtantini II. et Conſtantis numos aureos moduli plane ordinarii huic uſui fuiſſe deſtinatos edicere non dubitavit. m) Horum prior, ut ſuam nobis ſententiam comprobaret, ad numos provocat non imperatorios modo, ſed jam

---

a) Orig. L. XVIII. c. 3. b) L. II. c. 6. c) in Cajo c. 14. d) in diſſert. Epict. e) L. II. c. 7. f) Tacit. Ann. I. 43. g) in Tiber. c. 48. h) Num. antiq. cap. VIII. i) Mém. B. L. Tom XXXV. pag. 298. k) Rec. d'Ant. Tom. IV. pag. 197. l) apud. utrumque laudat. auctorem. m) Mel. I. p. 169.

etiam conſulares, in quibus conſpicimus, his ſignis a ſumma haſtae parte usque ad mediam inſertos orbiculos, eorumque unum alteri impoſitum, atque hos olim ſtitiſſe imagines variorum numinum, deinde imperatorum, quod item com. Caylus alibi diſerte docet. [a]) In hac ergo ſententia imagines principum haſtae ſigni militaris fuerunt inſertae. Alio modo, docet idem, numi maximae formae imperantium vultus complexi ex ſumma haſta ope catenulae dependebant, idque adprobat Barthelemyus prolatis numis compluribus muſei regii. Amplius iſtud confirmat indicatis numis Iuſtiniani, quos edidit com. Caylus, [b]) qui catenula connexi alteri uſui, ut uterque exiſtimat, ſervire non potuere, niſi ut ſigno militari adfixi penduli que ſacrarum principis imaginum vices agerent.

En tibi ſola haec argumenta, quibus praeclari hi viri numorum maximae formae uſum ſatis putabant comprobatum nulla alia ſive ſcriptorum veterum, ſive monumentorum producta auctoritate. Ergo illi imagines Auguſtorum non credidere ſeorſim exſtitiſſe, aut illas ſeorſim in ſignis militaribus numeravere, geſtatasque haſtis perinde, ac in aliis aquilam, ſertum, manum explicatam, ac ſimilia, et adeo has imagines principum, quos ſuperſtitio Romana aeternos ſanxit, ſuperisque aequavit, nonniſi quandam ad ſigna ordinaria acceſſionem putavere. Aliud docent oracula veterum, et certa monumentorum fides, nimirum imagines Caeſarum ſeparata fuiſſe ſigna nulla cum aliis communione, et ſic in legione perinde atque alia publice expoſita, praelataque. Ex allatis altius Vegetii, Suetonii, Arriani teſtimoniis manifeſte docemur, aliud fuiſſe aquilas, aliud ſigna Romana, aliud imagines Caeſarum. Atque has ſeorſim ab aliis jam ipſas dictas fuiſſe *ſigna*, palam docet Fl. Ioſephus, qui cum narraſſet, Pilatum Tiberii in Iudaea procuratorem clam Hieroſolymas intuliſſe Caeſaris imagines, quod deinde ingentis in populo motus cauſa exſtitit, addit, eas *ſigna* fuiſſe vocatas, *τας Καισαρος ἑικονας, σημαιαι καλȣνται.* [c]) Et appoſite adeo ad haec Ioſephi verba dixit Suidas: [d]) *Σημαιαι, σιγνα, προτομαι,* commemorata continuo Ioſephi narratione, quam modo adduximus. Recte Suidas has imagines vocat etiam *προτομας*; nam dubium non eſt, illas haſtis praefixas protomarum habuiſſe ſpeciem. Illuſtre argumentum (ut jam etiam ad ipſa monumenta delabamur) eſto numus coloniae Viminacii, qui eſt in muſeo Caeſareo, et jam olim editus a Frölichio. [e]) In ejus averſa ſtat mulier, quae manu dextera ſignum militare tenet, cui more ſolito legio VII. inſcripta eſt, ejus vero apici imminet protome Gordiani, ſiniſtra ſimile ſignum cum mentione legionis IIII., et imminente illi protome uxoris Tranquillinae. Nemo adhaereat ad mulieris vultum ex ſigno militari conſpicuum. Satis enim cognitum, uxorios maritos jam inde a

a) Rec. III. pag. 240. b) Rec. Tom. IV. pag. 197. c) de Bell. Iud. L. II. c. 9. § 2.
d) ſub Σημαιαι. e) IV. Tentam. pag. 123.

M. Aurelio uxoribus ſuis titulum *Matris caſtrorum* indulſiſſe. Quin jam conqueſtus eſt Tacitus, [a]) Agrippinam Claudii, quod moribus veterum inſolitum, ſignis Romanis praeſediſſe. Veriſimile plane eſt, has principum protomas ſaepe laminis aureis vel argenteis in clypei formam fabrefactis inſertas fuiſſe ad eum modum, quem alibi latius explicuimus, [b]) aut in vexillis acu Phrygia pictas, aut quocunque modo forma majore, ſic ut eminus ferire oculos poſſent, ex ſumma haſta conſpicuas. Vide ſimiles formas ex columna Trajani in pictura Morellii Segmento V. Ad haec ſi certum eſt, inter ſigna fuiſſe etiam ſimulacra variorum deorum, ut Victoriam, Herculem, Martem etc., eaque eo plane modo, quo aquilam, haſtis geſtata, cujus exempla praebet columna Trajani, et illuſtre marmor Romanum reſtitutum a Montfauconio, [c]) et alia paſsim monumenta, quae cauſa, cur negemus, eundem morem valuiſſe in ſignis Caeſarum imagines publicae venerationi offerentibus?

Quocirca cum de certo modo conſtet, quo principum vultus in militum ſignis apparuere, neceſſe non eſt, huc adigere numos maximi moduli, quam equidem ſententiam multis hactenus placitam non falſam modo, ſed plane abſurdam, quod illuſtrium virorum pace dixero, auſim appellare. Falſam facile comprobavero. Inter omnes conſtat, hujus formae numos nonniſi inde ab Hadriano feriri coeptos. At jam inde ab Auguſto frequens apud ſcriptores de his legionum imaginibus exſtat mentio, et quod conſequitur, has numis maximae formae conſtare non potuiſſe, qui tum nondum exſtitere. Sed et abſurdam jure dixi. Figebantur in caſtris imagines deorum principumque, ut ex alto conſpicuae militem ad pietatem, reverentiam, fidem cohortarentur. Finge tibi numum volumine ſuo ex maxime porrectis unum, quos unquam in illuſtribus muſeis conſpeximus, eumque ſive ex ſigno militari pendulum, ſive mediae haſtae inſertum. At obſerva pariter, in numis etiam ampliſsimi voluminis, utut late procurrat eorum margo, ipſum tamen principis caput plerumque non magnopere excedere illud, quod in aeneis I. formae conſpicimus. Obſerva item, ut quid poſsit ingenerare animo reverentiam, illud non anguſtis finibus circumſcriptum eſſe debere, ſed eo volumine, ut oculis facile percipi poſsit. An vero iſtud praeſtabunt effigies ex haſta ſuſpenſae, illaeque tam arcti voluminis, ut, ſi principum lineamenta dignoſcere velis, iſtud niſi oculis proxime admotis nequeas? Ergo Artabano regi, de quo altius egimus, cum ad adoranda ſigna R. acceſsiſſet, poſteaquam fulgentem late aquilam, et ſimulacra deorum ſalutavit, cum ad imagines Caeſarum ventum eſſet, aliud oblatum non eſt niſi vultus principis in anguſto metallo expreſſus? Orto in legionibus Germaniae inferioris tumultu quidam ex primanis quintaniſque ſaxa in Galbae imagines jecerunt. [d]) Clarum experimentum, ſi ſcopum, quem pete-

a) Ann. XII. 37. b) Doctrina Vol. VI. pag. 121. c) Ant. expliq. Suppl. IV. pl. 21.
d) Tacit. Hiſt. I. 55.

bant, adſequi jactu potuere. Atque poſt haec diſputata jure arguemus, has principum imagines fuiſſe veras protomas ſive caelatas in auro argentove, ſive coloribus expreſſas, ſive intextas vexillis quadratis, juſtaque eas magnitudine, ut longiore etiam intervallo a circumſtantibus potuerint dignoſci. Et jure adeo aſpernabimur indigeſtam illam ſententiam inde a Savoto praeclaris viris probatam de numis maximae formae ſigno militari inſertis. Sunt multa, quae a majoribus tradita inconſulte a ſucceſſoribus tolluntur, nulloque diu examine in poſteros propagantur; quo modo phialae lacrimatoriae primo auctore Chifletio perdiu ab illuſtribus etiam antiquariis adſenſum nactae ſunt, donec annoſae huic fabulae ſanior Schöpflinus fidem omnem ademit, a) quibus jure addas famigeratas illas Lucernas dictas vulgo perpetuas in veterum ſepulcris ſaepe repertas. b)

C A P V T XVI.

DE NVMIS INFERIORIS AEVI.

Hi multis cauſis adeo a moneta ſuperioris et mediae imperatorum aetatis abludunt, praecipue ex quo unus Oriens eſſe Romanus perrexit, ut neceſſe ſit, de ejus ſtatu et conditione aliqua commemorare, ex qua tamen copia aliud hoc loco adferendum non putavi, quam quod explicatione, aut ſaltem mentione dignum eſſe videbatur. Quamobrem multa praetereo, quae monetae iſti vulgo propria putantur, ut generatim typos, inſcriptiones, literarum formam, varias ejus appellationes, artem paullatim in ſummam barbariem prolapſam, partim quod has partes jam alibi attigimus, partim quod illae uſu et experientia conſultisque numis, citius ſolidiusque, quam praeceptis diſcuntur. Ceterum qui hoc in argumento latius inſtrui cupit, adeat opus cel. Caroli du Freſne D. du Cange, ex quo plerique, quidquid ad hujus aevi monetam pertinet, hauſere, et quod inſcribitur: *de imperatorum Conſtantinopolitanorum, ſeu inferioris aevi numiſmatibus diſſertatio.*

Materiam omnem, quam tractandam ſuſcepi, ſequentibus articulis complector:

§ I. de nominibus, ac titulis imperatorum.

a) Paciaudi Mon. Pelop. Vol. II. pag. 180.

b) ibid.

§ II. De cultu Auguſtorum.

§ III. De Chriſto, deipara, et ſanctis.

§ IV. De inſcriptionibus dubiis.

§ V. De pondere, et valore numorum hujus aevi.

§ VI. De urbibus, et officinis monetariis.

§ I.

De nominibus, ac titulis imperatorum hujus aevi.

Multa nomina ac titulos, quibus altius imperium uſum eſt, praeſens abolevit aetas ſuffectis novis. Illuſtris *imperatoris* titulus, ſive inſtar praenominis, ſive captus ex victoriis, tum et nomen *Caeſaris* inde a Iuliano raro amplius reperiuntur. In inſolentibus habenda epigraphe, quam offert aeneus Valentis III. formae, qui eſt in muſeo Caeſareo: IMP. CE. VALENS etc. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ tamen legitur in numis Nicephori II. Phocae, Zimiſcis, denique Ioannis VIII., et Conſtantini XIV. Palaeologorum. Paullatim etiam loco moti tituli D*ominus* N*oſter*, et *Auguſtus*, etſi CЄBATOC legatur adhuc in numo Ioannis VI. Cantacuzeni, ſed plumbeo. Eandem fortunam experti ſunt tituli PIVS FELIX. Sed de horum fato curatius egimus in iis locis, in quibus horum nominum naturam explicavimus. Agendum jam de iis, qui ſuperiore aevo ignoti, nunc denique acceſſere.

FLAVII praenomen. De hoc erudite diſſeruit Ducangius. [a]) Flaviorum gens ſtante rep. non magnopere inclaruit. Dignitatem attulit Flavius Veſpaſianus, cujus gente cum Domitiano exſtincta illud nomen in Auguſtis deſinere coepit usque ad Conſtantium Chlorum, qui cum ſe oriundum ferret ex genere Claudii Gothici, cui fuiſſe nomen Flavio adfirmat Trebellius, nomen iſtud reſuſcitavit. A Chloro in filium Conſtantinum M. translatum propter hujus imperatoris celebritatem famae ad ſummum ſplendorem eſt provectum, atque ut olim Domitianus genti ſuae Flaviae templum erexit, ſic et per Africam ſacerdotium decretum Flaviae Conſtantini genti narrat Aurelius Victor. [c]) Deinceps omnes, qui ex Conſtantii Chlori progenſe fuere, Flavii praenomine uſi ſunt, Criſpus, Delmatius, Hanniballianus, tres Conſtantini M. filii Conſtantinus junior, Conſtans, Conſtantius, Nepotianus, Conſtantius Gallus, et Iulianus, quin et Max. Fauſta Conſtantini M. uxor, et Mag. Magnentius, etſi ad Chlori ſtirpem non pertinuerint. Illuſtri hac domo cum Iuliano exſtincta, tamen, qui hunc excepit, Iovianus, etſi Flaviorum gentem non contingeret, Flavii ſibi nomen addidit, et poſt eum longa Auguſtorum, et Auguſtarum ſeries, etſi horum plures illo in numis abſtinuere, teſtimonio tamen marmorum et ſcriptorum. Nimirum Flavii nomen a Conſtantino M. tantopere nobilitatum hac aetate tantum valuit, quantum olim nomen venerabile Caeſaris, quod exſtincta etiam cum Nerone Caeſarum domo a ſucceſſoribus adoptatum fuit. Addit Ducangius, illud a regibus quoque

a) Diſſert. § 36. b) Suet. in Domit. c. 1. 5. c) in Conſtant. M.

Gothis, et Longobardis fuiſſe adſcitum, ut majorem ſibi hac nominis ſuperſtitione auctoritatem conciliarent, quin etiam jam Conſtantini M. aetate cum ſummis reip. viris, conſulibus, praeſidibus, clariſsimis, patriciis fuiſſe communicatum.

* * *

PERPETVVS Auguſtus. Succeſsit in locum tituli PIVS FELIX. Iam in numis Conſtantini M., ſed rarius, legitur PP. AVG., id eſt: *PerPetuus* AVG*uſtus*, quo modo ſerius plerumque ſcriptum fuit. In numis Iuliani: PP. AVG. vel PERP. AVG. In numis Ioviani: P. F. P. AVG. vel P. F. PP. AVG. vel P. F. PERP. AVG. vel PPP. AVG. Perpetuitatem imperatoribus perinde atque aeternitatem tribui fuiſſe ſolitam, alias in horum numis vidimus.

* * *

VICTOR, quo titulo ſe jactabat in numis Conſtantinus M., ejusque filius Conſtantius, tum et Valens. — Inſolentior eſt: FORT*iſſimus* CAES*ar*, quo uſus eſt Decentius.

* * *

Pietatem in ſuperos redolent tituli PISTOS, *fidelis*, vel ſi plures fuere, PISTV, pro ΠΙΣΤΟΙ. Vide numos Michaelis II. Balbi, Baſilii I. Macedonis, aliorumque. — EVSEBES, Pius, dicti Leo VI., Conſtantinus X., etc. — SERV*um* CHRISTI ſe palam profitetur Iuſtinianus II. Rhinotmetus.

* * *

ΔЄCΠΟΤΗC. Sic appellantur imperatores in obviis infimi aevi numis, olim in iis dicti *domini*, utroque nomine idem ſignificante. Auguſtarum nomen fuit DESPOVNA, et ſic vocatur in numis Theodora Theophili Aug. uxor. Sed ΔЄCΠΟΙΝΑ dicitur etiam virgo deipara in numo Conſtantini XII. Monomachi, quem vide. Vide de his titulis plura apud Ducangium, [a]) et Spanhemium. [b]) Ceterum δεσποτϰ nomen jam olim fuiſſe tributum imperatoribus, docet marmor Thyatirenum poſitum Caracallae, quod eum compellat ΤΟΝ. ΓΗC. ΚΑΙ. ΘΑΛΑCCΗC. ΔЄCΠΟΤΗΝ. [c])

* * *

ΒΑCΙΛЄΥC, *rex*. Nomen hoc, olim Romanorum odiis petitum, veteri imperatoris et Auguſti vocabulo ſuffecere imperatores Orientis, ex quo linguae Latinae uſus plane coepit diſperdi. Et ſane vocabulum iſtud faciliorem propterea nactum eſt aditum, quia jam olim imperatores R. a ſcriptoribus Graecis paſsim ϐασιλεις vocari ſunt ſoliti, quin et nonnunquam ſic vocati in numis, ut alibi praecepimus. Primam reperio Irenen Leonis IV. Chazari uxorem, Carolo M. coaevam, quae in numis BASILISSH dicitur. Obvia ſubinde NICIFOROS. BASILE. — ΒΑCΙΛЄΥC. ΡѠΜΑΙѠΝ. et ſimilia.

§ II.

De cultu Auguſtorum in numis inferioris aevi.

Cultus Auguſtorum in aetatis hujus moneta ab eo, quo majores uſi ſunt, varie, atque, ut proceſſere tempora,

a) Diſſert. § 34. 35.
b) Tom. II. pag. 487.
c) Spon Voyage Tom. III. pag. 116.

magis, magisque abludit, ſic ut ad extremum nihil veteris moris obtineret. Ad imagines ipſas quod attinet, rara in praecedentibus protome, niſi in numis maximi moduli, ſola capitis pictura contentis. Ea jam inde a Probo etiam minutam monetam invaſit, additis quoque manibus haſta clypeoque armatis, aut equum freno retinentibus. Poſtremum Auguſtos totos regio ornatu conſpicuos proponere placuit. Inde ab Honorio in aureis, qui ſolidi ſunt dicti, ſiſtuntur medio corpore, vultu intuentibus adverſo, panopliam induti, nimirum galeam, thoracem, tum dextera haſtam, ſiniſtra clypeum praeferentes, at ſolidorum partes, tum et numi aenei in ſua plerumque protome acquievere. Varias alias cauſas operoſum eſſet, atque inutile recenſere, et docebunt numi inſpecti.

Barbam, quam radere primi Auguſti pro ejus aetatis more conſuevere, ab Hadriano fuiſſe revocatam, alibi diximus. Valuit novum iſtud inſtitutum usque ad Conſtantinum M., qui majores imitatus leve mentum praehabuit. Ejus exemplum ſecuti ſunt filii, et qui ad gentem ſuam pertinuere, dempto Iuliano, cui, quippe philoſopho, magna philoſophiae pars in barba fuit repoſita. Inde a Ioviano omnes iterum imperatores genas habuere leves. Primus Phocas barbam coepit adpendere, ac deinceps omnes usque ad imperii excidium. Narrat quidem Cedrenus, Heraclium adhuc privatum late promiſſam aluiſſe barbam, ſed cum primum factus eſt imperator, aliorum Auguſtorum more comam, barbamque attondiſſe. Mirum ſane, Ducangium haec Cedreni verba recitantem a) non oppoſuiſſe invicta numorum, quos vel ipſe vulgaverat, teſtimonia, qui omnes Heraclium, et qui proxime praeceſsit, Phocam barbatos ſiſtunt. An veriſimile, alium cultum a monetariis tributum fuiſſe Heraclio, quam quo revera fuit, praecipue cum barba tum novi eſſet in Auguſtis exempli? Quare docentibus numis a Phoca imperatores omnes confidenter barbatos ſtatuo. Neque mirum, ejus aetatis Auguſtos Graecae pleroſque proſapiae abolito Latinorum barba abſtinentium more paullatim ad gentis ſuae conſuetudinem deflexiſſe.

Diadema, geſtamen olim populo R. inviſum, illudque laurea, radiisve deſtitutum, primus item invexit Conſtantinus M., ut in hujus moneta diximus. Idem quoque illud diſtinguere unionibus et gemmis inſtituit, quod ex numis ipſis manifeſte apparet. Talis formae fuit diadema Iuliani II. teſtimonio Ammiani, ut diximus alibi. b) Regium iſtud capitis ornamentum diu deinceps duravit, etſi non raro galeae locum ceſsit. Vide etiam dicta in tractatu de cultu capitis Augg. capite V.

Nimbus, ſeu circulus, ſive diſcus circum caput, quali artificum manus hodie divorum coelitum capita diſtinguere ſolent, hoc etiam imperante numos occupavit. Verbum *nimbus* varie olim fuit acceptum. Quod ad rem numismaticam pertinet, fuit nimbus teſte Iſidoro c) *faſciola transverſa ex auro aſſuta in linteo, quod eſt in fronte feminarum.*

---

a) Diſſert. § 67. b) Vol. VIII. pag. 132. c) de Orig. L. XIX. 31.

Ejus ope puellae, ut pulcriores viderentur, imminuebant frontes, ut narrat Arnobius. [a]) Nimbus hic in dearum fronte, praecipue Iunonis, ſaepenumero conſpicitur, ut adeo capita hoc inſignia non inique *nimbata* dici poſsint praeeunte Plauto. [b]) Alio modo acceptus nimbus, et qui eſt proprie hujus loci, erat quaedam umbella, vel clypeus rotundus caput ambiens, cujus origo remotae eſt vetuſtatis. Apud Ariſtophanem [c]) aves ſuadent judicibus, ut ſibi tanquam ſtatuis lunulas, μηνισκȣς, faciendas curent, ne, ſi eorum ſuffragiis victae diſcederent, merda ab ſe contaminentur. Quo loco ſcholiaſtes: Μηνισκȣς, σκεπασματα των ἀνδριαντῶν, δια το μη ἀποπατειν κατ' ἀυτων τα ὀρνεα. *Lunulas, quae ſunt operimenta ſtatuarum, ne eas ſordibus aves commaculent*, idque repetunt Heſychius, et Suidas. Fuiſſe autem has lunulas impoſitas capiti, paullo ſupra idem monuit. Quod alias uſuvenire videmus, ut quae primum neceſsitatis, utilitatisve cauſa recepimus, ſubinde in ornamentum, ceu aedium fulcra in columnas, ceſſerint, idem his etiam umbellis eveniſſe videtur, quae adſtitutae primum deorum ſtatuis munditiae cauſa, deinde proprium quoddam eorum attributum evaſere, quo veteres lucem quandam divinam ex iis promicantem intelligi voluere, quam Latini *nimbum* dixere. Eodem fere ſenſu Servius vocabulum *nimbus* explicat, quando ad verba: *nimbo ſuccincta* Aen. X. 634 haec notat: *id eſt: nubibus, quia praemiſit*, agens hyemem, *quod niſi eſſet, ſplendorem acciperemus, qui eſt circa corpus deorum.* Idem ad verba Aen. II. 616 *nimbo effulgens* addit: *nube divina*, cui in quibusdam ejus codicibus continuo ſubjicitur: *eſt enim fulgidum lumen, quo deorum capita cinguntur; ſic etiam pingi ſolet.* Rurſum ad verba: *Et lunam in nimbo* Aen. III. 587 *proprie nimbus eſt*, ait, *qui deorum vel imperantium capita quaſi clara nebula ambire fingitur.* Sed nolim poſteriori utrique Servii teſtimonio omnem habere fidem, quoniam in plerisque aliis ejus codicibus abeſſe video. Tamen pro hoc ſuccurrit Iſidorus, [d]) qui, ut habent caſtigatiora ejus exemplaria, *nam et lumen*, inquit, *quod circa angelorum capita pingitur, nimbus vocatur.* Forte et nimbus eſt illud capitis ornamentum, quod inter alia tanquam Auguſtis proprium ſic deſcribit Mamertinus: [e]) *illa lux divinum verticem claro orbe complectens.*

Sequitur indagandum, quo tempore nimbus adhiberi in monumentis coeperit. Philippus Buonarrotus, qui in ornamenti hujus originem prolixe inquiſivit, non reperit aliud antiquius pictura ex thermis Titi capta, quae nimbatum ſic Apollinem ſiſtit. [f]) Antiquius tempus adſignat pictura Herculanenſis, in qua exhibentur duae figurae juveniles, ex quorum capite in orbem divergunt radii, quorum intervalla nebula tenuiſsima inſtar ſubtilis aranearum telae explet. [g]) Nimbatum etiam videas Iovem in gemma, quam dedit Montfauconius, [h]) tum

a) L. II. b) Poen. Act. I. ſc. II. v. 135. c) in Avib. v. 1114. d) l. c. e) Paneg. ad Maximian. c. 3. f) Framm. di vetro pag. 61. g) Pitture d' Ercol. Tom. II. tab. X. h) Antiq. Supplem. Tom. I. pag. 41.

et in eadem tabula quatuor planetas nimbo circulari praefulgentes. Ex numis, qui eum praeferunt, Buonarrotio, [a]) et Bimardo [b]) antiquiſsimus compertus eſt Antonini Pii, quem oſtendit Oiſelius, [c]) in quo ejus Auguſti caput in averſa ſtantis nimbus ambit. Eſt idem nitidiſsimus, ac primae formae aenens in muſeo Caeſareo, et inſcriptus COS. IIII. In eo nimbus luculentus eſt, ſed per intervalla radiis ſectus. At vero nimbum purum, id eſt, ſine radiis, ſola circuli forma, poſt multos ſerius annos primus offert numus aureus Conſtantini M., quem vulgavit Morellius inſcriptum: GAVDIVM. ROMANORVM, [d]) ſequitur alter aureus Fauſtae uxoris ab eodem vulgatus, ſed ſine iconismo, [e]) deinde Conſtantis, Conſtantii, et obvii ſubinde alii imperatorum Orientis, ac praecipue in aureis praegrandibus Valentis, qui ſunt in muſeo Caeſareo.

Ejus nimbi ſignificatio diverſa non fuit ab ea, quam veteres adſignavere coronae radiatae, nimirum qua aeternitas, ac divina quaedam natura intelligebatur, ut alias diximus. [f]) Hanc cum Graecorum, Romanorumque adulatio ſuis etiam principibus adſignaret, evidens eſt, illis in iſtud quoque ornamenti genus jus fuiſſe. Ex eadem cauſa illud artifices in omnis generis artefactis Chriſtianam religionem ſpectantibus tribuerunt Chriſto, deiparae, angelis, hominibusque in coelum receptis, ut paſsim docent monumenta Chriſtianorum inde a Conſtantino M. elaborata; atque inter haec numi quoque. Sed in his nimbus capiti Chriſti pone adfixus iſtud plerumque habet peculiare, quod crucem orbi ſuo incluſam exhibet. Secundum hos nimbo etiam ambiuntur capita Auguſtorum, Auguſtarumque, ſic ut is, ſaltem in numis, horum ſymbolum fuiſſe proprium videatur. Colligo iſtud ex numo Valentis, in cujus averſa videas Valentinianum, et Valentem nimbatos, ſtantem vero in horum medio puellum Gratianum ſine nimbo, quia tum Auguſtus nondum fuit. Mirandum autem foret, Chriſtianos imperatores inde a Conſtantino M. in moneta publica divinitatis notam uſurpaſſe, niſi aliorſum conſtaret, ejus aetatis ingenia in ſummo adverſus religionem adfectu ſaepenumero aut prave fuiſſe religioſa, aut rudia, et male exculta, et ipſos ejus aetatis imperatores in legibus ſuis ac edictis *numen* ſuum, *aeternitatem*, *divinitatem* jactare non eſſe reveritos, cujus arrogantiae, verius inſaniae exempla collegit Vandalius. [g]) Neque animalibus nimbi honos negatus fuit, modo cum ſacris illa, divinisque rebus connecterentur. Ita Romani adhuc idolorum cultores phoenici avi nimbum ſunt largiti, quia nimirum aeternitatem ſignificaverat, et illo Chriſtiani artifices agnum dei, et quatuor evangeliſtarum animalia ſymbolica, ſacrorum ſcilicet herorum reverentia, exornavere, neque alia de cauſa aquila duplex, jam ex longo Romani imperii inſigne, nimbata

a) l. c. b) ad Iobert. Tom. I. pag. 420. c) Theſ. num. tab. LXVII. 1. d) Spec. tab. VII. n. 1. e) ibid. pag. 53. f) Vol. VI. pag. 270. g) de Oraculis Diſſert. II. c. 6.

habet capita, niſi quod illud ſacrum vulgo habetur, et dicitur.

Saepe imperatores coelitus in numis coronantur, idque tum peragit vel manus ex alto demiſſa, quod perfrequens, aut Chriſtus ipſe, unde vocati ϑεοςεπτοι, *a deo coronati*, ſaepius deipara. Vide Duçangium. [a])

Praetereo alia capitis tegmina, ut *camelaucium*, de quo Ducangius, [b]) quae, ut alia omnia, in variis imperatoribus varia fuere. Vide etiam, quae Anna Comnena de varia coronarum vel diadematum forma, qua aevo ſuo ſive imperator, ſive ſebaſtocrator, ſive Caeſar utebantur, enarrat. [c])

Enarratis capitis ornamentis ſuccedunt ea, quae imperatores praeferre manu conſuevere.

Globus cruciger. Globus inde ab Auguſto ſymbolum imperii in orbem terrarum eſt habitum, ut in hujus moneta diximus. Globo deinde impoſita fuit Victoria, quia hujus beneficio imperium orbis non modo partum, ſed et conſervatum debebatur, quam opem cum ſubinde principes Chriſtiani magis crucis ſigno acceptam referrent, in Victoriae locum crucem conſtituerunt. Globus hujus formae primum comparet in numis Ioviani Victoria eum geſtante, ſerius frequens eſt in imperatorum manu. Neque vero novum iſtud imperii inſigne ſcriptoribus fuit indictum, quorum teſtimonia dabunt Ducangius, [d]) et Bandurius. [e]) Vide, quae alia huc facientia diximus in moneta Ioviani.

Vexillum, quod fuit haſtile, ex quo pannus quadratus pendebat, dictum etiam hoc aevo *labarum*, incerta vocabuli natura. Hujus formam vexilli fuiſſe perantiquam, et jam in uſu tempore Romae liberae, minime vero, quod contendit Ducangius, [f]) repertam a barbaris, et nonniſi ſero a Romanis receptam, diſputavimus altius pag. 494. Inde a Conſtantino M. plerumque monogramma Chriſti illi inſcriptum legitur.

Mappa, *volumen*, *acacia.* Saepe imperator aliquid cylindri ſpecie manu praefert, quod quid ſit, nondum hactenus inter eruditos convenit. Alii mappam dixere, qua jacta imperatores, conſulesve ſignum inchoandorum Circenſium dedere. Alii volumen, quale ſaepe ſenatorum ſimulacra manu geſtant. Alii acaciam, quae fuit pannus quidam pulverem intus continens, ut ait Codinus, quamque ſiniſtra tenuere imperatores, ut conſtanter admonerentur et humanitatis, et moderationis. Elige, poſteaquam haec diſputata legeris apud Ducangium, [g]) Iobertum et Bimardum, [h]) et Philippum Buonarrotum. [i])

Narthex ſecundum aliquorum teſtimonia imperatoris quoque manu geſtatur. Inſigne iſtud Ducangio minus quoddam labarum fuiſſe videtur. [k]) Ejus formam reperiſſe mihi videor in binis numis apud Pellerinium. [l])

Supereſſent adhuc nonnulla expedi-

a) Diſſert. § 29. b) l. c. § 17. c) Alexiados L. III. p. m. 65. d) Diſſert. § 18. e) in numis Ioviani p. 445. f) Diſſert. § 20. g) Diſſert. § 12, 13. h) Science des méd. Vol. I. p. 372 et 421. i) Framm. di vetri p. 251. k) Diſſert. § 21. l) Mel. I. tab. VI. n. 17 et 18.

enda, quae ad imperatorum in numis rem veſtiariam pertinent, ſed fas mihi puto hoc argumento abſtinere, cum quia numi propter operis barbariem parum lucis adfundunt, tum quia haec cauſa etſi ſedulo tractata parum habet utilitatis, voluptatis certe nihil.

§ III.

De Chriſto, deipara, et ſanctis.

Conſtantinus M. damnato palam idolorum cultu ad ſacra Chriſtiana converſus continuo novi cultus argumenta inferri monetae praecepit, non tamen adhuc in hac aliud praeterquam monogramma Chriſti literis XP. colligatis indicatum reperitur, ut dixi in numis hujus Auguſti, quo loco etiam monogrammatis hujus originem, et naturam explicavi. Serius crux ipſa illata numis additis variis inſcriptionibus, ut: VICTORIA. AVGG. quae frequentiſsima, — DEVS. ADIVTA. ROMANIS, inde ab Heraclio I. — IHS. XPISTVS. NIKA inde a Conſtantino VI., — CVRIE. BOHΘH. TO. SO. ΔOVLO, vide numos Theophili. Coepit ergo eſſe crux non modo argumentum fidei Chriſtianae, ſed etiam victorum hoſtium. Iam inde ab Auguſto ſaepe vidimus Victoriam globo, ſeu pilae inſiſtentem, cujus cauſam ſuppeditat Iſidorus: [a]) *Pilam in ſigno conſtituiſſe fertur Auguſtus propter nationes ſibi in cuncto orbe ſubjectas, ut magis figuram orbis oſtenderet.* Serius globo dejecta Victoriae imagine impoſita crux, argumento, ejus virtute non veterem modo ſuperſtitionem, ſed imperii etiam hoſtes fuiſſe profligatos. Vide etiam dicta articulo praecedente, tum et in numis Ioviani. Sed de hoc crucis ſigno ac forma in variis hujus aevi monumentis habes largam meſſem in Iacobi Gretſeri opere eruditiſsimo de Cruce; tum et nonnulla in laudata ſaepe Ducangii diſſertatione.

Ipſa Chriſti effigies inde a Iuſtiniano II. Rhinotmeto in numis obvia. Sedet venerabili ſpecie, nimbo caput ambiente, eoque crucis radiis quadrifariam ſecto. Attollitur dextera benedicentis more, ſiniſtra Evangeliorum librum tenet. Vide haec omnia latius expoſita apud Ducangium. Scriptum juxta frequenter: D. N. IHS. XS. REX. REGNANTIVM, vel: IC. XC. O. ЄMANȣHΛ, quod poſtremum occurrit in numis Manuelis I. Comneni.

Secundum Chriſtum maximus in hujus aevi numis honos habitus virgini deiparae. Pingitur in numis placido ac tranquillo ſtatu aut ſtans expanſis ad protegendum manibus, vel ſedens, et infantem Chriſtum in ſinu gerens. Inſcriptiones ſunt: ΔЄCΠOINA. CωZOIC in numo Conſtantini XII. Monomachi, vel: ΘЄOTOC. BOHΘ. RωMANω, Romani IV. Diogenis, frequentiſsima eſt ſigla MP. ΘΥ. id eſt: μητηρ Θεȣ. Singularis eſt imago deiparae moenibus urbis Conſtantinopolitanae circumdata, quam vide in numis Michaelis VIII. et Andronici II. Palaeologorum.

Sanctis quoque locus in moneta honorificus datus, ac primum quidem archangelo *Michaeli* in numo Theodori I.

a) de Orig. L. XVIII. c. 3.

Laſcaris, aliisque nonnullis, ſcripto O. ΑΓΙΟC. ΜΙ., vel: ΑΓΙΟC. ΑΡΧ. ΜΙ., deinde *S. Georgio :* O. ΓЄωΡΓΙΟC in numis Alexii I. Comneni, Ioannis II. Porphyrogeniti etc. Hi tantum Ducangio fuere cogniti. Serius emerſerunt *S. Eugenius:* O. ΑΓΙΟ. ЄΥΓЄΝΙΟ in numo Manuelis I. Comneni, et *S. Demetrius:* O. ΑΓΙΟC. ΔΗΜΗΤΡΙΟC, in numis Theodori I. Lascaris, et Andronici II. Palaeologi.

§. IV.

De inſcriptionibus dubiis in numis inferioris aevi.

Inſcriptiones in hujus aetatis moneta aut ſunt ex vetere lege, ut: VICTORIA. AVG. — VOTA. PVBLICA etc. aut novae, et ſuperiori aevo ignotae. Illae explicationem ſuapte facilem praebent. Hae, etſi novae, aut ſe ipſae quoque explicant, ut: GAVDETE. ROMANI — FELICITER. NVBTIIS — DEVS. ADIVTA. ROMANIS etc. aut ſignificationem continent, a qua eruditi ſeu propter reperiundi difficultatem abſtinendam manum duxere, ſeu, ubi explicare auſi ſunt, parum iſtud ſibi feliciter ceſsiſſe communis fert opinio.

In harum cenſum veniunt primum ſequentes:

XCVI. vel VCVI. in numis Diocletiani.

XCVI. in numis Maximiani Herculei.

XCVI. vel VCVC. in numis Conſtantii Chlori nondum Auguſti.

XCVI. in numis Gal. Maximiani nondum Auguſti.

Sunt hi numi omnes argentei, in omnibus epigraphe intra lauream, omnes Diocletiano imperante ſignati, nam in numis Chlori, et Gal. Maximiani jam Auguſtorum hic modus non amplius comparet. Has literas Iobertus Harduinum ſecutus interpretatur *Decennalibus Conſtantii*, *Vota imperii.* [a]). Quam ſententiam in ſubjecta nota jure ſugillat Bimardus. Cauſam enim ſibi dari poſtulat, cur vota decennalia Conſtantii Chlori legantur in numis Diocletiani, et Maximiani, neque unquam horum decennalia, vel vicennalia in numis Chlori? Ad haec, cur nunquam in his numis reperiantur decennalia Diocletiani, vel Maximiani indicata ſimili modo ſic: XDVI., vel XMVI.? Quaeri etiam poſſet, quem deinde ſenſum Iobertus tribui velit literis VCVI. vel VCVC., ſed vereor, ut haec lectio ſit ſincera; nam etſi eam ſic promulget Bandurius, tamen in numis ſimilibus, quorum juſtus numerus eſt in muſeo Caeſareo, non aliud legitur, quam XCVI. Conjicit Bimardus, legi forte poſſe *Decennalibus Caeſarum vota imperii*, at quaerere iterum licebit, cur tantum decennalia Chlori et Gal. Maximiani Caeſarum in his numis indicare placuerit, et non etiam vota Diocletiani et Maximiani Herculei Auguſtorum? Fatendum igitur, de harum ſignificatione literarum nihil adhuc nobis certi conſtare.

a) Science des méd. Tom. II. pag. 153.

Eidem dubio ſubjicio etiam notas HK in numis Heraclii I., ΦK in numis Phocae, CN in numis Iuſtini I., de quibus egi in moneta Heraclii, et Iuſtiniani I.

* * *

Succedunt numi aenei omnis formae inde ab Anaſtaſio, et per proxima imperia ſignati:

Literae Є, I, K, M majore forma in medio numi expreſſae, non raro etiam V.

Harum loco inde a Iuſtino II.

Numeri X, XX, XXX, XXXX.

Horum explicatio ſignorum varias, et non raro frivolas opiniones parturivit. Conjecit aliquando Iobertus, M indicare *Maria*, I *Ieſus*, K *Conſtantinus*, ſed ab hac ſe conjectura ſerius purgavit. [a]) Sanxit olim Peyſſonelus, ut teſtatur eruditus Guys, [b]) literam M hujus aevi numis tam frequenter inſcriptam eſſe initium nominis *Maria*, quia teſtibus hiſtoricis Graecis Conſtantinus M. Byzantium, cujus is alter conditor fuit, deiparae dedicavit. Similes opiniones commemoraſſe refutaſſe eſt.

Aliam ſententiam parturivit fecundum Harduini ingenium, quam lubet verbis Ioberti exponere. [c]) Statuit is, numeros hos indicare varia tributa imperatoribus pendi ſolita decimi, viceſimi, triceſimi etc. denarii, ut loquuntur Galli. Quare notae Graecae I, K, M notant denarium decimum, viceſimum, quadrageſimum, et notae Latinae X, XX, XXX, XXXX ejusdem numeri denarium. At enim haec ipſa Harduini dictata copioſis, ſolidisque argumentis refutavit Iobertus, [d]) quae reſtituere operae pretium non exiſtimo, cum vix eſſe putem, qui ſententiam hanc adprobare volent, et cupidis pateat ad laudatum auctorem aditus. Ipſius Ioberti de his opinio fuit: [e]) his notis indicari pretium numi, ſic ut notae I vel X ſignificent decem obolos, vel quamcunque aliam minutioris pecuniae ſub ſe contentae ſpeciem, et ſic per numeros alios progrediendo. Non repugnarem huic ſententiae, partim quia jam moneta Romana ſtantis reip. ſimiles habuit ſeu ſpectato pondere, ſeu valore diviſiones, partim quia revera videmus, numos aeneos maximae formae ſemper praeferre M, vel ei reſpondens XXXX, aeneos III. formae ſemper I, eique reſpondens X, verum illud vellicat, quod M et XXXX legantur perinde etiam in numis I et II. formae, et I et X in numis quoque II. formae, et quidem in numis ſub uno eodemque imperio ſignatis. Offendit et illud, quod admiſſa hac diviſionis lege mirum videatur, cur nunquam, quod norim, occurrat litera Λ, cum tamen in numis diviſionis Latinae frequenter occurrat reſpondens illi XXX. Priorem quidem difficultatem a fluctuante pondere captam Iobertus alibi, ubi idem argumentum latius perſequitur, [f]) elevat dicendo, fuiſſe, ut olim tempore Romae liberae, ſic etiam hoc aevo cauſas, cur imperatores neceſſe duxerint, minori monetae ponderi majorem adſignare valorem. Sed vereor, ne haec omnia, etſi prae Harduinianis illis

---

a) Sc. des méd. Tom. I. p. 139. b) Voyage litt. de la Gréce Tom. II. p. 15. c) l. c. d) Tom. I. p. 180. e) Tom. I. p. 140. f) Tom. II. pag. 46.

plus habent probabilitatis, ſpecioſius dicta ſint, quam verius. Quanquam, quaecunque ſit manente eadem nota diverſitas ponderis, ſalva tamen eſſe poteſt Ioberti doctrina, ſi perpendamus, hac aetate ut omnium rerum, ſic et rei monetariae ſummam fuiſſe perverſitatem. Ceterum ſi a removendis his dubiis manum retraho, tanto facilius veniam merebor, quanto certius conſtat, ne ipſos quidem illos, qui dedita opera hujus tantum aetatis monetam ſibi explicandam ſumpſere, Ducangium intelligo, et Bandurium, viros perſpicaces ſane, ac eruditos, implexam hanc, atque intricatam doctrinae partem voluiſſe attingere, eamque etiam procul habuerit Bimardus de la Baſtie, etſi ſeverus hic cenſor in omnibus fere aliis cauſis Ioberti dictata aut correxerit, aut novis ſolidisque argumentis confirmaverit.

* * *

Praeter inſcriptionem partis averſae, literasque, quae imum numi ſegmentum occupant, ſaepe, praecipue inde ab Aureliano, occurrunt in area numi litera una, duae, rarius tres quatuorve, eaeque vel Latinae, vel Graecae, vel utraeque permixtae. Eas Iobertus eſſe ἀρχαιϊσας vocabulorum exiſtimat, ſicut B T ſignificet *Beata Tranquillitas*, F T *Felicitas Temporum*, C R *Claritas Reipublicae*, etc. atque hanc explicationem certiſsimam exiſtimat propterea, quia ſimilia vocabula ſaepe plene perſcripta in numis reperiuntur, ipſa vero propter ſpatii anguſtias tota inſcribi non potuere. a) At vero judicium iſtud, utut ingenioſum videri poteſt, palam tamen fallit. Certum eſt enim, inſcriptionem averſae ſemper ad typum juxta poſitum referri, ergo ſi inſcriptio quaedam typum jam habet, cujus cauſa adpoſita eſt, nonne otioſam putabimus epigraphen alteram, quae quorſum referatur, non habet? Eſto Victoria et epigraphe, et typus partis averſae, quid quaeſo ad hanc pertinebit *Beata Tranquillitas*, quam, ajunt, poſitae juxta literae B T eloquuntur? Ad haec non ſufficit ad ſtatuendam generalem quampiam legem, eſſe aliquas literas, ex quibus facilis quidam ſenſus poſsit erui, cum majore multo numero ſint aliae, ex quibus iſtud obtineri nequit. Hujus generis ſunt literae ſolitariae vel Latinae, vel Graecae, quae adeo initium epigraphes eſſe non poſſunt, cum haec raro, praecipue in numis inferioris aevi, unico vocabulo abſolvatur, aut Latinae Graecis ſociatae, ut ΓF. AΓ. etc. aut notae ſine dubio arithmeticae ſeu Latinae, ſeu Graecae, ut VI vel KS,, aut ejus rationis, quibus ne Harduini quidem ingenium ſignificationem reperiat, ut BKV, IKV. Conſultius igitur erit ſtatuere, has literas aut eſſe notas monetariorum, quibus aut officinae ſe diſtinxere, aut aliquid intellectum fuit, quod cum explicare volumus, aliud niſi temporis jacturam non auferimus.

* * *

Superſunt notae quaedam chronologicae hujus claſsis numis inſertae. Inde a Iuſtino I. et complura conſequentia imperia in averſa monetae aeneae ſaepe legitur ANNO. I. II. III. etc. Hac epigraphe indicari annos imperii ſingu-

a) Tom. II. pag. 155.

lorum regnantium, dubium non eſt, cum quia, quid aliud intelligi poſsit, non ſatis appareat, tum quia inſcriptus annorum numerus cum annis ſingulorum imperiorum plerumque recte conſpirat. Dixi plerumque; nam etſi verum iſtud ſit in plerisque, ut in Iuſtino I., Iuſtiniano, Iuſtino II., et Mauricio, tamen auctior eſt in nonnullis annorum numerus, quam quem eorum imperium capere poſsit. Imperavit Iuſtinus II. annos nonniſi XIII., at in numo Pellerinii [a]) legitur ANNO. KA. id eſt: viceſimo primo. In numo Tiberii II., qui regnavit annos VIII., legitur ANNO. XX. [b]) At omnium maxime diſsident numi Phocae, cujus imperium cum annos VIII. non excederet, en tibi ANNO. XXXX. XXXXII. XXXXIIII. quin et mixto epiſemo XXXXςI. Vide hos numos apud Bandurium, Taninium et in catalogo muſei Caeſarei. Vterque vir eruditus nodum hunc reliquit intactum, an quia dignus vindice non eſt viſus? an quia numismatica hujus aevi ulcera, in quo facile me ſibi habent concordem, quamcunque opem medicam reſpuunt?

Numeri horum numorum jam Graeci ſunt, jam Latini, jam ex utraque lingua temere compoſiti. Has inter notas una eſt, quae ad formam τȣ G prope accedit, et eſt epiſemon, id eſt, nota ſenarii, quam ex ipſis his numis captam jam alibi propoſui. [c]) At displicet, me eodem loco notam proxime ſequentem Ч ex iisdem etiam his numis tanquam ſenarii notam propoſuiſſe, quam tamen in hujus aevi numis paſsim pro V poſitam conſpicimus. Quare haec nota inter varias epiſemorum formas, quas ibi ſtiteram, locum habere non debet.

Indictiones memorantur in ſolorum Mauricii et Heraclii numis, quos vide.

§ V.

De pondere, et valore numorum inferioris aevi.

Qui in generalibus ad hoc opus Prolegomenis capite IX. legerit, atque, ut exopto, approbaverit quoque, me a disquiſitionibus illis, quae ad pondus, ac valorem monetae veteris, etiam ejus, quae integerrimis Graecorum, Romanorumque rebus valuit, alieniore eſſe animo propterea, quod poſt praeſtantiſsimorum etiam virorum incredibiles conatus non magnopere profecimus, is nequaquam mirabitur, nolle me ad enucleandas easdem monetae praeſentis cauſas operam longiorem, atque induſtriam conferre. Facile enim quisque intelligit, quanto nunc turbatiora, magisque ad prolapſionem vicina fuere imperia, tanto magis confuſam, inconſtantemque fuiſſe rei monetariae rationem. Neque vero aliam ob cauſam argumentum iſtud attingendum tamen viſum, quam ne quis illud plane a me omiſſum neglectumque poſsit reprehendere. Commode factum, ut eruditus quidam Gallus Dupuy in naturam ejus monetae, quae inde a Conſtantino M. per orbem R. obtinuit, ampla diſſertatione, et toto ingenii niſu inquireret. [d])

a) Mel. I. pag. 219. b) Band. pag. 660. c) Vol. IV. pag. 384. num. 12. d) B. L. Tom. XXVIII. pag. 647.

Eruditus hic vir, ut conquiſitis undique coaevorum ſcriptorum teſtimoniis omnem impendit operam ad explicandam recte librae rationem, quantum ea ſolidorum numerum dederit, quae fuerit metalli unius ad aliud ratio, et quae ſunt id genus alia, fatendum tamen eſt, eum illorum more, qui praeceſſere, grammaticum magis egiſſe, quam antiquarium, neglecta penitus quaeſtione, utrum ejus periodi moneta tanto numero hodieque ſuperſtes cum legibus, quas dictaverat, conſpiret, quod tamen ii, qui arti numismaticae propter numos ipſos dant operam, cumprimis noſſe cupiunt. Si poteſt haec monetae cum legibus concordia reperiri, cur eam nos docere negligunt eruditi? ſin numi ipſi vario ſuo, ac nimium divergente pondere non modo latas leges perturbant, ſed plerumque palam violant, quae tanta poteſt eſſe artis noſtrae ſtudioſis ſcientiae operoſae, parumque ſibi ad ſummam profuturae utilitas? Omiſſo igitur omni in haec inquirendi conatu de uno *ſolido*, numo ejus aevi principe, variisque nominibus monetae tum inditis agere inſtituo.

SOLIDI praecipuum fuit in re monetaria inferiore nomen, non modo quod numus aureus fuit, maximique in moneta aurea ordinaria ponderis, ſed etiam quia, ut olim in ſeſtertiis, ita nunc in ſolidis, omnis ratio pecuniaria peragi coepit. Numi ſolidi, tanquam ab Alexandro Severo percuſſi jam meminit Lampridius, [a]) exiſtimant tamen eruditi, Lampridium προληπτικως locutum, nomenque ſolidi nonniſi Conſtantini M. aetate in uſum receptum, at perperam, jam enim video Apuleium, qui Antoninorum aevo floruit, *ſolidos aureos* memorare. [b]) Iſtud certum, inde a Conſtantino frequentem eſſe in imperatorum conſtitutionibus ejus mentionem. Nomen haud dubie tulit a partibus, quas continuit, ut revera Lampridius ſemiſſes et tremiſſes aureos ibidem, tanquam ſolidi partes memorat, quomodo denarius olim diviſus eſt in quinarios et ſeſtertios, et habemus numos aureos ſtante rep. ſignatos, quorum ſolidis, ſive integris inſcriptum LX, aliis XXXX, aliis XX. Ad pondus quod attinet, fuere in uncia ſolidi VI., ergo in libra ſolidi LXXII. Exſtat conſtitutio Valentiniani: [c]) *Quotiescunque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri maſſa transmittitur, in LXXII. ſolidos libra feratur accepto.* Hic ſolidorum LXXII. in libra numerus inſulſis adluſionibus hoc aevo anſam dedit. Sic in actis papae Marcellini LXXII. epiſcopi Sinueſſae congregati vocantur *LXXII. ſolidorum libra occidua*, et LXXII. diſcipulos Sedulius appellat *auream libram.* Martialis ſimilem luſum [d]) alias indicavi. [e])

In hunc locum diſtuli mentionem ponderum, quae EXAGIVM. SOLIDI inſcribuntur, ſuntque hactenus cognita ſequentia:

D. N. HONORIVS. P. F. AVG. *Caput Honorii barbatum.* ☧ EXAGIVM. SOLIDI. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* Pondus AE. parvum quadra-

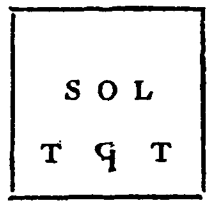
a) in Alexandro c. 39. b) Metam. L. IX. p. m. 178. c) Cod. L. X. tit. 70 § 5.
d) L. X. ep. 24. e) Vol. V. pag. 29.

tum. (du Cange Famil. Byzant. p. 63. Bandur. p. 539.)

DDD. NNN. AAAVVVGGG. *Tria capita impp. diademata, quorum medium puerile.* ☧ EXAG. SOL. SVB. V. INL. IOANNI. (*ſic*) COM. S. L. *Typus idem, in area aſtrum, in imo* CONS. Pondus AE. rotundum II. formae. (Tanini ex muſ. Borgia. p. 353, et tab. VIII.)

DDD. NNN. GGG. *Tria capita impp.* ☧ EXAGIVM. SOLIDI. *Typus idem.* Pondus AE. rotundum II. formae. (ibidem ex eodem.)

De his ſolidorum exagiis erudite disſeruit Ducangius. [a]) Nomine ἑξαγιου inferiore aevo intelligebatur *pondus, ponderatio*, fuitque pondus explorando legitimo ſolidi ponderi deſtinatum. Ait Novella XXV. de pretio ſolidi Theodoſii jun. et Valentiniani: *De ponderibus quoque, ut fraus penitus amputetur, a nobis aguntur EXAGIA, quae ſub intertermininatione ſuperius comprehenſa ſine fraude debeant cuſtodiri.* Ergo his exagiis inſculptae fuere Auguſtorum effigies, ut perinde atque numi ipſi ſacra intelligerentur. Factum ſubinde, ut, quod olim in talento, aſſe etc. evenit, pondus in ſignificationem adpenſi, ſeu numi ſolidi tranſiret, et ſolidus ipſe diceretur exagium, cujus teſtimonia ex ejus aevi ſcriptoribus petita vide apud Ducangium. Fuit ergo exagium ejusdem cum ſolido ponderis, et teſtatur Taninius, exagia a ſe vulgata, quae ſunt denariorum trium, granorum ſedecim, cum pondere ſolidorum Arcadii, Honorii et Theodoſii jun. apprime convevenire. Zonaras cum narraſſet, [b]) Nicephorum Phocam monetae ponderi detraxiſſe, addit: μεχρι ἐκεινου παντος νομισματος ἑξαγιου σταθμον ἑλκοντος, *cum hactenus ſinguli numi* (i. e. ſolidi aurei) *exagii pondus haberent.* Eſt in muſeo Caeſareo exagium formae talis et magnitudinis:

Pondus ipſum eſt aeneum, ſed literae introrſum ſculptae argento expletae ſunt. Pars averſa tota vacua eſt. Nemini non ſuapte occurret, epigraphen legendam SOL*idi* VI., atque iſtud pondus revera eſſe exagium, ſed ſolidorum plurium, nimirum quot inſcriptione enunciantur, et comperi, inſtituto ad bilancem examine, exagium iſtud ſolidos VI. Honorii vel Arcadii pondere fere aequare, modicum vero hunc defectum tribuendum utique aerugini, quae metallum adroſit. Atque haec praeterea experimenta nos inſtruunt, quinam ejus aetatis numi aurei (nam multiplex eorum eſt pondus, ac volumen) pro ſolidis ſint habendi. Nimirum ii, qui ſecundum Taninii examen denarios III. grana XVI. librae hodiernae Romanae adpendunt, monetae vero noſtrae aureum Hungaricum cum 12 circiter granorum exceſſu. Sed et hujus ponderis major tum monetae aureae pars fuit, duravitque, etſi cum

a) Diſſ. de inf. aevi num. § 77.

b) L. XVI. pag. 203 edit Paris.

aliqua deminutione, in Ducarum usque tempora. Minus promptum de ſolidi partibus judicium, quas aliqui ſemiſſes, et tremiſſes cum Lampridio amant appellare, nam inſtituto examine certam aliquam earum ad ſolidum rationem reperire non potui. Tremiſsis mentio non raro apud aevi hujus ſcriptores occurrit, quo nomine, ut olim trientis in aſſe, indicatur tertia ſolidi pars. Vide haec latius apud Ducangium, [a]) tum de Exagii nomine et etymologia apud eundem in Gloſſario med. et inf. Graecitatis ſub Εξαγιον et ϛαγιον, item apud Gothofredum Cod. Theod. Tom. V. pag. 175.

De exagio ſecundo aliqua adhuc reſtant obſervanda. In parte antica haud dubie proponuntur capita trium imperatorum, Arcadii, Honorii, et Theodoſii jun. Pars averſa eloquitur confectum illud eſſe SVB. *Viro* INL*uſtri* IOANNI. COM*ite Sacrarum Largitionum*, neque dubium eſt, ut jam monuit cl. Taninius, hunc Iohannem eſſe eundem, qui ſummis ſub Honorio muneribus functus hoc e vivis erepto imperium Ravennae occupavit, et cujus etiam numi ſuperſunt.

Valebat ſolidus XII. *milliareſia* monetae argenteae, milliareſium XXIV. *folles* monetae aeneae. Sunt adhuc aliae numorum ſpecies a ſcriptoribus memoratae, at quoniam omnium horum ratio ex reſidua moneta vetere colligi nequit, licebit his longius, curatiusque recenſendis abſtinere, et lectorem harum cupediarum avidum ad prolixos Ducangii, Dupuy, et Gothofredi [b]) commentarios amandare, apud quos calculos quidem pecuniarios adfatim reperias, nullam autem veteris monetae cum his compoſitae rationem, de qua modo lubet nonnulla diſtinctius commemorare.

Nimirum quaeritur, quae fuerit monetae imperatoriae, qualis ea ſub Auguſto, Tiberio etc. ſignabatur, ad eam, qualis inferiore aevo pondere iniquiore cuſa fuit, ratio ac habitus. Quaeſtio implexa admodum atque impedita, quamque attingere malim, et expoſitis tantum meis dubiis alterius induſtriae atque ingenio ſolvendam relinquere, quam ipſe privatis meis opibus explicare. Quod argumentum ut melius intelligatur, ex utroque codice eas proferam leges, quae cauſae explicandae poterunt ſervire, atque in uno tantum auro morabor, cum quia inferiore aetate, ut paullo altius dixi, cauſae pecuniariae ad monetae aureae modulum exigebantur, et principum conſtitutiones fere tantum monetae aureae meminere, tum quia conſtituta auri ratione facilior eſt ad viliora metalla progreſſus. Leges ergo huc facientes ſunt hae:

Lex I. Valentiniani et Valentis.

Solidos veterum principum veneratione formatos ita tradi ac ſuſcipi ab ementibus et diſtrahentibus jubemus, ut nihil omnino refragationis oriatur, modo ut debiti ponderis ſint, et ſpeciei probae, ſcituris univerſis, qui aliter fecerint, haud leviter in ſe vindicandum. [c]) Et paullo poſt: [d])

a) Diſſert. § 85. 86. b) ad Cod. Theod. L. IX. tit. 21. c) Cod. Iuſt. L. XI. tit. 10. l. 1. d) Ibid. l. 3.

Impp. Grat. Valent. et Theod. *Vniverſos auctoritas tua propoſito edicto commoneat, obryzatorum omnium ſolidorum uniforme pretium poſtulare, capitali ſcilicet ſupplicio puniendo etc.*

Lex II. Theodoſii II. et Valentiniani III.

Frequens ad nos, Quirites, temerarii auſus querela pervenit, ut in parentum noſtrorum contumeliam inſigniti ſolidi eorum nominibus ab omni emptore recuſentur, quod diu impunitum eſſe non patimur. Hoc ergo edicto agnoſcat univerſitas, capitale manere ſupplicium, ſi quisquam vel domini patris mei Theodoſii, vel ſuperiorum principum ſolidum aureum integri ponderis refutandum eſſe crediderit, vel pretio minori taxaverit. a)

Lex III. Leonis.

Si pecuniarum nervi ſufficiens et copioſa illarum materia eſt, remque publicam pecuniarum vis ſtabilit, recte profecto veteres defectum velut morbum quendam ac tabem inde profugarunt, dum omne genus numismatis, etſi ad veteres et priſcos principes referretur, ſimiliter valere voluerunt. Verum egregium hoc inſtitutum, haud ſcio, qua de cauſa poſteriores principes in eadem forma conſiſtere non permiſerint, ac, tanquam ſubditorum opulentiae inviderent, quae numismata ſuperiorum principum effigiem ferrent, iis publico uſu interdixerint, ſua vero ſola in communi commercio eſſe voluerint. Nae illi, quantum hinc in communibus negotiis novitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum praecipue ad pauperiores, potiusque auxilio et defenſione indigentes pertineat, exiſteret, intelligere noluerunt. — — Eapropter nos novo recentiorum placito non acquieſcentes, veterum autem providentiam ſequentes, ſancimus, ut ſecundum benignum illorum, reique publicae commodiſſimum judicium numismatis omne genus, quod quidem formam, materiamque non adulteratam, et plenum pondus habeat, ſive vetuſtioris cujuspiam principis, ſive recentioris ſit, aequaliter et aeſtimetur, et in republica tractetur. etc. b)

§ *IV.* De Nicephoro Phoca.

Numisma attenuavit tetartero excogitato. Cumque eo modo duplex eſſet numus, penſiones publicae graviorem exigebant, minor in ſumptibus faciendis diſſipabatur. Cumque eſſet lege et conſuetudine receptum, ut omnes numi imagine imperatoris alicujus notati, modo ponderi nihil decederet, idem valerent, ipſe ſua inſignes imagine praeferri aliorum depreſſis pretiis voluit, eaque re haud leviter ſubditis in permutationibus incommodavit. — Apparet, eundem avaritiae quoque ſordibus fuiſſe contaminatum. Nam cum usque ad eum quodvis numisma hexagium penderet, ille tetarterum excogitavit pondere imminuto.

Verba haec exſtant in *Conſtitutionibus imperatoriis* ſub titulo: *Nicephori Phocae*, neque tamen ſunt lex, ſed enarratio eorum, quae Nicephorus hic in monetae legibus nefarie mutavit. At enarrant haec Zonaras, c) et Cedrenus. d)

Haec ergo, quae coram propoſui, teſtimonia docent omnia, veterum principum numos per totum imperium in commerciis, niſi pondere aut metalli probitate deficerent, juſtos validosque

a) Leges Nov. Theod. tit. 25. b) Leonis conſtitutio LII. c) Annal. L. XVI. pag. 203 edit. Paris. d) Hiſt. ſub Niceph. pag. 658 edit. Paris.

fuiſſe agnitos, tum ſi forte venditores acceptare illos renuerent, graviter in faſtidioſos hos fuiſſe animadverſum, aut ſi eorum uſu a nonnullis principibus fuit interdictum, a ſucceſſoribus pernicioſam hanc legem fuiſſe abrogatam. Falſum igitur, quod vir quidam praeclare eruditus adfirmare non dubitavit, mortuorum principum monetam continuo aboleri fuiſſe ſolitam, de quo egi alibi. a) Enimvero ſi mirus hic mos, et propter varias alias cauſas plane incredibilis apud Romanos obtinuiſſet, ferendis his, ac tanta cum ſeveritate legibus opus non fuiſſet.

Quare cum vetus moneta ipſis legum praeceptis jus ſuum tueri pergeret, quaeri jure poteſt, cum tanta fuerit ponderis inaequalitas inter monetam auream primorum Caeſarum, et alteram inferioris aevi, etſi non variaret auri puritas, illudque non ſubito, et lata certa quapiam lege, ſed paullatim, et, ut videri poſsit, arbitrarie imminutum fuerit, quaeri, inquam, poteſt, quis tum valor numis tam variis ſingulorum imperiorum, ſive Auguſti eſſent, ſive Flaviorum, Antoninorum, Philipporum, fuerit publice conſtitutus. Praeclaro Rinckio verus monetae veteris ſtatus plane ignotus eſſe debuit, cum non dubitavit adſerere: b) *Ex hac lege* (quam altius primo loco dedi) ***etiam apparet, quod eo, nimirum Valentiniani tempore, idem fuerit pondus in moneta aurea, quod antiquitus fuit receptum; nam verba***, modo ut debiti ponderis ſint, ***hoc ſatis innuunt.*** Aliud docent numi ipſi ad trutinae judicium comparere juſsi. Occupavit moleſtum laborem auctor muſei Pembrockii, qui ſingulorum aureorum pondus adſtituto granorum Anglicorum numero indicavit. En captum ex hac ejus induſtria generale quoddam ſpecimen:

Numi		*granorum Angl.*
Auguſti	circiter — — — —	125
Caligulae, Claudii	— — — — —	118
Neronis usque ad Nervam	— — — —	114
Trajani usque ad Caracallam	— — — —	112
Elagabali, Alexandri Sev.	— — — —	100
Deinceps usque ad Conſtantinum M. varie nutando acquievere ſumpto medio inter	— — —	90 et 80
A Conſtantino M. usque ad exitum	— — —	69

Omiſi quinarios, aliosque minoris ponderis, ſed qui cum reſpectu ad claſſem ſuam ſolidorum, proportionem ſequuntur.

Rudem dedi contracti in moneta aurea ponderis imaginem, ſed ex qua tamen pondus ſummum cum infimo contendendo, tum et medias jacturas, con-

a) Vol. I. in Proleg. gen. cap. 16.

b) de vet. num. pot. pag. 98.

ſtituta haec publice aurei imperatorii imminutio, quantum ad praeſens argumentum pertinet, abunde poteſt intelligi. Adcuratius, et quod optimum factu fuerat, ope bilancis hanc cauſam diſcuſſere Nauzeus et Barthelemyus, [a]) ex quorum examine confectum, aureos Auguſti appendiſſe grana Pariſina $149\frac{5}{8}$, inde ab extremis Neronis annis usque ad Caracallam grana $136\frac{8}{13}$, ſequentium deinde imperatorum aureis valere juſsis, quia ad nullam eos probabilem legem reducere poterant eruditi hi IIviri. Pondus ſolidi ſub Conſtantino M. et ſucceſſoribus Dupuyus redigit ad grana Pariſina $87\frac{1}{2}$, [b]) et duraſſe juſtum hoc pondus ſaltem adhuc ſub Nicephoro Phoca, et aliquamdiu poſtea, patet ex allato ſupra § IV., qui de Nicephori hujus fraude palam conqueritur. Ex Plinio docui alibi, [c]) principio a Romanis ex libra auri deductos aureos XL., atque etſi paullatim eorum minueretur pondus, tamen imperante Nerone nonniſi aureos XLV. ex libra fuiſſe captos. En tibi ex Conſtantini lege ex libra auri enatos aureos omnino LXX.; ut altius dictum.

Quapropter cum tantum ſit in pondere diſcrimen inter aureos primorum imperatorum et inferiorum, aureo Conſtantini M. granis Pariſinis LXII. ab aureo Auguſti deficiente, an veriſimile putabimus, graves hos veterum principum aureos inde a Conſtantino M. ad commercii adhuc uſum valere potuiſſe? An tum in foro rerum venalium comparendum cum bilance fuit, ut exigere poſſet emptor, quantum ſibi pro exhibito aureo graviore ex aurea moneta leviore ſit rependendum? Leges altius a me recitatae non ſine gravibus minis praecipere non deſinunt: ſuſcipiuntor aurei ſuperiorum principum, modo *integri*, *debiti*, *juſti ponderis* ſint. Quis negabit, aureos Neronis, Antoninorum, Gordiani, Valeriani, Diocletiani, etſi jam imminuti ponderis, tamen illa aetate, qua ſignabantur, integrum, debitum, juſtumque pondus habuiſſe? Ergo ſi nomine *ſuperiorum principum* comprehenſi fuiſſent etiam illi, quos modo memoravi, alia ſcilicet lege opus fuiſſet, quae admoneret populum, quod in ſingulorum moneta aurea juſtum pondus habendum ſit, ut defectu aureorum ſui temporis cum exceſſu ſuperiorum comparato verum poſſet numo ſuo pretium conſtituere. Atque propter eandem hanc cauſam, cum in edicto, quod ſupra ſub lege I. expoſui, jubent imperatores, *obryzatorum omnium ſolidorum uniforme pretium poſtulare*, non poterant eidem legi ſubjicere aureos illos veteres ponderis tantopere divergentis. Ac demum, cum Conſtantinus M. capitis poenam in illum decrevit, qui in moneta aurea *menſuram circuli exterioris adraſerit, ut ponderis minuat quantitatem*, [d]) non ille tum intelligere numos illos antiquos potuit, de quorum in ſingulis debito pondere non conſtabat, ſed ſuos tantum intellexit ſolidos, quibus ipſe certum pondus praeſcripſit.

Ex quo conſequitur, veriſimile plane eſſe, neque aliam mihi cognitam pro-

a) B. L. Tom. XXX. pag. 359. b) B. L. Tom. XXVIII. pag. 713 et 753. c) Vol. V. pag. 28. d) Cod. Theod. L. IX. tit. 22. l. 1.

poſitas difficultates explicandi viam, quam ſtatuendo, veteres hos aureos, Auguſteos intelligo, Neronianos etc. propter ponderis modum, qui cum moneta inferioris aevi conciliari non potuit, non amplius rationem monetae, ſed mercis habuiſſe, fuſosque etiam passim, atque ad legem ſtabiliti tum numi aurei fuiſſe converſos, ea omnino ratione, qua olim Romae cum peregrinis Victoriatis, Philippis, Ciſtophoris etc. fuiſſe actum, alibi diximus. a) Enimvero a moneta illos ordinaria fuiſſe excluſos, colligo ex Novella Majoriani, quae exſtat inter Novellas alias Codici Theodoſiano ſub finem adnexas, b) in qua omiſsis aliis haec praecipit imperator: *Praeterea nullus ſolidum integri ponderis calumnioſae adprobationis obtentu recuſet exactor, excepto eo Gallico, cujus aurum minore aeſtimatione taxatur. Omnis concuſſionum removeatur occaſio, nihil mutaturae nomine poſtuletur etc. Illis quoque fraudibus obviandum eſt, quas in varietate ponderum exactorum calliditas facere conſuevit, qui vetuſtis caliginibus abutentes, FAVSTINAE, aliorumque nominum neſcientibus faciant mentionem. Quibus penitus amotis, atque in perpetuum hac lege damnatis, a praetoriana ſede ad ſingulas non ſolum provincias, ſed etiam civitates pondera examinata mittantur, quibus tam omnis exactor, quam negotiator utatur etc.* Exiſtimat cel. Gibbon, c) fraudem exactorum in eo conſtitiſſe, quod illi acceptare nollent leves ejus aetatis aureos, et exigerent ponderoſiores illos, quales Fauſtinae aetate ferri ſunt ſoliti, quod ſi opportune contigit, propter auctius horum pondus fere duplam fuiſſe exactionem. Dubitari nequit, diverſitatem ponderis horum facinoroſorum hominum fraudi occaſionem dediſſe. At iſtud jure diſplicet, quod illuſtris hic ſcriptor in ſubjecta nota 42 ex hujus legis verbis eruit, Majorianum aureis omnibus, commatis adeo etiam Auguſtei, etc., liberum in commercio curſum permiſiſſe, cum tamen contrarium potius, ſi verba, etſi parum dilucide compoſita, curatius expendas, capiendum ſit. Vocat lex monetam Fauſtinae aliorumque *vetuſtas caligines*, eorumque nomina vulgo *neſciri*. Vtrumque quo pacto veriſimile putandum, ſi eorum hactenus moneta libere in commercio verſabatur? Qua item ratione veriſimile dicemus, a Majoriano veteri illi monetae reſtitutam fuiſſe civitatem, quando ille hac ſua lege has caligines vetuſtas *penitus amotas et in perpetuum damnatas* eſſe voluit?

Addo denique, illis, qui deinceps adhuc continuatum veteris hujus pecuniae valorem malunt, nequaquam ſuffragari verba in laudatis legibus occurrentia, ut: ſolidi *veterum principum*, vel *ſuperiorum*, vel *priſcorum*. Nam reſpectu Valentiniani et Valentis, qui primi legem hujus argumenti emiſere, jam Conſtantinus M. filiique, veteres, ſuperiores, priſci principes dici poterant, quin neceſſe ſit, his ἐπιϑέτοις Auguſtum, Flavios, Antoninos deſignatos exiſtimare. Manifeſte iſtud eruo ex lege II., in qua queruntur Theodoſius II. et Va-

a) Vol. I. Proleg. gen. pag. LXXXIV. b) Tom. VI. pag. 33. c) Decline of the R. Emp. chap. XXXVI. pag. m. 141.

lentinianus III., ſolidos nominibus parentum ſuorum inſignitos, quos inter diſerte Theodoſium M. nominat, ab emptoribus recuſari. Ex quo ſatis apparet, hos aliosque principes in ferendis id genus legibus propoſitam ſibi habuiſſe monetam ſuperiorum proxime imperatorum, ejusque pondus a Conſtantino M. recens praeſcriptum, non veterem illam ab Auguſto et ſucceſſoribus ſignatam.

Hactenus dicta ad ſolam monetam auream pertinent. At ſi, ut veriſimile dixi, jam ſuperiorum principum aurei ſerius mercis modum habuere, multo iſtud certius de argenteis adfirmari poterit, quod horum non modo ſpectato pondere, ſed etiam metalli mixtione vario Auguſtorum aevo varia fuit conditio, de quo alibi explicatius egimus.[a]) De comparata moneta aenea dicere nihil attinet, non modo quod haec nullas certas leges admittit, ſed fuere etiam inferiore aevo imperia, quae, ut numis aureis abundabant, vix tamen vel argenteos, vel aeneos tulere.

§ VI.

De urbibus et officinis monetariis.

Diximus in Prolegomenis ad numos familiarum cap. VI., ſtante rep., primisque Auguſtorum ſaeculis Romae tantum monetam lege ordinaria ſignari conſueviſſe. At ſerius, barbaris quaquaverſum Romano imperio imminentibus, maxima legionum parte ad imperii fines excubante, ipſis etiam imperatoribus propter has ipſas cauſas jam raro in urbe praeſentibus, opportunius viſum, ne Roma usque pecunia petenda eſſet ad ſtipendia aliosque ſumptus neceſſaria, certas deſtinare per imperium urbes, in quibus ſignaretur moneta. Hujus diſtributionis aliqua etiam fortaſſe cauſa fuerit, quod multiplicata eodem in loco monetariorum corpora propter operarum multitudinem periculoſa etiam urbi eſſe coepere. Enimvero imperante Aureliano tanta eorum uno conſilio tumultuantium Romae coorta eſt ſeditio, ut jam non ſufficerent cohortes vigilum, ſed juſti exercitus robore eſſet ſupprimenda.[b]) Iam vero cum circa idem tempus urbium nomina coeperint numis inſcribi, veriſimile etiam, eodem tempore hanc officinarum per provincias diſtributionem fuiſſe peractam.

In marmore Muratorii,[c]) ſed ſecundum reſtitutam a Marinio veram letionem,[d]) fuit Romae imperante Conſtantino M. *Valerius Pelagius procurator Sacrae Monetae Vrbis*, additis continuo *Praepoſitis* et *Officinatoribus*. In Notitia imperii ſex nominantur procuratores una cum urbibus, ſed tantum imperii in Occidentem ſiti, quarum illi monetae praefuere, ſcilicet monetae Siscianae, Aquileienſis, urbis Romae, Lugdunenſis, Arelatenſis, Trevirorum, quam poſtremam confirmat etiam marmor editum a Seb. Donato,[e]) in quo legitur MONETAE. TREVERICAE. PRAESES. Addetestimonium Trebellii, quod jam indicavimus in numis Victorinae Victorini

a) Vol. I. Proleg. gen. p. XXVI. b) Vopiſc. in Aureliano. c) Pag. 260 3. d) Frat. arv. pag. 470. e) Supplem. ad Theſ. Murat. pag. 263. 7.

tyranni uxore: *cuſi ſunt ejus numi aerei, aurei, et argentei, quorum hodieque forma exſtat apud Treviros.* His etiam Mediolanum accenſet Auſonius, [a]) cum ab eo in illius urbis laudibus celebrentur etiam

Templa, Palatinaeque arces, opulensque MONETA.

Sidonius Narbonem: [b])

Portis, porticibus, foro, theatro,
Delubris, Capitoliis, MONETIS.

Praeter haec ſcriptorum marmorumque teſtimonia ſunt etiam alia numorum, qui urbium monetariarum, et utriusque quidem imperii meminerunt, ſcriptis in eorum ſegmento harum nominibus, ſed ſaepe nimium parce, una, vel duabus tantum literis initialibus, unde non raro explicandi naſcitur difficultas. Harum notarum uberem catalogum dedit Ducangius, [c]) quem etiam Mediobarbus operi ſuo inſeruit, ubi deſcriptus exſtat inter numos Valentiniani I. Alium poſtea adornavit Iobertus. [d]) Ex his inſcriptiones illas excerpam, quae judicium de urbium nominibus minus dubium faciunt.

* * *

Alexandria.

ALE. De monetariis apud Aegyptios agit Edictum XI. Iuſtiniani. De Dracontio monetae Alexandrinae praepoſito egi in numis Iuliani II. p. 38.

Antiochia Syriae.

ANT. — ANTΓ. ANTΔ. ANTH. etc.

Aquileia.

AQ. — AQPS. — AQOBF. — SMAQP. Plenius in Iuliani aeneis II. formae: AQVILS.

Arelatum.

AR. ARL. PARL.

Carthago.

CAR. KAR. KART.

Catana.

CAT. reperitur in unius Mauricii numis. His exc. princeps Turris Muciae integram tabulam XXIV. Siciliae ſuae numismaticae implevit, teſtatus, eos copioſe per inſulam ſuam reperiri.

Conſtantinopolis.

CON. CONS. — In numis aeneis II. formae Iuliani: CONSPΓA. PCONST. SCONST. T. CONST. MSCONST. etc. CONOB. COMOB. CORNOB., de cujus inſcriptionis ſignificatione agemus infra ſeparato articulo. — KONSTAN. in aureo Iuliani muſei Caeſarei.

Cyzicus.

CYZΓ. KYZ. KYZB. Plenius in numis Iuliani: CYZICA.

Officinae monetariae Cyzicenae aliquoties apud ſcriptores veteres fit mentio. Narrat Sozomenus agens de imperio Iuliani, [e]) jam ex praecepto ſuperiorum principum numeroſum corpus monetariorum cum uxoribus et omni familia Cyzicum translatum fuiſſe, juſſumque, quotannis certum numorum numerum fiſco repraeſentare. In Hiſtoria tripartita cap. 17 narratur, Iulia-

a) Carm. 289. b) Carm. 23. c) Diſſ. de inf. aevi num. § 52. d) Sc. des méd. Tom. II. pag. 41. e) Hiſt. eccl. L. V. c. 15.

num publicos artifices opificesque cum uxoribus atque liberis Cyzicum habitare juſsiſſe.

Heraclea, incertum quae, an Ponti, an, quae olim Perinthus dicta fuit, Thraciae.

HERACLA. in numis Iuliani.

Lugdunum.

LVG. LVGPS. LVGD. LVGDOFFP. LVGDOFFS.

Mediolanum.

MDPS. MED., quod poſterius eſt in aureo Valentiniani I. muſ. Caeſ.

Nicomedia.

NIC. NIKO.

Ravenna.

RAV. RV. RVPS. Vide diſſertationem Phil. Argelati de num. Ravenn. in opere: *de Monet. Ital. P. III.*

Roma.

ROM. ROMA. PROM. — VRB. ROM. in aeneis III. formae Iuliani.

Serdica.

SERD. in numo Probi, quem dedi Vol VII. pag. 501.

Sirmium.

ASIRM. BSIRM. in numis Iuliani.

Siſcia.

SIS. SISPZ. SISCP. — ASISC. BSISC. ΓSISC.

Theſſalonica.

TES. TESA. TESB. TESΔ.

Theupolis, eadem, quae Antiochia Syriae. V. hujus numos.

THEV. THEVP. inde a Iuſtiniano. *Dei urbem* vocabulum iſtud notat, addendum fuerat: *irati*; nam non alia magis urbs ſaltem inde a Trajano Dei iram iteratis terrae tremoribus experta eſt, quae mala repetita cauſam dedere Iuſtiniano novae hujus appellationis. Lege Cedrenum ſub Iuſtiniano. Commune ergo infelix haec *Dei urbs* cum Iudaeis, *Dei populo*, fatum habuit.

Treviri.

TR. TRP. TRMS. TRO. TROB. TROBS.

Ex hoc catalogo plane liquet, inſcriptiones inferne poſitas deſignare urbes, quae numis vitam dedere, in quo, ut dixi, propoſitum mihi fuit, eas tantum commemorare, quae dubitandi cauſam non praebent. Sunt enim copioſae aliae, quae explicationis ſunt ſane incertae. Sic literas PLON Iobertus legit: P*ercuſſa Lugduni in Officina Nona*, pro quo Bimardus mavult: P*ecunia* LON*dinenſis*, quia, inquit, dubitari nequit, hoc aevo in Britannia quoque monetam fuiſſe ſignatam. Item obvia: MOSTQ. MOSTR. quae Ducangius legit: MO*neta Signata Treviris*, ſic ut Q, R, T ſint notae monetariorum, at Iobertus: M*oneta Officinae Secundae Trevirorum.* Item: S. M. T. S. B. interprete Ioberto: *Sacra Moneta*, *Treviris Signata Secundae Officinae.* Praetereo copioſa exempla alia aeque dubia, quae ſuppeditant ambo auctores laudati, quorum in multis explicatio ut vera eſſe poteſt, firmum tamen adſenſum vix reperiat. Difficile enim eſt, cum inſcriptio literis tantum ἀρχαιϊσαις conſtat, in iis explicandis non hallucinari. Inter omnes hac in cauſa praeſtant numi Iuliani,

quia maxime loquaces. Ab hac epigraphes parſimonia factum, ut, qui eas interpretari ſategerunt, in ſententias oppido diverſas abirent. At vel ob hanc ipſam cauſam hierophantae Harduino uberem dedere materiam, in iis explicandis ingenium ſuum experiundi. Nam cum olim in Antirrhetico literas v. g. ANTA. juxta cum plerisque aliis legiſſet ANT*iochiae officina I.*, ſubinde in numis ſaeculi Conſtantiniani legere maluit *Primae Narbonenſis tributum I.*, et v. g. literas SMLDV interpretari: *Societas* M*ercatorum* L*ugdunenſium* D*onum* V*oluntarium*, *Gallice* don gratuit, et deinceps totus eſſe in corporibus, ſocietatibus mercatorum Narbonenſium, Lugdunenſium etc. horumque tributis, beneficiis etc. Nolo in hujus generis inſcriptionibus longius verſari, quia, quae certa ſunt, vel valde veriſimilia, ſuapte ſe produnt, quae incerta, et aenigmatis ſimilia, omittere praeſtat, cum nulla ſani ſenſus eruendi ſpes adfulget.

De inſcriptione CONOB.

In ſegmento monetae inferioris aevi obvium eſt legere epigraphen CONOB, frequenter etiam COMOB, rariſsime CORNOB, quod poſtremum obſervavi tantum in numis Anthemii, quorum tres ſunt in muſeo Caeſareo, et obſervavit Taninius in uno Euphemiae, ſed quae ipſa fuit Anthemii uxor. Valuit illa in moneta aurea, ſic tamen, ut nonnunquam argenteam etiam invaſerit, quin et aeneam, etſi rariſsime, ut dicetur. Coepta eſt adhiberi ſub Valentiniano I., et duravit usque in imperium Leonis III. Iſauri. Ait cl. Henrion mox laudandus, jam illam comparere in aureis Conſtantini jun., et fratris Conſtantii, verum ubi ſint hi numi, neque mihi compertum. Quin nullus dubitem, ipſos hos numos non eſſe filiorum Conſtantini M., ſed Conſtantii Patricii, et Conſtantini III. tyranni, qui fuere Valentiniano I. poſteriores.

Iſtud literularum quinque conlegium eruditorum ingenia magis vexavit, quam quaecunque alia epigraphe multorum verſuum dives, et quod iſto eſt moleſtius, necdum poſt tot ſaecula finita lis, vix aliqua ejus finiendae ſpe apparente. Lubet praecipuas antiquariorum adferre ſententias, addito juxta, quatenus laborent, ut ſane laborare omnes quivis facile intelliget.

Primus fuit Cedrenus, qui earum nobis literarum explicationem tradidit. [a]) ὁτι, inquit, τα ἐν τοις νικαριοις τȣ νομισματος ὑποκειμενα τα Ρωμαικα γραμματα δηλȣσι ταυτα: το K κιϐιτατες, το O ὀμνες, το N νοςραι, το O ὀϐεδιαντ, το B ϐενερατιονι, τȣτεςιν, ἁι πολεις πασαι τῃ ἡμετερᾳ πειθαρχειτωσαν προσκυνησει. *Literae Latinae, quae victoriatis numis ſubjectae leguntur, hanc habent ſententiam:* Civitates Om*nes* N*oſtrae* O*bediant* B*enerationi.* Ex quo patet, veteri etiam huic aevo ſuum non defuiſſe Harduinum, neque ego hanc ſententiam commemorandam duxiſſem, niſi praefulgeret antiquitate.

Antonius Auguſtinus interpretatus eſt: CON*ſtantinopolitanum* OB*ryzum*, quia

a) in Theodos. M.

hujus aetatis ſcriptoribus obryzum idem fuit, quod puriſsimum. [a]) Ejus opinioni adhaeſere non pauci alii.

Ducangius Ortelium, Occonem, Triſtanum, aliosque ſecutus legendum cenſet: CON*ſtantinopoli* OB*ſignatum*, vel: CO*nſtantinopoli* M*oneta* OB*ſignata.* [b]) In eadem ſententia fuere Morellius, [c]) et Rinckius. [d])

Iobertus ſic legit: CON*ſtantinopoli* O*fficina* II. vel: CO*nſtantinopoli* M*oneta* O*fficinae* II. vel: CO*nſtantinopoli* R*omae* N*ovae* O*fficinae* II. [e])

Mitto conjecturas aliorum alias, ſed plane infirmas, quas videre potes apud Iac. Gretſerum, [f]) et Vaillantium, de quo continuo.

Vaillantii patris, cujus deinde dictata ſecutus eſt filius, Henrionis, et Gallandi de hac epigraphe judicia exponuntur in diſſertatione, quae inſerta eſt Hiſtoriae academiae inſcriptionum. [g]) Doctrina Vaillantii eſt, legendum CON*flatum* OB*ryzum*, vel: CO*nflata* M*oneta* OB*ryza.* Ejus capita praecipua ſunt: In Codice Theodoſiano, ait, reperiuntur vocabula *ſolidi obryziaci*, *auri obryza*, *ſolidi obryzati.* Ergo literae OB. in numis aureis facile poſſunt eſſe principium τȣ obryzum, indicando nimirum auri puritatem. Quod ſi literae CON. expleantur potius legendo CON*flatum*, quam CON*ſtantinopolis*, enervari omnes difficultates, quae alteram hanc lectionem vexant, quasque mox commemorabimus. Atque haec Vaillantii ſententia in cl. Henrione adverſarium, in Gallando patronum nacta eſt.

Enumeratis variorum ſententiis, quid harum unicuique obſtet, inquiramus.

Omnes, ut vidimus, dempto Vaillantio, CON in Conſtantinopolin ſolvunt. At enim judicium iſtud, etſi majorem ſuffragiorum partem nactum eſt, moleſtis impeditum laqueis video. Valere poſſet, ſi tantum legeretur in numis eorum imperatorum, quibus Oriens fuit attributus, verum cur Honorius, et qui eum ſecuti ſunt Occidentis principes, cum Romam famae multo illuſtrioris tenerent, pro hac Conſtantinopolin inſcriberent? aut cum Romae poſſent, mallent aurum ſuum in urbe aemula ſignari? Ait Ducangius, imperatorum utriusque orbis numismata in utraque urbe fuiſſe cuſa ad mutuae conſenſionis, concordiae, et benevolentiae argumentum. Promiscue utrinque cuſos fuiſſe numos, tum dedero, cum mihi oſtenderit aureos imperatorum Orientis inſcriptos ROM. ROMOB. vel ſimiliter, et juſto quidem etiam numero, ut jactatum iſtud concordiae argumentum ſtare poſsit, quod praeſtare nobis vir eruditus nunquam poterit. Quid quod CONOB iſtud non modo eorum numis inſcriptum legitur, quorum cum imperatoribus Orientis conſtabat amicitia, ſed etiam, quos hi in imperatorum Occidentis numero non habuere, quales fuerunt Conſtantius III., Iohannes, Priſcus Attalus, aliique, quin et Iovinus et Sebaſtianus Galliae tyranni. Sed et hanc difficultatem elevat Ducangius dicendo, fa-

a) Dial. VII. b) Diſſ. de aevi inf. num. § 47. c) Specim. pag. 89. d) de vet. num. pot. c. X. pag. 72. e) Scienc. des méd. Tom. II. pag. 42. f) de Cruce L. II. c. 56. g) Tom. I. pag. 263.

ctum iſtud ab his propterea, quia volebant perſuadere populis, non modo in totum imperium, ſed etiam ejus metropolin ſibi jus eſſe, vel quod is tum invaluiſſet uſus, ut characteres hi pro praecipua nota imperatoriae monetae haberentur, ne quid ſibi ad ſupre-premae dignitatis claritudinem videretur deeſſe. Verum ſi illud, cur non potius Romam prae Conſtantinopoli inſcribere placuit? ſin iſtud, an etiam reges Franci in Gallia, et Gothi in Hiſpania monetam ſuam eſſe imperatoriam voluere, cum videamus eandem notam inſcriptam numis aureis Theodeberti, et Childeberti, tum et Leovigildi, Hermenegildi, et Recaredi? [a]) Ceterum non nego, Occidentis poſt Honorium imperatores, quin et tyrannos etiam propterea numis ſuis τo CONOB inſeruiſſe, quia monetam ſuam volebant adſimilari illi, quae tum per imperium in uſu fuit, verum iſtud pernego, literis CON. in epigraphe CONOB. Conſtantinopolin deſignari. Ad reges Francos et Gothos quod attinet, fuiſſe ſemper barbarorum, cultiorum gentium monetam temere et inconſulto imitari, alibi oſtendimus. [b])

Poſſet et illud delicatioribus diſplicere, quod in hac doctrina nimium ſaepe immutanda eſſet harum ſignificatio literarum, atque ut Iobertum audiamus, CONOB ſignificaret CON*ſtantinopoli Officina* II., COMOB. CO*nſtantinopoli* Mo*neta* O*fficinae* II., et CORNOB. CO*nſtantinopoli* R*omae* N*ovae* O*fficina* II. [c]) At enim idem hic nodus quamcunque etiam ſententiam fatigat, ut conferenti patebit.

CON*flatum* OB*ryzum*, vel CO*nflata* M*oneta* OB*ryza* Vaillantii eo ſaltem praeſtat, quod vocabulum *conflatum* ad omnes omnium urbium officinas poteſt referri, et quod haec ſententia omnes ſcopulos vitat, ad quos altera mentione Conſtantinopolis adliditur. At vero quo is pacto explicabit ſcriptum CORNOB, in quo N ab O interjecto R ſejungitur? Nemo non videt, hunc ſcribendi modum Vaillantii doctrinam magnopere ſolicitare. Reliqua criſis, qua cl. Henrion vocabulum *conflare* objurgat, magni mihi momenti haud videtur. Minus illud placet propter inſolentiam, nimirum dici *conflatum*, cum adeſſent formulae aliae cultus ſimplicioris, cujusmodi fuere SACRA. MONETA, vel, ut in Antiochenis, MON*eta* VRB*is*, vel, ut in numis familiarum: ARG. PVB., vel EX. A. PV., ad quorum normam planius fuerat ſcribere: MON. OB. vel AVR. OB. vel EX. A. OB. vel ſimiliter. De vocabulo *obryzo* paullo infra agemus.

Iam vero in ſignificationem literarum OB ſecundum triplicem eruditorum doctrinam inquiramus.

OB Ioberto eſt O*fficina* II. Sin iſtud, mirum profecto, inde a Valentiniano I. usque ad Leonem III. ſemper conſtitiſſe morem, ut aurum non ſignaretur, niſi in officina II., nunquam I., vel III., aliave. Eſt in muſeo Caeſareo aeneus Valentis, in cujus area eſt OF. II., in imo CON. Ergo Conſtantinopoli in

a) Bouteroue, Florez. b) Vol. IV. pag. 176. c) Sc. des méd, pag. 42.

Officina II. ſignabatur aes. At quod maxime ſententiam hanc ferit, eſt, quod in plerisque hujus aevi aureis praeter ſolitum CONOB leguntur etiam literae A, B, Γ etc. vocabulis AVGG. vel AVGGG ſubjectae, quibus deſignari officinarum numerum, infra diſputabimus. Ergo neceſſe eſt fallere traditam τȣ OB explicationem.

OB pro OB*ſignatum*, adriſit pluribus, ut diximus. Ducangius hanc ſententiam firmat exemplis TROB. TROBS. AQOB. THSOB. id eſt: TR*eviris*, AQ*uileiae*, T*heſſalonicae* OB*ſignata*. At enim an usque adeo certum eſt, in his quoque το OB ſignificare *obſignatum?* Sin iſtud, neceſſe non fuiſſet Ioberto aliam circumſpicere explicationem, qui in omnibus his exemplis legit O*fficina* II. Hoc ergo pacto incertum incerto explicatur. Quaeri praeterea jure poteſt, quod jam Ducangio dubium eſt viſum, utrum Latini pro *ſignare monetam* dixerint etiam *obſignare.* Legimus *obſignare literas, teſtamentum, lagenam*, id eſt: σφραγιζειν, an etiam *monetam*, magnopere dubito.

OB pro OB*ryzum* conſtituit Ant. Auguſtinus, et praeter alios Vaillantius uterque. Huic ſententiae maxime adverſatur illud, quod, etſi verum eſt, literas CONOB in aurea hujus aetatis moneta dominari, tamen non raro reperiantur etiam in argento, quin et nonnunquam in aere, cui utrique metallo vox *obryzum* non competit. Argenteos complures hoc ſigno notatos per opus ſuum dedit Bandurius, v. g. Priſci Attali, Valentiniani III., Zenonis, Conſtantis II., Conſtantini Pogonati etc. etſi is in ſingulis obſervet, id genus numos ad exemplar aureorum fuſos fuiſſe. Verum diu ante Bandurium teſtatus eſt Iac. Gretſerus, [a]) vidiſſe ſe argenteos aeneosque probi commatis his literis inſignes, majorem vero ſimilium argenteorum numerum citat cl. Henrion in laudata Vaillantii diſſertatione, neque eorum exempla deſunt in muſeo Caeſareo. Ex aeneis unum maximae formae Valentiniani III. dedit Bandurius, et teſte Henrione Vaillantius ipſe aeneum III. formae Hanniballiani vulgavit. Accedit, literas OB reperiri in obviis aeneis, v. g. OBSIS. TROB. TROBS. TESOB. etc. Cum ergo illae in his, quippe aeneis, *obryzum* ſignificare non poſsint, haud dubie in aureis quoque alium exigent explicatum. Minus tamen commode Henrion objicit Vaillantio, maximam numorum nota CONOB inſignium partem eſſe auri impuri, atque adeo non obryzi. Satis compertum, hujus quoque aevi aureis auri bonitatem non deeſſe. Quod ſi nonnulli occurrunt pejoris naturae, aut tales ſunt avaritia principum, aut prava falſariorum arte, ſed quorum interfuit addito CONOB. fraudem diſsimulare, quo modo videmus a quibusdam Auguſtis jactari in numis victoriam, etiam cum maxime vincerentur.

Peracta variarum ſententiarum criſi, ſi quis a me requirat, quo pacto explicandas has notas putem, candide profitebor, tam parum mihi de earum ve-

a) de Cruce L. II. c. 56.

ro ſenſu conſtare, quam adhuc parum quaecunque eruditorum propoſita doctrina ſatisfecit. Eſt hoc in omnibus fere diſciplinis, ut ſaepe earum rerum, quae maxime ſunt obviae, cauſas non intelligamus. Nihil in arte noſtra frequentius, quam legere notam NCAPR primorum imperatorum numis incuſam, tamen nemo hactenus explicationem attulit, quae plane omnibus adrideret. Ex ſententiis antiquariorum, quas dedimus, omnium minime videtur laborare ea, quae fuit Vaillantiorum, atque etiam id, quod maxime illi officere videtur, nimirum CONOB etiam in ſequiorum metallorum numis legi, excuſat Gallandus adferendo exempla numorum III. formae altioris imperii, qui, etſi aenei ſunt, tamen coaevis imperatorum aureis aeneisque ſunt ſimillimi, quo modo Ciſtophoros, qui natura argentei fuere, aeneos, et certae antiquitatis ipſe vidi. R. TERTIA Valentiniani aetate numis tantum aeneis inſcriptum fuit, illud tamen offert aureus Valentis apud Pellerinium. [a]) Obſervo denique, eandem ſententiam praeplacuiſſe quoque acutiſsimo Bimardo. [b])

* * *

Superſunt nonnulla de officinis quoque monetariis obſervanda, quarum numi aut certam earum faciunt mentionem, aut veriſimilem. En horum exempla ex numis, qui ſunt in muſeo Caeſareo, petita.

OF. I. — OF. II. — OF. III. obvia in aeneis III. formae. Exſtat etiam ibi argenteus Valentis cum OF. II. In imo plerumque legitur CON. In numo Gratiani per aream ſcriptum OF. II. RS. in imo LVGF. Sunt haec in numis Valentiniani I., Valentis, Gratiani.

LVGDOFFP. LVGDOFFS. in numis Iuliani, legendum: LVGD*uni* OFF*icina* P*rima* — S*ecunda*.

VIENNA. DE. OFFICINA. LAVRENTI, de quo numo egimus in moneta Mauricii Aug.

Hi numi diſertam faciunt officinarum mentionem. At ſunt praeterea alii, qui eas haud dubie deſignant:

R. PRIMA. — R. SECVNDA. — R. TERTIA. — R. QVARTA. in aeneis III. formae Valentiniani, et Valentis. Sed eſt etiam R. TERTIA in aureo Valentis, quem ex Pellerinio paullo ante citavi. R. praecedens aut Romam ſignificat, aut aliud, quod ignoro. In marmore Sponii Calvius dicitur *manceps officinarum aerariarum quinque.* [c])

Officinas veriſimiliter quoque indicant notae arithmeticae Graecae urbium nominibus vel praefixae, vel ſuffixae, ut: ΑSIS. BSIS. ΓSIS, etc. vel TESA. TESB. TESΓ. etc. tum et obvia in numis aureis, praecipue inde ab Arcadio: VICTORIA. AVGGGA. vel AVGGGB. vel Γ, Δ, Є, Ϛ, Z, H, Θ, I, quo poſtremo auctiorem me videre non memini, neque diutius inquirere lubet. Lectae opinor fuere notae Graecorum, quia in Latinis dubitari poſſet, utrum Q quartam vel quintam

a) Mel. I. tab. VI. n. 11. b) ad Iobert. Tom. II. p. 384. c) Miſc. p. 214.

officinam, S ſecundam vel ſextam indicent. Vix credam, refutandos adhuc eſſe antiquarios, qui adjectis his literis indicari annos imperii ſibi plane perſuaſerant; quos inter fuit Noriſius, qui explicans literas SMNΓ ait: *Etenim ibidem viſitur* Γ, *qua numerali Graecorum nota tertium imperii annum deſignari ex innumeris numiſmatibus antiquariis omnibus compertum eſt.* a)

FINIS VOLVMINIS VIII.

a) Diſſ. de numo Licinii cap. III.

INDICES III.

IN VOLVMINA VI. VII. VIII.

QVORVM

I. eſt: Auguſtorum, Caeſarum, tyrannorum etc.

II. Inſcriptionum.

III. Rerum.

INDEX I.

AVGVSTORVM, CAESARVM, TYRANNORVM etc.

Achilleus tyrannus. VIII. 28.
Aelianus. (A. Pomponius) VIII. 41.
Aelianus. (Q. Valens) VII. 450.
Aelius (L.) Caeſar. VI. 524.
Aemilianus (Aemilius) VII. 371.
Aemilianus (Alexander) VII. 468.
Agrippa (Marcus) VI. 162.
Agrippa Poſtumus Caeſar. VI. 174.
Agrippina Germanici. VI. 212.
Agrippina Claudii. VI. 255.
Albinus (Clod.) VII. 161.
Alexander Severus. VII. 267.
Alexander Aemilianus. VII. 468.
Alexander tyrannus. VIII. 60.
Alexander Baſilii I. fil. VIII. 244.
Alexius I. Comnenus. VIII. 260.
Alexius II. Comnenus. VIII. 262.
Alexius III. Angelus. VIII. 264.
Alexius IV. Angelus. VIII. 264.
Alexius V. Ducas Murzuphlus. VIII. 264.
Allectus. VIII. 49.
Amandus. VIII. 40.
Anaſtaſius I. VIII. 205.
Anaſtaſius II. (Artemius) VIII. 230.

Andronicus I. Comnenus. VIII. 263.
Andronicus II. Palaeologus. VIII. 268.
Andronicus III. Palaeologus. VIII. 269.
Andronicus IV. Palaeologus. VIII. 271.
Anthemius. VIII. 196.
Antinous. VI. 528.
Antonia Claudii filia. VI. 251.
Antonia Druſi ſen. VI. 178.
Antoninus Pius. VII. 1.
Antoninus (Vranius.) VII. 288.
Antoninus (Sulpicius.) VII. 288.
Antonius (M.) IIIvir. VI. 35.
Antonius (M.) IIIviri fil. VI. 68.
Antonius (C.) IIIviri frater. VI. 40.
Antonius (L.) IIIviri frater. VI. 42.
Aquilia (Iul. Severa) Elagabali. VII. 259.
Arcadius. VIII. 168.
Artavasdus. VIII. 233.
Artemius Anaſtaſius. VIII. 230.
Athalaricus Gothus. VIII. 213.
Athenodorus Palmyrenus. VII. 492.
Attalus Priſcus. VIII. 180.
Attila Hunnorum rex. VIII. 190.
Auguſtus Octavianus. VI. 69.
Avitus (M. Maecil.) VIII. 193.
Aurelianus. VII. 479.
Aurelius (M.) Antoninus. VII. 43.
Aureolus. VII. 464.

Baduila Gothus. VIII. 212.
Baduila alter. VIII. 214.
Balbinus (Caelius.) VII. 305.
Balduinus I. imperator Orientis, capta a cruce ſignatis Conſtantinopoli, ejusque ſucceſſores Latini Henricus, Petrus, Robertus, Balduinus II., omnes ſine numis. VIII. 264.
Baliſta tyrannus. VII. 461.
Baſiliſcus. VIII. 204.
Baſilius I. Maced. VIII. 242.
Baſilius II. Romani II. fil. VIII. 249. 252.
Bonoſus. VII. 507.
Britannicus Claudii fil. VI. 253.
Brutus (M. Iunius) VI. 19.

Caeſar (Iulius) dictator. VI. 1.
Caeſonia Caligulae. VI. 229.
Caius M. Agrippae fil. VI. 169.
Caligula. VI. 218.
Caracalla. VII. 199.
Carauſius. VIII. 42.
Carinus. VII. 513.
Carus. VII. 508.
Caſsius (Caius.) VI. 25.
Celſus. VII. 469.
Cenſorinus. VII. 477.
Chlorus (Conſtantius I.) VIII. 28.
Chriſtophorus Romani Lecapeni fil. VIII. 245.
Clara (Didia) Iuliani I. filia. VII. 151.
Claudia Neronis filia. VI. 287.
Claudius I. (Ti.) VI. 233.
Claudius II. Goth. VII. 470.
Clodius Macer. VI. 288.
Commodus. VII. 102.
Conſtans I. Conſtantini M. fil. VIII. 109.
Conſtans II., qui et Conſtantinus. VIII. 225.
Conſtans tyrannus. VIII. 177.
Conſtantina Conſtantii Galli. VIII. 126.
Conſtantinus I. Magnus. VIII. 71.
Conſtantinus II. Magni fil. VIII. 105.
Conſtantinus III. tyrannus. VIII. 176.
Conſtantinus, qui et Conſtans II. VIII. 225.
Conſtantinus IV. Pogonatus. VIII. 226.
Conſtantinus V. Copronymus. VIII. 232.
Conſtantinus VI. Leonis IV. filius. VIII. 236.
Conſtantinus VII. Theophili fil. VIII. 240.
Conſtantinus VIII. Baſilii I. fil. VIII. 243.
Conſtantinus IX. Romani Lecapeni fil. VIII. 245.

Conſtanſtinus X. Porphyrogenitus. VIII. 246.
Conſtantinus XI. Romani II. fil. VIII. 253.
Conſtantinus XII. Monomachus. VIII. 254.
Conſtantinus XIII. Ducas. VIII. 256.
Conſtantinus XIV. Palaeologus. VIII. 272.
Conſtantius I. Chlorus. VIII. 28.
Conſtantius II. Conſtantini M. fil. VIII. 113.
Conſtantius Gallus. VIII. 124.
Conſtantius III. patricius. VIII. 175.
Criſpina Commodi. VII. 138.
Criſpus. VIII. 100.
Cyriades tyrannus. VII. 470.

Decentius. VIII. 123.
Decius. VII. 342.
Delmatius. VIII. 103.
Deſiderius. VIII. 124.
Diadumenianus. VII. 240.
Diocletianus. VIII. 1.
Domitia Domitiani. VI. 399.
Domitianus Veſpaſiani fil. VI. 367.
Domitianus (L. Domitius.) VIII. 41.
Domitilla Veſpaſiani. VI. 345.
Domitilla Veſpaſiani filia. VI. 349.
Domna (Iulia) VII. 194.
Donata (Iunia) Poſtumi. VII. 447.
Druſilla Agrippinae ſen. filia. VI. 231.
Druſus ſenior. VI. 175.
Druſus Tiberii fil. VI. 202.
Druſus Germanici fil. VI. 216.
Dryantilla (Sulpicia) VII. 463.

Elagabalus. VII. 244.
Etruſcilla (Herennia) Decii. VII. 347.
Eudocia (Aelia) Arcadii. VIII. 170.
Eudocia Conſtantini XIII. et Romani IV. VIII. 257.
Eudoxia (Aelia) Theodoſii II. VIII. 184.
Eudoxia (Licinia (Valentiniani III. VIII. 188.
Eugenius. VIII. 167.
Euphemia (Ael. Marc.) Marciani filia. VIII. 197.
Eutropia Maximiani Herc. VIII. 27.

Fauſta (Fl. Maxima) Conſtantini M. VIII. 98.
Fauſta, incertum quae. VIII. 118.
Fauſtina Antonini Pii. VII. 37.
Fauſtina M. Aurelii. VII. 76.
Fauſtina Elagabali. VII. 260.
Filepicus Bardanes. VIII. 229.
Firmus (M.) VII. 496.
Flaccilla (Aelia) Theodoſii M. VIII. 164.
Florianus. VII. 499.
Focas. VIII. 221.

Galba. VI. 290.
Galerius Antoninus Antonini Pii fil. VII. 42.
Galla Placidia Theodoſii M. filia. VIII. 175.
Galliena (Licinia) VII. 437.
Gallienus. VII. 389.
Gallienus (Q. Iulius) Caeſar. VII. 435.
Gallus (Conſtantius) VIII. 124.
Germanicus Caeſar. VI. 208.
Geta. VII. 227.
Glycerius. VIII. 198.
Gordiani Africani I. et II. VII. 299.
Gordianus III. Pius. VII. 309.
Grata (Iuſta) Honoria Valentiniani III. ſoror. VIII. 189.
Gratianus. VIII. 157.

Hadrianus. VI. 473.
Hanniballianus. VIII. 104.
Helena Conſtantii Chlori. VIII. 33.
Helena Criſpi. VIII. 101.
Helena Iuliani II. VIII. 142.
Heraclius I. VIII. 222.
Heraclius II. Conſtantinus. VIII. 224.
Herennianus Palmyrenus. VII. 491.
Herennius Etruſcus Decii fil. VII. 348.
Herodes Palmyrenus. VII. 491.
Honorius. VIII. 171.
Hoſtilianus. VII. 350.

Ingenuus. VII. 470.
Ioannes I. Zimiſces. VIII. 250.
Ioannes II. Comnenus Porphyrogenitus. VIII. 261.
Ioannes III. Vatatzes. VIII. 265.
Ioannes IV. Laſcaris. VIII. 265.
Ioannes V. Palaeologus. VIII. 270.
Ioannes VI. Cantacuzenus. VIII. 270.
Ioannes VII. Palaeologus. VIII. 271.
Ioannes VIII. Palaeologus. VIII. 271.
Iohannes tyrannus. VIII. 185.
Iovianus. VIII. 147.
Iovinus. VIII. 179.
Irene Leonis IV. VIII. 235.
Iſaacius I. Comnenus. VIII. 256.
Iſaacius II. Angelus. VIII. 263.
Iulia Auguſti filia. VI. 167.
Iulia Titi filia. VI. 365.
Iulianus (Didius) VII. 147.
Iulianus (M. Aur.) VII. 521.
Iulianus (Fl.) VIII. 127.
Iuſta Grata Honoria Valentiniani III. ſoror. VIII. 189.
Iuſtinianus I. VIII. 208.
Iuſtinianus II. Rhinotmetus. VIII. 227.
Iuſtinus I. VIII. 206.
Iuſtinus II. VIII. 216.

Laelianus (Vlp. Corn.) VII. 448.
Leo I. VIII. 194.
Leo II. VIII. 199.
Leo III. Iſaurus. VIII. 231.
Leo IV. Chazarus. VIII. 234.
Leo V. Armenius. VIII. 238.
Leo VI. Sapiens. VIII. 243.
Leontius I. VIII. 201.
Leontius II. VIII. 228.
Lepidus IIIvir. VI. 34.
Libius Severus. VIII. 196.
Licinius pater. VIII. 61.
Licinius filius. VIII. 68.
Livia Auguſti. VI. 146.
Lollianus. VII. 449.
Lucilla L. Veri. VII. 98.
Lucius M. Agrippae filius. VI. 169.

Macer (Clodius) VI. 288.
Macriani pater et filius. VII. 465.
Macrinus. VII. 236.
Maeonius Palmyrenus. VII. 491.
Maeſa (Iulia) VII. 266.
Magnentius. VIII. 121.
Majorianus. VIII. 195.
Mamaea (Iulia) VII. 286.
Manuel I. Comnenus Porphyrogenitus. VIII. 261.
Manuel II. Palaeologus. VIII. 271.
Marcellus Octaviae filius. VI. 161.
Marciana Trajani ſoror. VI. 467.
Marcianus. VIII. 191.
Marcus Baſiliſci filius. VIII. 204.
Maria Michaelis VII. VIII. 259.
Mariniana Valeriani. VII. 388.
Marinus. VII. 337.
Marius (M. Aur.) VII. 454.
Martinianus. VIII. 70.
Matidia Marcianae filia. VI. 469.
Mathaeus Cantacuzenus. VIII. 271.
Mauricius. VIII. 219.

Maxentius. VIII. 55.
Maximianus (Valer.) Herculeus. VIII. 15.
Maximianus (Galer.) VIII. 34.
Maximinus (Iul. Verus) VII. 290.
Maximinus Daza. VIII. 51.
Maximus (Iul. Verus) VII. 297.
Maximus (Magnus) VIII. 165.
Maximus tyrannus. VIII. 178.
Meſſalina (Valeria) Claudii. VI. 251.
Meſſalina (Statilia) Neronis. VI. 287.
Michael I. Rhangabe. VIII. 237.
Michael II. Balbus. VIII. 239.
Michael III. Theophili filius. VIII. 241.
Michael IV. Paphlago. VIII. 254.
Michael V. Calaphates. VIII. 254.
Michael VI. Stratioticus. VIII. 256.
Michael VII. Ducas. VIII. 258.
Michael VIII. Palaeologus. VIII. 267.
Michael IX. Palaeologus. VIII. 269.

Nepos (Iulius) VIII. 202.
Nepotianus. VIII. 119.
Nero Germanici filius. VI. 216.
Nero Domitius. VI. 260.
Nerva. VI. 403.
Nicephorus I. VIII. 233.
Nicephorus Logotheta. VIII. 237.
Nicephorus Focas. VIII. 249.
Nicephorus Botaniates. VIII. 260.
Nigrinianus. VII. 520.
Nonius. VIII. 120.
Numerianus. VII. 510.

Octavia ſoror Auguſti. VI. 159.
Octavia Neronis. VI. 285.
Odenathus Palmyrenus. VII. 491.
Olybrius (Anicius) VIII. 198.
Orbiana (Sall. Barb.) Alexandri Sev. VII. 284.
Oriuna credita Carauſii uxor. VIII. 43.
Otacilia (Marcia Severa) Philippi I. VII. 332.
Otho. VI. 300.

Pacatianus. VII. 338.
Paula (Iul. Corn.) Elagabali. VII. 258.
Paulina Maximini I. VII. 296.
Pertinax. VIII. 140.
Peſcennius Niger. VII. 152.
Petronius Maximus. VIII. 190.
Philippus I. pater. VII. 320.
Philippus II. filius. VII. 333.
Phocas. VIII. 221.
Piſo Frugi. VII. 460.
Placidia (Galla) VIII. 175.
Plautilla (Fulvia) VII. 224.
Plotina Trajani. VI. 465.
Pompeius (Sextus) VI. 26.
Poppaea Sabina Neronis. VI. 286.
Poſtumus pater. VII. 437.
Poſtumus filius. VII. 447.
Priſcus Attalus. VIII. 180.
Probus. VII. 500.
Procopius. VIII. 156.
Proculus. VII. 507.
Pulcheria Marciani. VIII. 192.
Pupienus (Clodius) VII. 305.

Quartinus (T.) VII. 299.
Quietus. VII. 468.
Quintillus. VII. 477.

Regalianus. VII. 461.
Romanus I. Lecapenus. VIII. 245.
Romanus II. Conſtantini X. fil. VIII. 248.
Romanus III. Argyrus. VIII. 254.
Romanus IV. Diogenes. VIII. 257.
Romulus Maxentii fil. VIII. 59.

Romulus Aug. VIII. 203.

Sabina Hadriani. VI. 519.
Salonina Gallieni. VII. 418.
Saloninus Gallieni fil. VII. 421.
Saturninus I. VII. 470.
Saturninus II. VII. 507.
Saturninus III. VIII. 113.
Scantilla (Manlia) Did. Iuliani. VIII 150.
Sebaſtianus. VIII. 179.
Severa (Iul. Aquil.) Elagabali. VII. 259.
Severina Aureliani. VII. 487.
Severus (Septimius) VII. 166.
Severus (Fl. Val.) VIII. 50.
Severus (Libius) VIII. 196.
Soaemias (Iul.) Elagabali mater. VII. 264.
Sophia Iuſtini II. VIII. 217.
Sponſianus. VII. 340.
Stauracius. VIII. 237.
Stephanus Romani Lecapeni fil. VIII. 245.
Sulpicius Antoninus. VII. 288.
Supera (Cornelia) Aemiliani. VII. 374.
Sylvanus. VIII. 127.

Tacitus. VII. 496.
Tetricus pater. VII. 455.
Tetricus filius. VII. 459.
Thecla Theophili filia. VIII. 241.
Theia Gothus. VIII. 212. 215.
Theodahatus Gothus. VIII. 213.
Theodora (Fl. Maximiana) Conſtantii Chlori. VIII. 33.
Theodora Theophili. VIII. 241.
Theodora Conſtantini XI. filia. VIII. 255.
Theodoricus Gothus. VIII. 211.
Theodorus I. Laſcaris. VIII. 265.
Theodorus II. Angelus. VIII. 265. 266.
Theodorus III. Laſcaris. VIII. 265.
Theodoſius I. Magnus. VIII. 162.
Theodoſius II. VIII. 180.
Theodoſius III. Adramytenus. VIII. 230.
Theophano Romani II. VIII. 248.
Theophilus. VIII. 240.
Tiberius. VI. 182.
Tiberius Druſi jun. fil. VI. 207.
Tiberius II. Conſtantinus. VIII. 218.
Tiberius Iuſtiniani II. fil. VIII. 228.
Tiberius Abſimarus. VIII. 229.
Timolaus Palmyrenus. VII. 491.
Titiana Pertinacis. VII. 146.
Titus Veſpaſianus. VI. 350.
Trajanus. VI. 411.
Tranquillina (Sabinia) Gordiani III. VII. 318.
Trebellianus. VII. 469.
Trebonianus Gallus. VII. 354.

Vabalathus Palmyrenus. VII. 492.
Valens tyrannus. VII. 461.
Valens (Aur. Val.) VIII. 70.
Valens Valentiniani I. frater. VIII. 152.
Valentinianus I. VIII. 149.
Valentinianus II. VIII. 160.
Valentinianus III. (Placidius) VIII. 186.
Valeria (Gal.) VIII. 40.
Valerianus ſen. VII. 376.
Valerianus jun. VII. 436.
Verina (Aelia) Leonis I. VIII. 195.
Verus (Annius) M. Aurelii fil. VII. 82.
Verus (L. Aurelius) M. Aurelii frater. VII. 87.
Veſpaſia Polla Veſpaſiani mater. VI. 349.
Veſpaſianus. VI. 319.
Veſpaſianus jun. VI. 402.
Vetranio. VIII. 119.
Victor (Fl.) VIII. 166.
Victorina Victorini I. mater. VII. 453.
Victorinus pater. VII. 450.
Victorinus filius. VII. 453.
Vitalianus. VIII. 207.
Vitellius. VI. 308.

Vitiges Gothus. VIII. 214.
Voluſianus. VII. 366.
Vranius Antoninus. VII. 288.
Vrbica (Magnia) Carini. VII. 517.

Zeno. VIII. 199.
Zenobia Palmyrena. VII. 493.
Zenonis (Aelia) Baſiliſci. VIII. 204.
Zimiſces (Ioannes) VIII. 250.
Zoe Carbonopſina Leonis VI. VIII. 248.
Zoe Conſtantini XII. Monomachi. VIII. 255.

INDEX II.

INSCRIPTIONVM.

ABVNDANTIA. *Tetricus I. VII.* 456.
ABVNDANTIA AVG. *Decius VII.* 343. *Gallien. VII.* 405. *Tetricus II. VII.* 459.
ABVNDANTIA TEMPORVM. *Salonina. VII.* 418.
ACHILLIS PENTESILEA. *Contorn. VIII.* 287.
ACT. IMP. *Auguſt. VI.* 107. 110.
ADIVTRIX AVG. *Victorin. I. VII.* 451. *Carauſius. VIII.* 44.
ADLOCVTIO AVG. *Gallienus VII.* 401. *Probus. VII.* 502.
ADLOCVTIO AVGG. *Numerianus VII.* 512.
ADLOCVTIO COH. *Caligula VI.* 221. *Nero.* 268.
ADLOCVTIO MILITVM. *Probus VII.* 503.
ADOPTIO TRIBVNIC. POTESTAS. *Hadrianus VI.* 475.
ADVENT. *vel* ADVENTVS AVG. *vel* AVGG. *Hadrianus VI.* 476. *et deinceps obvium.*
ADVENTVI AVG. AFRICAE. *VI.* 488. ALEXANDRIAE 489. ARABIAE. 492. ASIAE. 492. BITHYNIAE. 492. BRITANNIAE. 493. CILICIAE. 494. GALLIAE. 494. ITALIAE. 495. IVDÆÆ. 495. MACEDONIAE. 498. MAVRETANIAE. 498. MOESIAE. 499. PHRYGIAE. 500. SICILIAE. 500. THRACIAE. 501. *Sunt omnes Hadriani.*
ADVENTVS AVGVSTI. *Caracalla. VII.* 208. *Geta.* 231. *Elagabalus.* 248.
ADVENTVS AVGVSTORVM. *Philippus I. VII.* 320. *Valerianus.* 380.
ADVENTVI AVG. FELICISSIMO. *Severus VII.* 175.
ADVENT. AVG. GALL. *Severus VII.* 187.
ADVENTVI CARI AVG. *Carus. VII.* 508.
ADVENTVS S. D. N. AVG. *Marcianus VIII.* 191.

AED. DIV. FAVSTINAE. *Fauſtina ſen. VII.* 39.
AEDE. DIVI AVG. REST. *Antoninus. VII.* 25.
AEGYPTOS. *Hadrianus. VI.* 488.
AEGYPTO CAPTA. *Auguſtus. VI.* 83.
AELIANA PINCENSIA. *Hadrianus VI.* 446.
AENEAS. *Contorn. VIII.* 288.
AEQVITAS AVG. *Hoſtilianus. VII.* 353. *et in aliis obvium.*
AEQVITAS AVGVSTI, *in ſpurio Vitellii. VI.* 318.
AEQVITAS II. *Severus. VII.* 167. *Domna.* 196.
AEQVITAS PVBLICA. *Aquilia. VII.* 260. *Salonina.* 418.
AEQVITATI PVBLICAE. *Severus. VII.* 188.
AESCVLAPIVS. *Antoninus. VII.* 32.
AETERNITAS. *Veſpaſianus. VI.* 337. *Titus.* 355. *Fauſtina ſen. VII.* 39. *Fauſtina jun.* 81. *Pertinax.* 144.
AET. AVG. *Trajanus. VI.* 423. *Hadrianus.* 478.
AETERNITAS AVG. *Peſcennius. VII.* 154. *et deinceps obvium.*
AETERNIT. IMPERI. *Severus. VII.* 179. *Caracalla.* 202. *Geta.* 228.
AETERNITAS IMPER. *Philippus I. VII.* 328.
AETERNITAS P. R. *Veſpaſianus. VI.* 323.
AETERNITATI AVGG. *Valerianus. VII.* 381. *Gallienus.* 406.
AETERNITATI FLAVIORVM. *Titus. VI.* 360.
AETERNITATIBVS. *Alexander Sev. VII.* 278.
AETERNA MEMORIA. *Chlorus. VIII.* 32. *Max. Herc.* 27. *Romulus.* 59.
AETERNAE MEMORIAE. *Gal. Max. VIII.* 38.
AETERNA PIETAS. *Conſtantinus M. VIII.* 92.
AFRICA. *Hadrianus. VI.* 488. *Antoninus. VII.* 4. *Severus.* 171.
AGIT SPE TESEVS. *Contorn. VIII.* 288.
AGRIPPINA IVLIA. *Caligula. VI.* 220.
AGRIPPINA DRVSILLA IVLIA. *Caligula. VI.* 219.
AHALA. *Brutus. VI.* 20.
ALACRITATI. *Gallienus. VII.* 406.
ALAMANNIA DEVICTA. *Criſpus. VIII.* 100.
ALEXANDER MAGNVS MACEDON. *Contorn. VIII.* 289.
ALEXANDRIA. *Hadrianus. VI.* 489. *Antoninus. VII.* 4.
ALIM. ITAL. *Trajanus. VI.* 424.
AMOR MVTVVS AVG. *Balbinus. VII.* 305.
AMPLIATORI CIVIVM S. P. Q. R. *Antoninus. VII.* 12.
ANCILIA. *Antoninus. VII.* 13.
ANNO I. II. etc. *Iuſtinus I. VIII.* 207. *et deinceps.*
ANN. DCCCLXXIIII. NAT. VRB. P. CIR. CON. *Hadrianus. VI.* 501.
ANNONA AVG. *M. Aurelius. VII.* 62. *Macrinus.* 239. *Salonina.* 418.
ANNONAE AVG. *Severus. VII.* 176.
ANNO. AVG. *Commodus. VII.* 111.
ANNONA AVG. CERES. *Nero. VI.* 268.
ANN. AVG. SAEVLI FELICISSIMI. *Caracalla. VII.* 203.
APOLLINI ACTIO. *Auguſtus. VI.* 105.
APOLLINI CONS. *Claudius Goth. VII.* 475. *Carauſius. VIII.* 44.
APOLLINI CONS. AVG. *Gallienus. VII.* 395.
APOLLINI CONSERVA. *Gallienus. VII.*

395. *Macrianus.* 467.
APOL. CONSERVAT. *Aemilianus. VII.* 372.
APOLLINI AVGVSTO. *Antoninus. VII.* 13. *Severus.* 171.
APOL. MONETAE. *Commodus. VII.* 122.
APOL. PAL. *vel* PALATINO. *Commodus. VII.* 124.
APOLLI. PAL. S. P. Q. R. *Gallienus. VII.* 395.
APOLL. SALVTARI. *Voluſianus. VII.* 368.
APOLLO SALVTARIS. *Trebonianus. VII.* 357.
APOLLINI SANCTO. *Peſcennius. VII.* 154.
APOLLONI SANCTO. *Iulianus II. VIII.* 137. 141. 142.
APOLONIVS TYANEVS. *Contorn. VIII.* 292.
A POP. FRVG. AC. *Domitianus. VI.* 387.
APVLEIVS. *Contorn. VIII.* 292.
AQVA TRAIANA. *Trajanus. VI.* 425.
ARA PACIS. *Nero. VI.* 268. *Lollianus. VII.* 449.
ARA PVDIC. *Plotina. VI.* 465.
ARAB. ADIAB. *Severus. VII.* 172. 173.
ARAB. ADQ. *Trajanus. VI.* 420.
ARCVS AVGG. *Severus. VII.* 185. *Caracalla.* 204.
ARMENIA. *Nero. VI.* 263. *Verus. VII.* 93.
ARMEN. *M. Aurelius. VII.* 50. *Verus.* 90. 91.
ARMENIA CAPTA. *Auguſtus. VI.* 98.
ARMENIA DEVICTA. *M. Antonius. VI.* 47.
ARMEN. RECEP. IMP. VII. *Auguſtus. VI.* 82.
ARMENIA ET MESOPOTAMIA IN POTESTATEM P. R. REDACTAE. *Trajanus. VI.* 438.
ARNASI *vel* ARNAZI. *Trebonianus. VII.* 357. *Voluſianus.* 368.
ARTEMIVS VINCAS IMPERATOR PLENA. *Contorn. VIII.* 293.
ASIA. *Hadrianus. VI.* 492. *Antoninus. VII.* 4.
ASIA RECEPTA. *Auguſtus, VI.* 82.
ASINA. *Honorius. VIII.* 173.
AVCTOR PIETAT. *Commodus. VII.* 118.
AVG. *Veſpaſianus. VI.* 326.
AVGVR PONT. MAX. *Iul. Caeſar. VI.* 6.
AVGVR PONTIF. *Auguſtus. VI.* 82.
AVGVR TRI. POT. *Veſpaſianus. VI.* 331. *Titus.* 359.
AVGVSTA. *Galba VI.* 292. *Fauſtina ſen. VII.* 39.
AVGVSTA IN PACE. *Salonina. VII.* 418.
AVGVSTI COS. *Caracalla. VII.* 203.
AVG. PARENTI SVO. *M. Aurelius. VII.* 67.
AVGVSTVS AVGVSTA. *Nero. VI.* 269.
AVSPIC. FEL. *Diocletianus. VIII.* 5.

BASILICA VLPIA. *Trajanus. VI.* 432. 433.
BEATA TRANQVILLITAS. *Licinius jun. VIII.* 69. *Criſpus.* 100 *et alii deinceps.*
BEATITVDO PVBLICA. *Magnentius. VIII.* 121.
BONAE FORTVNAE. *Valerianus. VII. Gallienus.* 406.
BONAE SPEI. *Peſcennius. VII.* 154. *Severus.* 170.
BONO GENIO PII IMPERATORIS. *Max. Daza. VIII.* 54. *Licinius ſen.* 64.

BONONIA OCEANEN. *Conſtans I. VIII.* 110.

BON. EVENT. *Galba. VI.* 293. 298. *Gallienus. VII.* 406.

BONVS EVENTVS. *Peſcennius. VII.* 154. *Severus.* 170. *Caracalla.* 201.

BONVS EVENTVS AVGVSTI. *Titus. VI.* 359.

BONO REIPVBLICAE. *Grata. VIII.* 189.

BONO REIPVBLICAE NATI. *Fl. Victor. VIII.* 166.

BRITANNIA. *Hadrianus. VI.* 493. *Antoninus. VII.* 4. 14. *Commodus.* 113.

BRITANNIS (DE) *Claudius. VI.* 240.

BRVTVS (L.) PRIM. COS. *Brutus. VI.* 20.

CAESARES GEMINI. *Caius et Lucius. VI.* 174.

CAES. AVG. CONS. S. C. OB. R. P. CONS. *Auguſtus. VI.* 103.

CALLIOPE AVG. *Probus. VII.* 504.

CAPIT. RESTIT. *Domitianus. VI.* 377.

CAPPADOCIA. *Hadrianus. VI.* 493. *Antoninus. VII.* 5.

CARITAS MVTVA AVGG. *Balbinus. VII.* 305.

CASTOR. *Geta. VII.* 229. *Gallienus.* 396. *Poſtumus.* 441.

CENSOR. *Claudius. VI.* 242.

CERES. *Tiberius. VI.* 185.

CERES AVGVSTA. *Claudius. VI.* 239. *Iulia Titi.* 366.

CERERI FRVGIFERAE. *Peſcennius. VII.* 154. *Severus.* 170.

CERTAM. QVINQ. ROM. CON. *Nero VI.* 264.

CHORTIS SPECVLATORVM. *M. Antonius. VI.* 53.

CHORTIVM PRAETORIARVM. *M. Antonius. VI.* 52.

CIVIBVS SERVATEIS. *Auguſtus. VI.* 88.

CIVIB. ET SIGN. MILIT. A PARTH. RECVP. *Auguſtus. VI.* 101.

CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS. *Tiberius. VI.* 192.

CLARITAS AVG. *Poſtumus. VII.* 441.

CLEM. *M. Aurelius. VII.* 47.

CLEMENTIA AVG. *M. Aurelius. VII.* 63. *Albinus.* 163.

CLEMENTIAE. *Tiberius. VI.* 187.

CLEMENTIAE CAESARIS. *Jul. Caeſar. VI.* 9.

CLEOPATRAE REGINAE REGVM FILIORVM PEGVM. *M. Antonius. VI.* 47.

CL. V. *Auguſtus. VI.* 96. 121. 128.

COCLES. *Antoninus. VII.* 32.

COHORT. PRAEF. PRINCIPI SVO. *Gallienus. VII.* 406.

COL. L. AN. COM. *Commodus. VII.* 122.

COMES AVG. *Tetricus ſen. VII.* 456. *Probus.* 504. *Carauſius. VIII.* 44.

COMITI AVG. *Poſtumus. VII.* 442.

COMITATVS AVGG. *Diocletianus. VIII.* 5. *Chlorus.* 29.

COM. ASI. *vel* ASIAE. *Auguſtus. VI.* 100. *Claudius.* 245.

COM. ASI. ROM. ET AVG. *Nerva. VI.* 410. *Trajanus.* 444.

COM. BIT. ROMSPAVG. *Hadrianus. VI.* 514.

COMM. CONSENS. *Auguſtus. VI.* 105.

CONCORDIA. *Galba. VI.* 298. *Hadrianus.* 475. *Antoninus. VII.* 14. *Fauſtina ſen.* 38. *Fauſtina jun.* 77. *Aquilia.* 260. *Fauſtina Elag.* 261. 262. *Otacilia.* 332.

CONCORDIA AVGVST. *Iulia Titi. VI.* 366. *Domitia.* 401. *M. Aurel. VII.* 48.

CONCORDIA AVG. *Sabina. VI.* 521. *Paula. VII.* 258. *Gordiani I. et II.* 302. *Decius.* 343. *Supera.* 374.
CONCORDIA AVGG. *Geta. VII.* 231. *Orbiana.* 285. *Tranquillina.* 318. *Herennius.* 349.
CONCORDIA AVGGG. *vel* AVGGGG. *Valentinianuſ I. VIII.* 150.
CONCORDIA AVGG. ET CAESS. NNNN. *Max. Herc. VIII.* 18.
CONCORDIA AVGG. *vel* AVGVSTORVM. (*in antica*) *Philippus I. VII.* 320. 321. 323. *Decius.* 345. *Trebonianus.* 355. *Valerianus.* 380. *Gallienus.* 408. 410.
CONCORDIA AETERNA. *Paula. VII.* 258.
CONCORDIAE AETERNAE. *Caracalla VII.* 203. *Plautilla.* 226.
CONCORD. EQVIT. *Poſtumus. VII.* 442. *Aureolus.* 465.
CONCORDIA EXERCITVVM. *Nerva, VI.* 404.
CONCORDIA IIII. EXERCIT. *Valerianus. VII.* 383.
CONCORD. EXERC. VIII. *Gallienus. VII.* 406.
CONCORDIA FELIX. *Caracalla. VII.* 203. *Plautilla.* 226.
CONCORDIA IMPERII. *Fl. Severus. VIII.* 50. *Conſtantinus M.* 72.
CONC. MIL. *Commodus. VII.* 114.
CONCORDIA MILITVM. *Did. Iulianus. VII.* 149. *Pacatianus.* 339. *Marius.* 454. *Severina.* 487.
CONCORD. MILIT. FELIC. ROMANOR. *Max. Herc. VIII.* 25.
CONCORDIA P. P. *Peſcennius. VII.* 154.
CONCORDIA PROVINCIARVM. *Galba. VI.* 293.
CONG. DAT. POP. *Nero. VI.* 270.
CONGIAR. P. R. *Nerva. VI.* 404.
CONG. P. R. *Trajanus. VI.* 413.
CONGIAR. PRIMVM P. R. DAT. *Titus. VI.* 354.
CONGIAR. SECVND. *Trajanus. VI.* 417.
CONG. II. COS. II. *Domitianus. VI.* 370.
CONGIARIVM TERTIVM. *Trajanus. VI.* 426.
CONG. AVG. III. *M. Aurelius. VII.* 51.
CONG. AVG. IIII. *M. Aurelius. VII.* 53. *Verus.* 93.
CONG. AVG. VIIII. *Antoninus. VII.* 27.
CONS. PRINC. AVG. *Aurelianus. VII.* 481.
CONSECRATIO. *Numi ſic inſcripti exhibentur in tractatu ſingulari de numis conſecrationum Vol. VIII. pag.* 456.
CONSEN. EXERCIT. *Veſpaſianus. VI.* 323.
CONSENSV SENAT. ET EQ. ORDIN. P. Q. R. *Auguſtus. VI.* 126.
CONSERVATOR AVG. *Elagabalus. VII.* 249. *Valerianus.* 383. *Gallienus.* 395. *Tacitus.* 497. *Florianus.* 499. *Probus.* 500.
CONSERVATORES AVG. *Poſtumus. VII.* 442.
CONSERVATORI AVGGG. *Carauſius. VIII.* 44.
CONSERVATOR AFRICAE SVAE. *Max. Herc. VIII.* 25 *Maxentius.* 57.
CONSERVATORES KART. SVAE. *Max. Herc. VIII.* 25. *Maxentius.* 58.
CONSERVATORES VRB. SVAE. *Max.*

Herc. *VIII.* 26. *Maxentius.* 56. 57.
CONSERVAT. PIETAT. *Gallienus.* *VII.* 406. *Claud. Goth.* 472.
CONSTANT. AVG. *Carauſius.* *VIII.* 44.
CONSTANTIAE AVGVSTI. *Antonia.* *VI.* 179. *Claudii.* 236.
CONSTANTINIANA DAPHNE. *Conſtantinus M.* *VIII.* 81.
CONSVL. AVGG. NN. *Max. Herc.* *VIII.* 16.
COS. QVINQ. *Iul. Caeſar.* *VI.* 8.
COS. OCTAVO DESIG. IX. *Auguſtus.* *VI.* 89.
COS. ITERO. *Hadrianus.* *VI.* 477.

DACIA. *Hadrianus.* *VI.* 494. *Antoninus.* *VII.* 5. *Decius.* 343.
DACIA AVGVST. PROVINCIA. *Trajanus.* *VI.* 428.
DACIA CAP. *Trajanus.* *VI.* 418.
DACIA FELIX. *Decius.* *VII.* 343. *Aurelianus.* 481.
DACICA. *Trajanus.* *VI.* 423.
DANVBIVS. *Conſtantinus M.* *VIII.* 85.
DANVVIVS. *Trajanus.* *VI.* 418.
DARDANICI. *Trajanus.* *VI.* 446.
DEAE SEGETIAE. *Gallienus.* *VII.* 399. *Salonina.* 419.
DEBELLATORI GENTIVM BARBARARVM. *Conſtantinus M.* *VIII.* 83. *Conſtantius II.* 116.
DECVRSIO. *Nero.* *VI.* 271. *Hadrianus.* 503. *Contorn.* *VIII.* 305.
DEDICATIO AEDIS. *Fauſtina ſen.* *VII.* 39.
DEO AVGVSTO. *Gallienus.* *VII.* 396.
DEO CABIRO. *Claud. Goth.* *VII.* 472.
DEO MARTI. *Gallienus.* *VII.* 398.
DEO VOLKANO. *Valerianus.* *VII.* 384. *Gallienus.* 400. *Saloninus.* 422.
DEO SANCTO NILO. *Iulianus II.* *VIII.* 136.
DEO SANCTO SERAPIDI. *Iulianus II.* *VIII.* 136. *ſeq.*
DEO ET DOMINO NOSTRO (*vel* NATO) AVRELIANO AVG. (*in antica.*) *Aurelianus.* *VII.* 482.
DEO ET DOMINO CARO INVIC. AVG. (*in antica*) *Carus.* *VII.* 508.
DESTINATO IMPERAT. *Caracalla.* *VII.* 200.
DEVS ADIVTA ROMANIS. *Heraclius I.* *VIII.* 223. *et deinceps.*
DIANA. *Carauſius.* *VIII.* 45.
DIANA EPHESIA. *Claudius.* *VI.* 245. *Hadrianus.* 514.
DIANA PERGENSIS. *Nerva.* *VI.* 410. *Trajanus.* 444.
DIANAE CONS. *Carauſius.* *VIII.* 45.
DIANAE CONS. AVG. *Gallienus.* *VII.* 396.
DIANAE REDVCI. *Poſtumus.* *VII.* 442.
DIANAE VICTRI. *Trebonianus.* *VII.* 358. *Aemilianus.* 372.
DII NVTRITORES. *Saloninus.* *VII.* 421.
DII PATRII. *Caracalla.* *VII.* 205. *Geta.* 228.
DIS AVSPICIB. *Severus.* *VII.* 171.
DIS CVSTODIBVS. *Pertinax.* *VII.* 141.
DIS GENITALIBVS. *Criſpina.* *VII.* 139.
DIS GENITORIBVS. *Pertinax.* *VII.* 141.
DISCIPLINA AVG. *Hadrianus.* *VI.* 503.
DIVA AVGVSTA. *Galba.* *VI.* 293.
DIVAE MATIDIAE SOCRVI. *Matidia.* *VI.* 472.
DIVI CAESARIS MATER. *Domitia.* *VI.* 401.
DIVI M. Pii F. *Severus.* *VII.* 173. 174.
DIVI NERVA ET TRAIANVS PAT.

Trajanus. VI. 433.
DIVIS PARENTIBVS. *Plotina. VI.* 466.
DIVVS AVGVSTVS PATER. *Tiberius. VI.* 193.
DIVVS PATER TRAIANVS. *Trajanus. VI.* 433.
D. N. IHS. XPS. DEI. FILIVS. *Contorn. VIII.* 174.
DONA AVG. *Gallienus. VII.* 406.

EID. MAR. *Brutus. VI.* 24.
EMMANOVHL. *Zimiſces. VIII.* 250.
ENTTLOICKCSS. *Philippus I. VII.* 329.
EPHE. *Veſpaſianus et filii. VI.* 339.
EQVESTER ORDO PRINCIPI IVVENT. *Nero. VI.* 261. *Commodus. VII.* 104.
EQVIS ROMANVS. *Conſtantinus M. VIII.* 82.
EXERCITVS BRITANNICVS. *Hadrianus. VI.* 493. *Cappadocicus.* 493. *Dacicus.* 494. *Germanicus.* 494. *Hiſpanicus.* 495. *Iudaicus.* 496. *Mauretanicus.* 498. *Moeſiacus.* 499. *Noricus.* 500. *Parthicus.* 500. *Raeticus.* 500. *Syriacus.* 501.
EXERCITVS INLVRICVS. *Decius. VII.* 344.
EXERCITVS ISC. *Poſtumus. VII.* 442.
EXERCITVS PERS. *Probus. VII.* 504.
EXFRCITVS VAC. *Poſtumus. VII.* 442,
EX ORACVLO APOLLINIS. *Philippus I. VII.* 321.
EXPECTATE VENI. *Carauſius. VIII.* 45.
EX S. C. *Claudius. VI.* 244. *Veſpaſianus.* 338.
EX S. C. OB CIVES SERVATOS. *Claudius. VI.* 239.
EX SENATVSCONSVLTO. *Marciana. VI.* 469.
EXVLES ROMAE RED. S. P. Q. R. *Nerva. VI.* 411.
EXVPERATOR OMNIVM GENTVM. *Conſtantinus M. VIII.* 83.

FATIS VICTRICIBVS. *Diocletianus. VIII.* 6.
FECVNDITAS. *Lucilla. VII.* 99. *Domna.* 196. *Etruſcilla.* 347.
FECVND. AVGVSTAE. *Fauſtina jun. VII.* 78.
FECVNDITAS AVG. *Maeſa. VII.* 267. *Gallienus.* 407. *Vran. Antoninus.* 289.
FECVNDITAS TEMPORVM. *Otacilia. VII.* 332.
FELICITAS. *Carauſius. VIII.* 45.
FEL. AVG. *Commodus. VII.* 114.
FELICITAS AVG. *M. Aurelius. VII.* [illegible] *Poſtumus.* 442.
FELICITAS AVGVSTA. *Paula. VII.* 258.
FELICITAS CAES. NOSTR. *Fl. Severus. VIII.* 50.
FELICIT. DEORVM. *Mariniana. VII.* 388.
FELICITAS IMPP. *Philippus I. VII.* 328.
FELICITAS PERPETVA. *Mamaea. VII.* 287. *Conſtans I. VIII.* 110.
FELICITAS PVBLICA. *Severus. VII.* 179. *Voluſianus.* 368.
FELICITAS REIPVBLICAE. *Carus. VII.* 508. *Conſtantinus M. VIII.* 84.
FELICITAS ROMANORVM. *Conſtantius II. VIII.* 113. 116. *Gallus.* 125.
FELICITAS SAECVLI. *Severus. VII.* 179. 182. *Caracalla.* 218. *Geta* 229.
FEL. TEMP. *M. Aurelius. VII.* 49.

FELICIT. TEMPOR. *Peſcennius. VII.* 155. *Severus.* 170.
FELICITAS TEMPORVM. *Tranquillina. VII.* 318. *Iulian. tyr.* 521.
FELICITATI AVG. *M. Aurelius. VII.* 64.
FELICITATI CAES. *Commodus. VII.* 105.
FELICITATI PVBLICAE. *Carus. VII.* 508.
FELICITATEM ITALICAM. *Caracalla. VII.* 219.
FELICITATEM PO. R. *Gordianus III. VII.* 314.
FELICIA DECENNALIA. *Conſtans I. VIII.* 110.
FELICIA TEMPORA. *Caracalla. VII.* 218. *Probus.* 504. *Conſtantinus M. VIII.* 84.
FELIX ADVENTVS AVGGG. *Valens. VIII.* 153.
FELIX ADVENTVS AVGG. NN. *Diocletianus et ſequentes. VIII.* 7.
FELIX INGRESSVS SEN. AVG. *Max. Herc. VIII.* 26.
FELIX PROCESS. CONSVLAT. AVG. N. *Maxentius. VIII.* 56.
FELIX PROCESSVS COS. II. AVG. *Conſtantinus II. VIII.* 107.
FELIX PROCESSVS COS. IIII. AVG. N. *Conſtantinus M. VIII.* 74. — COS. VI. AVG. N. *Idem.* 75.
FELIX RESPVBL. *Iuſtinus II. VIII.* 217.
FELIX TEMPORVM REPARATIO. *Conſtans I. VIII.* 111. *et deinceps frequenter.*
FELIX CARTHAGO. *Max. Herc. VIII.* 18. *Maxentius.* 55.
FELIX TICINVS. *Baduila. VIII.* 215.
FEL. MVNICIPI VELITERNI. *in numo plumbeo. VIII.* 318.
FELICITER NVBTIIS. *Marcianus. VIII.* 191.
FIDES AVGVST. *Plotina. VI.* 466.
FIDEI COH. *vel* COHORTIVM. *Commodus. VII.* 123.
FIDEI EQVITVM. *Gallienus. VII.* 407.
FIDES EXERCITVM. *Vitellius. VI.* 317.
FIDES EXERCITVVM. *Pertinax. VII.* 145.
FIDES EXERCITVS. *Gordianus III. VII.* 314.
FIDES EXERCITVS VIII. *Gallienus. VII.* 407.
FIDEI LEG. *Severus. VII.* 167. 160.
FIDES MAXIMA. *Probus. VII.* 504.
FIDES MILITVM. *Macrinus. VII.* 239. *et plures deinceps.*
FIDES MVTVA AVGG. *Balbinus. VII.* 305.
FID. PRAETORIANORVM. *Gallienus. VII.* 407.
FIDEM MILITVM NN. *Carauſius. VIII.* 45.
FISCI IVDAICI CALVMNIA SVBLATA. *Nerva. VI.* 404.
FLOREAS SEMPER. *Baduilla. VIII.* 215.
FLORENTE FORTVNA P. R. *Galba VI.* 298.
FLVRENS SEMPER. *Iuſtinus I. VIII.* 207.
FORTI FORTVNAE. *Gal. Maximianus. VIII.* 38.
FORTVNA AVGVST. *Domitilla. VI.* 345.
FORT. DVCI. *M. Aurelius. VII.* 63. *Commodus. VII.* 115.
FORTVNAE MANENTI. *Commodus. VII.* 115.
FORTVNAE MVLIEBRI. *Fauſtina jun. VII.* 78.
FORTVNA OPSEQVENS. *Antoninus.*

VII. 24.
FOR. RE. *Auguſtus. VI.* 100.
FORT. RED. *Hadrianus. VI.* 476. *M. Aurelius. VII.* 57. 62. *Caracalla.* 208. *Geta.* 231.
FORT. RED. AVG. S. P. Q. R. *Auguſtus. VI.* 100.
FORTVNA REDVX. *Pacatianus. VII.* 339.
FORTVNAE REDVCI. *Peſcennius VII.* 155. *Severus.* 170.
FORTVNAE REDVCI CAES. NN. *Diocletianus. VIII.* 8.
FORVM TRAIANI. *Trajanus. VI.* 432.
FVNDATOR PACIS. *Severus. VII.* 178. *Licinius jun. VIII.* 69.

GALLIA, *addito etiam* HISPANIA. *Galba. VI.* 293. 294.
GALLIENVS CVM EXER. SVO. *Valerianus. VII.* 385.
GAVDETE ROMANI. *Max. Herc. VIII.* 18.
GAVDIVM ROMANORVM. *Max. Herc. VIII.* 19. *Daza.* 54. *Conſtantius II.* 113. *Iovianus.* 147.
GAVDIVM ROMANORVM ALAMANNIA *vel* FRANCIA. *Conſtantinus M. VIII.* 84. *Criſpus.* 100.
GAVDIVM ROMANORVM SARMATIA. *Conſtantinus II. VIII.* 107.
GENIO ANTIOCHENI. *Iulianus II. VIII.* 137. 141.
GENIO AVGVSTI. *Nero. VI.* 272. *Gal. Max. VIII.* 38.
GENIO CIVITATIS. *Iulianus II. VIII.* 137. 141.
GENIO EXERCITVS. *Gal. Max. VIII.* 38.
GENIVS EXERC. ILLVRICIANI. *Decius. VII.* 344.
GENIO FIL. AVG. *Conſtantinus M. VIII.* 73.
GEN. *vel* GENIVS ILLVRICI. *Decius. VII.* 344. *Aurelianus.* 481.
GENIO IMPERATORIS. *Gal. Max. VIII.* 38.
GEN. LVG. *Albinus. VII.* 163.
GENIO P. R. *Galba.*? *VI.* 296.
GENIO POPVLI ROMANI. *Diocletianus. VIII.* 8. *aliique deinceps.*
GENIVS P. R. *Auguſtus. VI.* 97. 98. *Vitellius.* 317. *Gallienus. VII.* 416.
GENIO S. P. Q. R. *Gallienus. VII.* 416.
GERMANIA. *Hadrianus. VI.* 494.
GERMANIA CAPTA. *Domitianus. VI.* 379.
GERMANIA SVBACTA. *M. Aurelius. VII.* 60.
GERMANICVS MAX. TER. *Valerianus. VII.* 385. *Gallienus.* 401.
GERMANICVS MAX. V. *Gallienus. VII.* 401. *Poſtumus.* 442.
GERMANIS (DE) *Druſus ſen. VI.* 176. 177. *M. Aurelius. VII.* 63. *Commodus.* 105.
GLORIA EXERCITVS. *Delmatius. VIII.* 103.
GLORIA EXERCITVS GALL. *Conſtantinus M. VIII.* 83.
GLORIA EXERCITVS KARTH. *Alexander tyr. VIII.* 60.
GLORIA NOVI SAECVLI. *Gratianus. VIII.* 159.
GLORIA ORBIS. *Probus. VII.* 502.
GLORIA ORBIS TERRAE. *Theodoſius II. VIII.* 181.
GLORIA ORVIS (*ſic*) TERRARVM. *Theodoſius M. VIII.* 163. *Theodoſius II.* 181. *Marcianus.* 192.
GLORIA REIPVBLICAE. *Conſtantius II. VIII.* 116.

GLORIA ROMANORVM. *Iulianus II. VIII.* 128. *Iovianus.* 147. *Valens.* 153. *Gratianus.* 159.
GOTHIA. *Conſtantinus M. VIII.* 83.

HERCVLES ADSERTOR. *Galba. VI.* 298.
HERCVLES ARGIVVS. *Poſtumus. VII.* 443.
HERCVLI COMITI AVG. *Poſtumus. VII.* 443.
HERCVLI COMITI CAESS. NOSTR. *Max. Daza. VIII.* 54.
HERC. COMMODIANO. *Commodus. VII.* 125.
HERCVLI CONS. AVG. *Gallienus. VII.* 396.
HERCVLI CRETENSI. *Poſtumus. VII.* 443.
HERCVLI DEBELLATORI. *Max. Herc. VIII.* 19.
HERC. DEVSONIENSI. *Poſtumus. VII.* 443.
HERCVLI ERYMANTHINO. *Poſtumus. VII.* 443. ERYMANTHIO. *Probus.* 504.
HERC. GADIT. *Hadrianus. VI.* 504.
HERCVLI IMMORTALI. *Poſtumus. VII.* 443.
HERCVLI INVICTO. *Poſtumus VII.* 443.
HERCVLI LIBYCO. *Poſtumus. VII.* 443.
HERCVLI MAGVSANO. *Poſtumus. VII.* 444.
HERCVLI NEMAEO. *Poſtumus. VII.* 444.
HERC. PAC. *Verus. VII.* 91.
HERCVLI PACIFERO. *Poſtumus. VII.* 444. *Probus.* 501.
HERCVLI ROMANO. *Commodus. VII.* 131. *Poſtumus.* 444. *Probus.* 504.
HERC. ROM. CONDITORI. *Commodus. VII.* 131.
HERCVLI THRACIO. *Poſtumus. VII.* 444.
HERCVLI VICTORI. *Fl. Severus. VIII.* 51.
HERCVLI MAXIMIANO AVG. *Diocletianus. VIII.* 9.
HERO LEANDRVM. *Contorn. VIII.* 288.
HILARITAS. *Commodus. VII.* 105.
HILARITAS AVGG. *Tetricus I. VII.* 456.
HILAR. TEMPOR. *Clara. VII.* 151.
HISPANIA. *Galba. VI.* 294. *Veſpaſianus.* 338. *Hadrianus.* 495. *Antoninus. VII.* 5.
HISPANIA CLVNIA SVL. *Galba. VI.* 294.
HOC SIGNO VICTOR ERIS. *Conſtantius II. VIII.* 116. *Vetranio.* 120. *Gallus.* 126.
HONOS. *M. Aurelius VII.* 44.
HONOS ET VIRTVS. *Galba. VI.* 295. *Vitellius.* 310.
HORATIVS. *Contorn. VIII.* 292.

IANO CONSERVATORI. *Pertinax. VII.* 141.
IANO PATRI. *Gallienus. VII.* 396.
IAN. CLV. *Auguſtus. VI.* 89.
IHS. CRIST. D. F. REX REGNANTITIVM. *Iuſtinianus II. VIII.* 228. *et ſimiliter deinceps.*
IMP. ET CAESAR AVG. FILI. *Caracalla. VII.* 205.
IMPER. RECEPT. *Claudius. VI.* 235.
IMPERII FELICITAS. *Caracalla. VII.* 200. 201.
IMP. XXXXII. COS. XVII. P. P. *Theodoſius II. VIII.* 182. *Eudoxia.* 184. *Valentinianus III.* 187. *Pulcheria.* 192. *Leo I.* 194.

IND. *vel* INDICTIONE *additis numeris. Mauricius. VIII.* 221. *Heraclius I.* 224.
INDVLG. AVG. *Gallienus. VII.* 407.
INDVLGENTIA AVG. *Antoninus. VII.* 22. *Alexander.* 268.
INDVLGENTIA AVGG. IN CARTH. *Severus. VII.* 183. *Caracalla.* 204.
INDVLGENTIA AVGG. IN ITALIAM. *Severus. VII.* 190.
INDVLG. FECVNDAE. *Caracalla. VII.* 207.
INDVLG. PIA POSTVMI AVG. *Poſtumus. VII.* 444.
IN HOC SIN. VIC. *Conſtantinus M. VIII.* 83.
INT. VRB. *Gallienus. VII.* 416.
INVICTA ROMA AETERNA. *Priſcus Attalus. VIII.* 180.
INVICTA ROMA FELIX KARTHAGO. *Alexander tyr. VIII.* 61.
INVICTA ROMA FELIX SENATVS. *Contorn. VIII.* 302.
INVICTA VIRTVS. *Severus. VII.* 190.
INVICTO IMP. TROPAE. *Peſcennius. VII.* 155. *Severus.* 170.
INVICTVS AV. *Carauſius. VIII.* 45.
INVICTVS SACERDOS AVG. *Elagabalus. VII.* 249.
INVICTVS (*ſc. Sol.*) *Gallienus VII.* 408.
IO CANTAB. *Gallienus. VII.* 398.
IOVI AVGG. *Diocletianus. VIII.* 9.
IOVI CONSERVATORI. *Domitianus. VI.* 379 *et deinceps frequenter.*
IOVI CONSER. IOVII CONS. *Diocletianus. VIII.* 9.
IOVI CONSERVATORI LICINI AVG. *Licinius ſen. VIII.* 64.
IOVI CONSERVATORI N. K. L. Y. K. C. *Max. Herc. VIII.* 20.
IOVI CRESCENTI *Gallienus. VII.* 398. *Saloninus.* 422.
IOVI CVSTODI. *Domitianus. VI.* 393.
IOVI DEO. *Auguſtus. VI.* 127.
IOVI DEFENS. SALVTIS AVG. *Commodus. VII.* 127.
IOVI EXSVPER. *Commodus. VII.* 115.
IOVI FVLGERATORI. *Claudius Goth. VII.* 472. *Diocletianus. VIII.* 9.
IOVI IVVEN. *Commodus. VII.* 120.
IOVI OLYM. *Auguſtus. VI.* 122.
IOVI PACATORI ORBIS. *Valerianus. VII.* 385.
IOVI PRAE. ORBIS. *Peſcennius. VII.* 155. *Severus.* 168.
IOVI PROPVGNATORI. *Severus. VII.* 178. *Gallienus.* 398. *Diocletianus. VIII.* 9.
IOVI STATORI. *Gallienus. VII.* 398. *Vabalathus.* 492.
IOV. TON. *Auguſtus, VI.* 92.
IOVI TVTATORI. *Diocletianus. VIII.* 9.
IOVI VICTORI. *Commodus. VII.* 108. *aliique paſſim.*
IOVI VLTORI. *Gallienus. VII.* 398.
IOVI VOT. SVSC. PRO SAL. CAESARIS AVG. S. P. Q. R. *Auguſtus. VI.* 103.
IOVIS CONSERVATOR. *Max. Herc. VIII.* 19.
IOVIS CVSTOS. *Veſpaſianus. VI.* 337.
IOVIS PROPVGNATOR. *Alexander. VII.* 278.
I. O. M. *Commodus. VII.* 111.
I. O. M. SPONSORI SAECVLI AVG. *Poſtumus. VII.* 444.
I. O. M. SPONSOR SEC. AVG. *Commodus. VII.* 127.
I. O. M. ET FORT. CONSER. DD. NN. AVG. ET CAES. *Licinius ſen. VIII.* 65.
I. O. M. ET VICT. CONSER. DD. NN. AVG. ET. CAES. *Licin. ſen. ibid.*

I. O. M. ET VIRTVTI DD. NN. AVG. ET CAES. *Licin. ſen. ibid.*
I. O. M. S. P. Q. R. V. S. PR. S. IMP. CAE. QVOD. PER. EV. R. P. IN. AMP. ATQ. TRAN. S. E. *Auguſtus. VI.* 105.
I. O. MAX. CAPITOLINVS. *Vitellius. VI.* 312. 317.
IOVI ET HERCVLI CONS. AVGG. *Carauſius. VIII.* 46.
IOVIO ET HERCVLIO. *Diocletianus. VIII.* 9.
IO. IO. TRIVMP. *Domitianus. VI.* 393. *Teſſera VIII.* 316.
IO. SAT. IO. *Teſſera. VIII.* 316. 318.
IOX. *Carauſius. VIII.* 46.
ISIS FARIA. *Iulianus II. VIII.* 136. 140.
ITALIA. *Hadrianus VI.* 495. *Commodus. VII.* 113.
IVDAEA. *Hadrianus. VI.* 495.
IVDAEA CAPTA. *Titus. VI.* 354.
IVNO. *Otacilia. VII.* 332.
IVNO AVG. *Salonina. VII.* 419.
IVNO AVGVSTAE. *Mamaea. VII.* 288.
IVNO REGINA. *Scantilla. VII.* 150. *Soaemias.* 265. *Etruſcilla.* 347. *Supera.* 374. *Gallienus.* 397. *Claud. Goth.* 472.
IVNONI REGINAE. *Sabina. VI.* 521.
IVNONI REGINE. *Dryantilla. VII.* 464.
IVNONI LVCINAE. *Lucilla. VII.* 99.
IVNONI MARTIALI. *Trebonianus. VII.* 358. *Voluſianus.* 367. 368. *Hoſtilianus.* 353.
IVNONI SISPITAE. *Antoninus. VII.* 14. *Commodus.* 107.
IVPPITER CVSTOS. *Nero. VI.* 272. *Domitianus.* 393.
IVPPITER LIBERATOR. *Nero. VI.* 272.
IVSSV RICHIARI REGES. *Honorius. VIII.* 172.
IVSTITIA. *Hadrianus. VI.* 476.
IVSTITIA AVGVSTI. *Peſcennius. VII.* 155.
IVST. VENER. MEMOR. *Conſtantinus M. VIII.* 93.
IVVENTA IMPERII. *Caracalla. VII.* 201.
IVVENTAS. *M. Aurelius. VII.* 45. *Claudius Goth.* 472.
IVVENTVS. *M. Aurelius. VII.* 46. *Criſpus. VIII.* 101.
IVBENTVS AVG. *Gallienus. VII.* 408.

LAETITIA. *Antoninus. VII.* 20. *Fauſtina jun.* 78. *Aquilia.* 260.
LAETITIA AVG. *Claud. Goth. VII.* 475.
LAETITIAE S. P. Q. R. *Commodus. VII.* 116.
LAETITIA TEMPORVM. *Severus. VII.* 182.
LAOCOON. *Contorn. VIII.* 288.
LARGITIO. *Conſtantius II. VIII.* 117.
LEANDRVM HERO. *Contorn. VIII.* 288.
LEG. etc. *Catalogum legionum, quas nummi offerunt, vide Vol. VIII. p. 488.*
LIBERALITAS etc. *epigraphe obvia.*
LIBERALITAS AVGGG. *Regalianus. VII.* 462.
LIBERALITAS AVG. II. *Antoninus. VII.* 14. *Severus.* 175. *Caracalla.* 200. *Elagabalus.* 248. *Alexander.* 271. *Gordianus III.* 310. *Philippus ſen.* 322.
LIBERALITAS AVG. III. *Hadrianus. VI.* 504. *Verus. VII.* 92. *Severus.* 182. *Elagabalus.* 249. *Alexander.* 271. *Gordianus III.* 312. *Philippus I.* 323. *Philippus II.* 334. *Gallienus.* 408.
LIBERALITAS AVG. IIII. *Hadrianus. VI.* 504. *Antoninus. VII.* 17. *Commodus.* 110. *Severus.* 184. *Elagabalus.*

249. *Alexander.* 272. *Gordianus III.* 312. *Gallienus.* 408.
LIBERALITAS AVG. V. *Hadrianus. VI.* 504. *Antoninus. VII.* 18. *M. Aurelius.* 57. *Commodus.* 110. *Severus.* 186. *Caracalla.* 205. *Geta.* 231. *Alexander.* 276.
LIBERALITAS AVG. VI. *Hadrianus. VI.* 504. *Antoninus. VII.* 19. *M. Aurelius.* 62. *Commodus.* 116. *Severus.* 187. *Caracalla.* 206. 208. *Geta.* 230.
LIBERALITAS AVGG. VI. ET V. *Caracalla. VII.* 208. *Geta.* 231.
LIBERALITAS AVG. VII. *Hadrianus. VI.* 504. *Antoninus. VII.* 23. *M. Aurelius.* 62. 64. *Commodus.* 123. *Caracalla.* 209.
LIBERALITAS AVG. VIII. *Antoninus. VII.* 24. *Commodus.* 131. *Caracalla.* 210.
LIBERALITAS AVG. VIIII. *Antoninus. VII.* 27.
LIBERATIS CIVIBVS. *Pertinax. VII.* 142.
LIBERATOR ORBIS. *Conſtantinus M. VIII.* 85.
LIBERATOR REIPVBLICAE. *Magnentius. VIII.* 122.
LIBERI. IMP. *Vitellius. VI.* 315.
LIBERI IMP. AVG. *Veſpaſianus. VI.* 327. 332.
LIBERIS AVG. COL. A. A. P. *Claudius. VI.* 246.
LIBERO PATRI. *Severus. VII.* 171.
LIBERO P. CONS. AVG. *Gallienus. VII.* 398.
LIBERTAS. *Brutus. VI.* 20. 24. *Caſſius.* 25. *Nero.* 273.
LIBERTAS AVGVSTA. *Claud. VI.* 239. *Claud. Goth. VII.* 475.
LIBERTAS P. R. *Galba. VI.* 295.
LIBERTAS PVBLICA. *Marciana. VI.* 469. *Iulianus tyr. VII.* 521.
LIBERTAS RESTITVTA. *Galba. VI.* 295. 298. *Hadrianus.* 505.
LIBERTATIS P. R. VINDEX. (*in antica*) *Auguſtus. VI.* 83.
LOCVPLETATORI ORBIS TERRARVM. *Hadrianus VI.* 505.
LVD. SAEC. *vel* LVDOS SAE. *Auguſtus. VI.* 102.
LVD. SAEC. FEC. *Domitianus. VI.* 385. *Severus. VII.* 185.
LVGVDVNI A. XL. *M. Antonius. VI.* 38.
LVNA LVCIFERA. *Gallienus. VII.* 398.

MAC. AVG. *Nero. VI.* 273.
MAG. IVVENT. *Teſſera. VIII.* 315. 318.
MAGNIFICENTIAE AVG. *Commodus. VII.* 127.
MARS ADSERTOR. *Galba. VI.* 298.
MARTI AVGVSTO. *Peſcennius. VII.* 155.
MARTI CONSER. *Gallienus. VII.* 398.
MART. PACAT. *Commodus. VII.* 121.
MARTI PACIF. *Probus. VII.* 501.
MARTI PATR. SEMP. VICTORI. *Conſtantinus M. VIII.* 85.
MARTI PROPAG. IMP. AVG. N. *Maxentius. VIII.* 58.
MARTI PROPVGNATORI. *Hoſtilianus. VII.* 352.
MARS VICTOR. *Numerianus. VII.* 54.
MARTI VICTORI. *Peſcennius. VII.* 156. *Severus.* 170. *Gordianus.* 314.
MARS VLTOR, *vel* MARTI VLTORI. *Auguſtus. VI.* 96. 97. 100. *Galba.* 296.

298. *Albinus. VII.* 163. *Caracalla.* 200. *Carauſius. VIII.* 46.
MATER AVGG. *Domna. VII.* 196.
MATER AVGVSTI ET CASTRORVM. *Mamaea, VII.* 288.
MAT. AVGG. MAT. SEN. M. PATRIAE. *Domna. VII.* 196.
MATER CASTRORVM. *Domna. VII.* 196.
MATRI CASTRORVM. *Fauſtina jun. VII.* 79. 81.
MATER DEVM. *Soaemias. VII.* 265.
MATRI DEVM CONSERV. AVG. *Commodus. VII.* 127.
MATRI DEVM SALVTARI. *Fauſtina ſen. VII.* 39. *Contorn. VIII.* 284.
MAVRETANIA. *Antoninus. VII.* 5.
MAVRETANIA. *Hadrianus. VI.* 498. *Antoninus. VII.* 5. *Commodus.* 132.
MEMORIA DIVI CONSTANTI. *Chlorus. VIII.* 32.
MEMORIAE AETERNAE. *Claud. Goth. VII.* 474. *Max. Herc. VIII.* 27. *Chlorus.* 32.
MEMORIAE AGRIPPINAE S. P. Q. R. *Agrippina ſen. VI.* 213.
MEMORIAE DOMITILLAE S. P. Q. R. *Domitilla Veſp. F. VI.* 346.
MEMORIA FELIX. *Chlorus. VIII.* 32.
MENTI LAVDANDAE. *Pertinax. VII.* 142.
MERCVRIO CONS. AVG. *Gallienus. VII.* 398.
MERVRIO FELICI. *Poſtumus. VII.* 445.
MET. METALLI etc. *Vide numos metallorum in moneta Trajani VI.* 445.
MILIARIVM SAECVLVM. *Philippus I. VII.* 324.
MINERVA AVG. *Gallienus. VII.* 399.
MINER. FAVTR. *Poſtumus. VII.* 445.
MINERVA SANCTA. *Severus. VII.* 190.
MINERVA VICTRIX. *Commodus. VII.* 121. *Peſcennius.* 156. *Severus.* 170. *Orbiana.* 285.
MINERVALES. *Teſſera. VIII.* 318.
MLETHRM PROPVGNATOREM PII. *Gordianus III. VI.* 316.
MODERATIONI. *Tiberius. VI.* 187.
MON. RESTITVTA. *Alexander. VII.* 279.
MONETA AVG. *Trebonianus. VII.* 361. *et ſaepe deinceps.*
MONETA IOVI ET HERCVLI AVGG. *Diocletianus. VIII.* 9.
MONETA VRBIS VESTRAE. *Criſpus. VIII.* 101. *Conſtantinus II.* 107.
MONETA *vide* SACRA.
MVNIFICENTIA. *Antoninus. VII.* 19. *Commodus.* 111. *Severus.* 176.
MVNIFICENTIA GORDIANI AVG. *Gordianus III. VII.* 315.

NAVIVS. *Antoninus. VII.* 32.
NEP. RED. *Veſpaſianus. VI.* 327.
NEPTVNI. *Sex. Pompejus. VI.* 29.
NEPTVNO AVG. *Claud. Goth. VII.* 473.
NEPTVNO CIRCENS. CONSTITVT. *Nerva. VI.* 406.
NEPTVNO CONS. AVG. *Gallienus. VII.* 399. *Tetricus ſen.* 456.
NILVS. *Hadrianus. VI.* 499.
NOBILITAS. *Geta. VII.* 228. *Elagabalus.* 248.
NOBIL. AVG. *Severus. VII.* 169.
NOBILITAS AVG. *Commodus. VII.* 116. 118. *Philippus ſen.* 328. *Tetricus pat.* 456.
NOVA SPES REIPVBLICAE. *Arcadius. VIII.* 169.

OB CIVES SERVATOS. *Galba. VI.* 298.

OB CIVIS SERVATOS. *Auguſtus. VI.* 121. 123.
OB CONSERVATIONEM PATRIAE. *Gallienus. VII.* 408.
OB CONSERVATIONEM SALVTIS. *Gallienus. VII.* 408.
OB LIBERTATEM RECEPTAM. *Gallienus. ibid.*
OB REDDIT. LIBERT. *Gallienus. ibid.*
OB VICTORIAM TRIVMFALEM. *Conſtans I. VIII.* 111. *Conſtantius II.* 117.
OLYMPIAS REGINA. *Contorn. VIII.* 289. 290.
OPI AVG. *Antoninus. VII.* 15.
OPI DIVIN. *Pertinax. VII.* 143.
OPTIME MAXIME. *Commodus. VII.* 116.
ORIENS. *Hadrianus, VI.* 478. *Allectus. VIII.* 49.
ORIENS AVG. *Valerianus. VII.* 386. *Saloninus.* 422. 423. *Regalianus.* 462. *Numerianus.* 512.
ORIGINI AVG. *Probus. VII.* 505.
ORIVNA AVG. *Carauſius. VIII.* 46.

PACATOR ORBIS. *Severus. VII.* 190. *Caracalla.* 219. *Gallienus.* 398. *Marius.* 455.
PACE P. R. TERRA MARIQ. (*vel* VBIQ.) PARTA IANVM CLVSIT. *Nero. VI.* 273.
PACI. *Herennius. VII.* 349.
PACI AVGVSTAE. *Claudius. VI.* 236. 240. *Domitillae.* 345. *Titus.* 352.
PACI AVGVSTI. *Claudius. VI.* 236. *Veſpaſianus.* 334.
PACI ORB. TERR. AVG. *Veſpaſianus. VI.* 334.
PACI PERP. *Auguſtus. VI.* 92.
PACIS EVENT. *Veſpaſianus. VI.* 334.
PALATIVM NERVAE. *Nerva. VI.* 411.
PANNONIA. *L. Aelius. VI.* 526.
PANNONIAE. *Decius. VII.* 345. *Hoſtilianus.* 352. *Aurelianus.* 481.
PANNONIAE AVG. *Iulianus tyr. VII.* 521.
PAR. AR. AD. *Severus. VII.* 177.
PART. ARAB. PART. ADIAB. *Severus. VII.* 172.
PARTHIA. *Antoninus. VII.* 5.
PARTHIA CAPTA. *Trajanus. VI.* 439.
PATER SENATVS. *Commodus. VII.* 118.
PATRES SENATVS. *Balbinus. VII.* 306.
PATIENTIA AVGVSTI. *Hadrianus. VI.* 506.
PAVLLIN. *Nero. VI.* 265.
PAX. *Auguſtus. VI.* 83. 126. *Hadrianus.* 476.
PAX AETERNA. *Pacatianus. VII.* 339.
PAX AVG. AVGG. AVGGG. *M. Aurelius. VII.* 52. *Gallienus.* 392. *Saloninus.* 422. *Claud. Goth.* 475. *Max. Herc. VIII.* 20. *Carauſius.* 47.
PAX AVGVSTI. *Veſpaſianus. VI.* 334. *Maximinus I. VII.* 291. *Probus.* 501.
PAX FVNDATA CVM PERSIS. *Philippus I. VII.* 321.
PAX. GERM. ROMA. *Vitellius. VI.* 316.
PAX ORBIS TERRARVM. *Otho. VI.* 302.
PAX PERPETVA. *Valentinianus I. VIII.* 150.
PAXS. AVG. *Galba. VI.* 296. *Aemilianus. VII.* 372.
P. D. *Commodus. VII.* 116.
PENTESILEA ACHILLIS. *Contorn. VIII.* 287.

PERPETVA CONCORDIA. *Severus.* *VII.* 179.
PERPETVETAS. (*ſic*) *Valentinianus II.* *VIII.* 162.
PERPETVITAS AVG. *Fl. Severus.* *VIII.* 50.
PERPETVITATE AVG. *Florianus.* *VII.* 499. *Carus.* 509.
PERPETVITATI AVG. *Alexander.* *VII.* 279.
PHOENICE. *Antoninus.* *VII.* 5.
PIET. *Trajanus.* *VI.* 423.
PIETAS. *Sex. Pompejus.* *VI.* 27. *Livia.* 150. *Druſus jun.* 205. *Hadrianus.* 476. *Sabina.* 521. *Antoninus.* *VII.* 2. 20. 22. *Otacilia.* 332.
PIETAS AVG. *vel* AVGG. *M. Aurelius.* *VII.* 46 *et frequenter deinceps.*
PIETAS AVGVST. *Domitilla.* *VI.* 345. *Domitia.* 401. *Matidia.* 471.
PIETAS AVGVSTAE. *Otacilia.* *VII.* 332. *Fauſta.* *VIII.* 99.
PIETAS AVGVSTORVM. *Decius.* *VII.* 345.
PIETAS AVGVSTORVM (*in antica*) *Valerianus.* *VII.* 380. 385.
PIETATI AVG. *Sabina.* *VI.* 522. *Antoninus.* *VII.* 26. *Peſcennius.* 156. *Severus.* 170.
PIETAS COS. *L. Antonius.* *VI.* 42.
PIETAS DDD. NNN. AVGVSTORVM. *Valens.* *VIII.* 154.
PIETAS MVTVA AVGG. *Balbinus.* *VII.* 306.
PIETAS FALERI. *Gallienus.* *VII.* 409.
PIETAS ROMANA. *Theodora.* *VIII.* 34.
PIET. SAECVLI. *Gallienus.* *VII.* 409.
PIETATI SENATVS. *Commodus.* *VII.* 117.
PIETATIS AVGVSTAE. *Livia.* *VI.* 157.
PINCENSIA (AELIANA) *Hadrianus.* *VI.* 446.
PIO IMP. OMNIA FELICIA. *Commodus.* *VII.* 124.
PLEBEI VRBANAE FRVMENTO CONSTITVTO. *Nerva.* *VI.* 406.
PLVR. NATAL. FEL. *Conſtantinus M.* *VIII.* 72.
PNR. *Claudius.* *VI.* 238.
POPVL. IVSSV. *Auguſtus.* *VI.* 73.
POR. OST. AVGVSTI. *Nero.* *VI.* 276.
PORTVM TRAIANI. *Trajanus.* *VI.* 426.
POTESTAS PERPETVA. *Alexander.* *VII.* 279.
P. R. REST. *Brutus.* *VI.* 24.
PRAEF. CLASS. ET ORAE MARIT. EX S. C. *Sex. Pompejus.* *VI.* 28.
PRAETOR. RECEPT. *Claudius.* *VI.* 235.
PRAESIDIA REIPVBLIC. *Chlorus.* *VIII.* 29.
PRIMI DECENNALES. *Antoninus.* *VII.* 18. *M. Aurelius.* 59. *Commodus.* 113.
PRIMIS X. MVLTIS XX. *Diocletianus.* *VIII.* 12.
PRIMI XX. IOVI AVGVSTI. *Diocletianus.* *VIII.* 12.
PRIMO AVSPIC. *Gal. Maximianus.* *VIII.* 35.
PRINCIPI IMPERII ROMANI. *Maxentius.* *VIII.* 58.
PRINC. IVVENT. *Cajus et Lucius.* *VI.* 172. *Commodus.* *VII.* 105.
PRINCEPS IVVENTVTIS. *Obvium primo in numis Caeſarum, ſerius et Auguſtorum.*
PRINCIPIA IVVENTVTIS. *Criſpus.* *VIII.* 101.
PROF. AVG. *Caracalla.* *VII.* 206.
PROFECTIO AVG. *Trajanus.* *VI.* 431. *M. Aurelius.* *VII.* 58. *Verus.* 90. *Severus.* 175. 176. 178. *Caracalla.* 210.

Alexander. 275. 277.
PROPAGO IMPERI. *Caracalla. VII.* 203. *Plautilla.* 226.
PROPVGNATORI. *M. Aurelius. VII.* 64.
PRO VALETVDINE CAESARIS S. P. Q. R. *Auguſtus. VI.* 103.
PROVID. *Iul. Caeſar. VI.* 12.
PROVIDENT. *Auguſtus. VI.* 128.
PROVIDENTIA *Severus. VII.* 186.
PROVID. AVG. *Commodus. VII.* 117. 119.
PROVIDENTIA AVG. *obvium.*
PROVIDENTIAE AVG. *Commodus. VII.* 128.
PROVIDENTIA DEORVM. *Hadrianus. VI.* 507. *M. Aurelius. VII.* 49. *Pertinax.* 144. *Caracalla.* 207. *Max. Herc. VIII.* 24.
PROVIDENTIA DEORVM, QVIES AVGG. *Diocletianus. VIII.* 14. *Max. Herc.* 24.
PVDIC. *Hadrianus. VI.* 507.
PVDICITIA. *Sabina. VI.* 521. *Fauſtina jun. VII.* 79. *Maeſa.* 267. *Otacilia.* 333. *Etruſcilla.* 347.
PVDICITIA AVG. *Orbiana. VII.* 285. *Gordianus III.* 315. *Tranquillina.* 318. *Decius.* 345. *Hoſtilianus.* 352. *Voluſianus.* 368. *Vrbica.* 519.
PVELLAE FAVSTINIANAE. *Fauſtina ſen. VII.* 40.

QVADRAGENSVMA REMISSA. *Galba. VI.* 296.
QVIES AVGVSTORVM. *Diocletianus. VIII.* 14.
QVI LVDIT ARRAM DET QVOD SATIS SIT. *Teſſera. VIII.* 316.
QVINQVENNALES POSTVMI AVG. *Poſtumus. VII.* 438.
QVOD VIAE MVNITAE SVNT. *Auguſtus. VI.* 105.

RCC. *Caligula. VI.* 224.
RECTOR ORBIS. *Did. Iulianus. VII.* 49. *Severus.* 190. *Caracalla.* 219.
RECVPERATOR VRBIS SVAE. *Conſtantinus M. VIII.* 85.
REDITVS AVG. *Florianus. VII.* 499.
REGI ARTIS. *Claudius Goth. VII.* 473.
REGNA ADSIGNATA. *Trajanus. VI.* 439.
RELIG. AVG. *M. Aurelius. VII.* 60.
RELIGIO AVGG. *Valerianus. VII.* 386.
RELIQVA VETERA HS NOVIES MILLIES ABOLITA. *Hadrianus. VI.* 478.
REN. (HADRIANVS AVG. P.P.) *Hadrianus. VI.* 514.
RENOVATIO VRBIS ROME. *Magnentius. VIII.* 122.
REPARATIO MVNERIS FELICITER. *Contorn. VIII.* 302.
REPARATIO TEMPORVM. *Valentinianus I. VIII.* 150.
REQVIES OPTIME MERITO. *Max. Herc. VIII.* 27.
REQVIES OPTIMORVM MERITORVM. *Claudius Goth. VII.* 475. *Max. Herc. VIII.* 27. *Chlorus.* 32.
REST. NVM. *Galba. VI.* 297.
REST. ITALIAE. *Trajanus. VI.* 427.
RESTITVTOR GALLIAE. *Gallienus. VII.* 402.
RESTIT. GALLIAR. *Gallienus. VII.* 409.
RESTITVT. ORIENTIS. *Valerianus. VII.* 386.
RESTITVT. SAECVLI. *Probus. VII.* 505.
RESTITVTOR LIBERTATIS. *Magnentius. VIII.* 122.
RESTITVTOR VRBIS. *Severus. VII.*

178. *Caracalla.* 219.
RESTITVTOR MON. *Alexander. VII.* 279.
RESTITVTORI ITALIAE. *M. Aurelius. VII.* 58.
RESTITVTORI ACHAIAE. *VI.* 487. AFRICAE. 488. ARABIAE. 492. ASIAE. 492. GALLIAE. 494. HISPANIAE. 495. ITALIAE. 495. LIBYAE. 497. MACEDONIAE. 498. MAVRETANIAE. 498. NICOMEDIAE. 499. PHRYGIAE. 500. SICILIAE. 500. *Sunt omnes Hadriani.*
RESTITVT. GENER. HVMANI. *Valerianus. VII.* 386.
RESTITVTOR ORBIS. *Valerianus. VII.* 386. *Aurelianus.* 482.
RESTITVTORI ORBIS TERRARVM. *Hadrianus. VI.* 507.
REX PARTHVS. *Trajanus. VI.* 437.
REX ARMENIIS DATVS. *Antoninus. VII.* 15. *Verus.* 91.
REX PARTHIS DATVS. *Trajanus. VI.* 439.
REX QVADIS DATVS. *Antoninus. VII.* 15.
RHENVS. *Domitianus. VI.* 380.
ROMA. *Nero. VI.* 266. 277. *Otho.* 302.
ROMA RENASCES. *Galba VI.* 297. 298.
ROMA RESVRGES. *Vespaſianus. VI.* 327.
ROMAE AETERNAE. *Peſcennius. VII.* 156. *Gordianus I. et II.* 302. *Hoſtilianus.* 353. *Macrianus.* 467. *Alexander tyr. VIII.* 61.
ROMAE AETERNAE V. *Carauſius. VIII.* 48.
ROMAE RESTITVTAE. *Conſtantinus M. VIII.* 85.
ROM. ET AVG. *Auguſtus. VI.* 100. 135. *aliique.*
ROMANO. RENOVA. *Carauſius. VIII.* 48.
ROMVLO AVGVSTO. *Antoninus. VII.* 15.
ROMVLO CONDITORI. *Hadrianus. VI.* 507.
R. XL. LIBERTAS AVG. *Galba. VI.* 296.
R. XL. ROMA. *Galba. ibid.*

SABINAE, *Contorn. VIII.* 287.
SACERD. COOPT. IN OMN. CONL. SVPRA NVM. EX S. C. *Nero. VI.* 261.
SACERDOS DEI SOLIS ELAGAB. *Elagabalus. VII.* 250.
SACERDOS DIVI AVGVSTI. *Antonia. VI.* 179. *Claudius.* 235.
SACERDOS VRBIS. *Alexander. VII.* 270.
SACRA MONET. AVGG. ET CAESS. NOSTR. *Diocletianus. VIII.* 10. *et coaevi alii.*
SACRA MON. VRBIS. *Conſtantinus II. VIII.* 107.
SACRA MON. VRB. AVGG. ET CAESS. NN. *Diocletianus. VIII.* 10. *et coaevi alii.*
SAECVLARES AVGG. *Philippus pat. et fil. et Otacilia. VII.* 325. *Max. Herc. VIII.* 20.
SAECVLARES *vel* SAECVLARHS AVG. *Gallienus VII.* 409.
SAECVLARIA SACRA. *Severus. VII.* 185.
SAEC. AVR. *Hadrianus. VI.* 508.
SAEC. FEL. *Commodus. VII.* 114.
SAECVLI FELICITAS. *Fauſtina jun. VII.* 79. *Trebonianus.* 361. *Marius.* 455. *Probus.* 505. *Carus.* 509.

SAECVLO FECVNDO. *Albinus. VII.* 162.
SAECVLO FRVGIFERO. *Pertinax. VII.* 144. *Albinus.* 162. *Severus.* 169.
SAECVLVM. *Tetricus fil. VII.* 459.
SAECVLVM NOVVM. *Philippus pat. VII.* 327. *Hoſtilianus.* 352. *Trebonianus.* 361. *Voluſianus.* 368.
SAL. *Sex. Pompejus. VI.* 27.
SALVATOR REIPVBLICAE. *Vetranio. VIII.* 120.
SALVIS AVGG. ET CAESS. AVCTA (*vel* FELIX) KART. *Diocletianus. VIII.* 11. *et coaevi.*
SALVIS AVGG. ET CAESS. FEL. ORBIS TERR. *Max. Herc. VIII.* 23.
SALVS. *Nero. VI.* 277. *Hadrianus.* 478.
SALVS AVG. *Tetricus fil. VII.* 460. *Claudius Goth.* 473.
SALVS AVGVSTA. *Livia. VI.* 157.
SALVS AVG. NOSTRI. *Conſtantius II. VIII.* 117.
SALVS GENERIS HVMANI. *Auguſtus, VI.* 98. 108. *Galba.* 297. *Caracalla. VII.* 219.
SALVS MVNDI. *Olybrius. VIII.* 198.
SALVS PROVINCIARVM. *Poſtumus. VII.* 445.
SALVS REIPVBLICAE. *Conſtantinus M. VIII.* 85. *Fauſta.* 99.
SALVS ET GLORIA ROMANORVM. *Iuſtinianus I. VIII.* 209.
SALVTI AVG. *M. Aurelius. VII.* 58.
SALVTI AVGVSTI. *Peſcennius. VII.* 156.
SALVTI AVGVSTOR. *M. Aurelius. VII.* 49.
SALVSTIVS AVTOR. *Contorn. VIII.* 292.
SANCT. DEO SOLI ELAGABAL. *Elagabalus. VII.* 249.
SAPIENTIA. *Conſtantinus M. VIII.* 85. *Contorn.* 287.
SAPIENTIA PRINCIPIS. *Licin. pater. VIII.* 65. *Conſtantinus M.* 87.
SARMATIA GAVDIVM ROMANORVM. *Conſtantinus II. VIII.* 107.
SARMATIA DEVICTA. *Conſtantinus M. VIII.* 87.
SARM. (DE) *M. Aurelius. VII.* 64. *Commodus.* 106. 107.
SCYTHIA. *Antoninus. VII.* 5.
SEC. ORB. *Commodus. VII.* 121.
SECVRITAS AVG. *vel* AVGG. *Gordianus I. et II. VII.* 302. *Herennius.* 349. *Hoſtilianus.* 353. *Licin. pater. VIII.* 66.
SECVRIT. ORB. *Commodus. VII.* 121.
SECVRITAS PERPETVA. *Caracalla. VII.* 199. 200. *Saloninus.* 422. *Probus.* 502. *Gal. Max. VIII.* 37.
SECVRITATI PERPETVAE. *Caracalla. VII.* 207.
SECVRITAS P. R. *Otho. VI.* 302. *Vitellius.* 317.
SECVRIT. PVBLICA. *M. Aurelius. VII.* 62. *Hanniballianus. VIII.* 104.
SECVRITAS REIPVBLICAE. *Hanniballianus. VIII.* 104. *Iulianus II.* 133. *Iovianus.* 147.
SECVRITAS TEMPORVM. *Macrinus. VII.* 239.
SENATVS PIETATI AVGVSTI. *Galba. VI.* 297.
SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. *Trajanus. VI.* 431.
SENATVS ROMANVS. *Vitellius. VI.* 317.
SENTIAM FELICITER. *Teſſera. VIII.* 318.
SERAPIDI COMITI AVG. *Gallienus. VII.* 400.
SERAPIDI CONSER. AVG. *Commodus.*

VII. 128.
SEVERI AVG. PII FIL. *Caracalla. VII.* 200. 201. *Geta.* 228.
SIC V. SIC X. *Licinius fil. VIII.* 69.
SICIL. *Auguſtus. VI.* 93. 101. 108. 110.
SICILIA. *Hadrianus. VI.* 500. *Antoninus. VII.* 5.
SIDERIBVS RECEPTA. *Fauſtina jun. VII.* 81.
SIGNA P. R. *Auguſtus. VI.* 96. 97. 98.
SIGNIS RECEPTIS. *Auguſtus. VI.* 94. *ſeq. Veſpaſianus.* 329.
SIGNIS RECEPTIS S. P. Q. R. *Auguſtus. VI.* 95. 100. 128.
SIGNIS RECEPT. DEVICTIS GERM. *Germanicus. VI.* 209.
SIGNIS A SARMATIS RESTITVTIS. *Domitianus. VI.* 371.
SIS. *Conſtantinus II. VIII.* 108.
SISCIA AVG. *Gallienus. VII.* 410.
SISCIA PROBI AVG. *Probus. VII.* 505.
SOL. AVG. *Claud. Goth. VII.* 473.
SOL DOMINVS IMP. ROMANI. *Aurelianus. VII.* 482.
SOLI CONSER. *Tetricus fil. VII.* 459.
SOLI CONS. AVG. *Gallienus. VII.* 460.
SOLI INVICTO. *Gallienus. VII.* 400. *Macrianus.* 467.
SOLI INVICTO COMITI. *Daza. VIII.* 54. *Conſtantinus M.* 75. *Criſpus.* 101.
SOLVS AVG. *Claudius Goth. VII.* 473.
SOVSTI. *Fauſtina ſen. VII.* 41.
SPES. *Druſus ſen. VI.* 177.
SPES AVGVSTA. *Claudius. VI.* 238.
SPES PVBLICA. *Diadumenianus. VII.* 241. *Aemilianus.* 372. *Saloninus.* 422. *Conſtantinus M.* 87.
SPES RP. *Valens. VIII.* 155.
SPES REIPVBLICAE. *Fauſta. VIII.* 99.
SPES ROMANORVM. *Mag. Maximus. VIII.* 165.
SPEI FIRMAE. *Peſcennius. VII.* 156.
SPEI PERPETVAE. *Caracalla. VII.* 199.
S. P. Q. R. *Auguſtus VI.* 81. *Galba.* 297. 298. *Fauſtina jun. VII.* 80. *Gallienus.* 410.
S. P. Q. R. ADSERTORI LIBERTATIS PVBLICAE. *Veſpaſianus. VI.* 329.
S. P. Q. R. AN. N. F. F. OPTIMO PRINCIPI. *Hadrianus. VI.* 508. *Antoninus. VII.* 11. *Alexander.* 280.
S. P. Q. R. EX S. C. *Hadrianus. VI.* 509.
S. P. Q. R. IVLIAE AVGVST. *Livia. VI.* 149. *Domna. VII.* 197.
S. P. Q. R. MEMORIAE AGRIPPINAE. *Agrippina ſen. VI.* 213.
S. P. Q. R. OB C. S. *Caligula. VI.* 222. 223. *Albinus. VII.* 163.
S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. *Trajanus paſſim. Antoninus. VII.* 18. *Severus.* 170. *Gallienus.* 410. *Daza. VIII.* 54. *Alexander tyr.* 61. *Licin. pater.* 66. *Conſtantinus M.* 87.
S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *Caligula. VI.* 225.
S. P. Q. R. PARENT. CONS. SVO. *Auguſtus. VI.* 113.
S. P. Q. R. IMP. CAE. QVOD. V. M. S. EX EA P. Q. IS AD A. DE. *Auguſtus. VI.* 105.
S. P. Q. R. QVOD INSTINCTV DIVINITATIS etc. *Conſtantinus M. VIII.* 87.
S. P. Q. R. V. P. RED. CAES. *Auguſtus. VI.* 63.
S. P. Q. R. V. S. PRO. S. ET. RED. AVG. *Auguſtus. VI.* 103.
STA BOV. *Geta VII.* 234.
SVFPD. *Domitianus. VI.* 387.

SVMMVS SACERDOS AVG. *Elagabalus. VII.* 250.
SYRIA. *Antoninus. VII.* 5.

TELLVS STABILITA. *Hadrianus. VI.* 509. *Commodus. VII.* 119.
TEMPLVM DIVI AVG. REST. *Antoninus. VII.* 25.
TEMPORVM FELICITAS. *Antoninus. VII.* 20. *Ann. Verus.* 83. *Commodus.* 112. 129. *Alexander.* 280. *Orbiana.* 285. *Laelianus.* 449.
TERENTIVS. *Contorn. VIII.* 292.
TIBERIS. *Galba. VI.* 298.
TRAIECTVS. *Caracalla. VII.* 206. *Gordianus. III.* 312. *Carinus.* 514.
TRANQVILLITAS AVGG. *Philippus pat. VII.* 328. *Tacitus.* 497.
TRES GALLIAE. *Galba. VI.* 293.
TR. P. XXXVII. COS. XVII. P. P. *Theodoſius II. VIII.* 182.
TR. P. XXXXII. COS. XVII. P. P. *Theodoſius II. ibid.*
TRIVMFVS CAESARVM. *Conſtans I. VIII.* 109.
TRIVMP. AVG. *Veſpaſianus. VI.* 326.
TRIVMPHVS PARTHICVS. *Trajanus. VI.* 441.
TRIVMPHVS QVADORVM. *Numerianus. VII.* 512.
TRIVMFATOR GENTIVM BARBARARVM. *Conſtans I. VIII.* 111. *Conſtantius II.* 117. *Valentinianus I.* 151. *Valens.* 155. *Theodoſius M.* 163. *Arcadius.* 169. *Honorius.* 173.
TVTELA AVGVSTI. *Vitellius. VI.* 318. *Veſpaſianus.* 329.
TVTELA AVG. *Carauſius. VIII.* 48.
TVTELA ITALIAE. *Nerva. VI.* 407.
VBERITAS. *Carauſius. VIII.* 48.
VBERITAS AVG. *Hoſtilianus. VII.* 352.
VBIQVE PAX. *Gallienus. VII.* 411.
VBIQVE VICTOR *vel* VICTORES. *Licin. pat. VIII.* 66. *Conſtantinus M.* 90.
VCVI. *Diocletianus. VIII.* 12.
VEHICVLATIONE ITALIAE REMISSA. *Nerva. VI.* 408.
VENVS. *Maeonius. VII.* 491.
VENVS AVG. *Domitia. VI.* 401. *Claudius Goth. VII.* 474. *Amandus. VIII.* 41.
VENVS AVGVST. *Iulia Titi. VI.* 365.
VENVS CAELESTIS. *Soaemias. VII.* 265.
VENERIS FELICIS. *Hadrianus. VI.* 510.
VENVS GENITRIX. *Paula. VII.* 258.
VENERI GENETRICI. *Plotina. VI.* 466. *Hadrianus.* 511.
VENVS VICTRIX. *Caracalla. VII.* 211. *Supera.* 374. *Fauſtina jun.* 80. *Carinus.* 515. *Gal. Valeria. VIII.* 40.
VERONA NPRITE COND. *Max. Herc. VIII.* 10.
VESTA. *Livia. VI.* 150. 151. 152. *Caligula.* 221. *Veſpaſianus.* 332. *Iulia Titi.* 366. *Trajanus.* 423. *Fauſtina ſen. VII.* 38. *Aquilia.* 260. *Supera.* 374.
VESTA P. R. QVIRITIVM. *Vitellius. VI.* 317.
VIA TRAIANA. *Trajanus. VI.* 421.
VICTOR GENTIVM BARBARAR. *Conſtantinus M. VIII.* 90.
VICTOR OMNIVM GENTIVM. *Maxentius. VIII.* 59. *Conſtantinus M.* 90. *Conſtantius II.* 117.
VICTORES AVGVSTI. *Valens. VIII.* 155.

VICTORIBVS AVGG. NN. *Conſtantinus M. VIII.* 91.
VICTORIA AET. *Gallienus. VII.* 415.
VICTORIA ALEXANDRI AVG. *Alexander tyr. VIII.* 61.
VICTORIA AVG. III. VI. VII. VIII. VIIII. *Gallienus. VII.* 415.
VICTORIA AAAÅGGGG. *Conſtantinus III. VIII.* 177.
VICTORIA AVG. LIB. ROMANOR. *vel* LIB. ROM. ORB. *Magnentius. VIII.* 122. *Decentius.* 123.
VICTORIA BEATISSIMORVM CÆSS. *Chlorus. VIII.* 30. *Conſtantius II.* 115.
VICTORIAE BRITANNICAE. *Severus. VII.* 188. *Caracalla.* 207. *Geta.* 231.
VICTORIA CARPICA. *Philippus pater. VII.* 323.
VICTORIA CEA. *Carauſius. VIII.* 48.
VICT. CONSTANT. AVG. *Chlorus. VIII.* 31.
VICTORIA CONSTANTINI AVG. *Daza. VIII.* 54.
VICTORIAE DD. NN. AVGG. *Magnentius. VIII.* 122.
VICT. GAL. AVG. *Gallienus. VII.* 415.
VICT. GAL. AVG. III. *Gallienus. VII.* 415.
VICTORIAE AVGG. IT. GERM. *Gallienus. VII.* 402. *Saloninus.* 422.
VICT. GERM. *M. Aurelius. VII.* 60. *et deinceps frequenter.*
VICTORIA G. M. *Valerianus. VII.* 386. *Claud. Goth.* 474.
VICTORIA GOTHICA. *Claud. Goth. VII.* 474. *Aurelianus.* 484. *Tacitus.* 498. *Probus.* 506. *Conſtantinus M. VIII.* 90.
VICTOR. IVST. AVG. *Peſcennius. VII.* 156. *Severus.* 170. *Domna.* 197.
VICTORIA NAVALIS. *Veſpaſianus. VI.* 330. *Titus.* 354. *Domitianus.* 370.
VICTORIA OTHONIS. *Otho. VI.* 302.
VIC. PARTHICAE. *M. Aurelius. VII.* 57. *Severus.* 178. *Caracalla.* 218. *Macrinus.* 238. *Valerianus.* 378. *Gallienus.* 415. *Saloninus.* 422.
VICTORIA PARTHICA MAXIMA. *Severus. VII.* 180. *Caracalla.* 202.
VICTORIA PONTICA AVG. *Tacitus. VII.* 498.
VICTORIA PRINCIPVM. *Theodahatus. VIII.* 214.
VICTORIAE SARMATICAE. *Diocletianus. VIII.* 12 *et ſequentes.*
VICTOR. SEVER. AVG. *Severus. VII.* 170.
VICTORIOSO SEMPER. *Probus. VII.* 505.
VIENNA DE OFFICINA LAVRENTI. *Mauricius. VIII.* 220.
VIRTVS. *M. Aurelius. VII:* 46.
VIRTVS EXERCITVS GALL. *Conſtantinus M. VIII.* 91. *Conſtans I.* 112. *Iulianus II.* 134.
VIRT. EXERC. ROM. *Theodoſius M. VIII.* 164.
VIRTVS HERCVLI CAESARIS. *Chlorus. VIII.* 30.
VIRTVTI HERCVLIS. *Max. Herc. VIII.* 23.
VIRTVS ILLYRICI. *Aurelianus. VII.* 484. *Diocletianus. VIII.* 12. *Max. Herc.* 23. *Chlorus.* 30.
VIRTVS IOVI CAESARIS. *Gal. Max. VIII.* 36.
VIRTVS MILITVM. *Max. Herc. VIII.* 26.
VIRTVS VALERI. *Gallienus. VII.* 416.
VIRTVTI ET FELICITATI. *Trajanus. VI.* 436.
VITELL. (L.) CENSOR II. *vel* COS. III.

CENSOR. *Vitellius. VI.* 313.
VNDIQVE VICTORES. *Numerianus. VII.* 513. *Chlorus. VIII.* 30.
VN MR. *Conſtantinus M. VIII.* 93.
VOLKANVS VLTOR. *Auguſtus. VI.* 96.
VOTA. *Aurelius. VII.* 53.
VOTA AVGVSTI. *Victorinus. VII.* 452.
VOT. DECENN. *Pertinax. VII.* 144.
VOTA ORBIS. *Valerianus. VII.* 386.
VOTA ORBIS ET VRBIS SEN. ET P. R. *Conſtantinus M. VIII.* 91.
VOTA PVBLICA. *Auguſtus. VI.* 113 *et deinceps frequenter usque ad Honorium. Vide horum plerosque collectos, et explicatos Vol. VIII. pag.* 136.
VOTA ROMANORVM. *Arcadius. VIII.* 169.
VOTA SOLVTA DECENN. (*vel* X.) *Antoninus. VII.* 25. *M. Aurelius.* 59. *Commodus.* 118. 119. *Caracalla.* 206. *Probus.* 506.
VOTA SVSCEPTA. *Trajanus. VI.* 439.
VOT. P. SVSC. PRO. SAL. ET. RED. I. O. M. SACR. *Auguſtus. VI.* 103.
VOTA SVSCEPTA X. *Antoninus. VII.* 19. *Caracalla.* 203.
VOTA SVSCEP. DECENN. *Antoninus. VII.* 25. *Commodus.* 110. 112. 114.
VOTA SVSCEP. DECENN. II. *M. Aurelius. VII.* 59.
VOTA SVSCEPTA XX. *Severus. VII.* 182. *Caracalla.* 203.
VOTA SVSCEPTA DEC. III. *Antoninus. VII.* 26.
VOTA VICENNALIOR. *Conſtantinus II. VIII.* 108.
VOTIS DECENNALIBVS. *Severus. VII.* 179.
VOTIS FELICIBVS. *Commodus. VII.* 126. 129.
VOTIS MVLTIS. *Majorianus. VIII.* 195.
VOTIS ROMANORVM. *Diocletianus. VIII.* 12.
VOTIS VICENNALIBVS. *Alexander. VII.* 275.
VOTIS V. — X. *etc. Vide haec enumerata et explicata in tractatu de numis votorum Vol. VIII. pag.* 473.
VOT. XIII. *Juſtinus I. VIII.* 207.
VOTO PVBLICO MVLTIS XX. IMP. *Carauſius. VIII.* 49.
VOTVM PVBLICVM. *Carauſius. VIII.* 49.
VRBS ROMA. *Conſtans I. VIII.* 112.
VRBS ROMA AETERNA. *Trajanus. VI.* 428. *Hadrianus.* 510
VRBS ROMA BEATA. *Conſtans I. VIII.* 112.
VRBEM RESTITVTAM. *Vitellius. VI.* 316.
VTILITAS PVBLICA. *Max. Herc. VIII.* 18. *Fl. Severus.* 50. *Conſtantinus M.* 92.

XV. S. F. *Auguſtus. VI.* 102.
XVVIR. SACR. FAC. *Vitellius. VI.* 316.
XXXX. REMISSAE. *Galba. VI.* 296.
X. CONSTANTI AVG. *Chlorus. VIII.* 31.
X. M. XX. *Gal. Max. VIII.* 86.
XX. MAXIMIANI AVG. *Max. Herc. VIII.* 23.
XC. — XCVI. — XCVII — XCVIII — VCVC. *Diocletianus. VIII.* 12. *Max. Herc.* 23. *Chlorus.* 30. *Gal. Max.* 36.

INDEX GRAECVS.

ΑΝΑΞΑΡΚΟϹ. ΝΙΚΟΚΡΕΩΝ. *Contorn.* VIII. 291.
ΑΝΑϹΤΑϹΙϹ. *Zimiſces.* VIII. 251.
ΑΦΙΕΡΩϹΙϹ. *Carus.* VII. 509.
ΓΕѠΡΓΙΟϹ. (Ο.) *Alexius I.* VIII. 266. *et deinceps.*
ΔΗΜΗΤΡΙΟϹ. (Ο. ΑΓΙΟϹ.) *Theodorus Ducas.* VIII. 266. *Andronicus II.* 269. *Ioannes VI.* 270.
ΔΙΜΙΤΡΙ. (Ο. Α.) *Conſtantinus VI.* VIII. 236.
ΔΟΜΕϹΤΙΚΟϹ. (ΜΕΓΑϹ) *Ioannes VI.* VIII. 270.
ΔΡΑΧΜΗ. ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ. *Nero.* VI. 279.
ЄΝ. ΤΟΥΤѠ. ΝΙϹΑΤ. *etc. Baſilius II.* VIII. 252.
ЄΤΗϹΙΑ. ϹΥϹϹΙΤΙΑ. *Antoninus.* VII. 35.
ЄΥΓΕΝΙΟ. (Ο. ΑΓΙΟ.) *Manuel I.* VIII. 262.
ЄΦ. ϹΚѠΠΙ. *Teſſera.* VIII. 317.
ΗΡΩϹ. ΑΓΑΘΟϹ. ΑΝΤΙΝΟΟϹ. *Antinous.* VI. 530.
ΘΕΟΝ. ΑΝΤΙΝΟΟΝ. Η. ΠΑΤΡΙϹ. *Antinous.* VI. 532.
ΘΕΟΤΟϹ. ΒΟΗΘ. RѠΜΑΝѠ. *Romanus IV.* VIII. 258.
ΘΕΟΥ. ΟΠΛΟΦΟΡΟΥ. *Gordianus III.* VII. 314.
ΙΑΚΧΟϹ. ΑΝΤΙΝΟΟϹ. *Antinous.* VI. 530.
ΙΑΚΧΟϹ. ΝΕΟϹ. ΑΝΤΙΝΟΟϹ. *Antinous.* VI. 535.
IHSVS XRISTVS BASILЄV BASILЄ. *Zimiſces.* VIII. 250 *et deinceps.*
IHS. XPS. REX REGNANTIVM. *vel* IHSVS XPISTVS NIKA. *Michael II.* VIII. 239 *et deinceps.*
ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ. *Livia.* VI. 168.
ΚΟΣΩΝ. *Brutus.* VI. 20.
ΚΥΡΙΕ. (*vel* ΚΕ.) ΒΟΗΘΕΙ. *Alexius I.* VIII. 260. *Andronicus II.* 269.
CVRIЄ ΒΟΗΘΗ ΤΟ CO DOVLO. *Theophilus.* VIII. 240.
ΜΙ. (Ο. ΑΓΙΟϹ) *Theodorus Ducas.* VIII. 266.
ΜΡ. ΘV. *Zemiſces.* VIII. 251 *et deinceps.*
ΝΕΑ. (ΗΡΑ) *Meſſalina Claudii.* VI. 252.
ΝΕΙΚΗ. ΟΠΛΟΦΟΡΟΣ. *Gordianus III.* VII. 314.
ΝΙΚΟΚΡΕΩΝ. ΑΝΑΞΑΡΚΟϹ. *Contorn.* VIII. 291.
ΟΜΟΝΟΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Domitianus.* VI. 394.
ΟΠΛΟΦΟΡΟΣ. *Gordianus III.* VII. 314.
ΟΥΔΕΝ. ΕΜΟΥ. ϹΟΥ. ΕϹΤΑΙ. ΑΚΚΙΖΩΜΕΝΟΥ. *Contorn.* VIII. 291.
ΠΑΝΙ. ΑΝΤΙΝΟѠ. *Antinous.* VI. 535. 536.
ΠΑΤΡΟΣ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. *Livia.* VI. 148.
ΠΛΑΤΩΝ. *Auguſtus.* VI. 131.
ΠΟΛΙΟΥΧΟϹ. *Domitianus.* VI. 394.
ΠΡΟΝΟΙΑ. ΘΕѠΝ. *Peſcennius.* VII. 157.
ΠΥΘΙΟϹ. ΝΕΟϹ. ΑΝΤΙΝΟΟϹ. *Antinous.* VI. 535.
ΤѠ. ΣѠΤΗΡΙ. ΤΗΣ. ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ. *Nero.* VI. 278.
ΦΥΛΑΞΕ. *Teſſera.* VIII. 318.
ѠΜΗΡΟϹ. *Contorn.* VII. 291.

INDEX III.

RERVM.

Acacia in manibus impp. infimi aevi. VIII. 505.
Acclamationes in circenſibus: VINCAS, NIKA, PLACEAS, contorniatis inſcriptae. VIII. 301.
Achaiae infinita beneficia praeſtat Hadrianus. VI. 487.
Achilles cum Pentheſilea a ſe caeſa. VIII. 287.
Adfinis Maxentii in numis dictus Chlorus. VIII. 32.
Adoptio inſolens Severi in gentem M. Aurelii. VII. 173.
Aegidis Palladiae origo. VI. 375.
Aeneas Anchiſen efferens. VI. 4. VII. 30. Scrofae cum ſuculis occurrens. *ibid.*
Aenei max. mod. ſub Hadriano feriri coepti. VI. 512.
Aeolis dicta Agrippina utraque, et cur. VI. 214.
Aera orbis conditi a Graecis poſt abolitos conſulatus invecta. VIII. 267. 333.
Aeſculapius in numo Gallieni. VII. 395. cum Hygeia ſacrificans adſtante cane. VII. 33. ſerpentis ſpecie Romam invectus. VII. 32. Ei Caracalla Pergami ſacra facit. VII. 212.
Aeterni dicti Auguſti. VII. 181.
Aeternitas attributum divinum. VIII. 457. Ejus ſignificatio. *ibid.* Principibus applicata habuit rationem pii voti. *ibid.* Solis et lunae ſpecie adumbrata. VII. 181.
Aeternitatis ſymbola. VI. 423.
Afinia veriſimilis Treboniani uxor. VII. 370.
Africae imago. VIII. 25.
Alamannia Romanorum gaudium. VIII. 84.
Alexander M. Numi contorniati hoc nomine inſcripti non indicant Alexandrum Sev., ſed regem Macedonum. VIII. 289. Ex cauſis politicis deus Ammon. VII. 174. Ejus aemulus Caracalla. VII. 219. Cum eo Conſtantinus M. tam virtute, quam corporis forma comparatus. VIII. 80.
Alexander Marci Antonii et Cleopatrae filius. VI. 49.
Alimenta pueris a Trajano praeſtita. VI. 424.
Alſan quadrigarius. VIII. 293.
Amazonis caput cum capite Commodi jugatum. VII. 128.
Ammonis caput in numo Auguſti. VI. 87.
Amphion et Zethus novercam Dircen tauro adligatam raptantes. VIII. 287.
Amphitheatrum Flavium. VI. 357. 375. in numo Alexandri Sev. VII. 270. in

numis ſpuriis Veſpaſiani. Vl. 340.
Anagniae Latii officina monetaria M. Antonii. Vl. 48.
Anaſtaſis illuſtre templum Hieroſolymis a Conſtantino M. in honorem Chriſti reſurgentis aedificatum. Vlll. 251.
Anaxarchus philoſophus in contorniato. Vlll. 291.
Ancilium forma. Vll. 13.
Annus primus apud Graecos in numerandis annis regum vel imperatorum, etiam ſerius Germanicorum, plerumque incompletus. Vlll. 448.
Annus natalis in principibus R. duplex. Vl. 508.
Anni imperii numis infimi aevi inſcripti. Vlll. 509.
Antinous in lunam deductus. Vl. 533.
Antiochiae typus in numo Hadriani commatis Romani. Vl. 513.
Antonia Claudii Aug. et Petinae filia. Vl. 251.
Antonii ab Hercule oriundi. Vl. 44.
Antonius IIIvir provincias inter Cleopatrae filios diſtribuit. Vl. 47. Habitus Bacchus et Oſiris. 64 ſeq.
Antonini quot? Vll. 254.
Antoninus V. dictus Elagabalus. Vll. 234.
Anubin portat Commodus. Vll. 118.
Apis cum inſerta lateri lunula. Vl. 530.
Apollo Actius ſtolatus. Vl. 107. Apollo Auguſtus idem cum Actio Vll. 13. Palatinus ſtolatus inſtar Actii. 124. Apollo Moneta. 122. Sanctus in numo Peſcennii, ut in numis Antiochiae. 154. Salutis praeſes. 357. Propterea a Caracalla auxilio vocatus. 212. Ab Auguſto impenſius cultus, et cur. Vl. 81. 93. 107. Ejus oraculum in numo Philippi I. Vll. 321.
Apollodorus Damaſcenus pontis Danubii architectus, Vl. 419 et Fori Trajani. 432.
Apollonius Tyaneus in contorniato. Vlll. 292.
Apuleius philoſophus in contorniato. Vlll. 292.
Aquaeductus Trajani. Vl. 425.
Aquila princeps legionis ſignum. Vlll. 493.
Aquila ſtans in medio noctuae et pavonis. Vll. 33.
Ara Lugdunenſis Romae et Auguſti. Vl. 135 ſeq.
Ara maxima Iovi ab Hercule ſtatuta. Vll. 30.
Arabes et Adjabeni a Severo devicti. Vll. 172.
Arcus triumphalis. Vl. 277.
Argentariorum varia nomina. Vlll. 307. poſita menſa uſuram exercere ſoliti, unde menſarii et trapezitae dicti. *ibid.* Horum unus proponitur in contorniato. *ibid.*
Aries Mercurii comes. Vll. 398.
Armeniam capit Auguſtus. Vl. 98. Ei regem imponit Antoninus. Vll. 15. Armeniaca tiara. Vl. 98.
Arricidia Titi. Vl. 364.
Artabanus Arſacidarum poſtremus ab Artaxerxe Perſa everſus. Vll. 273.
Aſina pullum lactans. Vlll. 174. 289.
Aſini caput a Chriſtianis adorari paſsim creditum. Vlll. 173. Symbolum Daciae. Vll. 344.
Aſinus Apollinis inter Scythas victima. Vll. 344.
Aſtrum juxta caput Iul. Caeſaris, et cur. Vl. 18.
Auguratus viventi adimi non poteſt. Vl. 32.
Auguſtei nominis origo et occaſio. Vlll. 355. Vocabuli *Auguſtus* ſignificatio et

etymon. *ibid.* Graecis Σεϐαστος. *ibid.* Hereditate tranſivit in adoptatos Tiberium et Liviam. 356. ſubinde et ab extraneis adſcitum. *ibid.* Summum ſplendorem, at nullam poteſtatem intulit. *ibid.* In M. Aurelio et L. Vero primum exemplum duorum uno tempore Auguſtorum. 357. Si plures uno tempore Auguſti fuere, quis eorum honoratior. *ibid.* Numerus plurium una Auguſtorum ſcripto AVGG. AVGGG. etc. indicabatur. 358. Qui Caeſares tantum fuere, dicti Auguſti per conſortium. *ibid.*

Auguſtus (ſemper) VIII. 359.

Auguſtus adhuc vivus pro deo cultus, at non in urbe. VI. 124.

Auguſtus iterum, (ΔIC. CЄB.) dictus Hadrianus in numo Meſembriae. VIII. 359.

Auguſti dicti Perpetui. VIII. 358.

Auguſta et Cεϐαστη in eodem numo dicta Sabina. VIII. 359.

Auguſtarum varius capitis cultus. VIII. 364.

Auguſtalia ob reditum Auguſti conſtituta. VI. 100.

Auguſtuli nomen in numis Romuli non exſtat. VIII. 203.

Avitus (Iul.) maritus Maeſae. VII. 245.

Aurelianus quadrigarius. VIII. 293.

Aurelius. (M.) De ejus philoſophia judicium. VII. 53.

Aurorae imago in numo Trajani. VI. 442.

Aurum coronarium. VII. 6.

Aurea Commodi moneta rara, quin jam etiam poſtremis imperantis M. Aurelii annis. VII. 135.

Auſpices dii Hercules et Bacchus a Severo dicti. VII. 171.

A Ω in numis Conſtantis I., ejusque ſignificatio. VIII. 112.

Babulus quadrigarius. VIII. 293.

Bacchus infans in choro Nympharum et Satyrorum. VII. 18.

Bacchus Antinous. VI. 530.

Bacchi ciſta ſymbolum Aſiae proconſularis. VI. 82.

Bacchanalia in contorniatis. VIII. 284.

Barbae apud Romanos alendae quae cauſae. VI. 76. Ejus in imperatoribus varius modus. VIII. 363. Eam cur aluerit Antonius IIIvir et viri illuſtres coaevi. VI. 36. Barbam ex Auguſtis primus promittit Hadrianus, et cur. 485. Ejus exemplum ſequuntur ſucceſſores. *ibid.* Poſt longum intervallum eum abjicit Conſtantinus M. VIII. 72. 502. revocat Iulianus II. VIII. 132. a ſucceſſoribus iterum omiſſam reſtituit Phocas. VIII. 502.

Barchoceba Iudaeus in Romanos rebellis. VI. 496.

Βασιλευς. Hoc nomine vocati in numis Auguſti infimi aevi. VIII. 366. 501.

Baſilica, opus Trajani. VI. 433.

Baſsianus Domnae pater. VII. 244. Idem nomen et Caracallae fuit. 199.

Beliſarius in Iuſtiniani I. numis effictus creditus. VIII. 209.

Bonifacius quadrigarius. VIII. 293. perperam habitus pro Bonifacio Africae praefecto. *ibid.*

Boryſthenes famigeratus Hadriani equus. VI. 510.

Bos Soli ſacer. VII. 400.

Britanni exules orbis. VI. 247. ſcripti primum ſimplice T, ſerius geminato. VI. 240.

Britannicus dictus Caligula ex vitiatis Britannorum ſcortis. VI. 221.

Brutia dicta Criſpina Commodi in numis peregrinis. VII. 139.

Brutus (Marcus) an a vetere L. Bruto oriundus. VI. 20.

Cabirus in numo Claudii Goth. VII. 472.
Caci hiſtoria in numo Antonini. VII. 29.
Caeſar cognomen gentis Iuliae. VIII. 367. Inde a Iul. Caeſare adoptionibus in alias gentes translatum. *ibid.* Hac lege poſtremus Caeſarum fuit Caligula. *ibid.* Caeſarum gente exſtincta imperatores, etſi extranei, Caeſaris tamen nomen ſibi addidere. 368. Caeſarum dignitas ſecundi faſtigii. *ibid.* Pendebant ab arbitrio Auguſtorum. *ibid.* Varia tamen diverſis temporibus Caeſarum ratio. 369. Caeſaribus additum nomen Nobiliſsimi. 370.
Caeſarum genus a Venere et Anchiſe tractum. VI. 4.
Caeſareum quid. VIII. 472.
Caligula. Hujus nominis origo. VI. 228.
Calliope Muſa in numo Probi. VII. 504.
Calpurnia Iul. Caeſaris. VI. 4.
Camelaucium tegmen capitis Augg. VIII. 505.
Camelus Arabiae ſymbolum. VI. 420.
Canis Aeſculapii comes. VII. 33.
Caper Minervae comes. VI. 375.
Capillitio arrepti hoſtes frequens imago in numis inferioris aevi. VIII. 134.
Capitolium ardet ſub Tito, reſtituitur et dedicatur a Domitiano. VI. 377.
Capitolinus agon a Domitiano conſtitutus. VI. 381.
Capricornus cur in numis Auguſti. VI. 109. Dictus et Aegipan. *ibid.* Neptuni comes. VII. 399.
Caput nudum in impp. VIII. 363. velatum in iisdem, ejusque ſignificatio. *ibid.* Conſtantini M. in coelum ſpectans. VIII. 80. Caput viventis monetae inſeri nomini ante Iul. Caeſarem permiſſum. VI. 7.
Caracallae nomen unde tractum. VII. 222.
Carpenti in feminis Auguſtis honos. VI. 149. Conſecrationis ſignum non eſt. 347.
Carpi a Philippo I. victi. VII. 323.
Carthago a Diocletiano beneficiis aucta. VIII. 11. Ejus praeſtantia. *ibid.*
Cenſor dictus Claudius in in marmoribus, at non in numis, niſi ſuſpectis. VI. 242. 247. Cenſores in numis dicti L. Vitellius Vitellii Aug. pater. 313. Veſpaſianus. 344. Titus. 353. Domitianus. 378.
Centaurus Apollinis comes. VII. 395.
Cereris nomen datum Liviae. VI. 153. 157. Cereris ſpecie propoſita Sabina, et dicta etiam nova Ceres. 521. 522.
Certamen quinquennale a Nerone conſtitutum. VI. 264.
Cervomtius quadrigarius. VIII. 294.
Cervus Iunoni adſtitutus, et cur. VII. 419.
Chriſti imaginem numis primus intulit Zimiſces. VIII. 250. frequens in numis infimi aevi. VIII. 506.
Chryſopolus quadrigarius. VIII. 294.
Circenſes natali urbis ab Hadriano conſtituti. VI. 502.
Circum maximum reſtituit Trajanus. VI. 427.
Citharoedorum habitus. VI. 107. 275. Eo uſus quoque Nero. 275.
Claſsis Africana advehendo frumento a Commodo inſtituta. VII. 129.
Claudiae Quintae matronae miraculum. VII. 41.
Claudia, quae et Iunia Claudilla, Caligulae uxor. VI. 229.

Claudia Claudii Aug. infelix filia. VI. 251.
Clementia Iul. Caeſari propria. VI. 9. Tiberio et Caligulae adficta. *ibid.* Clementiae Iuliae templum. *ibid.* Clementiae caput et ara. 187.
Cleobis et Biton fratres Argivi. VII. 359.
Cleopatra M. Antonii et Cleopatrae filia. VI. 49.
Clypei votivi, eorumque uſus. VI. 121.
Cocles (Horatius) ponte rupto in undis natans. VII. 32.
Coeleſtis Dea apud Carthaginem. VII. 183. Elagabali thalamis honoratur. 184. 251. 265.
Coepionis nomen a M. Bruto adſcitum. VI. 24.
Cohors praetoria, ejus in bello uſus. VI. 53.
Colendus venator. VIII. 302.
Colonia Commodiana Commodi juſſu dicta Roma. VII. 123.
Columba concordiae ſymbolum. VII. 77.
Columna roſtrata. VI. 86. cochlis Trajani. 429. Antonini Pii cum baſi. VII. 28.
Cometes in numis Iul. Caeſaris, et cur. VI. 11.
CONOB. COMOB. CORNOB. inſcriptum numis inferioris aevi. VIII. 521. Variae de harum literarum ſignificatione ſententiae. *ibid.*
Conſecratio vivorum et ejus exempla. VIII. 456. Conſecrationis vivorum varii gradus. *ibid.* Graeculi etiam proconſules vivos conſecrabant. 459. Impp. etiam vivi conſecrati, ſed extra urbem. 460. Conſecratio mortuorum impp. 461. In iis non ſemper habita ratio vitae probe actae. 462. Catalogus Auguſtorum conſecratorum. 463. Ritus conſecrationis. *ibid.* eam decernere ad ſenatum pertinuit. *ibid.* Numorum hujus claſsis inſcriptiones et typi. 464. Vocabulum *Conſecratio* ſerius in numis adhiberi coepit. *ibid.* Aliae conſecrationis formulae. 465. Conſecrationis numorum certa quaedam ſpecies multo ſerius ſignata. VIII. 469. Quis Auguſtorum ejus claſsis veriſimilis auctor. *ibid.* Quamdiu hic conſecrationis ritus duraverit. VIII. 472.
Conſecratio Claudii ridicula. VI. 244.
Conſtantia Gratiani uxor. VIII. 158.
Conſtantinopolis vocata nova Roma. VIII. 97. Numi hujus urbis nomine inſcripti. 95. Ejus moenia in numis Michaelis VIII. et Andronici II. VIII. 267. 268.
Conſules Caeſares. VIII. 326. Conſules ſuffecti. 327. Conſulatus continui. 327. Conſulum deſignandorum arbitrium penes principes. VIII. 327. Conſules non raro multis antea annis, quam magiſtratum inirent, deſignati. 328. Conſules ordinarii, minores. *ibid.* Conſules deſignati. *ibid.* Eam deſignationem numis quoque impp. inſcriptam legimus. 329. Conſulatus ſuſcipiendi, et quidem ſaepius, quae principibus cauſae. 331. Conſulatus orientalis et occidentalis. 332. Conſulatus dimidius quis? 332. Conſulatus poſt Conſtantinum M. et filios rariſsime numis inſcripti. 333. Conſulatus ſub principibus nihil attulit, niſi honorem. 332. 334. *Poſt conſulatum* formula. 333.
Conſulatibus, qui anno nomen dedere,

abolitis invecta in Oriente aera orbis conditi. VIII. 333.
Conſularia inſignia. VIII. 333.
Conſularia ornamenta. VI. 114. VIII. 330. etiam in exteros collata. VIII. 330.
Conſularis proceſſus. VIII. 335. Quae illum in numis, et triumphum diſtinguendi ratio. 336. Peractus is junctis currui jam equis, jam elephantis. *ibid.* Sparſa tum in populum a conſulibus pecunia. 337. quod dicebatur ὑπατειαν ποιειν. 338.
Contorniati numi. VIII. 277. unde ſic vocati. *ibid.* Qui de his ſcripſere. 278. Eorum characteres. *ibid.* Perperam ab aliquibus cum numis duplicis metalli confuſi. 279. Eorum typi. 281. In his raro apparet nexus partis anticae cum averſa. *ibid.* Catalogus impp. in his ſignatorum. 282.
Contorniatorum aetas. VIII. 310. uſus. 311. Cur in his frequentiores Nero et Trajanus. 312. Eorum meritum. 313. in iis ſoloeciſmi et perverſa ſcribendi ratio. *ibid.*
Coriolanus a familia ſua cum Romanis conciliatus. VII. 41.
Cornelia Iul. Caeſaris uxor. VI. 4.
Corona radiata. Ejus ſignificatio. VI. 269. VIII. 362. Quae ejus geſtandae leges. *ibid.*
Corona laurea Augg. VIII. 360. Varius ejus geſtandae uſus. *ibid.*
Corona querna decreta Auguſto. VI. 88.
Corona navalis, claſsica, roſtrata data M. Agrippae. VI. 164. item muralis. *ibid.*
Corona ſpicea in numis uſae Livia, Antonia, Agrippina jun. VI. 257. Sabina. 522.
Coronae triumphales. VII. 8.
Coronae nexus cum votis. VIII. 479.
Corvus Apollini ſacer. VI. 316.
Coſmus quadrigarius. VIII. 295.
Coſſutia Iul. Caeſaris uxor. VI. 4.
Crux frequens in numis infimi aevi. VIII. 505. 506. Ejus ſignum efficax in acie. 117. Crux ſuper globo in numis inf. aevi frequens, ejusque ſignificatio. 147. Crucem in monumentis vett. ſaepe viderunt viri pii, etiam cum crux non eſſet. 88. Crucis ſigno notati numi adhuc rari imperante Conſtantino M. *ibid.*
Cuniculus Hiſpaniae ſymbolum. VI. 495. adhuc in numo Laeliani. VII. 449.
Cupido Veneris collo inhaerens. VI. 6. eques ſuper delphino. 81.
Cuſtodes dii vel deae typo Fortunae. VII. 141.
Cybele cum ſuo Atye. VII. 39. VIII. 283. 284. Eam ementitur Domna. VII. 196.
Cydnus fl. in numo Antinoi. VI. 535.

Dacicum bellum Domitiani. VI. 381. Ejus nullum in numis veſtigium. *ibid.*
Dacicus etiam dictus Domitianus, ſed nunquam in numis. VI. 398. VIII. 455.
Damaſci nomen inſcriptum numis Leonis IV. VIII. 235.
Daphne Conſtantiniana. VIII. 82.
Dardania metallis dives. VI. 446.
Decurſio quid? VI. 271. Decurſiones in contorniatis. VIII. 293.
Delphinus Apollini ſacer. VI. 316.
Demetrius (ſanctus) in numis. VIII. 236. 266. Cultus Theſſalonicae. 266.
Deſiderius quadrigarius. VIII. 295.
Δεσποινα dicta Virgo Mater. VIII. 254.

Δεσποτης vocati Auguſti infimi aevi, et Deſpuna Auguſtae. VIII. 501.
Deuſonienſis Hercules. VII. 443.
Diadema Romanis exoſum. VI. 18. VIII. 362. Illo tamen primus uſus Conſtantinus M., eoque ſeu puro, ſeu gemmato, VIII. 79. 363. deinceps Auguſti alii. 502.
Diadumenianus ſcribendum, non Diadumenus. VII. 241.
Diana Lucifera. VII. 35. cum Endymione. VIII. 285. cur ab Auguſto enixius culta. VI. 93.
Dictatura Caeſaris, ejusque iteratio explicata. VI. 14.
Divus, Deus, Θεος. Quod horum vocabulorum diſcrimen. VI. 125. VIII. 465.
Dominus. De natura hujus vocabuli. VIII. 364. Domini noſtri etiam vocati impp. 365. Varius hujus tituli uſus. *ibid.*
Domna nomen originis Syrae. VII. 197.
Domna Severi ab Alexandrinis dicta Iocaſta. VII. 215.
Domninus Philocomus quadrigarius. VIII. 285.
Draco in ſignis militaribus. VII. 329.
Druſilla (Iul.) Caligulae ex Caeſonia filia. VI. 230. 231. 232.
Druſus Claudii Aug. F. piro per luſum ore excepto praefocatus. VI. 250.
Ducenteſima a Caligula remiſſa. VI. 224.

E litera, ſcripta etiam ut II. VI. 46.
Elagabalus deus, ejus etymon, cultus, forma, Elagabali Aug. in eum ſtudia. VII. 250 ſeq.
Elephas in numis Iul. Caeſaris, quae ejus ſignificatio. VI. 4. Ejus caput ſymbolum Africae. 489. Aeternitatis typus. VII. 328. loricatus. 19.
Elephantes a Romanis ad varios uſus adhibiti. VI. 5. currum D. Auguſti trahunt. 128. Eorum miſerabilis caedes in ludis circenſibus, et populi praeterea miſeratio. VII. 315. Illis quaedam cum hominibus ſocietas. *ibid.*
Elianus quadrigarius. VIII. 295.
Equeſtris ordinis incunabula, dignitas, progreſſus. VI. 126. VIII. 371 ſeq.
Equi transvectio praeſente Cenſore. VI. 242.
Equus Mauretaniae ſymbolum. VI. 498.
Equorum nomina in contorniatis. VIII. 298. Eorum femori impreſſae notae. *ibid.*
Eugenius (ſanctus) in numo Manuelis I. VIII. 262. 507.
Eugenius quadrigarius. VIII. 296.
Euryſtheus metu apri in vaſe ſe occultans. VII. 443.
Euſebia Conſtantii II. uxor. VIII. 115.
Euthymius, Eutimius, Eutumius quadrigarii. VIII. 296.
Exagium Solidi. VIII. 511.
Exercitus coeleſtis Conſtantino M. ſuppetias miſſus. VIII. 91.

Fabia L. Aelii Caeſaris filia. VI. 527.
Fadilla (Iun.) Maximo Caeſ. deſponſata. VII. 297.
Fata tria. VIII. 6. Eadem cum Parcis, Fortuna, Nemeſi. *ibid.* Eorum attributa. *ibid.*
Fauſtina jun. Dianae ſpecie cervo inſidens. VII. 81.
Fauſtina (Maxima) Conſtantii II. uxor. VIII. 115.
Felix. Quis primus ex impp. hoc nomine appellatus. VIII. 454. Plerum-

que conjunctum cum nomine Pii. *ibid.* Etiam Auguſtae utroque hoc nomine uſae. *ibid.*
Filinus athleta. VIII. 302.
Filius Auguſtorum, nova dignitas. VIII. 53.
Flavii praenomen inde a Conſtantino M. glorioſum et appetitum. VIII. 500.
Forficula Iunoni addita. VII. 358.
Formulae acclamationum, VIII. 11.
Fors Fortuna. VIII. 38.
Fortiſsimus Caeſar vocatus Decentius. VIII. 501.
Fortuna, vel Genius Conſtantinopolis. VIII. 96.
Fortuna dicta Fors, quae ejus ſignificatio. VIII. 38.
Fortuna Dux. VII. 63. Manens. 115. Muliebris. 78. Opſequens. 24.
Francia Romanorum gaudium. VIII. 84.
Fratres pii in numis S. Pompeii. VI. 30.
Frumentaria largitio plebi a Nerva conſtituta. VI. 406.
Fulmina timet Auguſtus. VI. 92.
Fulvia M. Antonii. VI. 49.

Galea in numis tecti imperatores. VIII. 363. Quadrigariorum propria. 300.
Galeria Fundana Vitellii. VI. 309.
Galla Theodoſii M. uxor. VIII. 163.
Galliarum numerus. VI. 293.
Gallienae Auguſtae inſcriptio in numis Gallieni quid ſignificet. VII. 411.
Gallus ſibi genitalia praecidens. VIII. 284.
Gemini a lupa lactati etiam Conſtantinopolin deſignant. VIII. 97. Adhuc Iuſtiniani I. aetate fuere ſymbolum Romae. 216.
Genitales dii, quod eorum munus. VII. 139.
Genitores dii. VII. 141.
Genius Auguſti, vel Caeſaris. Quid illo intellectum. VIII. 458. Per eum jurari ſolitum, *ibid.* quod detractabant Chriſtiani. *ibid.*
Genius, Fortuna, Tutela alicujus loci, numina adfinia. VIII. 141.
Genius Latinorum idem cum Τυχη Graecorum. VIII. 141.
Genius Lugdunenſis. VII. 163.
Genii urbium ſuum habuere natalem. VIII. 141.
Gentiles qui a Romanis dicti. VI. 20.
Georgius (ſanctus) in numis Alexii I. et deinceps aliorum. VIII. 260. 507.
Geticus dictus Caracalla ob caeſum Getam. VII. 223.
Globus ſymbolum orbis terrarum. VII. 144. Eo Providentia notari ſolita. *ibid.* Globus cruciger. VIII. 505.
Gryphus Apollinis comes. VI. 443. VII. 395.
Γυνη, nempe Κλαυδια, dicta in numo Agrippina jun. VI. 259.

Harpa Saturni attributum. VII. 381.
Heliogabalus perperam ſcriptum pro Elagabalus. VII. 250.
Hercules juventutis typus. VII. 472. Hercules et Nymphae Heſperides. 34. Gaditanus. VI. 504. ſalutis praeſes. VII. 213. Ei thermae ſacrae. *ibid.* Caci domitor. VII. 29. Herculis poſt caeſum Cacum hiſtoria, ejusque ara maxima. 30. Hercules Prodicius. VI. 506. Cum Telepho infante. VII. 34. Hercules Romanus dictus Commodus. 126. Hercules dextera ori admota. VIII. 159. a Max. Herculio cumprimis obſervatus, 19. Ejus cum Centauris pugna. VII. 34. VIII. 285.

Eum prae aliis coluit Poſtumus. VII. 442 ſeq.
Herculia legio. VIII. 9.
Herus et Leandri amores. VIII. 288.
Hiſpania ex validiſsimis imperii provinciis una. VI. 338. Ejus in Veſpaſianum merita. *ibid.* Ab hoc Latii jure donatur. *ibid.*
Homerus in contorniatis. VIII. 291.
Horae quatuor, indices felicitatis temporum. VII. 83. 112.
Horatius in contorniatis. VIII. 292.

Ianus in numis Antonini. VII. 16. Commodi. 119. Pertinacis. 141. Ejus templum quoties clauſum. VI. 89. 273. Ianus capite uno barbato, altero imberbi. VII. 396.
Imagines principum inter ſigna militaria. VIII. 496. Non conſtabant numis max. moduli. *ibid.*
Imperator ex primo inſtituto is, qui imperium militare habuit. VIII. 343. Imperator ex victoriis vetuſti moris. *ibid.* Quae ad obtinendum hunc honorem requiſita merita. *ibid.* Ex privatis poſtremus Blaeſus a victoriis dictus imperator. 345. Imperatoris a victoriis titulus iteratus, et quibus legibus. *ibid.* Eum Auguſti quoque admiſere. *ibid.* Poſt Caracallam vix amplius numis inſertus. 346. Imperatoris nomen ſummam in imperium poteſtatem indicans. *ibid.* Bleterii minus ſolidum de hac poteſtate judicium. 348. Imperatoris praenomen in Auguſtis ſignificabat ſummum imperium. 349. Varia de hujus tituli uſu obſervata. *ibid. ſeq.* Caeſarum nonnulli dicti imperatores deſignati. 353.
Incendiorum Romae frequentium cauſa. VII. 384.
Indulgentia typo Spei, Pietatis, Providentiae. VII. 407.
Infans dilapſa matre a capra lactatus. VIII. 216.
Invicti Pii dicti Severus et Caracalla. VII. 179.
Iohannes athleta. VIII. 303.
Iovia legio, ala etc. VIII. 9.
Iſis in numis Commodi, VII. 131 et Caracallae. 215. Cum ſiſtro et ſitula. VIII. 140. Cane vecta. VI. 512. VII. 41. VIII. 139. Iſidis Fariae imagines. 140. Iſis et Oſiris vaſculum una tenentes. *ibid.*
Iudaei didrachmum in uſum templi Hieroſolymitani ſolvunt, ſerius in uſum Capitolini. VI. 404. Hic fiſcus acerbe agitur ſub Domitiano, temperatur ſub Nerva. *ibid.* Iudaei rebelles ſub Trajano et Hadriano. 496.
Iuliani II. numi apertis idololatriae argumentis carent. VIII. 134.
Iuno cur dicta Lucina, ejusque attributa. VII. 99. Martialis. 359. Iunonis nomen datum Liviae. VI. 148. et Plautillae. VII. 227. Ei adſtitutus cervus. 419. Ei aer conſecratus. 358.
Iuppiter Cantaber. VII. 398. Creſcens. 33. 422. Defenſor ſalutis. 127. Exſuperantiſsimus. 115. Iuvenis. 120. Labrandenſis. VI. 514. Laodicenus. *ibid.* Olympius. VI. 122. Praeſes orbis. VII. 155. Sponſor ſecuritatis. 127. Tonans. VI. 92.
Iuppiter cum Gigantibus pugnat. VII. 34. in medio Minervae et Iunonis ſedens. 33. Ei nomine Inventoris Hercules aram ponit. 30.
Iuſtina (Flav.) Valentiniani I. uxor. VIII. 149.
Iuſtus dictus Pertinax in gemma vetere. VII. 145. Eodem nomine inſcripti nu-

mi Graeci pro Δικαιος ſpurii habendi. 156.
Iuvenalia celebrat Nero. VI. 264.
Iuventas eadem cum Hebe. VII. 45. Ejus Romae templa et ludi. *ibid.* In ejus templo deponebant numum, qui togam virilem ſumpſere. *ibid.*

Koppatias equus in contorniato. VIII. 299.
Κοσων. Numi ſic inſcripti cui tribuendi. VI. 22.

Laeta Gratiani uxor. VIII. 158.
Laetitiae typus controverſus. VII. 21.
Laocoon a ſerpentibus compreſſus. VIII. 288.
Laurea Iul. Caeſar libenter uſus, et cur. VI. 17. Laurea ſine diademate uſus Iul. Caeſar, ſimul cum hoc Auguſtus et ſucceſſores. VI. 84. Laurea ſingulis Kalendis Ian. renovari ſolita. VII. 11.
Lauri ante Auguſti domum poſitae. VI. 88.
Laurentius cum organo hydraulico. VIII. 303.
Legio Iovia, Herculia. VIII. 9.
Legio VI. vel VII. pia, VI. vel VII. fidelis, quid hi numeri ſignificent. VII. 404.
Legionum numis inſcriptarum catalogus. VIII. 488. Varia ad hos obſervata. 490. Legionum apud Romanos varia aetate numerus. 491. Variae legionum appellationes. 492.
Leo in numis M. Antonii. VI. 44.
Leo Caracallae dictus acinaces. VII. 214.
Leo Lugduni inſigne. VI. 39.
Lex Valentiniani I., quae duas uno tempore legitimas uxores indulget, fabuloſa. VIII. 149.
Liberi eodem curru cum patre triumphante vecti. VII. 16. 93.
Libertatis typus inſolens. VI. 295.
Libertati tributa ſpica. VI. 298.
Literae ſolitariae in numis Philipporum. VII. 330.
Livia Auguſti poſt hujus mortem, dicta Iulia Auguſta. VI. 147. Eadem dicta Ceres. 153. Mater patriae. 155. Iuno. 148. Καρποφορος. 168. Veſtae cultu propoſita. 155.
Livia, quae et Livilla, Druſi et Antoniae filia, uxor C. Caeſaris Agrippae F. VI. 169: ſerius Druſi jun. 202.
Lollia Paulina Caligulae, mulier beata avitis opibus. VI. 229.
Lucilla in numis nonniſi unica. VII. 99.
Lucilla, V. Iuno.
Lucus cuipiam dicatus, conſecrationis nota VI. 125.
Ludi Francici. VIII. 84. Parthici, ſeu triumphales in honorem Trajani. VI. 441. Pialia in honorem Hadriani. VII. 336.
Ludi ſaeculares, vide Saeculares.
Lugduni Genius. VII. 163.
Lugdunenſium aera incerta. VI. 39.
Lupa gemellos lactans. VII. 31.
Luſius Quietus dux ſub Hadriano eximius. VI. 498.
Lybicae in numo ſcriptum pro Libycae. VI. 51.
Lyſiſonus quadrigarius. VIII. 296.

Macellum quid. VI. 273.
Magni nomen datum Caracallae. VII. 219.
Maguſanus Hercules. VII. 444.
Manas quadrigarius. VIII. 296.

Manus in altum efferre ſignum adprobantium. VI. 437.
Mappa in manibus imperatorum inf. aevi. VIII. 505.
Marcella minor M. Agrippae uxor. VI. 164.
Marcellae duae Claudii Marcelli et Octaviae filiae. VI. 160.
Marcellus (Sex. Varius) Elagabali pater. VII. 245.
Marcia Furnilla Titi uxor. VI. 364.
Marcianus (Geſsius) Alexandri Sev. pater. VII. 246.
Margarita coryphaea. VIII. 304.
Maria V. M. frequens in numis infimi aevi. VIII. 506.
Marmorum judicium, praecipue in cauſa trib. poteſtatis, intutum. VIII. 399.
Mars Vltor. Ei ob recepta a Parthis ſigna templum dedicat Auguſtus VI. 95 ſeq. Mars ad Rheam accedens. VII. 31. Irruens cum haſta et ſcala. VIII. 285. Martis Veneriſque furtivus amor. VII. 80.
Mater Idaea in navi, quam Cl. Quinta trahit. VII. 41.
Mater patriae dicta Livia. VI. 155. Quae praeterea Auguſtae aliae. VIII. 452.
Mater ſenatus dicta Domna. VIII. 452.
Matres caſtrorum dictae plures Auguſtae. VIII. 452.
Medullina (Livia) Claudii ſponſa. VI. 250.
Meduſae caput plerumque pectori Domitiani adfixum. VI. 375.
Memmia (Sulpicia) Alexandri Severi uxor. VII. 284.
Memoria mortuorum honori praeſtita. VI. 213.
Memoriae vocabulum in numis conſecrationum. VIII. 465. Non ſemper certum eſt conſecrationis indicium. *ibid.* Etiam a Chriſtianis adhibitum. *ibid.*
Menſium nomina mutat Commodus VII. 130.
Mercurius religionis auctor. VII. 60. Pietatis ſymbolum. 345. Artium praeſes. 406. Ejus attributa omnia in numo M. Aurelii. 60.
Meſopotamia duobus fluviis indicata. VII. 314.
Metalla in numis memorata. VI. 445.
Michael Archang. in numis infimi aevi. VIII. 506.
Miliarium ſaeculum quomodo explicandum. VIII. 325.
Milo Crotoniates in contorniato dubiae fidei. VIII. 302.
Minerva Providentia. VII. 186.
Minerva cum epigraphe SAPIENTIA. VIII. 287.
Minerva ſapientiae dea. VIII. 65.
Minerva Iunoni Romae praelata. VI. 328.
Minerva cum Victoriola et palmae ramo. VI. 338.
Minerva papilionem homini a Prometheo formato imponens. VII. 34.
Minervae clypeus a Vitellio vocata praegrandis patina. VI. 310.
Minervam praecipue honorat Domitianus. VI. 375.
Minervae quinquatrus a Nerone auctae. VI. 276.
Minervina uxor I. Conſtantini M. VIII. 78.
Miſitheus perperam, ut videtur, apud Capitolinum ſcriptum pro Timeſitheus. VII. 319.
Moderationis caput. VI. 187.

Monetae aenae ſtatus ſub Auguſto. VI. 134. 137. Ejus procuratio ab Auguſto ſenatui demandata. *ibid.* Moneta aenea max. moduli ſub Auguſto an Romae, an foris ſignata? *ibid.* Moneta dicta ſacra, et cur. VIII. 10.

Monogramma Chriſti deſcribitur. VIII. 89.

Munificentia idem quod munus. VII. 19.

Navius augur cotem novacula diſſecans. VII. 32.

Nemeſis Victoria. VI. 511.

Nemeſes Smyrnenſes in numo Hadriani. VI. 514.

Nemeſi communia attributa cum Pace. VI. 237.

NEPE ſenſus incerti in numis Phocae. VIII. 221.

Neptunus felicitatis typus. VII. 124. Auctor terrae motus. 399. Ejus ſe filium jactat Sex. Pompejus. VI. 29.

Neronia vocatum certamen quinquennale Neronis. VI. 264.

Nicocreontis Cypri reguli caput. VIII. 291.

Nilus deus, ejusque cubitus. VIII. 141.

Nimbus in capite Augg. VIII. 502. Ejus origo et forma. *ibid. ſeq.* Quando adhiberi coepit. 503. Ejus ſignificatio. 504. cum ſacris etiam animalibus communicatus. *ibid.*

NK ſcriptum pro NIKH. VIII. 31.

Nobiliſsimi dicti Caeſares, et nonnullae feminae. VIII. 370.

Nobilitatis typus. VII. 116.

Noctua ſapientiae imago. VI. 431. VIII. 65.

Nomina imperatorum a victis populis tracta. VIII. 454. Eorum catalogus. 455.

Nomina varia imperatoribus in numis inferioris aevi adjecta. VIII. 500.

Notae ſolitariae in numis Philipporum. VII. 330.

NVBIS CONS dictus Romulus incerta ſignificatione. VIII. 60.

Numi aurei impp. ſuperioris aevi utrum inferiore aevo habuerint rationem monetae. VIII. 513.

Numi argentei Augg. majoris formae, etiam cum Latine inſcripti ſunt, extra urbem ſignati fuere. VI. 132. ſeq.

Numi argentei majoris moduli a Caracalla feriri coepti. VII. 220.

Numi argentei inde a Claudio Goth. fere deſunt. VII. 475.

Numi max. mod. cum inſcriptione AEQVITAS vel MONETA. VII. 316.

Numi aenei maximae et tertiae formae ſub Decio ſignati. VII. 345.

Numi aenei Peſcennii, ut et Albini, ex quo hic Auguſtus dictus eſt, non exſtant. VII. 153. 163.

Numi aenei III. formae a Veſpaſiano usque ad Hadrianum ſignati cum capitibus deorum, et in averſa cum horum attributis VI. 443.

Numi aenei IV. formae inde a Nerone et Veſpaſiano usque ad Antoninum obvii. VI. 340.

Numi contorniati. vide Contorniati.

Numi plumbei. VIII. 317.

Numi Caracallae et Elagabali quomodo diſtinguendi. VII. 255.

Numi metallorum. VI. 445.

Numi inferioris aevi. De his longa obſervata. VIII. 499.

OBDVFILII SVI, incertae ſignificationis, in numis Licinii I. VIII. 64.

Officinae monetariae in numis laudatae,

et quibus modis. VIII. 151. 518. 526.
Olexius memoratus in contorniato. VIII. 309.
Olympias regina. VIII. 290. Fingitur in lecto cum ſerpente. *ibid.*
Olympiodorus, Olympius quadrigarii. VIII. 296. 297.
Olympius dictus Hadrianus. VI. 518.
Ops ſenſus duplicis. VII. 143.
Optimi Maximi praeter Iovem dicti etiam aliqui Auguſti. VII. 116.
Oreſtilla (Fabia) Gordiani I. uxor. VII. 300.
Oreſtilla (Livia) Caligulae uxor. VI. 229.
Organa muſica. VIII. 303. Eorum alia hydraulica, alia pneumatica, *ibid.*

P a Latinis uſurpatum pro B. VII. 24.
Pacis ara. VI. 268.
Pagii de Caeſarum conſulatu judicium impugnatur. VIII. 327.
Palladium in templo Veſtae. VII. 101.
Palmyrae principes. VII. 488.
Pan Antinous. VI. 535 ſeq.
Pannonius quadrigarius. VIII. 297.
Pantheon complexum Iovem, Neptunum, Plutonem. VI. 514.
Pappus (avus) dictus Leo III. VIII. 234.
Parazonium quid? VI. 310.
Parricidae dicti percuſſores Iul. Caeſaris. VI. 17.
Parthamaſiris Armeniae rex. VI. 437.
Parthamaspates rex Parthiae a Trajano impoſitus. VI. 439.
Parthi Auguſto ſigna reſtituunt. VI. 94 ſeq. Braccati. 95.
Pater ſenatus dictus Commodus. VIII. 452.
Patris et matris nomina in Augg. VIII. 450.
Patris patriae nomen quando primum uſurpari coepit. VIII. 450. Quis ex impp. eo primum uſus. 451.
Paullinus (Suetonius) illuſtris Britannorum victor. VI. 265.
Pax cum attributis Nemeſis. VI. 237.
Pedem cuipiam rei imponere quid ſignificet. VI. 44.
Pegaſus Apollinis comes. VII. 400. Alacritatis ſymbolum. 406.
Pentheſilea cum Achille. VIII. 287.
Pergami ſociatus cultus Romae et Auguſti. VI. 101.
Perpetui vocabulum Auguſtorum titulis additum. VIII. 358. 501.
Perſae genium regis revereri ſoliti. VIII. 459. Cum illis fundata pax. VII. 321.
Peſcennia Plautiana Peſcennii vel Albini uxor. VII. 153.
Petina (Ael.) Claudii Aug. VI. 251.
Petronia Vitellii. VI. 309.
Petronius Maximus. VIII. 290.
Petronius cum organo hydraulico. VIII. 303.
Philadelphia a Graecis ad impetrandam Caracallae et Getae concordiam acta. VII. 231.
Philoſophia M. Aurelii in examen vocatur. VII. 53.
Philoſophiſsimus dictus M. Aurelius. VII. 66.
Philoſophorum ſectas omnes beneficiis ornat M. Aurelius. VII. 66.
Phoenix aeternitatis ſymbolum. VI. 441. 508.
Pietas Pompejanorum teſſera. VI. 28.
Pileos qui populi geſtaverint. VI. 526.
Pinci Moeſiae metalla. VI. 446.
Piſti (fideles) dicti nonnulli impp. VIII.

252. 259. 501.
Pius. Qui jam olim, et deinde ex imperatoribus dicti Pii. VIII. 453.
Plautia Vrgulanilla Claudii Aug. VI. 250.
Plautianus imperante Severo praef. praet. Plautillae Aug. pater Caracallae juſſu caeditur. VII. 224.
Πολυχρονιζειν τȣς βασιλεις quid ſignificet. VIII. 228.
Pompeja Iul. Caeſaris. VI. 4.
Pomponia M. Agrippae. VI. 164.
Ponderis notae in moneta aenea Neronis. VI. 282.
Pondus et valor numorum infimi aevi. VIII. 510.
Pons Aelius in numis dubiis Hadriani. VI. 511.
Pons Danubii opus Trajani. VI. 418. opus Conſtantini M. VIII. 85.
Ponticus dictus Severus. VII. 193.
Pontifex max. Diſcrimen inter pontificatum max. reip. R., et imperatorum. VIII. 381. Quomodo ad impp. devolutus. *ibid.* Hactenus unicus pontifex max. 382. Quo tempore coeperunt eſſe duo pluresve. *ibid.* Pontifices max. ſimul omnibus ſacerdotiis inaugurati. 384. Caeſares pontifices quidem, at nunquam maximi. *ibid.* Quo tempore Auguſti pontificatu max. abſtinuerint. 386.
Pontificatum max. die Allienſi ſuſcipit Vitellius. VI. 316.
Porca in ludis ſaecularibus Telluri mactata VI. 385.
Porcus ſuper ſigno militari. VI. 298.
Portus Oſtienſis in numis. VI. 276.
Praenomina variarunt Commodus et Geta. VII. 134. 135.
Praenominibus Lucii et Publii in uno eodemque numo uſus Geta. VII. 235.
Princeps juventutis. Hujus tituli origo. VIII. 371. Is principio Caeſaribus et deſtinatis ſucceſſoribus tributi ſolitus. 374. Catalogus principum juv. 375. Typi cum hoc titulo conjuncti. 376. Eorum principum cum ordine equeſtri nexus. *ibid.* An etiam cum Trojae ludo? 377. Serius ab ipſis etiam Augg. receptus. 378.
Principum juv. inſignia haſta et clypeus. VI. 172.
Proconſules cum poteſtate extraordinaria. VIII. 339. Ejus exempla. *ibid.* Proconſulatus etiam Caeſaribus decretus, ſed perpetuus. 340. Variorum de caeſareo hoc proconſulatu judicia. *ibid.* Proconſulatus etiam iterati. 342.
Prometheus hominem formans. VII. 34.
Providentiae typus ara. VI. 12. Varii alii ejus typi. VII. 144.
Pſeudomoneta. VIII. 277.
Pueri et puellae alimentarii. VII. 40.
Pugilatus in contorniatis. VIII. 302.
Pugionem, quo fratrem occidit Caracalla, is in Serapidis templo conſecravit. VII. 213.

Quadis regem imponit Antoninus. VII. 15.
Quadragenſumae a Galba remiſſae. VI. 296.
Quadrigariorum cultus et arma. VIII. 299.
Quindecumvir ſacris fac. dictus Vitellius. VI. 316.
Quindecumvir ſacris fac. ludos ſaeculares procurant. VI. 102.

Ramus Apollinis Salutaris ſignum. VII. 357.
Rechiarius Suevorum rex in numo Ho-

norii. VIII. 172.
Reliqua vetera ab Hadriano abolita. VI. 478.
Rheni imago. VI. 380. VII. 445.
Rhinoceros cum duplice cornu. VI. 393.
Rogus in conſecrationis numis frequens. VIII. 468. Ejus forma. *ibid.*
Roma. Numi hoc nomine inſcripti aevo Conſtantini M. VIII. 97. Iuſtiniani. 216.
Romae et Auguſti cultus ſociatus. VI. 100.
Romae veteris et novae diſcretae imagines ſpecie muliebri. VIII. 97.

Sabinarum raptus. VIII. 287.
Sacerdotia plura in unum congeſta. VI. 261.
Sacratiſsimi dicti imperatores. VIII. 191.
Saecula a metallis nomen adepta. VI. 508.
Saeculum aureum a Commodo jactatum. VII. 113.
Saeculares ludi a quibus acti. VIII. 20. Eorum novum canonem conſtituit Maximianus Herc. *ibid.* Eorum varii ritus in numis expreſsi. VI. 385.
Salatia dea. VI. 27.
Salluſtii hiſtorici caput. VIII. 292.
Saturnus agriculturae praeſes. VII. 381. Aeternitatis ſymbolum. *ibid.* Harpam manu geſtat. *ibid.* Ejus certa indicia. *ibid.* Addita illi falx longior ſuſpectae antiquitatis eſt. VIII. 316.
S. C. Haec nota in nonnullis aeneis primorum Augg. omittitur. VI. 192.
Scenica in contorniatis. VIII. 303.
Scribonia Auguſti. VI. 120.
Scrofa cum ſuculis. VI. 336.
Scutica quadrigariorum. VIII. 300. Absque hac victores magnas ſibi laudes promeruere. *ibid.* Ejus forma. 301.
Scyllae imago. VI. 30. Vlyſsis navi inſidiata. VIII. 285.
Σεϐαστος. Ab hoc derivata varia infimi aevi prodigia Σεϐαστοκρατωρ, Πρωτοσεϐαστος etc. VIII. 359.
Segetia ſegetum praeſes. VII. 419.
Sejanus Tiberii juſſu caeſus. VI. 196.
Seleucus quadrigarius. VIII. 297.
Sella aurea et corona Iul. Caeſari decreta. VI. 10.
Semnos, a Graeco Σεμνος, dictus Caracalla. VII. 222. et Gordianus I. VII. 303.
Semper Auguſtus. VIII. 359.
Senatus R. ſe Commodianum Felicem appellat. VII. 119.
Senior, junior Auguſtus, qui dicti, et cur? VIII. 359.
Serapis idem cum Aeſculapio. VII. 213. Ejus ope Veſpaſianus Alexandriae miracula patrat. *ibid.* in ejus templo Caracalla pugionem dedicat, quo fratrem occidit. *ibid.* Serapis in numis Commodi. 128. 131. Ejus ſpecie Iulianus II. effictus. VIII. 138.
Serpens variorum numinum comes, idem in orgiis Bacchi magnum momentum. VIII. 307. Idem deorum Manium famulus ſilicernia deguſtare ſolitus. *ibid.*
Servus Chriſti dictus in numis Iuſtinianus II. VIII. 227.
Severa (Valeria) Valentiniani I. uxor. VIII. 149.
Signa recepta a Parthis. VI. 94 ſeq. Alia a Veſpaſiano. 329. a Sarmatis. 371. Signa in Vari clade amiſſa recuperat Germanicus. 209.
Signa militaria varii generis. VIII. 493.
Siſcia Pannoniae in numis Gallieni. VII.

410 et Probi. 505.
Soaemus, Armeniae a Vero rex impoſitus. VII. 91.
Socratis caput, ſed dubium, in contorniato. VIII. 291.
Sol dictus Dominus imperii R. VII. 482. Etiam in Occidente cultus. VIII. 45. Ejus imago magnae molis a Veſpaſiano dedicata. VI. 335. Ejus ſpecie propoſitus Geta. VII. 229.
Sol et luna aeternitatis ſymbola. VI. 423. VII. 181.
Solidus numus quis? VIII. 511.
Speculatores varii generis. VI. 53 ſeq.
Spei bonae ara Romae. VII. 154.
Sphinx in numis Auguſti. VI. 98. 120. Voluſiani VII. 368.
Spintriae. VIII. 315. Earum argumenta et uſus. *ibid.* copia. 316.
Statua equeſtris Trajani mirandi operis VI. 436.
Stephanus quadrigarius. VIII. 297.
Στεφανοω allegorice pro honoro, remuneror. VII. 7.

Taurus Neptuni victima. VII. 129. Symbolum montis Tauri. VI. 99. in numis Iuliani II. ejusque cauſa. VIII. 133.
Telephus a cerva lactatus. VII. 34.
Telesphorus in numis Caracallae. VII. 212.
Telluri in ludis ſaecularibus mactata porca. VI. 385.
Tempeſtas Romae culta. VII. 129.
Templum Apollinis Palatini. VII. 125. D. Auguſti. VI. 126 ſeq. VII. 25. Bacchi et Herculis VII. 171. Clementiae Iuliae. VI. 9. Mentis. VII. 142. Opis. 143. Pacis. VI. 334. Romae et Veneris. 509. 510. Tempeſtatis. VII. 129. Veſtae 79.
Templum Iovis Capitolini. VI. 327. ſub Vitellio exuſtum reſtituitur a Veſpaſiano. *ibid.* Iudaei ſinguli didrachmum ad hos ſumptus conferre jubentur. *ibid.* In eo tres cellae, Iovis, Minervae, Iunonis 328.
Templa et arae Auguſto in provinciis decretae. VI. 135 ſeq.
Templa etiam non conſecratis erigi in Italia permiſſum. VI. 400.
Terentius comicus in contorniato. VIII. 292.
Terrae motu collapſae Aſiae urbes a Tiberio reſtituuntur. VI. 192.
Teſſerae forma numorum. VIII. 314. Earum exempla. *ibid.*
Thenſa divinitatis nota. VI. 128.
Theodorus (ſanctus) in numo Alexii I. VIII. 262.
Theogamia ab Elagabalo celebrata. VII. 251.
Θεομητωρ dicta Agrippina jun. VI. 259.
Thermae Alexandrinae. VII. 272.
Theſei cum Centauro lucta. VIII. 288.
Titi praenomen utrum habuerit Veſpaſianus, non ſatis liquet. VI. 341.
Toxxotes equus. VIII. 298.
Trajanus Trajani Aug. pater. VI. 433. Ejus illuſtria facta, et obiti magiſtratus. *ibid.* a filio Aug. conſecratus. *ibid.*
Tribunicia poteſtas impp. unde fluxerit VIII. 391. Cur eam appetierit Auguſtus. 392. Diſcrimen inter tribunatum veterem, et trib. poteſtatem impp. *ibid.* Ea a ſenatu conferri conſuevit. 393. Impp. in trib. poteſtate ſuos habuere conlegas. 394. Ea ſingulis annis renovari et renovari ſolita. *ibid.* Variorum ſententiae de modo iteratae hujus poteſtatis. 395. Regulae ad il-

luſtrandum hunc modum neceſſariae proponuntur. 398. Trib. poteſtas ab Auguſto usque ad Antoninum iterata eſt eo die, quo accepta, deinceps Kalendis Ian. 404. Quo ea tempore deſiverit. 449.
Tripus auguratus inſigne. VI. 31.
Triquetra fallax monetae Siculae indicium. VI. 60.
Triumphales quadrigae ſine rectore. VI. 197.
Triumphantes liberos ſuos in currum recepere. VII. 93.
Triumphalia ornamenta. VI. 113. Ea Druſo ſen. decreta. 177.
Troja ludus. VI. 170. utrum is connexus cum principe juventutis. VIII. 377.
Tutela, nomen adfine Genio, vel Fortunae. VIII. 141.
Τυχη, Graecis Genius urbis. VIII. 141.

Valerianus junior neque Caeſar fuit, neque Auguſtus. VII. 427 ſeq.
Valli caſtrenſis forma. VIII. 67.
Vehiculationis onus a Nerva mitigatur. VI. 408.
Veliternorum numus plumbeus. VIII. 319.
Velum. Eo opertum caput augurum. VI. 17. 18.
Venatio mirabilis in amphitheatro. VII. 182. Venationes in contorniatis. VIII. 302.
Venus cum adhaerente collo Cupidine. VI. 6. Genitrix Romae culta. 511. Victrix in annulo Iul. Caeſaris. 8. pro teſſera ante pugnas. *ibid.* obvia in numis Iul. Caeſaris et Auguſti. 81. Veneris nomen datum Iuliae Auguſti filiae. 168.
Vercingetorix rex captivus in numo Iul. Caeſaris. VI. 6.
Veriſsimi nomen datum M. Aurelio. VII. 67.
Verus. Numi hoc nomine inſcripti ad quem Verum pertineant. VII. 84.
Veſtae attributa commodata Liviae. VI. 155.
Veſtales ante Venae templum ſacrificantes. VII. 101. Earum ſex conſtitutae. *ibid.*
Vexillorum forma et uſus. VIII. 494.
Viae munitae ab Auguſto. VI. 105. a Trajano 421.
Victoriae cum votis nexus. VIII. 479. Victoria inſigne imperii. VI. 85. Ejus ſtatua Tarento advecta. *ibid.* Victoria Nemeſis. 511.
Victoriarum numerus poſitus in numis pro numero imperatoris ex victoriis. VII. 401.
Vlyſſes Scyllae ſe opponens. VIII. 286.
Vota in numis memorata. VIII. 473. Eorum varia genera. *ibid.* *ſeq.* Vota decennalia, eorumque origo. 475. Quinquennalia, eorumque origo. 476. Variae in numis vota enunciandi formulae. 477. Votorum typi. 479. Horum nexus cum typo coronae. *ibid.* Quo tempore nuncupari deſierint. 480. Obſervata varia ad vota numis inſcripta. 481.
Vpupa pietatis ſymbolum. VI. 531.
Vrbes monetariae inf. aevi. VIII. 518.
Vrſus quadrigarius. VIII. 297.
Vulcanalia Romae acta. VI. 97.
Vulcanus dictus Vltor. VI. 96.
Vulcanus et Minerva colloquentes. VII. 34.
Vulcano ſacra arma ejusque velut victima. VI. 97.

00083070

Digitized with financial assistance from
Government of Maharashtra
on 30 January, 2020